

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ПРОГРАМА

IV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**„АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ:
ТВОРЧІСТЬ, МАЙСТЕРНІСТЬ, ПРОФЕСІОНАЛІЗМ”**

17 березня 2023 року
Кременчук

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ОБЛАСНИЙ КОЛЕДЖ „КРЕМЕНЧУЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ТЕХНОЛОГІЧНА
АКАДЕМІЯ ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА” ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

**ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

**ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ
ОСВІТИ “ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА
АКАДЕМІЯ” ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

ПОЛТАВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ІМ. М.В. ОСТРОГРАДСЬКОГО

**ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА**

**INTERNATIONAL CENTRE CORPORATIVE MANAGEMENT
(М. ВІДЕНЬ, АВСТРІЯ)**

**WYŻSZA SZKOŁA GOSPODARKI W BYDGOSZCZY
(М. БИДГОЩ, ПОЛЬЩА)**

**REGIONALNY OŚRODEK DOSKONALENIA NAUCZYCIELI „WOM” W BIELSKU-
BIAŁEJ (BIELSKO-BIAŁA, POLSKA)**

**UCZELNIA NAUK SPOŁECZNYCH
(М. ЛОДЗЬ, ПОЛЬЩА)**

**ХРИСТІЯНСЬКА ТЕОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ У ВАРШАВІ
(М. ВАРШАВА, ПОЛЬЩА)**

МАТЕРІАЛИ

IV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**„АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ:
ТВОРЧІСТЬ, МАЙСТЕРНІСТЬ, ПРОФЕСІОНАЛІЗМ”**

**17 березня 2023 року
Кременчук**

УДК 330.124:37013

ББК 74.58

Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, (Обласний коледж „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка” Полтавської обласної ради 17 березня 2023 р.) / [редактор-упорядник: Т. В. Кулікова] Кременчук : Методичний кабінет, 2023. 692 с.

У збірнику містяться тези, подані на Міжнародну науково-практичну конференцію „Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм“. Висвітлюються актуальні питання в галузях педагогіки, психології, мовознавства. Подається опис інноваційних освітніх технологій та розкриваються закономірності й особливості підготовки педагогічних кадрів.

Матеріали будуть корисними для широкої наукової громадськості, викладачів, аспірантів, студентів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Деньга Н. М. – кандидат педагогічних наук, заступник директора Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради.

Кулікова Т. В. – кандидат філологічних наук, доцент, методист Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (редактор випуску).

Малюк Ю. В. – заслужений вчитель України, заступник директора Наукового ліцею „Політ“ при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради.

Конференцію зареєстровано в УкрІНТЕІ (ДНУ у сфері управління МОН України). Посвідчення № 422 від 30.09.2022.

За достовірність фактів, дат, найменувань, прізвищ, цифрових даних, за орфографічне, пунктуаційне, стилістичне оформлення **відповідають автори публікацій**. Матеріали друкуються за авторськими варіантами.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Кременчуцького педагогічного коледжу імені А.С. Макаренка (протокол № 7 від 13.03.2023 р.).

УДК 330.124:37013

ББК 74.58

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ.....	16
Василенко О. О., Курок В. П. Формування екологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій в контексті сталого розвитку.....	16
Барда С. І. Формування м'яких навичок у здобувачів освіти у контексті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.....	18
Химан Г. П., Курок В. П. Арттерапевтичні знання та вміння як складники арттерапевтичної компетентності психологів.....	21
Надточій М. С., Зарицька В. В. Феномен прокрастинації у сучасної студентської молоді.....	24
Марченко С. С. Підготовка майбутніх учителів у галузі застосування інформаційних і комунікаційних технологій у професійній діяльності.....	28
Радчук М. О., Леонова В. І. Соціально-психологічні особливості культурно-дозвіллевої діяльності підлітків.....	30
Яценко Т. В., Богомаз М. А. Особливості формування емпатійних здібностей у здобувачів вищої освіти під час війни.....	34
Бережна С. І. Формування безпекової компетентності здобувачів освіти в умовах воєнного часу.....	36
Болотіна М. П., Ткаченко Л. В. Використання нестандартних завдань на уроках математики в початковій школі для стимулювання пізнавальних інтересів школярів в умовах реалізації концепції НУШ.....	39
Солодовникова Л. Г. Психолого-педагогічні фактори професійного самовдосконалення викладача.....	41
Пищик О. В. Гармонійний розвиток особистості в соціокультурному просторі закладу освіти.....	46
Олійник І. О. Критерії, показники та рівні часової компетентності майбутніх учителів початкових класів.....	51
Ковтун О. В. Мотиваційне забезпечення студентів до вивчення англійської мови під час дистанційного навчання.....	54
Дегтярьова М. О., Федорова О. В. Особливості використання методу навчання у співпраці на уроках англійської мови	56
Московець Л. П. Психологічне благополуччя педагогів та дітей в умовах війни.....	60
Хаян М. О., Московець Л. П. Схильність до помсти як різновид агресивної поведінки.....	64

Филипюк Д. О. Огляд напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх медичних сестер у закордонних джерелах.....	66
Коваль М. І. Зміст і структура соціокультурної компетентності у педагогічній діяльності.....	69
Ткач Л. В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з харчових технологій у результатах педагогічного експерименту.....	72
Влох О. Г., Яценко Т. В. Особливості формування особистісних цінностей у юнаків та дівчат під час воєнних дій.....	75
Штепа О. О., Коваленко С. В. Окремі аспекти застосування семінарських занять під час вивчення суспільствознавчих та філософських дисциплін у закладах вищої освіти.....	78
Гаврілова О. М., Олійник І. О. Імідж сучасного вчителя.....	82
Клецова О. Т., Беспарточна О. І. Формування медіакомпетентності у майбутніх педагогів вищої школи.....	86
Рассохіна О. В., Халява А. Ю. Психологічні особливості спілкування дошкільників з дорослими.....	89
Коваленко В. Т. Взаємодія тріади композитор – виконавець – слухач перетворює музику на мистецтво.....	92
Бойко Т. О., Хомюк Н. В. Формування екологічної компетентності учнів молодших класів під час екскурсій на природі.....	94
Середа Я. М., Олійник І. О. Дослідження емоційного інтелекту вчителів початкової школи.....	98
Кропивка К. О. Теоретичні аспекти розвитку музичного слуху у дітей як запорука гармонійно розвиненої особистості.....	101

СЕКЦІЯ 2. МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ МЕТОДИК ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....

Алексєєва Т. М., Литвиненко К. Д. Веб-квест як ефективна форма навчально-виховної роботи в умовах дистанційного навчання.....	104
Шкляєва Г. О. Вільний вибір діяльності як важлива умова розвитку творчих здібностей особистості дитини.....	108
Лихман М. С. Скрайбінг на уроках географії. Варіанти офлайн і онлайн.....	111
Коваленко О. В., Випирайло І. В. ЛЕГО-конструювання як метод формування сенсорних компетентностей дітей дошкільного віку.....	117
Цибулько А. О. Особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку у закладах дошкільної освіти.....	121
Брусенко М. М. Викладання історії під час дистанційного навчання.....	124

Макарова Н. О. Вебквест технологія як дидактичний засіб формування іншомовної комунікативної компетентності.....	129
Ворник М. М., Рибачук Ю. Л., Федорова О. В. Icebreakers in class management.....	132
Бабічева М. Г., Степенко О. Г., Федорова О. В. Засоби формування іншомовної соціокультурної компетентності учнів ЗЗСО.....	136
Селікова Я. С. Практична підготовка здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта у період карантинного/воєнного станів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.....	141
Курок Р. О. Технологічні особливості створення дистанційних спецкурсів у системі післядипломної освіти педагогічних працівників.....	144
Рак В. С., Яценко Т. В. Особливості сприймання і розуміння дошкільниками емоційних станів інших людей.....	147
Музика А. А. Мнемотехніка як ігрова технологія у навчальній діяльності дітей.....	150
Бірюкова С. О. Інтерактивна відеолекція як форма навчання з використанням дистанційних технологій.....	153
Багро Д. В., Яценко Т. В. Комп'ютерні ігри як засіб розвитку пізнавальних процесів у дошкільників.....	157
Білоконь Т. М., Саврій Ю. Ф. Цінність культурно-гігієнічних навичок у зміцненні здоров'я дитини молодшого дошкільного віку.....	161
Ярмольчук Я. В., Яценко Т. В. Особливості формування адекватної самооцінки дітей дошкільного віку.....	165
Грицак О. О., Непорада І. М. Формування установки на здоровий і безпечний спосіб життя молодших школярів при вивченні інтегрованого курсу „Я досліджую світ”.....	168
Козловська Н. В. Персональний вебсайт як засіб самореалізації викладача в умовах сучасного освітнього процесу.....	172
Музиченко В. О., Непорада І. М. Розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках інтегрованого курсу „Я досліджую світ”.....	174
Шевченко А. П., Непорада І. М. Інтегроване навчання в НУШ.....	177
Кирилюк В. О., Непорада І. М. Самовиховання у системі підготовки майбутнього вчителя.....	182
Рудчик Н. С., Хомюк Н. В. Психолого-педагогічне значення гри в процесі навчання природознавства учнів на уроках ЯДС.....	186
Олійник А. П., Коваль Н. М. Формування професійних компетентностей майбутнього вчителя початкової освіти в умовах дистанційного (змішаного) навчання.....	190

Сугоняко Д. В., Шевель Б. О. Peculiarities of forming the professional competence of bachelors in heat and power engineering at the university.....	194
Савченко О. А., Тарасенко В. Р., Тарасенко О. В. Впровадження інтерактивних методів навчання під час вивчення навчальних дисциплін філологічного спрямування у закладах вищої освіти.....	196
Брила Є. В., Яценко Т. В. Педагогічна пісочниця як засіб розвитку дошкільника.....	199
Махинько В. Г. Організаційно-педагогічні засади формування екологічної культури студентів в умовах педагогічного коледжу.....	201
Карнаух І. П. Сучасні методи розвитку мовлення з допомогою художніх творів.....	205
Яворська А. О., Яценко Т. В. Психолого - педагогічні умови подолання кризи трьох років у дітей раннього віку.....	208
Птиць З. О., Сеньовська Н. Л. Використання смарт-технологій в навчанні.....	210
Северіна Т. М. Edutainment in teaching foreign vocabulary and grammar in high school.....	215
Фененко А. В. Інноваційні підходи до формування спеціальних компетентностей при вивченні основ логопедії.....	218
Василенко Д. В., Яценко Т. В. Формування структурних компонентів самосвідомості в дитинстві.....	223
Цисар М. Д., Стешенко В. В. Використання ТРВЗ у роботі з дітьми дошкільного віку.....	225
Здробілко К. В., Слюсарук-Літвін С. С. Використання технології „Логіки світу” для розвитку логічного мислення дітей молодшого дошкільного віку.....	229
Карапузова Н. Д., Власенко Н. М. Технологія навчання молодших школярів розв’язування компетентісно зорієнтованих задач.....	233
Мацько В. В. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку через нетрадиційні форми образотворчої діяльності.....	235
Мартинів О. М., Бенцак Р. Н., Шукатка О. В. Культурологічний підхід у збереженні здоров’я майбутніх фахівців.....	239
Любченко І. І., Кучай А. І. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.....	241
Кленько А. С., Лісневська Н. В. Важливість застосування здоров’язбережувальних технологій у закладі дошкільної освіти з метою збереження і зміцнення психічного здоров’я дітей дошкільного віку.....	248
Єрошко Г. М., Лісневська Н. В. Стан психічного здоров’я дітей дошкільного віку в сучасних стресових умовах та шляхи його покращення.....	251

Кравченко М. В., Михайленко Л. В. Навчання дітей старшого шкільного віку за умов розпорошеної уваги – особливості сьогодення.....	256
Скомаровська А. М., Олійник І. О. Рекомендації вчителям початкової школи по застосуванню технологій розвитку критичного мислення.....	260
Сердюк М. А., Годзь Т. О. Українське народно-декоративне мистецтво як засіб формування національної свідомості учнів.....	262
Телятник А. С., Остапко Л. О. Гендерне виховання дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності.....	266
Третяченко Д. О., Михайленко Н. В. Ранкова зустріч як інноваційна форма освітнього процесу початкової школи.....	268
Рудавська І. С., Літченко О. Д. Художнє конструювання з декоративного дроту в закладі дошкільної освіти.....	272
Пізня Г. В. Роль інтегрованих занять з фахових дисциплін у підготовці сучасних вчителів з дошкільної освіти.....	276
Бородата А. Є., Олійник І. О. Особливості формування здорового способу життя в учнів початкової школи.....	281
Маркіна В. В. інноваційні технології як складова освітнього середовища сучасного закладу освіти.....	285
Волосевич В. С., Болотіна М. П. Використання нестандартних завдань на уроках математики в початковій школі для стимулювання розвитку творчого мислення школярів в умовах концепції НУШ.....	289
Івко О. С., Кац О. А. Розвиток навичок говоріння учнів початкових класів на уроках англійської мови.....	292
Тройніна С. О., Гребенюк К. В. Художня обробка паперу як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів.....	295
Носкіна Л. М. Виховання доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку засобом народної казки в умовах закладу дошкільної освіти.....	297
Носкіна Л. М. Розвиток словесно-логічного мислення дітей старшого дошкільного віку у процесі читання художньої літератури.....	301
Носкіна Л. М., Малікова Л. В. Формування творчої активності дітей старшого дошкільного віку у процесі ознайомлення з художньою керамікою.....	304
Приступ В. В. Формування у старших дошкільників екологічної свідомості засобом гри.....	309
Прокопенко І. Г., Тройніна С. О. Особливості використання інтерактивних методів і форм навчання на уроках дизайну і технологій в початковій школі.....	312
Морщ В. О., Морщ Д. О., Харламова Л. Д. Реалізація навчальної проєктної діяльності. Іт-проєкт „Телеграм-бот для розкладу занять”.....	316

Орлова А. О., Мацько В. В. Розвиток творчих можливостей дітей у процесі роботи в техніці оригамі.....	318
Білоус С. Л., Гулько О. М. Використання мультимедійних технологій як важлива передумова успішного засвоєння молодшими школярами навчального матеріалу.....	320
Ковтун К. В., Барда С. І. Психолого-педагогічна сутність професійного самовизначення.....	324
Мукоїд Я. О., Школьнік О. О., Роль символіки декоративного мистецтва у формуванні особистості свідомих патріотів батьківщини.....	327
Духновська О. О., Гулько О. М. Особливості естетичного виховання в шкільному віці.....	331
Мороз О. В., Гулько О. М. Особливості розвитку пізнавальної активності школярів на уроках мистецтва.....	335
Мостова В. В., Школьнік О. О. Козацька тема в образотворчому мистецтві.....	338
Горобець Є. А., Школьнік О. О. Методика ознайомлення школярів із техніками подільської вишивки.....	343
Оніщук О. В., Кузнєцова Д. В. Музичне сприйняття та його вплив на загальнокультурний розвиток дітей шкільного віку.....	347
Помилуйко А. Ф., Школьнік О. О. Особливості сугестивних і терапевтичних художньо-педагогічних технологій навчання.....	352
Трибунська В. П., Школьнік О. О. Нетрадиційні методи художнього виховання як засіб формування творчої особистості школяра.....	356
Вільхова Я. В., Тройніна С. О. Розвиток творчої уяви молодших школярів в системі формування творчої особистості.....	360
Терно А. О., Вітко Т. М. Використання ігрових технологій на уроках інтегрованого курсу „Я досліджую світ”.....	363
Манюненко А. В., Тройніна С. О. Розвиток творчої активності молодших школярів під час роботи з природним матеріалом.....	367
Максименко В. О., Барда С. І. Вплив сім'ї на соціально-психологічну адаптацію підлітка.....	371
Савченко Л., Тимошко Г. М. Особливості розвитку лідерських якостей керівників закладів загальної середньої освіти в умовах реформування галузі.....	375
Морозова О. В. Обґрунтування вибору об'єкта праці в процесі виготовлення м'якої іграшки на уроках трудового навчання.....	379

СЕКЦІЯ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВІСТИКИ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....383

Малюк Ю. В., Державність української мови – на часі: історія, стан, досвід.....	383
Верба Д. О., Пономаренко О. О. The main characteristics of O. Henry's idiostyle.....	392
Seyid V. M. Analysis of onomastic units in the cognitive-functional aspect.....	394
Плоха С. С., Пономаренко О. О. Integrated analysis of English language trade names.....	398
Щербак Д. В., Яценко Т. В. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання в школі.....	401
Omelchenko J. The influence of language on brain development: <i>myth or reality?</i>	404
Омельченко Ю. В., Молошна Б. О. Вплив вивчення англійської мови у початковій школі на розвиток мозку учнів.....	407
Скрипник Н. І., Нагорна О. В. Граматична компетентність як показник рівня комунікативно-мовленнєвої підготовки сучасних здобувачів освіти.....	410
Серго Д. А., Бірюкова С. О. Вираження мотиву надії в сучасній поезії про війну засобами дієслівних форм майбутнього часу.....	414
Кірічек І. Ю. Есей як інструмент розвитку письменницьких навичок.....	419
Лашина О. М., Лашина С. С. Паремії на позначення класових суперечностей між багатими і бідними.....	422
Панасенко А.В., Кузнецова Г.П. Сутність методичної системи формування лексичної англомовної компетентності майбутніх фахівців із фінансів, банківської справи та страхування.....	426
Кузнецова Г.П. Система вправ і завдань із формування фонетичної компетентності майбутніх учителів української словесності: методологічний аспект.....	430
Герасименко К.О., Діброва О.В. Удосконалення техніки читання молодших школярів.....	435
Гапула О.С., Діброва О.В. Використання ігрових форм навчання на уроках української мови.....	439
Дон Я.В., Діброва О.В. Впровадження інтерактивних технологій на уроках української мови.....	443
Малець А.О., Кулікова Т. В. Емоційно-видільна функція кольористичної лексики у поезії Василя Симоненка.....	445
Вовченко К.Ю., Коробко Ю.В. Інтегровані заняття, як ефективний засіб мовленнєвого розвитку дошкільника.....	448

СЕКЦІЯ 4. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....	451
--	------------

Кудряшова Т. І. Практична підготовка майбутніх учителів початкових класів під час уроків фізичної культури в сучасних умовах.....	451
В'юник І., Кудряшова Т. І. Спеціальна витривалість і методика її розвитку у боксерів.....	455
Раковська А. В., Кудряшова Т. І. Критерії оцінки морфологічних ознак показників та функціональної системи енергозабезпечення дітей, що займаються легкою атлетикою.....	459
Алексєєва Т. М., Мартинова Ю. В. Застосування природних об'єктів кременчуцького району для розробки туристичних походів і краєзнавчих екскурсій зі школярами.....	463
Кравченко І., Немцева Н. А. Пріоритетність фізичного виховання у спектрі напрямків сучасної дошкільної освіти в Україні.....	467
Гевчук І. Р., Рефель В. І. Вплив фізичного виховання на службову діяльність офіцера-прикордонника.....	470
Карабанов Є. О., Картошкіна Н. О., Ступак М. В. Аналіз стандартів фізичного виховання та спорту України та країн Європейського Союзу.....	473
Рижук А. Р., Бабич О. О. Професійна підготовка вчителів дошкільної освіти до організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми дошкільного віку....	475
Мандрико О. В. Здоров'язбережувальні технології у практичній роботі учителя фізичної культури.....	478
Галак Н. Ю. Доцільність використання координаційної драбинки в роботі з дошкільниками.....	481
Дудка Є. Ю., Карабанов Є. О. Загальна характеристика витривалості і методика її розвитку.....	484
Шаляпіна І. В., Козуліна Д. Є. Формування здорового способу життя студентської молоді.....	488
Шаляпіна І. В., Бочкарьова О. О. Фізичний розвиток дітей дошкільного віку з використанням степ-сходинок.....	491
Прокопенко Ю. С. Специфіка занять лікувальною фізичною культурою при порушеннях зору у студентів.....	494
Осіпов В. М. Кінезіологічний підхід до корекції нейроортопедичних дисфункцій у дітей та дорослих.....	497
Прокопенко Ю. С., Білаш Є. В., Запорожець Д. В. Упровадження фітнес-інновацій та онлайн-інструментів для формування здоров'язбережувальної компетентності на уроках фізичної культури.....	503
Массик А. О., Павлишин О. Ф. Проблеми та ставлення студентської молоді до занять з фізичного виховання в умовах дистанційного навчання.....	506
Ільків Х. П., Павлишин О. Ф. Важливість фізичного виховання студентської молоді та шляхи мотивації до занять фізичною культурою та спортом.....	509

Рефель В. І., Дзюба М. В. Вдосконалення фізичної підготовки у курсантів Національної академії державної прикордонної служби України.....	513
П'ятигора Л. С., Карабанов Є. О. Теоретико-методологічні засади фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку засобами рухів і музики.....	519
Михайлик Ю. О., Філіпов Є. В. Вплив оцінювання на успішність і мотивацію учнів у фізичній культурі.....	521
Синенко А. В., Рефель В. І. Фізичне виховання та спорт в контексті сучасної освіти.....	525
Бровата О. Б. Болдеринг як засіб підвищення рухової активності дошкільнят.....	528
Радченко О. В. Сучасні методи та засоби організації уроку фізичної культури за стандартами нової української школи.....	535
Глинянчук К. В., Філіпов Є. В. Вплив фізичного розвитку на особливості підготовки плавання в ході багаторічного тренувального процесу.....	538
Келебердян Я.М., Карабанов Є.О. Методика розвитку координаційних здібностей учнів 5-7 класів.....	542
Кубрак С. І. Гирьовий спорт в системі фізичного виховання учнів.....	546

СЕКЦІЯ 5. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ ІНФОРМАТИКИ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ.....549

Кондратенко Т. В. Microsoft office Excel у формуванні економічної компетентності здобувачів освіти.....	549
Харламова Л. Д., Малиновська В. О. Особливості викладання математики та інформатики у фаховому коледжі.....	552
Супрун Д. І., Лисенко Т. І. Система автоматизованої перевірки правильності розв'язання задач з програмування.....	555
Іванова Н. А. Використання онлайн-навчальних матеріалів: сучасні методики та технології нової української школи. Проектна діяльність в початковій школі.....	560
Василенко Є. С., Шакотько В. В. До питань вивчення теми „Інформація та інформаційні процеси” в початковій школі.....	563

СЕКЦІЯ 6. НАУКИ ПРО ОСВІТУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....569

Москалик Г. Ф. Філософські засади програми трансформації „Освіта 4.0: український світанок”.....	569
Деньга Н. М. Формування цифрової компетентності молодших школярів на уроках математики в початковій школі.....	571

Ситюк Р.О. Домашнє (сімейне) навчання за кордоном як прояв тенденцій розвитку освіти у інформаційному суспільстві.....	574
Ситюк Ю.В. Розвиток та формування адаптаційних можливостей здобувачів початкової школи в інформаційному суспільстві.....	578
Петрова Н.І. Особливості формування інформаційно-освітнього простору у сільському закладі освіти.....	582

СЕКЦІЯ 7. СУЧАСНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ.....586

Бондаренко А. С., Кулікова Т. В. Фразеологічні одиниці, що характеризують психологічний стан людини на прикладі повісті „День усіх білок” Ірени Карпи.....	586
Чуб Я. О., Кулікова Т. В. Науково-лінгвістичні засади вивчення фразеологічної одиниці в етнолінгвістичному аспекті.....	588
Горюха В. А., Лисенко Т. І. Використання доповненої реальності в навчанні.....	591
Сукачов О. В. З досвіду роботи з учнями – членами МАН України.....	595
Маковецька В. В., Караганова О. А. Історична спадковість використання символіки періоду козацтва та визвольних змагань початку ХХ ст. У знаках військових підрозділів та частин ЗСУ на Полтавщині.....	598
Каменський В. Г., Ткачук К. А. Соціально-захисні відносини внутрішньо переміщених осіб на Полтавщині.....	602
Бевзюк М. С. Основні форми та методи взаємодії вихователів з батьками дітей з особливими освітніми потребами.....	606
Максимович О. М., Курок В. П. Інклюзивна підготовка майбутніх майстрів виробничого навчання автотранспортного профілю в коледжах.....	611
Міхно М. Г., Іваненко Т. І. Впровадження практики корпоративної соціальної відповідальності бізнесу в Україні.....	613
Шаповал П. О., Крот В. О. Культурно-просвітницька діяльність Олександра Кониського.....	615
Сеньків К. В. Особливості розвитку дитячого голосу у молодшому шкільному віці.....	618
Ковальчук Н. П., Крот В. О. Релігійно-філософські погляди Івана Огієнка.....	619
Шара К. А., Савченко Т. О. Палітра сучасної українки Олі Кольорово.....	622
Бондаренко А. С., Шаповал О. Г. Символіка семантики прізвищ головних героїв роману Василя Барки „Жовтий князь“.....	627

СЕКЦІЯ 8. НООСФЕРА ВЕРНАДСЬКОГО, СУЧАСНА ОСВІТА І НАУКА: ПІД ЧАС ВИПРОБУВАНЬ І НАДАЛІ.....	631
Вознюк О. В. Еноменологічні інструменти взаємодії людини з ноосферою та її різнобічні імплікації.....	631
Моргун В. Ф. Ноосферно-топологічна мотивація діяльності особистості.....	634
Москалик Г. Ф. Вплив ідей і постаті В. І. Вернадського на вектори реформування освіти в Україні.....	638
Осадченко І. І. Аспекти ноосферної концептуалізації Материнської школи.....	643
Піддячий В. М. Розвиток особистості фахівця ХХІ століття на основі гуманістичних ідей В. І. Вернадського: гнучкі ноосферні навички.....	647
Піддячий М. І. Безпековий рівень особистості та суспільства: життя і праця, освіта і наука.....	651
Рибалка В. В. Ноосферна парадигма розвитку гуманітарних наук і освіти у світлі ідей В. І. Вернадського та його послідовників і драматичні реалії історичного поступу цивілізації у ХХІ столітті.....	654
<u>Самодрин А. П.</u> Космос, біосфера та ноосфера Вернадського: ціннісно-сміслові орієнтири розвитку освіти на переломі наукової думки.....	658
Шилов Ю. О. Вчення В. І. Вернадського – основа ноосферної теорії історії.....	663
Шакотько В. В. Морально-ноосферні основи трансформації змісту підготовки майбутнього вчителя інформатики.....	665

СЕКЦІЯ 1. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Василенко О. О.,
аспірантка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
факультету технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
м. Глухів

Науковий керівник: Курок В.П.,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
м. Глухів

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

XXI століття, відзначене безпрецедентними технологічними досягненнями, також стикається з цілком реальною загрозою глобальної екологічної кризи. Забруднення атмосфери і гідросфери, радіаційна небезпека, залучення великих площ землі в сільськогосподарський обіг і звалища побутових відходів, зниження родючості і деградація ґрунтів, скорочення лісових ресурсів, дефіцит сировини і виснаження ресурсів – все це є порушеннями в екосистемах під впливом антропогенних факторів. Очевидною є диспропорція між темпами зростання екологічних проблем і створенням інструментів їх ефективного вирішення. Війна в Україні вже також має негативні екологічні наслідки. У зв'язку з цим, суспільство каталізувало процеси формування глобальної екологічної політики для вирішення цих проблем.

Ще в 1977 році Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) і Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) спільно провели першу в світі міжурядову конференцію з екологічної освіти в Тбілісі (Грузія), де була прийнята Тбіліська декларація, у якій зазначається одностайна згода учасників щодо важливої ролі екологічної освіти в захисті та покращенні навколишнього середовища та здоровому та збалансованому розвитку розвитку світової спільноти [4].

Із перших років незалежності Україна не залишилася байдужою до світових і національних екологічних викликів. У Концепції екологічної освіти в Україні, прийнятої в 2001 році, йдеться: „...Шлях до високої екологічної

культури лежить через ефективну екологічну освіту. Екологічна освіта на порозі 3-го тисячоліття стала необхідною складовою гармонійного, екологічно безпечного розвитку...” [2]. Мова йде про неперервну екологічну освіту протягом усього життя всіх верств населення (соціальних груп), починаючи з закладів дошкільної, загальної середньої освіти, потім професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти і також у дорослому віці, відповідно до соціально-психологічних періодів розвитку особистості [3].

Так, Закон України „Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року” визначає, що одним із основних інструментів реалізації державної екологічної політики є освіта в інтересах збалансованого (сталого) розвитку, що дасть змогу встановити методологічні основи та запровадити безперервну екологічну освіту. Крім того, державна екологічна політика спрямована на досягнення стратегічних цілей, першою серед яких є „формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва” та визначає завдання: „впровадження освіти в інтересах збалансованого (сталого) розвитку, екологічної освіти та виховання, просвітницької діяльності з метою формування в суспільстві екологічних цінностей і підвищення його екологічної свідомості” [1].

У такий спосіб держава очікує отримати результати, що полягатимуть у значному підвищенні рівня екологічної освіти, просвіти та виховання громадян України, що створить умови для запровадження в повсякденне життя громадян моделей сталого споживання, активізує їхню роль у запобіганні забрудненню та здійсненні контролю за станом навколишнього природного середовища, сталому використанні природних ресурсів і відновленні природно-ресурсного потенціалу України [1].

Формування екологічної компетентності майбутніх учителів для здійснення екологічної освіти учнів, на нашу думку, сприятиме досягненню глобальних цілей сталого розвитку, проголошених Генеральною Асамблеєю ООН у 2015 році і підтриманих Україною, зокрема Указом Президента України „Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.” від 30 вересня 2019 р. № 722.

Окрім названих вище нормативно-правових документів, пріоритетність екологічної освіти на різних її рівнях, видах та формах відображено в національних і міжнародних документах та нормативних актах: Законах України: „Про вищу освіту” (2014), „Про освіту” (2017), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (2022), Концепції екологічної освіти в Україні (2001), Концепції „Нова українська школа” (2017), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), рамці кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2018) тощо.

Таким чином, для розв'язання нагальних екологічних проблем довкілля та охорони здоров'я особливо актуальним є набуття майбутніми вчителями, зокрема і майбутніми учителями трудового навчання та технологій, екологічної компетентності в процесі професійної підготовки задля формування екологічної свідомості підростаючого покоління та суспільства дотримуючись принципів сталого розвитку [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України „Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року”. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 16, ст.70. URL:
2. Концепція екологічної освіти України. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. 2002. № 7. С. 3–23.
3. Курок В.П., Василенко О.О. Екологічна компетентність як вагомий складник професійної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*. Глухів. Випуск 3 (50) частина 1. 2022 С. 238-245. DOI: 10.31376/2410-0897-2022-3-50-238-245
4. Intergovernmental Conference on Environmental Education : Tbilisi (USSR) : 14-26 Oktober 1977 : final report / Unesco. 101 p.

Барда С. І.,
*доцент кафедри початкової освіти, гуманітарних
дисциплін та інформатики, доктор філософії
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Формування висококваліфікованого педагога, різнобічної особистості, із широким кругозором, глибокими знаннями, здатного ефективно працювати в умовах динамічного, нелінійного, незрозумілого світу з „новою нормальністю” є надзавданням сучасної вищої школи. Для його розв'язання особливу увагу закладам вищої освіти слід звернути на формування soft skills (м'яких навичок), адже саме вони є індикаторами не лише успішного навчання, а перш за все –

професійної діяльності, чинником професійного становлення, кар'єрного зростання.

Педагогічні та науково-педагогічні працівники закладів вищої педагогічної освіти мають добре знати вимоги ринку праці до випускників педагогічних спеціальностей, будувати освітній процес з урахуванням цих вимог маючи на меті сформувати конкурентоспроможного, успішного педагога, здатного ефективно працювати в умовах постійних змін.

Дослідженням професійної підготовки учителів початкової школи займалися різні науковці, з поміж яких у контексті заявленої теми особливо актуальними, на наш погляд, є ідеї О. Савченко, І. Зязюна, І. Беха.

Як зазначає О. Савченко, впровадження ідей нової української школи передбачає формування в учителів готовності працювати в ситуації постійного вибору: нових програм, підручників, навчально-методичного забезпечення, способів взаємодії з учнями з урахуванням їх індивідуальності, неповторності, мінливості [3, с. 4].

На думку І. Зязюна педагог має бути суб'єктом педагогічної дії. В зв'язку з цим в процесі професійної підготовки в нього мають сформуватися педагогічні установки на розвиток учнів; педагогічні здібності до проектування власної педагогічної діяльності в контексті педагогічних ситуацій, що різняться за змістом, динамікою розгортання подій; здатність до формування власного педагогічного досвіду [2, с. 16].

І. Бех акцентує увагу на формуванні компетентного педагога, здатного до інтелектуально-моральної саморегуляції, ефективного вирішення певних життєвих та професійних проблем, прагнення до саморозвитку, самоствердження [1, с. 30].

Аналізуючи погляди науковців на професійну підготовку майбутніх педагогів слід зазначити, що їх ключовою ідеєю є думка про те, що здобувачів освіти потрібно готувати до роботи в ситуації постійних змін: у змісті освіти, у структурі особистості учня, у педагогічних технологіях, підходах, стратегіях. Тож дозволимо собі зауважити, що важливим сьогодні є не скільки володіння *hard skills* (жорсткими навичками), адже вони швидко змінюються, а саме формування м'яких навичок, як комплексу універсальних соціальних навичок, які є передумовою ефективної участі в освітніх, соціальних, економічних процесах.

З'ясуємо більш детально сутність м'яких навичок. В загальному розумінні *soft skills* розглядають як комплекс неспеціалізованих, над професійних навичок, які забезпечують успішне протікання робочого процесу, його високу продуктивність і не пов'язані з конкретною сферою застосування [4]. Вони є

основою успішності людини, запорукою комфортного, щасливого життя. До м'яких навичок відносять:

- креативність,
- критичне мислення,
- соціальні навички,
- емоційний інтелект,
- уміння планувати та дотримуватись дедлайнів,
- сила волі,
- уміння протидіяти стресовим ситуаціям,
- адаптивність,
- гнучкість мислення,
- позитивне світосприймання,
- уміння навчатися протягом життя,
- лідерство та відповідальність,
- прагнення до саморозвитку та самореалізації.

Першим важливим етапом у формуванні м'яких навичок є пошук відповіді на запитання „Що важливіше: жорсткі чи м'які навички?“. І, як не дивно, однозначної відповіді тут немає. Наукові дослідження у сфері працевлаштування вказують на те, що є три категорії професій в яких співвідношення жорстких і м'яких навичок відрізняється:

1. Перша категорія професій (переважно теоретичної спрямованості, інженери, розробники, проєктувальники) – важливішими є жорсткі навички.

2. Друга категорія професій (юристи, економісти, учителі, лікарі) – необхідний баланс м'яких і жорстких навичок.

3. Третя категорія професій (професії пов'язані з творчістю ,маркетингом, торгівлею) – важливішими є м'які навички [4].

Тож здійснюючи професійну підготовку учителів початкової школи потрібно усвідомлювати, що вона буде якісною лише за умови одночасного формування як жорстких так і м'яких навичок.

Наступне питання, на яке потрібно знайти відповідь „Як сформувати м'які навички? Що при цьому важливіше – зміст чи форма?“. Зміст освіти, як стає зрозумілим, більше впливає на формування жорстких навичок (суто професійних), а сама форма організації навчання (якщо вона обрана оптимально) буде основою формування м'яких навичок.

Далі спробуємо дати відповідь на запитання „Які ж форми організації освітнього процесу, педагогічні технології найбільш оптимальні для формування м'яких навичок?“. До таких форм роботи, на наш погляд слід віднести роботу в парах, роботу в групах, роботу в ротаційних командах тощо.

Щодо педагогічних технологій, які сприяють формуванню м'яких навичок варто віднести такі: технологія інтерактивного навчання, технологія розвитку критичного мислення, проектна технологія навчання, технологія тайм-менеджменту тощо.

Отже, підсумовуючи вище викладене, слід зазначити, що формування м'яких навичок у процесі професійної підготовки учителів початкової школи має стати одним із пріоритетних напрямів роботи закладу вищої освіти. Сучасним фахівцям зі сфери освіти доводиться працювати в умовах постійних змін (змісту освіти, освітніх програм, поколінь здобувачів освіти). Вони часто стикаються з проблемою застаріння окремих результатів професійної підготовки. Це вимагає від них здатності постійно змінюватись, удосконалюватись, навчатись упродовж життя. Саме тому формування м'яких навичок у майбутніх учителів початкової школи є одним із ключових завдань вищої педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.
2. Зязюн І. А. Нові технології підготовки вчителя в Україні. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки.* 2011. Вип. 32. С. 16–21.
3. Савченко О. Я. Початкова освіта в контексті ідей нової української школи. URL: <https://cutt.ly/YxgdE4V> (дата звернення: 08.03.2023).
4. Що таке hard skills: як нас оцінює роботодавець. URL: <https://eduhub.in.ua/news/shcho-take-hard-skills-i-soft-skills-yak-nas-ocinyuye-robotodavec> (дата звернення: 08.03.2023).

Химан Г. П.,
аспірантка кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
Науковий керівник: Курок В. П.,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
завідувач кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

АРТТЕРАПЕВТИЧНІ ЗНАННЯ ТА ВМІННЯ ЯК СКЛАДНИКИ АРТТЕРАПЕВТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПСИХОЛОГІВ

Науково-технічний прогрес і стрімкий розвиток поінформованості суспільства вносять істотні корективи в цінності, методи роботи та структуру повсякденного життя людини. В умовах динамічного розвитку сучасного

суспільства, модернізації системи освіти значною мірою змінюються і вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема психологів.

Підготовка майбутніх педагогів, психологів принципово нового формату регламентована Законом України „Про вищу освіту” (2014), Концепцією „Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи” (2016), Законом України „Про освіту” (2017), Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки (2020) тощо, які стверджують необхідність удосконалення процесу підготовки психологів, розширення спектру їхньої професійної компетентності, унікальним складником якої є, на нашу думку, арттерапевтична компетентність.

Формування професійної компетентності фахівців – це динамічний процес, який передбачає формування професійної спрямованості й професійно важливих якостей, розвиток професійно значущих психофізіологічних властивостей, пошук оптимальних способів якісного і творчого виконання професійно значущих видів діяльності відповідно до індивідуально-психологічних особливостей особистості. Цей процес реалізується шляхом розв’язання суперечностей між актуальним рівнем розвитку перерахованих аспектів професійної діяльності, соціальною ситуацією та провідною діяльністю особистості.

На процес формування професійної компетентності майбутніх психологів впливають різні фактори, які можуть не залежати від них і пов’язані з об’єктивними умовами середовища, а також внутрішні чинники, що залежать від майбутнього фахівця і відображають його суб’єктивний потенціал.

З погляду психології особливий інтерес становлять психологічні детермінанти, які опосередковано або безпосередньо впливають на процес формування професійної компетентності та самореалізацію майбутнього психолога.

Питання професійних компетентностей було предметом наукового пошуку як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Спектр досліджень професійної компетентності доволі широкий: від аналізу психологічних основ професійної діяльності (Л. Виготський, А. Леонтьєв, Д. Ельконін) до розроблення системи формування професійно важливих якостей особистості в цілому (А. Орлов, І. Лернер, М. Скаткін та ін.).

У просторі сучасних наукових досліджень є різні напрями вивчення психотерапевтичної науки: ізотерапія, музикотерапія, звукотерапія, казкотерапія, естетотерапія тощо. Проте однією із найбільш вагомих у психолого-педагогічному контексті є арттерапія як потужний чинник емоційно-чуттєвого впливу на особистість, звукового та зорового сприймання, інтелектуального розвитку, а також як засіб дії на психіку людини, її емоційно-

чуттєвий стан. Науковці та психологи сьогодення вважають арттерапію одним з найефективніших засобів корекційно-розвивальної педагогіки (І. Мамайчук, Г. Побережна та ін.). З-поміж наукових публікацій, дотичних до проблеми арттерапевтичного потенціалу мистецтва, відзначимо дослідження В. Білан, І. Лисенкової, О. Наконечної та ін.

Зауважимо, що проблема використання арттерапевтичних засобів у психолого-педагогічному процесі недостатньо вивчена. Однак праці вищезазначених дослідників, наукові розвідки в галузі арттерапевтичного знання стають підґрунтям для наукового пошуку шляхів, форм та методів використання арттерапії в освітньому процесі закладів загальної середньої та вищої освіти, слугують базою для науково-теоретичного вивчення арттерапевтичного потенціалу мистецтва та його практичного впровадження в професійну діяльність психолога.

Аналіз сутності поняття „компетентність”, характеристику її складників знаходимо в дослідженнях вітчизняних науковців Н. Бібік, В. Лозової, С. Ніколаєнка та ін.

Практично-творча сфера професійної компетентності майбутнього психолога містить сукупність художньо-естетичного досвіду, арттерапевтичних знань, умінь, навичок, творчої самостійності. Ця сфера зумовлює необхідність практичної реалізації набутого технологічного арсеналу в процесі навчальної діяльності та використання арттерапевтичних технологій у професійній діяльності фахівця психологічної служби (соціально-психологічної сфери).

Арттерапевтичні знання – це знання про способи оздоровлення організму людини в процесі сприйняття творів образотворчого мистецтва і в результаті особистої участі в художньо-творчій діяльності. Вони охоплюють зміст арттерапії та її вихідні поняття; історичні аспекти її розвитку; функціональні можливості; відмінності між арттерапією та артпедагогікою; допоміжні напрями арттерапії; особливості малюнка; галузі практичного застосування арттерапії; форми арттерапевтичної роботи; специфіку оцінювання арттерапевтичної продукції тощо [2].

Варто зазначити, що оволодіння знаннями сприяє формуванню вмінь, які проявляються в здатності студентів використовувати набутий досвід у конкретних професійних ситуаціях. У тлумачному словнику психологічних термінів уміння визначено як „засвоений суб’єктом спосіб виконання дій, які забезпечуються сукупністю набутих знань і навичок. Уміння формуються за допомогою вправ і створюють можливість виконання дій не тільки у звичних, але й у змінених умовах” [1, с. 204]. Отже, уміння неможливі без глибокого теоретичного й практичного засвоєння системи знань.

Ми трактуємо арттерапевтичні вміння як спеціальні вміння, сформовані на основі арттерапевтичних знань, які можна використовувати в практичній діяльності для профілактики та корекції деструктивних емоційних станів людини, а також для релаксації й зняття втоми. Комплекс арттерапевтичних умінь представлений такими вміннями:

–проводити діагностику емоційної сфери людини, використовуючи вільне або проєктивне малювання;

–брати участь у створенні й обговоренні малюнків;

–правильно інтерпретувати малюнки;

–розробляти та апробувати корекційні та тренінгові арттерапевтичні програми;

–проводити індивідуальні та групові арттерапевтичні заняття;

–використовувати арттерапію в поєднанні з танцтерапією, казкотерапією, ігротерапією, драмотерапією, фототерапією та музикотерапією [2].

Реалізація арттерапевтичної компетентності майбутніх психологів дає можливість провадити навчання через певні психокорекційні, корекційно-розвивальні методики, що використовуються в рамках артпедагогіки й арттерапії. Одним з найважливіших напрямів роботи психолога є використання здоров'язбережувальних технологій для збереження і зміцнення здоров'я здобувачів освіти, що передбачає наявність уміння співвідносити навчальне навантаження і методи викладання з їх віковими й індивідуальними особливостями. Ця робота вимагає від психологів постійного пошуку, використання інноваційних технологій. Мистецтво має величезні можливості впливу на людину.

Перспективами подальших досліджень вважаємо визначення змісту та структури арттерапевтичної компетентності майбутніх психологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Казакова С. В. Проблема формирования аудиальной культуры школьников в процессе профессиональной подготовки будущих учителей музыки. *Человек в мире культуры*. 2013. № 3. С. 59–64.

2. Сорока О. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання арт-терапевтичних технологій: дис. ... д-ра пед. наук. Тернопіль, 2016. 534 с.

3. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові: словник / уклад. В. Й. Бродовська та ін. 2-ге вид. Київ: Професіонал, 2005. 224 с.

Надточій М.С.,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Магістр”

*спеціальності 053 Психологія
Класичного приватного університету
м. Запоріжжя
Науковий керівник: Зарицька В.В.,
д.психол.н., професор,
завідувач кафедри
практичної психології
Класичного приватного університету
м. Запоріжжя*

ФЕНОМЕН ПРОКРАСТИНАЦІЇ У СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Як відомо, людина в сучасному світі постійно відчуває брак часу на виконання всього бажаного. Вважається, що до подібних умов вона може пристосуватися, організовано плануючи і витрачаючи власні сили, час, ресурси, але нерідко виходить так, що люди відкладають виконання деяких своїх справ „на потім”. При цьому вони можуть займатися малими, незначними справами, але не виконувати щось дійсно важливе. Як правило, в такому випадку виконання значущих справ постійно відкладається, і виконуються вони або в останній момент, або не виконуються зовсім. Це явище відкладання справ позначається терміном „прокрастинація” [2, с. 54].

Прокрастинація (від англ. procrastination – затримка, відкладання; від лат. cras – завтра або crastinus – завтрашній і лат. pro – для, заради) – схильність до постійного відкладання важливих і термінових справ, що призводить до життєвих проблем та негативних психологічних ефектів.

Прокрастинація все частіше стосується осіб студентського віку, адже сьогодні навчальний процес характеризується постійною психологічною напругою, інтенсивними розумовими навантаженнями, значною кількістю завдань з чіткою регламентованістю часових меж виконання, підготовкою до заліків, екзаменів [3, с. 172].

На сьогоднішній день заклади вищої освіти є вимогливими, спрямованими на формування висококваліфікованих фахівців, активних та творчих, які зможуть використовувати новітні технології у своїй роботі, та які постійно будуть прагнути до саморозвитку та самовдосконалення себе як особистості, та в професійній сфері. Тому суспільство звикло бачити студентів завжди життєрадісними, відкритими до чогось нового, організованими, наполегливими, впевненими, оптимістичними, відповідальними. І саме тут, між цими вимогами суспільства та закладами вищої освіти може виникнути таке психологічне явище як прокрастинація. У психологічній літературі під цим явищем

розуміють свідоме відкладання, відтермінування суб'єктом намічених дій, завдань, не зважаючи на негативні наслідки такої поведінки.

Все це пов'язане здебільшого із самостійною роботою кожного студента, особливо тепер, коли всі перейшли на дистанційну форму навчання, що вимагає саморегуляції, самоорганізованості, вмотивованості [1, с. 24].

Американська дослідниця Л.А. Ребін у 2010 р. вивчала вплив форми навчання на виникнення у студентів прокрастинації. Було встановлено, що для багатьох студентів тенденція до відкладання зростає під час онлайн навчання. На традиційних заняттях вимога відвідувати лекції і семінари змушує студентів вчитися, акцентувати увагу на навчальних матеріалах на регулярній основі. Принаймні частина їхнього часу навчання розподіляється однаково упродовж семестру. Студентів онлайн навчання не змушують брати участь у регулярних аудиторних заняттях, тому існує підвищена тенденція до зволікання. Студенти більше вивчають за менший проміжок часу, і часто це призводить до нижчих результатів навчання. Л.А. Ребін зазначила, що студенти онлайн навчання мають вищі показники академічної прокрастинації, аніж студенти денної форми [5, с. 344].

Прокрастинація проявляється в тому, що студент, усвідомлюючи необхідність, виконання важливих та конкретних завдань, ігнорує її та зосереджується на виконанні неважливих, але більш приємних та легких справ, зокрема прогулянки, виконання побутових справ, читання книг, перегляд кінофільмів, серіалів ніби вдається до відпочинку, але це дещо відрізняється від відпочинку, адже при звичайному стані у людини відновлюються запаси енергії, а при прокрастинації, навпаки, людина втрачає їх. Відповідно, відбувається відкладання важливих завдань на потім та їх накопичення. Коли виявляється, що терміни виконання вже минули чи скоро минуть, студент, або відмовляється від виконання завдань, або намагається швидко виконати все за досить короткий термін. Звичайно тоді завдання виконуються поспіхом, неякісно, із запізненням, з помилками, що призводить до низьких балів, зниження успішності, втрачених можливостей, а іноді й до відрахування з навчального закладу [1, с. 25].

Е. Дж. Онвугбузі вивчав такі чинники прокрастинації, як тривожність особистості, страх невдачі і особливості навчального завдання. Спираючись на праці Л.Дж. Соломон і Е.Д. Ротблума, він пояснює, що головна причина зволікання – це страх невдачі і неприйнятність завдання. Страх невдачі включає компоненти, пов'язані з оцінкою тривоги та надто перфекціоністськими стандартами для виконання завдань, а також низький рівень упевненості у собі. Вчений зазначає, що важливість завдань позитивно корелює з виникненням академічної прокрастинації. Тобто чим важливіше завдання, тим воно здається

складнішим і, як наслідок, виникає страх невдачі та бажання відтермінувати виконання завдань [4, с. 3].

Прокрастинація позначається не тільки на якості, успішності навчання, а й на психофізіологічному стані студента, його особистості загалом. Незважаючи на те, що провідною діяльністю студента є навчання, крім академічної, йому притаманні ще й такі види прокрастинації, як: побутова, невротична, компульсивна та прокрастинація у прийманні рішень.

До факторів, які обумовлюють прокрастинацію в студентському середовищі, можна віднести:

–психологічні: відсутність мотивації до навчання, порушення волевої сфери, невміння організувати себе та час, підвищена особистісна тривожність, неадекватна самооцінка, страх перед успіхом, перед невдачею і перед критикою, зайва самовпевненість, невміння правильно розставити пріоритети, відсутність радості від роботи, загальна поведінкова ригідність;

–соціально-психологічні: недостатність комунікації з оточенням, відволікаючі фактори вишівського середовища, непогора зовнішньому оточенню, нудна і неприємна робота, соціальні та сімейні проблеми, авторитарність батьків;

–педагогічні: як надмірна вимогливість так і відсутність вимог від викладача, брак керівництва і консультацій з боку викладачів;

–психофізіологічні: стан здоров'я, втома, хвороба, темперамент, імпульсивність, нейротизм, низький життєвий тонус [2, с. 63].

Аналізуючи особливості, фактори та причини прокрастинації, можемо зробити висновок, що наслідками наявності прокрастинації є стрес, відчуття провини, втрата продуктивності, невдоволення навколишніх через невиконання зобов'язань. Прагнучи завершити справу в обмежений проміжок часу, людина відчуває емоційний і фізичний стрес. Нервова напруга, постійне недосипання, зловживання кофеїном, енергетичними напоями – усе це може мати неприємні наслідки для організму. Крім того, прокрастинація є підставою для виникнення почуття провини за незроблену роботу, відсутність самореалізації, втрату можливостей тощо і є наслідком поганого самоконтролю [3, с. 174].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабатіна С.І. Синдром академічної прокрастинації і соціальна відповідальність у студентському віці. *Вісник Національного технічного університету України, „Київський політехнічний інститут”*. Філософія. Психологія. Педагогіка. 2013. Вип. 2. С. 24–25.
2. Дворник М.С. Прокрастинація в конструюванні особистісного майбутнього : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 120 с.

3. Дубініна К.В. Прокрастинація як проблема психології особистості студента. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки*. Київ. 2018. Вип. 7. С. 172–174.

4. Onwuegbuzie Anthony J. Academic procrastination and statistics Anxiety. *Assessment & Evaluation in Higher Education*. 2004. Vol. 29, № 1. P. 3–5

5. Rabin L., Fogel J., Nutter-Upham K. Academic procrastination in college students : the role of selfreported executive function. *Journal of clinical and experimental neuropsychology*. 2011. № 33(3). P. 344–345.

Марченко С. С.,

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри технологічної і
професійної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
м. Глухів*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ГАЛУЗІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасне суспільство висуває високі вимоги до рівня інформаційної культури педагога, тому проблема формування компетентності, в галузі застосування інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) є актуальною.

Формування компетентності в галузі використання ІКТ у майбутніх учителів повинна мати системний характер і враховувати всі його компоненти: цільовий (мети й завдання формування компетентності з урахуванням стартового рівня компетентності кожного окремого студента); змістовний (структурні компоненти компетентності); діяльнісний (вибір форм, методів і засобів формування компетентності); результативний (рівні й критерії оцінки компетентності).

ІКТ компетентність фахівця виникає в зоні перетину комп'ютерної грамотності, інформаційної й методичної компетентності викладача, які є необхідними ланками, що дозволяють використовувати дидактичний потенціал ІКТ у навчанні.

Під ІКТ компетентністю педагога в галузі використання інформаційних і комунікаційних технологій ми будемо розуміти сукупність теоретичних знань про сучасні інформаційні й комунікаційні технології й практичні уміння по створенню й використанню освітніх Інтернет-ресурсів, соціальних сервісів Web 2.0 і інших комп'ютерних засобів у процесі навчання.

Таким чином, під компетентністю педагогів в галузі використання ІКТ

виступає здатність використовувати засоби інформатизації для вирішення професійних завдань. На підставі вище зазначеного в зміст поняття ІКТ компетентність майбутнього вчителя можна включити наступні компоненти:

- викладання навчального предмета з використанням засобів ІКТ;
- здійснення інформаційної діяльності й інформаційної взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу;
- запобігання можливих негативних наслідків використання засобів ІКТ в освітньому процесі;
- автоматизація інформаційно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу й на базі засобів ІКТ.

У 2011 році ЮНЕСКО в партнерстві зі світовими лідерами в галузі створення інформаційних технологій і провідними експертами розробила міжнародні рекомендації, які фіксують вимоги до ІКТ компетентності вчителів – Unesco's ICT Competency Framework for Teachers. Передбачається, що вчителі, які відповідають цим вимогам, здатні успішно здійснювати освітній процес в ІКТ насиченому освітньому середовищу сучасної школи [1].

Рекомендації ЮНЕСКО підкреслюють, що сучасний педагог повинен бути технологічно грамотним і вміти формувати відповідні технологічні вміння й навички у своїх учнів. Так відповідно до рекомендацій ЮНЕСКО можна виділити наступну структуру професійної педагогічної ІКТ компетентності:

- 1) загальнокористувацька ІКТ компетентність;
- 2) загальнопедагогічна ІКТ компетентність;
- 3) предметно-педагогічна ІКТ компетентність (що відображає професійну компетентність відповідної до галузі людської діяльності).

У загальнокористувацькій компонент включені користувацькі навички, у тому числі вміння використовувати відео- і фотознімання, користуватися системами миттєвих повідомлень, навички пошуку інформації в Інтернеті й базах даних з дотриманням етичних і правових норм використання ІКТ.

Загальнопедагогічний компонент містить у собі діяльність педагога в наявному інформаційному середовищі навчального закладу, у тому числі планування й аналіз навчального процесу; організація освітнього процесу, при якій учні разом з учителем ведуть діяльність і досягають результатів в інформаційному просторі освітньої установи; підготовка й проведення консультацій, обговорень і т.п. з комп'ютерною підтримкою й інша освітня діяльність із використанням комунікаційного середовища. Крім того, вчитель повинен оцінювати якість цифрових освітніх ресурсів і адекватно їх використовувати відповідно до освітніх завдань.

Вимоги до предметно-педагогічного компонента залежать від тієї предметної галузі, у якій працює вчитель. Цей компонент містить у собі знання

інформаційних джерел по своєму предмету й уміння якісне їх використовувати.

Таким чином, для успішної реалізації процесу підготовки майбутніх учителів у галузі ІКТ необхідно створення організаційно-педагогічних умов, які б забезпечували підвищення компетентності. На нашу думку, до таких умов можна віднести:

1) розробка пакета навчально-методичних матеріалів, що забезпечують формування компетентності педагогічних кадрів у галузі інформаційних і комунікаційних технологій;

2) створення банку дидактичних матеріалів для підготовки педагогічних кадрів у галузі інформаційних і комунікаційних технологій (у тому числі з використанням мультимедіа, хмарних технологій, сучасних засобів комунікації й ін.);

3) удосконалювання методик навчання, розробка й впровадження інноваційних методів і технологій навчання;

4) розробка методів контролю й керування якістю підготовки педагогічних кадрів у галузі інформаційних і комунікаційних технологій на всіх етапах навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Структура ІКТ компетентності педагогів. Рекомендації ЮНЕСКО. UNESCO, 2011. URL: <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214694.pdf>.

Радчук М.О.,

*здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 231 Соціальна робота
факультету початкового навчання
ДЗ „Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”,
м. Одеса*

*Науковий керівник: **Леонова В. І.,**
андидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогічних технологій початкової освіти
ДЗ „Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”,
м. Одеса*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНО- ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Виділення в методиці організації культурно-дозвіллевої діяльності підліткового віку зумовлено тим, що цей віковий період характеризується

важливістю соціалізації, формування цілісних орієнтацій, моральних принципів, становлення особистості як цілісного та самоцінного індивіду. Не дивлячись на те, що в підлітковому віці складаються певні моральні уявлення та ціннісні орієнтації, вони носять нестійкий характер та піддаються корекції, яка може здійснюватися як у бік асоціальності, так і соціальності [4]. Це пояснюється тим, що підлітковий вік – прикордонний вік між дитинством та дорослістю. Такий стан робить підліткову психіку дуже вразливою та незахищеною від різноманітних впливів. Саме через це діти підлітковому віку вимагають до себе більшої уваги та активного і методичного впливу. Особливо це стосується сфери дозвілля, адже від час реалізації підлітком свого вільного часу здійснюється педагогічно неконтрольований активний контакт із соціальним оточенням, навколишнім світом, розвиваючи необхідний соціальний досвід.

Питання проблеми дозвілля дітей підліткового віку підсилюється також тим, що сучасна школа, нажаль, вже не має достатнього впливу на цю частину життєдіяльності підлітків. В основному школа орієнтується на те, щоб дати своїм учням знання. Під час уроків доволі часто не враховуються і не беруться до уваги потреби та інтереси дітей, через що втрачається інтерес та зацікавленість до занять. Авторитетність педагога призводить до виховання пасивності та покори. Педагоги виховують, але не дають можливості діяти самостійно, привчають підпорядковуватися [4]. Відсутність у сучасних школах умов, можливості проявити себе та індивідуальність, задовольнити потребу в дружбі, спілкуванні, розвагах, викликають роздвоєння: в першій половині дня відбувається школа, а в другій половині – справжнє життя. Школа сприймається як необхідність, як примусовість.

Відсутність в школі комфортності, радості, відчуття захищеності викликають почуття невизначеності, страху перед покаранням, депресії, можуть стати причиною прояву агресії, жорстокості і різних проявах. Позашкільна або позакласна робота, яка покликана створити виховний вплив на дозвілля дітей підліткового віку, охоплює невелику кількість дітей і не завжди створює умови для вільної діяльності дітей. Робота з дітьми підліткового віку має чітку систему взаємодії дитячих, підліткових організацій, громадських центрів тощо. Соціально-педагогічним пріоритетом у роботі з дітьми підліткового віку має виступати індивідуальний підхід, адресна спрямованість культурно-дозвіллевих програм, які не просто відповідають інноваційним технологія, а й характеризуються творчою конструктивністю, необхідним естетичним рівнем та емоційним забарвленням, позитивно впливають на духовний світ індивіда.

В умовах культурно-дозвілєвої діяльності використовуються різноманітні форми виховання підлітків, які визначаються:

- 1) систематичністю у вихованні;
- 2) диференційованим підходом до різних соціально-демографічних угруповань та осіб, залученням підлітків до активної особистісно-значущої та суспільно корисної діяльності;
- 3) регулювання та стимулювання саморозвитку й самовиховання дітей підліткового віку, вирішенням їх соціальних та культурних проблем, реалізацією економічних та соціальних й економічних ініціатив. Розкриттям творчого потенціалу особистості;
- 4) оптимальним поєднанням отриманих теоретичних знань з практичною діяльністю [1].

Пріоритет у культурно-дозвілєвій роботі з дітьми підліткового віку надається програмам, які спрямовані на [3]:

- організацію змістовного дозвілля дітей підліткового віку;
- розвиток духовного та творчого потенціалу індивіда в інтересах його становлення та самореалізації;
- попередження та профілактику можливих правопорушень, виникнення негативних явищ у підлітковому віці;
- популяризація здорового способу життя;
- підтримка та розвиток талантів;
- сприяння профорієнтації та працевлаштуванню.

Певне турбування викликають певні моральні сторони дозвілля підлітків. Дозвілля – можливість особистості займатися різноманітною діяльністю у вільний час на свій вибір. Через вплив різноманітних факторів підлітки не здатні організувати своє дозвілля цікаво та проводити його із користю для себе. Це може бути викликано як суб'єктивними причинами. Наприклад через стосунки в родині, так і об'єктивними причинами, наприклад, несприятливе соціально-економічне становище в країні, через що молоде покоління опиняється без надійних соціальних орієнтирів.

На сьогоднішній день питання культурного дозвілля підлітків стоїть дуже гостро. Доволі часто дітям просто немає чим себе зайняти. Тим фактором, який в багатьох випадках визначає спосіб та стиль життя підлітків, нажаль, стає криміналізація та комерціалізація їх культурного дозвілля. Все більшої актуальності набуває проблема особистої безпеки підлітків. Соціологічні дослідження свідчать про те, що близько половина дітей коли-небудь піддавалася фізичному насиллю з боку дорослих та однолітків, а особливо батьків [2].

Намагання уникнути реальних проблем сприяє поширенню та розвитку алкоголізму та наркоманії серед дітей підліткового віку. За даними дослідників, причини збільшення наркоманії серед підлітків в певній мірі є результат конфлікту суспільства та особистості, що дуже яскраво простежується під час кризи соціалізації. Доросле покоління не може надати молоді необхідну кількість альтернативних способів існування, цінностей і цілей, норм, заради яких необхідно було б вчитися наполегливо, працювати, дотримуватися стандартів поведінки. Великий вплив на дітей підліткового віку чинить телебачення, інтернет, де на молодь чинить вплив велика руйнівна сила. Кожного дня висвітлення сцен насильства та жорстокості негативно позначається на дитячій психіці. Це методично та систематично чинить руйнування духовної сфери суспільства, накладаючи культ користолюбства, наживи тощо. Саме тому поступово суспільство починає звикати до дитячої бездоглядності, правопорушень з боку підлітків та злочинності. Телебачення та інтернет негативно впливають на формування системи духовних цінностей та поведінки підлітків. Все більше з'являється підлітків, які відкидають сам факт можливості дослухатися до порад дорослих. С. Харченко вважає, що безконтрольний перегляд телебачення призводить до інформаційного перенавантаження, що призводить до перевтоми, викликати інформаційний стрес; кримінальних наслідків; викликати залежність [5].

Отже, кожного підлітка можна порівняти з губкою, яка всмоктує в себе інформацію різного походження. Це нормально, коли підліток розвивається, вчиться разом зі своїми однолітками та проходить цикл життєвих випробувань. Але, дуже важливо відокремлювати важливі випробування в житті підлітка від тих, які не чому не навчать, а навпаки, тільки будуть представляти загрозу життю.

Школа - невід'ємна частина життя сучасного підлітка, так само, як і гаджети. Нажаль, наразі, неможливо уявити процес навчання без Google, Gmail, Teams та, навіть, YouTube складає значну частку процесу навчання. Забороняючи, користуватися тими чи іншими сайтами, батьки часто уповільнюють процес соціалізації навчання через брак інформації.

Питання постає в тому, як само ви навчили підлітка користуватися сайтами. Тільки від роботи батьків та соціальних педагогів буде залежати, на яких саме сторінках в соціальних мережах буде проводити час підліток. Все залежить тільки від своєчасного пояснення та наголошення на правильний вибір. Так само це стосується в виборі друзів та часу проведення з ними на вулиці. Треба вчасно визначитися, з якими людьми буде комфортно, цікаво та безпечно проводити вільний від школи час.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Калюжна Євгенія Миколаївна. Психологічні механізми особистісної тривожності у підлітковому віці. Київ, 2008. 29 с.
- 2.Максимовська Н. О. Сучасний стан дозвіллевої сфери в Україні: соціально-педагогічний аспект. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2011. №33. С. 264-272.
- 3.Найдьонова Л. М. Психологічні особливості сприймання екранної інформації в підлітковому віці. *Актуальні проблеми психології*. 2015. Вип. 21. С. 267-275.
4. Павелків Р. В. Вікова психологія. Київ : Кондор, 2011. 468 с.
- 5.Петрова Ірина Владиславівна. Дозвілля як об'єкт соціально-культурного аналізу. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2018. №21. С. 83-91.
- 6.Франчук І. С., Кубіцький С. О. Особливості організації культурно-дозвіллевої діяльності підлітків. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. №3. С. 144-147.
- 7.Харченко М. Діагностика прояву тривожності у молоді. *Науково-медичний вісник*. 2009. №8. С. 112-114.

*Науковий керівник: **Яценко Т. В.**,
кандидат психологічних наук
доцент кафедри педагогіки та психології
дошкільної освіти
Обласного коледжу „Кременчуцька
гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка”
м. Кременчук
Богомаз М. А.,
учениця групи Л-10А
Наукового ліцею „Політ”
при Обласному коледжі „Кременчуцька
гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка”
м. Кременчук*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Починаючи з повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року російською федерацією на територію суверенної держави України, суспільство зазнало кардинальних змін звичного укладу життя, що напряду відзначилося на організації навчального процесу. Важливим постало питання щодо організації та надання психологічної та педагогічної підтримки підростаючому поколінню. Воєнний стан зумовив перенесення навчання зі стін закладів освіти (очного

формату) в дистанційний формат, що з одного боку допомогло зберегти неперервність навчання та гарантувало можливість отримання освітніх послуг, а з іншого ускладнило сам процес. У зв'язку з цим виникла потреба у пошуку нових методів та засобів навчання здобувачів освіти [1, с. 613-614].

Війна – це невичерпне джерело перманентної і тотальної травматизації, оскільки вона розхитує, а інколи й руйнує самий базис, фундамент особистісного буття, примусово вносячи у життєві світи всіх і кожного свої тектонічні зміни. Війна завжди є стресом, від якого залишаються психологічні травми у багатьох людей [2].

Відкрита війна в Україні суттєво впливає на психологічний стан людей, особливо несформовану особистість юнаків та дівчат. Кожного дня доводиться відчувати нові переживання та емоції, тому що невідомо, що буде завтра. Однак ступінь душевної травми кожної людини залежить від її життєвого досвіду та внутрішнього ресурсу.

Важливе значення як для ефективного процесу формування особистості у період зростання, так і для формування моральних основ індивіда, щирого та чуйного ставлення до інших людей має емпатія. Найвираженіші емоційні переживання виникають у тяжкі періоди взаємодії людини й суспільства.

Саме емпатія є найважливішим компонентом розвитку юнаків та дівчат. Людина, у якої добре розвинена емпатія, завжди увійде у положення тієї чи іншої людини і запропонує свою допомогу.

Емпатія – це здатність емоційно відгукуватися на переживання іншої людини. До того ж це розуміння психологічного настрою, усвідомлення своїх почуттів та емоцій індивідуальними та вміння взяти на себе роль іншої людини.

Зростання ролі психологічних чинників у сучасних війнах та локальних конфліктах, засвідчує необхідність психологічного супроводу людей, задіяних у цих сферах. Бойова обстановка спричиняє прояву негативних психологічних станів. Для останніх характерне домінування гострих або хронічних негативних переживань (тривога, шок, страх, депресія, агресія, дискомфорт). Реакція на бойовий стрес є стійкою і зберігається в людини й після повернення її до мирного життя [3, с. 46].

Функціонування емпатії як емоційного відгуку на проблеми іншого дає змогу особистості інтуїтивно проникати у внутрішній світ іншої людини, сприймати її потреби, переживання, проблеми, труднощі завдяки орієнтуванню в її настроях, думках, емоційних станах, спонуканнях тощо. Завдяки емпатії підлітки та юнаки коригують свої реакції й поведінку відповідно до почуттів, думок і стану іншої людини.

Під час війни створюються умови, які стимулюють розвиток емпатійних здібностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Порадник П. З досвіду роботи освітян міста Києва : навч.-метод. посіб. / упоряд.: Фіданян О. Г., Войцехівський М. Ф., Івашнюва С.В. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2022. 600 с.
2. Вільне Радіо. Як подолати психологічну травму, яку людина отримала в умовах війни: роз'яснення фахівця (ФОТО): веб-сайт. URL: <https://freeradio.com.ua/iak-podolaty-psykholohichnu-travmu-iaku-liudyna-otrymala-v-umovakh-viiny-roz-iasnennia-fakhivtsia-foto/> (дата звернення: 11.06.2022).
3. Максименко С. Д. Горизонти психологічної науки XXI століття. *Педагогіка і психологія*. 2019 р. №1 (102). С. 44-54.

Бережна С. І.,
викладач безпеки життєдіяльності
КЗ СОР „Лебединський педагогічний
фаховий коледж імені А.С. Макаренка”
м. Лебедин

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Анотація. Визначені проблеми формування безпекової компетентності здобувачів освіти. Розглянуто напрямки формування навичок безпеки життєдіяльності студентів в умовах воєнного часу під час вивчення безпекових дисциплін та організації позанавчальної діяльності студентів.

Поточна ситуація в державі та і в цілому в світі вимагає посилення уваги та просвітницької роботи серед учасників освітнього процесу з питань безпеки. Сфера освіти, як і всі сфери життя суспільства, зазнала сильних змін в умовах воєнного стану. Життя і здоров'я учасників освітнього процесу в таких умовах залежить від уміння правильно оцінити ситуацію та обрати порядок дій. Не розгубитися, не втратити час та сили, впоратися з панічними настроями допоможуть знання чітких алгоритмів дій в конкретній надзвичайній ситуації. Примітно, що випускник педагогічного закладу має володіти не тільки навичками індивідуальної безпеки, але й бути здатним в майбутній професійній діяльності забезпечити колективну безпеку усіх учасників освітнього процесу. Безпека починається з обізнаності. Знання зменшують паніку, унеможливають хаотичні дії методом проб і помилок, що можуть іноді коштувати життя. Така робота вимагатиме комплексного підходу як під час навчання так і в позакласній діяльності.

Навчання з питань безпеки в закладах освіти передбачено низкою законодавчих актів. Законом України „Про охорону праці” та нормативними

актами України: Кодексом цивільного захисту України, Постановою КМУ від 26.06.2013 р. № 444 „Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях”, Постановою КМУ від 09.01.2014р. № 11 „Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту” в частині щодо створення і діяльності в МОН системи навчання учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях, нормативно-правовим актом з охорони праці НПАОП 0.00-4.12-05 „Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці”, Положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України (наказ МОН від 18.04.2006 р. № 304) та іншими документами.

Сьогодні поняття „безпека” розглядається як головна потреба окремої людини і суспільства в цілому [1]. Безпека – це явище суспільне, політичне, економічне, культурне, юридичне, екологічне, і при цьому є чинником життєво індивідуальним. В контексті такого визначення вирішення проблеми формування навичок безпеки життєдіяльності у студентів в умовах воєнного часу не буде точковим, а вимагатиме комплексного підходу. Реалізацію такого підходу вбачаємо в організації навчальної, позанавчальної діяльності здобувачів освіти та їх практичної підготовки.

Безперечно, особливу роль у формуванні загальнокультурних та професійних компетенцій з питань безпеки відведено дисциплінам безпекового циклу: „Безпека життєдіяльності”, „Охорона праці” , „Захист України”, „Основи медичних знань”. Хоча дисципліни безпекового циклу мають багато спільного та логічно пов’язані між собою, проте мають різні завдання.

Метою вивчення дисципліни „Охорона праці” є формування компетентностей майбутніх фахівців у забезпеченні ефективного управління охороною праці на виробництві, поліпшення умов праці з урахуванням нормативних вимог, дотриманні спеціальних вимог безпеки праці в галузі.

Завданням дисципліни „Захист України” є засвоєння студентами новітніх теорій, методів і технологій з прогнозування надзвичайних ситуацій, визначення рівня ризику та обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на їх відвернення, захисту персоналу, населення, матеріальних та культурних цінностей в умовах надзвичайних ситуацій, локалізації та ліквідації їхніх наслідків, особливо у воєнний період.

Особливу роль у формуванні загальнокультурних та професійних компетенцій з питань безпеки відведено навчальній дисципліні „Безпека життєдіяльності”. Змістовими модулями навчальної дисципліни передбачені теми, спрямовані на формування навичок безпеки життєдіяльності в

надзвичайних умовах воєнного характеру, зокрема тема „Соціально-політичні небезпеки”.

Серед загальнокультурних та професійних компетентностей, які здобувають молодші бакалаври під час вивчення теми – здатність оцінити середовище перебування щодо особистої безпеки, безпеки колективу, провести моніторинг небезпечних ситуацій та обґрунтувати головні підходи та засоби збереження життя, здоров'я, захисту людей в умовах загрози надзвичайних ситуацій. Студенти вчатьс я ідентифікувати потенційні небезпеки воєнного характеру, тобто розпізнавати їх вид, визначати просторові та часові координати, величину та імовірність їх прояву, визначати небезпечні, шкідливі та вражаючі фактори, що породжуються джерелами цих небезпек, прогнозувати можливість і наслідки впливу небезпечних та шкідливих факторів на організм людини, а в разі їх виникнення приймати адекватні рішення та виконувати дії, спрямовані на збереження життя та здоров'я.

Слід зазначити, що змістовими модулями зазначеної дисципліни передбачені теми, що направлені на формування навичок безпеки життєдіяльності в надзвичайних умовах. Проте у зв'язку зі збройною агресією російської федерації, коли в країні діє воєнний стан та тривають бойові дії, вважаємо за доцільне акцентувати увагу на питаннях, що є актуальними саме в умовах воєнного часу (правила поведінки та дії під час повітряної тривоги, обстрілів, комендантської години, зустрічі з вибухонебезпечними предметами, правила світомаскування, хімічна, ядерна загроза та ін.). На увагу заслуговують питання інформаційної безпеки, ментального здоров'я здобувачів освіти. Тому програми безпекових дисциплін, на нашу думку, потребують корегування відповідно до вимог часу.

Вирішенню проблеми формування безпекової компетентності здобувачів освіти з питань цивільного захисту сприятиме відповідна організація позанавчальної, виховної роботи, яку теж варто адаптувати до нових реалій життя. Формуванню безпекових навичок поведінки серед учасників навчального процесу в умовах воєнного часу сприятимуть години спілкування з елементами практичних, тренінгових занять, інтерактивні виховні години, бесіди-тренінги, інструктажі з безпеки життєдіяльності, челенджі, ZOOM-толоки, розробки пам'яток дій у кризових надзвичайних ситуаціях при загрозі радіаційної небезпеки, хімічної атаки. До проведення виховних заходів доречно долучати представників Державної служби з надзвичайних ситуацій, використовувати відео матеріали, рекомендовані МОН.

Отже, безпека сьогодні є однією з найважливіших категорій сучасної життєдіяльності людини. Тому безпечний тип поведінки – це формат життя, який повинен стати нормою майбутнього фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кобилянський О. В. Проблеми підготовки спеціалістів з безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах // Електронне наукове видання матеріалів міжнародної науково-практичної конференції „Гуманізм та освіта”. – Режим доступу: <http://conf.vstu.vinnica.ua>
2. Сайт ДСНС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dsns.gov.ua/uk/abetka-bezpeki/diyi-naselennya-v-umovax-nadzvicainix-situacii-vojenного-xarakteru>

Ткаченко Л. В.,

здобувач освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр”,

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія

імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради,

м. Кременчук

Науковий керівник: Болотіна М. П.,

викладач математики

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія

імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради,

м. Кременчук

ВИКОРИСТАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НУШ

З плином часу та розвитком технологій зацікавлення здобувачів освіти набуло нового важливого значення. Для того щоб урок пройшов максимально продуктивно необхідно шукати нові методи та матеріали, які можуть зацікавити дітей. При тому важливо враховувати не тільки матеріали але і їх доцільність на даному занятті. Важливо готувати не тільки саме заняття, а і дібрати матеріали так щоб активізувати дитячу зацікавленість, самостійність, пам'ять та вміння працювати в колективі. Також не варто забувати і про значення видів задач та завдань на уроках.

На кожному уроці математики можна застосовувати різноманітні завдання та задачі. Одними із частих виборів завдань є дидактичні ігри, позакласні заняття, рухливі ігри. До задач можна віднести логічні, математичні цікавинки, задачі спрямовані на практичну діяльність, нестандартні.

Використовуючи нестандартні задачі та завдання важливо пам'ятати не тільки про їх різновиди але і про всю важливість їх на занятті. Необхідно пам'ятати про те, що рівень складності даного завдання має керуватися рівню розвитку математичних здібностей дитини. Рівень складності має поступово наростати на кожному уроці від простого рівня до більш складного.

Беручи за увагу формування у здобувачів освіти зацікавлення на уроках математики в початковій школі варто пам'ятати про деякі важливі аспекти:

- Завдання мають бути цікавими та творчими;
- При розв'язуванні завдання чи задачі дитина має правильно розуміти зміст;
- Усі здобувачі освіти, які знаходяться в класі мають розуміти дане їм завдання чи вправу;
- При виконванні певних дій вони мають бути досить швидкими та виконувати їх можна усно чи письмова на вибір педагога або учня.

Дотримуючись цих аспектів можна побачити з часом розвиток зацікавлення у дітей даним уроком. Багато учених зацікавило дане запитання та вони проводили власні експерименти та дослідження.

Беручи за увагу працю Ушинського можна зрозуміти, що він написавши свою методику для викладання арифметики для того щоб сформувати у здобувачів освіти математичне мислення, аналіз, порівняння тверджень та завдань, здатність до аналізу інформації та її усвідомлення. Він вважав, що коли дитина виконує цікаві та творчі завдання в них розвивається творчість і в загальному нестандартне мислення і винахідливість. Ушинський протягом свого експерименту зрозумів, що знання мають бути для здобувачів освіти у вільному доступі, а не важкодоступними. Він вважав чим доступніше завдання для дітей тим воно їм цікавіше але попри доступність вона має ще бути цікавим та творчим.

Також один із видатних педагогів займався даним запитанням. Рубінштейн під час його досліду побачив, що зацікавлення впливає, як на емоції так і на мотивацію навчатися. Після свого дослідження він зазначив, що важливо частково переключати зацікавлення на уроці для більш продуктивної роботи та пробуджувати інтерес дітей до навчання практичним шляхом. Проаналізувавши отримані результати від дійшов до висновку, що зацікавлення здобувачів освіти залежить від різних видів активностей на уроці.

Одним із важливих аспектів сприймання та головне усвідомлення матеріалу являється виклад матеріалу педагогом. Беручи за увагу традиційний урок математики можна спостерігати за тим, що більшу частину вчитель говорить, а діти просто слухають у більшості випадках це може занижувати увагу здобувачів освіти та тим самим погіршувати їх усвідомлення матеріалу. В

той же час коли ми поглянемо на сучасний урок на якому учитель застосовує нестандартні завдання діти більш активізовані в навчальний процес та у них вища усвідомленість матеріалу. На цих двох уроках ми можемо побачити наскільки важливо застосовувати нові завдання на заняттях математики.

Важливу роль у зацікавленні математики є правильний підбір форм та методів, завдань. Необхідно вміти поєднувати ігрові форми в навчанні.

Формування в здобувачів освіти зацікавлення на уроках застосовуючи нетрадиційні завдання дає можливість для розвитку винахідливості, творчості та розумової активності. Зазвичай використовуючи такі завдання може використовуватися колективна робота, яка дає можливість обмінюватися інформацією та узгоджувати власні відповіді [2].

Цікаві завдання дають можливість використовувати різні завдання на уроках математики та підвищувати рівень розвитку дітей виховуючи у них творчість. Такі завдання дають змогу для педагога внести на урок певне різноманіття та вдало поєднати традиційні і нестандартні форми на уроці.

Також не слід забувати і про форми організації здобувачів освіти. Якщо діти працюють в колективі слід звернути увагу на ті завдання, які даються їм для того щоб вони могли працювати разом. Потрібно донести до дитини те, що її успіх – це успіх їх колективний, а її власна невдача – це невдача всієї їх групи.

Дослідження в початковій школі даного питання показало, що нестандартні методи необхідно застосовувати в класі. Діти з зацікавленням виконують цікаві завдання та із задоволенням приймають в них участь. Важливе значення для педагога має формування у дітей зацікавлення в даному предметі та її прояву на уроці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвілі Ш.О. Психологічні основи педагогіки співробітництва. К.: Освіта, 1991.
2. Богданович М.В., та ін. Урок математики в початковій школі Издательство: Навчальна книга. Богдан, 2004. 328 с.
3. Коваль Л.В., Скворцова С.О. Методика навчання математики: теорія і практика: Підручник. Частина І. Одеса.: Видавництво–Автограф, 2008. 284 с.
4. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах: Посібник для вчителя. К.: Магістр, 1997. 256 с.
5. Ушинський К. Д. Питання виховання і навчання в початковій школі. *Вибрані твори*: В 2-х т. Т. 1. К., 1972

Солодовникова Л. Г.,
викладач-методист циклової комісії
викладачів мистецьких дисциплін та

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧА

*Стати найкращим, яким ти можееш бути
А. Уотерман*

Зміни соціокультурного середовища призвели до трансформації парадигми освіти та створення нових вимог до майбутнього спеціаліста. Першочерговим завданням є формування особистості, яка схильна постійно займатися своїм професійним та особистісним самовдосконаленням, готова до безперервної освіти, до розвитку своїх професійних якостей та саморозвитку. Це, зокрема, стосується й професійної підготовки майбутнього педагога, формування професійної спрямованості якого відбувається у тісному взаємозв'язку з формуванням його особистості, яке є безперервним цілісним процесом розвитку й саморозвитку.

Професійна діяльність викладача належить до соціономічного типу професій, тобто до професій типу „людина-людина”.

Професійні якості викладача

- аналітичне мислення
- ерудиція
- грамотна усна і писемна мова
- вміння спілкуватися
- здатність до керівництва
- оперативна і довгострокова пам'ять
- толерантність
- емоційно-вольова стійкість
- уміння концентрувати свою увагу

До основних організаційних факторів, що сприяють професійного вигорання, відносяться: високе робоче навантаження; відсутність або брак соціальної підтримки з боку колег і керівництва; недостатня винагорода за роботу; високий ступінь невизначеності в оцінці виконуваної роботи; неможливість впливати на прийняття рішень; двозначні, неоднозначні вимоги

до роботи; постійний ризик штрафних санкцій; одноманітна, монотонна і безперспективна діяльність; необхідність зовні виявляти емоції, які не відповідають реаліям; відсутність вихідних, відпусток та інтересів поза роботою.

Екстремальна ситуація в освіті

- значне зниженням ступеня задоволеності професією
- психологічний дискомфорт
- кризи спустошеності
- безперспективності
- нереалізованість викладачів
- втрата сенсу виконуваної роботи
- наростаюче глобальне протиріччям між проголошеними в суспільстві цінностями і реально існуючою жорсткою конкуренцією

Професія викладача вищого навчального закладу – одна з найбільш творчих і складних професій, у якій поєднані наука та мистецтво. Ця професія споріднена з працею письменника (творчість у підготовці матеріалу), режисера й постановника (створення задуму та його реалізація), актора (у педагогічній діяльності інструментом є особистість викладача), педагога, психолога та науковця.

Діяльність викладача вищої школи має високу соціальну значущість і займає одне з центральних місць у підтримці державності, формуванні національної свідомості та духовної культури українського суспільства.

Діяльність викладача:

- освітня функція
- виховна функція
- розвивальна функція
- пізнавальна функція
- проектувальна функція
- конструктивна функція
- організаторсько-практична функція
- комунікативна функція
- діагностична функція
- естетична функція
- рефлексивна функція

Професіоналізм – це інтегральна психологічна характеристика особистості викладача пов'язана, з поєднанням особистісних професійно важливих якостей, які забезпечують ефективне рішення нею професійних завдань з навчання студентів, а також завдань професійного самовдосконалення.

- оволодіння професією

- педагогічна майстерність
- володіння наявними прийомами індивідуального підходу до здобувачів освіти, методами ефективного навчання
- здійснення особистісно-орієнтованого підходу
- рівні самоактуалізації педагога на професійній ниві
- рівень творчості в педагогічній професії

Професійне самовдосконалення викладача – це самоактуалізація викладача, яку можна трактувати як складний багатогранний процес внутрішньої мотивації, спрямованої на розвиток професійних здібностей, розширення можливостей для професійного зростання, опанування нових компетентностей, формування творчої індивідуальності та креативності, цілісної реалізації потенційних можливостей особистості у педагогічній діяльності, що в цілому сприяють підвищенню якості освітнього процесу.

Показники професійного самовдосконалення викладачів:

1) цілісне сприймання часу, здатність переживати кожен момент свого особистого й професійного життя у всій повноті

2) самоприйняття себе як цілісної особистості з усіма своїми перевагами й недоліками, самоповага та гордість за власні досягнення, досягнення здобувачів освіти та закладу освіти в цілому

3) прагнення керуватися власними цілями, установками та переконаннями, обрати власний стиль професійної діяльності

4) гуманістична професійна спрямованість діяльності, що ґрунтується на цінності життя, доброті, щирості в стосунках; глибокій повазі до людської гідності; оптимізм у сприйнятті учасників освітнього процесу і дійсності в цілому

5) прагнення до вдосконалення власної професійної діяльності через опанування нових знань, задоволення пізнавального інтересу, пізнання цілісної дійсності в усіх її складних взаємозв'язках, креативність

6) здатність до суб'єкт-суб'єктного спілкування, швидке і легке встановлення глибоких та емоційно насичених контактів з учасниками освітнього процесу, усвідомлення власних потреб і почуттів та їх щире вираження та вміння ними керувати у взаємодії з іншими людьми у професійній діяльності

7) гнучкість у поведінці та взаємодії з учасниками освітнього процесу, здатність швидко і адекватно реагувати на проблемні ситуації професійної діяльності

Фактори професійного самовдосконалення - зовнішні (соціально-професійні) та внутрішні (індивідуально-психологічні):

індивідуально-психологічні

- здатність викладача до саморозвитку й особистісного зростання
- креативний потенціал особистості викладача
- самоефективність
- мотивація професійної діяльності
- організаційно-психологічні
- соціально-психологічний клімат колективу
- особливості міжособистісної взаємодії в професійній діяльності
- задоволеність роботою
- психологічна безпека
- особливості задоволеності роботою викладачів
- задоволеність досягненнями у роботі
- задоволеність умовами праці
- задоволеність взаємовідносинами з колегами
- задоволеність взаємовідносинами з керівництвом
- інтерес до роботи
- задоволеність змістом роботи порівняно із заробітком
- професійна відповідальність
- задоволеність професійним статусом

Психологічна безпека освітнього процесу, як фактора освіти є підсистемою соціокультурного середовища. Середовище – це сукупність умов, обставин, що оточує індивіда.

Незахищеність викладачів у різних ситуаціях взаємодії в закладі фахової передвищої освіти:

- на роботі не враховуються їх особисті проблеми й труднощі
- не можуть висловлювати свою точку зору
- ігноруються їх власні пропозиції й прохання
- почуваються емоційно некомфортно під час діяльності
- педагогам важко проявити ініціативу й активність
- відчувають невдоволення у стосунках з колегами
- не відчувають поважного ставлення до себе
- не можуть звернутися за допомогою
- не відчувають захисту від публічного приниження колегами
- не відчувають захисту від публічного приниження здобувачами освіти
- мають страх щодо збереження власної гідності.
- відчувають невдоволення у стосунках з зі здобувачами освіти
- не відчувають захисту від публічного приниження від публічного приниження адміністрацією
- незахищені від недобррозичливого ставлення студентів
- не захищені від погроз здобувачів освіти

- не захищені від погроз адміністрації коледжу
- не захищені від погроз з боку колег
- не мають захисту від справ проти їх волі від здобувачів освіти

„Перша умова будь-якого самовдосконалення – прийнявши себе, дати собі право на любов до себе, з усіма недоліками, незалежно ні від кого і ні від чого – первісне право бути самим собою. Тільки за такого ставлення до себе має сенс і робота над собою – навіщо вдосконалювати те, що не любиш?” В. Леві

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України, „Про Вищу освіту” № 1556-VII. (2014).
2. Закон України, „Про освіту” № 2145-VIII. (2017).
3. Звіт Міністерства освіти і науки України з виконання оперативного плану Міністерства освіти і науки України на 2000 рік та основні цілі на 2021 рік. [Електронний ресурс] / Сергій Шкарлет, Міністерство освіти і науки України, 28 січня 2021 року – Режим доступу:
https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/28.01/Zvit%20pro%20vykonannya%20operativnoho%20planu%20MON%20na%202020_compressed.pdf – дата звернення 22.02.2021).
4. Бех І.Д. Я як джерело духовного саморозвитку особистості / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – К., 2011. – №3. – С. 5–16.
5. Вишневецький О. Людиноцентризм як педагогічна проблема на тлі сучасних цивілізаційних процесів / О.Вишневецький // Педагогічна думка. – 2008. – №4. – С. 3–12.
6. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: монографія / О.І. Гура. – Запоріжжя: ГУ „ЗІДМУ”, 2006. – 332 с.
7. Дубасенюк О.А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. Проблеми освіти. 2015. Вип. 84. С. 25-30.
8. Ісаєв І. Ф. Професійно-педагогічна культура викладача. , 2002.

Пищик О.В.,

*кандидат педагогічних наук,
заступник директора з навчально-виробничої роботи
комунального закладу, „Чернігівський центр
професійно-технічної освіти”
Чернігівської обласної ради
м. Чернігів*

ГАРМОНІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Головними напрямками діяльності здобувачів освіти є професійне навчання, особистісне самовдосконалення, розвиток інтелекту, моральне, естетичне та

фізичне збагачення. В юності активізується ціннісно-орієнтаційна діяльність, яка базується на мотиваціях та потребах особистості. Однак, незважаючи на зростаючий інтерес до змісту мотиваційної сфери людини і її ролі в онтогенезі, дана проблема залишається актуальною в реаліях сьогодення, зокрема, різні аспекти мотивації, до яких можна віднести такі особистісні конструкти, як самоактуалізацію, саморозвиток, силу базових прагнень та тісно пов'язану з ними систему життєвих призначень особистості.

Проблема мотивації особистості зародилася в дослідженнях зарубіжної психології. Великий внесок у вивчення мотивації внесли автори відомих теорій особистості К. Роджерс, Р. Кеттель, А. Маслоу, що особливу увагу приділяли проблемі індивідуальних подвійних відмінностей, класифікації імпульсів, взаємозв'язку мотивації з іншими особливостями психології людини. Однак варто зазначити, що для переважної більшості авторів характерне одностороннє розуміння мотивації як енергетичного джерела активності людини, що не включає змістовну сторону цього процесу, її конкретні механізми та фактор регуляції поведінки. Вищим рівнем мотивації особистості є природний, закономірний і необхідний життєвий процес – прагнення самоактуалізації.

Про самоактуалізацію у широкому сенсі можна говорити на кожному віковому етапі розвитку особистості. Видатний представник гуманістичного спрямування у світовій науці А. Маслоу, описуючи шляхи, за допомогою яких індивід може самоактуалізуватися, серед інших описує і гармонію зі своєю власною внутрішньою природою [5].

Гармонійний розвиток особистості (грец. harmonikos – розмірний, пропорційний: внутрішня і зовнішня узгодженість, цілісність і сумісність змісту й форми) – співрозмірний (збалансований) розвиток розумових, фізичних і духовних сил людини, поєднання різних сторін і функцій її свідомості, поведінки та діяльності. Гармонійний розвиток особистості не вичерпується лише досягненням відповідності між розумовим, моральним та фізичним розвитком, а передбачає становлення особистості як системи і її внутрішньою узгодженістю, взаємозалежністю та зумовленістю у процесі розвитку. На значенні гармонійності у розвитку особистості наголошував і Григорій Сковорода, що розумів гармонійний розвиток особистості як виховання і розуму, і серця, причому йшлося не лише про збагачення розуму знаннями, а й про зміцнення його завдяки правильному розвитку мислительних здібностей [2, с. 124].

У широкому розумінні гармонійний розвиток особистості характеризує результативність освіти й виховання, що виражається у поєднанні духовного і фізичного стану особистості, її розумового і емоційно-почуттєвого світу,

єдності слова і діла. Йдеться, передусім, про врівноваженість протилежностей, властивих людині як біологічній, соціальній, духовній, фізичній, психофізіологічній істоті. Гармонійний розвиток особистості іноді трактується як збалансований розвиток біологічного й соціального у процесі формування особистості, завдяки чому гармонізуються стосунки особистості із суспільством, розширюються можливості особистості до самореалізації.

У контексті розвитку відносин у системі „особистість — природа — соціальне оточення” гармонійний розвиток особистості розглядається як органічне поєднання ноосферного світогляду, ефективної виробничої діяльності на основі спеціальних знань і активної участі в суспільному житті [2, с. 124].

Порушення гармонійності розвитку є дисгармонією особистості. У широкому розумінні остання виражається в диспропорційності відносин особистості з навколишнім світом, ін. людьми та собою. Розрізняють часткову й цілковиту дисгармонію особистості. Часткова виникає переважно із соціальних чинників, наприклад: бурхлива інформатизація суспільно-виробничої сфери внаслідок прискорення науково-технічного прогресу спричинила зростання інтелектуалізації особистості й виникнення на цій основі дефіциту її емоційності. Повна диспропорція особистості може виникнути внаслідок нервових і психічних захворювань.

Становлення гармонійно розвинутої людини пов'язане з формуванням ієрархічної, багаторівневої структури мотивів і цінностей: домінуванням вищих рівнів над нижчими. Рівень мотивів і цінностей, на думку М. Варій, визначається мірою їхньої спільності, починаючи з особистих мотивів (найнижчих) через інтереси близьких людей, колективу, суспільства – до загальнолюдських універсальних цілей [1, с. 132].

У загальному розумінні *мотивація* – це сукупність рушійних сил, які спонукають людину до виконання певних дій. Ці сили можуть мати як зовнішнє, так і внутрішнє походження і змушувати особистість свідомо чи не свідомо робити ті чи інші вчинки. Отже, *головними прагненнями особистості є абсолютне самоствердження, внутрішня свобода, цілісність і гармонійність. Рівень особистісного розвитку визначається рівнем духовно-моральної свідомості й волі, що зумовлює моральний самоконтроль людини над власними психічними станами, вказує на напружену діяльність особистості, спрямовану на позитивну зміну своїх думок, почуттів, вчинків, на оволодіння вищим смислом людського життя, розвитком освіти [3, с.97].*

У даний час в системі освіти модель навчання дозволяє готувати фахівців з підліткового віку і з таким набором особистісних якостей, якими повинен володіти сучасний професіонал. Освітня діяльність здобувачів освіти може

бути вузькоспрямованою (бажання мати високі оцінки, гарні конспекти, вивчати першоджерела) та широкоспрямованою, яка вирізняється розумінням соціальної значущості навчання, розвитком пізнавальних інтересів, особистісним спілкуванням з педагогами, самостійністю при вивченні освітнього матеріалу, оригінальністю відповідей під час навчання. Така діяльність здобувача освіти професійноспрямована та вирізняється посиленням ролі мотивів самоосвіти та самовиховання у соціокультурному просторі закладу освіти.

Під соціокультурним освітнім простором закладу освіти *розуміємо простір спільної життєдіяльності усіх учасників освітнього процесу, що забезпечує вибір цінностей, життєвих смислів, мотивів і способів самореалізації. Соціокультурний простір закладу освіти є загальним інтегративним фактором, що включає такі сфери, як освітня, інформаційна, навчально-дослідницька, комунікативна, предметно-просторова, побутова, управлінсько-координаційна. Поділ на такі сфери є досить умовним, оскільки в реальності вони не можуть розглядатися незалежно одна від одної, а в контексті соціокультурного простору освітнього закладу ці сфери можуть набувати й інший, новий зміст. Говорячи про вплив простору на особистість учня, важливо знати, які його сторони та коли найцінніші як чинник формування мотиваційно-сислової сфери особистості.*

Важливо підкреслити значення соціокультурного простору закладу освіти, того психологічного простору, завдяки якому і в якому стає можливим усвідомлення здобувачами освіти власних життєвих смислів і відкриття нових та пошуку гармонії між різними рівнями смислової структури. У цьому сенсі поняття гармонії тісно пов'язане з поняттям гуманізму, а гармонізація з гуманізацією – стосунків, діяльності людини. Гармонізація стосунків особистості із внутрішнім, автентичним Я, вважають дослідники, є передумовами гуманізації будь-яких міжособистісних стосунків, що забезпечують конструктивні особистісні зміни, формування фундаментальних гуманістичних знань, умінь діалогічного спілкування та розвитку комунікативної культури [4, с.7].

Комунікативна культура робить здобувачів освіти більш успішними та створює умови для повноцінної самореалізації сили основних прагнень особистості та їх реалізації в соціокультурному просторі закладу освіти. Однак, на думку більшості фахівців, максимально комунікативна культура представлена в тих сферах соціума, які передбачають взаємодію людини з іншими людьми – у спілкуванні, що є потужним засобом, який забезпечує успішність людської діяльності в усіх її сферах. Не випадково Д. Карнегі писав: „Успіхи тієї або іншої людини у фінансових справах відсотків на 15 залежать

від її професійних знань і відсотків на 85 – від її уміння спілкуватися з людьми” [6, с.72].

Сучасна особистість потребує відкриття та реалізації не будь-яких, а саме сутнісних, буттєвих смислів, прагне відчувати і виявляти себе суб’єктом життя, особистістю, відповідальною, креативною, зрілою, вільною, духовною, спроможною піднесено переживати пошук і творення власної сутності, свого неповторного, унікального, емоційно багатого життєвого шляху.

Проблема основних прагнень особистості та їх реалізація в соціокультурному просторі закладу освіти засобами продуктивного навчання не нова. Продуктивне навчання – це розвиток не тільки учня, але його освіти. Головна особливість такого навчання – створення учнями (і викладачами) особистісної освітньої продукції. Отже, особистість потребує віднайдення для себе тих основних прагнень, до яких вона прагне і які може втілити у реальність, забезпечивши розвиток себе як біологічної, соціальної і духовної істоти, досягати гармонії всередині себе і у соціокультурному просторі.

Сила основних прагнень особистості – це не якийсь застиглий стан, а безперервний процес становлення, який відбувається через внутрішні суперечності, а також протиріччя з навколишнім середовищем у соціокультурному просторі закладу освіти. Наявність мотивації у відносній дисгармонійності уже існуючих життєвих прагненнях, які у своєму динамічному зв’язку взаємовпливові і сприяють благополучному, конструктивному розвитку особистості. У цьому сенсі важливо підкреслити значення гармонізації життєвих основних прагнень у підлітковому віці, коли є визначальним становлення смислової сфери особистості як суб’єкта життєдіяльності у соціокультурному просторі закладу освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варій М. Й. Психологія: навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 288 с.
2. Енциклопедія освіти/ Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Зазимко О. Формування життєвих цінностей у юнацькому віці: психологічні особливості. *Вісн. Київ. нац. торг.-екон. ун-ту*. 2012. № 4. С. 89-104
4. Концептуальні засади психолого-педагогічної підготовки конкурентоздатного фахівця в умовах післядипломної педагогічної освіти: на вибірці науково-педагогічних працівників /автор. кол.: Л.М. Сергеева, О.І. Бондарчук, М.І. Скрипник, А.О. Молчанова, О.А. Філь; наук. ред. Г.О. Козлакова. Київ: ДВНЗ „Ун-т менедж. освіти”, 2015. 40 с.
5. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е изд. СПб.: Питер, 2008. 352 с.

6. Пищик О.В. Особливості розвитку комунікативної культури керівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Актуальний стан та основні пріоритети розвитку педагогіки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (Дніпро, 28 травня 2021 р). С. 69 – 73.

Олійник І.О.,
викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ЧАСОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Компетентність здобувача освіти – це ступінь кваліфікації студента, яка дозволяє успішно вирішувати поставлені завдання і визначає здатність особистості якісно й безпомилково виконувати свої функції як у звичайних, так і нестандартних умовах, успішно опановувати нове і швидко пристосовуватися до умов, що змінюються.

Сьогодення сповнене нових викликів (пандемія, війна), що зумовило масовий перехід на дистанційну форму освіти. Щоб успішно розв'язувати поставлені задачі студенти мають оволодіти елементарними знаннями та вміннями тайм-менеджменту, оволодіти часовою компетентністю.

Часова компетентність – це здатність раціонально планувати і використовувати власний час (як робочий, навчальний, так і особистий). Часова компетентність складається з вміння визначати, планувати та досягати означеної мети, правильно визначати витрати часу .

Для дослідження рівня сформованості навичок тайм-менеджменту майбутніх вчителів початкових класів можна застосовувати методики: Тест-опитувальник самоорганізації діяльності (ОСД) (Автор: О. Мандрикова (2010); на основі М. Bond & N. Feather (1988)); тест на визначення компетентності у керуванні часом, анкету „Мій тайм-менеджмент під час дистанційного навчання”. Визначення сформованості навичок тайм-менеджменту (компетентності у керуванні часом) майбутніх вчителів початкових класів слід здійснювати за критеріями, показниками та рівнями, які відображають розвиток її компонентів. Але критерії оцінювання рівня сформованості навичок тайм-менеджменту (компетентності у керуванні часом) майбутніх вчителів початкових класів відсутні. Критерій – це стандарт, на основі якого можна

оцінити, порівняти реальне педагогічне явище, процес або якість за визначеним еталоном. Ми зробили спробу розробити такі критерії та показники.

Нами були виділені такі критерії дослідження навичок тайм-менеджменту (часової компетентності) майбутніх вчителів початкових класів: мотиваційно - цільовий, когнітивно - змістовий, операційно - діяльнісний, рефлексивно – оцінний. Зупинимося детальніше на їх характеристичі.

Критерій: Мотиваційно-цільовий.

Показники: вміння ставити мету, визначати цілі власної діяльності, в тому числі і навчальної під час дистанційного навчання; вміння виставляти пріоритети при визначенні цілей навчальної діяльності; прагнення постійного вдосконалення власної компетентності у керуванні часом; сформованість потреби ефективного використання набутого досвіду у сфері тайм-менеджменту.

Критерій: Когнітивно - змістовий (знання в галузі тайм-менеджменту)

Показники: знання про необхідність дотримання режиму дня, раціональний режим дня; знання основних принципів та правил тайм-менеджменту; знання власних психологічних особливостей; знання основних технік тайм - менеджменту.

Критерій: Операційно-діяльнісний.

Показники: раціональне виконання діяльності, в тому числі і навчальної; здатність уникати безглуздої метушні, поспіху в діяльності, дотримання порядку, що сприяє успіху у діяльності. Здатність забезпечити себе необхідними предметами та засобами праці, їхнє раціональне розміщення на робочому місці, здатність розподіляти час так, щоб не витратити його на пошук „необхідного”, але „забутого”, усвідомлення шкоди безцільних непродуктивних пауз. Використання основних технік тайм-менеджменту; здатність у навчальній діяльності враховувати власний щоденний ритм роботи, індивідуальні біоритми; здатність використання робочого та вільного часу доцільно та економно.

Критерій-Рефлексивно-оцінний

Показники: самоконтроль – сформованість рефлексивної позиції, студент під час виконання завдання звіряє, співвідносить кожен свій пізнавальний крок із метою, регулює і оцінює цю діяльність. Ознаками самоконтролю є: перевірка у процесі роботи дії та її послідовність; виявлення та виправлення помилки під час роботи; об'єктивна оцінка своїх дій та роботи.

Були виділені наступні рівні володіння часовою компетентністю (сформованості навичок тайм-менеджменту) під час дистанційного навчання майбутніми вчителями початкових класів.

Високий рівень – наявність у майбутніх вчителів стійких інтересів і мотивів до педагогічної діяльності в цілому та проблеми тайм-менеджменту зокрема. Студент володіє стійкими і цілісними знаннями технологій тайм-менеджменту та практичними вміннями їх використання. Студент організований, акуратний, зібраний; систематично, вміло планує відстрочені завдання; суворо виконує план роботи, але не бездумно, а творчо, уточнюючи завдання, вносячи необхідні корективи. відрізняється наявністю стійкого та позитивного досвіду поведінки керування власним часом, саморегуляцією та самоорганізацією.

Середній рівень – студент має мотивацію, що носить частково пізнавальний характер; володіє теоретичними та методологічними знаннями у сфері тайм-менеджменту, але є труднощі у використанні знань на практиці; студент може проаналізувати ефективність власної навчальної діяльності та вміння керувати власним часом. Студент не завжди організований і акуратний, бувають зриви; вміє планувати „відстрочені завдання”, але часто поверхово; такі плани не є для нього керівництвом для самостійної діяльності та часто не виконуються; іноді просить викладача та товаришів посилити контроль над ним з боку („бракує на все часу”). наявна саморегуляція та самоорганізація.

Низький рівень – негативна мотивація, відсутність стійкого інтересу до проблеми часу та ефективного його використання, відсутність потреби у професійно-значущих знаннях, необхідних для застосування технологій тайм-менеджменту. Рефлексивна позиція виявляється у відсутності самоконтролю, самоорганізації, ефективна самооцінка не розвинена. Студент неорганізований, неакуратний, „розкиданий”; постійно порушує режим дня; не вміє планувати „відстрочених завдань”, виконує їх зазвичай в останній день, „штурмом”. Саморегуляція та самоорганізація ситуативні, поведінка регулюється в основному зовнішніми стимулами та спонукачами.

Слід зазначити, що межі виділених рівнів доволі рухливі, а їхні характеристики стосовно різних студентів можуть мати неоднозначні вияви. Одні якості у студента можуть бути розвинені на високому рівні, інші – на низькому, що у сумі визначить середній рівень.

Отже, визначені нами критерії, показники та рівні часової компетентності дають нам змогу об'єктивно оцінити стан сформованості компетентності керування часом у майбутніх вчителів початкових класів під час дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кіреєва З.О. Психологія ефективного управління часом. Одеса : ОНУ, 2021. 20 с.

Ковтун О.В.
викладач іноземної філології
вищої кваліфікаційної категорії, „викладач-методист”
КЗ „Нікопольський фаховий педагогічний коледж”
Дніпропетровської обласної ради
м. Нікополь

МОТИВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Мотивація вважається одним із головних факторів, що сприяють успішності в навчанні, особливо на заняттях англійської мови, де мало контактів носіями мови. Високомотивовані студенти, як правило, готові вчитися та залучатися до заняття, що дозволяє їм отримати більше інформації, яка допоможе їм досягти успіху у вивченні мови. Отже, мотивація розглядається як внутрішня сила, яка спонукає здобувачів освіти до успішної роботи. Однак варто зазначити, що мотивація у вивченні іноземної мови є складною, оскільки кожен студент-мовник приходить до класу з різним рівнем мотивації, що вимагає від викладача творчого підходу до розробки заняття, щоб допомогти їм задовольнити їхні потреби та цілі.

Швидке поширення COVID-19 в 2019 році та оголошення воєнного стану в Україні в 2022 році змусило навчальні заклади перейти від фізичних до віртуальних класів. Перед вчителями, викладачами та вихователями постав новий виклик: зробити заняття цікавим. Зробити його таким, щоб студенти із задоволенням доєднувалися до нього, виконували поставлені завдання, займалися саморозвитком. Тобто проблема мотивації загострилася. Щоб зробити онлайн-заняття більш ефективними та практичними, викладачі повинні адаптувати та змінювати навчальну діяльність, щоб підтримувати мотивацію студентів.

Викладач повинен починати заняття, повідомляючи студентам про те, що вони повинні робити і що вони отримають після цього. Такого роду цілі мають бути конкретними, складними, але досяжними, узгодженими студентами та супроводжуватися конструктивним відгуком. Коли цілі є точними та досяжними, студенти зможуть культивувати реалістичні очікування щодо свого навчання, що, у свою чергу, дасть їм підстави брати участь у занятті та докладати до нього більше зусиль.

Викладач повинен зробити заняття більш інтерактивним і жвавим, інтегрувавши онлайн-ігри, такі як Kahoot, Quizizz та Wordwall, як новий вид формувального оцінювання, а також використовуючи вікторини чи міні-тести для оцінювання прогресу студентів. Kahoot - ігрова навчальна платформа для

оцінювання знань студентів. Ця платформа може забезпечувати оцінку в реальному часі, що підвищує мотивацію, покращує концентрацію та сприяє самооцінці студентів.

Щоб подякувати за заняття один одному, викладач та студенти можуть використовувати емодзі чи GIF. Звичайно, що оцінки є потужними зовнішніми мотиваторами, однак не завадить дещо урізноманітнити процес оцінювання з боку викладача та відгук про заняття з боку студентів.

Оскільки пандемія, а потім і воєнний стан в країні викликали у студентів, які навчаються онлайн, більше стресу, занепокоєння та ізоляції від викладачів і однолітків, вчителі повинні заохочувати роботу в парі чи групі, щоб студенти могли мати час для обговорення різних тем, обмінюватися знаннями та навчатися один у одного, а також розвивати міжособистісні стосунки один з одним, ніби вони перебувають у фізичному класі. Роботу в парах чи групах можна організувати на платформі Zoom і така форма організація заняття значно покращує розвиток навичок говоріння англійською мовою.

Вчені Z. Doryei та K. Csizer кажуть, що є 10 ключових сфер, в яких викладач впливає на мотивацію студентів:

1. Викладач:

- бути якомога більш толерантним та чутливим;
- намагатися поводити себе природно;
- показувати гарний приклад;
- бути відданим справі та вмотивованим.

2. Атмосфера під час заняття:

- нести на заняття гумор, усмішку та сміх;
- створювати приємну, спокійну та безпечну атмосферу під час заняття.

3. Завдання:

- давати чіткі інструкції;
- зазначати мету та користь від кожного завдання.

4. Ставлення:

- ставитися до кожного студента як до особистості.

5. Впевненість у собі:

- давати позитивний feedback та хвалити;
- упевнитися, що студенти відчують успіх;
- приймати помилки – вони є природними протягом навчання.

6. Інтерес:

- обирати цікаві завдання та теми;
- пропонувати вибір матеріалів та занять протягом навчання;
- задля заохочення до навчання треба використовувати інтереси студентів, а не тести та оцінки;

- робити з завдань випробування (challenges) для того, щоб задіяти студентів.

7. Автономія:

- заохочувати запитання та іншу участь студентів;
- заохочувати креативність та уяву;
- якомога більше поділяти відповідальність за організацію навчального процесу зі студентами.

8. Реальність:

- намагатися робити завдання цікавими для кожного/-ї, а також пов'язаними з реальним життям.

9. Ціль/Мета:

- встановлювати кілька визначених навчальних цілей для студентів;
- заохочувати студентів ставити цілі та працювати задля їх досягнення;
- аналізувати цілі студентів та їхні потреби.

10. Культура:

- ознайомлювати студентів з культурою мови, яку вони вивчають;
- запрошувати носіїв мови;
- знаходити студентам друзів для листування (penfriends чи, радше, texting-friends у сучасних умовах).

Мотивація – це внутрішня сила, яка перетворює здібності здобувачів освіти на дії. У вивченні іноземної мови це один із головних факторів, що визначають успіх. Під час онлайн-навчання викладачеві рекомендується дбати про соціальне, психічне та емоційне благополуччя студентів через тісне спілкування, залучати їх за допомогою різноманітних гейміфікацій та використовувати спільне навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. “Ten commandments for motivating language learners: results of an empirical study” by Z. Dornyei and K. Csizer, Language Teaching Research, Hodder Arnold 1998;
2. “The TKT Course M1,2 and 3” by Mary Spratt, Alan Pulverness and Melanie Williams. Cambridge University Press (pp. 53-57);
3. “The CELTA Course. Trainer’s Manual” by Scott Thornbury and Peter Watkins. Cambridge University Press (pp. 88-90).

Дегтярьова М. О.,

*здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Магістр”
спеціальності 014. Середня освіта
(Мова і література (англійська))
Хмельницької гуманітарно-
педагогічної академії*

м. Хмельницький
Науковий керівник: Федорова О. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
викладач кафедри іноземних мов
Хмельницької гуманітарно-
педагогічної академії
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ НАВЧАННЯ У СПІВПРАЦІ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Освітнє середовище ХХІ століття характеризується поступовим переходом від традиційних до інноваційних методів і прийомів навчання, які відповідають сучасним тенденціям розвитку та викликам суспільства. Сьогодні провідною метою педагога є не просто передати учням готові знання, уміння та навички, а спонукати їх до активного та творчого пізнання, пошуків і досліджень, чіткого осмислення навчального матеріалу, а також застосування теорії на практиці.

Конструктивістські підходи стають дедалі більш актуальними та важливими в навчальному процесі й пізнавальній діяльності здобувачів освіти. Учні в умовах глобалізації інформаційного простору, відкритості, доступності до інформації мають ряд можливостей для саморозвитку та самовдосконалення. Освіта використовує особистісно-орієнтований та компетентнісний підходи, які сприяють творчій реалізації всіх представників учнівського колективу, розвитку в них важливих наскрізних умінь та навичок, здатності логічно, творчо, образно й критично мислити, співпрацювати в різних організаційних формах діяльності.

Перші згадки про термін „співпраця” датуються ХІХ століттям. Тоді це поняття всі представники соціуму розуміли як „дії разом, що об’єднані працею”. Згодом, воно стало поширюватися на різні сфери діяльності людини, зокрема й знайшло власне застосування в освіті. Сьогодні слово „співпраця” тлумачиться як „спільна діяльність з іншими учасниками команди”.

Співпраця у сучасному суспільстві охоплює такі поняття, як переговори, вирішення конфліктів, домовленість, розподіл завдань, вислуховування та інтеграція ідей. Базуючись на цих аспектах, повинна проектуватися навчальна культура та навчальне середовище. Навчальний процес може включати різні рівні співпраці здобувачів освіти на всіх етапах, проте, організаційні та змістові форми навчання, спрямовані тим чи іншим чином на спільну роботу, будуть сприяти розвитку навичок співпраці, необхідних у подальшому професійному житті [3, с. 409].

Отож, однією із найважливіших навичок ХХІ століття, якою має оволодіти кожен здобувач освіти, є здатність до колаборації. Метод навчання у співпраці повинен бути впроваджений до уроків з різних навчальних дисциплін, зокрема й у процес вивчення англійської мови. Зазначений метод роботи заснований на спільній роботі учнівського колективу та педагога. Процес формування вмінь співпрацювати, виконувати запропоновані завдання, вирішувати проблеми та створювати якісні освітні продукти діяльності є складним і потребує докладання великих зусиль від обох сторін освітнього процесу. Зокрема, переосмислюється й роль педагога, який стає:

- організатором (формує сприятливе середовище для активної співпраці);
- новатором (використовує інноваційні методи, прийоми та сучасні підходи);
- ментором (ділиться власним досвідом, знаннями, уміннями, навичками);
- коучем (спрямовує всі зусилля, щоб допомогти досягнути поставленої мети);
- тьютором (допомагає сформувати всебічно розвинену особистість);
- фасилітатором (забезпечує ефективну комунікацію в межах групи, колективу);
- порадником (надає систематично поради та ідеї у процесі діяльності);
- експериментатором (використовує новітні і нестандартні шляхи навчання).

Таким чином, співпраця на уроках англійської мови налагоджується з метою отримання нових знань, досвіду та соціальної активності, опанування умінь та навичок. Найголовнішими ознаками методу навчання у співпраці є наступні:

- розуміння єдиної спільної мети та завдань діяльності, прагнення їх досягнути;
- чітка та правильна організація всіх учасників учнівського колективу, інтерес до виконання завдань чи вирішення проблем, колективні зусилля;
- відповідальність за дії кожного учасника команди та за результати роботи;
- позитивна та гуманістична модель відносин між здобувачами освіти, взаємна довіра, повага до міркувань та світоглядних позицій інших, взаємопідтримка;
- виявлення ініціативи, активності, творчості та креативу, самостійності учнів.

Метод навчання у співпраці може бути реалізований крізь призму різних організаційних форм діяльності здобувачів освіти: колективну, групову, парну

та індивідуальну. Кожна із форм може прямо чи опосередковано поєднуватися з іншими, створюючи цілісну систему взаємодії учасників учнівського колективу. Наприклад, усі учні можуть виконувати певні індивідуальні завдання, потім – здійснювати обмін досвідом та навичками в парах чи групах. Однак, можливий й інший варіант роботи, коли всі представники учнівського колективу активно працюють із запропонованими завданнями, після чого – продовжують діяльність індивідуально й кожен здобувач освіти аналізує окремі проблемні питання.

У сучасному освітньому процесі метод навчання у співпраці нерозривно поєднує предметно-орієнтовані, особистісно-орієнтовані, партнерські й проєктні технології, роль кожної з яких є великою та важливою в пізнавальній діяльності. Зазначений метод становить також ідею кооперативного навчання здобувачів освіти. Процес вивчення іноземних мов у співпраці є особливо ефективним, тому що всі учні мають різні рівні знань та навчальних можливостей. Саме тому, спільна діяльність дає можливість значно покращити процес комунікації, обміну досвідом та знаннями. Взаємодія педагога та здобувачів освіти – це складний процес, який потребує взаєморозуміння та зусиль з обох сторін. Тільки в умовах діалогу та співпраці навчальний процес є ефективним і приносить позитивні та необхідні для всіх результати.

Будь-яка діяльність, що спрямована на формування в учнів здатності до колаборації, потребує підготовки та організації, дотримання всіх встановлених правил і принципів:

- ◆ кожна група формується з урахуванням психологічної структури, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти, має обов'язково відбуватися поєднання учасників різних рівнів знань та можливостей;

- ◆ кожна команда отримує певне спільне завдання для виконання та аналізу, проте під час роботи відбувається розподіл обов'язків між представниками учнівського колективу;

- ◆ будь-яка діяльність потребує зосередженості та дотримання правил праці, які встановлюються спільно учнями та педагогом перед початком роботи;

- ◆ оцінювання здобувачів освіти варто здійснювати з урахуванням не тільки знань та умінь окремих учнів, а й зусиль та результатів усієї команди;

- ◆ обов'язково потрібно здійснювати рефлексію на різних етапах роботи з метою встановлення проблемних моментів діяльності та надання практичних порад і рекомендацій щодо шляхів вдосконалення її ефективності.

Варто зауважити, що існує п'ять важливих складників успішних ситуацій кооперованого навчання:

- 1) позитивна взаємозалежність – коли всі члени групи відчують себе пов'язаними один з одним заради досягнення спільної мети;

2) особиста відповідальність – робить кожного члена групи відповідальним за досягнення в навчанні;

3) особистісна взаємодія – коли учні знаходяться в тісній взаємодії, а діалог здійснюється так, що сприяє тривалому прогресу;

4) соціальні навички – навички позитивної взаємодії між людьми, що сприяють ефективній роботі групи (розподіл ролей, слухання, надання допомоги, перевірка розуміння, випробування) – ці навички допомагають у спілкуванні, викликають довіру, розвивають уміння приймати рішення;

5) груповий процес – учасники групи зосереджують їх спільні зусилля і ставлять за мету вдосконалення цього процесу [5, с. 71].

Аналіз особливостей методу навчання у співпраці дає підстави визначити ефективність застосування таких технологій для навчання здобувачів освіти англійської мови. Зазначений метод має бути постійно доповнений різними інтерактивними й інноваційними прийомами та інформаційно-комунікаційними технологіями. Провідна їхня мета – підвищити рівень пізнавального інтересу та мотивації здобувачів освіти до вивчення нового навчального матеріалу, створити сприятливі, позитивні умови для творчої реалізації особистого потенціалу учнів. Отож, співпраця між учнями є запорукою досягнення успіху та результатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабак Г. С., Краснова Н. В. Технологія навчання іноземним мовам у співпраці або суперництві. *Наука, інновації та освіта: проблеми та перспективи*: матер. X Міжнар. наук.-практ. конфер. (Токіо, 4-6 травня 2022 року). Токіо, 2022. С. 292-297.

2. Голуб І. М. Колаборація у навчальному процесі та сучасній освіті. *Сучасна мистецька освіта: актуальні підходи та перспективи розвитку*: збір. матер. Всеукр. наук.-практ. конфер. (м. Львів, 7-8 червня 2019 року). Львів, 2019. С. 39-42.

3. Куліш І. М., Некоз І. В. Співпраця як необхідна навичка 21-го століття в контексті вивчення іноземної мови професійного спрямування. *Перспективи та інновації науки. Серія: Педагогіка*. 2022. Випуск 2 (7). С. 405-417.

4. Пристай Г. В. Особливості навчання іноземних мов в умовах співпраці. *Вісник Житомирського державного університету*. Педагогічні науки. 2015. Випуск 5 (77). С. 102-105.

5. Сокол М. О., Гупка-Макогін Н. І., Бондар О. І. „Навчання у співпраці” як ефективна педагогічна технологія засвоєння іншомовних мовленнєвих умінь та навичок. *Інноваційна педагогіка*. Розділ 2. Теорія та методика навчання. 2020. Випуск 26. С. 69-72.

Московець Л. П.,
викладач Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка“

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПЕДАГОГІВ ТА ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні на особистість учнів, студентів впливає безліч стресогенних факторів, з-поміж яких на першому місці є війна, яка зачепила здобувачів освіти різних регіонів України. Війна руйнує потребу у безпеці, яка є другою в піраміді потреб А. Маслоу; спричиняє нестабільність, непередбачуваність; впливає на емоційний стан особистості та стосунки між людьми; спонукає до переоцінки цінностей; змінює ставлення до життя.

М. Слюсаревський виокремлює чотири групи викликів, які спричинені війною: виклики українцям як спільноті, виклики ментальному здоров'ю особистості, виклики психологічному благополуччю та розвитку дитини, виклики українським психологам як фаховому співтовариству [3, с. 2]. Ці виклики доводиться долати, змінювати те, що було звичним, пристосовуватися до нового.

Більш детально зупинимося на третій групі викликів пов'язаних із психологічним благополуччям та розвитком дітей. Незважаючи на складні життєві обставини (перебуваючи на території, де йде війна, сприймаючи повітряні тривоги, вибухи, або виїхавши за кордон) і всупереч цим обставинам людина прагне до підвищення рівня психологічного благополуччя. Проблемою психологічного благополуччя опікувалися вітчизняні та зарубіжні дослідники (Л. Бегеза, N. Bradbur, E. Deci, E. Diener, H. Каригіна, С. Мащак, Г. Пріб, Я. Раєвська, Н. Савелюк, М. Слюсаревський, Т. Титаренко та інші).

Психологічне благополуччя педагогічних працівників впливає на благополуччя здобувачів освіти. На нашу думку психологічне благополуччя є динамічним утворення, що відображає результат самореалізації [2, с. 464]. Нам імпонує думка Т. Титаренко, згідно якої психологічне благополуччя не варто ототожнювати з гедоністичними насолодами, а доцільно пов'язувати з подальшим розвитком особистості, досягненням більш високого рівня відповідальності за власне теперішнє і майбутнє [4]. Психосоціальне благополуччя дітей та підлітків формується завдяки взаємодії матеріальних, культурних, когнітивних, емоційних, соціальних і духовних аспектів життя, які впливають на їх здатність зростати, навчатися, спілкуватися та розвивати свій потенціал [1, с. 29].

Прагнення до психологічного благополуччя є важливим прагненням, яке сприяє повноцінному розвитку особистості. Це прагнення передбачає здатність

людини усвідомлювати свої емоції, конструктивно долати стрес, ставити нові цілі, мати адекватні очікування, вносити зміни відповідно до реалій сьогодення.

Виклики психологічному благополуччю та розвитку дитини М. Слюсаревський пов'язує із тим, що нашим дітям довелось набути невластивого для даного віку життєвого досвіду: вони передчасно подорослішали, переживали почуття втрати. Дослідник зазначає, що війна негативно позначилася на психоемоційному стані дитини, її когнітивних функціях. Викликом стала дестабілізація значущих дорослих, в першу чергу батьків та педагогів, які не завжди здатні турбуватися про потреби дитини, а в гіршому варіанті через дитину відреаговують власні негативні емоційні стани. У дітей спостерігається руйнування або докорінна зміна освітнього середовища, що пов'язано із необхідністю в подальшому відновлювати зв'язки з школою, однокласниками, педагогами, адаптацією до нового мовного, культурного середовища. Наступний виклик пов'язаний із проблемами дистанційної освіти, яка за часи локдаунів значно розширилася, але в умовах війни нині стали актуальними проблеми із електропостачанням, інтернет з'єднанням, що унеможливує побудову ефективного зворотного зв'язку, який відіграє важливу роль у стабілізації психоемоційного стану дитини. Надзвичайно гострим є виклик соціальних та ментальних ризиків сирітства та усиновлення. Внаслідок війни значно зросла кількість дітей-сиріт, але встановити точну кількість таких дітей наразі неможливо через відсутність на державному рівні системи соціального супроводу [3, с. 7-8].

Діти, які постраждали від війни можуть демонструвати гострі стресові реакції, переживати депресію, панічні атаки, тривожність, агресивність, почуття провини, проявляти синдром дефіциту уваги, розсіяність, погіршення пам'яті та пізнавальної активності, порушення сну, пригніченість, скутість, мотиваційні та поведінкові розлади, прагнути уникнення взаємодії з оточуючими тощо. Педагогічні працівники, які перебувають у взаємодії із здобувачами освіти мають навчитися створювати безпечне освітнє середовище, надавати належну психологічну підтримку, турботу, демонструвати конструктивні психоемоційні стани, підтримувати позитивну поведінку, розвивати у дітей соціально-емоційні навички та уміння, використовувати техніки саморегуляції. Педагогам варто пам'ятати, що вони відповідають за психічне здоров'я дітей. Одним із шляхів подолання виклику психологічного благополуччя та розвитку дітей є підготовка педагогічних працівників до надання психосоціальної підтримки здобувачам освіти. Виходячи з вище зазначеного з метою забезпечення неперервного професійного розвитку педагогів закладів дошкільної освіти, початкової та базової школи з питань психосоціальної підтримки дітей, їхнього благополуччя в закладі освіти в умовах надзвичайних ситуацій The LEGO

Foundation спільно із The MHPSS Collaborative впроваджує тренінг „Благополуччя дітей і педагогів: дієві інструменти та практики підтримки” [1]. Навчання для педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, які готують майбутніх педагогів проводять Біллі Неміро, яка є виконавчим директором MHPSS Collaborative, докторкою наук, та Рена Дейтц, професорка університету Нью-Йорка. В подальшому педагоги, які отримали досвід надання підтримки та використання різноманітних дієвих інструментів та практик з питання благополуччя, будуть впроваджувати у своїх закладах освіти розроблену програму, з метою підготовки майбутніх педагогів до надання психосоціальної підтримки дітям в умовах надзвичайних ситуацій.

Благополуччя педагогів проявляється у самореалізації, запобіганні емоційному виснаженню та стресі на роботі, задоволенні від роботи, соціально-емоційній компетентності [1, с. 100]. Відповідно до мети, завдань, змісту програми „Благополуччя дітей і педагогів: дієві інструменти та практики підтримки” педагоги засвоюють вплив надзвичайних ситуацій на благополуччя особистості; знайомляться з особливостями психосоціальної підтримки; визначають роль гри у підтримці благополуччя дитини; засвоюють вплив стресу на процес навчання, розвиток дитини, її благополуччя; усвідомлюють важливість створення безпечного простору для дітей; навчаються наданню підтримки позитивної поведінки та спрямування негативної поведінки у конструктивне русло; допомагають учням будувати позитивні взаємини з оточуючими; розвивають у школярів соціально-емоційні навички та навички подолання стресу через гру; усвідомлюють взаємозв'язок благополуччя педагога та благополуччя дитини; виробляють у себе здатність активного слухання, використання технік саморегуляції, стратегій самоорганізації тощо.

Отже, благополуччя дітей залежить від здатності педагога надавати підтримку учням, долати особистісні і професійні виклики, отримувати задоволення від роботи, від соціально-емоційних навичок педагогічного працівника, його готовності змінюватися і працювати в умовах змін, соціально-психологічної компетентності фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Благополуччя дітей і педагогів: дієві інструменти та практики підтримки. The LEGO Foundation, The MHPSS Collaborative. 120 с.
2. Московець Л. П. Психологічне благополуччя педагогічних працівників літнього віку. *Перспективи та інновації науки. Серія “Психологія”*. 2022. № 6 (11). С. 461–472. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-6\(11\)-461-472](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-6(11)-461-472)

3. Слюсаревський М. М. Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення: нагальні виклики і відповіді. *Вісник НАПН України*. 2022. № 4. С. 1–11. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4124>

4. Титаренко Т. М. Психологічне благополуччя особистості у контексті посттравматичного життєтворення. URL: <http://surl.li/fhcbo> (дата звернення: 06.03.2023).

Хаян М. О.,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: **Московець Л. П.,**
викладач Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

СХИЛЬНІСТЬ ДО ПОМСТИ ЯК РІЗНОВИД АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

У наш час проблема агресії стала однією з найпопулярніших у світовій психології. Інтерес до цієї теми можна розглядати як реакцію психологів на зростання агресії та насильства у світі.

Вважається, що природа агресії має гетерогенний характер. У зв'язку з цим виділяється безліч її якостей: у вербальних образах, ворожих насмішках, погрозах, жартах, бойкотах, ворожій міміці та жестикуляції [1, с. 318]. Агресія як поведінка це, перш за все, зовні виражена дія, спрямована проти іншої людини. Зазвичай така поведінка має короткочасний характер і змінюється в залежності від особливостей ситуації або зміни однієї ситуації іншою [3, с. 282]. Агресивну поведінку можна описати або як дії, що проявляються у формі наступу, атаки, нападу; або як дії проти певного об'єкта, у тому числі людини, яка стає жертвою агресії; або як дії, що обумовлюються певною ситуацією, її специфікою, що сприяє агресивній атаці або провокує її. Розкриваючи базові особливості агресивної поведінки, дослідники зазначають, що вона спрямована на заподіяння шкоди іншій живій істоті, яка прагне уникати подібного звернення.

В академічних психологічних дослідженнях агресія розглядається з позиції двох фундаментальних напрямів: перший базується на спробах зрозуміти агресію як таку, її суттєві значення та ознаки, функції, види та типи, причому часто окремо від причин та факторів, що викликають феномен дослідження; другий – передбачає вивчення механізмів агресії, причин та факторів, що її породжують, з'ясовуються витоки агресії, її природа [4, с. 32].

Найбільш розгорнуті різновиди агресії досліджуються в галузі поведінкової та когнітивної психології. Відповідно до виконуваних функцій розрізняють ворожу (емоційну) та інструментальну агресію. Ворожа агресія здійснюється з метою заподіяння страждань, зла чи шкоди іншій людині. В інструментальній агресії перераховане не є самоціллю, а є побічним результатом досягнення інших цілей та задоволення інших інтересів [5, с. 512]. Агресію диференціюють і з інших підстав. Наприклад, розрізняють агресію, обумовлену подразником і обумовлену спонуканням, реактивну та проактивну, імпульсивну та навмисну, реактивну (емоційну) та інструментальну.

Агресивна поведінка призводить до конфліктів і нерівних способів їх вирішення. Сьогодні агресивна поведінка є не тільки критичним явищем, а й дуже серйозною соціально-психологічною проблемою, яку можна з повною впевненістю вважати підтвердженою. Так, вчителі на всіх рівнях освіти кажуть, що агресивних учнів з кожним роком стає більше, з ними важко працювати, і часто вчителі не знають, як подолати таку поведінку. Поведінка, що вийшла з-під контролю в ранньому дитинстві, може перерости в поведінку з антисоціальними тенденціями в підлітковому віці.

Увагу дослідників також привертає нова форма агресії – „кібербулінг”. Кібербулінг – форма агресивної поведінки, яка полягає в розсилці повідомлень агресивного та образливого характеру з використанням нових інформаційно-комунікаційних технологій (інтернет, мобільні телефони) [2, с. 379].

З-поміж чинників агресивної поведінки виділяють індивідуально-психологічні особливості, соціально-психологічні умови. До індивідуально-психологічних особливостей відносять темперамент, характер, самооцінку, стан центральної нервової системи. Соціально-психологічні умови представлені стилем виховання в сім'ї, впливом оточуючих.

Отже, саме поняття агресії з точки зору різних психічних явищ має загальне психологічне коріння. Агресія має безліч різновидів, з-поміж яких в поле нашого дослідження потрапляє помста. Помста розглядається як одне з найдавніших явищ, що супроводжують людське існування. Сюжет помсти глибоко увійшов до всесвітньої культури і залишається актуальним досі, що говорить про поширеність цього явища. Помста веде за собою агресію та насильство, вона є мотивом багатьох злочинів. Починається ця взаємодія з дії

одного партнера, який завдав шкоду, біль, образу чи інші негативні дії, іншому. Після цього іде усвідомлене (або неусвідомлене) прийняття рішення про помсту кривднику.

На заповідяню образу виникає бажання відплатити тим самим або зробити кривднику ще болючіше, відзначимо, що помста призводить до справедливості тільки з точки зору одного партнера і дати почуття задоволення може лише одному [5, с. 516].

Помста розглядається як спроба набути контролю над власним життям, пов'язана з бажанням повернути все „на свої місця”, тим самим знову набути рівноваги. Подібним чином її позначають як „бажання повернутися до афективного гомеостазу”. Але минулого не повернути. Тому після короткострокового задоволення результатами помсти людина може виявити, що нічого не стало „як раніше”, а може бути ще гірше. Ілюзія можливості повернутися до старого я, про яку пишуть і психоаналітики, вказує також на безглуздість помсти [5, с. 510].

Отже, тема агресивної поведінки є багатогранною, але менш дослідженою залишається питання бажання помсти. Помста супроводжується агресивними чи насильницькими діями щодо іншої людини. Якщо говорити про її еволюційну роль в адаптації та виживання роду, це неконструктивна форма взаємодії. На відміну від агресії, помста, з погляду, була онтологічно зумовлена.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонян Ю.М. Жорстокість у житті / Ю.М. Антонян. ІНФРА-М, 1995. 318 с.
2. Аверін В. А. Психологія дітей та підлітків: навч. посіб. для вузів. 1998. 379 с.
3. Адлер Г. Лекції з аналітичної психології. Рефл-бук, 1996. 282 с.
4. Актуальні проблеми соціалізації дівчат-підлітків: зб. наук. ст. / За ред. Г.М. Лактіоновою. А.Л.Д., 1995. С. 32-35.
5. Берковіц Л. Агресія: причини, наслідки та контроль. СПб.: Прайм-ЄВРОЗНАК, 2001.

Филипюк Д. О.,
*аспірант Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
м. Хмельницький*

ОГЛЯД НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР У ЗАКОРДОННИХ ДЖЕРЕЛАХ

У процесі вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи в Україні враховуються прогресивні трансформації та тенденції в освіті медсестер в інших країнах.

Одним із основних напрямів у професійній підготовці сестринського персоналу закордоном визначається розширення можливостей освітнього середовища медичних закладів освіти. Для осучаснення навчання медичних сестер та розширення контингенту студентів аргументується використання засобів цифровізації, що сприятиме значному збільшенню кількості студентів, які прагнуть здобути фах медичної сестри. Так, згідно зі звітом Американської асоціації коледжів медсестер, у 2019 році понад 80 000 абітурієнтам було відмовлено в допуску до навчання через такі проблеми, як нестача викладачів і відсутність аудиторій [1], що можна вирішити шляхом використання хмарних технологій, віртуального навчання (з використанням технологічних інновацій для відтворення віртуальної реальності), адаптивних технологій і програмного забезпечення дистанційного та онлайн-навчання, що набуло актуальності в період пандемії COVID-19.

Звичайно, можливості цифровізації освітнього середовища та широкого використання дистанційного онлайн-навчання в медичних коледжах, апробовані в екстремальних умовах пандемії, не спонукають викладачів переходити лише на такі методики професійної підготовки майбутніх медичних сестер. У сучасних умовах, як зазначається у закордонних виданнях, актуалізується використання змішаного (гібридного) навчання. Так, посиляючись на спільний звіт Волтерса Ключера та NLN, закордонні дослідники зазначають, що 73 % навчальних закладів на початку пандемії працювали виключно онлайн і що 40 % пропонуватимуть більше онлайн-курсів у майбутньому, а 48 % установ планують збільшити інвестиції у віртуальне моделювання протягом наступних двох років. Це передбачає покращення технологічної інфраструктури освітнього середовища, спрямовується на розширення можливостей як самого процесу навчання (збільшення доступності оновленої пропускну здатності бездротового зв'язку; використання 3D-контенту для лабораторних симуляцій; розробка способів взаємодії на відстані з об'єктами, такими як людське тіло в анатомічній лабораторії, що може покращити доступ студентів до навчання [1]), так і на вдосконаленні методики контролю та оцінювання результатів професійної підготовки майбутніх медичних сестер (використання нових тестових програм для проведення онлайн-іспитів, віртуально-ситуативних завдань професійного змісту, які сприятимуть встановленню студентами зв'язку між змістом навчання і реальною професійною діяльністю в майбутньому).

Важливим і перспективним напрямом удосконалення професійної підготовки майбутніх медичних сестер закордоном визначають використання таких інновацій у медсестринській освіті, як віртуальні пацієнти і спільноти, телемедицина, стратегії активного навчання та ін.

Віртуальні пацієнти дають змогу студентам медичних коледжів здійснювати діагностику та оцінку фізичного стану пацієнта; проводити диференційовану діагностику для встановлення відхилень у стані здоров'я різних пацієнтів з однаковими діагнозами; пропонувати варіанти надання медичної допомоги та обслуговування таких пацієнтів; висловлювати своє бачення і розуміння стану пацієнта і роботи медичної сестри у безпечних умовах навчання (таким чином цифровий клінічний досвід використовується для повного занурення в клінічну онлайн-практику [1]).

Водночас викладачі мають змогу висловлювати критичні зауваження, оцінювати компетентність студентів і рівень кваліфікованості їхніх маніпуляцій, висувати нові проблемні запитання для проєктування студентами можливих варіантів професійних дій, надавати професійні рекомендації тощо.

Про актуальність формування навичок використання *телемедицини* в сестринській справі свідчить той факт, що в 2018 році Національна організація факультетів медсестер (NONPF) рекомендувала всім практикуючим медсестрам вивчати основи телемедицини. Рекомендація означала, що навчальні програми медичних коледжів повинні відображати передовий досвід телемедицини в сестринській справі. Медсестри, які використовують телемедицину, повинні розуміти, як використовувати дистанційне спостереження за пацієнтами для відстеження життєво важливих показників пацієнтів і щоденного здоров'я. Дистанційний моніторинг дозволяє медсестрам та іншим клініцистам зв'язуватися з пацієнтами, стан здоров'я яких змінився, і втручатися в лікування до того, як виникне надзвичайна ситуація [1].

Позаяк у медичній сфері спостерігаються динамічні трансформації, відтак зміни торкаються й індустрії догляду за пацієнтами, тобто, сестринської справи, що потребує змін і в сестринській освіті. У закордонних джерелах [2] зазначається, що викладання засадничих концепцій і теорій з використанням методів „старої школи” все ще має місце, проте неможливо ігнорувати переваги впровадження *стратегій активного навчання* в професійній підготовці сестринського персоналу в медичних коледжах.

Основними методами і засобами стратегій активного навчання в освіті медичних сестер визначено такі:

– „*попередні заняття*”, що передбачають самостійну підготовку студентів згідно з темою заняття (вивчення ключових понять і термінів, які будуть використовуватися на занятті, ознайомлення з клінічними прикладами,

методиками надання медичної допомоги та сестринського догляду тощо), сприятимуть активній участі студентів у обговоренні актуальних проблем сестринської практики;

– „розгортання кейсів” з використанням не лише презентацій PowerPoint, але й візуальних підказок, лабораторних таблиць і бесід з пацієнтами, що спонукає студентів застосовувати теоретичні знання в нових ситуаціях і критично оцінювати приклади з реальної професійної діяльності медичної сестри;

– використання змодельованих професійно зорієнтованих ситуацій, що супроводжуються низкою *практичних запитань*, відповіді на які свідчать про готовність (чи неготовність) студентів медичних коледжів виконувати адекватні професійні дії в реальних умовах практичної роботи за фахом і дають змогу майбутнім медсестрам виявити власний рівень теоретичної підготовленості й аргументувати свої дії у навчальній дискусії;

– *рольові ігри*, використання яких на заняттях дає змогу учасникам продемонструвати вміння і навички професійної діяльності медичної сестри, готовність до професійної комунікації на різних рівнях (з лікарями, іншими медсестрами, пацієнтами та ін.);

– складання студентами *концептуальних карт*, які доречно зберігати, наприклад, у портфоліо кожного студента, позаяк їхній зміст може змінюватися, доповнюватися, розширюватися впродовж навчання;

– *симуляційна діяльність* студентів медичних коледжів, що дає змогу більше практикувати і демонструвати вміння і навички практичного виконання медсестринських маніпуляцій, виявляти навички критичного мислення, швидко й ефективно реагувати в нових ситуаціях професійного змісту [2].

Отже, проведений огляд напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх медичних сестер у закордонних джерелах свідчить про актуальність і зацікавленість дослідників проблемою осучаснення системи освіти сестринського персоналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Trends in Nursing Education: What to Expect for the Future. (2022). Взято з: <https://onlinenursing.duq.edu/blog/trends-in-nursing-education/>
2. 11 стратегій активного навчання для активного навчання. *Здоров'я*. 2022.15.11. Взято з: <https://www.wolterskluwer.com/en/expert-insights/11-active-learning-strategies-to-engage-active-learning>

Коваль М. І.,
викладач кафедри слов'янської філології

ЗМІСТ І СТРУКТУРА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Соціокультурна компетенція майбутнього педагога, філолога має здатність визначати спільні та культурно-специфічні аспекти закономірностей розвитку різних країн, визнавати існування різноманітних культурних моделей і право на ідеї, норми та переконання, сформовані на їх основі, бути готовим презентувати власну країну та свою культуру, конструктивно відстоюючи свої позиції та приймаючи та поважаючи погляди інших.

Соціокультурна компетентність містить у своєму змісті загальнокультурний розвиток майбутнього педагога, готовність і здатність адаптуватися в конкретному соціальному середовищі, громадянську, патріотичну, морально-етичну вихованість, знання та вміння користуватися знаковими системами у відповідному соціокультурному середовищі, знання та вміння користуватися невербальними засобами спілкування в соціокультурному середовищі, знання способів комунікації та вміння користуватися каналами комунікації, вміння розуміти поведінку й вчинки співрозмовників [6, с. 13].

М. Бонюк, дослідивши особливості формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів, зазначає, що соціокультурна компетентність – це вміння мобілізувати ключові компетенції, необхідні для пошуку, обробки і застосування соціокультурної інформації [2, с. 6]. О. Артем'юк розглядає соціокультурну компетентність у структурі професійно-педагогічної компетентності і визначає її як комплекс особистісних професійних якостей педагога, що забезпечують ефективність педагогічної діяльності в динамічно змінних полікультурних соціальних умовах [1, с. 25].

Науковець В. Зорич включає в зміст соціокультурної компетентності такі особливості як толерантність, відкритість, уміння мобілізувати ключові компетенції, необхідні для пошуку, обробки і застосування соціокультурної інформації, рівень професійної освіти, досвід, індивідуальні здібності особистості [5, с. 85].

Дослідники Н. Білоцерківська, О. Квасник, І. Кушнір та інші, проаналізувавши структуру соціокультурної компетентності як складного багатоаспектного утворення, виокремлюють такі компоненти: когнітивний або ж гносеологічний, що передбачає наявність соціокультурних знань; ціннісний або ж аксіологічний, що характеризується розвитком моральноетичних та

емоційно-ціннісних проявів особистості; діяльнісний, передбачає формування соціокультурних вмінь та навичок щодо адекватної поведінки в полікультурному суспільстві; особистісний, що проявляється у формуванні особистісно-професійних і соціокультурних якостей та здібностей фахівця, необхідних для успішної реалізації в системі соціокультурних взаємодій.

Найбільш вдало виділяє структурні компоненти соціокультурної компетентності студентів – майбутніх учителів іноземних мов М. Бонюк, зокрема когнітивний компонент (знання) – знання системи універсальних цінностей, системи цінностей рідної культури, системи цінностей культури мови, що вивчається, принципів взаємодії культурних уявлень і норм під час зустрічі представників різних культур; діялісно-практичний компонент (уміння) – уміння виділяти культурні цінності шляхом спостереження за носіями інших культур і взаємодії з ними, спілкуватися в соціокультурному просторі з метою досягнення взаєморозуміння на основі створення загального значення, будувати власну вербальну і невербальну поведінку відповідно до норм культури мови, що вивчається; особистісно-смысловий компонент (стосунки) – управління емоціями; емпатія – бажання і готовність сприйняття „іншого” як рівноправного; толерантність; адаптація до явищ іншомовної культури; зняття природної ксенофобії [2, с. 10].

Погоджуємося із виокремленими компонентами у структурі соціокультурної компетентності науковцем Т. Жученко, яка досліджувала педагогічні технології формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів: концептуальний компонент – знання про професійну діяльність, знання про соціокультурну діяльність, а також культурно-фонові знання; комунікативний представлений уміннями майбутнього вчителя використовувати вербальні і невербальні способи спілкування з представниками різних соціокультурних середовищ; емоційно-моральний – соціокультурна свідомість і соціокультурна відповідальність особистості; діялісний, який характеризує рівень мотивації особистості до реалізації соціокультурної діяльності; вміння виявляти причини виникнення психологічних бар’єрів, що виникають у процесі спілкування, вміння їх прогнозувати і, відповідно, своєчасно попереджати [3, с. 37].

І. Закір’янова розглядає структуру соціокультурної компетентності в єдності двох її компонентів: внутрішньої (зрілість особистості, її готовність до прояву соціокультурної компетентності, тобто здатність робити адекватний вибір, будувати стосунки з співрозмовниками) та зовнішньої (або інструментально-операційний компонент, передбачає навички організації такої діяльності та спілкування, в яких здійснюється дієва реалізація внутрішньоособистісної готовності) [4, с. 10].

Проаналізувавши різні погляди на дослідження змісту та структури соціокультурної компетентності у педагогічній діяльності, варто зазначити, що саме завдяки такій структурі та змісту, соціокультурна компетентність має можливість виявляти інтеграційні міжкультурні якості особистості, які набувається, засвоюється та реалізовується педагогічною діяльністю в мультикультурному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артем'юк О. Соціальна робота: досвід і проблеми підготовки фахівців. Київ : Вид-во ВМУРОЛ, „Україна”, 2007. 129 с.
2. Бонюк М. Формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : : 13.00.01. Київ, 2015. 20 с.
3. Жученк Т. Технологія навчання як умова підвищення якості підготовки фахівців в системі університетської освіти. *Інновації в освіті*. 2017. № 7. С. 37–45.
4. Закір'янова І. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2006. 22 с.
5. Зорич В. Підготовка соціального працівника як багаторівневий процес. *Актуальні проблеми стану і перспектив соціальної роботи в Україні*. Київ, 2012. Вип. 6. С. 85–91.
6. Чеха С. Роль і місце соціокультурної компетентності в підготовці студентів ЗВО : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2013. 20 с.

Ткач Л. В.,
викладач вищої категорії
кандидат педагогічних наук
ВСП „Кам'янець-Подільський фаховий коледж
харчової промисловості НУХТ”
м. Кам'янець-Подільський

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РЕЗУЛЬТАТАХ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Забезпечення населення якісними продуктами харчування, які б відповідали вимогам національних стандартів – не лише пріоритет державної політики усіх країн світу, і України в тому числі, але й важливе питання продовольчої та економічної безпеки держави, особливо в умовах війни. Завданням держави повинно бути покращення роботи харчових підприємств різних галузей, вдосконалення наявних технологій на виробництвах, забезпечення усіма видами сировини виробництв, забезпечення підприємств фахівцями усіх рівнів.

Результати педагогічного експерименту щодо практичної підготовки майбутніх фахівців харчової промисловості у закладах фахової передвищої освіти відображають, що при цілеспрямованій реалізації системи педагогічних умов їх практичної підготовки щодо майбутньої професійної діяльності існують суттєві потенційні можливості формування найважливішої складової їх професійної компетентності – набуття практичних навиків, що є головною методологічною вимогою компетентнісного підходу до їх професійної підготовки [5, с. 155].

Практична підготовка – дуже важливий складник професійної підготовки майбутніх фахівців, оскільки високий рівень практичної підготовленості, з одного боку, гарантія успішного працевлаштування випускників коледжу, а з іншого – основна вимога компетентнісного підходу до їх результатів професійної підготовки, оскільки компетентність – це не тільки наявність професійних знань, умінь, навичок і досвіду, але й здатність фахівця використовувати їх під час виконання певних виробничих функцій [4, с. 327].

Проблема професійної підготовки майбутніх техніків-технологів зі спеціальності „Виробництво хліба, кондитерських, макаронних виробів і харчових концентратів” у коледжах харчової промисловості є предметом дослідження багатьох науковців. Наприклад, це формування професійної компетентності фахівців харчової галузі (Л.М. Крайнюк, Т.А. Лазарева, М.С. Лобур, О.Ф. Мельник; В.О. Потапов, Н.С. Сичевська, Л.М. Янчева та ін.).

А.В. Литвин наголошує, що педагогічні умови досліджували В. Андреева, Ю. Бабанський, В. Беліков, В. Биков, Г. Васянович, А. Вербицький, О. Галкіна, С. Гончаренко, Р. Гуревич, А. Дьомін, В. Загвязинський, Н. Іпполітова, Н. Кузьміна, І. Козловська, Б. Купріянов, Н. Михайлова, А. Найн, І. Підласий, П. Сікорський, В. Сластьонін, Н. Стерхова та інші науковці. Навіть маються окремі дисертації, які повністю присвячені виключно дослідженню ролі і місця поняття „організаційно-педагогічні умови” в термінологічному апараті педагогічних наук. Організаційно-методичні основи виробничого навчання, формування практичної складової професійної компетентності майбутніх фахівців аграрної сфери в умовах виробничої практики досліджують І.Й. Блозва, Л.Ю. Усеїнова та ін. [1, с. 4].

У цілому науковці слушно наголошують, що „педагогічними основами розробки наскрізної програма організації практичної підготовки фахівців в аграрних вищих закладах освіти... є концепція формування фахівців...”.

Для вимірювання результатів експерименту використано ціннісно-мотиваційний, когнітивний, управлінський, технологічний, психологічний і суб’єктний критерії, які безпосередньо дають можливість досить повно

вимірювати їх практичну здатність до майбутньої професійної діяльності як менеджера виробництва та безпосереднього виконавця. [6, с. 198-205].

Зміст ціннісно-мотиваційного компонента практичної підготовленості дає можливість визначати ставлення до майбутньої професійної діяльності, а також справжню мотивацію набуття професійної освіти. Цей компонент найважливіший у поряд зі суб'єктивним, оскільки вони у підсумку визначають чи студент стане дійсно суб'єктом професійного буття чи цей вибір професії був випадковим. Відповідно, зміст цього компонента суттєво корелює зі змістом всіх інших компонентів і „вимальовують” справжню їх цінність для студента як майбутнього техника-технолога. Він діагностується за допомогою методик „Мотиви навчальної діяльності студентів” „Мотивація навчання у ВНЗ”, а також анкетного опитування до і після проведення формувального експерименту. Згідно з результатами діагностування, у них була зафіксована позитивна динаміка відповідних потреб, інтересів, мотивів і цінностей, а цінності були повторно перевірені та підтверджені в психологічному компоненті.

Зміст когнітивного компонента практичної підготовки є важливим у майбутніх технологів, оскільки він характеризує їх практичні знання та потенційну когнітивну готовність до практичного навчання. Тут у процесі практичного навчання найголовніше не тільки те, наскільки вони володіють практичними знаннями, а як їх вони можуть використовувати для формування практичних навичок і вмінь як суб'єктів фахової діяльності.

Управлінський компонент є інтегральним, оскільки діагностує практичні управлінські навички та вміння, які необхідні технологу для реалізації організаційно-управлінської компетенції за посадовим призначенням. Оцінюванню підлягають управлінські навички та вміння як техника-технолога, який потенційно може обіймати управлінську посаду. Відповідно, йому необхідні мотивувальні, організаційні, забезпечувальні, контрольні навички та вміння.

Технологічний компонент є важливим в їх професійній діяльності, зміст якого складають технологічні навички та вміння студентів, які необхідні їм для реалізації в майбутньому своїх посадових компетенцій як кваліфікованому працівнику. Діагностуються такі технологічні навички та вміння:

- щодо технологічних процесів виробництва;
- щодо роботи з технологічним обладнанням;
- щодо дотримання технологічних параметрів у виробництві.

5. Психологічний компонент зумовлений тим фактом, що техник-технолог водночас працює в різних системах – „людина-машина” „людина-знак”

і „людина-людина”, відповідно він має володіти багатьма і водночас протилежними професійно важливими якостями.

Суб’єктний компонент є інтегральним, оскільки визначає суб’єктну та професійну здатність майбутнього фахівця до практичної реалізації посадових компетенцій на виробництві. Важливий аспект у цьому компоненті – це динаміка змін у показниках самоактуалізації студентів, як результат проведення формувального експерименту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блозва І.Й. Формування у студентів коледжу професійних вмінь і навичок в процесі вивчення предмета Сільськогосподарські машини: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / І.Й. Блозва ; Нац. аграр. ун-т. — К., 2001.-20 с.
2. Дуганець В.І. Виробниче навчання фахівців аграрно-інженерного профілю : навч. посіб. / Віктор Дуганець. – Кам’янець-Подільський: Сисин О.В., 2013. – 356 с.
4. Закон України „Про фахову передвищу освіту” №2745. 2019.
3. Іщенко Т.Д. Педагогічні умови організації фахового навчання в системі безперервної освіти агропромислового комплексу : дис. ... канд. пед. наук / Т.Д. Іщенко. – К., 2000. – 277 с.
4. Свистун В.І. Проблеми практичної підготовки фахівців-аграрників до управлінської діяльності // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 2007. – Вип. 109. – С. 327-332.
5. Ткач Л.В. Результати експерименту щодо практичної підготовки майбутніх техніків-технологів зі спеціальності „Виробництво хліба, кондитерських, макаронних виробів і харчових концентратів”. Науковий збірник *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*”. 2020. №28. Ч. 4. С. 152-160.
6. Ткач Л.В. Практична підготовка майбутніх техніків-технологів зі спеціальності „Виробництво хліба, кондитерських, макаронних виробів і харчових концентратів”: досвід, стан і проблеми. *Збірник наукових праць. Розділ 1. Педагогіка*. 2019. 26 (1). С. 198–205.
7. Хоменко М. П. Організаційно-методичне забезпечення практичної підготовки студентів техніко-технологічних спеціальностей у вищих аграрних навчальних закладах [Текст] : дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Хоменко Микола Павлович ; Національний аграрний ун-т. – К., 2005. – 252 с.

Влох О. Г.,
учениця групи ЛВ-10А
Наукового ліцею „Політ” при
Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради,
м. Кременчук
Науковий керівник: **Яценко Т.В.,**
кандидат психологічних наук, доцент
Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ У ЮНАКІВ ТА ДІВЧАТ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ

Поняття спрямованості особистості абсолютно глобальне. Воно складається з багатьох компонентів та новоутворень юнацького віку, наприклад власних поглядів на світ, моральної та професійної самовизначеності, особистісного самоствердження тощо. А також має вплив на майже всі сфери життя: економічну, соціальну, духовну та навіть політичну. Тому можна зробити висновок, що єдиного шляху для розуміння суті терміну спрямованості особистості не існує, оскільки визначається і тлумачиться воно по-різному.

Так, наприклад згідно зі своїми дослідженнями Божович Л. І., визначає спрямованість особистості як систему стійко домінуючих мотивів. Ананьєв Б. Г. розглядає спрямованість як властивість особистості, основою якої є динамічні відносини, мотиви поведінки, сукупність ціннісних орієнтацій [1]. Маслоу А. як представник гуманістичної психології вважає, що спрямованість особистості пов'язана з категорією самоактуалізації і розглядається як бажання до самовираження та вичерпання власно потенціалу. А от Зеєр Е. Ф. вбачає суть терміну спрямованості особистості у відображенні людських, громадянських позицій, розумінні нею свого місця в ній, особливості світогляду, сенсу життя, життєвих ідеалів, потреб та прагнень [2].

Поняття спрямованості особистості не можна вивчати, безпосередньо не розглянувши, особливості формування ціннісних орієнтацій. Оскільки проблеми, що так чи інакше пов'язані з людськими цінностями займають одне з найважливіших місць, як елемент структури формування особистісної спрямованості, вони мають вирішальну роль у регуляції формування переконань, світогляду, вибору життєвого шляху, що особливо важливо в юнацькому віці. Саме завдяки цінностям особистість відчуває себе цілісно в оточуючому її світі [3].

Проблема формування ціннісних орієнтацій і цінностей за останні роки в Україні набула виняткової актуальності. Такі поняття є об'єктом дослідження багатьох наук, зокрема психології, філософії, педагогіки, соціології, що підтверджує їхню складність і багатокomпонентність.

Дуже важливим вважається формування в людини особистісних цінностей та їх ієрархії. Це в майбутньому визначатиме ставлення людини до навколишнього світу й поведінку в соціумі, а також стане внутрішніми орієнтирами її подальшої діяльності.

У ряді досліджень відмічається, що юнацький вік – сенситивний для утворення ціннісної орієнтації в якості стійкої особистісної властивості, яка впливає на становлення їх відношення до довкілля та світогляду. Саме у цьому віковому періоді „зкладається здатність об'єктивної оцінки самого себе і довкілля, що найбільше впливає на становлення закономірностей, які згодом вказуватимуть на позицію у житті вже дорослої людини”. Реалізація готовності юнаків та дівчат до самовизначення, вважається психічним новоутворенням цього віку. Адже юнацький вік є тим періодом життя, коли індивід стає готовим не стільки до самовизначення, скільки до життя як суб'єкт власної діяльності [4].

Російська воєнна агресія проти України докорінно змінила життя та побут української молоді. Багато юнаків і дівчат йдуть добровольцями до війська, щоб давати відсіч агресору, займаються волонтерством та долучаються до лав тероборони. Війна проходить не лише по лінії фронту, вона також має вплив на психологічний стан та змінює власні цінності людини [5].

Знаходячись у такому стані доволі тривалий час, людина перетинає точку неповернення, оскільки світ більше ніколи не буде такий, як раніше. Такі раптові зміни в житті та оточуючому світі погіршують фізичний стан, наприклад, викликають депресію, порушення сну, тривожність, розлад інстинкту самозбереження, порушення емоціонального стану та ін. Крім цього спричиняють стійкі зміни особистості та її цінностей, що можна спостерігати у зміні поведінки людини [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. Вид 3-ге, Питер, 2002. 240 с.
2. Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития: навч. посіб. Вид 2-ге, стер. Москва, 2007. 240 с
3. Котловий С.А. Ціннісні орієнтації як передумова виникнення конфліктної поведінки учнів професійного. Актуальні проблеми державного управління педагогіки та психології. *Збірник наук. Праць Херсонського національного університету*. 2012. Вип. 2 (7). С. 362 – 366.
4. Кондрашов Л. Формуючий потенціал навчання в сучасній вищій педагогічній школі. *Безпека життєдіяльності*. Науково-популярний журнал., 2006. № 1. — С. 22-29.
5. Свеженцева І. О. "Бийся, тікай або завми" — як життя в умовах війни впливає на психоемоційну стабільність людини. *Суспільне новини*. URL: <https://suspilne.media/238315-bijsa-tikaj-abo-zavmri-ak-zitta-v-umovah-vijni-vplivae-na-psihoemocijnu-stabilnist-ludini/>
6. Поліна Вернигор. Суїцидальні настрої, порушення сну, депресія: що, крім ПТСР, загрожує нашій психіці після війни. *Заборона* : веб-сайт. URL: <https://zaborona.com/shho-krim-ptsr-zagrozhuje-nashij-psyhiczi-pislya-vijny/> (дата звернення: 29.08.2022).

Штепа О. О.,
*кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри філософії
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка
м. Полтава*

Коваленко С. В.,
*викладач циклової комісії гуманітарної підготовки,
спеціаліст вищої категорії
Відокремленого структурного підрозділу
„Полтавський фаховий коледж нафти і газу
Національного університету „Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка”
м. Полтава*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ ТА ФІЛОСОФСЬКИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Однією з найбільш поширених форм навчальної діяльності у закладах вищої освіти є семінарське заняття. Як відзначає О. Гурська, слово „семінар” походить від латинського слова „seminarium” – розсадник і пов’язане з функціями „посіву” знань, переданих від педагога до учня та студента. Дослідниця відзначає, що маючи тривалу історію, семінари проводилися у давньогрецьких та римських школах у формі поєднання диспутів, повідомлень учнів, коментарів та висновків учителя. У добу Середньовіччя в доповнення до диспутів та дискусій почали застосовуватись і семінари, щоб навчити студентів критично мислити та сприяти вмінню висловлювати власні думки. Починаючи з XVII–XVIII століття ця форма навчальної діяльності з’являється у Західній Європі, а з XIX ст. – у Російській імперії. З цього часу семінарські заняття послідовно удосконалювалися, відповідаючи вимогам вищої школи та вимогам часу. Якщо до цього вони широко використовувалися під час вивчення юриспруденції, теологічних дисциплін, то з XX століття і у вивченні дисциплін гуманітарного та соціального циклу. У сучасній вищій школі семінарським заняттям належить значна частина навчального часу, особливо з суспільствознавчих дисциплін [2, с. 46-47].

Існує значна кількість визначень терміну „семінар”. Наведемо приклади деяких з них. Так, семінарське заняття – церізновид навчальних практичних занять студентів закладів вищої освіти, який передбачає самостійне вивчення студентами за завданням викладача окремих питань і тем лекційного курсу з наочним оформленням матеріалу у вигляді реферату, доповіді, повідомлення

тощо. Більшість дослідників відзначають, що семінарське заняття – вид групового навчального заняття, на якому викладач організує дискусію із задалегідь визначених наукових, навчальних та інших проблем, ініціює активне обговорення студентами підготовлених повідомлень, доповідей тощо.

Головна мета семінарського заняття, як відзначають фахівці у галузі педагогіки вищої школи, полягає в забезпеченні здобувачів освіти можливістю практичного використання теоретичних знань в умовах, що моделюють форми діяльності науковців, предметний та соціальний контекст цієї діяльності. Беручи участь у колективній діяльності, предметом якої є відповідь на поставлене проблемне питання і, перебуваючи в діалогічній позиції стосовно інших учасників семінару та викладача, кожен студент засвоює алгоритми компетентних (у даному випадку теоретичних) дій та норми відносин у професійному співтоваристві. Прийняття цих алгоритмів як своїх, підпорядкування їм своїх дій, їхнє засвоєння й означає виховання особистості фахівця. Завдання викладача, при цьому, полягає в організації наукової дискусії та забезпечення: розширення знань з певних проблем, пошук нового у вже відомому, перенесення знань у нові ситуації та умови тощо. Інші конкретні цілі та завдання, які ставить викладач перед семінарським заняттям – повторення, розширення та закріплення теоретичних знань, контроль, мають підпорядковуватися головній меті [5, с. 133].

С. Єфремов семінарські заняття розподіляє на три групи: підготовчі, власне семінарські заняття та міжпредметні семінари. За цільовою спрямованістю заняття, на думку дослідника, можна поділити на семінари повторення і систематизації знань, семінари вивчення нового матеріалу, змішані семінари, на яких досягається не одна мета, а декілька цілей. У свою чергу кожна з названих груп поділяють на семінарські бесіди, повідомлення та комбіновані семінарські заняття. За способом проведення семінарські заняття розподіляються на семінарські розгорнуті бесіди, семінарські коментовані доповіді, повідомлення, семінари розв'язання завдань, семінари-диспути і змішані семінари.

За дидактичною метою дослідник розрізняє семінари засвоєння нових знань, поглиблене вивчення окремого питання чи групи взаємопов'язаних питань, семінари повторення, узагальнення й систематизації знань. Водночас іноді семінари одночасно виконують функції заліку до теми. За характером навчального матеріалу семінарські заняття при вивченні філософських та суспільствознавчих дисциплін поділяються розбором філософської, науково-популярної літератури, державних документів, статистичних матеріалів тощо [3, с. 50].

На думку В. Вітюк, вибір викладачем виду семінару зумовлений багатьма

чинниками, основними серед яких є мета заняття, зміст навчального матеріалу, рівень підготовки студентів, кількісний склад академічної групи, педагогічна майстерність і фахова компетентність викладача та ін. Дослідниця наголошує, що найбільш ефективними в процесі формування навчальних компетентностей студентів є такі види семінарських занять:

традиційний семінар („орієнтований на обговорення низки проблем, які засвоювалися здобувачами вищої освіти самостійно або опрацьовувалися на лекції”);

семінар-конференція (викладач визначає тему, мету, завдання заняття, рекомендує літературу, розподіляє матеріал, залучає студентів до пошуку додаткового матеріалу, проводить групові та індивідуальні консультації тощо);

семінар-пресконференція (кілька студентів готують доповіді, а всі інші ставлять їм запитання в межах теми цієї доповіді);

семінар-панельна дискусія (визначена проблема спочатку обговорюється в експертній групі 4–6 учасників із визначеним доповідачем, а потім вони висловлюють свої позиції всій групі) [1, с. 20].

Варто зауважити, що семінарські заняття покликані забезпечити розвиток творчого професійного мислення, пізнавальної мотивації й професійного використання знань у навчальних умовах. При цьому, професійне використання знань – це вільне володіння мовою відповідної науки (у нашому випадку – суспільствознавчої), наукова точність оперування формулюваннями, поняттями, визначеннями.

У семінарських заняттях зазвичай реалізується принцип спільної діяльності, співтворчості. Відповідно до психолого-педагогічних досліджень спільної навчальної діяльності процес мислення й засвоєння знань більш ефективний у тому випадку, якщо вирішення завдань здійснюється не індивідуально, а передбачає колективні зусилля для досягнення спільних результатів. Тому семінарське заняття ефективно тоді, коли проводиться як заздалегідь підготовлене спільне обговорення висунутих питань кожним учасником семінару. При цьому, реалізуються загальний пошук відповідей навчальною групою, можливість розкриття й обґрунтування різних точок зору в студентів [5, с. 133-134].

М. Золочевська доречно зауважує, що підготовка та проведення семінару здійснюється у 4 фази:

- 1) фаза настроювання;
- 2) фаза подання робіт;
- 3) фаза оцінювання (і взаємооцінювання) представлених робіт;
- 4) фаза оцінювання активності робіт опонентів при оцінюванні призначених робіт [4, с. 110].

Надзвичайно важливе значення має підготовка до семінарського заняття. Підготовка до семінару активізує роботу студента із навчальною літературою, вимагає звертання до додаткових джерел, навчає міркувати в процесі підготовки до семінару, закріплює й уточнює вже відомі й освоює нові категорії, „мова” студента стає багатшою та аргументованою. Зіштовхуючись у ході підготовки з недостатньо зрозумілими моментами теми, здобувачі освіти знаходять відповіді самостійно або фіксують свої питання для постановки й з’ясування їх на самому семінарі [5, с.133-134].

В. Вітюк відзначає, що на першому етапі семінарського заняття викладач активізує увагу студентів, мотивує їх до навчальної діяльності. Другий його етап передбачає виступи студентів із подальшим обговоренням проблеми у групі. Якщо проблему висвітлено неповністю, студенти доповнюють нерозкриті аспекти питання. На цьому етапі проблемні питання вирішуються під час дискусії. За умови, якщо виникають труднощі у процесі висвітлення питання, викладач вступає в обговорення, пояснює, аргументує, спрямовує студентів для віднайдення істини. На етапі підбиття підсумків відбувається оцінювання навчальних досягнень студентів та роботи студентської групи загалом [1, с. 20].

У процесі пошуку відповідей на поставлені викладачем питання, студенти формують власну культуру мислення й дій. Вони розвивають критичність мислення, формують продукт власної творчості, продукують незалежність особистості, здатність самостійно реагувати на нестандартні ситуації, що виникають у процесі взаємодії. Колективний характер роботи на семінарі надає більшу впевненість студентам у власних силах, сприяє розвитку між ними продуктивних ділових взаємин.

Оцінку відповідей бажано проводити шляхом спільного обговорення, зіставлення запропонованих варіантів відповідей з теоретичними й емпіричними науковими знаннями, що належать до даної предметної галузі. Це має наслідком зростання можливостей здійснення самооцінки власних знань і умінь, виявленню студентами „білих плям” у системі своїх знань, підвищенню пізнавальної активності. Таке проведення семінарів забезпечує контроль за засвоєнням знань і розвиток наукового мислення здобувачів освіти.

При розробленні змісту і методики проведення семінарських занять важливе місце займає питання про взаємозв’язок між семінаром і лекцією, семінаром і самостійною роботою студентів, про характер і способи такого взаємозв’язку. Семінар не повинен дублювати лекцію, і, разом з тим, викладачеві необхідно зберегти зв’язок принципів положень лекції зі змістом семінарського заняття. Семінару, як правило, передує лекція з тієї ж теми, але на старших курсах доцільніше за темами семінарських занять лекції

не планувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітюк В. Семінарське заняття як одна з форм навчання української мови в сучасному виші. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. № 1. Ч. 1. С. 18-22.
2. Гурська О. Підготовка студента та викладача до семінарського заняття (на прикладі суспільствознавчих дисциплін). *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8 (Ч. 2). С. 46-52.
3. Єфремов С. Роль семінарського заняття у навчальному процесі середньої та вищої шкіл. *Проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 3. С. 49-51.
4. Золочевська М. Організація та проведення семінарів на платформі Moodle. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2018. Вип. 4. С. 108-115.
5. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс]: підручник / В. Головенкін; КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Електронні текстові дані (1 файл: 3,6 Мбайт). Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.

Гаврілова О. М.,
студентка групи ПО-31Б
Обласного коледжу „Гуманітарно-технологічна академія
імені А.С.Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: Олійник І. О.,
викладач психолого-педагогічних дисциплін
Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ІМІДЖ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Суспільство ХХІ характеризується великими змінами в освіті, що породжує нові вимоги до професійного іміджу вчителя. Педагоги безперечно завжди готові приймати виклики й адаптуватися до нових умов, професійно та успішно розв`язувати ситуації.

Робота з дітьми вимагає від вчителя систематичної, цілеспрямованої роботи над собою, тобто створення позитивного педагогічного образу. Поняття „педагогічний імідж” розглядають як цілісний образ, що характеризує стиль професійно-педагогічної діяльності, манеру спілкування, уміння створювати власний імідж та надавати йому естетичної краси (за Н.В. Гузій) [1].

Основні пріоритетні якості, які формують позитивний педагогічний імідж:

- Природні якості: емпатія, комунікабельність, красномовність та рефлексивність.

- Якості, які формуються під впливом освітнього та виховного процесу: психічне здоров'я, комунікативні навички та моральні цінності.

- Якості, які формуються з життєвим або професійним досвідом: приклад для підростаючого покоління, самоповага, оптимізм, відкритість, об'єктивність, активність, організованість, відповідальність, самоконтроль [6].

Активними формами прояву змісту іміджу вчителя є його функції: особистісно-підвищена функція являє собою позитивний імідж педагога, підкреслює його індивідуальність та неповторність, моральні цінності та прагнення до саморозвитку; соціальний тренінг дає можливість адаптуватися та скорегувати педагогу своє ставлення, поведінку відповідно до певних умов соціуму; комфортизація міжособистісних відносин полягає у доброзичливих стосунках між вчителем та учнями, дотримуючись педагогічного такту; психотерапевтична функція – визнання та повага в суспільстві надає впевненість у власних силах та підвищує оптимізм до життя й до роботи; психологічний захист дає можливість приховати певні недоліки, зменшити тривожність для забезпечення належного освітнього процесу.

Педагогічний імідж використовується у двох значеннях: як зовнішній вигляд та як його репутація. За А. Калюжним найбільш важливими складовими іміджу педагога є: зовнішній вигляд вчителя, внутрішнє „Я” та використання вербальних і невербальних засобів спілкування.

За дослідженнями Н.В. Панферова люди формують думку про інших через п'ять секунд після знайомства, 85% з цих осіб формує уявлення про себе завдяки зовнішньому вигляду. Акуратна зачіска, діловий стиль одягу, чисте взуття, привабливий макіяж, хороші манери допомагають вчителю привернути на себе увагу, створити позитивний клімат серед учнів. Звісно, що мудрість та розум набагато важливіші ніж зовнішня краса, але все ж таки одяг формує загальне уявлення про особистість. Вчитель у використанні косметики, підбору одягу, взуття й аксесуарів завжди має дотримуватися почуття міри й розуміння ситуації.

Майстерне володіння мовою може вплинути таким чином, що закреслить враження від некрасивої зовнішності того, хто говорить [7]. Мовлення, як найактивніший засіб міжособистісного впливу має бути доступним, логічним, емоційним, виразним, доречним. Компонентом професійної майстерності вчителя є техніка мовлення, яка спрямована на формування дихання, педагогічного голосу та чіткої дистанції. Вчителю необхідно вчитися красиво і

грамотно говорити, уважно слухати, правильно підбирати рухи під час комунікації з іншими, щоб справити певний образ. Правильна постава, впевнена ходьба створює враження спокою, високої самооцінки, зібраності та діловитості.

Вагоме значення серед невербальних засобів самопрезентації займає міміка та жестикуляція, завдяки їм можна продемонструвати своє ставлення до аудиторії та емоційний стан. Найбільша увага приділяється виразності обличчя. Педагог повинен володіти вмінням читати „мову тіла” та рис обличчя для того, щоб знати як правильно поводити себе в оточенні. Вчителю необхідно володіти мистецтвом спілкування, яке виявляється не тільки в словах, а й в хороших манерах та етикеті. У змісті слова „етикет” ми розуміємо: манери спілкування, мистецтво вести бесіду, словесні форми вітання; правильне використання жестів, міміки, погляду та виразності обличчя; дистанція у спілкуванні; вміння підбирати одяг та естетично виглядати.

Для створення сприятливого діалогу в класі вчителю рекомендується говорити, знаходячись поблизу і на рівні з учнями. П.С. Гуревич, провівши експериментальне дослідження, визначив, що оптимальна манера спілкування формується завдяки характеру взаємин з аудиторією, соціального престижу педагога, змісту розмови, розміру аудиторії. Вчитель часто зменшує дистанцію у спілкуванні з дітьми, щоб створити „ефект довіри”, забезпечити „відкритість” діалогу.

Внутрішнє „Я” вважається головною із складових педагогічного образу, тому що вміння подобатися та притягувати інших є необхідною якістю професійного спілкування. Важливо, щоб зовнішній образ відповідав внутрішньому світу вчителя, його характеру та життєвим поглядам. Внутрішнє „Я” є особистою культурою вчителя, воно розкривається через темперамент, характер, інтереси, здібності, самооцінку, моральні цінності, правильну комунікацію та вмінні здійснювати педагогічний вплив. Характеризується безпосередністю і свободою, привабливістю, емоційністю, витонченістю, вмінням презентувати себе, внутрішнім настроєм та творчістю, витримкою в публічних умовах тощо [4].

Оволодіння майбутнім вчителем етикою характеризує його професійну культуру і є важливим аспектом у формуванні педагогічного іміджу. Американці у сфері психолого-педагогічних дисциплін провели дослідження і сформували портрет ідеального вчителя. В загальному вигляді йому притаманні такі якості як: гуманізм, справедливість, демократизм, здатність до емпатії; він легко знаходить контакт з учнями. Якості, які перераховані вище є системою вимог учнів до іміджу сучасного вчителя.

Професійна культура вчителя розкриває сутність педагогічної уяви та уваги, пам'яті та переживань, педагогічного мислення, формування компетентностей та ідеального світосприйняття. Своєрідність педагогічної творчості являється у соціальній відповідальності та гуманізмі, спільному творчому характеру педагогічної діяльності. Творча активність педагога умотивована системою загальнолюдських та професійних цінностей, соціально-педагогічних поглядів та ідеалів, розвитком педагогічного інтелекту та емоційної чутливості, емпатії та рефлексії [2]. До внутрішнього „Я” входить і професійна компетентність вчителя, яка вважається головним інструментом формування його особистості та іміджу, й формулює високий рівень педагогічної діяльності, реалізує особистість педагога, демонструє співвідношення професійних знань, вмінь та психолого-педагогічних якостей [3].

Формування педагогічного іміджу важкий і довготривалий процес, успішність якого залежить тільки від зусиль педагога. Опираючись на характеристику педагогічного іміджу, можна виокремити його структурні процесуальні компоненти: цілемотивований, когнітивний, діяльнісний та оцінно-рефлексивний.

Процес створення іміджу вчителя характеризується багатоетапністю. Модель формування професійного іміджу запропонована українським науковцем В. Олексенко:

I етап: сприйняття образу, що стане основою для побудови іміджу.

II етап: аналіз та корекція реального образу відповідно до ідеального образу та індивідуальних особливостей того, хто сприймає.

III етап: використання окремих елементів іміджу: манери поведінки, стиль спілкування, одяг тощо.

IV етап: входження в образ.

V етап: індивідуалізація набутого образу [5].

Для ефективного й результативного формування іміджу сучасного вчителя необхідно забезпечити певні умови:

- використання образу, що знаходиться в зоні найближчого розвитку, як зразок для наслідування;

- опора на базові емоційно-образні установки особистості;

- регуляція напрямків розвитку особистості;

- організація діяльності, що забезпечує психологічний захист, створює „ситуацію успіху”;

- організація відповідно до мети навчання соціального середовища, розвитку, вирішення соціальних проблем особистісного характеру [8].

Американський учений К. Роджерс зазначив, що до ефективної взаємодії готовий лише учитель із позитивною Я-концепцією, якому властиве почуття власної гідності, гнучкість мислення, впевненість у своїй педагогічній діяльності тощо. Такий педагог зазвичай стійкий до професійних змін, емоційного, інтелектуального виснаження, професійного вигорання, він викликає повагу, прихильність й прагнення до наслідування учнями.

Отже, імідж сучасного вчителя – це складний і довготривалий процес, який потребує постійної самодисципліни, самоуправління та самовиховання. Адже вчитель – це наставник, взірець для наслідування. Він еталон мудрості та краси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гузій Н.С. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. 243 с.
2. Зінченко В. Імідж учителя, або психологія одягу. *Відкритий урок: Розробки. Технології. Досвід.* 2008. №4. С. 85-86.
3. Кайданова Л.Г. Професійна компетентність та імідж сучасного викладача. *Гуманітарний вісник.* 2009. № 17. С. 24–29.
4. Кінчук Н.В. Формування творчої особистості вчителя. Київ : Либідь, 1991. 96 с.
5. Олексенко В. Формування професійного іміджу сучасного вчителя. *Проблеми освіти.* 2015. №84. С. 258–263.
6. Попова Л. Імідж сучасного педагога. *Відкритий урок: Розробки. Технології. Досвід.* 2008. №3. С. 41.
7. Семенченко В.М. Формування педагогічного іміджу майбутнього викладача вищої школи в процесі магістерської підготовки. *Slideshare.* URL: <https://www.slideshare.net/napatskyf/ss-46146096> (дата звернення: 18.11.2022).
8. Хуртенко О.В. Структурні компоненти та етапи формування іміджу молодого педагога у процесі професійної діяльності. *Проблеми сучасної психології.* 2017. Вип. 36. С. 351-359.
URL: file:///C:/Users/%D0%92%D0%B8%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F/Downloads/Pspl_2017_36_31.pdf (дата звернення: 10.12.2022).

Клецова О. Т.,

*здобувач вищої освіти освітнього ступеня “Магістр”
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

*Науковий керівник: Беспарточна О. І.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, педагогіки та філософії
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського
Полтавської обласної ради*

ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Медіаосвіта володіє вагомим інформаційним, мотиваційним та дидактичним потенціалом у освітньому процесі. Більш того, медіакомпетентність є частиною професійної культури майбутніх педагогів вищої школи та аспектом успіху у медійному соціумі. Отже, процес формування медіакомпетентності у майбутніх педагогів вищої школи є актуальним питанням у науковій сфері [4].

Освітня сфера є активним користувачем можливостей сучасних інформаційних потоків, а отже медіатехнології мають ґрунтовний вплив на освіту. Можна виокремити наступні ознаки впливу медіа на освітню сферу: можливість дізнаватися нову інформацію та ділитися нею, можливість впроваджувати у освітній процес різноманітні мультимедійні навчальні матеріали, можливість дотримуватися принципів студентоцентризму, рівності, свободи, розвитку емоційно-психологічних стосунків між студентом та викладачем у освітньому процесі [1].

Також вплив медіа на освіту відмічено і у нормативних документах України („Концепція впровадження медіаосвіти в Україні” (2010), Закон України „Про освіту” (2017), Закон України „Про вищу освіту” (2019) й „Концепція впровадження медіаосвіти” (2016)).

Однак, слід пам’ятати, що медіа має і негативний вплив на освітній процес, а саме:

- зменшення реального спілкування між учасниками освітнього процесу;
- студенти часто відволікаються від основної мети навчання, шукаючи потрібну інформацію у мережі Інтернет;
- негативний вплив на здоров’я, якщо учасники освітнього процесу перевищують рекомендований час роботи з мультимедійною технікою [2].

Тому медіакомпетентність є актуальною темою для зарубіжних і вітчизняних науковців у галузі „освіта”. Вчені розглядають поняття медіакомпетентність майбутнього педагога вищої школи” як володіння майбутнім педагогом вищої школи інформацією про різноманітні види медіа та їх вплив на суспільство й зокрема освіту, а також вміння користуватися різними медіатехнологіями, шукати інформацію, правильно обирати інформацію та розробляти медіаконтент.

Більш того, медіакомпетентність надає можливість педагогу вищої школи аналізувати вплив медіа на студентів, розуміти можливості медіа, у тому числі

можливість відкрити зовнішній світ та інформаційно-насичене навколишнє середовище. Також володіння даною компетентністю надає можливість вплинути на медіакультурний розвиток студентів.

Проте процес формування медіакомпетентності у майбутніх педагогів вищої школи має певні особливості внаслідок специфіки даної професії. Тому процес формування компетентності має базуватися на певних принципах.

Так, медіапедагог С. Дж. Берен виділив навички, якими мають оволодіти студенти після процесу формування у них медіакомпетентності:

- вміння, що полягає у сприйманні та розумінні змісту медіаконтенту;
- вміння, що полягає у аналізі та відборі потрібного медіаконтенту;
- вміння, що полягає у розрізненні реакції емоційного та аргументованого характеру, що виникає під час взаємодії із медіапродуктом;
- вміння, що полягає у компетентних припущеннях щодо змісту медіаконтенту;
- вміння, що полягає у критичному аналізі медіа контенту [3,с.333].

Варто відмітити наступні основні навички, що потрібні для успішного процесу формування медіакомпетентності майбутнього педагога вищої школи:

- досить значні знання з інформатики, що використовуються під час експлуатації засобів ІКТ і використанні їх під час освітнього процесу;
- фундаментальні знання з психолого – педагогічних наук, які потрібні для здійснення функцій, що пов'язані із використанням медіаконтенту під час освітнього процесу;
- процес формування медіакомпетентності майбутніх педагогів вищої школи може бути успішним за умови відповідності структури й змісту їх підготовки сучасним вимогам, постійного розвитку ІКТ в сфері освіти, вибору найбільш актуальних змістів і форм відповідно до фаху кожного педагогу;
- за умови недостатньої компетентності педагога до впровадження медіаресурсів в освітній процес до завдань підвищення їх кваліфікації у післядипломний період мають бути вміщені такі, що сприятимуть формуванню як власної медіакомпетентності, так і медіакомпетентності студентів [5].

Спираючись на наукові роботи провідних науковців у педагогічній галузі, виділяємо загальну методику формування медіакомпетентності у майбутніх педагогів вищої школи, що полягає у:

- реалізації завдань творчого характеру;
- всебічному розвитку студента та компетентнісному підході у формуванні медіакомпетентності;
- підвищення рівня сприйняття та аналізу медіаконтенту, вміння його застосування та розробки.

Отже, медіакомпетентність у формуванні майбутніх педагогів вищої

школи – це запорука результативності та ефективності освітнього процесу. Саме вона надає можливість зробити освітній процес більш всеосяжним, різноманітним та ефективним, сформувати сучасного когкurentоздатного фахівця з чітко сформованим критичним мисленням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атлантов В.В. Медіа-конвергенція та її вплив на освітній процес: URL:http://libs.mfknu.km.ua/bitstream/123456789/1269/1/%D0%90%D1%82%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2_15-17.pdf
2. Гришкова Р. О. Медіаосвіта як чинник модернізації вітчизняної вищої школи. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу „Києво-Могилянська академія”. Серія : Педагогіка, 2012. Т. 188, Вип. 176. С. 63–68.
3. Єрмоленко А. О. Медіакомпетентність як необхідна складова професійної майстерності сучасного педагога. Вісник. Серія: Педагогічні науки. 2016. № 137. С. 330-333.
4. Загірняк М.В., Поясок Т.Б., Беспарточна О.І., Токарева А.В. Медіапедагогіка : підручник [для студентів і викладачів закладів вищої освіти та магістрантів усіх напрямів підготовки]. 2018. 266 с.
5. Шарко В. Д. Медіакомпетентність як складова методичної підготовки вчителя та її діагностування: URL:http://ite.kspu.edu/webfm_send/349

Халява А. Ю.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені
А. С. Макаренка
м. Кременчук
Науковий керівник: Рассохіна О. В.,
викладач, асистент кафедри педагогіки,
психології та дошкільної освіти
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені
А. С. Макаренка
м. Кременчук

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ДОРΟΣЛИМИ

У сучасному інформаційному суспільстві зростає потреба людини у спілкуванні і взаємодії з іншими людьми.

Спілкування дозволяє адаптуватися у соціумі, вирішувати певні задачі, також без нього неможливе всебічне формування особистості.

Проблема становлення спілкування в дошкільному віці молода, але активно розвивається у віковій психології. Вже з моменту народження, дитина вступає у контакт з іншими людьми, які у подальшому перетворюються й ускладнюються. Дитина вчиться взаємодіяти з іншими людьми, в результаті чого формується самооцінка.

Згідно поглядам вчених Л.С. Вигодського, О.М. Леонтьєва, М.І. Лісіної, С.Л. Рубінштейна, Д.Б. Ельконіна спілкування є однією з головних умов розвитку дитини, формуванню її особистості. Спілкування здійснює вплив на мовленнєвий розвиток, формує особистість у цілому. Від рівня комунікативних навичок залежить успішність соціалізації дитини в суспільстві. Саме Г.М. Андрєєва, В.М. Бехтерєв, Л.С. Вигодський, Ж. Піаже, С.Л. Рубінштейн, вважали процес спілкування як важливу умову психічного і соціального розвитку людини.

Дошкільне дитинство – короткий, але важливий період ствердження особистості.

У дошкільному віці дитина особливо потребує повноцінного спілкування з дорослими і однолітками.

Серед авторів, що звернулися у своїх працях до дослідження проблем спілкування дошкільників, слід, перш за все, назвати дослідників В.Степаненка, А.Каніщенко, А.Корнійчук, А.Богущ, Н.Щербу, О.Матвієнко, Л.Воронкову, О.Даниленко, Т.Цив'ян, та інші.

На сучасному етапі проблема спілкування дошкільників набуває особливого значення.

Спілкування – один із видів діяльності дитини, яка зумовлена певними потребами. Пізнавальні мотиви породжені потребою у нових враженнях, що спонукає дитину звернутися до дорослих із запитаннями. Ділові мотиви виникають у процесі задоволення потреб дитини внаслідок усвідомлення нею необхідності допомоги дорослим. Особистісні мотиви відіграють службову роль і опосередковують досягнення дитиною віддалених, кінцевих мотивів.

Дослідженнями, здійсненими під керівництвом М. Лісіної, на основі узагальнення фактів, описаних в літературі, було виокремлено чотири форми спілкування, які опановує дитина упродовж перших 6-ти - 7 років життя; ситуативно – особистісна, ситуативно – ділова, позаситуативно - пізнавальна і позаситуативно – особистісна [3,с.51].

Вищою формою комунікативної діяльності дошкільників є позаситуативно – особистісне спілкування, яке вводить дитину у складний світ людських стосунків, допомагає їй зайняти в ньому адекватне місце. Ним повноцінно здатні послуговуватися 6-7 річні діти, яких уже цікавить соціальний, а не

предметний світ. Дитина у спілкуванні через наслідування засвоює способи взаємодії між людьми.

Уже з віку двох місяців немовлята вступають у взаємодію з дорослими, прагнуть привернути його увагу до себе. Першим актом спілкування, спробою впливати на дорослого є комплекс пожвавлення, якій носить емоційно-позитивний характер спілкування. Надалі в маленьких дітей спілкування тісно поєднується й переплітається з грою, дослідженням предметів, малюванням, іншими різновидами діяльності. Після 4 років зростає роль спілкування з однолітками, що пов'язано з новою основною діяльністю дошкільників – сюжетно – рольовою грою. Засобом спілкування стає мовлення, яке розвивається завдяки наслідуванню мовлення дорослого. Основну роль у розвитку дитини аж до молодшого підліткового віку все ж відіграє спілкування з дорослим. Саме спілкування з дорослим сприяє соціалізації, розвитку мовлення, мислення, становленню характеру дитини, важливою умовою шкільної зрілості дитини.

У процесі спілкування збагачуються емоції, відбувається розумовий, психічний і моральний розвиток. Дефіцит спілкування в дошкільному віці негативно впливає на весь подальший розвиток дитини, на формування її як особистості.

Перехід від нижчих форм спілкування до вищих здійснюється за принципом взаємодії між формою і змістом: сформований у рамках попередньої форми спілкування зміст психічної діяльності перестає відповідати старій формі, що забезпечувала протягом деякого часу прогрес психіки, ламає її й обумовлює виникнення нової, досконалішої форми спілкування [3,с.53]. Ці форми формуються хронологічно послідовно, кожна з них, засвоюючись, залишається в „багажі” дитини, просто перестаючи бути основною, тобто такою, що найбільше впливає на формування особистісних вікових новоутворень [5,с.70].

Найважливіше значення у виникненні й розвитку спілкування є випереджувальний вплив дорослого, що постійно підтягує діяльність дитини на новий, вищий рівень за принципом „зони найближчого розвитку” [3,с.50].

Основним мотивом першої в онтогенезі ситуативно – особистісної форми спілкування, яка має найкоротший час існування - є особистісний мотив. Експресивно – мімічні засоби спілкування - основна діяльність у першому півріччі життя. Від 6 місяців до 3 років з'являється ситуативно – ділова форма спілкування – це практична співпраця з дорослим, перехід від неспецифічних примітивних маніпуляцій із предметами до чимраз більш специфічних. І в цьому переході спілкування відіграє вирішальну роль.

У першій половині дошкільного дитинства виникає позаситуативно – пізнавальна форма спілкування. Вона вплетена в спільну пізнавальну діяльність із дорослим – „теоретична співпраця”. В цій формі спілкування пізнавальний мотив, а мовлення стає основним засобом спілкування. До кінця дошкільного дитинства з’являється позаситуативно – особистісна форма спілкування. Дітей вже приваблює особистість дорослого. Дитина опановує правила соціальної поведінки, долучається до моральних цінностей. Дорослий для дитини не як джерело задоволення власних потреб, а як вчитель. Саме це й є важливою умовою шкільної зрілості дитини [1,с.120].

Для розвитку позаситуативно – особистісної форми спілкування потрібно розвивати увагу дітей до впливів дорослого, цілеспрямованість й організованість поведінки, збільшувати пізнавальну активність та підвищувати загальний рівень наочності. Освітня реформа в Україні, Нова українська школа враховує та підтримує розвиток процесів взаємодії та спілкування всіх учасників освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Айзенбарт М. М. Формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників як педагогічна проблема. Молодь і ринок. 2014. № 1. С. 119-123.
2. Горецька О.В. Психологічні умови оптимізації спілкування батьків з дітьми дошкільного віку: монографія. Донецьк : ЛАНДОН –XXI, 2011.
3. Гриценюк Л. Дорослий і дитина: діагностика особливостей спілкування. Психолог довкілля. № 11-12. С.50 -53.
4. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія. Навчальний посібник. Київ. Центр учбової літератури, 2007. 392с.
5. Кулачківська С.Є. Я - дошкільник. Київ : Нора принт, 1996. с. 68-80.

Коваленко В. Т.

викладач музичного мистецтва

Обласного коледжу

*„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка”*

м. Кременчук

ВЗАЄМОДІЯ ТРІАДИ КОМПОЗИТОР – ВИКОНАВЕЦЬ – СЛУХАЧ ПЕРЕТВОРЮЄ МУЗИКУ НА МИСТЕЦТВО.

Музичне мистецтво цікаве і багатогранне. Воно з дитинства закладає у людини любов до життя, до прекрасного на землі.

Через музику можна виразити думки, почуття, емоційний стан. [1, с.37].

Специфічна особливість музики: наявність посередника — виконавця — між твором, складеним композитором, і слухачем. Важливість його ролі очевидна.

Музика, що існує лише в нотному запису, є мертвою: її немовби немає зовсім. Музика, що була виконана, але не знайшла свого слухача, помре: немає потреби її виконувати. Тому лише в тріаді Композитор — Виконавець — Слухач музика може реалізуватися як мистецтво.

Виконавець, проте, не є механічною, передатною ланкою. Він, по суті, — той самий слухач, що активно творчо трактує задум композитора. Від його власних знань, навичок, слухацької й художньої культури залежить здійснення цього задуму — інтерпретація.

Проте наявність навіть першокласних виконавців (і композиторів) ще не гарантує розквіту музичного мистецтва. Для цього необхідний великий прошарок освічених слухачів. Саме він зумовлює головний спонукальний мотив музичної творчості — повідати своє почуття іншому.

Виховати гідного Слухача набагато складніше, ніж композиторську або виконавську школу. Успіх розв'язання цього завдання визначає ще одна важлива ланка — Вчитель. Без його участі музика не вийде за межі суто функціонального споживання, не підніметься на висоту своїх могутніх можливостей у духовному розвитку людини. Для цього потрібні зусилля, навчання. [3, с.13].

Вчитель стає провідником дитини у світ краси, добра, світла. Також він вчить розрізняти музику, вміти слухати її, цінувати, отримувати естетичне задоволення, насолоду. Якщо вчитель уміє музикувати – то і учні гратимуть на інструментах, якщо співати – то діти теж співатимуть, якщо уміє відчувати і цінувати музику – то і це передасть дітям. Головна задача вчителя – це фінальний результат, те що отримують від його діяльності учні, тому дуже важливо сформувати у самого вчителя розуміння тріади Композитор — Виконавець — Слухач.

Формувати композиторські компетентності можна за допомогою імпровізування, виконавські компетентності через багаторазове виконання і відточення майстерності у техніці, слухацькі компетентності – через розуміння і цінування музики, як мистецтва. Тільки через уявний трикутник взаємодії створення музики, донесення її через майстерність виконання слухачу, який буде сприймати, оцінювати, відчувати естетичне задоволення, здійснюватиметься реалізація музичного мистецтва. Тоді відбуватиметься душевна потреба людей у мистецтві, коли вони будуть розумітися на цьому, вміти милуватися, матимуть відповідні художні смаки, естетичні потреби. [4, с.18].

Вчитель має надзвичайну місію привити у дитини почуття прекрасного, навчити не лише нотній грамоті, співу чи грі на інструменті, розвивати музичні здібності, пам'ять, уяву, фантазію, а також виховати у кожній дитині її культурні вподобання, естетичні смаки, емоційний відгук на музику, тобто виховати справжнього слухача, котрому потрібне буде мистецтво. Тому викликом сьогодні є поставлення очікуваних результатів на уроках мистецтва, здобування заневого, діяльнісного і ціннісного компонентів, прививаючи дітям позитивне ставлення до мистецьких творів.

Музика як мистецтво емоційне впливає на почуття людини, стимулює діяльність думки та свідомості, сприяючи розвитку навичок. [2, с.88].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі: Методичний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. -100 с.
2. Кушка Ярослав Степанович. Методика музичного виховання дітей. Видання друге. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації у 2-х частинах. Частина 1. –Вінниця: НОВА КНИГА, 2007.-216 с.
3. Побережна Г.І, Щериця Т.В. Загальна теорія музики: Підручник. – К.: Вища шк.,2004.-303 с.: іл..
4. Черкасов В.Ф. Теорія і методика музичної освіти: підручник / Володимир Черкасов – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2014.

Бойко Т. О.,

*здобувач середньої освіти
освітнього ступеня „Молодший спеціаліст”
спеціальності 013 Початкова освіта
Комунального закладу вищої освіти
"Луцький педагогічний коледж"
Волинської обласної ради
м. Луцьк*

*Науковий керівник: Хомюк Н. В.,
кафедра природничо-математичної,
світоглядної освіти та інформаційних технологій
Комунального закладу вищої освіти
"Луцький педагогічний коледж"
Волинської обласної ради
м. Луцьк*

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ЕКСКУРСІЙ НА ПРИРОДІ

Дитинство – це час для формування інтересу до навколишньої природи, виникнення морально-етичних норм поведінки, розвитку емоційних вражень, які надовго залишаться в пам'яті. Чим раніше почати виховувати дітей основам екологічної культури, тим вище буде її рівень.

Експерсії на природі дають змогу краще пізнати природне середовище місцевості, де вони мешкають [1].

Педагог-еколог Н. А. Рижова наводить приклади можливих об'єктів, включених в екологічну експерсію на природі [2].

1. Об'єкти природи, які можуть зацікавити учнів молодших класів (галявина, ділянка скверу, парку або лісу, великі зарослі дерева, алея, дерева з підвісними годівницями для птахів або з пташиними гніздами, культурні насадження - клумби, сад, город).

2. Уздовж або поблизу екологічної стежки під час експерсії на природі ви можете:

- висаджувати дерева і чагарники, характерні для даної кліматичної зони; - біля хвойних дерев, якщо такі є на місці екологічної стежки, висаджувати нові види;

- висаджувати екзотичні дерева і чагарники цієї кліматичної зони. Експерсії на природі є обов'язковою складовою процесу формування екологічної культури, оскільки сприяють формуванню свідомого і правильного ставлення до природних об'єктів, навколишнього світу через набуття елементарних екологічних знань і навичок, характерних для цього віку [3]. Експерсії на природі сприяють вихованню екологічно грамотної особистості, яка прагне пізнати навколишнє середовище, піклуватися про неї [4].

Практична робота з визначення рівня екологічної культури першокласників складалася з трьох етапів: констатуючого, вікового формотворчого, контрольного.

Констатуючий експеримент був проведений на базі Малоглушанської ЗОШ І - ІІІ ст. с. Мала Глуша Камінь Каширського району Волинської області. В експерименті брали участь 16 першокласників: 6 хлопчиків і 10 дівчаток. Ця група поділялася на контрольну і експериментальну.

У процесі обробки отриманих матеріалів, на основі виявлення знань дітей про сезонні зміни в природі, першокласники поділялися на наступні (рис.):

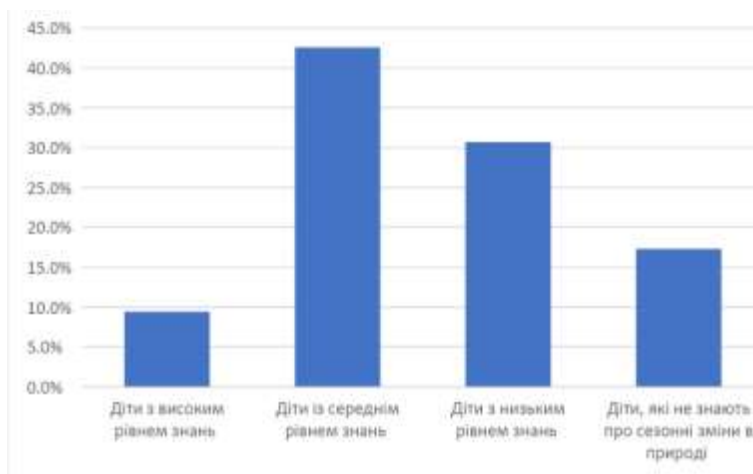

Рис. Виявлення знань дітей про сезонні зміни в природі

- діти з високим рівнем знань (9,4%)
- діти із середнім рівнем знань (42,6%)
- діти з низьким рівнем знань (30,7%)
- діти, які не знають про сезонні зміни в природі (17,3%).

Отримані методами дані свідчать про те, що приблизно 50% опитаних першокласників мають правильні знання про особливості життя рослин і тварин в той чи інший час року, про фактори навколишнього середовища і їх вплив на життя живих істот.

Мета екскурсій на природі - ознайомити з осінніми і зимовими змінами в природі, розвинути у дітей здатність бачити і відповідно до них причину того, що відбувається в природі. Метою контрольного етапу було визначення ефективності екскурсій на природі, що проводяться з першокласниками в експериментальній групі.

В якості основних методів використовувалися методи спостереження за дітьми на природі на майданчику дитячого садка і в парку. Додатковими методами були бесіди з першокласниками. Завдання діагностичної методики були повторні констатуючі.

В уявленнях першокласників про живе відбулися істотні зміни. Найпопулярнішою відповіддю стала зміна тварин і рослин - такою була відповідь 59% дітей. Друга за популярністю відповідь була, коли діти говорили про зміни об'єктів живої і неживої природи (19%). Відповіді дітей стали охоплювати відносини між живими і неживими предметами. Аналіз дитячих знань про адаптацію тварин до навколишнього середовища продемонстрував наявність таких ідей у значної кількості дітей (48%).

Спектр дитячих уявлень про рослинний світ став набагато ширше. Відповіді дітей стали більш конкретними і відображали їх власний досвід роботи з рослинами. 38% дітей відзначили, що листя потрібні для того, щоб дихати. Таким чином, аналіз виконання дітьми цього завдання показав, що

знання дітей в даній області стали більш глибокими. Більшість опитаних дітей (95%) відповіли на те, що повітря невидиме, необхідне для дихання і є всюди на нашій планеті. Крім того, 35% з них сказали, що повітря чистіше за якість там, де багато рослин, так як вони очищають його від забруднень. Таким чином, зіставлення результатів діагностики уявлень дітей про природу на початку і кінці експерименту показує, що знання дітей в області природи стали глибшими, в їх висловлюваннях стали простежуватися складні ланцюжки міркувань.

Ставлення дітей до природних об'єктів діагностувалося за допомогою методів, використаних у висловлюванні: організовувалися спостереження за дітьми в побуті і спеціально створена ситуація „Закінчилася їжа”. Спостереження показали, що діти ставали уважнішими до природи, виявляли там більший інтерес до її об'єктів, в певних ситуаціях співчуття і співчуття. На екскурсіях діти вже не збирали рослини для ігор, уважно і ретельно ставитися до комах, які потрапляють на ділянку. У ситуації „Закінчення годування” діти більше не пропонували годувати птахів продуктами, які не підходили для їх раціону. Діти щиро співчували птахам, і багато дітей приносили їжу на наступний день. Всі ці прояви свідчать про те, що ставлення дітей до природи стало більш усвідомленим. Діти стали більш чуйними і відповідальними по відношенню до живих істот. Підсумковий аналіз результатів контрольного експерименту показав підвищення рівня екологічної культури у дітей.

Отже, якісно новий етап розвитку екологічної культури, до якого піднялися першокласники, пов'язаний з наступними змінами його показників: в інтелектуальній сфері - розширення уявлень про природні об'єкти і явища, про норми і правила екологічно доцільної поведінки, розвиток здатності встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в природі; в емоційній сфері - розвиток емоційної сприйнятливості і чуйності на події в навколишньому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доповідь на тему "Екологічне виховання молодших школярів!" - Сайт вчителя початкових класів Шрамківської ЗОШ І-ІІІ ступенів Яценко Лесі Вікторівни. *Головна - Сайт вчителя початкових класів Шрамківської ЗОШ І-ІІІ ступенів Яценко Лесі Вікторівни.* URL: http://www.lesia-yaschenko.ck.sch.in.ua/pro_shkolu/dopovidi/direktor_ta_administraciya/ (дата звернення: 09.03.2023).

2. РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ „Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ”. URL: https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3737/1/educ_2022_147.pdf (дата звернення: 09.03.2023).

3. Формування екологічної грамотності молодших школярів. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/andrusenko-metodychni-reko_mendatsiyi.pdf (дата звернення: 09.03.2023).

4. Формування екологічних компетентностей школярів на екскурсіях у природі. "Electronic National University". URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/4961> (дата звернення: 09.03.2023).

Середа Я. М.,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013
Початкова освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: **Олійник І. О.,**
старший викладач кафедри
педагогіки та психології початкової освіти
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У концепції Нової української школи зазначається важливість формування нового змісту освіти, що базується на партнерстві „учень – вчитель”, і передбачає формування певних чеснот та рис як педагога так і учнів, серед яких є емоційний інтелект.

Розвиток власного емоційного інтелекту у вчителя є основним компонентом професійної спрямованості і як наслідок в подальшому його розвиток у школярів.

Питання „емоційного інтелекту” цікавило багатьох науковців. Зокрема вперше цю проблему підняли зарубіжні психологи Г. Гарднер, Д. Гоулман, Д. Каруз, Дж. Майер, П. Саловей та інші. У подальшому питання емоційного інтелекту розглядається у працях вітчизняних науковців І. Андрєєвої, О. Власової, С. Дерев'янка, Г. Гарскової, Н. Ковриги, Д. Люсіна, М. Манойлової, Є. Носенко, М. Шпак та ін.

Про емоційний інтелект одним із перших почав вести мову Г. Гарднер в 1983 році, стверджуючи, що від нього залежить успішність життєдіяльності людини.

Г. Гарднер розглядав емоційний інтелект у двох формах: міжособистісний та внутрішньоособистісний. Міжособистісний емоційний інтелект дає можливість розуміти інших людей, мотиви їхньої діяльності, ставлення до роботи, допомагає прийняти рішення як краще співпрацювати з людьми, розпізнавати їх настрій, прояв темпераменту, прагнення і відповідним чином реагувати на них. Внутрішньоособистісний емоційний інтелект передбачає спроможність людини розуміти власні почуття, їх походження і на основі цього регулювати власну поведінку. Він допомагає людині сформулювати точну модель власного „Я”.

Людина з високим рівнем емоційного інтелекту має володіти такими властивостями:

- Усвідомлення особистістю власних емоцій – передбачає насамперед розуміння причини виникнення емоційних переживань, їх силу, характер, що дає змогу в подальшому людині успішно з ними впоратися.

- Регулювання емоцій – базується на самоусвідомленні, що включає здатність людини прикласти вольові зусилля для заспокоєння, позбавлення тривожності, роздратування, образи, суму, відчаю.

- Спроможність мотивувати себе до діяльності – емоції спрямовуються на досягнення поставленої мети, на самомотивування на нові успіхи, що передбачає наявність самоконтролю, тобто відкладання задоволення миттєвих імпульсів для досягнення більш важливої мети.

- Розпізнавання та розуміння емоцій, що виникають в інших людей, що проявляється у вигляді емпатії, тобто здатності до співчуття та співпереживання.

- Вміння підтримувати доброзичливі відносини з оточуючими – це високе мистецтво, що виявляється у спроможності людини впоратися з емоціями, які виникають при взаємодії з оточенням.

Дослідження проводилося на базі Градизької гімназії імені О. Білаша Полтавської області. У дослідженні брали участь 30 вчителів (27 осіб жіночої статі, 3 – чоловічої). Вивчення емоційного інтелекту та рівня соціально-психологічної адаптації проводилося з 07.11 по 23.12.2022 р.

В процесі дослідження нами були використані методи для вивчення емоційного інтелекту в педагогів, зокрема методика оцінки емоційного інтелекту за Н. Холлом та опитувальник К. Роджерса для визначення адаптованості / дезадаптованості особистості.

В ході проведення дослідження ми визначили домінуючий рівень емоційного інтелекту у вчителів за допомогою методики Н. Холла, зокрема досліджувалися шкали „Емоційна обізнаність”, „Керування емоціями”, „Самотивація”, „Емпатія”, „Розпізнавання емоцій інших людей”, а також загальний показник. Дані результати показують, що серед педагогів переважна кількість опитаних із середнім рівнем емоційної обізнаності (57 %). Проте, є вчителі, які мають низький (20 %) та високий рівень (23 %).

За даними результатами, ми можемо сказати, що більша кількість педагогів на низькому рівні вміють керувати емоціями (53 %), але є респонденти, які демонструють середній (40 %) та високий (7 %).

Дослідження показали, що вчителі переважно мають середній (57 %) та низький (27 %) рівень самотивації, що свідчить про необхідність звернути увагу на формування цілеспрямованості, ініціативності, рішучості, захопленості справою. Є досліджувані, які демонструють високий рівень самотивації (16 %).

Аналіз отриманих даних свідчить про те, що досліджувані мають високу (30 %) та середню (43 %) здатність до емпатії, низький рівень здатності до співчуття та співпереживання демонструє невелика кількість респондентів (27 %).

Отримані дані свідчать про те, що серед досліджуваних лише 10 % респондентів мають високий рівень, тобто здатні побачити та розпізнати емоції інших людей. Переважаючим є середній рівень (57 %).

Як свідчать отримані дані, педагоги переважно мають середній рівень емоційного інтелекту (67 %). Є досліджувані, які демонструють низький (30 %) та високий рівень (3 %).

Отже, судячи з результатів дослідження, ми можемо сказати, що в кожній із шкал є різні рівні, але в результаті діагностики ми бачимо, що у педагогів переважає середній рівень емоційного інтелекту (53 %). Особливу увагу варто звернути на тих вчителів, які мають низький (23 %) та дуже низький (7 %) показник.

Загалом, як свідчать отримані дані для педагогів притаманний середній рівень соціально-психологічної адаптації (60 %), але є респонденти із низьким (13 %) та високим показником (27 %).

Варто пам'ятати, що EQ допомагає досягати успіху в різноманітних справах, а для педагогів мова йде про успішне здійснення педагогічної діяльності, що забезпечує успішне соціальне життя особистості загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Моргун В.Ф. Емоційний інтелект у багатовимірній структурі особистості. *Постметодика*. 2010. №6. С. 2–15.

Кропивка К. О.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-
технологічна академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СЛУХУ У ДІТЕЙ ЯК ЗАПОРУКА ГАРМОНІЙНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Під впливом різних умов розвитку кожної дитини музичний слух формується по-своєму. У цьому особливості слухових вражень і специфіка слуху кожного школяра. [2, с.83].

„Музичний слух” – це сукупність здібностей, за допомогою яких людина може повноцінно сприймати та об’єктивно оцінювати музику.

Музичний слух – один із кардинальних факторів музичності, які психологи визначають як переживання почутих звуків за допомогою своєрідного поєднання здібностей. Музичність є індивідуальною психологічною особливістю, що забезпечує музичну діяльність, з одного боку, а з другого – синтез здібностей, потрібних для всіх видів музичної діяльності. Від їх комплексу залежить можливість і успіх занять музичними діями. [3, с.56].

Насправді є багато видів музичного слуху: абсолютний, відносний, внутрішній, мелодійний, гармонійний, метро-ритмічний, ладовий, поліфонічний, тембровий, динамічний, фактурний. Кожна людина, котра не має певних вад зі слухом, може володіти всіма видами слуху, але не усі вони будуть добре розвиненими.

Розвиток кожного виду музичного слуху – запорука гармонійно розвиненої особистості, адже дитина відкриває нові можливості, формуючи різні якості у собі.

За чутливістю до висоти звуків музичний слух розрізняють як абсолютний і відносний.

Абсолютний слух – це здатність чути абсолютну висоту звуків, які людина з легкістю визначає, якщо їх зіграти на будь-якому інструменті. Цей вид слуху - явище суто акустичне і до музичності стосунку не має. Можна мати цей слух, але бути байдужим до музики.

Відносний слух – це можливість людини приблизно розрізняти звуки за висотою. Він піддається розвитку аж до абсолютного. Але і цей вид слуху ще

не є ознакою музичності.

Мусимо пам'ятати, що музичність – комплекс специфічних здібностей, серед яких слух, безперечно, посідає величезне, але не єдине місце. [2, с.84].

У музичній культурі широко побутує також поняття внутрішнього слуху, тобто слухової уяви, яка визначається як здатність уявляти собі ритмічну і звуковисотну тканину музичного твору без його реального звучання. В більш широкому розумінні внутрішній слух пояснюється як здатність уявити художній образ твору з усіма деталями і особливостями музичної тканини.

Мелодичним слухом називається музичний звуковисотний слух. Надзвичайно важливим проявом мелодичного слуху є чутливість до чистоти інтонування як у власному, так і в чужому виконанні.

Поняття „гармонічний слух” включає в себе явище фонізму, тобто чуття тембру акордів. Адже існують звуки прості та складні за спектром, від чого і залежить тембр. Зливаючись у співзвуччя, звуки утворюють нове забарвлення акорду, що і вловлює треноване музичне вухо, даючи можливість розрізнити акорди, якої б складності вони не були. Ладове відчуття слід розуміти як здатність розрізнити функції окремих звуків мелодії, їх стійкість і нестійкість, силу тяжіння одних до других. Одним із проявів ладового відчуття є здатність доспівати мелодію до тоніки. [1, с.44].

Навчаючи дітей багатоголосся, особливо поліфонічного, важливо виховувати в учнів зібраність, увагу, активність слухання себе і сусідів, інших партій хору. Це досягається розбором власного і загального виконання. Вчитель задає дітям (співакам) короткі запитання: скільки куплетів у пісні, який голос веде мелодію, яким штрихом (легато, стакато, нон легато)* який характер твору, супровід тощо. Запитання допомагають учням усвідомити своє ставлення до почутого, глибше вслухатися в музичну тканину. [2, с.89].

Усі ці аспекти дають можливість зрозуміти наскільки різні види слуху є важливими як для навчання, так і для розвитку та виховання дітей. Кожна людина багатогранна, здібна, може розвинути свої уміння та навички і досягти справжнього успіху у музичній сфері. Будь який музичний слух стає кращим, якщо плідно працювати, співати, виконувати музично-ритмічні вправи, грати на музичних інструментах, слухати музику, аналізувати музичні твори, постійно працювати над собою. Постійна музична діяльність розвиває різні види слуху, позитивно впливаючи на особистість дитини. [4, с.95].

ЛІТЕРАТУРА

1. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): Навч. посіб. для вищ. навч. закладів. - К.: Освіта, 1998. - 255 с.

2. Кушка Ярослав Степанович. Методика музичного виховання. Видання друге, доопрацьоване. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації у 2-х частинах. Частина 1. – Віниця: НОВА КНИГА, 2007. – 216 с.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: [підр. для студентів пед. факультетів] / Олександра Яківна Савченко. Київ: Генеза, 1999. 368 с.
4. Теплов Б.М. Психологія музичних здібностей - М., Наука, 2003-379с. ; 271с.

СЕКЦІЯ 2. МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ МЕТОДИК ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Алексєєва Т. М.,
доцент кафедри
фізичного виховання та здоров'я людини
Обласного коледжу „Кременчуцька
гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук
Литвиненко К. Д.,
вихователь
Кременчуцького ЗДО №32, м. Кременчук

ВЕБ-КВЕСТ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

В умовах воєнного стану, коли більшість навчальних закладів працює дистанційно, а екскурсії та туристичні походи не є актуальними з міркувань безпеки, постає необхідність пошуку нових методів та прийомів пізнання навколишнього світу. Одночасно створюється потреба в урізноманітненні форм і методів навчально-виховної роботи з молоддю для того, щоб вона не залишалася пасивним спостерігачем, а шукала, думала, аналізувала, пробувала. Великі можливості активізації навчання надає веб-квест як форма дистанційної роботи, тому вивчення його особливостей застосування є актуальним.

Метою даної роботи є вивчення можливостей використання технології веб-квесту як інструмента розширення і закріплення знань студентів про туристичні і краєзнавчі об'єкти України.

Дана мета передбачає розв'язання наступних завдань:

- вивчення історичних засад використання веб-квестів у освітньому процесі;
- визначення переваг, методичних вимог і етапів проведення веб-квестів;
- створення веб-квесту „Перлини України” для вивчення туристичних ресурсів України студентами - майбутніми вчителями фізичної культури;
- визначення тематики веб-квестів для вивчення дисциплін туристичної і краєзнавчої спрямованості.

У ході роботи застосовано теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, абстрагування, порівняння та комп'ютерні технології для створення веб-квесту.

З англійської мови на українську “веб-квест” (webquest) дослівно перекладається як „інтернет-вікторина”.

Веб-квести – це інтерактивна гра, що вчить учасників розв’язувати нестандартні завдання. Завдяки веб-квестам вчитель може цікаво пояснити новий матеріал, провести захоплюючий позакласний захід (вікторину, віртуальну подорож) та перевірити знання. Веб-квест сприяє розвитку творчого та критичного мислення, формує навичку аналізу інформації, що перетворює його на одну із найбільш ефективних моделей використання Інтернету в навчально-виховному процесі.

Веб-квест вперше був розроблений в 1995 році в державному університеті Сан-Дієго (США) дослідниками Б. Додж і Т. Марч. Вивченню квестів присвятили свої наукові розробки А.С. Биховський, М.А. Бовтенко, П.В. Сисоєв, які вказували на важливу роль веб-квестів у вивченні нового матеріалу та проходження повного циклу мотивації дітьми від уваги до задоволення під час застосування квест-технології [1].

Проблему розробки та застосування веб-квестів у навчанні активно досліджують зарубіжні та вітчизняні вчені: Б. Додж, Т. Марч, М. Гриневич, М. Андреева, Г. Шаматонова, О. Гапеева, В. Шмідт та інші [2]. Зараз у науці сформувалися дві точки зору щодо поняття про веб-квест: веб-квест як освітній продукт і веб-квест як технологія [3].

Веб-квест як інструмент дистанційної роботи має ряд переваг.

- В межах веб-квесту можна варіювати складність завдань та їх кількість.
- Можливість одночасного проходження квесту великою кількістю учасників.
- Багатий вибір ресурсів для розробки. Для цього можна застосовувати GoogleBlogger, Портал „Всеосвіта”, PowerPoint та інші ресурси.
- *Можливість включення тексту, зображень, відео, діаграм та інших матеріалів.*
- *Веб-квест може бути окремим видом діяльності або являти собою частину практичного заняття, онлайн-вікторини тощо.*
- *Веб-квест можна ускладнювати, додаючи нові рівні і квест-кімнати.*
- *Веб-квест може супроводжуватися тестами, опитуваннями, практичними завданнями.*
- *Веб-квест є зручною формою дистанційної роботи, оскільки надає можливість студентам проходити його з власних технічних пристроїв [1].*

Одночасно у застосуванні веб-квестів можна виявити такі „слабкі місця”:

-Під час деяких веб-квестів необхідним є підключення до мережі інтернет, що ускладнює їх проходження.

-Недобросовісна робота студентів в умовах дистанційного виконання завдання.

-Неможливість застосування веб-квестів для вивчення усіх тем.

В процесі проведення веб-квесту можна виокремити такі етапи:

1. Підготовчий етап. Оголошення теми веб-квесту. Отримання студентами завдання опрацювати певний навчальний матеріал (лекції, електронні ресурси), необхідний для успішного проходження веб-квесту і виконання завдання. Пояснення мети, що ставиться перед студентами, і правил проходження веб-квесту, що може бути зроблено у вигляді супроводжуючого листа на його початку.

2. Основний етап. Проходження веб-квесту, протягом якого бажано підтримувати зв'язок зі студентами, наприклад, у Viber-групах.

3. Підведення підсумків, виявлення і нагорода переможців.

До веб-квесту як форми дистанційного навчання висувуються такі вимоги:

1. Веб-квест повинен бути технічно нескладним для виконання, а за змістовною складовою – відповідати віку, року підготовки, тобто не повинен бути дуже простим і елементарним.

2. Веб-квест повинен містити новий цікавий матеріал, який має заохочувати студентів до участі в заході. Сприяти інтелектуальному розвитку особистості.

3. Оформлення повинно відбуватися з використанням сучасних технологій, щоб дизайн веб-квесту виглядав яскраво, естетично привабливо, наочно.

4. Треба передбачити систему контролю за проходженням веб-квесту. Деякі програми дозволяють відстежити результати проходження квесту студентами. Якщо програма не дозволяє цього відслідкувати, можна запропонувати учасникам зробити фото екрану, які б свідчили про закінчення веб-квесту.

5. Завдання або захід в формі веб-квесту повинен мати виховне значення. Враховуючи краєзнавчі аспекти таких квестів вони мають грати роль у патріотичному, екологічному, громадському, трудовому вихованні.

6. Веб-квест повинен мати чітку структуру, якій підпорядковані усі завдання і система підказок та логічне завершення.

7. Веб-квест не повинен бути дуже тривалим, щоб не спричиняти перевтому нервової системи учасників.

8. Така форма роботи передбачає різнопланові завдання: введення ключа, пошук потрібного об'єкта, розв'язування ребуса або загадки

9. Завдання повинні бути сформовані таким чином, щоб відповідь не можна було швидко знайти в інтернеті. Вони повинні ґрунтуватись не тільки на теоретичних знаннях, а вимагати від студентів підключення інтуїції, висування припущень, здогадок, прояву кмітливості, активізації асоціативного мислення та власного практичного досвіду.

10. Для створення веб-квесту з широким змістом треба застосовувати завдання з суміжних дисциплін, де б студенти могли проявити загальну ерудицію

В ході роботи нами було створено веб-квест „Перлини України”, що мав за мету - закріплення та збагачення знань майбутніх вчителів фізичної культури про найвідоміші туристичні центри нашої країни. У ході веб-квесту студенти відгадували загадки на кшталт „знайди місто, яке називають столицею українського футболу”. Після знайдення відповідного міста на карті України студенти могли детальніше ознайомитися з інформацією про кожний туристичний центр або об’єкт і знайти ключ-шлях до наступного „міста-зупинки”. За умови правильного виконання завдань вони могли ввести слово-ключ, що означало завершення веб-квесту. Наприкінці студенти, що успішно виконали завдання, отримували сертифікат про проходження веб-квесту.

Окрім вивчення міст-обласних центрів можна запропонувати таку тематику онлайн-квестів з дисциплін туристично-краєзнавчого спрямування:

- природні пам’ятки рідного міста (села): вікові дерева, річки, озера, геологічні об’єкти;
- онлайн-квести по заповідникам України,
- веб-квести по краєзнавчим музеям;
- веб-квест по культурно-історичним об’єктам рідного краю.

Вивчення питання веб-квестів як форми дистанційного навчання може бути продовжено у пошуку нових технологій для удосконалення їх змісту і оформлення, нових форматів виконання завдань.

Таким чином, використання веб-квестів під час вивчення навчальної дисципліни туристичного і краєзнавчого спрямування сприяє розширенню знань з географії та історії рідного краю, розвиває інтерес до туристичних і краєзнавчих об’єктів України, допомагає привернути увагу до розв’язання екологічних проблем. Широка тематика веб-квестів дозволяє зацікавити студентів у вивченні навчального матеріалу, робить навчальний процес різноманітним та більш ефективним. Вивчення проблеми застосування веб-квестів для підготовки майбутніх вчителів фізичної культури, керівників краєзнавчих гуртків та туристичних секцій має й методичне значення, оскільки їх застосування не тільки підвищує рівень засвоєння нових знань, а й формує

вміння і навички передавати ці знання у різних формах своїм учням і вихованцям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексєєва Т.М., Литвиненко К.Д. Веб-квест як інструмент дистанційної роботи з дітьми середнього шкільного віку // *Дитинство XXI століття: інноваційна освіта*. Збірник тез та доповідей V Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції (м. Кременчук 21 жовтня 2022 р.) / відпов. за випуск Куликова Т.В. Кременчук. 2022 р. С. 46-50.
2. Кононец Н. Технологія веб-квесту у контексті ресурсно-орієнтованого навчання студентів. *Витоки педагогічної майстерності*. 2012. № 10, с. 139-143.
3. Руденко Н., Широков Д. Застосування веб-квест-технології у підготовці майбутніх учителів початкової школи. *Молодий вчений*. 2020. № 10 (86), с. 151-157.

Шкляєва Г. О.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

ВІЛЬНИЙ ВИБІР ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Зміни у соціально-культурному, економічному та політичному житті України покликали радикальні перебудови у сфері освіти та виховання, метою сучасної освіти є формування конкурентоздатної, творчої особистості, яка здатна до самовизначення, самореалізації та самовдосконалення. Заклад дошкільної освіти має забезпечувати оптимальні передумови для самореалізації особистості дитини дошкільного віку, розкриття усіх закладених у ній природних задатків, здатності до свободи, відповідальності та творчості.

Важливість виховання креативної та творчої особистості обумовлюються тенденціями розвитку сучасного суспільства, що підтверджують унікальність і неповторність кожної особистості. Вчені-педагоги наголошують на необхідності розвитку творчої особистості, яка спроможна мислити творчо, самостійно орієнтуватися в ситуації вибору та приймати відповідальні рішення. Розвиток творчих здібностей особистості передбачає творення перспективного і нового, особистісно-орієнтований підхід спрямовує на формування унікальної особистості з високорозвиненим творчим потенціалом.

Дошкільний вік як сенситивний період розвитку особистості створює умови і можливості формування інтелекту та творчих здібностей. Дорослі повинні зробити відповідні умови щодо творчого розвитку особистості дитини, розкриття індивідуального потенціалу творчості, пошуку самовираження власних думок і почуттів. У Базовому компоненті дошкільної освіти наголошується на важливості формування компетентності дитини у різних сферах діяльності, активної підготовки дитини до життя, самостійності, творчості, відповідальності. У нашому дослідженні визначені положення мають вирішальну роль, орієнтуючись на те, що жити нам треба у новій незалежній державі та відповідально ставитися до майбутнього [1].

Проаналізувавши публікації останніх років щодо проблеми розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, ми дійшли висновку, що становлення особистості у закладі дошкільної освіти має забезпечувати оптимальні передумови для самореалізації дошкільника, розкриття усіх закладених природних задатків дитини, здатності до свободи, відповідальності та творчості.

Гра – провідний і продуктивний вид діяльності виступає основою творчого пошуку, реалізації задумів, розвитку самостійності. Через гру проходить кожна дитина, у грі реалізується творчий задум, чергуються яскраві враження, у грі дитина живе. Предметний і природний світ є джерелом уявлень, вражень, реальним світом життя дитини. Для розвитку творчих здібностей дитини потрібні яскраві враження, уявлення, феномени сприймання дійсності, що характеризуються особливостями виникнення та трансформації. Саме у дошкільному віці у процесі пізнання з'являються нові уявлення та зразки сприймання. Так закономірності творчого пошуку підштовхують формування перцептивного досвіду, досвіду пізнання [2].

На думку Ж. Піаже, творчі здібності „розвиваються не тоді, коли педагог або батьки говорять дітям про необхідність їх розвитку, а тоді, коли дорослі показують їм як треба діяти”. Приклад дорослого, наслідування поведінки та дій дорослого спонукає дитину трьох років діяти як дорослий, повторювати, копіювати дії дорослої людини. Віковий період від трьох до п'яти років є найбільш сприятливим для творчого розвитку дитини тому, що дитина сприймає світ як новий, невідомий, таємний і у дитини з'являється потреба діяти, вмикається механізм повторення поведінки дорослого. Саме у віці від трьох до п'яти років з'являються перші взаємозв'язки, які регулюють діяльність і поведінку дитини.

Отже, творчі здібності визначаємо як продукт саморуху, самостійного розв'язання питань, самостійного розкриття закономірностей і зв'язків між

предметами і явищами, продукт роботи мозку на шляху „від відкриття усіх відомих істин до відкриття невідомих істин” [3].

Науковці довели, що найвищого рівня розвитку творчості дитина досягає у три і шість років, а чотири, п'ять років відбувається зниження рівня креативного мислення. Аналогом розвитку творчих здібностей вчені визначають розвиток творчої уяви, а також наочне моделювання та здатність до символізації.

Аналіз наукових джерел показав, що рівень розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку підвищується у три роки і знижується у шість. Це пояснюється особливостями віку дитини: з чотирьох до шести років дитина активно засвоює правила та зразки поведінки, активно соціалізується та приймає на себе суспільні ролі (рольові ігри). Тому актуальним завданням дошкільного виховання є створення емоційно-сприятливих педагогічних умов розвитку творчих здібностей дитини дошкільного віку. Відповідно індивідуальним, віковим і психолого-фізіологічним особливостям, задаткам, інтересам і нахилам дитини педагог повинен забезпечувати всебічний розвиток особистості дитини.

У цьому контексті зазначимо, що на розвиток творчих здібностей дитини дошкільного віку впливає формування інтуїтивних, емоційних, емпатійних почуттів. Когнітивні процеси (розвиток мислення, інтелекту, самооцінка та свідомість), що відбуваються в дошкільному віці, формуються в процесі соціалізації та адаптації дитини до оточуючого середовища.

Результати аналізу психолого-педагогічної літератури дають можливість стверджувати, що розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку підпорядковується принципам оптимальності, урахуванням вікових і індивідуальних особливостей дошкільників та базується на особистісно-орієнтованому підході формування та розвитку дитини, законах розвитку дитячої психіки відповідного віку [4].

У процесі організації творчої діяльності дітей дошкільного віку вчені рекомендують дотримуватися принципів науковості, об'єктивності та доступності, що ґрунтується на розкритті психічних особливостей розвитку дитини за законами дитячого розвитку та психіки дітей відповідного віку. Дорослі повинні сприяти розвитку уяви і фантазії дошкільників, враховувати ігрові інтереси та бажання дітей. Дошкільник прагне до самореалізації, вчиться жити в колективі однолітків, керувати власним емоційним станом, регулювати поведінку та відповідати за власні вчинки.

Отже, вищезазначене дозволяє стверджувати, що важливою умовою розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку є вільний вибір діяльності. Слід звернути увагу на чергування справ, якими займається дошкільник,

тривалість кожної справи та вибір способів діяльності. Так бажання та інтерес дитини дошкільного віку не приведуть до перевтоми, цей баланс називають інтеграцією пізнавальної та ігрової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Київ, 2021.
2. Матвієнко С.І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Ніжин: Вид-во НДУ імені М. Гоголя, 2017. 297 с.
3. Освітня програма „Впевнений старт“ для дітей старшого дошкільного віку. Київ: Українська академія дитинства, 2017.
4. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (Нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С. 3–8.

Лихман М.С.,
викладач суспільних дисциплін
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка
Полтавської обласної ради”

СКРАЙБІНГ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ. ВАРІАНТИ ОФЛАЙН І ОНЛАЙН

В умовах інформатизації та трансформації національної системи освіти перед педагогами стоять нові виклики, що супроводжуються адаптацією та удосконаленням новітніх педагогічних технологій. Величезний масив теоретичного матеріалу на уроках географії можна опанувати за допомогою використання опорно-інформаційних схем.

Опорно-інформаційні схеми слід розглядати як різновид схематичної наочності. Це своєрідний графічний конспект, в якому структурно подається найсуттєвіша інформація з конкретного питання або теми. **Опірність** характеризується тим, що під час вивчення нового матеріалу маємо складений у логічній послідовності з використанням умовних позначень і скорочень конспект, за допомогою якого можна швидко все повторити і пригадати. **Інформативність** означає, що дана схема виступає носієм певної частини навчальної інформації з конкретного питання. Причому ця інформація доповнюється посиланням на існуючі підручники та карти атласу для розширення географічних знань з даної теми. **Схематичність** відповідно окреслює наявні зв'язки і залежності та відображає послідовність вивчення матеріалу, його структурність [5, с. 3].

Таким чином, схеми є основою скрайбінгу, що дають можливість систематизувати основні географічні поняття із певними характеристиками, фактичними відомостями і наявними взаємозв'язками. Чітка система понять є основою будь-якої наукової теорії. Факти, приклади – більш варіативні, і з часом вони швидко змінюються. Понятійний апарат можна порівняти з фундаментом, на якому базуються відповідні фактичні відомості. За допомогою опорних схем логічно поєднуються між собою всі структурні елементи наукового знання. Зміст опорних схем відповідає вимогам чинної програми і окреслює логічну послідовність викладу навчального матеріалу. Отже, схеми завжди відображають послідовність викладу теоретичного матеріалу, у якому прослідковуються причинно-наслідкові зв'язки [8].

Отже, *скрайбінг* – це створення невеликих малюнків, що роблять тему уроку або презентації більш зрозумілою. Точніше, це мікс малюнків, слів, фраз, стислих пропозицій, стрілок, що показують взаємозв'язок смайликів та інших графічних символів. Пояснюючи тему, учитель одночасно ілюструє на дошці або на аркуші паперу. При цьому виникає „ефект паралельного слідування”, коли учні чують і бачать одне й те ж саме, а графічне зображення фіксує ключові моменти теми. Дану технологію слід розуміти як скрайбінг офлайн. У даному випадку учителю необхідні лише поверхня, на якій можна робити замальовки та інструмент для малювання. У класичному варіанті – це дошка і крейда або фліпчарт із маркерами різного кольору [7, с. 124].

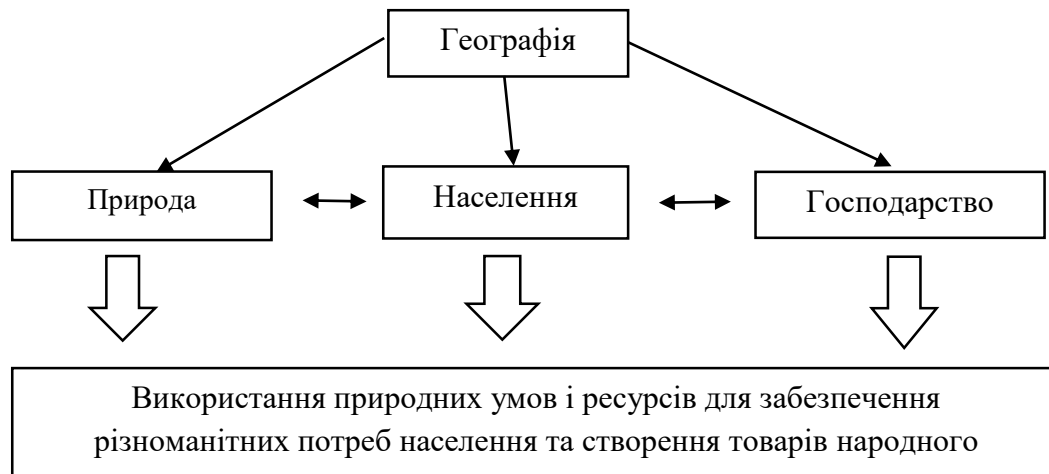
Скрайб-малюнок – це малюнок у стилі мінімалізму, переважно контурний, без зайвої деталізації, тобто схематичний. Скрайб-малюнок має свої правила: послідовність і логічність викладу, тобто аргументи повинні йти один за одним, а коментарями треба постійно залучати аудиторію до процесу створення скрайбінгу.

Скрайбінг вимагає від учителя дуже доброго знання предмету, чіткого розуміння взаємозв'язків у темі, драйву та імпровізації. Якщо учитель налаштований психологічно грати роль модератора та оратора, втілюючи увесь арсенал емоцій, тоді успіх побудови скрайб-малюнку гарантовано. Імпровізований підхід до побудови скрайбінгу – головний інструмент мотивації та максимального залучення пізнавальної діяльності учнів [7, с. 124].

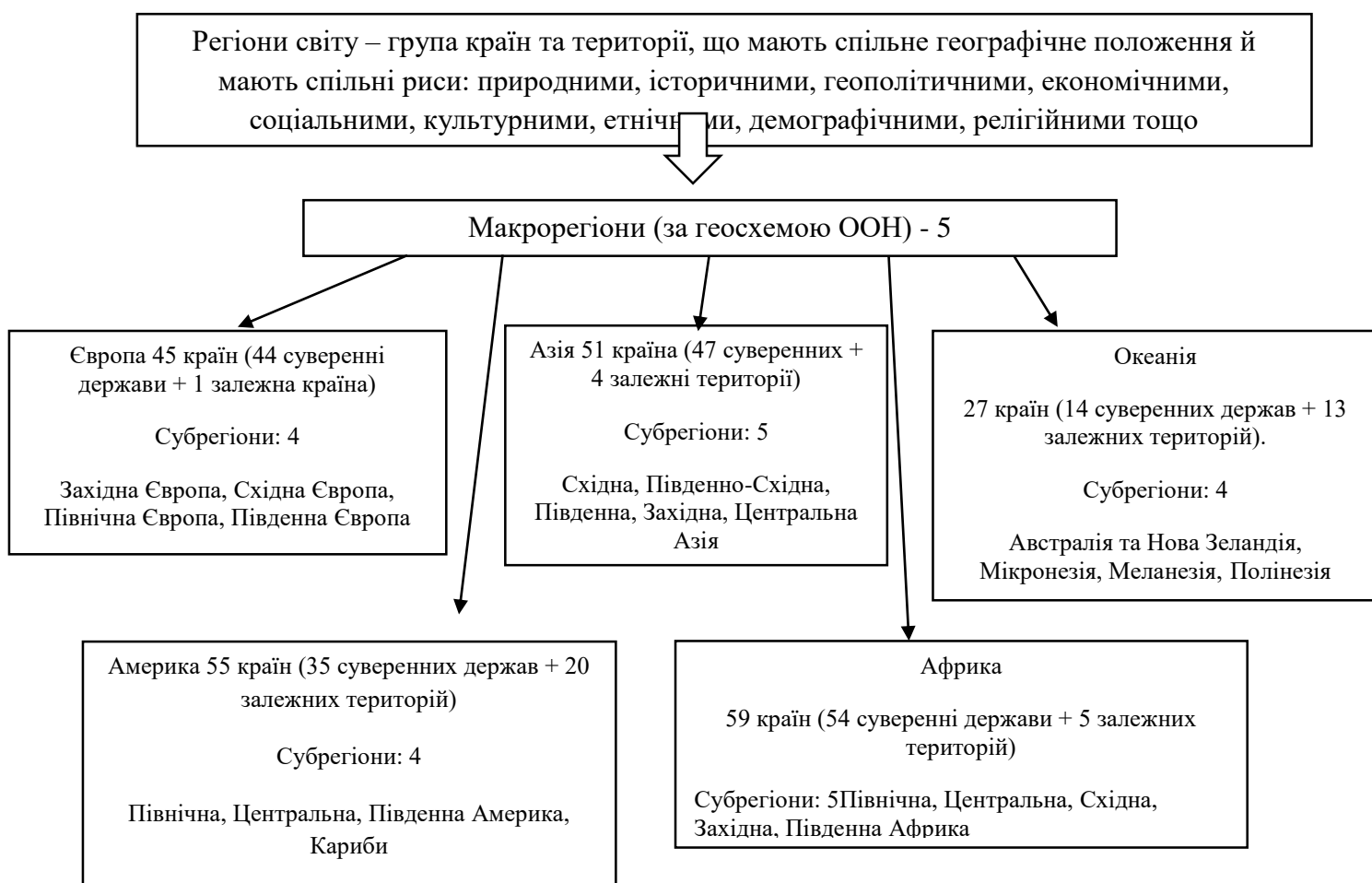
Наприклад, вивчаючи тему „Що вивчає курс Географія. Регіони та країни” учитель разом із учнями може розробити спільний скрайбінг, що дає можливість максимально охопити складний теоретичний матеріал.

На першому етапі учителю слід пригадати з учнями, що собою являє наука „Географія”. Перші асоціації можна записувати на дошці або на фліпчарті [2, с. 3-6].

На другому етапі побудови скрайбінгу слід розглянути наступну підтему „Регіони світу”. Разом із учнями за допомогою підручника та атласу малюємо частину скрайбу [5, с. 6]:

На третьому етапі слід розібрати скрайбінг і зробити висновки, що вивчаючи курс у 10 класі слід звернути увагу на розвиток різних регіонів світу, що мають відмінності у соціально-економічному, політичному і культурно-релігійному розвитку.

Отже, переваги **скрайбінгу**:

1. Ефективність. Швидко й доступно пояснити матеріал, донести основну ідею.

2. Універсальність візуалізації. Мова малюнка зрозуміла всім. Скрайбінг відіграє роль універсальної мови спілкування й передавання інформації.

3. Мінімум затрат. Для того, щоб створити скрайб, необхідні лише дошка і крейда або фліпчарт з кольоровими маркерами чи аркуш паперу.

4. Якісне засвоєння інформації та запам'ятовування ключових моментів теми. Взаємозв'язок аудіо- та візуальної інформації допомагає легко відновлювати в пам'яті прослухані матеріали, оскільки складну інформацію скрайбер перетворює на прості символи і предмети.

5. Можливість безперервного спілкування з учнями протягом усього року.

6. Можливість використовувати скрайб (загальну картинку, що вийшла наприкінці уроку) в подальшій роботі як огляд усієї здобутої інформації.

7. Ефект паралельного прямування. Звуковий ряд доповнюється візуалізацією практично одночасно, що сприяє якісному засвоєнню матеріалу.

8. Універсальність у використанні. Скрайбінг можна використовувати на будь-якому уроці і з будь-якої теми для пояснення нового матеріалу та перевірки засвоєного [7, с. 125].

Скрайбінг онлайн (комп'ютерний) набагато зручніший і простіший. Не потрібно озброюватися відеокамерою, штативом, опановувати ремесло монтажера і диктора. Такий скрайбінг можна створити за допомогою сервісу PowToon і програми VideoScribe. Будь-яке творче завдання може бути подане у вигляді скрайбінгу: від вітальної листівки до мультфільму. Завдання скрайб-презентації онлайн таке саме, що й офлайн – донести інформацію, зробити її привабливою для учня, допомогти краще її запам'ятати й засвоїти. У скрайбінгу онлайн є позитивні моменти. Створений відеоролик можна показувати необмежену кількість разів, використовувати як ефектне доповнення заходу, створювати з його допомогою різні інформаційні продукти [9].

Техніки скрайбінгу. Скрайбінг „мальований”.

Класичний варіант скрайбінгу. Рука художника (скрайбера) малює в кадрі картини піктограми, схеми, діаграми, записує ключові слова паралельно з текстом, що звучить за кадром. Щоб озвучування й малювання ідеально збіглися з часом, під час створення відео процес малювання прискорюють у 2-4 рази, додають титри, роблять монтаж.

Необхідні інструменти та матеріали:

✓ для всіх видів скрайбінгу потрібні відеокамера або фотоапарат з режимом відеозйомки, мікрофон для запису озвучування, комп'ютерні програми для запису аудіо та редагування відео;

✓ презентаційна дошка для малювання маркером (звичайна шкільна дошка) або аркуші паперу формату А4, А3.

✓ маркери, фломастери, кольорові олівці, фарби.

На аркуш паперу або будь-який інший фон в кадрі викладають (наклеюють) готові зображення відповідно до тексту, що звучить за кадром [7, с. 127].

Скрайбінг комп'ютерний. Під час створення комп'ютерного скрайбінгу використовують спеціальні програми та онлайн сервіси. Найпростіший скрайбінг можна створити навіть за допомогою програми *Power Point*: під час презентації у формі мультфільму зображення на слайдах з'являється поступово, відповідно до розповіді за кадром.

7 кроків для створення скрайбінгу:

1) Запорука успіху – тема, яку можна добре проілюструвати, тобто така, яку легко замалювати або показати в картинках і схемах;

2) Дайте собі відповідь на питання за змістом теми: „Що важливо?“, „Це цікаво?“, „Це можна намалювати?“

3) Структуруйте зібраний матеріал і поділіть його на кілька ключових епізодів;

4) Максимально наближайте текст скрайб-презентації до усного мовлення;

5) Уникайте довгих речень з великою кількістю слів, обсяг тексту до кожного епізоду презентації – 5-7 речень;

6) Зробіть контент скрайбу не тільки коротким, але й цікавим;

7) Зміст скрайб-презентації повинен відповідати віку учнів [7, с. 128].

Після того як написано сценарій скрайб-презентації, до кожного епізоду презентації розробляють свій малюнок: скільки слайдів у презентації, стільки й ескізів. Доцільно скористатися зрозумілою усім символікою: „літо” - сонечко, „зима” - сніжинка, „смуток” - сумний смайлик, „любов” - серце, „багатство” - монетки, „важливо, зверніть увагу” - знак оклику, „свято” - прапорець або салют, „кар'єра” - сходи. Стрілки – чудовий засіб показувати взаємозв'язок явищ і перехід від одного до іншого. Дужками можна об'єднати кілька картинок в одне ціле, а за допомогою хмарок оформити пряму мову (як у коміксах). Можна намалювати картинку і потім її закреслити – гіпотеза виявилася неправильною. Закреслення допомагають відобразити багато абстрактних питань [8].

Якщо зобразити якісь слова складно, а вони дуже важливі, тоді їх просто необхідно записати. Під час роботи з роликом можна встановити музичний супровід або записати голосові коментарі. У програмах є архів звукових треків, з яких можна обрати будь-яку. Не обхідно також дотримуватися одного стилю роботи. Якщо використовуються чорно-білі заставки, то не обов'язково використовувати кольорові, щоб не було плутанини. Також у програмах зі скрайбінгу є архів картинок. Їх достатньо для використання.

Отже, можна зробити певні **висновки**:

1. Скрайбінг може існувати як в офлайн, так і онлайн (комп'ютерна) версії. Версія офлайн – це суміш удосконалених структурно-логічних схем та елементів коміксів, виконаних на дошці під час пояснення нової теми (або виконання іншого виду навчальної діяльності).

2. Скрайбінг онлайн – унікальний відеоролик (або схема-малюнок), який учитель може розробити самостійно або спільно з учнями за допомогою спеціальних комп'ютерних програм. Ці програми містять готові картинки, графіки, аудіо- та відеоряд.

3. Обидві форми скрайбінгу – це потужний стимул для активізації пізнавального інтересу школярів.

4. Схеми у скрайбінгу дають можливість фіксувати за допомогою умовних позначень і скорочень лише окремі провідні положення. Вони складають зміст основних понять для кращого розуміння географічних процесів і явищ.

5. Скрайбінг дає можливість узагальнити й систематизувати зміст значної частини текстового матеріалу (схеми допомагають абстрагуватись від несуттєвого і сконцентрувати увагу на головному).

6. Скрайбінг допомагає розвивати теоретичне мислення, що потребує проведення спеціальних розумових операцій і дій (аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, абстрагування).

7. Технологія скрайбінгу дозволяє істотно інтенсифікувати процес навчання і створити певний резерв годин для проведення нетрадиційних форм занять і тематичного оцінювання [5, с.3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Амеліна О.С. Дистанційне та змішане навчання. Досвід, поради, інструменти / О.С. Амеліна, О.В. Цуркан. – Х.: Вид. група „Основа”, 2022. – 128 с. – (Серія „Нові формати освіти”).

2. Бойко В.М., Брайчевський Ю.С., Яценко Б.П. „Географія (рівень стандарту)” підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти / Бойко В.М., Брайчевський Ю.С., Яценко Б.П. – К.; Ірпінь: ТОВ „Видавництво „Перун”, 2018. – 256 с.: іл.

3. Джим Сміт. Довідник „лінивого” Вчителя / Джим Сміт; пер. з англ. О.С. Любченко; худож. Лес Еванс. – Х.: ВГ „Основа”, 2021. – 271 с.

4. Дмитренко К.А. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод. посіб. / К.А. Дмитренко, М.В. Коновалова, О.П. Семиволос, С.В. Бекетова. – Х.: ВГ „Основа”, 2019. – 119 с.: табл., схеми, рис. – (Серія „Нові формати освіти”).

5. Кобернік С.Г. Географія в опорних схемах та таблицях. 10 клас / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2019. – 76 с.

6. Пелагейченко М.Л. Урок твоєї мрії: плануємо, мотивуємо, проводимо. – Х.: Вид. група „Основа”, 2020. – 112 с. – (Серія „Нові формати освіти”).

7. Садкіна В.І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємо з радістю. – 2-ге видання, доповнене. – Х.: Вид. група „Основа”, 2021. – 160 с. – (Серія „Нові формати освіти”).

8. <https://naurok.com.ua/z-dosvidu-roboti-skraybing-yak-metod-tvorcho-vizualizaci-navchalnogo-materialu-na-urokah-geografi-164078.html>

9. https://geovsviti.blogspot.com/p/blog-page_14.html

Коваленко О. В.,

*доцент, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
м. Київ*

Випирайло І. В.,

*здобувач
спеціальності 012 Дошкільна освіта
рівня вищої освіти другого (магістерського)
освітньої програми 012.00.01 Дошкільна освіта
Київського університету
імені Бориса Грінченка
м. Київ*

ЛЕГО-КОНСТРУЮВАННЯ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасний етап розвитку дошкільної освіти характеризується пошуком підходів у педагогічній теорії та практиці, що обумовлює необхідність систематичного оновлення форм організації, методів і змісту освітньої взаємодії з дітьми. У Державному стандарті дошкільної освіти (БКДО-2021), проекті Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку та ін. документах зазначено, що особливої уваги потребує розвиток дитини як *особистості, яка формується*, одержання нею уявлень про оточуючий світ, а це можливе за умови розвитку у неї органів чуття, що є підґрунтям сенсорного виховання.

Сенсорний розвиток вважають основою загального розумового розвитку дитини. Від того, як педагог розуміє механізми та закономірності перцептивного розвитку дитини, залежить напрям, відбір змісту, методів і засобів освітньої взаємодії з дітьми.

На першому етапі ми опрацювали дефінітивну характеристику основних понять дослідження. Сенсорний (від лат. *sensus* — відчуття) — чуттєвий, пов'язаний з відображенням дійсності за допомогою відчуттів і сприймань. Психофізіологічний механізм сенсорності виявляється в так званому

сенсорному умовному рефлексі — відповіді на вплив умовного подразника — зміні чутливості. Як сенсорний подразник можуть виступати матеріальна річ чи явище, а також слово. Враховуючи важливість сенсорного пізнання для оптимального орієнтування людини в природному й соціальному середовищі, суспільство здійснює сенсорне виховання дошкільників [2, с.301].

„Сенсорика” - це чуттєве пізнання об'єктивної дійсності за допомогою відчуттів і сприймань [5, с.271].

Термін „компетентність” у Державному стандарті дошкільної освіти (БКДО-2021) трактується як освітній результат – це система взаємопов'язаних компонентів фізичного, психічного, соціального, духовного розвитку особистості дитини, що визначаються через: емоційне-ціннісне ставлення; сформованість знань; здатність та навички до активного, творчого впровадження набутого досвіду, тобто до регуляції досягнень, поведінки, діяльності [4, с.11].

У Державному стандарті дошкільної освіти (БКДО-2021) зазначено, що сенсорно-пізнавальна компетентність забезпечує процес пізнання (сприйняття) дитиною довколишнього світу засобами сенсорної системи (зір, слух, нюх, дотик, смак). Сенсорно-пізнавальна, логіко-математична компетентність – це здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної й дослідницької діяльності. Результатом її сформованості на момент завершення дошкільної освіти є наявність пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних, дослідницьких знань, набутих дитиною умінь та навичок (аналізу, порівняння, узагальнення, здійснення самоконтролю), пізнавальний досвід, що накопичується і використовується в різних видах дитячої діяльності [4, с.23].

За переконанням О. Косенчук, І. Новік, О. Венгловської, Л. Куземко та ін. до стратегічних завдань освітнього процесу у освітньому напрямі „Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі” належать: реалізація ідеї пізнавального розвитку дитячої особистості на засадах компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого, інтегрованого підходів; формування ключових компетентностей дитини: предметно-практичної й технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької; забезпечення зв'язку між цінностями дошкільної освіти змістом освітнього напрямку „Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі”, процесом формування досвіду дитини в різних видах діяльності з орієнтуванням на результат сформованої компетентності [4, с.22].

Питання формування сенсорно-пізнавальної компетенції дітей раннього і дошкільного віку у різних аспектах відображена в працях таких науковців, як: Г. Беленька, О. Безсонова, А. Богуш, О. Брежнева, Н. Гавриш, Н. Голота, Л. Зайцева, О. Коваленко, О. Кононко, О. Кочерга, К. Крутій, М. Машовець, С.

Ладивір, Т. Піроженко, О. Проскура, Т. Степанова, О. Фунтікова, К. Щербакова та ін.

Оскільки предметом дослідження є ЛЕГО-конструювання як метод формування сенсорних компетентностей дітей дошкільного віку, то на другому етапі нашої роботи нами більш детально було опрацьоване саме це питання.

Спершу ми розібрались у історії створення та розповсюдження у світі конструктора ЛЕГО, його видах та матеріалах виготовлення. Неабияка різноманітність видів і матеріалів конструктора ЛЕГО, тривале, понад 65 років (з 1958 р.) успішне використання та розповсюдження цього конструктора у різних країнах світу, створення Міжнародної фундації ЛЕГО тощо, свідчить про позитивний вплив використання конструктора для виховання і розвитку дітей різного віку. Заслуговує на увагу, що у 2010 р. Україна стала п'ятою державою у світі, що приєдналася до Програми проекту „Сприяння освіті” після підписання Меморандуму про взаєморозуміння між МОН України та фондом the LEGO Foundation (королівство Данія). Метою проекту є сприяння розвитку якості освіти через всебічний розвиток дитини, зокрема компетентностей, необхідних для навчання упродовж життя та становлення педагога-фасилітатора, який прагне відійти від педагогіки копіювання, шаблонування, практики однієї правильної відповіді та нав'язування свого бачення дитині. В основу взаємодії дорослого і дитини покладено підхід „навчання через гру”. В рамках проекту фундацією ЛЕГО вже зроблено і робиться дуже багато: забезпечення дошкільних закладів наборами конструкторів, проведення семінарів, вебінарів тощо з метою навчання педагогів, організація виставок, оглядів тощо. Окрім того, на сьогодні кількома групами авторів створена низка парціальних програм для закладів дошкільної освіти з використання зазначено виду конструктора: „ЛЕГО-конструювання”, „Освіта і піклування”, „Безмежний світ гри з LEGO”, „Інтелектуальна мозаїка”, „Творці майбутнього” та ін. [1; 3; 6; 7].

Наш аналіз програм та рекомендацій до них дає підстави зробити такі висновки, цитуючи авторів: інтелектуальна гра - це особливий вид ігрової діяльності, участь у якій сприяє розвитку розумових здібностей та виникненню в неї інтелектуальних почуттів пов'язаних з потребою в пізнанні та розв'язанням різного роду мисленнєвих завдань. Саме в інтелектуальних іграх успіх досягається завдяки мислительним здібностям дитини та її розуму у ході ігор відбувається розвиток уваги, мислення, пам'яті, сприймання, відчуттів, уваги. Інтелектуальні ігри сприяють формуванню позитивних якостей характеру: сміливості, ініціативи, винахідливості, правильної оцінки своїх можливостей [3].

О. Брежнєва, М. Машовець, О. Безсонова та ін. зазначають, що ЛЕГО-конструювання спрямоване на розвиток у дитини дошкільного віку інтелектуальних, творчих здібностей; стимулювання інтересу та бажання до навчання, до знань, дієвий фактор впливу на віру в себе, у свої можливості. Використання конструктора ЛЕГО в освітньому процесі дозволяє підвищити рівень комунікативної компетентності дітей, утримувати інтерес, створює умови для підвищення емоційного ставлення до змісту навчального матеріалу, забезпечує його доступність і усвідомленість [4, с.26]. О. Шаран, В. Шаран, М. Стецьків з досвіду роботи стверджують, що за допомогою ЛЕГО-конструктора легко втілюється у життя принцип „навчання через гру”, зокрема, формування елементарних математичних уявлень дошкільників реалізується набагато ефективніше [7, с.52].

На третьому етапі нашої роботи ми виокремили деякі прийоми послідовності навчання конструюванню з геометричних фігур, які можна використовувати у роботі з ЛЕГО-конструктором: 1) накладання: а) на кольорову схему; б) на контурну схему; 2) викладання за аналогією: а) за індивідуальним зразком; б) за демонстраційним зразком; 3) викладання по пам'яті; 4) викладання за задумом [3].

Наше дослідження триває і попереду у нас - ще багато пошуків і не менше знахідок....

ЛІТЕРАТУРА

1. Близнюк В.Ю., Борук О.П., Рома О.Ю. Програма розвитку дитини від 2 до 6 років та методичні рекомендації „Безмежний світ гри з ЛЕГО”. Київ. 2016. С.8-9.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / за ред. С. Головка – Київ: Либідь, 1997. – 373, [1] 301 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009714>
3. Зданевич Л., Миськова Н. та ін. Презентація парціальної програми „Інтелектуальна мозаїка” URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IYjbtMc52k&t=3857s>
4. Косенчук О.Г., Новік І.М., Венгловська О.А., Куземко Л.В. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження: навчально – методичний посібник. Харків: 2021. С.11; 22-24; 26. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729029/1/ВИХОВУЄМО%20І%20РОЗВИВАЄМО.pdf>
5. Синявський В.В., Сергєєнкова О.П. Психологічний словник / за ред. Н.А. Побірченко, 2007. 336с., С. 271. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf
6. Рома О., Малевич Г., Піскова І. та ін. Презентація парціальної програми „Творці майбутнього” URL: https://www.youtube.com/watch?v=8_RPqbGwTIE
7. Шаран О.В., Шаран В.Л., Стецьків М.С. Іноваційна педагогіка. Особливості використання ЛЕГО-технології у процесі формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку. В. 44. т.2. 2022р. С.51-54 с.52 URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/44/part_2/10.pdf

Цибулько А. О.,
*вчитель-логопед дошкільного навчального
закладу ясла-садок
комбінованого типу №15,
викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
м. Умань*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Логопедична робота з дітьми дошкільного віку є важливою складовою корекційного навчання. У цей період діти активно засвоюють мовлення та мовленнєве спілкування. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку може мати позитивний вплив на корекцію мовленнєвих порушень у дітей. Комп'ютерні технології відкривають нові можливості для корекції мовленнєвого розвитку. Вони можуть стати потужним інструментом, що сприяє розвитку вміння спілкування та навчання дітей з вадами мовлення [2, с.3].

В Україні досліджується та розвивається тема використання ІКТ в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку, що дозволяє фахівцям розробляти та застосовувати інноваційні методи навчання та покращувати результати роботи з дітьми з різними порушеннями мовлення. У роботах вчених висвітлюються різноманітні аспекти інноватики освітньої системи та діяльності педагогів. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, дидактичні та методичні аспекти висвітлюються в працях О. Вітюка, М. Жалдака, О. Кукушкіної, В.Кухаренка, Н. Морзе, Т. Олійник, Ю. Рамського, О. Співаковського та ін. Проблеми впровадження інформаційно-комунікативних технологій у корекційній освіті досліджуються вченими Б. Айзенберг, О.Качуровською, О.Легким, С. Мироною, М. Шеремет та ін.

У світі також досліджувалися питання впливу ІКТ на розвиток мовлення дітей. Наприклад, дослідження, проведене у Німеччині у 2013 році, за участю 170 логопедів, які працювали з дітьми дошкільного віку, показало, що використання інтерактивних ігор на комп'ютері позитивно впливає на розвиток мовлення дітей дошкільного віку. У ході дослідження було вивчено

використання різноманітних ІКТ у логопедичній роботі, таких як комп'ютерні ігри, програми для тренування мовлення та інші.

Дослідження показало, що використання ІКТ в логопедичній роботі є корисним та ефективним. Більшість логопедів відзначили позитивний вплив ІКТ на мотивацію дітей до навчання та розвитку мовлення. Крім того, вони відзначили, що ІКТ можуть бути корисними для роботи з дітьми, які мають складнощі з увагою та концентрацією, оскільки деякі програми можуть забезпечити додаткову стимуляцію.

Проте, дослідження також показало, що використання ІКТ має бути розумним та дозованим. Деякі логопеди відзначили, що надмірне використання комп'ютерних ігор та програм може негативно вплинути на розвиток соціальних та комунікативних навичок у дітей. Дослідження у Німеччині підтверджує корисність використання ІКТ у логопедичній роботі з дітьми, проте також наголошує на важливості розумного та дозованого використання цих інструментів [1, с.33].

Один з ефективних методів використання ІКТ – це використання комп'ютерних ігор із корекційною метою. Ці ігри можуть допомогти дітям розвивати мовлення, підвищувати їхній інтерес до мови та забезпечувати позитивний досвід навчання. Ігри можуть бути зорієнтовані на розвиток окремих складових мовлення, таких як фонетика, граматики або лексики.

Ігри та програми, розроблені спеціально для розвитку мовлення дітей, можуть бути ефективним інструментом в логопедичній роботі. Інтерактивні ігри дозволяють дітям активно займатися артикуляційною гімнастикою, виконувати різноманітні завдання, що сприяє формуванню правильної артикуляції, збагаченню словникового запасу, розвитку фонематичного слуху та розуміння мовлення. Застосування ІКТ у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку є актуальним у зв'язку з тим, що ці технології дозволяють індивідуалізувати корекційну роботу з кожним вихованцем, враховуючи його особливості та індивідуальні потреби [4, с.65].

Крім того, застосування ІКТ у логопедичній роботі забезпечує підвищення мотивації дітей до навчання, оскільки використання комп'ютерних ігор та програм сприймається ними як розвага. За результатами досліджень, проведених в Україні та за кордоном, виявлено, що використання ІКТ у логопедичній роботі дозволяє знизити час корекції мовленнєвих порушень, покращити якість корекційної роботи та підвищити ефективність логопедичної допомоги дітям. Інтерактивні ігри та програми, виконані у цікавій та зрозумілій формі, можуть стати джерелом задоволення та емоційного заряду для дітей, що допоможе їм бути більш зацікавленими в процесі навчання.

Іншим ефективним методом використання ІКТ є використання мультимедійних матеріалів. Відео та аудіо матеріали можуть бути використані для вдосконалення артикуляційної моторики та покращення звуковимови. Наприклад, логопед може записати короткий відеоролик, який демонструє правильну вимову слів або фраз, і використовувати його для занять з дітьми.

Також можна використовувати ІКТ для інтерактивних занять з дітьми. Наприклад, за допомогою інтерактивної дошки або планшета логопед може проводити заняття з завданнями на розвиток мовленнєвих навичок. Це можуть бути завдання на знаходження рими до слів, складання розповіді на певну тему або вправи на збагачення словникового запасу тощо.

Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують можливість створення педагогічних ситуацій, спрямованих на формування мовленнєвих умінь та навичок. Розробка та застосування програмних засобів на основі інформаційних технологій сприяє створенню інноваційного середовища для корекційної роботи з дітьми дошкільного віку, що розширює можливості реалізації індивідуально-диференційованого підходу до кожного вихованця [3, с. 6].

Також ІКТ можуть бути корисні для спостереження за прогресом дитини. Логопед може використовувати спеціальні програми для запису результатів занять, відслідковувати прогрес у звуковимові та лексико-граматичних навичках. Це дозволить логопеду аналізувати результати та вносити корективи у свою роботу з кожною дитиною.

Зазначимо, що розвиток ІКТ змінює і саму професію логопеда. На сьогоднішній день логопед повинен володіти комп'ютерною грамотністю, знати основи програмування, володіти знаннями в галузі розробки мультимедійних засобів навчання, використовувати ІКТ-інструментарій для діагностики та корекції мовленнєвих порушень у дітей.

Застосування ІКТ в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку має багато переваг. ІКТ можуть зробити процес навчання цікавішим та ефективнішим, а також забезпечити індивідуальний підхід до кожної дитини. Однак, варто пам'ятати, що ІКТ повинні бути додатковим інструментом у роботі логопеда, а не замінювати основні методи навчання. Тому використання ІКТ в логопедичній роботі повинно бути обґрунтованим та здійснюватись з дотриманням вікових особливостей та потреб дитини.

Використання ІКТ може зробити логопедичну роботу з дітьми більш ефективною та захоплюючою. Проте, варто пам'ятати, що ІКТ не можуть замінити прямого контакту з дитиною та роботи логопеда з нею. Інноваційні технології мають допомагати логопеду в процесі роботи з дітьми, а не замінювати його. Крім того, важливо враховувати, що використання ІКТ має

бути розумним та дозованим. Надмірне використання комп'ютерних ігор та програм може призвести до проблем зі здоров'ям дитини, зокрема до зниження зорової функції та порушень постави.

Отже, можна стверджувати, що використання ІКТ у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку є актуальною та перспективною тенденцією. Це дозволяє підвищити якість та ефективність логопедичної допомоги, сприяє розвитку мовлення дітей та забезпечує їхнє повноцінне соціальне та психологічне адаптування. Використання ІКТ у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку може бути дуже ефективним інструментом. Він не тільки допомагає забезпечити дітям доступ до сучасних технологій, але й покращує якість логопедичної роботи та сприяє розвитку мовлення дітей. Тому використання ІКТ повинно стати необхідною складовою логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Glück, C. W., Maas, J., Schmitz, B., Wilde, M. Ефективність комп'ютерної логопедії: Мета-аналіз. *Інтернет-журнал логопедії та фоніатрії*, 2015. 120 с.
2. Антоненко, І. С. Організація роботи з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку з використанням комп'ютерних технологій. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Серія: Психологія. 2015. 214 с.
3. Кравчук І.В., Гілецький О.В. Технології комп'ютерного навчання в логопедичній практиці. - К.: Видавництво ЛА "Атіка", 2012. 144 с.
4. Лисенко, М. В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у практиці роботи логопеда з дітьми дошкільного віку. *Педагогічний процес: теорія та практика*. 2015. 213с.

Брусенко М.М.,
викладач суспільних дисциплін
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Історична освіта для громадян України є надзвичайно важливою, особливо в умовах сьогодення. Під час занять кожен викладач історії сприяє утвердженню у свідомості й почуттях особистості патріотичних цінностей,

переконань і поваги до культурного й історичного минулого України, виховує повагу до Конституції України, Законів України, державної символіки. Особлива увага приділяється підвищенню престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника Вітчизни, героя; усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю. Усі ці явища є надзвичайно важливими для кожного здобувача освіти, а особливо для майбутніх освітян, праця яких буде скерована на виховання майбутніх поколінь [1].

У даний час навчання здійснюється дистанційно, онлайн або в змішаному форматі. Дистанційне навчання стало для більшості викликом, але й водночас можна визнати, що воно є важливою альтернативою традиційному, особливо в умовах пандемії COVID-19 або під час широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Проте воно також має деякі проблеми, які можуть вплинути на якість освіти та навчання студентів. Ось декілька з них:

1. Брак доступу до технологій та інтернету: студенти, які не мають доступу до сучасних технологій та інтернету, зазнають труднощів у виконанні навчальних завдань та отриманих знань, які надані в електронному форматі.

2. Недостатня міжособистісна взаємодія: дистанційне навчання може обмежувати можливості студентів для спілкування, взаємодії з викладачами та одногрупниками, що може позначитися на якості навчання.

3. Відсутність мотивації: студенти мають труднощі з мотивацією, відсутність офлайнного навчання вимагає від них більшої самодисципліни та самоконтролю, щоб працювати на формування знань.

Зрозуміло, що дистанційне навчання є викликом не тільки для студентів, а й для викладачів, які намагаються під час проведення занять зацікавити здобувачів освіти, постійно тримати їхню увагу, а це не так просто. Особливо, на заняттях історії, коли студент повинен засвоїти об'ємний теоретичний матеріал. Ось декілька моїх спостережень, які можуть допомогти під час дистанційного навчання:

- використовую інтерактивні методи навчання: замість традиційних лекцій пропоную віртуальні екскурсії, інтерактивні карти, графіки та діаграми, які можна демонструвати на екрані;

- використовую мультимедійні засоби, адже провідним способом сприйняття інформації є візуальний: включаю короткі відео, аудіофайли та інші мультимедійні засоби, щоб зробити заняття більш цікавими та зрозумілими. Використовую на заняттях такий застосунок, як mozaBook. Це програмне забезпечення, розроблене для використання на інтерактивних панелях, використовується в усьому світі в тисячах навчальних кабінетах. Цифрові книги, зошити, інтерактивні робочі аркуші, а також різноманітні ілюстрації,

анімації та численні презентаційні ефекти, що можна знайти в цьому програмному забезпеченні, розширюють інструментарій викладачів. Видовищні інтерактивні елементи, а також вбудовані ілюстративні, експериментальні матеріали та програми, що розвивають і пробуджують інтерес студентів, допомагають легше засвоїти навчальний матеріал.

Дуже важливо під час дистанційного навчання створювати такі умови, щоб студенти могли бути активними учасниками. Я на своїх навчальних заняттях пропоную об'єднатися в дискусійні групи, роблю опитування та тестування за допомогою Google Forms, „На урок”, „Всеосвіта”.

Використовую різні формати навчання: групову та колективну роботу, різнорівневі індивідуальні завдання, щоб дати студентам можливість показати свої знання та навички, уміння публічного виступу, демонструвати свої роботи перед класом.

Надавайте студентам можливість вибору завдань. Наприклад, вони можуть змінити тему для свого проекту або виконати завдання на вибір із різних варіантів. Тема з історії України в 11 класі „49 сміливців проти режиму”:

Завдання I рівня „Знаю та систематизую нову інформацію”. Опрацюйте матеріал підручника, проаналізуйте історичні джерела, дайте відповіді на запитання.

Завдання II рівня „Обговоріть у групі”. Об'єднайтеся в групи й оберіть для розповіді одного представника УГГ або дисидента, у формі сторітелінгу представте його за допомогою презентації, інфографіки, коміксу.

Завдання III рівня „Мислю творчо”. Підготуйте онлайн-гру, використовуючи LearningApps, Kahoot!, Wordwall, Canva, про дисидентів.

Поєднуйте історію з актуальними подіями: визначаємо зв'язки між минулим та сучасністю, щоб допомогти студентам зрозуміти важливість вивчення історії, потрібні реальні приклади, щоб продемонструвати, як це впливає на наше життя сьогодні та як історія повторюється.

Створюйте від початку цікаву вступну частину. Це може бути захоплююча історія, цитата або статистика, що зацікавить студентів і приверне увагу до теми заняття.

Робіть заняття практичними, на яких можна застосовувати набуті знання, залучайте студентів до виконання завдань, що спрямовані на розвиток навичок критичного мислення, аналізу та синтезу. Наприклад, використовуйте рольові ігри, студенти можуть виконувати роль історичних постатей та досліджувати події з їхнього часу, можуть створювати історичні портрети, проекти або писати есе. Усі ці завдання дають студентам можливість застосовувати свої знання на практиці.

Залучайте студентів до дискусії та взаємодії, здобувачі освіти можуть обговорювати питання, пов'язані з темою заняття, і висловлювати свої думки та аргументи, також можуть поділитися своїми думками, досвідом, можуть робити записи в чаті або на форумі.

Підтримуйте зв'язок зі студентами поза заняттями. Відправляйте електронні листи, стікери, надсилайте новини та корисні посилання, а також можна використовувати соціальні мережі для спілкування зі студентами.

Не забувайте додати елементи гри до своїх занять. Наприклад, створіть історичний квест або використовуйте інтерактивні ігри, які дають можливість студентам більше дізнатися про історичні події, процеси та роблять заняття більш ефективним та цікавим.

Активні форми роботи на заняттях історії можуть бути різноманітними та залежати від конкретної теми й завдання, для досягнення максимального ефекту вони можуть бути використані окремо або в поєднанні між собою.

Стимулюйте самостійну роботу студентів, особливо під час дистанційного навчання: наприклад, дослідження, створення відео, ментальних карт, розроблення плану інтерв'ю за методом „усної історії”, проведення його та транскрибування, робота з картами.

Створіть можливість для обговорення тем, задайте запитання, відповідайте на питання студентів. Це допомагає студентам відчувати, що їх думки та інтереси важливі для викладача. Створюйте цікаві та доступні матеріали, використовуйте просту мову, малюнок, візуалізацію та графіки для пояснення складних концепцій і подій, цікаві та неочікувані факти, які допоможуть активізувати діяльність на занятті.

Сучасні технології дають можливість створювати інтерактивні електронні підручники з відео та аудіоматеріалами, послугами та іншими інтерактивними елементами. Існує чимало розроблених курсів з готовими відеолекціями з історії України, які розміщені на навчальній платформі „Prometheus”. Цей освітній інструмент є абсолютно безкоштовним та якісним. Програма курсу складається зі вступу та 5 модулів:

- Вступ
- Модуль I. Давня та середньовічна історія України (Княжа Русь-Україна, Галицько-Волинська держава, Литовсько-Руська держава)
- Модуль II. Ранньоновітня історія України (Українська козацька держава)
- Модуль III. Українські землі у другій половині XVIII-XIX ст. (у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій)
- Модуль IV. Українські землі у 1900-1939 рр.
- Модуль V. Українські землі у 1939-1991 рр. Україна в умовах незалежності.

Кожен модуль складається з тем, що доповнені конспектом, презентацією та відео. Наприкінці модуля здобувач освіти може пройти тестування для оцінки та закріплення знань. Кількість тем та програма відповідають програмі ДПА та ЗНО/НМТ з історії України.

Рекомендую матеріали Всеукраїнської школи онлайн. Це платформа для дистанційного та змішаного навчання учнів 5-11 класів та методичної підтримки вчителів. Мета Всеукраїнської школи онлайн – забезпечити кожному українському учневі та вчителю рівний, вільний і безоплатний доступ до якісного навчального контенту. Платформа містить відеоуроки, тести та матеріали для самостійної роботи з 18 основних предметів. Діти зможуть користуватися платформою як для навчання під час карантину, так і для ознайомлення з темою, яку пропустили через хворобу або з інших причин. Для вчителів розроблені рекомендації для проведення змішаного та дистанційного навчання за допомогою навчальних матеріалів платформи.

Увесь навчальний контент відповідає чинним державним освітнім програмам, а його якість перевірена Українським інститутом розвитку освіти. Перелік та тематику курсів запропоновано Міністерством освіти і науки України. Платформу створено Громадською спілкою „Освіторія” на замовлення Міністерства цифрової трансформації України, Міністерства освіти і науки України та державної установи „Український інститут розвитку освіти”, за підтримки Швейцарії в межах Швейцарсько-українського проєкту DECIDE, який виконується Консорціумом ГО DOCCU та PH Zurich. [2].

Треба зазначити, що виклики дистанційного навчання прийнято, студенти розуміють, що їм доводиться тепер більше працювати самостійно, що необхідна обов’язкова самоорганізація, а для викладачів – готуватись до таких занять треба ретельніше, ніж до очних, продумувати все до дрібниць, візуалізувати всі методичні матеріали. Наше завдання – мотивувати до навчання, зацікавлювати, бути уважними, толерантними, щирими в спілкуванні, проявляти живий інтерес і зважати на те, що це покоління – „діти дистанційного навчання”, які тривалий період в онлайні; а до того ж це ще й „діти війни”, і вони так само переживають стреси, не сплять під час повітряних тривог, хвилюються за рідних, напружено читають новини в інтернеті та вболівають за нашу країну. Цінуймо, бережімо, підтримуймо!

ЛІТЕРАТУРА

1. Національно-патріотичне виховання / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-prav-ditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya> (дата звернення: 22.02.2023).

2. Всеукраїнська школа онлайн / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://lms.e-school.net.ua/about> (дата звернення: 22.02.2023).

Макарова Н. О.,
викладач іноземної філології
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ВЕБКВЕСТ ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ДИДАКТИЧНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Знання та володіння іноземною мовою виступає сьогодні одними із базових завдань професійної підготовки у сучасному освітньому закладі. Курс іноземної мови є не просто навчальним предметом, а сферою особистісного та професійного зростання майбутнього фахівця, у якій формується його комунікативна компетентність.

Розуміння психолого-педагогічних закономірностей та механізмів оволодіння мовою було закладено у працях М.М. Бахтіна, В.С. Біблера, П. П. Блонського, А.А. Бодальова, М. Бубера, Л.С. Виготського, Г. Гадамера, П.Я. Гальперіна, М.С. Кагана, А.Ф. Лазурського, А.А. Леонтєєва, Б. Ф. Ломова, А.П. Нечаєва, Ж. Піаже, І.В. Рахманова, Г.І. Россолімо, Л. В. Щерби та ін. У цих роботах наголошується на важливості активно-діяльної позиції студента як суб'єкта комунікативної діяльності. Питання змісту та методики навчання іноземних мов досліджено у роботах Р. Адлера, І. М. Бермана, А. А. Вербицького, Є. М. Верещагіна, М. А. Давидової, Л. Ф. Єгорової, Г.В. Єлізарової, І.А. Зимній, О.Ю. Іскандарової, М. К. Кабардова, Г.А. Китайгородський, М.Ю. Кондратьєва [1, с. 13].

Вітчизняною педагогічною наукою накопичено значний досвід у сфері навчання іноземних мов. Проте практика показує відсутність у випускників навичок вільного іншомовного спілкування, наявність комунікативних бар'єрів, слабе володіння професійною лексикою, фрагментарне знання соціокультурного контексту вживання мови та ін.

Таке становище не відповідає вимогам сучасної освіти, тому виникає необхідність усілякої інтенсифікації іншомовної підготовки, насамперед встановлення нових стандартів навчання та оновлення методології підготовки.

Перехід до нових стандартів навчання ініційований процесом європейської інтеграції у сфері освіти та здійснюється на основі компетентнісного підходу (від знань до компетенцій) (В.І. Байденко, Г.Е. Білицька, Ж. Делор, І.А. Зимня, Н.В. Кузьміна, А. К. Маркова, Л.М.Мітіна, Б. Оскарссон, Л.А.). Документи Ради Європи (1997) націлюють освіту в розвитку комунікативної компетенції. У сфері навчання іноземних мов дане поняття сполучається з такими категоріями як: „іншомовна компетенція” (З.І. Коннова, Н.С. Сахарова, Д. Хаймз та ін.), „Міжкультурна комунікативна компетенція” (М.А. Богатирьова, В. В. Сафонова, Є. Ф. Тарасов, І. І. Халєєва, О. А. Чекур та ін). Дидактично більш адекватним виступає поняття „іншомовна комунікативна компетенція” (О. Ю. Іскандарова, Н. В. Копилова, А. Л. Морозова, С. Савінгтон, Н. П. Хом'якова та ін.), яке отримало закріплення як стандарт мовної підготовки [3].

Наступна, методологічна, лінія інтенсифікації мовної підготовки підкріплює компетентнісну лінію та є логікою просування від лінгвоцентричної моделі навчання (засвоєння словниково-граматичних основ мови) до лінгвосціологічної (занурення в культуру іноземної країни) (В. П. Верещагін, В. П. Верещагін) і далі до комунікативної (В. А. Артемова, Н. В. Копилова, Р. П. Мільруд, В. В. Сафонова та ін) [2, с. 57].

Як бачимо, точкою сходження обох зазначених ліній є посилення комунікативного компонента мовної підготовки.

Разом із тим, в умовах немовного освітнього закладу реалізувати цей компонент повною мірою дуже важко. У традиційній практиці аудиторних занять за існуючого мінімального обсягу навчальних годин розгорнути повноцінний і пролонгований комунікативний процес неможливо. Крім того, посилення суто комунікативного аспекту навчання в таких умовах може призвести до послаблення змістовно-інформаційної сторони навчання.

Таким чином, провідна проблема полягає в тому, щоб створити безперервний дидактичний процес вивчення іноземної мови студентами немовного освітнього закладу. Необхідно розширити дидактичний простір та час, вивести процес вивчення іноземної мови за вузькі рамки навчальних занять у сферу самостійної роботи студентів для того, щоб організувати та керувати їхньою навчальною діяльністю за межами коледжу.

Можливість вирішення цієї проблеми відкривається сьогодні у зв'язку з розвитком інформаційно-комунікативних технологій навчання нового покоління, що ґрунтуються на використанні мережевих ресурсів Інтернету (D. M. Willows, H. A. Houghton, V. A. Kanavo, I. V. Robert та ін.). За рахунок цих технологій виникають різні практики медіаосвіти, які служать ґрунтом розвитку медіапедагогіки та медіадидактики (О. А. Баранов, К. Безелгет,

І. В. Вайсфельд, К. Ворноп, Ю. Н. Єгорова, Н. В. Клемешова, Л. Мастерман, О. Ф. Нечай та ін.) [1, с. 62].

Головна перевага цих технологій полягає в тому, що вони дозволяють дистанційно керувати навчальним процесом, забезпечуючи студентів необхідним навчальним інструментарієм, інформацією та комунікаціями, стимулюючи їх високу особистісну відповідальність і діяльність самонавчання.

Загалом аналіз теорії та практики навчання іноземних мов в умовах немовного освітнього закладу розкриває ряд наступних протиріч:

- між необхідністю інтенсифікації іншомовної підготовки та дефіцитом нормативного навчального та аудиторного часу;

- між необхідністю пролонгованого занурення студентів в іншомовне середовище та їхньою слабкою особистісною включеністю у процес навчання у лімітованих рамках епізодичних аудиторних занять;

- між можливістю впровадження інноваційних форм, методів навчання мови та переважанням традиційно вербальних, малоінформативних суб'єкт-об'єктних технологій навчання.

Зазначені протиріччя зумовили звернення до нових форм інформатизації навчання з урахуванням вебквест технології (В. Dodge, Т. March). Ця технологія відповідає завданням мовної підготовки, оскільки поєднує в собі активні методи навчання з перевагами інформаційно-інтерактивних технологій. Вебквест (webquest) є проблемним завданням-проектom з елементами ролівої гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету. Вебквести розробляються для максимальної інтеграції Інтернету в різні навчальні предмети на різних стадіях навчання та охоплюють окрему проблему, навчальний предмет, тему.

Вебквест розглядається як дидактичний засіб формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовного освітнього закладу.

Задум та організація передбачають перевірку наступної гіпотези: веб-квест – це технологія, яка може виступати як ефективний засіб формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовного закладу, якщо:

- підтримувати високий рівень навчальної мотивації шляхом пред'явлення творчо-мовних завдань-проектів з чітко структурованим маршрутом пошуку рішення, надмірною інформаційною базою та засобами, зрозумілими критеріями оцінки та необмеженою свободою навчальних дій у рамках завдання;

- підвищувати автентичність та обсяг змісту навчання мови за рахунок дидактично кваліфікованого відбору інформаційних ресурсів відповідно до принципів наочності, доступності, культуровідповідності, науковості,

професійної спрямованості, зв'язку з життям, обліку індивідуально-вікових особливостей студентів, актуальності та новизни інформації;

– розширювати арсенал активних методів навчання на основі поєднання проектного методу з проблемними, пошуковими, ігровими, інтерактивними, командними методами навчання, спрямованими на стимулювання основних складових іншомовної комунікативної компетенції (лінгвістичної, дискурсивної, стратегічної, прагматичної, соціокультурної) [3, с. 107].

Отже, впровадження вебквест технології в навчання іноземній мові дозволяє створити на його базі цілісний дидактичний конструкт, що включає унікальну форму навчання, зміст, методи навчання та контролю та дає можливість дистанційно керувати самостійною навчальною діяльністю студентів у підготовленому та дидактично структурованому Інтернет-середовищі, що забезпечує необхідний процес занурення студентів в іншомовне інформаційне середовище з одночасним освоєнням методів пошуково-конструктивної роботи в ньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герлянд Т. М., Кулалаєва Н. В., Пашенко Т. М., Романова Г. М., Романов Л. А. Веб-квест у професійному навчанні : методичні рекомендації; за заг. редакцією Т.М. Герлянд. К.: ПТО НАПН України, 2016. 141 с.
2. Кравець Н. М., Гречановська О. В. Ігрові технології навчання як одна з інноваційних форм навчально-виховного процесу ВНЗ. [Електронний ресурс].https://www.google.com.ua/search?client=opera&ei=ухуеW7rDCceUsAGx4IAY&=ігрові+технології+у+навчанні&oq=ігрові+технології+у+навчанні&gs_l=psyab.12..0i22i30k115.371661.373641.0.379535.8.8.0.0.0.192.960.5j3.8.0...0...1c.1.64.psy-ab..0.8.957...0.qhuSSgA6Z9U
3. Романова Г. М., Романов Л. А. Підготовка педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до застосування веб-квестів. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи : збірник наук. праць. Частина 2. Львів: Вид-во ЛДУ БЖД, 2015. С. 105–109.
4. Сокол І. М. Веб-квест як інноваційний метод формування творчої особистості [Електронний ресурс]. https://file:///C:/Users/natal/AppData/Local/Temp/Otros_2013_2_8.pdf.

Ворник М.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

м. Хмельницький

Рибачук Ю.Л.,

старший викладач кафедри іноземних мов

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

м. Хмельницький

Федорова О. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
м. Хмельницький

ICEBREAKERS IN CLASS MANAGEMENT

At the start of a new school year or with a new group of students, teachers turn their attention to the very first lesson as there is need to make a positive impression on students and also get students to make friends with each other. A traditional approach when a teacher formally introduces him / herself and then makes students say a few words about their family and pets is not a good way out. Instead a good activity will encourage bonding, participation, motivation, and allow students to relax both mentally and physically. Class management strategies include icebreakers – speaking or warming up activities that aim at sharing some personal information and lowering affective filter [3].

Icebreakers are a good choice for both offline and online classes. A well-planned virtual icebreaker activity can be a great way to ease the tension before a zoom session or an exam.

Icebreaking activities are not only suitable for introductions at the beginning of a school course, but they may be a communicative task that brings a relaxed vibe to the lesson [1].

One of the most important advantages of icebreakers is their potential to ease new people into a group, help them create common ground within teams, building trust and sense of community [2].

The aim of the article is to describe icebreaking activities and to define possible options for their application.

Activity „My important numbers”. A teacher should ask students to think of 3-6 numbers they associate to something meaningful in their life. And to think of several sentences they can tell about each of the numbers.

According to the age, language proficiency and time limits teachers can verify the activity:

- A student shows the set of his/her „important numbers” for the class to guess. If a suggestion is correct the student briefly explains the „meaning” of the number. After the classmates have several tries the student completes the story.

- A student shows the set of his/her „important numbers” and the list of “meanings” to match. After the task are done the student comments.

- A student names the numbers and comments on each of them.

•A student names the numbers and comments on each of them. Classmates ask questions.

•Instead of numbers students provide the list of „My important names” or „My important places”

Study the example of a personal story told within the icebreaking activity „My important numbers”:

2	50	5
7	17	1996

“2 – I have got two kids, a son and a daughter, who are the most important people in my life, they make sense to everything I do.

50 – my favorite hobby is gardening, I’m especially keen on growing roses, I’ve got a big rock garden with nearly 50 rose bushes but I dream of a hundred of them.

7 – my family have already owned 7 dogs, which all were the members of a family with a unique character. I enjoyed taking our dogs for a walk, teaching them different tricks and feeding. I miss every of them since they are already gone. I dream of another one.

5 - time I usually get up. I’m an early bird. I wake up but I don’t get up – I work on my laptop in my comfortable bed. I like the peaceful morning time and the fact I’ve done a lot by the breakfast time.

17 – is the number of the cities in Ukraine I have travelled to in Ukraine. I enjoy travelling a lot and always save money for it. I learn a lot from every trip and always take great pictures.

1996 – the year I graduated from school and decided to enter the academy and to become a teacher. I love my job and teaching English in general so I believe 1996 was really a year of an important decision in my life.”

Activity „My Life” diagram. Every student comes up with a diagram to represent the amount of time he/she spends on different activities (family matters, work, studying, friends, hobbies and housework).

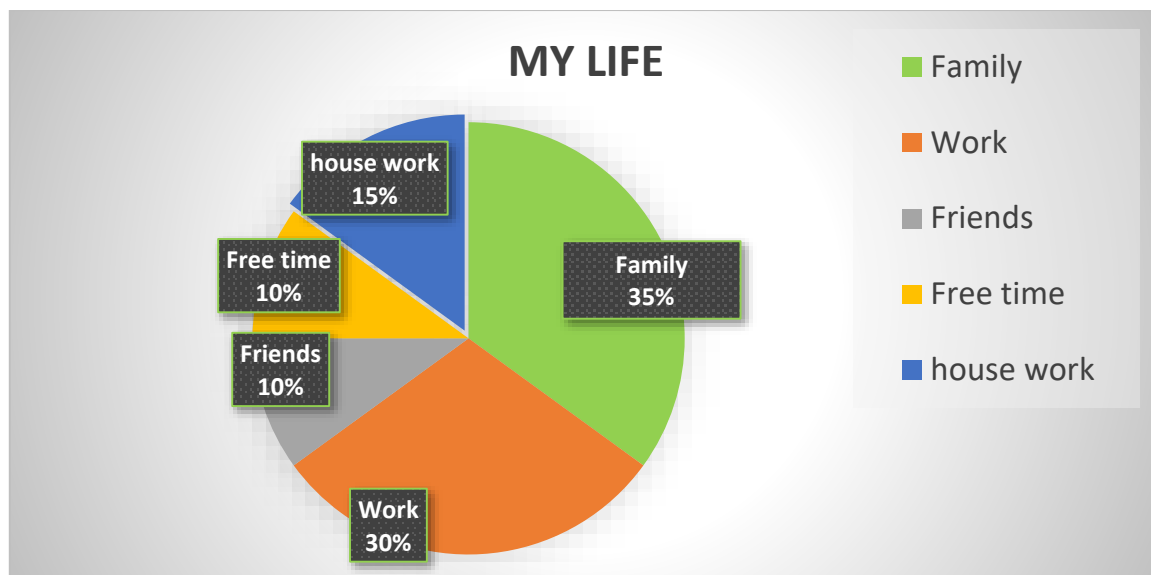
Possible options to run such an activity in the class include:

1. Every student briefly presents the diagram and comments on the details (family members, favorite books etc);

2. A student presents the diagram with the percentage numbers only. The classmates try to guess the life aspects they represent;

3. Every student presents 2 diagrams (“My life” and “Life of my dream”) and comments on the way he / she would like to change the amount of time he/ she spends on different activities;

Study the example of a personal story told within the icebreaking activity „My Life” diagram”:

„Family, friends, work and free time are the most important aspects of my life. Also I have to spend much time on housework. I try to spend a lot of time on my family – kids and parents. We have family dinners every day, celebrate holidays and just talk when doing some housework. I have a job I enjoy. Usually I’m very busy at work and have to stay overtime. It takes 30% of my daytime. I’ve got a big family with 2 kids who make much mess every day. Cooking, washing-up and washing clothes added make up another 15 %. I usually have little time for my own hobbies and meeting friends – mostly at weekends and during the vocation. I’d like to have more free time on it.”

Activity „Simple questions”

A teacher asks students 10-15 personal questions like:

- Who was born in spring/summer/ winter/ autumn?
- Who likes pizza with mushrooms?
- Who can dance waltz?
- Who likes dark chocolate?
- Who’s got blue eyes?
- Who’s got a brother / sister?
- Who can drive a car?

Every time students who answer “yes” come to the blackboard and take a photo together. After that a teacher print the photos or display them on the screen.at the final stage students call the names of the classmates on the photos and name the thing they have in common.

Activity „Two Truths and a Lie”. Each student takes a turn to share three facts about himself / herself. Two of the facts are true, whereas the other one is not. For example: "I was born in Odessa. I love to eat carrots. I take music lessons every Wednesday." The rest of the class then guesses which of the three statements is untrue. Students love to introduce facts about themselves that others may not know.

Activity „Guess the person”. A teacher asks every student to write interesting facts about him/her on the 3 cards, collects the cards and puts into a box. Students in

turn choose one and guess which of the peers the fact is about. Students can ask questions after they guess the name.

To sum up, we want to stress that icebreaker activities are an important means of class management which have the potential to engage students to live spontaneous communication, create a sense of community and lower the affective filter.

LITERATURE

1. Bell Ash. 39 Ridiculously Fun Icebreaker Ideas, Games, & Activities In 2023 For Your Next Meeting. *Snacknation*. URL: <https://snacknation.com/blog/boost-productivity-meetings-icebreakers-games/> (Accessed on 26.02.2023)

2. Harper H. The 10 Best Icebreakers for Adults (Tried & Tested). *Quizbreaker*. URL: <https://www.quizbreaker.com/icebreakers-for-adults> (Accessed on 26.02.2023)

3. Walton Er. 13 fail-safe icebreakers to use in class today. *EF Teacher zone*. URL: <https://teacherblog.ef.com/great-esl-icebreakers-and-warmups/> (Accessed on 26.02.2023)

Бабічева М. Г.,

вчитель-методист, старший викладач

кафедри іноземних мов Хмельницької

гуманітарно-педагогічної академії

м. Хмельницький

Степенко О. Г.,

старший викладач кафедри іноземних мов

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

м. Хмельницький

Федорова О. В.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

м. Хмельницький

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗЗСО

В умовах інтенсивних глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, які мають сьогодні місце в українському суспільстві особливої ваги набуває соціокультурна іншомовна компетентність як основа успішного міжнародного спілкування та порозуміння. Соціокультурна компетентність є комплексним, багатокомпонентним феноменом, формування якого потребує тривалого часу та значних ресурсів. В шкільному форматі загальної середньої освіти основним засобом іншомовної освіти загалом та формування іншомовної соціокультурної компетентності є базовий підручник іноземної мови. Однак, слід визнати, що

соціокультурний зміст не є основним фокусом більшості підручників, адже основна увага надається вивченню лексико-граматичного матеріалу. Тому пошук та підбір додаткових дидактичних матеріалів є нагальним та постійним завданням вчителя іноземної мови.

Метою статті є огляд додаткових засобів формування іншомовної соціокультурної компетентності учнів ЗЗСО.

Перш за все розглянемо друковані посібники. Видавництвом *Express Publishing* за консультування Т. Радченко спеціально для українських школярів, що вивчають англійську мову видано серію підручників *Cultural Crossroads* [6-9], зміст яких спрямований саме на формування соціокультурної компетентності учнів ЗЗСО. Серія містить 4 підручники різного рівня складності, кожен з яких розділений на 2 частини присвячені історії, географії, культурі, мистецтву Великобританії та України. Посібники містять сучасні ілюстрації, додаткові вправи для розвитку усного та письмового мовлення. Значною перевагою цих посібників є матеріали молодіжної тематики – від навчання в школі та домашніх справ до відомих сучасних підлітків-блогерів, що є додатковою мотивацією учнів до вивчення іноземної мови, розвитку толерантності та полікультурності через засвоєння молодіжних цінностей. Текстовий матеріал посібників насичений реаліями, ідіомами, культурно-маркованою лексикою [6-9].

Oxford University Press також пропонує цикл книг соціокультурного змісту, для занять в ЗЗСО. Посібники *Spotlight on Australia (Ann Dannis)* [5], *Spotlight on Britain (S. Sheerin, J. Seath, G. White)* [13], *Spotlight on the USA (Ranee Falk)* [10] містять детальну інформацію про життя англійських країн. Численні квізи, завдання, ребуси для роздумів та обговорення, загадки та жарти дають можливість вчителю урізноманітнити вправи на вивчення іншомовного соціокультурного контенту. Вичерпну додаткову інформацію про культуру, політичний устрій, природу та мистецтво Німеччини можна почерпнути із сучасних лінгвокраїнознавчих посібників *Entdeckungsreise D-A-CH. Kursbuch zur Landeskunde. (Pilaski A.)* та *45 Stunden Deutschland. Orientierungskurs. Politik. Geschichte. Kultur. (Kilimann A., Kotas O., Skrodzki J.)*[22-23].

Окрім друкованих матеріалів в умовах навчання онлайн та цифровізації освіти навчання, особливо актуальним стає використання матеріалів з мережі Інтернет (сайтів, блогів, інтернет-бібліотек, Utube-каналів та подкастів тощо) задля формування іншомовної соціокультурної компетентності. В мережі є чимало якісних сайтів, з яких вчитель може отримати додаткову інформацію довідкового змісту про соціальне, культурне, політичне, економічне життя Великобританії. Зокрема сайт https://www.nationsonline.org/oneworld/united_kingdom.htm містить коротку але вичерпну інформацію за розділами про уряд,

освіту, культуру, бізнес, туризм, історію, навколишнє середовище, новини королівства та багато іншого. Окрім цього є чимало супутніх вкладок про урядові та громадські організації, візитні сайти міст та їх карти з ілюстраціями. Особливо хочеться відмітити розділ про об'єкти світової спадщини Юнеско у Великобританії, який знайомить відвідувачів з найбільшими туристичними принадами країни [16].

Сайт <https://www.countryreports.org/country/UnitedKingdom.htm> подає інформацію про країну у вигляді статистичних даних у формі таблиць, що може бути зручно для викладача при організації різноманітних вікторин та ігор. Сайт також містить підбірку чудових фото та відео про життя у Великобританії [15].

Окремі теми викликають у британців особливий інтерес та є важливими соціокультурними цінностями, тому потребують і більш ретельного вивчення. До таких можна віднести життя королівської родини. Сайт <https://www.royal.uk/> – містить різноманітну інформацію про королівську родину, їх офіційну та благодійну діяльність, королівські маєтки та колекції мистецтва, поточні новини та звернення. [12].

На німецькомовному сайті <https://www.deutschland.de/de/topic/leben/so-werdet-ihr-ein-volunteer-in-deutschland> вчитель знайде ілюстрації, відео та текстові матеріали про різноманітні аспекти життя в Німеччині, особлива увага тут приділена молодіжній тематиці, що буде актуально для школярів [20]. Фестивалі в житті німців займають важливе місце, приваблюють туристів, ними цікавляться іноземці. Краще познайомити учнів з актуальною інформацією про фестивалі в Німеччині можна на сайті <https://www.dein-festival.de/festivals/festivals-2023>, що є чудовою опорою для іншомовної комунікації [21].

США – країна велика та різноманітна, з тривалою історією, великим спектром кліматичних поясів, національностей, культур та традицій. Сайт <https://kids.nationalgeographic.com/geography/countries/article/united-states> – чудове джерело лаконічної та чітко викладеної інформації про США загалом та про кожен із штатів зокрема. Варто відмітити уніфікований виклад інформації на сайті за рубриками: історія, символіка, географія, природне життя, цікаві факти. Особливо привабливою є добірка відео з піснями про кожен штат у жанрі реп у виконання 50 птахів – символів відповідних американських штатів [17].

Канада має великий сайт <https://www.canada.ca/en/services/culture.html>. Це урядовий сайт, що інформує про діяльність канадської влади та різноманітних громадських та культурних організацій. Особлива сторінка для молоді містить інформацію про побудову кар'єри та освітньої траєкторії, цікавий та змістовний літній відпочинок, співпрацю з урядом та громадськістю. Канада також відома

найбільшою у світі українською діаспорою, що становить близько 4% її населення [2]. <https://www.ucc.ca/about-ucc/> – висвітлює діяльність Українського Канадського Конгресу – об'єднання багатьох канадських громадських організацій, які популяризують культуру України, досліджують історичну правду та підтримують Український народ у складні часи. Знайомство з матеріалами сайту про канадсько-українську співпрацю сприяє вихованню полікультурності та емпатії [18].

Відомості про життя Австралії доцільно дізнаватись на таких веб-сайтах: www.about-australia.com – яскравий, великий, добре ілюстрований сайт про всі сторони життя в австралійських регіонах. Дані на сайті актуально оновлюється, що дає можливість онлайн дізнаватись про майбутні та поточні події, експедиції, концерти, фестивалі в Австралії. Окрім новин сайт містить вичерпні дані про історію, географію, демографію, уряд, символіку австралійських земель, їх мапи та численні фото [1]. www.dfat.gov.au – ємний сайт про міжнародну співпрацю Австралії з країнами світу. Рубрики сайту, окрім соціокультурної компетентності сприятимуть формуванню емпатії, полікультурності завдяки такій тематиці як: міжнародні організації по захисту дітей, гендерній рівності, правах людини, кліматичних змінах, боротьбі з тероризмом [11]. <https://www.loveexploring.com> – дуже цікавий сайт про природні чудеса Австралії з дивовижними ілюстраціями та художніми описами природних краєвидів континенту. Мова сайту дуже багата та ідіоматична, що робить його цінним джерелом і для розвитку іншомовної компетентності [19].

Важливим компонентом іншомовної соціокультурної компетентності школярів є знання про життя молоді іноземних країн, тому актуальними та релевантними за своїм змістом та формою є молодіжні блоги, влоги та Utube-канали.

danisnotinteresting – влог відомого британця Дена Ховелла, який регулярно публікує відеоролики на різноманітні теми молодіжного життя. Вони відзначаються відвертістю, самокритичністю та правдивістю. Юнак часто розповідає про незручні чи бентежні моменти свого життя та стосунків з самоіронією та гумором, що приваблює 1.5 мільйона фолловерів зі всього світу. Проблематика відео дійсно актуальна в рівній мірі підліткам з різних країн мова – автентичний приклад молодіжного сленгу та ідіоматики [4].

Charlieissocoollike – Utube-канал Чарлі Макдоннела, який у віці 17 років почав постити відео, що відображають життя хлопця-підлітка. Його роликам властиві теплота, гумор та ентузіазм до життя та навчання. Серія Fun Science є неймовірною колекцією відео, що в безпосередній гумористичній манері, доступною мовою презентують та пояснюють наукову природу різноманітних явищ життя природи та суспільства. Чарлі також є автором серії книг та

документальних фільмів, які можна використовувати з освітньою метою. Як особистість Чарлі Макдоннел – гідний приклад для підлітків, адже як автор-влогер першого сайту-мільйонника в Британії, часто долучається до різних благодійних проєктів [3].

У підсумку зазначимо, що вчитель іноземної мови сьогодні володіє широким спектром додаткових друкованих та Інтернет-засобів, де може почерпнути необхідну інформацію для формування іншомовної соціокультурної компетентності учнів. Альтернативні матеріали здатні доповнити, а часто і замінити матеріали шкільного підручника, однак вчитель перш за все має виступати як мотиватор пізнавальної діяльності учнів, скеровуючи їх у автономних пошуках інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. About Australia. URL: <http://www.about-australia.com> (дата звернення: 15.02.2022).
2. Canada. URL: <https://www.canada.ca/en/services/culture.html> <https://www.ucc.ca/about-ucc/> (дата звернення: 15.02.2022)
3. Charlieissocoollike. Utube. URL: <https://www.youtube.com/user/charlieissocoollike> (дата звернення: 15.02.2022)
4. Danisnotinteresting. Utube. URL: <https://www.youtube.com/user/danisnotinteresting/videos> (дата звернення: 15.02.2022)
5. Dannis A. Spotlight on Australia. Oxford University Press, 2004. 142p.
6. Dooley J. Cultural Crossroads 4. Nerwbury : Express Publishing, 2016. 55 p.
7. Evans V., Dooley J. Cultural Crossroads 1. Nerwbury : Express Publishing, 2015. 35 p.
8. Evans V., Dooley J. Cultural Crossroads 2. Nerwbury : Express Publishing, 2015. 39 p.
9. Evans V., Dooley J. Cultural Crossroads 3. Nerwbury : Express Publishing, 2016. 39 p.
10. Falk R. Spotlight on the USA. Oxford University Press, 1994. 203 p.
11. Government of Canada. URL: <https://www.canada.ca/en/services/culture.html> (дата звернення: 15.02.2022)
12. Royal Family. URL: <https://www.royal.uk/> (дата звернення: 15.02.2022)
13. Sheerin S., Seath J., White G. Spotlight on Britain. Oxford University Press, 1994. 172 p.
14. Ukrainian Youth Organization. URL: <https://cym.org/en/about/executive-2-2/> (дата звернення: 15.02.2022)
15. United Kingdom. *Country reports*. URL: <https://www.countryreports.org/country/UnitedKingdom.htm> (дата звернення: 15.02.2022)
16. United Kingdom. *Nations online*. URL: https://www.nationsonline.org/oneworld/united_kingdom.htm (дата звернення: 15.02.2022)
17. United States. *National Geographic – Kids*. URL: <https://kids.nationalgeographic.com/geography/countries/article/united-states> (дата звернення: 15.02.2022)

18. Ukrainian Canadian Congress. URL: <https://www.ucc.ca/about-ucc/> (дата звернення: 15.02.2022)
19. USA. *Love exploring*. URL: <https://www.loveexploring.com> (дата звернення: 15.02.2022)
20. Deutschland. *Deutschland.de*. URL: <https://www.deutschland.de/de/topic/politik> (дата звернення: 15.02.2022)
21. Festivals 2023 in Deutschland. URL: <https://www.dein-festival.de/festivals/festivals-2023> (дата звернення: 15.02.2022)
22. Pilaski A. Entdeckungsreise D-A-CH. Kursbuch zur Landeskunde. Langenscheidt, 2011. 144 S.
23. Kilimann A., Kotas O., Skrodzki J. 45 Stunden Deutschland. Orientierungskurs. Politik. Geschichte. Kultur. Stuttgart:Klett Verlag, 2012. 96 S.

Селікова Я.С.,
методист, викладач циклової комісії
психолого-педагогічних дисциплін та дошкільної освіти
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 012 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА У ПЕРІОД КАРАНТИННОГО/ВОЄННОГО СТАНІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Українська освітня спільнота кілька років поспіль отримує і долає багато викликів. Спочатку це було пов'язано з карантинними обмеженнями, що спричинила пандемія COVID-19, у минулому році – це введення воєнного стану, пов'язаного з російською агресією.

Організація практичної підготовки здобувачів освіти Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр та освітнього ступеня бакалавр здійснюється з дотриманням педагогічних умов, які в свою чергу визначають обставини екзогенного та ендогенного середовищ.

В умовах сьогодення першочерговим є екзогенне середовище – це зміни в суспільстві, політиці, науці та економіці, які спричинені військовим станом в Україні, які ведуть до перетворення українського суспільства та структури освіти в нашій країні.

Ендогенне середовище, на яке ми освітяни можемо впливати і перетворювати його, сприяє модернізації освітнього процесу.

Під час практичної підготовки здобувачів освіти – це елементи освітнього процесу, які ми визначаємо і варіюємо ними. Наприклад, це зміст практичної підготовки, її організація, різноманітні форми та методи, це освітні технології та оснащення.

Комплексна реалізація педагогічних умов, врахування факторів екзогенного та ендогенного середовища, забезпечують підвищення рівня практичної підготовки здобувачів освіти Обласного коледжу.

Практична підготовка дає можливість майбутнім спеціалістам у галузі дошкільної освіти отримати практичні навички і, реалізуючи завдання практики, сформувані професійну компетентність (інтегральну, загальну, спеціальну (фахову)).

Перехід української освітньої системи в умовах карантину та воєнного стану переважно на організацію освітнього процесу в змішаному форматі має свої специфічні особливості.

До таких особливостей організації практичної підготовки здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта слід віднести наступні:

- організація практичної підготовки у змішаному форматі з використанням дистанційних форм навчання за неможливості реалізувати завдання в очному режимі;

- дотримання безпекових вимог, позитивна психологічна атмосфера;

- налагодження конструктивної взаємодії та комунікації між усіма учасниками освітнього процесу в системі практичної підготовки здобувачів освіти Обласного коледжу;

- збільшення ваги таких навичок як вміння до креативного вирішення педагогічних завдань, критичність мислення, побудова ефективної міжособистісної взаємодії та здатність до командної роботи під час проходження практики у здобувачів освіти .

Змішане навчання під час практичної підготовки майбутніх вихователів за умови врахування зазначених особливостей сприяє активному використанню інформаційно-комунікаційних технологій.

Наприклад, це електронний журнал з практики та електронний щоденник (Е-портфоліо).

У закладах дошкільної освіти та закладах загальної середньої освіти педагоги використовують портфоліо для того, щоб зробити презентацію власних педагогічних надбань. Останнім часом Е-портфоліо стає популярним саме в системі підготовки майбутніх педагогів, зокрема у практичній підготовці. Роботи науковців Н. Бідюк [6], О. Набоки [1], І. Фільо[7] присвячені проблемі розробки портфоліо здобувачів освіти.

Е-портфоліо здобувача освіти Обласного коледжу містить матеріали всіх практик, які заплановані освітньою програмою підготовки освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр та освітнього ступеня бакалавр спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Електронний щоденник здобувача освіти Обласного коледжу з практичної підготовки містить відомості про виконання індивідуального плану практичної підготовки, творчі звіти, висновки, саморефлексію здобувача освіти про сформовані компетентності, методичні та навчальні матеріали, літературу.

До позитивних сторін використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій під час практичної підготовки здобувачів освіти Обласного коледжу відносимо наступні:

- інформаційно-комунікаційні технології сприяють активному розвитку системи онлайн освіти Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради;

- ефективно впливають на опанування ІКТ здобувачами освіти Обласного коледжу;

- формують у здобувачів освіти критичність мислення, креативність у навчанні;

- сприяють покращенню процесу методичного упорядкування практичної підготовки під час самостійної роботи здобувачів освіти Обласного коледжу спеціальності 012 Дошкільна освіта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Набока О. Г. Використання технології порт фоліо у фаховій підготовці майбутніх економістів. Науково-методичний збірник. Слов'янськ : СДПУ, 2010. Вип. 15. С. 170-176.

2. Науково-методичний збірник / за загальною редакцією С. М. Шкарлета . Київ-Чернівці „Букрек”. 2022. 140 с.

3. Педагогічна практика : навчально-методичний посібник для студентів ОС „Бакалавр” спеціальності 012 „Дошкільна освіта” /І. В. Корякіна, С. А. Тітаренко, Л. П. Загородня та ін. Суми : видавничо-виробниче підприємство „Мрія”. 2019. 196 с.

4. Положення про організацію практики здобувачів вищої освіти Кременчуцького педагогічного коледжу імені А. С. Макаренка. Кременчук. 2022. 29 с.

5. Професійне портфоліо: територія успіху сучасного педагога / А. А. Кендюхова. Кіровоград. 2016. 36 с.

6. Професійне порт фоліо як перспективна технологія оцінювання навчальних досягнень студентів у американській освітній практиці/Н. М. Бідюк// Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб.наук.пр. Київ-Вінниця, 2009. Вип. 21. С. 19-24.

7. Фільо І.Є. Технологія Е-портфоліо в професійній підготовці інженерних фахівців / І.Є. Фільо // Теорія та методика електронного навчання: зб. наук.праць. Кривий Ріг: Видавничий

Курок Р. О.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
молодший науковий співробітник
лабораторії науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти
Національної академії педагогічних наук України,
м. Київ*

ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ СПЕЦКУРСІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Дистанційне та змішане навчання стали реаліями сьогодення в умовах довготривалого карантину та військових дій в Україні, що потребує розроблення та широкого впровадження в освітній процес закладів освіти дистанційних навчальних дисциплін та курсів.

Технологічний аспект упровадження дистанційного курсу охоплює два складники:

- технологія створення дистанційного курсу;
- технологія навчання за системою дистанційної освіти.

Основними елементами технології створення дистанційних спецкурсів є:

- оформлення змістової частини у вигляді текстового файлу, одночасно здійснюється добір ілюстративного матеріалу, графіків, таблиць та іншого додаткового матеріалу;
- визначення структури курсу, тобто розподіл усього навчального матеріалу за окремими модулями;
- оформлення матеріалу у вигляді, придатному для розміщення на комп'ютері;
- розміщення файлів на сервері або твердому носії і відправлення їх користувачам [2].

Зміст дистанційного курсу і його дизайн є взаємозалежними складниками. Педагогічний дизайн курсу – це структурування текстів, формування системи посилань і переходів між поняттями, розділами, вибір інструментарію для реалізації освітнього процесу, зовнішнє оформлення курсу, облік ергономічних вимог тощо.

Технології педагогічного дизайну (instructional design) дозволяють визначити чітку послідовність вивчення матеріалу, виконання практичних завдань, перевірки знань і вирішення інших навчальних завдань.

Зміст курсу, колірне рішення, ілюстрації, специфічні способи візуалізації, педагогічні технології, організаційні форми навчання і т. д. мають становити єдине ціле дистанційного курсу.

У процесі впровадження дистанційних спецкурсів потрібно враховувати низку особливостей, притаманних дистанційній формі навчання, зокрема:

- гнучкість, надає можливість слухачам самостійно обирати час і тривалість навчання;
- модульність;
- паралельність, передбачає можливість слухачеві поєднувати навчання з іншою освітньою діяльністю;
- асинхронність, передбачає роботу як педагога, так і слухачів за зручними для них графіками;
- охоплення або масовість, кількість слухачів, що навчаються одночасно, не є критичним параметром [5].

Другим важливим напрямом у роботі з упровадження дистанційного спецкурсу є обґрунтування і розроблення структури та змісту методичного забезпечення, здатного задовольняти всі необхідні вимоги. Створення ефективного методичного забезпечення дистанційного спецкурсу дозволить реалізувати переваги дистанційної форми, подолати негативні аспекти, зробити процес навчання комфортним і продуктивним. Методичне забезпечення дистанційного спецкурсу має відповідати таким вимогам:

а) доступність (як в загальнодидактичному сенсі – відповідність віку, рівню підготовленості тощо, так і в технічному – використання поширених безкоштовних доступних програмних засобів, забезпечення безперебійної технічної підтримки і допомоги за запитом слухача);

б) цілісність (логічна взаємопов'язаність усіх компонентів і їх несуперечливість);

в) інформаційна насиченість (освітнє середовище дистанційного спецкурсу повинне містити такий обсяг інформації, який дозволить кожному користувачеві вибрати необхідний матеріал, виходячи з власних освітніх потреб, мотивів, цілей і рівня обізнаності);

г) функціональність (підпорядкованість усієї навчальної інформації цілям і завданням конкретної теми курсу та професійної діяльності слухачів);

д) продуктивність (засоби організації діяльності слухачів повинні орієнтувати їх на отримання власних освітніх продуктів у вигляді текстів, проєктів документів тощо);

е) уніфікованість (усі компоненти дидактичного забезпечення повинні створюватися за єдиними правилами, структура та оформлення навчальних матеріалів повинні бути однаковими по всіх розділах і модулях, що дозволить слухачам зосередити зусилля на об'єкті вивчення і виключити витрати часу на адаптацію до особливостей подання матеріалу при переході від одного розділу до іншого);

є) оперативність зворотного зв'язку (дидактичне забезпечення повинно містити засоби зворотного зв'язку зі слухачами для надання інформації про результативність процесу навчання, коригування його ходу та результатів) [3].

При розробленні дистанційного спецкурсу ми враховували те, що найбільшу ефективність має мультимедійне представлення навчальної інформації, що сприяє кращому сприйняттю і запам'ятовуванню матеріалу. При цьому забезпечується можливість задіяти підсвідомі реакції слухача [4].

Особливу роль у дистанційному навчанні відіграє організація взаємодії слухачів між собою і викладача з окремими слухачами і всією групою. Слухачу дистанційного курсу необхідно інтерактивне спілкування з партнерами та з викладачем, що знімає почуття ізольованості й сприяє підвищенню мотивації до його вивчення. Дистанційне навчання вимагає від учасників значної організованості, самодисципліни, прагнення до самоосвіти та вміння спілкуватися. Учасники дистанційного курсу утворюють навчальне мережеве співтовариство. Спілкування, обмін знаннями, навчання, засновані на загальному інтересі, є основними ознаками будь-якої спільноти. Викладач дистанційного курсу несе повну відповідальність за управління навчальним співтовариством і виступає в ролі тьютора. У сучасній педагогічній теорії й практиці поняття „тьютор” поки що не є достатньо обґрунтованим і розуміється дослідниками неоднозначно. На практиці тьюторами частіше називають педагогів, які супроводжують слухачів у системі опанування дистанційного курсу.

У нашому дослідженні погоджуємося з трактуванням категорії „тьютор”, запропонованим А. Бойко, як методиста віртуального навчального класу, який управляє самостійною роботою учнів і навчальною взаємодією, надаючи методичну та інформаційну допомогу з використанням інтерфейсу тьютора, у якому відображаються процес навчання групи та звіти за його результатами [1].

До педагога (тьютора) дистанційного курсу висуваються специфічні вимоги, які спираються передусім на його професійні навички. Тьютор повинен володіти методологією адаптації курсу до умов дистанційного навчання; методикою складання та використання текстових завдань; уміти організовувати самостійну роботу слухачів з використанням технологій дистанційного навчання [5].

Успіх дистанційного курсу багато в чому залежить від уміння викладача спілкуватися зі слухачами в мережі, дотримуючись правил мовленнєвого, ділового, педагогічного етикету. Специфіка мережевого спілкування вимагає від учасників навчального співтовариства знання і дотримання правил електронного етикету.

Таким чином, дидактичні особливості моделі дистанційного спецкурсу, обумовлені інформаційними можливостями інтернету, диктують специфічні форми подання, структурування й організації змісту навчання, способи взаємодії учасників освітнього процесу і вимагають, як і при створенні будь-якої системи, певних педагогічних технологій, обраної концепції навчання, адекватного використання засобів ІКТ, їх властивостей і функцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко А. М. Тьютор – якісно вища педагогічна позиція і новий простір духовно-моральної взаємодії. *Педагогічні науки :збірник наукових праць*. Полтава, 2011. С.4-10.
2. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г.І., Ільїн О. О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів : навч. посіб. Київ: ДУТ, 2014. 140 с.
3. Галецький С., Галецька Т. Дистанційне навчання як елемент інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 1, Умань, 2018. С.54-62.
4. Курок Р.О. Розвиток правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів: теорія і методика: монографія. Київ: ТОВ „ЦП „КОМПРИНТ”, 2022. 422 с.
5. Морзе Н. В. Інформаційні технології в навчанні: навч. посіб. К.: Видавнича група ВНУ, 2004. 240 с.

Рак В. С.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: **Яценко Т. В.,**
кандидат психологічних наук, завідувач кафедри ПП та ДО
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ Й РОЗУМІННЯ ДОШКІЛЬНИКАМИ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ІНШИХ ЛЮДЕЙ

Останніми роками в системі дошкільного виховання на перше місце вийшов інтелектуальний розвиток дитини. Емоційній же сфері приділяється недостатня увага. Однак, як справедливо вказували Л. С. Виготський, О. В. Запорожець, тільки узгоджене функціонування цих двох систем, їхня єдність може забезпечити успішне виконання будь-яких форм діяльності дитини.

За даними сучасних дослідників В. П. Зінченка, О. Б. Орлова, В. І. Слободчикова виділяються такі проблеми, пов'язані з розвитком емоцій дошкільнят:

1. Діти не знають і не розуміють емоції людини.
2. Не вміють їх контролювати.
3. Не співпереживають один одному.

Дорослі висувають багато заборон у вираженні емоцій дітей. Це і заборона на сльози (для хлопчиків), заборона на вираження страху, агресії тощо. Контроль з боку дорослих, звісно, потрібен, але він не повинен переслідувати виключно інтереси вихователів, батьків. В умовах дитячого садка ми часто забуваємо, що ці заборони тягнуть за собою обмеження життєвості, чарівності, тобто втрату тієї природності, якою володіє дитина [3].

До кінця шостого року життя дитина повинна: емоційно тонко відчувати переживання близьких дорослих, дітей, персонажів казок та історій, мультфільмів і художніх фільмів, лялькових вистав. Дошкільник може виявляти емоційне ставлення до літературного твору, висловлювати своє ставлення до конкретного вчинку літературного персонажа. Має виявляти естетичні почуття, емоції, естетичний смак, естетичне сприйняття, інтерес до мистецтва та деякі інші [1].

Варто також зазначити, що найбільший розвиток емоційної сфери дитина отримує в процесі спілкування з однолітками. У середньому в спілкуванні однолітків спостерігається в 9-10 разів більше експресивно-мімічних проявів, що виражають найрізноманітніші емоційні стани – від сильного обурення до бурхливої радості, від ніжності та співчуття до бійки. Настільки сильна емоційна насиченість спілкування дітей, мабуть, пов'язана з тим, що починаючи з 4-х років, однолітки стають кращим і привабливішим партнером у спілкуванні. У зв'язку з цим і виникла ідея розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку в умовах дитячого колективу.

Справа в тому, що вміння дитини встановлювати та підтримувати успішну комунікацію з дорослими та однолітками, вирішувати конфлікти, що виникають у взаємодії з іншими дітьми, організувати позитивну гру багато в чому залежить від сформованості в неї компонентів розуміння емоцій.

До таких компонентів відносяться: початкова оцінка афективної інформації, що надсилається іншою людиною; тлумачення сприйнятого афективного повідомлення іншого індивіда; розуміння емоційної інформації у межах обмежень правил відображення емоцій та ситуативному контексті; використання навичок розуміння емоцій у ході соціальної взаємодії. Процес повідомлення дітьми інформації про емоції іншим людям та отримання ними емоційних повідомлень у відповідь від оточуючих виглядає як своєрідна „гра-перемікач”, успішність участі в якій вимагає вміння відправляти і приймати емоційні повідомлення. У силу того, що внутрішні переживання та міжособистісні відносини обумовлені емоційними трансакціями, від здібності дітей до розуміння власних емоцій та емоційних станів інших людей залежить успішність їх контактів з дорослими та однолітками та ступінь задоволеності змістом соціальної взаємодії.

Усі ми знаємо, що провідна діяльність дошкільнят – ігрова. Тому вся робота з даного питання має бути побудована на основі ігрових вправ, спрямованих насамперед на розвиток емоційної сфери дошкільнят [2]. Дану мету вирішуємо через такі завдання:

1. Познайомити дітей з емоціями людей, формувати вміння розуміти їх.
2. Розвивати здатність до емпатії, співпереживання.
3. Формувати почуття приналежності до групи.
4. Навчити контролювати свої емоції в певних ситуаціях.

Усю свою роботу здійснюємо в ігровій діяльності (настільні, словесні, пізнавальні рольові, психологічні та інші ігри), у спільній діяльності з дітьми. З успіхом використовуємо твори народного фольклору: казки, ігри, потішки, загадки.

З вищесказаного випливає, що вся система виховно-освітньої роботи повинна орієнтуватися на розвиток особистості дітей і забезпечення їхнього емоційного благополуччя. У дитячому садку необхідно створювати спеціальні умови для розвитку емоційної сфери дітей. Під час спільної діяльності слід організувати такі ігри та етюди, які допомогли б познайомити дошкільнят з емоціями, навчили б їх контролювати. Доцільно в комплексі застосовувати різні методи та прийоми роботи з розвитку емоційної сфери дітей (використання музичних ігор, елементів казкотерапії тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Калошин В. Ф. Вплив емоцій на ефективність навчального процесу: теорія та практика. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 1. С. 70-74
2. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): навч. посіб. для вищ. навч. закладів. К.: Освіта, 1998. 255 с.
3. Корман О. Батьківське ставлення та його вплив на формування дитячої особистості / О. Корман. – К. : Психолог, 2010. – 233 с.

Музика А. А.,
вихователь вищої категорії
дошкільний навчальний заклад ясла-садок
комбінованого типу №18 „Дзвіночок”,
м. Умань

МНЕМОТЕХНІКА ЯК ІГРОВА ТЕХНОЛОГІЯ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ

Актуальність. Як легко, без напруження, граючись, вивчати математику у садочку та в початковій школі?

Що потрібно зробити вчителю, щоб навчання сучасних дітей було цікавим та захоплюючим? Адже у сучасній педагогіці існує багато різноманітних форм та методів активного навчання, спрямованих на якісне засвоєння знань учнями, на розвиток їх розумової діяльності .

Мета: показати значення використання методів та прийомів мнемотехніки у навчальній діяльності як ігрову технологію, що формує пізнавальну активність школярів та сприяє легкому запам'ятовуванню матеріалу під час засвоєння складу числа, при усвідомленому вивченні цифрового ряду від 1 до 10.

Сучасний етап розвитку національної школи в Україні характеризується пошуками нових шляхів удосконалення початкової освіти. Вона, як складова загальної середньої освіти, спрямована на загальний і всебічний розвиток дитини молодшого шкільного віку та на повноцінне оволодіння нею навичками навчальної діяльності. Формування в учнів початкової ланки освіти ключових та предметних компетентностей і є основним завданням Нової Української школи.

Пріоритетним напрямом реформування початкової освіти є створення умов для набуття школярами якісно нових знань у процесі вивчення базових навчальних предметів, зокрема знань з освітньої галузі „Математика”. Курс математики у системі неперервної освіти ґрунтується на відповідному змісті Базового компонента дошкільної освіти й реалізує наступність між дошкіллям

та початковою школою у сфері логіко-математичного розвитку, а також забезпечує перспективність у навчанні математики в 5-му класі.

Адже ні для кого не є секретом, що в даний час все частіше у дітей спостерігаються наступні проблеми: недостатній розвиток пізнавальних здібностей, низький рівень логічного мислення та міркування.

У Державному стандарті загальної початкової освіти зазначено, що основним завданням освітньої галузі „Математика” є розвиток у молодших школярів понятійного апарату та формування в них математичних знань, умінь і навичок на засадах компетентнісного підходу. Тому перед нами постало завдання навчити дітей логічно мислити, розв’язувати прості математичні задачі та приклади, знати та правильно називати цифри, співвідносити їх з числом; забезпечити тісний зв’язок між оволодінням математичними уявленнями, кількісними відношеннями і діяльністю дітей у побуті, грі, під час виконання спеціальних вправ, а також вчити розрізняти предмети за розмірами, орієнтуватися в просторі та часі.

Працюючи з дітьми дошкільного віку та молодшого шкільного віку, ми помітили, що у сучасної дитини об’єм довготривалої пам’яті набагато більший, а прохідність оперативної вища, що дозволяє сприймати і переробляти велику кількість інформації за короткий проміжок часу. Ця здатність дана сучасним дітям для того, щоб в століття високих технологій вони встигали орієнтуватися в інформаційному потоці.

На відміну від дітей минулого століття у сучасних дітей з моменту народження починає функціонувати смислове сприйняття, ґрунтоване на образах. Підвищена потреба дитини до сприйняття інформації примушує її постійно шукати нові можливості для її задоволення. І ми можемо задовольнити ці потреби молодших школярів, використовуючи прийоми і методи мнемотехніки на уроках математики, які поєднанні в логічних, логіко – математичних іграх і вправах та спеціальних фізкультхвилинках.

Для того щоб заняття та уроки з математики стали легкими, цікавими та захоплюючими для дітей ми у своїй роботі використовуємо інноваційну технологію „Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти” та навчально – розвиваючий комплекс методичних розробок „Числа та їх таємниці” Г. Чепурного і формуємо математичну компетенцію дітей завдяки прийомам мнемотехніки, таких як:

- Прийом,„Аналогія”
- Прийом,„Піктограми”
- Прийом,„Цифрообраз”
- Прийом,„Сюжет”

- Прийом, „Римізація”
- Прийом, „Нумерація”
- Прийом, „Асоціація”

Саме ці прийоми мнемотехніки полегшують процес запам'ятовування у дітей і збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення додаткових асоціацій. А також сприяють:

- ✓ розвитку основних психічних процесів - пам'яті, уваги, образного мислення та уяви;
- ✓ вмінню дітей перетворювати абстрактні символи, образи (перекодування інформації);
- ✓ розвитку дрібної моторики рук;
- ✓ формуванню навичок співпраці, взаєморозуміння, доброзичливості, самостійності, ініціативності, відповідальності;
- ✓ формуванню цілісного сприйняття навколишнього світу;
- ✓ розвитку інтересу, мотивації до вивчення нового, невідомого в навколишньому світі, приймати активну участь в освітньому процесі;
- ✓ створенню умов, які сприяють взаємодії і співпраці з батьками дітей.

Завдяки запропонованому алгоритму ми використовуємо мнемотренажери „Цифрообрази”, „Казкова історія”, „Хто там?”, „Лото складу числа”; мнемо ігри „Знайди пару”, „Країна чисел”; казку „Числа та їх таємниці”, зошит розмальовку та аудіо диск, які допомагають дітям продуктивно засвоїти нумерацію чисел в межах 10, склад числа, розвинути логічне та творче мислення, зв'язне мовлення, дрібну моторику та сформувати у вихованців навички до самонавчання. Досвід показує що одним із шляхів успішного вивчення математики в дошкільному закладі є розвиток образної пам'яті, образного мислення та уяви.

Чому саме розвиток образної пам'яті? Тому що у дітей дошкільного віку права півкуля мозку розвивається сильніше, і уява відіграє дуже важливу роль в житті дитини. Саме на цьому етапі потрібно зробити все, щоб у дошкільника не втратився інтерес до навчання, а навпаки, він був впевнений у собі, у своїх силах. Наприклад, цифри вона запам'ятає швидше, якщо їх „оживити”, а назви місяців, днів тижня, частини доби легше вивчити, якщо дошкільник зобразить їх за допомогою піктограм. Навіть фізкультхвилинки на заняттях з математики можна провести з цікавістю і користю. Керуючись прийомом мнемотехніки „Цифрообраз”, діти з радістю і легкістю виконують фізичні вправи у супроводі віршиків про цифри. При цьому відбувається закріплення нового матеріалу, розвивається образна уява, увага і підключається ще й кінестетична пам'ять

дитини. Все це дозволяє зняти втому, підвищує працездатність та сприяє всебічному, гармонійному розвитку дітей. Таке поєднання фізичних вправ з мнемотехнікою, забезпечує дітям активну роботу різних груп м'язів та активізує процеси пам'яті. У дошкільників при цьому поліпшується настрій та зростає продуктивність подальшої навчальної роботи. Для початку дітям пропонують запам'ятати рухи, що відповідають певним цифро образам. Після запам'ятовування рухів мнемозарядку проводять у прискореному ритмі. Рухи при цьому демонструє вихователь чи хтось з дітей. На другому етапі, той хто проводить фізкультхвилинку, гучно називає цифрообраз, а діти швидко відтворюють відповідний цьому образу рух.

Використання мнемотехніки на заняттях з математики забезпечує розвиток творчості, відповідальності, зберігає психічне та фізичне здоров'я, що гарантує виску якість освіченості в майбутньому в шкільному житті.

Дуже влучно писав В. О. Сухомлинський у своїй праці „Серце віддаю дітям”: „Педагогічна мудрість вихователя в тому й полягає, щоб дитина ніколи не втрачала віри в свої сили, ніколи не відчувала, що в неї нічого не виходить, щоб кожен крок до знань був гордим злетом птаха, а не стомленою ходою знесилоного подорожнього, що знемагає під непосильною ношею.” Тому наші педагоги будують свої заняття в ігровій формі таким чином, щоб діти під час гри здобували нові знання, відтворювали набуті без напруження та страху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А.М.Богущ. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Чепурний Г. А. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти. Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 152 с.
3. Чепурний Г. А. Казки діда Тараса „Числа та їх таємниці”. Методика вивчення складу числа. Серія „Освітня Мнемотехніка”. – Вінниця: „Розвиток”, 2013. – 36 с.

Бірюкова С.О.,
викладач філологічних дисциплін
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А.С.Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ІНТЕРАКТИВНА ВІДЕОЛЕКЦІЯ ЯК ФОРМА НАВЧАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

На сучасному етапі розвитку суспільства та науково-технічного прогресу, з урахуванням посилення ролі навчання з використанням дистанційних технологій неможливо уявити освітній процес без мультимедійних й інформаційно-комунікаційних технологій, тобто систем передачі навчальної інформації, методів інтерактивної взаємодії студента й викладача, засобів дистанційного контролю знань і форм методологічної підтримки самостійної роботи [1].

Неможливо переоцінити значення використання програмних продуктів, які дають можливість для обміну текстовими, голосовими й візуальними повідомленнями між викладачем і здобувачами освіти, трансляції відеосюжетів і мультимедійних презентацій.

Використання дистанційних методів дозволяє зменшити матеріальні та часові витрати на здійснення навчання, задіяти більшу кількість учасників, підвищити якість освітнього процесу за рахунок використання сучасних засобів навчання. Але застосування традиційних форм проведення занять, зокрема лекційних, неможливе через віддаленість викладачів і студентів. Завдання лекції – забезпечити теоретичну основу навчання, розвинути інтерес до навчальної діяльності та конкретної навчальної дисципліни, а також сформувати у здобувачів освіти орієнтири для самостійної роботи над курсом. Ці напрямки залишаються пріоритетними й для дистанційних форм навчання [5].

Використання онлайн-інструментів і сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дає можливість дотримуватися основних аспектів проведення лекційного заняття, наприклад, у формі відеолекцій.

Відеолекція – це систематичний, послідовний виклад навчального матеріалу викладачем, що не вимагає його особистої присутності перед студентами, за допомогою використання можливостей обробки, зберігання та передачі відео- й аудіоінформації. Важливим плюсом такого способу викладу теоретичного матеріалу є можливість прослуховування лекції в будь-який зручний час, із поверненням до найбільш складних моментів.

Використання відеолекцій дає можливість викладачеві підвищити ефективність навчального процесу, застосовуючи широкий набір засобів керування пізнавальною діяльністю, реалізуючи багаті можливості ілюстрації змісту навчального курсу. Формат відеолекції дозволяє викладачу синтезувати практично всі необхідні види подачі інформації: графічну, аудіальну, текстово-символьну [2].

Але традиційні відеолекції мають і значний недолік: вони не дозволяють здійснювати двосторонній обмін інформацією між викладачем і студентами. Для вирішення цієї проблеми й створюються інтерактивні відеолекції, які

дають можливість організувати діалог учасників, включити в роботу всіх студентів, мотивувати їх до самостійного виконання завдань, забезпечити ігрову й тренінгову форми роботи [3].

Під час проведення навчальних занять з української мови, методики навчання мовно-літературної освітньої галузі в початкових класах, а також занять факультативу з культури мовлення використовують програмні продукти, які дають можливість ознайомити учнів і студентів із теоретичним матеріалом в аудіовізуальній формі, а також запропонувати запитання та завдання, які можна виконати на інтерактивній онлайн-дошці й у формі опитування, тестування, змагання, вікторини, заповнення таблиць, складання та взаємодоповнення ментальних карт тощо [6, 7].

Будь-яке заняття розпочинаю з цілепокладання та мотивації. З цією метою використовую інтерактивну дошку (сервіси Nearpod, Jamboard тощо).

Лекцію можна вести як у синхронному, так і в асинхронному режимі, викладаючи теоретичний матеріал аудіовізуально, наприклад, із використанням сервісу Nearpod. Застосовуючи модель змішаного навчання, „перевернутий клас”, виклад навчального матеріалу поєдную з паралельним заповненням таблиць (у них частково пропущено інформацію або необхідно узагальнити й систематизувати матеріал, попередньо опрацьований удома), ментальних карт, відновленням логічних ланцюжків, визначенням ключових понять теми за їх ознаками [4, 7]. Наприклад:

1. Заповніть таблицю „Види читання” (види читання, характеристика, переваги, недоліки, період формування).

2. Доповніть таблицю „Якості читання” (якості читання, критерії, прийоми вироблення), „Вивчення будови слова в початкових класах” (значуща частина слова, визначення, спосіб визначення, прийом ознайомлення, труднощі у вивченні).

3. Заповніть порівняльну таблицю „Жанрові особливості творів дитячого читання” (оповідання і казка, казка і легенда, прислів'я і приказка, вірш і байка, казка і байка, міф і легенда тощо)

4. Розставте етапи роботи над новим твором у правильній послідовності:

1. Аналіз
2. Вправи для розвитку техніки читання
3. Перевірка первинного сприйняття
4. Переказування
5. Перше читання
6. Підготовча робота до сприймання твору
7. Повторне читання
8. Робота над виразним читанням

9. Складання плану
10. Словникова робота
11. Творча робота на основі прочитаного
12. Узагальнююча бесіда

5. Відновіть засоби міжфразної єдності за прикладами.

6. Знайдіть зайвий термін (наприклад, іменники змінюються за родами, числами та відмінками).

7. Продовжіть логічний ланцюжок і назвіть ознаку (принцип, концепцію), за якою він створений (закінчення, основа, ..., ..., ...).

Інтерактивна лекція дає можливість не лише ознайомити з теоретичним матеріалом, а й проконтролювати усвідомлення інформації на кожному її етапі шляхом виконання завдань з використанням сервісів Nearpod, LearningApps, Kahoot!, Quizziz, WordArt, MindMeister, visme, Webpen, Moodle, Google Форми, Mentimeter тощо [5]. Наводжу деякі форми завдань:

- голосування;
- заповнення пропусків;
- вибір правильного варіанта відповіді;
- розподіл (сортування) мовного матеріалу;
- запис відповіді на інтерактивній дошці;
- створення хмари слів (асоціативного куща, ментальної карти);
- складання пазлів;
- спільне редагування документу.

Підсумок навчального заняття може містити як систематизацію навчального матеріалу шляхом виконання тестів на різних платформах, так і самоаналіз/ взаємоаналіз/ рефлексію з використанням технологій критичного мислення [7].

Отже, використання нестандартних лекцій, а саме інтерактивних, сприяє усвідомленому, активному, глибокому, системному засвоєнню навчального матеріалу й відповідає вимогам сучасної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головачук Т.І. Інноваційний підхід при проведенні лекційного заняття. *Проблеми освіти*. URL: http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2011/v2/NV-2011-V2_68.pdf (дата звернення: 28.02.2023).

2. Ефективний відеоурок: 5 кроків для вчителя. Освіторія: вебсайт. URL: <https://osvitoria.media/experience/efektyvnyj-videourok-5-kroktiv-dlya-vchytelya/> (дата звернення: 28.02.2023).

3. Єхалов В.В., Куш К.О., Хоботова Н.В. Інтерактивні форми надання лекційного матеріалу в післядипломній медичній освіті. *Південноукраїнський медичний науковий*

журнал. 2017. № 17. С. 40-42. URL: https://repo.dma.dp.ua/3345/1/17_2017-%D0%9F%D1%96%D0%B2%D0%B4.%D0%A3%D0%BA%D1%80.%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD-40-42.pdf (дата звернення: 28.02.2023).

4. Інтерактивна лекція, або Як перетворити виклад матеріалу на досвід навчання. Центр навчальних та інноваційних технологій УКУ: блог. URL: <https://ceit-blog.ucu.edu.ua/vykladannya/interaktyvna-lektsiya-abo-yak-peretvoryty-vyklad-materialu-na-dosvid-navchannya/> (дата звернення: 28.02.2023).

5. Каталог онлайн-сервісів. Центр професійного розвитку педагогічних працівників Гребінківської міської ради: вебсайт. URL: <https://grcprpp.gov.ua/katalog-onlajnservisiv-14-05-12-02-04-2021/> (дата звернення: 28.02.2023).

6. Медвідь Л. Інноваційні технології у вищому навчальному економічному закладі: інноваційна лекція та контактне заняття. Наукові конференції: вебсайт. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/3212> (дата звернення: 28.02.2023).

7. Як сконструювати інтерактивну лекцію? Центр навчальних та інноваційних технологій УКУ: блог. URL: <http://ceit-blog.ucu.edu.ua/vykladannya/yak-skonstruyuvaty-interaktyvnu-lektsiyu/> (дата звернення: 28.02.2023).

Багро Д. В.,

*здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Обласного коледжу*

*„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

*Науковий керівник: Яценко Т. В.,
доцент кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі реформування освіти одним із головних завдань є створення необхідних умов для всебічного розвитку та самореалізації кожного громадянина України. Запорукою ефективності будь-якої діяльності дітей дошкільного віку є результативність пізнавальної діяльності, яка залежить від мети розумової діяльності, розвитку інтелекту, вродженого темпераменту дітей.

Одним із практичних шляхів актуалізації розвитку сучасних освітніх і пізнавальних процесів є практичне впровадження інноваційних технологій, насамперед через комп'ютерні ігри. Комп'ютерні ігри позитивно впливають на розвиток пізнавальних процесів у дітей. Зокрема, під час гри діти дошкільного віку: вчиться мислити логічно, вибудовувати причинно-наслідкові зв'язки; запам'ятовує досить великі обсяги інформації; здійснює зорово-моторну координацію; розвиває образне мислення; стає зібраним і уважним у потрібні моменти.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що проблему розвитку пізнавальних процесів дітей дошкільного віку висвітлено у працях Л. Аристової, Н. Бібік, Л. Божович, Л. Венгер, Л. Виготського, О. Запорожця, О. Кононко, Г. Костюка, П. Підкасистого, О. Савченко, І. Харламова, Г. Щукіної та ін.

Незважаючи на десятиліття досліджень науковців щодо формування пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку, актуальність даного питання залишається у зв'язку з комп'ютеризацією і потребує поглибленого вивчення цієї проблеми засобом використання комп'ютерних ігор у розвитку пізнавальних процесів дітей.

Комп'ютерні ігри відіграють важливу роль у формуванні пізнавальних процесів дітей дошкільного віку. Комп'ютерна гра – це взаємодія дитини (групи дітей) з комп'ютером або кількох дітей за допомогою комп'ютера з метою розваги, навчання чи навчання.

Використання комп'ютерного забезпечення в закладі дошкільної освіти розвиває в дошкільників пізнавальний інтерес, підвищує ефективність до самостійних видів діяльності, покращує формування уявлень про різні явища і предмети тощо. Той інтерес, який викликають заняття на комп'ютері і лежить в основі формування таких важливих структур, як пізнавальна мотивація, мислення, довільна пам'ять і увага [1, с. 114].

Розвиваючі комп'ютерні ігри – це комп'ютерні програми, помічники для організації ігрового процесу, головною метою якого є розвиток особистості дитини. А розвиток являє собою процес новоутворень в особистості, нові психічні якості або їх новий рівень, процес формування здібностей, інтересів, потреб, волі, емоцій.

Беззаперечно, такі ігри спрямовані на розвиток пізнавальних процесів дитини (мислення, пам'яті, уваги, уяви і т.д.), а також, на становлення позитивних якостей особистості, таких, наприклад, як самостійність, послідовність, терпіння, посидючість, допитливість тощо.

У формуванні пізнавальних процесів дітей дошкільного віку можна використовувати такі види розвиваючих комп'ютерних ігор:

– конструкторські програми (ігри), в процесі яких дітям треба або скласти з різних частин фігуру певної форми, або, навпаки, розбити наявну фігуру на задані частини. Ці програми розвивають не тільки сприйняття і координацію, але й образне мислення дітей, а також посидючість, старанність, терпіння. Наприклад, пазли, тетріс, Додай візерунок тощо.

– ігри-драматизації (“конструктори казок”), що містять у собі можливості текстового і графічного редакторів для формування та відтворення ілюстрацій, можна “зіграти” казку на комп’ютері, а можна роздрукувати ілюстрації, вирізати і створити настільний театр. Такий варіант ігр чудово підходить для групової роботи і сприяє розвитку уяви, сприйняття, мовних навичок, комунікабельності, позитивного емоційного настрою і т.д. Створити найпростіший мультфільм, наприклад, можна з допомоги програми ПервоЛого.

– програми, спрямовані на розвиток зорово-моторної координації орієнтації дитини в просторі. Це різні лабіринти, по яких необхідно протягнути предмет або ігри, завданням яких є швидко зловити фігуру.

– головоломки або ігри, на розвиток логічного мислення. Існує величезна кількість різних варіантів головоломок, від простих – ребуси, до складних – наприклад, гра з хлопчиком Алексом, якому потрібно допомогти за допомогою підручних засобів відправити м’ячик в ціль. Такі ігри розвивають уяву, мислення, допомагають зрозуміти причинно-наслідкові зв’язки, сприяють самостійності, прояву ініціативи, підвищенню самооцінки.

– комп’ютерні ігри на розвиток уваги і пам’яті. Це порівняння картинок – знайди відмінності, знайди пару, знайди тінь; пошук захованих предметів; запам’ятовування картинок (гра “меморі”); що змінилося і т.д. Крім довільної уваги і пам’яті, тут ще й розвивається посидючість, терпіння [2, с. 22].

Розвиваючі комп’ютерні ігри можуть бути і просто творчого характеру, що не мають конкретного завдання. Метою їх може бути розвиток колірної сприйнятливості, збагачення слухового досвіду, спонукання пізнавальної активності, становлення образно-символічного мислення і т.п. До таких ігор можна віднести різні графічні редактори, завдяки яким дитина може малювати свої картинки або розфарбовувати готові; музичні ігри, наприклад, “звукове лото”, “повтори мелодію”; текстові редактори; прості симулятори, такі як “Колобок”, догляд за домашніми тваринами.

Слід зазначити, що не дивлячись на те, що основна мета розвиваючих ігор орієнтована на загальний розвиток дошкільників, у них містяться навчальні елементи, тобто такі ігри мають ряд другорядних цілей, спрямованих на засвоєння дітьми певних знань і умінь. Наприклад, граючи в розвиваючі комп’ютерні ігри, діти паралельно освоюють комп’ютер; вчать кольору, форми; порядковий рахунок тощо.

Основними перевагами комп'ютерних ігор є:

- допомагають дітям краще зрозуміти та засвоїти матеріал, забезпечують позитивну динаміку інтелектуального та психічного розвитку;
- під час комп'ютерних ігор у дітей розвиваються позитивні емоційні реакції, що сприяє корекції і розвитку пізнавальних процесів;
- заняття з використанням комп'ютерних розвивальних ігор викликають у дітей цікавість, що підживлює мотивацію та прагнення досягнути поставленої мети.

У порівнянні із традиційними дидактичними іграми, комп'ютерні ігри мають низку переваг: представлення інформації на екрані комп'ютера в ігровій формі викликає в дітей великий інтерес та зацікавленість до діяльності з ним; комп'ютер несе в собі образний тип інформації, зрозумілий дитині, яка ще не вміє читати й писати; рішення проблемних завдань за допомогою комп'ютера, заохочення дитини при їхньому правильному рішенні є стимулом пізнавальної активності дітей; комп'ютер надає можливість індивідуалізації освітнього процесу тощо [3, с. 2].

Використання комп'ютерних ігор у закладі дошкільної освіти не тільки збільшує швидкість передачі інформації дітям та підвищує рівень її засвоєння, а й сприяє розвитку таких пізнавальних процесів як: увага, пам'ять, мислення, мовлення, розвиває почуття кольору, композиції, бере участь в інтелектуальному, емоційному та моральному розвитку дітей.

Беззаперечно, застосування комп'ютерних ігор у закладі дошкільної освіти може бути максимально результативним, адже: гра дає змогу забезпечити ефективну взаємодію вихователя та дітей завдяки елементам змагальності й інтересу; застосування гри у процесі розв'язання різних освітніх задач підтримує зацікавлення дітей; включення гри створює в дітей хороший настрій, полегшує їм подолання труднощів, усуває втому; ігри значною мірою активізують розумовий розвиток дітей, а також усі їхні пізнавальні процеси; упродовж гри діти опановують знання про предмети та явища навколишнього світу, що свідчить про значні освітні можливості гри [4, с. 10].

Таким чином, комп'ютерні ігри стимулюють пізнавальні процеси дитини дошкільного віку. Використання комп'ютера, особливо ігор, сприяє розвитку координації рук і очей, оскільки вимагає високої швидкості реакції та частої тривимірної інтерпретації двовимірних зображень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кардаш О. М. Вплив комп'ютерних технологій на психічний розвиток дитини старшого дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2015. № 4 С. 114–116.

2. Жолубак Л.І., Карабин О.О Особливості впливу комп'ютерних та навчальних клмп'ютерних ігор на розвиток пізнавальної діяльності. *Дошкільне виховання*. 2015. № 2. С. 22–25.

3. Котко Д. В. Умови активізації пізнавальної діяльності дошкільників засобами комп'ютерної гри. *Психологічні науки*. Переяслав-Хмельницький. 2017. № 4. С. 2–15.

4. Воронковська М. О. Використання інформаційних технологій у дошкільній освіті. *Дошкільний навчальний заклад*. 2012. № 3. С. 2–12.

5. Лаврентьєва Г. П. Комп'ютерно-ігровий комплекс у дошкільному закладі. *Дошкільне виховання*. 2003. № 1. С. 10–14.

Білоконь Т. М.,

здобувач вищої освіти

освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 012 Дошкільна освіта

КЗВО „Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського”,

м. Бар

Науковий керівник: Саврій Ю. Ф.,

доктор філософії, викладач кафедри педагогіки,

психології та фахових методик

КЗВО „Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського”,

м. Бар

ЦІННІСТЬ КУЛЬТУРНО-ГІГІЄНІЧНИХ НАВИЧОК У ЗМІЦНЕННІ ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Одним із пріоритетних завдань дошкільної освіти є збереження та зміцнення здоров'я дітей, формування позитивної мотивації до занять фізичною культурою та спортом, установок на здоровий спосіб життя. Оздоровче спрямування освітнього процесу у закладі дошкільної освіти зумовлене рядом нормативно-правових документів: Законом України „Про дошкільну освіту”, Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, Концепцією освіти дітей раннього та дошкільного віку [1;2;3] тощо.

Реалізація найважливіших положень пов'язаних з охороною і зміцненням здоров'я сучасних дітей, активізувала пошук нових технологій фізкультурно-оздоровчої роботи, оцінки стану здоров'я та фізичного розвитку дітей.

Виховання у дітей навичок особистої і громадської гігієни відіграє найважливішу роль в охороні їх здоров'я, сприяє правильній поведінки у побуті, у громадських місцях. У кінцевому рахунку, від знання і виконання дітьми необхідних гігієнічних правил і норм поведінки залежить не тільки їхнє здоров'я, але і здоров'я інших дітей і дорослих. У процесі повсякденної роботи

з дітьми необхідно прагнути до того, щоб виконання правил особистої гігієни стало для них природним, а гігієнічні навички з віком постійно вдосконалювалися.

Культурно-гігієнічні навички в значній мірі формуються в дошкільному віці, так як нервова система дитини надзвичайно пластична, а дії, пов'язані з прийняттям їжі, одяганням, умиванням, повторюються кожен день, систематично і неодноразово. У закладі дошкільної освіти у дітей виховуються: навички щодо дотримання чистоти тіла, культури їжі, підтримання порядку в навколишньому середовищі, а також правильних взаємин дітей один з одним і з дорослими.

Проблемами виховання культурно-гігієнічних навичок дітей займалися такі вітчизняні автори, як Л. Виготський, С. Забрамная, А. Малер, Л. Шипіцина. Серед зарубіжних авторів можна виділити дослідження У. Крістен, Л. Ньюканен, Х. Рюкле та ін.

Проблемам зміцнення здоров'я дошкільників в Україні присвячені дослідження: О. Богініч, А. Беленької, Е. Вільчковського, Г. Грігоренко, Н. Денисенко, Л. Калуської, Ю. Коваленко, Н. Маковецької, М. Машовець, С. Юрочкіної; підготовці майбутніх педагогів дошкільних закладів до валеологічного виховання дошкільників (В. Нестеренко, Т. Кніш і та ін.).

Для того, щоб виховання культурно-гігієнічних навичок здійснювалося успішно в закладі дошкільної освіти необхідно організувати відповідне здоров'язбережувальне предметно-розвивальне середовище.

Дошкільний вік – це важливий період для виховання й розвитку тих умінь і навичок, які слугуватимуть їх здоров'ю все життя. І не менш важливий період для закладання підвалин міцного здоров'я, здорової психіки, моральної стійкості, гармонійного розвитку, уміння і потреби саморозвитку. Дитині необхідні розумні правила і обмеження, які поступово з'являються в їхньому житті. Соціальне спілкування, їх розвиток неможливі без передачі їм батьківських знань. Саме батьки закладають основи життєвої компетентності своєї дитини, допомагають своїм дітям опанувати складну науку життя.

Здоровий спосіб життя для дітей дошкільного віку визначається такими параметрами: дотримання режиму дня; належне оволодіння культурно-гігієнічними навичками; раціональне харчування та культура споживання їжі; дотримання рухового і повітряного режимів; режим активної діяльності та відпочинку; профілактичні заходи для збереження здоров'я; духовний розвиток і гармонійні стосунки з довкіллям та із самим собою; душевний комфорт і психологічна рівновага.

Державний стандарт дошкільної освіти (2021 р.) акцентує увагу на важливості формування в дітей дошкільного віку здоров'язбережувальної

компетентності, що являє собою „сукупність елементарних знань про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя; стійку мотивацію еколого-валеологічної спрямованості щодо пізнання себе та довкілля, яка спонукає до використання навичок здоров'язберезувальної поведінки...” [1, с. 19].

У молодшому дошкільному віці слід виховувати у дитини звичку до чистоти, акуратності, порядку, причому великого значення цьому слід приділяти не тільки в сім'ї, але і в закладах дошкільної освіти, де діти проводять більшу частину дня. У ці роки діти можуть освоїти всі основні культурно-гігієнічні навички, навчитися розуміти їх важливість, легко, швидко і правильно виконувати.

Дитину треба навчити тримати в чистоті своє тіло, приміщення і речі, якими вона користується у повсякденному житті. Вона повинна уміти самостійно умиватися, чистити зуби, одягатися, підтримувати порядок. Навички і звички, міцно сформовані в дошкільному віці, зберігаються на все життя.

При вихованні культурно-гігієнічних навичок велике значення має позитивний приклад дорослих. Відтак, у закладі дошкільної освіти, старші не сядуть за стіл, попередньо не вимивши руки, і для дитини молодшого дошкільного віку це стає законом.

Після ранкової гімнастики дитині корисніше всього прийняти душ. Вона миє руки, обличчя і освіжає все тіло під струменями води. Необхідно, щоб після прийому душу або вмивання дитина витерлася насухо. Перед денним сном треба мити ноги. Особливо важливо цього правила дотримуватися влітку.

Певну увагу слід приділити вихованню у дітей культурно-гігієнічних навичок, пов'язаних з прийомом їжі. Зокрема, нагадати дитині, що за столом сидять прямо, не горблячись, не нахиляючись в одну сторону; їжу беруть ложкою чи виделкою, потроху. Дітей старшого дошкільного віку поступово привчають до столового етикету, користування столовими приборами.

Необхідно домагатися того, щоб дошкільнята виконували всі гігієнічні норми і правила з почуттям задоволення від самого процесу або від його результатів. У доступній формі слід роз'яснювати дітям значення цих навичок і звичок для зміцнення здоров'я.

З перших днів життя при формуванні культурно-гігієнічних навичок йде не просто засвоєння правил і норм поведінки, а надзвичайно важливий **процес соціалізації**, входження малюка у світ дорослих. Не можна цей процес залишати на потім – хай поки дитина залишиться дитиною, а привчити її до правил можна і пізніше. Це хибна думка! Психічний розвиток – процес нерівномірний, його лінії йдуть не одночасно, є періоди найбільш швидкого розвитку тих чи інших функцій, психічних якостей. Ці періоди називаються

сензитивними, і період раннього і дошкільного дитинства найбільш сприятливий для формування культурно-гігієнічних навичок. Потім на їх основі будується розвиток інших функцій і якостей.

Культурно-гігієнічні навички співпадають з такою лінією психічного розвитку, як **розвиток волі**. Малюк ще нічого не вміє робити, тому будь-яка дія дається з великими труднощами. І не завжди хочеться доводити почату справу до кінця, особливо якщо нічого не виходить. Нехай мама чи вихователька погодує, виміє руки, адже так важко утримати слизьке мило, коли воно вискакує з рук і не слухається. Дуже важко встати рано вранці, та ще й самому одягтися: треба пам'ятати всю послідовність одягання, вміти застебнути гудзики, зав'язати шнурки: мама це зробить краще, та й швидше. І якщо дорослі поспішають прийти на допомогу дитині при найменших труднощах, звільняють її від необхідності докладати зусилля, то дуже швидко у неї сформується пасивна позиція: „Застебніть”, „Зав'яжіть”, „Одягніть”.

Для того, щоб завершити дію, отримати якісний результат, зробити все в правильній послідовності, красиво і акуратно, потрібно докласти вольові зусилля.

Так для дитини важливим стає якість виконання дії, вона вчиться доводити почату справу до кінця, дотримуватися мети діяльності, не відволікатися. І тепер вже не дорослий нагадує їй про необхідність тієї чи іншої дії, а сама дитина за своєю ініціативою сама робить, контролює її хід. При цьому формуються такі вольові якості особистості, як цілеспрямованість, організованість, дисциплінованість, витримка, наполегливість, самостійність. Виконання культурно-гігієнічних навичок створює умови для формування основ естетичного смаку.

Освоєння культурно-гігієнічних навичок пов'язане з **етичним розвитком** дошкільника. Трирічний малюк вже може дати моральну оцінку діям людини або героя казки. Поки вона ще заснована на перенесенні загального емоційного ставлення дитини до людини або персонажу: подобається, значить, хороший, не подобається, значить, поганий.

Оскільки, у чотири-п'ятирічних дітей починають закладатися моральні поняття „добре”, „погано”, діти відносять до них вчинки інших людей і на цій підставі оцінюють поведінку. Треба пам'ятати, що дитині важко оцінити складні вчинки, набагато легше побутову поведінку.

Взаємопов'язано із формуванням культурно-гігієнічних навичок складаються і розвиваються **моральні почуття**. Малята до трьох років відчують задоволення від того, що вони спочатку виконують дії спочатку разом з дорослим, а потім самостійно. У чотири роки задоволення дитині

приносить правильність виконання дії, що підтверджується відповідною оцінкою дорослого.

Діти раннього та молодшого дошкільного віку (3-4 років) тільки починають усвідомлювати правила поведінки, але ще не бачать прихованих за ними моральних норм. Відтак, вихователю треба пам'ятати, що про активне засвоєння правил поведінки свідчить поява скарг-заяв, адресованих дорослому. Малюк помічає порушення правил іншими дітьми і повідомляє про це. Причина подібних висловлювань дитини в прагненні переконатися, що він правильно розуміє правила поведінки, отримати підтримку з боку дорослого. Тому до таких скарг слід ставитися з великою увагою. Підтверджувати, що малюк правильно розуміє суспільні вимоги, і підказувати, як треба вчинити, якщо він помічає їх порушення.

Таким чином, цінність культурно-гігієнічних навичок полягає у формуванні основ здорового способу життя, соціалізації, розвитку вольових якостей та моральних почуттів, естетичного смаку та етичного розвитку дитини дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / Упоряд.: О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгловська, Л.В. Куземко. Харків: Вид-во „Ранок”, 2021. 240 с.
2. Закон України „Про дошкільну освіту”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 30.01.23).
3. Національна академія педагогічних наук України. (2020). *Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку*. Київ: ФОП Ференець В.Б. URL: <https://bit.ly/2E3xuLJ> (дата звернення: 05.02.23).

Ярмольчук Я. В.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: **Яценко Т. В.,**
доцент кафедри ПП та ДО
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АДЕКВАТНОЇ САМООЦІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сформованість достатньої самооцінки є найважливішим чинником розвитку особистості дитини, і є одним із показників готовності дитини до спілкування з оточуючими, входження в суспільство, систематичного навчання, відстоювання власних поглядів.

Адекватна самооцінка починає формуватися у дітей дошкільного віку в щоденному спілкуванні в сім'ї, близького оточення та педагогів в ЗДО.

Саме в цей час у дитини з'являється інша логіка мислення. У дитячому садку вона здобуває не лише знання і вміння, але й певний соціальний статус. Змінюються інтереси, цінності, життєвий устрій. Дошкільник у процесі спілкування отримує від інших значущу кількість регулюючих впливів: оцінок, зауважень, схвалень. Так у дитини нагромаджується інформація про те, що їй вдалося, а чого не слід було робити і вона більше усвідомлює свої можливості. У цьому віці формується її самооцінка. Це невід'ємний компонент і основа впевненої в собі, конкурентноздатної молоді.

Самооцінка формується у процесі щоденної діяльності, взаємодії з іншими дітьми, через спостереження за собою, своїми вчинками. Дитина бачить і відчуває ставлення до себе з боку навколишніх. Аналізує свої почуття та переживання, порівнює свої вчинки з вчинками інших дітей. Самооцінка формує самосвідомість і змінюється впродовж всього життя.

До того як дитина піде в школу, його характер і особистість проходять через важкий шлях становлення. Самоцінність дитини дошкільного віку формується на основі думки людини про самого себе.

З дитячих років індивід дає оцінку своїм фізичним можливостям і зовнішності. У міру дорослішання людини, в поле зору потрапляє чудовий досвід, який був отриманий на практиці. Дітлахи починають надавати більше значення моральним якостям.

Особливості самооцінки дошкільника полягають у тому, що всі вчинки дитини відображаються в його підсвідомості. Для нього істотно важливо сприйняття самого себе і те, як його дії сприймають інші люди. Головну роль грають взаємозв'язки дитини з її однолітками.

На цьому шляху дитина або починає підкорятися стереотипам, або виробляє свої власні норми поведінки.

Самооцінка дитини утворюється на основі навичок і координації власних бажань. Дитина намагається співвідносити дії зі своїми власними можливостями. У цьому віці дитина починає розуміти лише своє існування в

цьому світі. У цей момент уявлення про себе, про свої здібності та якості ще не сформовані, і вона насправді нічого не знає про себе, про свої якості. Дитина намагається поводитися так, як це влаштовує дорослого. Після трьох років у дітей сильно розвивається відносна самооцінка, що виявляється в потребі порівнювати свої досягнення з досягненнями однолітків. Дитина в віці 3-4 років прагне бути схожою на дорослого і не вміє враховувати свої справжні здібності, тому приписує собі всі позитивні, зовні визнані риси, часто не розуміючи їх природи і значення. Третій рік життя є переломним у розвитку самосвідомості дитини. Він пов'язаний із входженням у новий етап розвитку - етап позитивного утвердження „Я”, відстоювання своєї незалежності. У цьому віці починає формуватися її власна самооцінка, тому дитина не розрізняє ставлення до неї дорослих. У результаті такої поведінки розвивається низька самооцінка, яка позначається як висока (коли дорослий постійно хвалить дитину) і занижена (коли дорослий надмірно критикує дитину) та оцінка з боку дорослого має відігравати стимулюючу роль, підтримати і допомогти.

Для того, щоб сформувати адекватну самооцінку у дошкільнят потрібно дотримуватись декілька основних положень:

- Необхідно створити в сім'ї гарну атмосферу. Слід уникати конфлікти між батьками, якщо вони відбуваються у полі зору дитини.,

- Дитина повинна відчувати, що батьки люблять її один одного, і що дім - це місце, де вона відчуває себе в безпеці.

- Похваліть дитину. Похвала є сильним мотиватором, який допомагає дітям повірити у себе. Безумовно, не варто вихваляти сильно дошкільника, але якщо він дійсно цього заслуговує, то обов'язково **скажіть**, що у нього все добре. Якщо ваша дитина вирішила щось зробити самостійно, краще підтримайте її починання.

- Не варто порівнювати дитину з іншими дітьми, особливо з іншими членами сім'ї та сусідськими дітьми, вказуючи на те, що вона „малює не так гарно, як дівчинка з групи” або „ти гірше прибираєш в своїй кімнаті, аніж Сергійко”. Краще підтримати дитину та показати її сильні сторони.

- Потрібно уникати критику дитини. Обвинувачення і звинувачення сильно впливають на здатність дитини вірити в себе. Особливо, коли дитина чує таке від своїх батьків. Навіть якщо у дитини щось не виходить, батькам краще набратися терпіння, адже ніхто не застрахований від помилок.

- Радимо більше спілкуватися зі своєю дитиною, не тільки за її поведінку в ЗДО, але і про її почуття та емоції. Як пройшов її день, що цікавого було на заняттях, чому вона прийшла з поганим настроєм? Для дошкільника важливо знати, що його батьки небайдужі до її проблем і що її близькі люди будуть

поряд з нею. Завжди підтримуватимуть, з розумінням відноситимуться до її проблем, допомагатимуть у скрутних ситуаціях.

• Дошкільник здатний оцінювати окремі свої вчинки, усвідомлює можливості власних дій, починає розуміти, що не все може, але як правило спостерігається завищена самооцінка, що спричинена бідним життєвим досвідом. Надзвичайно важливим є емоційно насичене спілкування з дорослими, однолітками, а також спільна діяльність.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що включення дітей у різні види діяльності (навчальну, суспільно корисну, виконання рольових функцій) сприяє становленню нормальної адекватної самооцінки і є соціокультурним процесом, який передбачає систематичність та послідовність. Тому важливо пам'ятати, що це має бути поступове ускладнення завдань і забезпечення їх доступності. В іншому ж разі, непосильні завдання та пов'язаний з ними неуспіх, можуть завдати самооцінці дитини значної шкоди.

Грицак О. О.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 013 Початкова освіта

Обласного коледжу,

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

*Науковий керівник: **Непорада І. М.,***

асистент кафедри початкової освіти,

гуманітарних дисциплін та інформатики

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

ФОРМУВАННЯ УСТАНОВКИ НА ЗДОРОВИЙ І БЕЗПЕЧНИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ „Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ”

Проблема формування установки на здоровий і безпечний спосіб життя у дітей молодшого шкільного віку є однією з найбільш значимих у сучасній педагогіці. З одного боку, в у поточному періоді відбувається значне погіршення показників рівня здоров'я населення і безпеки країни, і тому важливо орієнтуватися на виховання здорового і безпечного способу життя

молодого покоління. З іншого боку, саме в молодшому шкільному віці відбувається активне засвоєння та розвиток ряду ключових правил, звичок, норм поведінки, що визначають життя людини у майбутньому.

Оскільки рівень здоров'я людини залежить від багатьох факторів: спадкових, соціально-економічних, екологічних, діяльності системи охорони здоров'я, а також рівня виховання особистості, то формування усвідомленого ставлення до здоров'я і безпеки молодшого школяра є запорукою його здоров'я на наступних стадіях розвитку особистості. Недостатній рівень знань про культуру здорового і безпечного способу життя, а також низька якість життя зумовили скорочення її тривалості та збільшення захворюваності дітей. Необхідність зміни тенденції, що склалася закріплена у межах державних стратегічних пріоритетів розвитку системи української освіти.

Державна політика під час війни та правове регулювання відносин у сфері освіти ґрунтуються на принципах пріоритету життя та здоров'я людини. У той же час, пропаганда та навчання навичкам здорового та безпечного способу життя виступають у числі основних заходів щодо охорони здоров'я учнів.

Під час вивчення курсу „Я досліджую світ”, згідно НУШ, зміст освіти полягає не лише у поняттях „знання” і „уміння”, але і у таких компонентах, як творча діяльність, емоційно-ціннісне ставлення до світу, компетентнісний підхід [2]. У Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті серед пріоритетів державної освітньої політики визначено „формування через освіту здорового способу життя”, що має здійснюватись шляхом розвитку валеологічної освіти, медико-санітарного просвітництва, активних форм збереження, зміцнення та розвитку індивідуального здоров'я кожного учня. Відповідно до цього педагогам потрібно формувати у дітей установки на здоровий і безпечний спосіб життя [3].

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), „Здоров'я – це стан фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів”. Здоров'я – найцінніше, що ми маємо. Всесвітня організація здоров'я визначає спосіб життя як спосіб існування, заснований на взаємодії між умовами життя та конкретними моделями поведінки індивіда [1, с. 96].

Безпечний спосіб життя людини – це заснована на повсякденному виконанні норм і правил безпеки стійка в часі індивідуальна форма поведінки людини, яка відображає її систему соціально-культурних цінностей, пріоритетів і переваг, і забезпечує збереження життя [4].

Установка на здоровий спосіб життя – усвідомлене у своїй необхідності постійне виконання гігієнічних правил зміцнення та збереження здоров'я [1, с. 98]. Концепція Нової Української школи визначає стратегію розвитку

освіти, передбачає заходи щодо збереження та зміцнення здоров'я учнів за допомогою компетентнісного підходу, всі вони стосуються організаційної сторони навчально-виховного процесу, організації дозвільної діяльності та формування установки на здоровий та безпечний спосіб життя [2]. При організації шкільної діяльності у молодших класах, необхідно направити зусилля педагогічного колективу та керівництва на:

1. Різноманітність змісту навчально-виховного процесу та суспільну спрямованість. Необхідно, щоб вона охоплювала моральне, естетичне, фізичне, трудове виховання.

2. Важливою стороною цієї роботи є використання її масових форм, як виховання школярів, так і розумної організації їх вільного часу.

3. Педагогічному колективу слід дбати, щоб навчально-виховна робота охоплювала всіх учнів [4].

Загальна мета при вивченні інтегрованого курсу „Я досліджую світ” – виховання ціннісних основ здорового життя, виховання прагнення становлення себе (до актуалізації) як здорової людини, як здорової особистості, тобто до розвитку самого себе та стійкого відтворення якостей, що дозволяють здійснювати свою відкритість світу через гармонійне та повне задоволення своїх базових потреб та досягнення тілесного, душевного та духовного благополуччя.

При формуванні установки на здоровий та безпечний спосіб життя педагог повинен враховувати основні цілі виховання ціннісних основ здорового способу життя, що включають особистісний, гносеологічний, культурологічний, діяльнісний компоненти.

1. Особистісний компонент цілей виховання. Загальна мета: виховання прагнення прояву особистісних якостей, що характеризують здорову людину (прагнення бути здоровим).

2. Гносеологічний компонент цілей виховання. Загальна мета: виховання прагнення самопізнання і самовизначення, тобто. прагнення пізнати і зрозуміти самого себе, спираючись на знання про людину як таку: знання про природу людини, про її сутнісні якості, про її базові потреби і т. п. для того, щоб будувати своє життя, виходячи з цього.

3. Культурологічний компонент цілей виховання. Загальна мета: виховання прагнення побудови тих основних соціокультурних форм організації життя людини, які забезпечують актуалізацію її потенційних власне людських можливостей, а також повне та гармонійне задоволення її базових потреб.

4. Діяльнісний компонент цілей виховання. Загальна мета: виховання прагнення до самостійної побудови таких оптимальних форм відносин із дійсністю, які забезпечують тілесне, душевне та духовне благополуччя людини

внаслідок повного та взаємоузгодженого задоволення базових потреб, актуалізації її відкритості до світу та власне людських можливостей [1, с. 98].

Технологія виховання ціннісних основ здорового життя, орієнтованого в розвитку ціннісного світу людини, повинна складатися з методів навчання і виховання, які забезпечують організацію наступних видів діяльності дітей молодшого шкільного віку:

- виявлення та формулювання проблем пов'язаних з переживанням дитини як стану благополуччя (здоров'я), так і хвороби. побудовою таких відносин;

- пошук способів вирішення виявлених проблем;

- обґрунтування запропонованих способів вирішення виявлених проблем із опорою на систему наукових, філософських знань, на аксіоматичні висловлювання, на приклади з повсякденного життя;

- участь у дискусії щодо визначення оптимальних способів вирішення виявлених проблем;

- створення проектів самостійної діяльності з вивчення умов виникнення проблеми, пошуку способів їх вирішення, вирішення проблем, пов'язаних з недоліком або втратою людиною здоров'я;

- діяльність з вирішення конкретних проблем, пов'язаних із зміцненням та збереженням свого здоров'я;

- діяльність з аналізу власної діяльності з вирішення проблем, пов'язаних із зміцненням та збереженням свого здоров'я [4].

Отже, для підтримання здорового і безпечного способу життя потрібно формувати певні установки ще з дитинства. Школі довірено виховання нових поколінь, збереження та зміцнення здоров'я школярів, захист дитини в умовах шкільного колективу, а також пропаганда здорового способу життя, сприяння утвердженню в житті школярів ідей добра та краси, фізичного та духовного вдосконалення.

Виховання буде успішним, якщо воно є системним. Загальна мета при вивченні інтегрованого курсу „Я досліджую світ” – виховання ціннісних основ здорового життя, виховання прагнення становлення себе (до актуалізації) як здорової людини, як здорової особистості, тобто до розвитку самого себе та стійкого відтворення якостей, що дозволяють здійснювати свою відкритість світу через гармонійне та повне задоволення своїх базових потреб та досягнення тілесного, душевного та духовного благополуччя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бережна Т. Формування здоров'язбережувального освітнього середовища: обґрунтування стратегії. Рідна школа. 2017. № 9/10. С. 96-99.

2. Концепція Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkol> (дата звернення 17.01.2022).
3. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті. URL: <https://rozvytok-osvity.te.ua/natsional%CA%B9na-doktryna-rozvytku-osvity/> (дата звернення 22.02.2023).
4. Свириденко С. Навчаємо бути здоровими. Київ: Шкільний світ, 2017. 30с.

Козловська Н. В.,
викладач ЦК філологічних дисциплін
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ПЕРСОНАЛЬНИЙ ВЕБСАЙТ ЯК ЗАСІБ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Використання вебсайту викладача може допомогти у впорядкуванні робочих процесів, підвищенні ефективності спілкування зі студентами, учнями та колегами. Сьогодні, під час дистанційного навчання, створення вебсайту є необхідністю.

Освітній вебсайт має багато можливостей для організації роботи. Ось деякі з них: публікація розкладу навчальних занять та інформації про консультації викладача; розміщення матеріалів лекцій, практичних занять та семінарів, презентацій, вправ та завдань; взаємодія зі студентами через форуми та чати; створення онлайн-тестування та опитувань; публікація тез, статей та наукових робіт тощо.

Практичні поради для тих, хто планує створити свій освітній сайт, такі:

- Вебсайт повинен бути простим та зрозумілим для користувачів: лаконічний дизайн, чітка навігація та корисні інструменти.
- Подбайте про розміщення корисної інформації для учнів, студентів та викладачів, матеріали повинні бути актуальними та оновлюватися регулярно.
- Сайт повинен бути доступним для всіх користувачів, важливо забезпечити розуміння його широкому загалу, користуйтеся легкою для сприйняття мовою та термінологією.
- Використовуйте платформи для створення особистих сайтів, такі як Google [1], Wix, Weblum [4] тощо. Ці платформи надають можливість створювати сайти без необхідності знання складних програмних мов та мають багато корисних функцій та шаблонів дизайну [3].

Основні рекомендації щодо використання вебсайту викладача для підвищення ефективності роботи: 1. Регулярно оновлюйте вебсайт. 2. Використовуйте різні формати інформації (відео, фотографії, ілюстрації, текст, таблиці, посилання тощо). 3. Забезпечте зручний доступ до матеріалів, розмістіть матеріали так, щоб вони були легко знаходилися та завантажувалися. 4. Розміщуйте на вебсайті посилання на цікаві онлайн-сервіси корисні ресурси. 5. Додавайте фото та відео зі студентських заходів, екскурсій, конференцій, семінарів тощо. 6. Дотримуйтеся авторських прав та не використовуйте матеріали, які не мають дозволу на публікацію.

Вебсайт викладача української мови – це сучасний засіб комунікації зі студентами та учнями, це онлайн-ресурс, що призначений для викладання української мови як навчального предмету, він стане в нагоді тим, хто хоче навчитися української мови або покращити свій рівень знань із цього предмету.

Мій особистий вебсайт складається з таких сторінок [2]:

1. Головна (інформація про викладача, методична проблема, над якою працює викладач та педагогічне кредо; календар учителя; методичний паспорт викладача).

2. Робота в ЦК і МК (по роках розписана методична, наукова та організаційна робота; підвищення кваліфікації; досягнення викладача).

3. Дистанційне навчання (Всеукраїнська школа онлайн; конспекти лекцій; тренувальні практичні вправи).

4. Підготовка до ЗНО та НМТ (тести ЗНО-онлайн, тренажери, онлайн-курси, відеоуроки, словники, посилання на цікаві онлайн-ресурси, корисні лінки для підготовки).

5. Онлайн-сервіси та ресурси (хмари слів, віртуальні дошки, інтерактивні завдання, генератори, асорті, відео, презентації, малюнки, музика, онлайн-бібліотеки).

6. Нормативні документи.

На освітньому сайті можна знайти різноманітні матеріали для вивчення української мови, такі як відеоуроки, тренажери, тести, словники, а також посилання на онлайн-сервіси та ресурси. Також є теоретичний матеріал (лекції) та зразки тренувальних практичних вправ. Завдяки цьому можна поглибити знання та вдосконалити мовні уміння та навички (лексичні, орфографічні, морфологічні, синтаксичні).

Для тих, хто готується до національного мультипредметного тесту, на сайті є посилання на цікаві ютуб-канали даної тематики, збірка тренувальних тестів за всі роки ЗНО, корисні лайфхаки, онлайн-бібліотеки та словники.

Для вчителів будь-якого профілю родзинкою стане сторінка „Онлайн-сервіси та ресурси”, де міститься величезне зібрання існуючих посилань на

сервіси, які допоможуть підготувати змістовний, інтерактивний, цікавий урок. Тут ви знайдете виноски на сайти, де можна створити хмари слів, віртуальні дошки, інтерактивні завдання, генератори анаграм, ребусів, загадок, QR-кодів, сайти, на яких можна обробляти відео, створювати динамічні презентації, малюнки.

У сучасних умовах використання персонального освітнього сайту є важливою частиною процесу навчання. Мета – допомогти всім вивчати нашу рідну українську мову, покращити комунікативну компетенцію, комплексно застосовувати різні ефективні інтерактивні форми роботи на уроці української мови.

Персональний сайт викладача є новим інструментом у педагогічній діяльності. Вебсайт сьогодні, можливо, найзручніший інструмент для представлення діяльності педагога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Платформа Google. URL: <https://www.google.com.ua> (дата звернення: 01.03.2023)
2. Сайт Козловської Н.В. URL: <https://sites.google.com/view/nkozlovska/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0> (дата звернення: 03.03.2023)
3. Створіть свій професійний сайт. URL: <https://uk.wix.com> (дата звернення: 03.03.2023)
4. Weblium – розумний конструктор сайтів. URL: <https://ua.weblium.com/> (дата звернення: 03.03.2023)

Музиченко В.О.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Обласного коледжу,
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради м. Кременчук
Науковий керівник: Непорада І.М.,
асистент кафедри початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики,
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ „Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ”

В умовах сьогодення актуальним є питання розвитку критичного мислення молодших школярів. Суспільство потребує людей з добре розвиненим критичним мисленням, які реагують і висловлюють свої ідеї з повагою до прав інших, вміють обґрунтувати власну позицію і знаходити джерела достовірної інформації, усвідомлювати все, що з ними відбувається, шукати і знаходити найкращі шляхи, рости і розвиватися.

На *всесвітньому економічному форумі в Давосі опубліковано ТОП-10 навичок, які будуть потрібні для роботи через 5 років. На четвертому місці визначено критичне мислення та аналіз.*

Інтегрований курс „Я досліджую світ” – один із навчальних предметів, який має чи не найширший діапазон можливостей для розвитку мислення у молодших школярів.

Одним із основних завдань, яке постає перед вчителем - є розвиток критичного мислення. Отже, щоб навчити сучасну дитину критично мислити і міркувати, варто підбирати такі прийоми, вправи, як вчать учнів: думати у процесі мислення, вчитися через практику навчання, висловлюватися. Тому під час організації освітнього процесу одне з найголовніших місць займають методи і прийоми на розвиток та вдосконалення критичного мислення.

Критичне мислення – це, по суті, набір розумових стратегій і операцій, опанування яким передбачає вільне використання людиною мисленнєвих операцій високого рівня, що застосовуються для формування обґрунтованих висновків та оцінок і прийняття рішень [1,с.8].

За М. Ліпманом, критичне мислення – це процес самостійного і відповідального ухвалення рішень на підставі критеріїв та контексту, що супроводжується самокорекцією. Таке мислення необхідне, щоб підготувати учнів до самостійної й плідної праці та життя в демократичному суспільстві, інакше учень не зможе стати дієвим суб’єктом [2,с.21].

На сучасному етапі для вчителів початкової школи пропонують застосовувати технологію критичного мислення, яка включає набір конкретних методичних прийомів. Але, на думку, О.Помету та І.Сущенко, „не можна зводити навчання критичного мислення до формування в учнів лише мисленнєвих операцій. Людина з розвиненим критичним мисленням не лише сприймає світ як різноманітний, а й цінує таку різноманітність, ставиться до неї як до ресурсу” [1,с.9].

А отже, перевагою даної технології є те, що процес спрямований не на запам’ятовування, а на осмислення. Технології розвитку критичного мислення здобувачів початкової освіти сприяють розв’язанню: освітньої мотивації (підвищення когнітивного інтересу під час вивчення природничої освітньої

галузі та активного сприйняття навчального матеріалу на уроках „Я досліджую світ”); інформаційної грамотності (розвиток здатності до самостійної аналітичної та оцінювальної роботи з природничою інформацією будь-якої складності); культури мовлення (формування навичок написання текстів різних жанрів); соціальної компетентності (формування соціальної впевненості, комунікативних навичок та відповідальності за власні знання) [3].

Основними шляхами розвитку критичного мислення молодшого школяра на уроках „Я досліджую світ” – це:

- створення умов для розвитку та самореалізації учнів;
- задоволення запитів та потреб школяра;
- засвоєння продуктивних знань, умінь; – розвитку потреб поповнювати знання протягом усього життя;
- усвідомлення того, що насправді знає не той, хто переказує, а той хто застосовує на практиці;
- привчання учнів думати та діяти самостійно, стежити за способом та формою висловлення думки учнів;
- вивчення та врахування життєвого досвіду учнів, їх інтересів, особливостей розвитку [4].

Використання технологій розвитку критичного мислення молодших школярів, перш за все, сприяє розвитку особистості, учень вчиться критично мислити, самостійно знаходити відповіді на запитання, шукати найкоротший шлях вирішення проблеми, аргументуючи свою думку. Але, водночас, дитина має право на помилку. Іноді, дитина сама може виправити помилку і допомогти їй в цьому, наприклад, метод „Тонкі і товсті запитання”.

Ефективними методами розвитку критичного мислення на уроках інтегрованого курсу „Я досліджую світ” є наступні:

- уміння ставити запитання („Інтерв’ю”, „Ромашка запитань”, „Кубування”, „Читання в парах/запитання в парах”, „Товсті/тонкі запитання”, „З-Х-Д”, „Банк запитань”, „6 W”, „Обмін проблемами”);
- уміння робити припущення („Кращий вибір”, „Дерево передбачень”, „Вірні та невірні висловлювання”, „Кошик ідей”, „Мозковий штурм”, „Вилучи зайве”, „Припущення на основі запропонованих слів”, „Займи позицію”, „Дерево рішень”, „Лінія цінностей”, „Обговорення проблеми в загальному колі”, „Чи вірите ви, що...”);
- лаконічно висловлювати та аргументувати власну думку („Займи позицію”, „Обговорення проблеми в загальному колі”, „Мозковий штурм”, „Дерево рішень”, „Лінія цінностей”);

- уміння критично читати („Ромашка Блума”, „Кубик Блума”, „Товсті/тонкі питання”, „Інтерв'ю”, „6 W”, „Гронування”, „Кластер”, „Вірні та невірні висловлювання”, „Читання з зупинками”, „Вилучи зайве”, „Метод опорних слів”, „Фішбоун”, „Читання в парах/запитання в пара”);

- уміння синтезувати інформацію („Кластер”, „Сенкан”, „Гронування”, „Ментальна карта”, „Лепбук”, „Хмара слів”);

- уміння здійснювати рефлексію („Бортовий журнал”, „Кубик Блума”, „Ромашка Блума”, „Тепер я...”, „3-Х-Д”, „Товсті/тонкі питання”, „Вірні та невірні висловлювання”, „Шість капелюхів”, „Шкала думок”).

В змісті інтегрованого курсу „Я досліджую світ” закладені значні можливості для використання методів, прийомів, направлених на розвиток критичного мислення, бо велике значення у дидактико-методичній організації навчання переважають завдання, спрямовані на розуміння зв'язку реальним життям з практикою, використання отриманих знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пометун О.І., Сущенко І.М. Путівник з розвитку критичного мислення учнів в початковій школи: метод. посіб. Київ, 2018. 96с
2. Терно С. Теорія розвитку критичного мислення: посібник для вчителя. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 105 с
3. Швець О.В. Ефективні технології розвитку критичного мислення молодших школярів під час вивчення природничої галузі в новій українській школи. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/78/25.pdf> (дата звернення 25.02.2023).
4. Шикиринська О.В. Розвиток критичного мислення на уроках математики. URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6522/Nadobko%20Oksana.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 03.03.2023).

Шевченко А.П.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Обласного коледжу,
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С.Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: Непорада І.М.,
асистент кафедри початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ В НУШ

Переосмислення пріоритетів навчання, ролі учня як суб'єкта освітнього процесу, а також суспільні зміни зумовлюють нетрадиційні підходи до вирішення багатьох освітніх проблем, пошуку нових підходів до структурування знань як засобу цілісного розуміння та пізнання навколишнього світу. Однією з провідних тенденцій розвитку сучасної освіти, відповідно до Державного стандарту початкової школи та Концепції нової української школи, є інтеграція її змісту, що сприяє формування в учнів цілісної картини світу, інтелектуальних умінь, системного мислення, створення умов для формування дитини – здобувача освіти як цілісної всебічно розвиненої особистості.

Відповідно до тлумачного словника української мови, інтеграція – це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи [2, с. 84].

Інтеграція в освіті розглядається як фактор розвитку освітніх систем; різновид наукової інтеграції, що здійснюється в межах педагогічної теорії та практики; вища форма відображення єдності цілей, принципів, змісту, форм організації освітнього процесу; процес і результат взаємодії структурних елементів змісту освіти, який супроводжується зростом системності та спресованості знань учнів; цілеспрямоване об'єднання, синтез відповідних навчальних дисциплін у самостійну систему цільового призначення, яка спрямована на забезпечення цілісності знань та вмій [4, с. 56].

Тобто, інтеграція в освіті – це процес пристосування й об'єднання розрізнених елементів в єдине ціле за умови їхньої цільової та функціональної однотипності, а інтегроване навчання – це навчання, яке засноване на комплексному підході, розглядається через призму цілісної картини світу й не ділиться на окремі предмети.

Іншими словами можна сказати, що інтегрований підхід в освітньому процесі Нової української школи створює сприятливі умови для формування цілісного образу світу. Інтегрований урок об'єднує блоки знань із різних навчальних предметів, тем навколо однієї проблеми з метою інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення, почуттів учня, що дає змогу пізнавати певне явище різнобічно, досягати цілісності знань. Він спрямований

на розкриття загальних закономірностей, законів, ідей, теорій, відображених у різних науках і відповідних їм навчальних предметах. Цей урок забезпечує формування в учнів цілісної системи уявлень про діалектико-матеріалістичні закони пізнання навколишнього світу у їх взаємозв'язку та взаємозумовленості і сприяє поглибленню та розширенню знань учнів, діапазону їх практичного застосування.

Інтегровані уроки ставлять за мету, „спресувати” споріднений матеріал кількох навчальних дисциплін навколо однієї теми; розкрити загальні закономірності предметів, явищ, що відображаються у відповідних навчальних дисциплінах; навчити дітей бачити світ цілісним та вільно орієнтуватися в ньому. Такі уроки ґрунтуються на міцних міжпредметних зв'язках, що дає можливість продемонструвати цілісність освіти, розвивати на новому якісному рівні творче мислення, інтелект та емоційні образні почуття дітей молодшого шкільного віку.

Тобто, інтегроване навчання ґрунтується на комплексному підході. Межі між предметами стираються, а навчальний процес стає частиною загальної картини світу. Учителі заохочують учнів шукати зв'язок між дисциплінами, опиратися на вже набуті знання і навички з різних сфер. Це, у свою чергу, навчає їх критично мислити, краще розуміти, засвоювати та застосовувати загальні поняття, толерантно ставитися до різних цінностей і поглядів, бути здатними приймати рішення, оцінювати інформацію та виконувати нові завдання [2, с. 85].

Аналіз усього вищезазначеного дозволяє визначити основні завдання інтегрованих уроків:

- створення передумов для всебічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища;
- формування системного мислення;
- збудження уяви;
- формування в учнів цілісного світогляду про навколишній світ, активізація їхньої пізнавальної діяльності;
- формування навичок самостійної роботи школярів (наприклад з додатковою довідковою літературою, таблицями міжпредметних зв'язків, опорними схемами тощо);
- підвищення якості засвоєння та сприйнятого матеріалу;
- створення творчої атмосфери в колективі учнів;
- підвищення інтересу учнів до матеріалу, що вивчається [3, с. 211].

Структура інтегрованих уроків Нової української школи відрізняється від звичайних уроків нестандартною, захоплюючою формою проведення, граничною чіткістю, компактністю, стислістю навчального матеріалу, логічною

взаємозумовленістю, взаємозобов'язаністю матеріалу інтегрованих предметів на кожному етапі уроку, великою інформативною ємністю навчального матеріалу, який використовується на уроці.

Ефективними методами впровадження інтегративного підходу до навчання в умовах Нової української школи є ігри (сюжетно-рольові, дидактичні, настільні, ігри-інсценівки), бесіди, метод проектів, щоденні 5, використання Lego-технологій, інтерактивні технології, складання описів, розв'язування проблемних ситуацій, дискусії, виготовлення лепбуків тощо.

Прикладами інтеграції може бути, наприклад, запропонувати учням скласти опис домашнього улюбленця, а потім створити про нього казку. Потім намалювати його та провести дослідження особливостей його проживання, харчування тощо. З української мови учень вивчає тип мовлення — опис, повторює стилі мовлення; із літератури — глибше знайомиться із жанром казки, епітетами, порівняннями; із мистецтва — особливостями малювання тварини; із сторони предмету „Я досліджую світ” дитина вивчає особливості існування тварини. Тобто, вивчає домашнього улюбленця різносторонньо.

Можна запропонувати учням прочитати вірш про дітей, знайти на малюнку їх по опису, записати імена дітей в алфавітному порядку, записати імена дівчаток у прямокутник, а хлопчиків – у трикутник тощо. Така вправа є зразком інтеграції таких предметів як українська мова, література і математика. Ця вправа допоможе молодшим школярам одночасно покращити навички читання, повторити алфавіт, записуючи імена дітей в алфавітному порядку та закріпити навички геометричних фігур.

Під час вивчення тематичного тижня „Час” можна вивчити цю тему із різних куточок зору, на різних предметах, впроваджуючи різні методи, засоби та підходи. Наприклад, розгадування ребусів, кросвордів, загадок для визначення слова-назви теми уроку, проводити бесіди за сюжетною картинкою „Підкорюємо час” на уроках „Я досліджую світ” (про рік, місяці, тижні, години, види годинників, розпорядок дня), на уроках математики можна розв'язувати проблемні задачі математичного змісту із застосуванням годинника тощо. Усе зазначене сприятиме вивченню теми „Час” різносторонньо та цілісно.

Організація інтегрованого підходу є ефективною із допомогою проектів. Дітям можна запропонувати виготовити проект на тему, наприклад, „Моя родина – мій оберіг”. Тут інтегруються образотворче мистецтво (діти малюють родинне дерево), читання і українська мова (діти обирають приказки про родину, підбирають художню літературу, розвивають комунікативні навички), Я досліджую світ (формується почуття патріотизму та поваги до рідних) та

математика (діти обчислюють цікаві числові відомості про сім'ю, наприклад скільки кому було років тощо).

Ефективними методами під час інтегрованого підходу до навчання є ігри, наприклад „Моя казка”. Учні повинні придумати та записати розповідь, використовуючи дані слова. Потім її представити. (Дівчинка, сонце, метелик, ліс, річка, літній день, літо, погода, веселий). Тут інтегруються українська мова, літературне читання та Я досліджую світ. Учні спочатку формують навички письма, записуючи розповідь, формують вміння будувати зв'язне висловлювання, представляючи свою розповідь та пригадують особливості літа.

Можна використовувати і настільні ігри. Наприклад, діти у групах отримують набори пазлів, з яких можна скласти сюжетні картинки. За сигналом вчителя команди розпочинають групову роботу – складають спільну картинку. Після завершення роботи команда демонструє вчителю свою картинку і отримує час для складання розповіді за її сюжетом. У розповіді у кожному реченні обов'язково має бути хоч один прикметник. Коли розповідь складена, один представник із команди озвучує її. На пазлах, наприклад, зображено чотири пори року. Тут інтегрується читання, українська мова та Я досліджую світ. Учні одночасно покращують навички монологічного мовлення, описуючи зібрані пазли, повторюють, що таке прикметник та дають характеристику кожній порі року.

Використання інтегрованого підходу на уроках в початковій школі сприяє розширенню соціально-пізнавального досвіду учнів у руслі поставлених учителем конкретних освітніх завдань, інтенсивному розвитку здобувачів початкової освіти в аспекті вибраної тематики, формуванню інтересу до подій і явищ дійсності, вихованню особистості, формуванню життєвих компетентностей дітей [1, с. 367].

Таким чином інтегровані уроки в початковій школі дозволяють чіткіше розуміти мету вивчення будь-якого предмету в різних контекстах, глибоко розуміти будь-яку тему, завдяки її дослідженню через кілька точок зору, усвідомлювати матеріал, який пов'язаний із реальним світом, вдосконалювати навички системного мислення та компетентностей. Інтегроване навчання дає можливість формувати в здобувачів освіти знання, що характеризуються вищим рівнем осмислення, динамічністю їх застосування в нових ситуаціях, підвищенням їхньої дієвості й системності, сприяє розширенню соціально-пізнавального досвіду учнів, інтенсивному розвитку школярів, формуванню інтересу до подій і явищ дійсності, вихованню всебічнорозвиненої особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богатирьова І. М. Інтегровані уроки як засіб формування міжпредметних компетентностей. *Сучасні проблеми в науці*. 2019. № 7. С. 367–370.
2. Божко Н. Інтегративний підхід до навчання в контексті реформування системи освіти України. *Молодь і ринок*. 2018. № 9. С.84–90.
3. Грибачова О. О., Григорович О. П. Формування цілісної картини світу у дітей молодшого шкільного віку. *Молодий вчений*. 2019. № 11. С. 211–214.
4. Дядечко А. К. Реалізація інтегрованого навчання в умовах нової української школи. *Нова українська школа: початок реформ: зб. тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Маріуполь: МДУ, 2020. 284 с.

Кирилюк В.О.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 013 Початкова освіта

Обласного коледжу,

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради м. Кременчук

*Науковий керівник: **Непорада І.М.,***

асистент кафедри початкової освіти,

гуманітарних дисциплін та інформатики,

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

САМОВИХОВАННЯ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Актуальність проблеми полягає в тому, що сучасна освіта має забезпечити підготовку фахівця, здатного не тільки надавати освітні послуги, але й зорієнтованого на особистісно-професійний саморозвиток. Як вважає Г.І. Опарєв, самовиховання студентів під час навчання у вищому навчальному закладі повинно займати одне із найважливіших факторів формування себе як висококваліфікованого спеціаліста [1, с. 55].

За О.Г. Кучерявим, професійне самовиховання розглядається як процес самотворчості, який функціонує в основі єднання свідомості та самосвідомості майбутнього вчителя і спрямований на формування його готовності до самостійної діяльності [3, с.37].

Самовиховання формується з підліткового віку, але найбільш інтенсивний та динамічний розвиток інтелектуальних, моральних та фізичних якостей здійснюється у студентські роки. Процес особистісного самовиховання є продовженням професійного самовиховання, коли майбутній вчитель з об'єкта виховного впливу, „Я студент, нехай мене вчать” переходить в суб'єкт організації власної життєдіяльності, „Я майбутній вчитель, готую себе до цього”. Найголовніша умова виникнення потреби професійного самовиховання у системі підготовки майбутнього вчителя – це перехід від учня до висококваліфікованого фахівця [2].

Стійкість, осмисленість, результативність особистісно-професійного самовиховання майбутнього вчителя залежать від ряду умов (за І.В. Середою):

- організація мети, завдань, змісту підготовки майбутніх вчителів на особистісно-професійне самовиховання;
- мотив вибору студентів педагогічної професії;
- фактор вільного часу;
- стиль педагогічного керівництва у самовихованні майбутніх вчителів;
- морально-психологічний клімат в групі;
- збагачення змісту навчального курсу, „Основи педагогічної майстерності” системою понять, концепцій, підходів, які мотивуватимуть на особистісно-професійний саморозвиток;
- наявність зразку професійного ідеалу;
- формування у майбутніх вчителів готовності до самовиховання як ключового показника сталого саморозвитку;
- вольові якості майбутнього вчителя;
- застосування студентами методів, форм та технологій самовиховання;
- сприяння особистісно-професійному самовихованню майбутніх вчителів засобами виховної роботи на рівні вищого навчального закладу [4, с. 21].

Самовиховання у системі підготовки майбутнього педагога починається із самопізнання, самовивчення, самоусвідомлення та самоаналізу. Головне правило процесу самопізнання – знайти, пізнати своє істинне Я. Самопізнання необхідне не лише заради задоволення власної цікавості, а заради поставленої мети, зокрема самовдосконалення [6].

Професійне самопізнання дає можливість майбутньому педагогу створити свій психологічний портрет, який допоможе йому оцінити свої сильні та слабкі сторони, виявити реальні можливості. Саме завдяки самопізнанню і самооцінці майбутній вчитель усвідомить всю необхідність процесу самовиховання і поступово почне розробляти модель майбутньої роботи над собою.

Самовиховання – це система, яка характеризується цілісністю та взаємозалежністю всіх його частин. Дослідник С.Б. Єлканов запропонував альтернативну структуру:

1) Цілі самовиховання. Вони керуються суспільними цілями і мають такий самий напрямок - моральний, естетичний, фізичний, розумовий тощо.

2) Зміст і завдання самовиховання. Поведінка і діяльність, яка призводить до реалізації мети самовиховання.

3) Засоби самовиховання. Способи впливу на самого себе, які об'єднують цілі та результати (наукова, художня література, власна педагогічна діяльність).

4) Результати самовиховання. Зміни, які відбулися в особистості у результаті самовиховання [5].

Професійне самовиховання, як і будь-який процес, має свою послідовність, а саме: визначення цілей і завдань особистісно-професійного самовиховання; планування своєї діяльності, вибір відповідних дій, розроблення власної програми самовиховання; вибір методів і засобів самовиховання; реалізація поставлених цілей і завдань у навчально-науковій діяльності в програмі професійного самовиховання; порівняння результатів із очікуваннями; корекція програми самовиховання із врахуванням самоконтролю і самооцінки [5].

Важливим етапом у процесі особистісно-професійного самовиховання майбутнього вчителя є вибір цілей та завдань. Саме від сформульованої мети залежить успіх роботи над собою. Формулюючи мету самовиховання, слід дати відповідь не лише на питання „Яким я хочу бути?“, а й на питання „Для чого я хочу бути таким?“ [6]. Тільки після визначення мети, майбутній вчитель повинен відразу спланувати свої дії і скласти програму самовиховання.

Програма професійного самовиховання – це програма послідовних дій, які направлені на досягнення поставлених цілей самовиховання з урахуванням вимог професії педагога.

У процесі самовдосконалення необхідно скласти план-максимум, тобто на довготривалий період і план-мінімум, тобто на день, тиждень, місяць, семестр.

Як показує практика, студентам важко починати самовиховну діяльність, так як у них немає досвіду роботи, тому їм рекомендується програма, яка включає в себе три розділи: самопізнання і самоосвіта; оволодіння культурою навчальної праці; самовиховання [5]. У запропонованій програмі відображаються основні вимоги до педагогічної професії.

Модель особистісно-професійного самовиховання, зміст, структуру та терміни реалізації програми самовиховної діяльності майбутній вчитель визначає сам.

В структурі авторської програми самовиховання майбутнього вчителя рекомендується використовувати такі компоненти:

- оволодіння обов'язковими навчальними предметами за вибором;
- ознайомлення з основними розділами кваліфікаційної характеристики;
- самотестування професійно-особистісних якостей і виявлення тих, які ще недостатньо сформовані;
- аналіз і визначення шляхів усунення негативних особистісних якостей;
- формування вимог до власного способу життя;
- вивчення новаторського педагогічного досвіду кращих вчителів, визначення шляхів його використання у своїй роботі;
- інші розділи авторської програми [5].

Сформувавши мету самовиховання, молодий вчитель обов'язково підбирає методи, прийоми і засоби самовдосконалення. Для реалізації програми самовиховання у системі підготовки майбутнього вчителя використовуються такі методи як: самоспостереження, самоаналіз, самотестування, порівняння, самостимулювання, самопрограмування, методи і прийоми самовпливу (самозаохочення, самопокарання, самоконтроль, самонаказ, самозвіт, самонавіювання тощо).

Порівняння досягнутих результатів із очікуваними у процесі самовиховання майбутнього вчителя мають зафіксувати позитивні зміни та успіх у науковій діяльності. Чим кращі результати, тим більша мотивація до самовдосконалення.

Корекція програми самовиховання майбутнього вчителя здійснюється на основі самоконтролю і самооцінювання, що вчасно виявляє проблеми й дає змогу внести відповідні корективи в програму самовдосконалення. Студентам доцільно ввести щоденник моніторингу на день, тиждень, місяць стосовно змісту і характеру роботи над собою.

Отже, самовиховання у системі підготовки майбутнього вчителя є важливою складовою особистісно-професійного зростання. Тільки глибоке розуміння ролі самовиховання дозволить майбутньому вчителю цілеспрямовано здійснювати процес формування цієї якості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайнола Р.Х. Особливості професійної підготовки майбутнього педагога в контексті особистісного підходу. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління*. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. Вип. 4. С.55-61.

2. Іващенко В.І. Самовиховання як один із шляхів професійного та особистісного зростання. *Репозитарій Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23126/Ishchenko%20V.I..pdf;jsessionid=ED4F6FCA73A4B19CD1277B7329BF8D2E?sequence=1> (дата

звернення: 03.03.2023).

3. Кучерявий О.Г. Теоретичні і методичні основи організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2002. 37 с.

4. Серета І.В. Організаційно-педагогічні умови активізації процесу самовиховання студентів гуманітарних факультетів університету: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Херсон, 2005. 21 с.

5. Технологія професійного самовиховання молодого педагога. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/010076or-6c54.docx.html> (дата звернення: 18.02.2023).

6. Шевчук О. Значення самовиховання у розвитку особистості. *Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*. URL: <http://surl.li/facno> (дата звернення: 20.02.2023).

Рудчик Н. С.,
*студентка 4-го курсу
спеціальності „013 Початкова освіта”
КЗВО „Луцький педагогічний коледж”
Волинської обласної ради
м. Луцьк*
Науковий керівник: Хомюк Н.В.,
*викладач кафедри
природничо-математичних дисциплін
КЗВО „Луцький педагогічний коледж”
Волинської обласної ради
м. Луцьк*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ГРИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА УЧНІВ НА УРОКАХ ЯДС

Суспільно-політичні, економічні та культурні процеси в Україні ставлять перед вчителем завдання удосконалювати навчально-виховний процес, доповнювати його новими методами та формами роботи, сприяти розвитку мислення учнів під час навчання. Одним з ефективних засобів для реалізації цих завдань є використання гри з метою навчання, виховання та розвитку школярів.

Роль ігор у навчально-виховному процесі досліджували такі вчені та педагоги-новатори, як А. Макаренко, В. Сухомлинський, О. Савченко, Л. Виготський та інші.

У сучасній педагогіці відомі вчені-новатори в обов'язковому порядку використовують ігрову позицію при організації навчальної та виховної діяльності учнів. В.Ф. Шаталов зазначає: „Придивіться: чи не дуже рано згасає наш педагогічний інтерес до ігор, які вірою і правдою завжди служили й

покликані служити розвитку кмітливості та пізнавальної цікавості дітей на всіх, без винятку, їх вікових рівнях”.

Дидактичні ігри варто широко застосовувати як засіб навчання, виховання і розвитку школярів. Будь-яка гра сприяє розвитку уваги, спостережливості, кмітливості. Проте, донедавна можливості використання гри в навчально-виховному процесі були дещо недооціненими.

Василь Сухомлинський писав: „В грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ”.

Ігри сприяють виробленню в дітей звички мислити самостійно, утримувати увагу, прагнути до знань. Крім того, ігровий метод навчання підвищує пізнавальний інтерес учнів, розвиває їх пам'ять, уяву, фантазію. Навіть найпасивніші діти охоче приєднуються до гри. Під час гри учні завжди уважні, зосереджені, дисципліновані. Включення до уроку дидактичних ігор та ігрових моментів робить процес навчання цікавим, сприяє бадьорому робочому настрою у дітей, забезпечує вищий рівень засвоєння навчального матеріалу.

Для застосування ігрового підходу в навчанні вчитель має вирішити наступні питання:

а) визначення місця дидактичних ігор та ігрових ситуацій у системі різних видів діяльності на уроці;

б) доцільність використання дидактичних ігор чи ігрових ситуацій для вивчення різного за характером навчального матеріалу та на різних етапах уроку;

в) методика проведення гри з урахуванням мети уроку та рівня підготовленості учнів.

На уроках природничої освітньої галузі можуть бути використані різноманітні за змістом, формою проведення, кількістю учасників ігри. Кожна гра має своє призначення. Тож при виборі гри для уроку природознавства необхідно враховувати тему, поставлену мету, знаннєвий потенціал учнів, їх можливості.

Ігри на уроках природознавства дозволяють здобувачам освіти навчитися працювати з образами предметів і явищ, яких немає у полі їх сприймання, тобто подумки переміщатись у часі та просторі. Однотипне навчання природознавства не сприяє творчому розвитку та розвитку мислення школяра. В результаті цього учень не розуміє, як і для чого може використати отримані знання в майбутньому.

Ігровий підхід на уроках природничої освітньої галузі забезпечує нестандартне мислення учнів, якісне засвоєння знань, вміння застосовувати здобуті знання в житті, формування вміння приймати та аналізувати рішення, самостійно опановувати матеріал та обирати основне, співпрацювати в групі.

У процесі ігрової діяльності учень здійснює певні „відкриття”, що призводять до підвищеного інтересу до навчання. Також у процесі гри учні засвоюють більший обсяг не лише необхідної, а й додаткової інформації, яка, можливо, не знайшла б місця на стандартних уроках. Ігри на уроках природознавства дозволяють учням самостійно знайти та обґрунтувати правильне вирішення того чи іншого питання.

Ігрові форми навчання можна застосовувати на всіх етапах уроку природознавства. За допомогою них можна організувати клас, налаштувати на роботу, перевірити знання, мотивувати до навчання, підвести до теми уроку, опрацьовувати новий матеріал, закріплювати, узагальнювати та застосовувати набуті знання в житті, перевірити знання учнів.

Як бачимо, гра має дуже важливе психолого-педагогічне значення. „Чимало педагогів-новаторів застосовували її в навчально-виховному процесі, зважаючи на її доцільність. Тому є всі підстави говорити, що гру не лише можна, але й треба використовувати для навчання і виховання дітей” [3, с.367].

Для ефективності застосування ігор слід дотримуватися певних психолого-педагогічних умов, зокрема:

- а) забезпечення відповідності гри темі та меті уроку;
- б) визначення місця гри в структурі уроку, її часових меж та кількості учасників;
- в) забезпечення психологічно комфортної атмосфери для гри;
- г) урахування вікових, анатомо-фізіологічних, розумових особливостей учасників гри;
- г) визначення ролі вчителя в грі.

Доцільність застосування ігрових форм роботи на уроках природознавства було перевірено експериментально. Знання учнів перевірялись за допомогою тестових завдань до проведення дослідження та вкінці проведення дослідження у двох групах: експериментальній (10 учнів) та контрольній (8 учнів).

Враховуючи, що були подані аналогічні завдання, результати дещо відрізнялись.

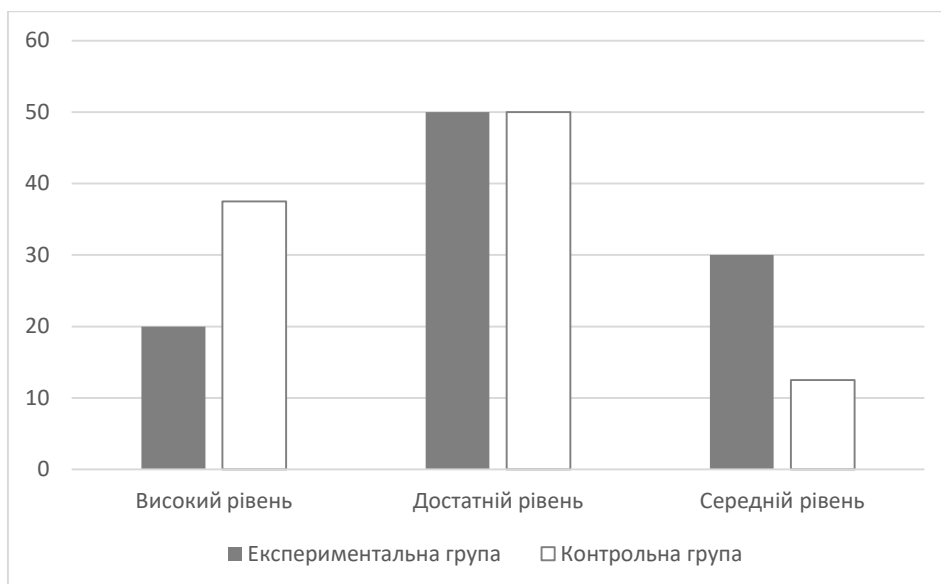
Результати перевірки знань учнів до проведення дослідження подані в *табл.1* та на *рис.1*.

Табл.1

	Високий	Достатній	Середній
--	---------	-----------	----------

Рівень Група			
Експериментальна	20% (2 учні)	50% (5 учнів)	30% (3 учні)
Контрольна	37,5% (3 учні)	50% (4 учні)	12,5% (1 учень)

Рис.1

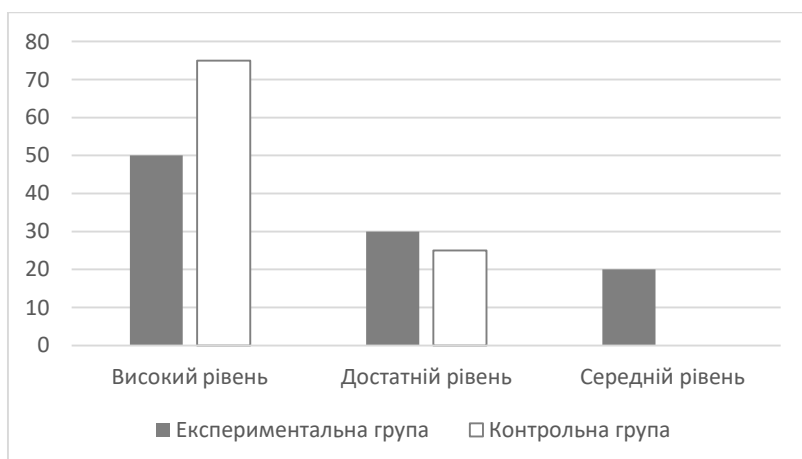

Результати перевірки знань учнів до проведення дослідження подані в табл.2 та на рис.2.

Табл.2

Рівень Група	Високий	Достатній	Середній
Експериментальна	50% (5 учнів)	30% (3 учні)	20% (2 учні)
Контрольна	75% (6 учнів)	25% (2 учні)	0% (0 учнів)

Рис.2

Отже, ігрові форми роботи є значним компонентом сучасної методичної системи й, відповідно, є важливим елементом освітнього процесу. Завдяки ігровим ситуаціям, дидактичним іграм учні займають активну позицію у свідомому засвоєнні нових знань, зростає їхній інтерес до навчально-пізнавальної діяльності, спостерігається велика зосередженість на матеріалі, який вивчається, значно підвищується увага. Особливість ігрових форм роботи полягає в тому, що попри високу ефективність їх застосування, вони обов'язково мають поєднуватися з іншими методами навчання та формами роботи. Від правильності вибору ігор та їх доцільності у навчальному процесі залежить насамперед рівень засвоєння учнями знань та досягнення встановленої мети. Учень стає активним суб'єктом навчання, який отримуючи інформацію, може розв'язувати нестандартні завдання, творчо міркувати та отримувати якісні знання при вивченні різних освітніх галузей, в тому числі й природничої.

ЛІТЕРАТУРА

1. Букатов В. Педагогічні таїнства дидактичних ігор. Київ: Редакція загальнопедагогічних газет. 2004. 128 с.
2. Хайруддінов М. Народна гра як засіб національного виховання. Початкова школа. 2003. №8. С. 61-62
3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: у 5-ти томах. Том 3. Київ: Радянська школа. 1977. 670 с.

Олійник А.П.,

викладач природничих дисциплін,

*Педагогічного фахового коледжу комунального закладу
вищої освіти „Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія” Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя*

Коваль Н.М.,

викладач природничих дисциплін,

*Педагогічного фахового коледжу комунального закладу
вищої освіти „Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія” Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО (ЗМІШАНОГО) НАВЧАННЯ

Проблема підготовки професіонала високого рівня компетентності у будь-якій галузі – напружений, тривалий процес, який забезпечує набуття

теоретичних знань і практичних навичок. Підготовка кваліфікованих вчителів початкової освіти, здатних до творчої праці та професійного розвитку в умовах дистанційного (змішаного) навчання складна, відповідальна, але цікава співпраця студента і викладача, в якій відбувається взаємодія, результатом якої, в першу чергу, є взаємонавчання, взаємозбагачення.

В основі підготовки до професійної діяльності майбутніх вчителів початкової освіти лежить компетентнісний підхід.

У педагогіці засади компетентнісного підходу закладені у працях багатьох науковців: А. Богуш, Н. Бібік, О. Заблоцької, О. Онопрієнко,

О. Пометун, Ю. Рашкевича, О. Савченко, О. Спіріна, А. Хуторського та ін.

Професійна компетентність – це якість особистості, яка дає змогу фахівцеві максимально ефективно здійснювати свою діяльність, а також сприяє його саморозвитку і самовдосконаленню [3].

На думку О.І. Пометун, під компетентністю людини слід розуміти сукупність знань, умінь, навичок і ставлень, що набуваються у процесі навчання і дають змогу людині визначити, тобто ідентифікувати й розв'язувати незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для тої чи іншої сфери діяльності [2, с. 66].

Також під професійною компетентністю вчителя розуміють особистісні можливості, які дозволяють йому самостійно і ефективно реалізувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності. „Компетентність” визначає рівень професіоналізму особистості, а її досягнення відбуваються через здобуття нею необхідних компетенцій, що є метою професійної підготовки фахівців [1].

Яким має бути сучасний вчитель початкової школи – визначено у новому професійному стандарті „Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти”, який був затверджений 23 грудня 2020 року (Наказ №2736), де визначено перелік та опис загальних і професійних компетентностей вчителя. Професійно-педагогічна компетентність вчителя початкової освіти має багато складових.

На сучасному етапі становлення Нової української школи, коли стара парадигма освіти, спрямована на накопичення знань, вже не працює, тому необхідно навчити здобувачів освіти самостійно здобувати знання, використовувати їх у різноманітних життєвих ситуаціях.

Професійна діяльність вчителя ніколи не була стандартною. Набуті професійні компетентності вчитель застосовує у постійно змінюваних, нестандартних ситуаціях і тому специфіка роботи вчителя полягає у корекції, модифікації дій, творчості та педагогічної майстерності. Щоб бути сучасним

вчителем необхідно вдосконалювати педагогічну майстерність впродовж життя.

Організація освітнього процесу викладачами природничих дисциплін педагогічного фахового коледжу забезпечує системну та змістовну взаємодію суб'єктів дистанційного навчання з використанням форм індивідуальної та групової навчально-пізнавальної діяльності студентів, а також здійснення ними самоконтролю під час навчання.

В роботі використовуємо платформи Microsoft, Teams, Google, Classroom, які дають змогу організовувати різноманітні форми організації освітнього процесу (лекції, семінари, інтегровані заняття тощо); урізноманітнювати види контролю; виконувати лабораторно-практичні заняття; варіювати методи формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової освіти, зокрема, використовувати методи розвитку критичного мислення „Кубування”, „Метод шести капелюхів”, „Сенкан”, „Входження в картину”, „Створення реклами”, „Драматизація”, „Діаграма Венна”, „Фішбоун”, „Т-схема (схема „Так/ні”)”, „Методика взаємних запитань” тощо).

Під час дистанційного (змішаного) навчання використовуємо завдання компетентісно – орієнтовані, особистісно – орієнтовані, які дають змогу розкриватись особистості майбутнього вчителя початкової освіти, підвищують рівень мотивації, вчать різноманітним видам діяльності. Адже сучасна освіта побудована на діяльнісному підході, за схемою: від діяльності – до компетентності. Так, під час виконання практичної роботи, студентам пропонуємо завдання:

1. Проаналізуйте перелік стратегій розвитку критичного мислення.
2. Запропонуйте критерії, за якими їх можна об'єднати.
3. До кожної, виділеної Вами групи стратегій, розробіть по одному завданню з використанням методів критичного мислення
4. Розробіть завдання до однієї з тем предмету „Я досліджую світ” (природничої освітньої галузі) для дітей з ООП. Проілюструйте їх та доведіть, що саме ці завдання сприятимуть розвитку критичного мислення у дітей з ООП.
5. Обґрунтуйте, які якості розумової діяльності будуть розвиватись у дітей завдяки використанню методів критичного мислення.
6. Чому Ви так вважаєте?

Життя – постійне навчання. Компетентісне навчання спрямоване на роботу з інформацією, опанування уміньми і навичками, які допомагають бути успішними, конкурентними та цінними на ринку праці. Готовність учителя до

реалізації компетентнісного навчання – найголовніша запорука успіху, тому викладачі використовують проблемні, дослідницькі, проєктні завдання.

Студенти виконують завдання для організації дослідницької роботи на заняттях „Я досліджую світ” з тем: „Обертання і рух Землі”, „Властивості рідин”, „Неньютонівські рідини”..., створюють моделі для дослідження роботи легенів, утворення вулкану тощо.

org для розробки різнопланових завдань для роботи з дітьми з формування природничої компетентності. Наприклад, створення сенкану, синквейну, порівняння певних об’єктів, встановити послідовність тощо.

Особливої уваги заслуговує організація групової роботи під час дистанційного навчання. Її успіх залежить від використання в освітній практиці компетентнісно орієнтованих завдань. По-перше, це діяльнісні завдання, які включають предметні вміння (понятійний апарат, пояснення дій, підбір моделей, створення власного алгоритму дій); уміння працювати з інформацією; пошук шляхів досягнення цілей; дослідницькі уміння; усну і письмову комунікацію.

По-друге, це завдання, які спонукають критично осмислювати отриману інформацію, формулювати висновки та аргументувати їх (*завдання: інтерпретація, порівняння, моделювання, структурування* тощо).

Так, розглядаючи проблему „Яким має бути урок в сучасній українській школі?”, пропонуємо групові завдання:

1. Виділити критерії сучасного уроку.
2. Сформулювати завдання сучасного уроку НУШ.
3. Скласти порівняльну характеристику традиційного та сучасного уроку.
4. Створити алгоритм дій: підготовка вчителя до сучасного уроку.
5. Змоделювати структуру сучасного уроку „Я досліджую світ”.

Для короткочасної групової роботи використовуємо дошку Jamboard, на якій студенти не тільки виконують творчі завдання, а й тренуються у використанні її в період різноманітних видів практики.

Запропоновані завдання передбачають різноманітні види діяльності, які сприятимуть підготовці студентів до професійної діяльності, навчать критично мислити, аналізувати, опрацьовувати ті обсяги інформації, яку вони отримують із різноманітних джерел та вибирати необхідне, встановлювати причинно-наслідкові зв’язки.

Проблема формування професіонала із необхідним рівнем компетентності у певній галузі суспільного життя – кропіткий та тривалий процес із набуття теоретичних знань і практичних навичок, адже конкурентоспроможним може бути саме сучасний, грамотний, умотивований, сертифікований педагог.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пальчик Т. В. Формування педагогічної компетентності при вивченні психологічних дисциплін / Т. В. Пальчик // Педагогічна майстерня. № 50. – 2013. С. 10 – 12
2. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. І. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65-69.
3. Сухорукова А. А. Комплексний підхід до формування професійної компетентності педагогів / А. А. Сухорукова // Педагогічна майстерня. № 2. 2011. С. 14 – 19.

Сугоняко Д.В.,

*здобувач наукового освітнього ступеня доктора філософії
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
м. Глухів*

*Науковий керівник: Шевель Б. О.,
кандидат педагогічних наук*

*доцент кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
м. Глухів*

PECULIARITIES OF FORMING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF BACHELORS IN HEAT AND POWER ENGINEERING AT THE UNIVERSITY

With the development of society and the growth of systematic, rapid, and largely irreversible global changes in society and the world, education is one of the most important components. It is one of the most important social institutions that influences all members of society and gives impetus to its further development. It is teachers who play an important role in shaping a person's personality and training future specialists in various fields of science.

In connection with Ukraine's integration into the European and global socio-cultural space, there is an urgent need to modernize the methodology of training future specialists. This includes the need to develop their professional competence and improve their professional training.

An analysis of studies on the implementation of a competency-based approach in higher education shows that there are many different definitions and concepts related to competence. One of the most common is "competence", which is usually interpreted as a combination of knowledge, skills, and abilities required to perform certain tasks or roles effectively. Another concept often used in the context of higher education is "professional competence", which is defined as the ability to apply

knowledge, skills, and abilities in real-world professional activities, as well as the ability to adapt to changing conditions and circumstances, and to have the social and ethical skills necessary to communicate and collaborate effectively with colleagues. This concept is often associated with the idea of developing not only relevant knowledge and skills but also critical thinking, social responsibility, and leadership qualities in students [1], [2].

Another study defines competence as a set of knowledge, skills, abilities, and behavioral factors that allow a person to successfully solve problems and accomplish tasks. This includes not only knowledge and skills but also social, communication, and ethical skills [4].

To achieve a high level of competence, scientists recommend using an integrative approach that includes training, experience, and self-education. It is important to note that competence is constantly changing and improving, and thus, to acquire it, it is necessary to carry out continuous development and self-improvement. In this regard, in modern higher education, namely in the field of heat and power engineering, attempts are being made to introduce a competency-based approach that ensures the formation of students' professional competence through the integration of theoretical knowledge and the acquisition of skills in practice [2], [3].

The professional competence of bachelors in thermal power engineering includes not only knowledge of the theory of various thermal power processes but also the skills of practical application of this knowledge in the energy sector. In addition, it may include the ability to cooperate with others, leadership, creativity and innovation, communication skills, and an understanding of the principles of the energy industry in the country and the world.

The competency-based approach involves assessing a student's level of preparedness, i.e., the skills, knowledge, and abilities required to perform a particular task or solve a particular problem. This differs from the traditional approach, which focuses on assessing a student's knowledge of specific disciplines.

It is important to note that a competency-based approach to assessment requires the more active participation of students in learning and a more systematic and integrated approach to its planning.

To develop the professional competence of heat and power engineers, it is necessary to improve the assessment system to include an assessment of the student's personal qualities, such as critical thinking, communication skills, teamwork, etc.

The formation of professional competence in future bachelors in thermal power engineering is a key factor in their professional development. This can be achieved through intensive work on skills and the use of various forms and methods of teaching that contribute to the development of these skills. The development of

methods and approaches aimed at forming students' professional competence can significantly contribute to improving the educational process in general.

The formation of professional competence of bachelors in thermal power engineering in a higher education institution includes the study of theoretical and practical aspects of thermal power engineering and technologies, as well as the application of acquired knowledge and skills in solving real-world problems and projects. This may include the study of thermal processes and technologies, the development and design of heat and power equipment, analysis and modeling of heat and power systems and components. It is important that students gain enough practical experience and skills to apply them in their future professional activities.

Thus, the formation of students' professional competence is a long and continuous process that begins in the first year and continues throughout their studies. This process should include both theoretical and practical training, which will include project and research operations, research papers, internships, and other types of practical activities. This will allow students to acquire the necessary skills and knowledge required for their future professional activities. It is also important not only to ensure the quality of education but also to constantly evaluate and monitor its effectiveness and efficiency.

LITERATURE

1. Varetska O. V. " Skills " and "competence" as key concepts of modern education. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. 2014. 25. II(12). С. 28-35.
2. Polysemy of the terminological apparatus of the competence paradigm in education: the current state of the problem. Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social work, issue 2016. 1(38). С. 108-111.
3. Between professional training and competence. Management of education (School World). 2003. № 15-16. С. 2-3.
4. Key competences for lifelong learning: recommendations of the European Parliament and the European Council. Ukrainian language and literature in secondary schools, gymnasiums, lyceums, and colleges. 2010. 1. С. 4-10
5. Analysis of the concepts of "Skills" and "competence". Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies. 2013. 2 (28). С. 288-295.

Савченко О. А.,

*викладач циклової комісії соціально-гуманітарних,
філологічних дисциплін та фізичної підготовки,
викладач української мови та літератури,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист,
Кременчуцького льотного коледжу
Харківського національного університету*

внутрішніх справ
м. Кременчук
Тарасенко В.Р.,
здобувач вищої освіти,
освітнього ступеня “Бакалавр”,
спеціальності 272 Авіаційний транспорт,
Технічне обслуговування повітряних суден
та ремонт повітряних суден і авіадвигунів
Кременчуцького льотного коледжу
Харківського національного університету
внутрішніх справ
м. Кременчук
Тарасенко О.В.,
викладач іноземної мови,
спеціаліст першої кваліфікаційної категорії,
Олександрійського педагогічного фахового коледжу
імені В.О. Сухомлинського
м. Олександрія

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ФІЛОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний вимір суспільних проблем, відносин, соціально-економічних змін, причин та тенденцій розвитку явищ, ситуацій потребує застосування не тільки традиційних методів навчання, а й інноваційних підходів до активізації пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. Сучасний динамічний час стимулює застосування у практичне навчання здобувачів освіти нових форм і методів навчання, які спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності підвищення інтересу до вивчення навчальних дисциплін філологічного спрямування, розвиток творчого потенціалу особистості та продуктивного, критичного її мислення [1, с. 207].

Ефективними методами навчання стають інтерактивні методи. Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії здобувачів освіти. Це співнавчання, взаємонавчання – колективне, групове навчання в співпраці; це взаємодія тих, хто вчиться, між собою, з викладачем, з навчальною інформацією.

До загальних особливостей та методичних вимог щодо використання інтерактивних методів навчання належать:

1. Проведення вступного заняття, на якому чітко і зрозуміло пояснити, що таке інтерактивне навчання, довести до відома здобувачів освіти та опрацювати з ними правила роботи в групах.

2. Доброзичлива атмосфера в колективі, яку створюють і постійно підтримують.

3. Інтерактивні технології – не самоціль! Потрібно постійно контролювати процес, досягнення поставлених цілей, у випадку невдачі потрібно переглядати стратегію і тактику, шукати і виправляти недоліки.

4. Залучення до роботи всіх здобувачів освіти, цього вимагає природа інтерактивного навчання, це сприяє виробленню соціально важливих навичок роботи в колективі, взаємодії, дискусії, обговорення.

5. Не потрібно перевантажувати інтерактивною роботою практичне заняття.

6. Поєднання взаємонавчання з іншими методами роботи – самостійним пошуком, традиційними методами.

7. Слід враховувати підвищення коефіцієнту корисної дії під час засвоєння інформації при впровадженні інтерактивних методів навчання.

8. Здобувачі освіти не об'єкт, а суб'єкт навчання, вони відчують себе активними учасниками подій і власної освіти і розвитку під час інтерактивного навчання.

9. Інтерактивні методи сприяють соціалізації особистості, здобувачі освіти усвідомлюють себе як частину колективу, своєї ролі і потенціалу.

10. Використовуючи групові інтерактивні методи навчання, слід розподіляти час відповідно до основних етапів практичного заняття.

11. Впровадження в освітній процес інтерактивних методів навчання сприяє формуванню культури дискусії, вміння приймати спільні рішення, вміння спілкуватися, доповідати.

12. Підготовка до практичного заняття із застосуванням інтерактивних методів навчання потребує багату часу, але результат цього вартий: підвищується інтерес до освітнього процесу, зростає пізнавальність у процесі навчання, змінюється самооцінка здобувачів освіти, змінюється у кращий бік взаємини між здобувачами освіти і викладачем, підвищується мотивація вивчення дисциплін філологічного спрямування [2, с. 25].

На практичних заняттях філологічного спрямування використовуються наступні інтерактивні методи навчання: проблемна лекція, лекція вдвох, лекція із задалегідь запланованими помилками, лекція-прес-конференція, евристична бесіда, навчальна дискусія, групова дискусія, експрес-дискусія, текстова дискусія, діалог, дебати, обговорення проблеми в загальному колі, відкритий форм, семінар, ділова гра, дидактична гра, творча гра, комп'ютерна гра,

рольова гра, гра змагання, ігри, спрямовані на вивчення нового матеріалу, на перевірку знань та ігри з метою закріплення й узагальнення вивченого матеріалу, контрігри, аналіз ситуації, організаційно-діяльнісні ігри, тренінг, портфоліо здобувача освіти, ігрове проєктування тощо [3, с. 150].

Інтерактивні методи навчання дозволяють здобувачам освіти виступати в ролі авторів, творців, підвищують рівень володіння лінгвістичним матеріалом, формують навички самостійної діяльності, надають заняттям нестандартності, роблять практичні заняття філологічного спрямування творчими, захоплюючими та ефективними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник / А.М. Алексюк.- К.: Либідь, 1998. - 560 с.
2. П'ятакова Г.П. Сучасні педагогічні технології та методики їх застосування у вищій школі / Г.П. П'ятакова, Н.М. Заячківська.- Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. - 55 с.
3. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія й методика / О.Г. Ярошенко. - К. : Партнер, 1997. - 193 с.

Брила Є.В.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 012 Дошкільна освіта

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

Науковий керівник: Яценко Т.В.,

кандидат кафедри ППДО та ГД

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

ПЕДАГОГІЧНА ПІСОЧНИЦЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА

Дошкільне дитинство – період залучення дитини до пізнання навколишнього світу, її початкової соціалізації, коли розвиваються допитливість і пізнавальний інтерес. Людина ніколи не може бути байдужою до

предметів і явищ навколишньої дійсності, стосунків з іншими людьми, суспільних подій. Вони викликають задоволення чи незадоволення, сміх, радість, здивування, горе, смуток тощо. У психологічній літературі різноманітні переживання, в яких виражається ставлення людини до того, що діється навколо неї, до інших людей і до самої себе, позначають поняттями емоції і почуття. Одним із найдавніших за походженням психічних станів і процесів є емоції. Життя без емоцій було б так само неможливим, як і без відчуттів. У зв'язку з цим, особливу актуальність набуває психічний розвиток дошкільників, формування у них почуття прекрасного, творчих умінь та стабільний психічний стан. Особливий інтерес у дітей викликає така техніка, як малювання піском, вона здатна не лише здійснити терапевтичний чи корекційний вплив на психічний та фізичний стан дитини, а й реалізувати основні функції освіти: виховну, розвивальну, корекційну, діагностичну, соціалізуючи. Техніка малюнку на піску допомагає дітям позбутися замкнутості, розвинути комунікативні навички, сприятиме соціалізації, посиленню уяви, просторового мислення та дрібної моторики рук.

Пісочниця – це ключ до внутрішнього світу дитини, один з засобів виразити переживання, досліджувати світ, збудувати стосунки. Відповідно до цього, актуальності набуває питання вивчення елементів пісочної терапії, як засобу психічного розвитку дітей дошкільного віку відповідно до умов сучасності.

Наукова розробка проблеми розвитку дітей дошкільного віку засобом пісочної терапії пов'язана з іменами відомих неврологів, психіатрів, психологів, педагогів (О.М.Мастюкова, І.І.Мамайчук, І.І.Панченко, Л.В.Лопатіна, О.Ф.Архіпова, Н.М.Волоскова, В.В.Тарасун, М.К.Шеремет, Н.Г.Пахомова та ін.). Проте, використанню елементів пісочної терапії як розвивальної технології, приділено мало уваги.

Власні внутрішні процеси дитини складні для розуміння, вона рефлексує тільки те, що знаходиться в її свідомості. У цьому випадку помічником може стати пісочниця з мініатюрними фігурка, яка дозволяє обійти цензуру свідомості і дослідити несвідомі процеси за рахунок художньої експресії, оскільки створюються людиною пісочні картини, виникаючі у неї образи, – це відображення її внутрішнього стану, настроїв і думок.

Мета кожного педагога не тільки дати дитині необхідні знання, а й навчити її спілкуватися з однолітками, розуміти соціальні та етичні норми, увійти в соціальне середовище. І тому існує безліч методик ігрової діяльності з дітьми. Одна з них – пісочна гра.

Проаналізовано, що пісочна гра'' допомагає дитині:
– сприяти процесу індивідуалізації;

- стати відповідальною у своїх діях і вчинках;
- позбутися психологічних травм;
- розвивати позитивну Я-концепцію;
- гармонізувати загальний психоемоційний стан, знизити тривожність;
- розвивати самооцінку;
- опановувати почуття контролю.

Пісочниця також сприяє розвитку наступних навичок:

- формування комунікативних навичок;
- розвиток дрібної моторики рук;
- поліпшення пам'яті, уваги та образного мислення;
- позбавлення від тривожності й страхів.

Отже, спеціалісти в роботі з використання пісочниці не повинні змінювати й не переробляти дитину, не вчити її певних спеціальних поведінкових навичок, а дати можливість бути собою та сприяти розвитку закладених природою можливостей дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савченко Л. Пісочна анімація розвиває й оздоровляє. *Дошкільне виховання*. 2013. № 7.
2. Марінова Г. Поміж пісків. Інтегроване заняття за технологією сенд-плей. *Дошкільне виховання*. 2016. № 4.
3. Крисюк Я. Ігри в міні-пісочниці. Організація роботи з піском у групі раннього віку. *Палітра педагога*. 2016. № 5. С. 9.

Махенько В.Г.,
 викладач дошкільних дисциплін
 КЗ „Нікопольський фаховий педагогічний коледж”
 Дніпропетровської обласної ради”
 м. Нікополь

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

Формування екологічної культури людини, гармонійних відносин її з природою є актуальною як для всього людства, так і для України, зокрема. Екологічна культура - досить складний феномен. У найбільш загальному вигляді його можна визначити як здатність людей користуватися своїми екологічними знаннями та вміннями у практичній діяльності.

Екологічна культура інтегрує екологічну освіченість, екологічну свідомість (сприймання людиною навколишнього середовища, її ставлення до цього середовища та взаємодія з ним), екологічну поведінку.

Проблема екологічного виховання молоді займає важливе місце в педагогіці і потребує всебічного розгляду та глибокого вивчення. Розгляд цієї проблеми необхідно здійснювати не лише на теоретичному, а й на практичному рівні.

Аналіз науково- педагогічної літератури переконливо свідчить про те, що формування ставлення особистості до світу природи закладається в дошкільному дитинстві, що і підтверджує вагомість цього періоду в екологічному вихованні особистості. Про значення екологічної освіти і виховання дітей дошкільного віку йдеться в наукових дослідженнях О. Білан, Н. Горопаха, Л. Іщенко, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева та ін. Науковці однак у визначенні, що екологічне виховання найкраще розпочинати у дошкільному віці, оскільки процес навчання здійснюється в єдності з вихованням.

Ефективність екологічного виховання, а разом з ним і формування природничо - екологічної компетентності дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти безпосередньо залежить від педагогічної майстерності вихователя. Тому серед спеціальних фахових компетентностей майбутніх фахівців з дошкільного виховання слід виділити здатність до формування у дітей дошкільного віку взаємин з природним оточенням.

У концепції розвитку освіти України екологічний аспект розглядається як обов'язковий чинник професійної підготовки майбутнього фахівця. Вплив цього чинника виявляється у вдосконаленні всіх складових педагогічного процесу педагогічних закладах, нового тлумачення місця людини в системі „природа- людина- суспільство” з позиції гуманізму і духовності.

Тому суттєвим змістовним компонентом професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів доцільно вважати їх особистісно - професійну готовність до формування першооснов такої якості особистості дошкільника як екологічна відповідальність.

Значні напрацювання щодо підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності зробили Е. Бахіч, Г. Беленька, А. Богуш, Т. Жаровцева, Р. Куліш та інші. Визнані сучасні науковці : Н. Гавриш, О. Гончарова. Е. Карпова, О. Кучерявий. С. Совгіра, О. Сорока – визначають професійну підготовку педагогів як ієрархічну систему, пов'язану з розвитком особистості дітей. Н. Яришева наголошує на пріоритетності творчого підходу вихователя до процесу ознайомлення дошкільників з природою. С. Ніколаєва підкреслює, що дошкільний працівник не лише є вихователем, а й носієм знань з різних

галузей, зокрема екологічних. Науковці єдині у визнанні, що майбутній вихователь повинен не просто володіти значним обсягом екологічних знань, а й бути готовим до формування вмінь та навичок екологічно відповідальної поведінки дошкільників, яка проявляється у свідомому позитивному сприйнятті природного середовища.

Розглянемо основні аспекти формування екологічної культури студентів – майбутніх вихователів в умовах фахового педагогічного коледжу. Одним з найважливіших завдань екологічного виховання є формування у студентів стійких установок на раціональне природокористування, вміння бачити за вирішенням окремих проблем віддалені екологічні наслідки втручання в природні процеси, почуття відповідальності перед нинішніми та майбутніми поколіннями за вплив власних дій на здатність природи бути середовищем існування людини.

На нашу думку розкриття змісту екологічної освіти та виховання повинно базуватися на національних та загальнолюдських цінностях. Витоки екологічного виховання в Україні сягають сивої давнини. Воно спирається на багатовікові традиції, на народну педагогіку. Вивчення природи рідного краю є основою екологічного виховання, а ставлення студентів до природи перш за все формується під впливом знань народних морально-етичних підходів до збереження довкілля. Не можна любити те, про що не маєш уявлення.

Зауважимо, що це є система педагогічних умов формування екологічної культури студентів, яка поєднує засоби виховного і навчально-освітнього впливу на почуття, розум, поведінку. Вона містить елементи змісту навчальних предметів (природничого й усіх інших галузей знань), позанавчальні заняття різного характеру, педагогічну практику, виховні заходи, введення елементів ігрової діяльності в процес екологічної освіти й навчання. А також створення інтер'єру самого навчального закладу, що облагороджу приміщення красою природних об'єктів та їх комплексів (рослинних композицій, акваріумів), художніх творів, присвячених природному світу — картин, фотографій, екологічних плакатів.

Для забезпечення ефективного формування інтересів студентів до оволодіння екологічними знаннями слід враховувати комплекс шляхів і засобів, до яких ми відносимо: новизну змісту навчально-екологічного матеріалу; орієнтація на краєзнавчий принцип; зв'язок екологічних знань з долями людей, що їх відкрили; використання у змісті навчальних дисциплін екологічного спрямування історичних фактів, подій; показ практичного застосування екологічних знань у зв'язку з життєвими планами та професійними орієнтаціями студентів; застосування сучасних засобів унаочнення екологічних проблем, що розглядаються на заняттях (телебачення, кіно, засоби мультимедіа

тощо); використання сучасних особистісно розвивальних дидактичних технологій навчання (проблемне навчання, евристичне навчання, технологія навчальної діяльності в парах, підгрупах тощо); створення позитивного мікроклімату в групі, опора на ситуації успіху, довіра до студентів; застосування системи методів і форм навчання, у якій репродуктивні, інформативні способи навчальної роботи поступово замінюються продуктивними, творчими методами та наближають студентів до майбутньої професійної діяльності через вирішення складних екологічних проблем як в умовах імітаційного моделювання, так і під час виконання реальної професійної діяльності чи її елементів. Таким чином, раціональний вибір та поєднання словесно-наочних форм і методів навчання (лекційний метод, доповідь, дискусія, навчальний фільм, моделі, схеми, кросворди, асоціативні карти тощо) з методами, що ґрунтуються на практичній екологічній діяльності (лабораторні та практичні заняття, екологічні стежки, екологічні квести, екологічні стін-газети, заняття на відкритому повітрі тощо) та з навчальними іграми екологічного характеру є наступною педагогічною умовою формування екологічної культури студентів. При цьому забезпечення неперервності екологічної освіти є провідною педагогічною умовою формування їх екологічного світосприйняття та екологічної культури.

Варто додати, що вплив на формування екологічної культури особистості студента має посилитись, якщо буде поєднуватися формальна і неформальна ланки екологічної освіти. Мова про те, що крім спланованого оволодіння екологічними знаннями, студент має отримувати екологічну інформацію з різних інформаційних джерел : газет, журналів, радіо, телебачення, під час відвідування фотовиставок екологічного змісту, екологічних фестивалів, екологічних акцій, краєзнавчих музеїв, природничо-заповідних об'єктів тощо.

Однією із суттєвих умов формування екологічних знань, як складника екологічної культури майбутніх вихователів дошкільних закладів, є організація систематичного контролю навчальних досягнень студентів на засадах особистісного підходу, результатом якого є оцінювання. Воно має бути: об'єктивним, систематичним, освітнім, діагностичним, виховним, стимулюючим, розвиваючим, керованим, оцінюючим, всебічним, відкритим. Процес формування екологічної культури студентів має здійснюватися системно, реалізуючи конструктивно три провідні фактори – екологічна освіта, екологічне виховання, еколого-практична діяльність.

Із вищезазначеного можна зробити узагальнення, що різноманітні форми та методи еколого - педагогічної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти повинні бути спрямовані на формування екологічно освіченої, культурної особистості, яка займає активну громадянську позицію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієвський Б. М. Організаційно-педагогічні умови формування екологічної культури студентів. Науковий вісник МДУ. 2009. №7 (2). С. 97-101.
2. Граматик Н.В. Готовність майбутніх вихователів дошкільних закладів освіти до формування першооснов екологічної відповідальності вихованців. – Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Вип. 36. 2017. С.58- 62.
3. Кмець А. Екологічна свідомість майбутніх учителів, проблеми, зміст, типологія. Вища освіта України. 2004. № 4. С. 95-97.
4. Морозова Л. М. Виховання екологічної культури особистості. Вища освіта України. 2001. № 2. С. 88-91.
5. Присяжнюк Л. Збережемо планету для майбутніх поколінь. Дошкільне виховання. 2020. №2.С.3-7.

Карнаух І. П.,

*вихователь, спеціаліст II категорії
Дошкільний навчальний заклад ясла-садок
комбінованого типу №18 „Дзвіночок”,
м. Умань*

СУЧАСНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ З ДОПОМОГОЮ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

За допомогою художніх творів ми педагоги маємо змогу тлумачення різних явищ які відбуваються у природі і навколишньому світі. Та чималий багаж інформації є у прислів'ях, приказках, віршах, казках, лічилках які домагають нам у повсякденній роботі з дітьми. Пісні, ігри усе це має сюжет який захоплює малят своєю неповторністю. Ми як педагоги виділяємо перед собою певні педагогічні аспекти які спрямовані на засвоєння дітьми моралі. Адже виховувати скромність, чуйність, бажання бути справедливим, сильним і сміливим; вчити відчувати сором за поганий вчинок[1, с.119]. Це мораль яку ми намагаємось донести з допомогою фольклору. Базовий компонент дошкільної освіти являється саме тим важелем який чітко спрямовує нас на формування цілісності та єдності та на який ми повсякденно опираємось у своїй роботі [4].

Мрія кожного батька та кожної матері щоб їхня дитина володіла моральними цінностями. Проте досвід показує що середовище в якому зростає і виховується малюк відіграє важливу роль. Дорослі чудово розуміють, що вміння поводитися виховано залежить від того, наскільки людина володіє собою, контролює свою поведінку[3, с.23]. В.О Сухомлинський вважав що за допомогою слова можна створити ноти душі, але можна й нанести страшну

шкоду спотворивши її [2, с.105]. Працюючи у даному напрямку атмосфера у дитячому колективі відчутно покращилась:

- створення атмосфери доброзичливості у групі;
- покращення взаємодії і взаємин між ровесниками
- впровадження спадщини В.О. Сухомлинського

Взявши до уваги усі вікові особливості вихованців ми розробили власні дидактичні вправи та казки для дошкільників:

Ку-ку-рочки

Мета: учити дітей відчувати радість від почутого твору, та висловлювати емоції отримані від почутого.

Обладнання: ілюстрації героїв

Хід гри

Вихователь: майже кожен із Вас побував на бабусиному подвір'ячку, спостерігав за прудкою комашкою, яскравим сонечком та багатьма іншими тваринками. А якими вони були?

Діти: *(відповіді дітей) – сором'язливі, ніжні, великі, злі, яскраві.*

Вихователь: а у моє бабусі теж завжди шумно на подвір'ї, лунає багато гомінких звуків в яких важко розібратися. Та все ж я впевнена що ви мені допоможете впоратись із почутим, та розповісти Вам хто ж це був?

(Гав-гав, няв - няв, ме-е-е, му-у-у, кря-кря, ку-ку-рі-ку?)

Діти: *(відповіді дітей)- собака, кішка, коза, корова, качка, півень.*

Вихователь:

Бавившись малеча
завжди чітко знала -
що багато курочок
їх бабуся мала,
курочки любили
бавитись з дітьми
прудко здоганяли
й бігли за дітьми
бо курчата знали
їм щось принесли.

Непосида

Мета: збагачувати словник дітей лексикою із художнього твору.
Стимулювати інтерес

та зацікавленість за розвитком дії у творі.

Обладнання: ілюстрації героїв

Хід гри

Вихователь: (авторський)

бешкетун малий зустрівся –

в парку біля нас гуляв

звати його Міша!

Всіх малят він ображав,

щипав та ще іграшки відбирав.

А Ви так поводите себе на прогулянці з іншими дітьми?

Діти: (відповіді дітей)- ні, інколи, ніколи...

Вихователь: майже кожного дня під час прогулянки ми з Вами завжди вирішуємо якісь ситуації:

Хтось відібрав без дозволу іграшку

Хтось поцупив книгу

А хтось взагалі не хоче поділитися кермом від автомобіля

Але кожного разу ми з Вами разом знаходимо спільну мову, а одже вихід із ситуації.

Ось і сьогодні цей пустотливий ведмедик хоче розповісти про себе та дізнатися від Вас, а як же ви поведетесь під час прогулянки у садочку, та на ігрових майданчиках з рідними?

Діти: (відповіді дітей).

Кленовий листочок

Ось і прийшла весна. Посміхнулося в небі яскраве сонечко і своїм теплим промінчиком ледь торкнулося бруньки на дереві. І ось вона розкрилася. Зелений чубчик кленового листка потягнувся до яскравого промінця. З кожним днем він підростав. І незабаром зі своїми братами став пишною кроною клена.

На гілках між листками звила гніздечко пташка. І, коли з'явилися маленькі пташенята, кленовий лист прикривав їх від пекучого сонця, захищав їх маленькі тільця від дощу.

- Дякую, - казала пташка, повертаючись до пташенят. Листочок пишався тим, що був комусь потрібний. Скінчилось літо. Підросли та покинули гніздечко пташенятка. Пожовтіли листя клена. День за днем на дереві їх ставало все менше і менше. Холодний осінній вітер відривав їх від гілок та кидав їх на землю. Так під кленом опинився і наш листок.

– Кому я тепер потрібен? – Зітхнув листочок, лежачи на землі.

– Мені потрібен, - сказав їжачок. Наколов його на голки та поніс утеплювати свою домівку.

-І мені потрібен, - радісно промовив жучок Сонечко, ховаючись у шпаринку кори великої розлогої ялини.

-І нам потрібен, - сонно прошепотіли молоденькі дубочки та куцики лісової ожини...

А як ви гадаєте, малята, кому ще в лісі потрібні осінні листочки?

Отже, використання фольклору у вихованні дітей дає позитивну динаміку у поведінковій складові. За допомогою даного напрямку діти з участю педагогів мають змогу проводити аналіз тих чи інших вчинків та аналізують вплив їх на оточуючих. Адже як нам уже відомо що діти через аналіз вчаться зосереджуватися і знаходити вихід із різних ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма розвитку дитини дошкільного віку „Українське дошкілля” / О. І. Білан; за заг. ред. О.В. Низковської. – 256 с. Тернопіль: Мандрівець, 2017
2. Кондратенко Н. В. В. О. Сухомлинський про розвиток творчої особистості школярів: індивідуальний і диференційований підходи / Н. П. Кондратенко // Журнал Педагогічний вісник. – 2013. – №2/3. – С. 103–106.
3. Довідник для батьків дошкільників. Психологія від А до Я – Х.: Веста, 2007. – 160 с. Н.В. Чуб
4. Базовий компонент дошкільної освіти / Настільна книга керівника дошкільного навчального закладу. Частина 5 / упоряд. : Т. В. Панасюк, С. І. Нерянова, А. А. Грищенко. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 144 с.

Яворська А. О.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: Яценко Т. В.,
кандидат психологічних наук, завідувач кафедри ПП та ДО
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ ТРЬОХ РОКІВ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Дитина з наближенням трирічного віку змінюється просто на очах. І найголовніше – в гірший бік. Начебто хтось підмінив її: замість поступливої,

м'якої та податливої, як пластилін з'явилася норавлива, вперта, вередлива, примхлива:

- відмовляється від того, що їй завжди дуже подобалося;
- усе робить на зло, в усьому проявляє непослух, нехай навіть на шкоду власним інтересам;
- дуже ображається, коли хочуть завадити її витівкам;
- будь-які заборони перевіряє ще раз.

Дитина прагне все робити і вирішувати самостійно. На перший погляд це непогано, однак вікова криза у трирічних дітей робить цю рису надмірною, неадекватною до їх можливостей. Тому таку самостійність правильніше назвати скоріше свавіллям.

Все, що колись дитині було дорогим або цікавим, може втратити для будь-якої сенс. Причому, це стосується не тільки речей або улюблених занять, змінитися може поведінка і навіть ставлення до близьких. У цей період батьки для малюка можуть „стати злими”, мила сусідка, яку він раніше з радістю зустрічав - противною, улюблена м'яка іграшка - поганою і т.д. Нерідко діти починають обзиватися або лаятися.

У 3 роки діти очікують від сім'ї вже визнання незалежності та самостійності. Дитина хоче, щоб дізнавалися її думку, щоб радилися з нею. Звичні потреби трирічної дитини вже не можуть бути задоволені колишнім стилем спілкування з нею і колишнім способом життя. На знак протесту, відстоюючи своє "я", малюк поводить себе "всупереч батькам", відчуваючи протиріччя між "хочу" і "треба" [1].

Будь-якому процесу розвитку, крім повільних змін, властиві і стрибкоподібні переходи-кризи. Кризи необхідні. Вони — рушійна сила розвитку, його своєрідні сходинки, етапи зміни провідної діяльності дитини.

У 3 роки провідною діяльністю стає рольова гра. Дитина починає грати в дорослих і наслідувати їх. За тим, на кого спрямована криза дитини 3-х років, можна судити про її прив'язаності. Як правило, в центрі подій опиняється мати. І головна відповідальність за правильний вихід із цієї кризи покладається на неї.

Малюк сам страждає від кризи. Але криза 3-х років — це важливий етап у психічному розвитку дитини, що знаменує перехід на нову сходинку дитинства.

Криза трьох років – це, напевно, не перше і не останнє випробування з яким доведеться зіткнутися кожному з батьків. Дуже важливо в цей період не втрачати самоконтролю і щиро любити свою дитину, не залежно від її вчинків.

Для нормального розвитку малюка бажано під час кризи 3-х років, щоб дитина відчувала, що всі дорослі в домі знають, що поруч із ними не малюк, а

рівний їм товариш і друг. Варто відходити від типових батьківських установок [2].

Тому, після всього вищесказаного ми рекомендуємо батькам:

- Не говорити "так", коли необхідно тверде "ні";
- Не намагатися будь-якими шляхами згладити кризу, пам'ятаючи, що надалі в дитини може підвищитися почуття відповідальності;
- Не привчати дитину до легких перемог, даючи привід для самовихваляння, тому що потім будь-яка поразка для неї стане трагедією;
- Не підкреслювати свою силу і перевагу над нею;
- Пам'ятати, все, що відбувається з дитиною, ми розглядаємо й оцінюємо з позиції дорослого, а не її, багато чого не розуміючи при цьому. Щоб криза пройшла благополучно, любіть дитину і поважайте її як особистість, особистість повноцінну і багато в чому вже самостійну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лембрик І. Дитячі вікові кризи. *Дошкільне виховання*. 2003. № 4. С. 22-23.
2. Корман О. А. Батьківське ставлення та його вплив на формування дитячої особистості. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*: зб. наук. пр. Київ. ун-ту імені Бориса Грінченка, Ін-ту пробл. виховання НАПН України. Київ : Вид-во Київ. ун-ту імені Бориса Грінченка, 2011. С. 70–84. 37

Птиць З. О.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 014.01 Середня освіта

(Українська мова і література, англійська мова)

Тернопільського національного

педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль

Науковий керівник: Сеньовська Н. Л.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Тернопільського національного

педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

м. Тернопіль

ВИКОРИСТАННЯ СМАРТ-ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ

У сучасному світі важливою складовою життя все частіше стають смарт-технології. Гаджети, інтернет полегшують життя людей, надають доступ до

великої кількості корисної інформації, можливість вільно спілкуватися у зручний час, миттєво отримувати листи, повідомлення. „Розвиток сучасного суспільства і його технологій невіддільний від постійного і повсюдного навчання, технології якого також вимагають змін” [1, с. 2]. Інформаційні технології все частіше поступаються місцем смарт-технологіям, які відкривають новий шлях для розвитку так званого „розумного навчання”. Суспільство завжди поважає і покладає надії на всебічно розвинутих, креативних особистостей. Застосування нових технологій може мотивувати дітей з особливими освітніми потребами до навчання та сприяти їх соціалізації, адже вони відкривають широкі можливості для покращення якості освіти, її доступності. Сьогодні найбільш оптимальним для забезпечення розвитку кожної особистості є використання смарт-технологій. В світі, де цінуються розумні технології, креатив, нестандартні погляди, не може бути ніяких універсальних єдиних навчальних стандартів. „У такому суспільстві технології, які базувалися на інформації, трансформуються у технології, які будуть базуватися на взаємодії та знаннях” [1, с. 9]. Якщо учневі чи студенту говорять, куди йти, що вчити, як і в якій послідовності, тоді це повністю позбавляє того, хто навчається, можливості впливати на своє майбутнє. Тому сучасний освітній процес повинен бути гнучким, постійно вдосконалюватися шляхом упровадження нових смарт-технологій.

Система освіти зараз пропонує значний вибір засобів навчання, здатних забезпечити достатньо високий рівень освіти, що відповідає завданням сучасного суспільства. Одним із критеріїв якості системи освіти є швидкість оновлення знань і технологій. Очевидно, що смарт-технології в цьому питанні займають одну з провідних позицій. В освітньому процесі застосовуються нові, прогресивні, так звані, інтерактивні технології. Нова форма подачі матеріалу за допомогою інтерактивного обладнання (інтерактивні дошки, інтерактивні дисплеї) становить презентацію, створювану безпосередньо під час заняття. Впровадження смарт-технологій у навчальний процес однозначно має переваги для всіх здобувачів освіти, результатом чого стає перехід від старої схеми передачі знань до нової, креативної форми навчання з використанням інноваційних методів, форм і засобів [4].

Безперервно заохочувати молоде покоління отримувати нові знання – одне з головних завдань сучасної освіти. Цього можна досягти з допомогою смарт-технологій, тому що освітній процес стає більш цікавим, сучасним, простим. Застосування різного призначення технологій робить можливим виконання головної мети: зробити навчання ефективнішим. До того ж, освітній процес стає можливим поза межами класу. З успішним розвитком інформаційних технологій на зміну „класичного” електронного навчання поступово

приходить смарт-освіта. Інтерактивна дошка Smart Board дозволяє залучати більшу кількість наочності на уроці, що сприяє для кращого засвоєння нового матеріалу. Завдяки включенню в навчальний процес сенсорного обладнання, вчителям простіше формувати в учнів образне мислення, а також це економить час на уроці. В такий спосіб вчителі також можуть зберігати матеріали уроків та робити відеозапис занять. В умовах надзвичайних ситуацій ці технології стають невід'ємною складовою освітнього процесу в закладах освіти, адже дозволяють проводити заняття за дистанційною формою навчання, коли фактично зникає можливість їх проводити у традиційний спосіб. „SMART-технології можуть бути використані в широкому освітньому діапазоні для формування індивідуальності студентів” [4]. Смарт-технології стали невід'ємною частиною сучасного життя суспільства, які допомагають проводити динамічні презентації, демонструвати сторінки Інтернету, документи або відео на інтерактивному екрані, зробити будь-яку модель інтерактивною.

Перевагами смарт-технологій є те, що вони здатні розвинути творчі здібності, навички комунікації, сформувати критичне мислення, інноваційний підхід, удосконалити вміння ефективної співпраці та взаєморозуміння. Використання новітніх засобів робить процес навчання більш результативним та динамічнішим. Головний успіх такого засвоєння знань – це зацікавленість учнів, готовність до сприйняття нового матеріалу, потреба в отриманні нової інформації і відчуття самостійності в цьому процесі. Смарт-технології дозволяють робити заняття не схожими одне на інше. За ідеями смарт-освіти сучасні навчальні курси мають набути нової якості: крім забезпечення засвоєння знань, навичок та умінь вони одночасно мають мотивувати до вивчення. Адже зацікавити сучасного учня чи студента простими текстовими посібниками вже практично неможливо. Для розроблення системи завдань для самоперевірки, аналізу результатів контролю й обліку успішності можуть застосовуватися спеціалізовані програми. Надаючи можливість обробляти та зберігати значний обсяг різної інформації (аудіо, графіка, текст і відео), складати її в зручному вигляді, сприяє розкриттю, збереженню і розвитку індивідуальних і творчих здібностей сучасного покоління. Застосування технічних засобів навчання в навчально-виховному процесі сприяє збільшенню темпу вивчення навчального матеріалу. Водночас застосування нових технологій в навчанні не може відразу значно вплинути на якість знань учнів. Нові засоби навчання – це лише знаряддя педагогічної праці, що збільшують можливості вчителя у викладанні навчального матеріалу. На практиці доведено, що використовуючи мультимедійні технології, навчально-виховний процес відзначається багатьма перевагами, адже краще сприймається матеріал учнями,

зростає їх зацікавленість, відбувається індивідуалізація навчання, розвиток творчих здібностей. У той же час скорочуються види роботи, що стомлюють учня, використовуються аудіовізуальні засоби з метою підвищення активності дітей, підсилюється динамічне подання матеріалу, забезпечуються умови для формування самооцінки учня та його для самостійної роботи. „Парадигма Smart-освіти передбачає гнучкість, яка припускає наявність великої кількості джерел, максимальну різноманітність мультимедіа (аудіо, відео, графіку), здатність швидко і просто налаштовуватись під рівень і потреби слухача” [1]. Водночас в освіті розповсюдження смарт-технологій має і свій ризик, адже зараз легко можна отримати інформацію про будь-що. Завдяки цьому, буває, учні не привчаються самостійно знаходити матеріали з різних джерел, не сприймають навчання як працю, не можуть відрізнити недостовірну інформацію від інформації, яка може привести до знань. Закінчуючи школу і приходячи в вищий навчальний заклад, молода людина вже має величезний досвід користування електронними засобами, бо з раннього дитинства користувалась ними. Як вважають чимало науковців, в майбутньому це може призвести до негативних наслідків.

Формат смарт-освіти розширює обсяг джерел навчання через залучення різноманітних мультимедіа, таких як аудіо, відео, графіку, надає можливість швидко і просто налаштовуватись на рівень потреб та обсягу знань аудиторії, передбачає гнучкість у виборі форм навчання. Основними характеристиками такого навчання є наступні: учень навчається у зручній для себе час та у зручному місці, навчання може здійснюватися одночасно з певним іншим напрямом, є можливість почати навчання з будь-яких питань у програмі залежно від рівня підготовки. „Smart-освіта бачиться легко керованою, як із середини кожним навчальним закладом через гнучкість навчального процесу, так і ззовні, тобто постійно живиться зовнішніми джерелами” [1]. Соціальні мережі полегшують використання дослідницького підходу під час навчання, допомагають у пошуку необхідної інформації для проблемних ситуацій, розвивають здібності самостійної роботи, роботи в команді та взаємодії з іншими. Одним із найкращих відеосервісів для навчання є YouTube, де розміщена велика кількість навчального контенту, починаючи від готових відеоуроків, закінчуючи різноманітними роликами і фільмами, які можна використовувати в освітньому процесі. Ефективність використання відео на заняттях уже давно доведена багатьма науковцями. Згідно з багатьма дослідженнями, можна переконатися, що через об'єднання аудіо та відеопрезентації відбувається якісне засвоєння отриманої інформації.

Особливу цікавість серед смарт-технологій викликають онлайн-щоденники або так звані блоги, де викладачі або студенти розміщують записи, зображення,

мультимедіа, які включають навчальний матеріал. Такі матеріали можна використовувати у викладанні будь-якої дисципліни, адже вони допомагають не тільки організувати освітній процес, а й дають можливість обмінюватися своїми думками та додатковим матеріалом. Однак не слід забувати про те, що „використання блогів повинно відповідати цілям і завданням занять, бути мотивованими з дидактичної точки зору” (Е. Чернишова). Необхідно також пам’ятати і про переваги використання смарт-підручника з його інноваційним підходом до викладення матеріалу. Зазвичай він поєднує різні навчальні елементи: текстову інформацію, відео, візуальні, аудіо та інтерактивні елементи, ігрові тренажери, системи тестування, коментування та оцінювання освітнього контенту. При використанні смарт-підручника читач може застосовувати технологію онлайн-нотаток, тому є можливість виділити найбільш важливі для частини матеріалу для подальшого повторного вивчення, тим самим створити конспект освітнього контенту, наповнивши його найцікавішим і найкориснішим для себе. Така технологія, як озвучення тексту, замінює процес читання на процес прослуховування текстового навчального матеріалу і дозволяє навчатися в будь-який момент і в будь-якому місці.

З використанням сучасних освітніх технологій підвищується рівень якості освіти, учні прагнуть здобувати знання, відкривати перед собою новий світ. Зараз є досить багато джерел для отримання і засвоєння нових знань, багато з них є своєрідними носіями даних для самонавчання. Кожен може використовувати будь-яке з наявних, адже в сучасній освіті особистісний та індивідуальний підхід повинні бути актуальні як для учня, так і для вчителя. Смарт-технології урізноманітнюють навчальний процес, доповнюючи традиційні технології навчання. Застосування інтерактивних дошок, смарт-підручників, планшетів і смартфонів, блогів, відеосервісів та інших можливостей допомагає обмінюватися досвідом, економити час на навчання і, що не менш важливо, підвищує мотивацію й пізнавальний інтерес до навчання. „За ідеями Smart-освіти сучасні навчальні курси мають набути нової якості: крім забезпечення засвоєння знань, навичок та умінь вони одночасно мають мотивувати до вивчення” [1]. Варто пам’ятати про здорову оцінку будь-якої інформації, оскільки у більшості випадків проблемою є не відсутність чи нестача інформації, а її невідповідність дійсності. Саме тому, освіта у смарт-суспільстві має бути гармонійним поєднанням традиційних та інноваційних методів навчання. Це є необхідною умовою створення творчого, креативного та інноваційного розвитку суспільства та кожної людини в ньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Семеніхіна О. В. Нові парадигми у сфері освіти в умовах переходу до SMART-суспільства // Вісник Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, 2015 - №5. – С. 34-44

2. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, і 74 перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 5. / За ред. М.М. Козяра, Н.Г. Ничкало. – Львів: ЛДУ БЖД, 2017. – 400 с.

3. Smart-технології в Україні і світі // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://molodi.in.ua/smart-tehnolohiji/>

4. Р. С. Гуревич, Л. Л. Коношевський, Особливості професійної Smart-технології як засіб підвищення якості освіти // Смарт-освіта: досвід, реалії, перспективи Монографія, Вінниця – 2019, 220 с.

Северіна Т.М.,

доцент кафедри іноземних мов

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,

м. Хмельницький

EDUTAINMENT IN TEACHING FOREIGN VOCABULARY AND GRAMMAR IN HIGH SCHOOL

The concept of edutainment has been gaining popularity in recent years as a way to make learning more engaging and enjoyable for students. Edutainment combines education and entertainment to create a fun and interactive learning experience that promotes active engagement and retention of knowledge. This approach can be particularly effective in teaching vocabulary and grammar, two essential components of language learning.

There have been numerous researchers who have studied the use of edutainment in teaching English as a foreign language. Thus, Yunus Söylemez studied the effect of edutainment-based instruction on vocabulary learning and retention of EFL learners. He found that edutainment-based instruction improved learners' motivation and engagement, leading to better vocabulary acquisition and retention [11].

Firdevs Gürer studied the effectiveness of edutainment activities in teaching English vocabulary to young learners. She found that edutainment activities improved learners' vocabulary learning and retention, as well as their overall language proficiency [7].

Yasser Al-Saidat explored the effectiveness of edutainment in English language learning among high school students. He found that edutainment-based instruction improved students' motivation and engagement, leading to better language learning outcomes [1].

Qun Huang investigated the effectiveness of edutainment games in promoting vocabulary learning and retention among Chinese EFL learners [8].

Overall, these researchers and many others have demonstrated the potential of edutainment in improving English language learning outcomes and promoting student engagement and motivation.

The term „edutainment” is defined as „the process of entertaining people at the same time as you are teaching them something, and the products, such as television programmes or software, that do this” [5]. Edutainment is considered as „...a combination of education and entertainment that seeks to engage, motivate, and teach learners in a fun and interactive way” [8, p. 2]. Edutainment is also defined as „a hybrid concept that seeks to unite the benefits of both entertainment and education in order to create an interactive and engaging learning experience” [4, p. 2].

All the researchers note the role of edutainment as a strategy that combines education with entertainment to create an engaging and enjoyable learning experience for students. It can help to enhance student motivation, engagement, and learning outcomes.

In other words, edutainment is a format of the educational process in which educational and informational material is presented with the involvement of entertainment methods, often with the use of information technologies, it is simultaneous learning and satisfaction of curiosity, which leads to a deep fascination with the problem proposed to the child.

Edutainment is often closely related to leisure. It can be carried out outside the traditional format of an educational space – the premises, parks, squares, studios, museums, galleries, cafes. In any case, edutainment requires activity, action, positive emotions and what is commonly called an expressive form in art. The form should be bright to attract to the process of acquiring knowledge.

There are some forms of implementation of edutainment: *entertaining education* (fables, fairy tales, interesting stories, children's stories recorded by educators, artificial texts, etc.) and *educational entertainment* (art, animation, comics, performances, exhibitions, museums, games, cartoons, etc).

Vocabulary is an essential component of foreign language learning, and acquiring a large vocabulary is essential for effective communication. However, memorizing lists of words can be tedious and boring for students, leading to a lack of interest and engagement. Edutainment can provide an alternative to traditional vocabulary learning methods by using language games, puzzles, and interactive activities like role-playing to make learning new words more enjoyable.

One example of an edutainment activity for vocabulary learning is word association games. In this game, students are given a word and must come up with as many related words as possible in a set amount of time. This activity encourages students to think creatively and associate new words with existing ones, which can improve their overall vocabulary and language comprehension.

Another popular edutainment activity for teaching vocabulary is crossword puzzles. Crossword puzzles challenge students to use their knowledge of vocabulary to solve word puzzles, which can be an enjoyable and engaging way to improve their word recognition skills [2].

Role-playing: Use role-playing activities to help students practice using new vocabulary words in real-life situations. For example, students can act out a job interview where they use vocabulary related to the job [6].

Grammar is another essential component of language learning, but it can be challenging to teach in an engaging way. Edutainment can help make grammar lessons more interactive and exciting by using activities and games that promote active learning. Here are some ways you can incorporate edutainment into grammar sessions:

Games such as jeopardy, hangman, or word scrambles can be used to teach grammar concepts such as verb tenses, parts of speech, or sentence structure. These games can be adapted to suit different age groups and language levels [9].

Songs and rhymes: using songs and rhymes is an effective way to teach grammar rules such as subject-verb agreement, prepositions, and pronouns. They can help students remember grammar concepts in a fun and engaging way.

Role-playing: role-playing activities can be used to teach grammar in context. For example, students can act out a scene where they use grammar concepts such as past tense, passive voice, or reported speech [1].

Multimedia: using multimedia such as videos, animations, or podcasts can be a great way to engage students and teach grammar in a creative and memorable way. These can be used to introduce or reinforce grammar concepts, or to provide examples of real-life language use [10].

Creative writing: encouraging students to write creatively can help them apply grammar concepts in a meaningful way. For example, students can write stories or poems that use specific grammar rules such as adjectives, adverbs, or punctuation.

Overall, edutainment can be an effective way to teach grammar as it makes learning more enjoyable and engaging for students. By incorporating games, songs, role-playing, multimedia, and creative writing, teachers can help students learn and remember grammar concepts more effectively.

By combining education and entertainment, teachers can create a more engaging and enjoyable learning experience that promotes active learning and retention of knowledge. Whether through word association games, crossword puzzles, role-playing, or grammar games, edutainment can provide an effective and enjoyable way to teach essential language skills.

1. Al-Saidat Y. The Effectiveness of Edutainment in English Language Learning Among High School Students. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 2016. 5(4), p. 43-48.
2. Al-Tamimi A. S. The Effect of Educational Games on Vocabulary Acquisition and Retention among Saudi EFL Learners. *International Journal of Instruction*, 2020. 13(2), p. 117-132.
3. Azizifar A., & Mohammadnia M. Role-Play: A Practical Approach to Teaching English Grammar. *Journal of Teaching Language Skills*, 2021. 40(2), p. 1-27.
4. Bacca J., Baldiris S., Fabregat R., Graf S. Augmented Reality Trends in Education: A Systematic Review of Research and Applications - Augmented Reality Trends in Education: A Systematic Review of Research and Applications. *Educational Technology & Society*, 2014. 17 (4), p. 1-11.
5. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/edutainment> (date of access: 7.03.2023)
6. Chen Y. C. Role Play: An Effective Approach to Teach Vocabulary for English as a Second Language Students. *Journal of Educational and Learning*, 2016. 5(4), p. 175-183.
7. Gürer F. The Effectiveness of Edutainment Activities in Teaching English Vocabulary to Young Learners. *International Journal of Humanities and Social Science Research*, 2015. 4(1), p. 27-34.
8. Huang Q. The effectiveness of edutainment games in promoting vocabulary learning and retention among Chinese EFL learners. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 2018. 13(1), p. 1-11.
9. Kusuma A. S., & Setyaningsih Y. The Effect of Using Grammar Jeopardy Game on Students' Grammar Mastery. *English Language Teaching and Technology Journal*, 2021. 5(1), p. 11-20.
10. Mashhadi A., & Biria R. The Effect of Using Songs on EFL Learners' Vocabulary and Grammar Learning. *Journal of Language and Translation*, 2020. 10(1), p. 45-57.
11. Söylemez Y. The Effect of Edutainment-Based Instruction on Vocabulary Learning and Retention of EFL Learners. *Journal of Education and Practice*, 2018. 9(28), p. 37-45.

Фененко А.В.,

викладач основ логопедії

КЗ СОР „Лебединський педагогічний фаховий коледж імені А.С. Макаренка”

м. Лебедин

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ОСНОВ ЛОГОПЕДІЇ

Численні дослідження свідчать про неухильне зростання кількості дітей з різноманітними порушеннями в мовленнєвому розвитку. Це зумовлює необхідність педагогічного супроводу розвитку таких дітей, надання їм своєчасної кваліфікованої допомоги, ефективність якої багато в чому залежить

від професійної підготовки спеціалістів – логопедів та вихователів логопедичних груп.

Розширюються вимоги до об'єму професійних умінь і навичок майбутніх спеціалістів. Тому навчальний процес повинен бути орієнтований не на механічне запам'ятовування навчальної інформації, а на розвиток здатності студента осмислювати, інтерпретувати свій особистісний досвід. Це вимагає інноваційних підходів до формування спеціальних компетентностей.

Професійна компетентність вихователя логопедичної групи формується під час навчання в педагогічному коледжі і передбачає достатню обізнаність у різновидах та причинах мовленнєвих порушень, в методах логопедичної діагностики мовних вад та способах їх виправлення.

Основи професійної компетентності закладаються при вивченні предметів додаткової кваліфікації (основи логопедії, клінічні основи дефектології, психологія мовлення, логопедична ритміка).

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати типологію та причини мовних розладів, загальні закономірності навчання і виховання дітей з порушенням мовного розвитку і, відповідно, оволодіти такими спеціальними компетентностями як:

- здійснення педагогічної діагностики мовленнєвих порушень;

- проведення корекційної логопедичної роботи по усуненню різних видів мовленнєвої патології;

- добір та самостійне виготовлення дидактичного матеріалу для збагачення пасивного і активного словника, розвитку і закріплення в мові різних граматичних форм, викликання звуків та звуконаслідувань;

Зміст підготовки майбутнього спеціаліста має бути зорієнтовано на формування таких умінь як: самостійне прийняття рішень, критичне оцінювання результатів своєї діяльності, самостійне навчання та поповнення знань, орієнтація на особистісний професійний розвиток.

Важливою і обов'язковою складовою загальнопрофесійної компетентності педагога, вихователя, а тим більше логопеда є формування комунікативної компетентності. Оскільки мовлення логопеда є головним компонентом корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення, то формування комунікативної компетентності є одним із пріоритетних напрямків спеціальної професійної освіти.

Успішність та ефективність формування спеціальних компетентностей студентів залежать від форм та методів організації навчально-виховного процесу. Пріоритетними в цьому відношенні стають сучасні педагогічні технології, інноваційні методи навчання, інформаційні комп'ютерні технології, презентації, які забезпечують активні форми діяльності учнів, залучають їх до

творчого процесу пізнання, дослідження проблем, формування власної думки та самореалізації.

З метою набуття комунікативної компетентності майбутніми спеціалістами вивчення фахових дисциплін, зокрема основ дефектології та логопедії, має спрямовуватися на формування в них стійкого інтересу до педагогічної комунікації, на оволодіння професійною термінологією та відповідними прийомами спілкування.

Виходячи з цього, на заняттях необхідно здійснювати:

1) розвиток „логопедичного” мовлення студентів, оволодіння спеціальною логопедичною термінологією;

2) вироблення правильної вимови з чітким темпом та ритмом, оскільки саме мовлення логопеда є прикладом для дітей в процесі корекційно-розвивальної роботи;

4) моделювання мовленнєвої поведінки в заданих педагогічних ситуаціях;

5) формування умінь відстоювати, обґрунтовувати власну думку, слухати, емоційно забарвлювати власне мовлення.

У цьому плані використання інноваційних педагогічних технологій відіграє велику роль. Використовується багато методів та підходів, серед яких варто назвати:

1) перетворення лекцій на інтерактивні, а саме:

- впровадження коротких запитально - відповідних співбесід зі студентами протягом лекції;

- проведення коротких презентацій студентів у ході лекції, які б розкривали одне з питань, поставлених у ній;

- проведення коротких тестів на кілька хвилин, що демонструвало б розуміння викладеного матеріалу, тощо;

2) перетворення практичних занять у так звані „майстерні”, тобто такі види роботи, де студенти в ході обговорень, дискусій вирішують значущі проблеми на основі власних самостійних напрацювань, а не просто „опитуються” за матеріалом, начитаним у лекціях;

Серед педагогічних засобів активізації навчального процесу у ВНЗ особливе місце належить навчальній дидактичній грі, яка являє собою цілеспрямовану організацію навчально-професійної діяльності майбутнього спеціаліста. Ігрова модель навчання покликана реалізовувати, крім основної дидактичної мети, ще й комплекс таких цілей, як вироблення умінь контролювати власні емоції; розвивати творчу уяву, креативність, розвивати навички співробітництва.

Арсенал інтерактивних ігор великий, але найбільш поширеними з них є моделювальні, які розподіляють на ділові й рольові.

Особливістю ділової гри є відтворення предметного й соціального змісту професійної діяльності, що досягається завдяки ігровому імітаційному моделюванню та розв'язанню професійно орієнтованих ситуацій.

На відміну від ділової гри, в рольовій учасники не обговорюють ситуацію, а розігрують її. Рольова гра дає також можливість правильно орієнтуватися в екстремальних ситуаціях, сприяє виробленню навичок культури спілкування.

Використання моделювальних ігор сприяє забезпеченню зв'язку теорії з практикою, надаючи студенту можливість наблизити теоретичні знання до практичних умінь, емоційно відчувати себе в ролі вихователя чи логопеда, прожити деякий час в умовах, наближених до реальних. Гра допомагає виявити прогалини у знаннях, формує особистісні якості майбутнього фахівця.

Приклади моделювальних ігор для формування спеціальних компетентностей вихователів логопедичних груп: „Влаштуємося на роботу”, „Батьківські збори”, „На прийомі у логопеда”, „Пресконференція” тощо.

На семінарських та практичних заняттях широко використовується метод дискусії. Дискусія – це словесний обмін ідеями, думками з будь-якої теми. Вони корисні тим, що дають можливість активізувати розумову діяльність студентів, уміння висловлювати власні думки, використовувати набуті знання. Наприклад, під час вивчення теми „Дислалія” студенти дискутують на тему: „Яка форма дислалії складніша у подоланні та чому?”. В результаті обговорення було висунуто 2 різні, але цілком обґрунтовані точки зору. Ще одна дискусія на тему: „Вплив комп'ютерних технологій на мовленнєвий розвиток дитини”. Студенти висловили декілька оригінальних точок зору на проблему, зокрема: комп'ютер розвиває логічне мислення, допомагає виховувати маленького генія; комп'ютер негативно впливає на розвиток дитини, оскільки батьки дуже мало спілкуються з нею.

Обов'язковою складовою комунікативної компетентності є розвинене письмове монологічне мовлення. Для розвитку цього виду мовлення студентам під час вивчення теми „Професійні та особистісні якості логопеда” було запропоновано скласти казку про компетентного та некомпетентного спеціаліста – „Казка про Доброго та Поганого Логопеда”.

Заслуговує на увагу колективно-групове навчання, що передбачає спільну фронтальну роботу всіх студентів. У ході такого навчання використовують різні діалогічно – дискусійні методи: „Обговорення проблеми в загальному колі”, „Мікрофон”, „Незакінчені речення”, „Мозковий штурм”, „Кожен учить кожного”

Особливу роль в процесі формування спеціальних компетентностей відіграє логопедична практика.

Майбутні спеціалісти повинні знати новаторські методики роботи, усвідомлювати потребу запроваджувати інновації у власній педагогічній практиці і бути готовими до подолання труднощів, що пов'язані з організацією інноваційної діяльності.

Всі згодні з думкою, що однією з найкращих інноваційних логопедичних технологій є арт – терапія. Це вплив на мову дитини засобами мистецтва. На пробних логопедичних заняттях студенти використовують елементи таких арт-терапевтичних технологій як ізотерапія, казкотерапія, ігрова терапія, тощо. Використання таких форм роботи координує роботу артикуляційної моторики та мовленнєвого дихання, сприяє розвитку фантазії, творчості, тактильно-рухової та зорової пам'яті, просторових уявлень. До того ж у малюків зміцнюється впевненість у своїх силах, уміння долати труднощі і невдачі, що дуже важливо для дітей, які мають вади мовлення.

Зараз все більшої популярності набувають інформаційно – комунікаційні технології. Це комп'ютерні технології, які належать до числа ефективних засобів навчання і все частіше застосовуються в спеціальній педагогіці.

Використання комп'ютерних технологій робить заняття цікавішим, допомагає дитині краще засвоїти матеріал. Комп'ютер полегшує роботу логопеда. Це доступний і зручний спосіб швидкого добору та оформлення наочного, мовного, літературного матеріалу.

Існують спеціальні комп'ютерні програми для дітей з різними мовними вадами. Наприклад, логопедичні програми „Ігри для Тигри”, „Видима мова”, „Світ за вікном”, „Мовний калейдоскоп” призначені для корекції загального недорозвинення мови дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Комп'ютерні ігри можуть використовуватися як самостійно, так і в поєднанні з традиційним навчанням, не замінюючи звичайні мовні ігри та заняття, а доповнюючи їх, збагачуючи педагогічний процес новими можливостями.

Таким чином, використання інноваційних методик при вивченні циклу логопедичних дисциплін, створює умови для розвитку самореалізації особистості, допомагає досягти високого інтелектуального та комунікативного розвитку студентів, що є необхідною вимогою до формування спеціальних професійних компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова Н. П. Педагогічні комунікації: інноваційні методи навчання : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2004. –52 с.

2. Капська А. Й. Гра як активний метод навчання студентів майстерності слова / А. Й. Капська // Рідна школа. – 1991. – № 10. – С. 71–73.
3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. Піроженко та ін. – Київ : А.С.К., 2004. – 192 с.
4. Сучасні освітні технології у вищій школі: Матеріали міжнар. наук.-метод. конф. (Київ, 1-2 листопада 2007 року):Тези доповідей: У 2 ч. – Ч. 2 / Відп. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 259 с.
5. Федорович Л. О. Теорія і практика підготовки майбутніх педагогів-логопедів у вищих навчальних закладах / Л. О. Федорович // Імідж сучасного педагога. – 2005. – № 6–7. – С. 7–11.

Василенко Д.В.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня “Бакалавр”
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Обласного коледжу
“Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: Яценко Т.В.,
доцент кафедри ППДО та ГД
Обласного коледжу
“Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ САМОСВІДОМОСТІ В ДИТИНСТВІ

У дошкільному віці закладаються основи майбутньої особистості. Становлення особистості на цьому етапі тісно пов'язане із самосвідомістю, самооцінкою. Самооцінка є центральним новоутворенням дошкільного віку.

Самооцінка – ядро особистості, регулятор її поведінки. Саме від самооцінки залежить те, як дитина буде взаємодіяти з навколишнім, іншими людьми, наскільки вона в подальшому буде вимоглива до себе, як буде ставитися до власних успіхів і невдач. Неадекватна самооцінка призводить до емоційних зривів, підвищеної тривожності, неадекватної поведінки [1]. Тобто, самооцінка впливає на розвиток особистості і ефективність діяльності дитини.

Приблизно у два роки дитина починає себе впізнавати у дзеркалі. Саме впізнавання себе й є – найпростішою формою самосвідомості.

Новий етап у розвитку самосвідомості приходить, коли дитина починає

себе називати – спочатку на ім'я, у третій особі, потім приблизно у три роки з'являється „Я”. Більш того, у дитини з'являється не лише „Я” а первинна самооцінка „Я- хороший! Я – дуже хороший!”.

Криза 3 років – перехідний період від раннього дитинства і дошкільного віку – дуже важкий період життя. Порушуються старі соціальні відносини, криза висування свого „Я” за Д.Б. Ельконіним.

Зміна позиції дитини, збільшення її самостійності і активності, вимагають від близьких своєчасної перебудови соціальної ситуації розвитку. Л. Виготський, Е. Келер, описують характеристики кризи 3 років: негативізм. Дитина відповідає негативною реакцією не на саму дію, яку вона відмовляється виконувати на прохання або вимогу дорослого. Вона не робить дію саме тому, що її запропонував дорослий. Тобто, в ранньому віці формуються лише витoki самосвідомості дитини. Самосвідомість формується до кінця дошкільного віку завдяки інтенсивному інтелектуальному та особистісному розвитку, тому вважається центральним новоутворенням дошкільного віку [2].

Самооцінка з'являється в другій половині дошкільного дитинства. На основі первісної чисто емоційної самооцінки і раціональній оцінці чужої поведінки.

Дитина спочатку навчається оцінювати дії інших, а потім вже власні дії, моральні якості і уміння.

Адекватний образ „Я” формується у дитини при гармонійному співвідношенні знань, які з власного досвіду (що я можу зробити, як я поведився) та із спілкування дорослого і ровесників. Діти з заниженими уявленнями про себе ростуть у сім'ях, в яких ними мало займаються, або зовсім не займаються, але вимагають слухняності. Такі батьки низько оцінюють, часто докоряють, наказують часто при інших – сторонніх людях. Такі батьки чекають від дітей успіхів і суттєвих досягнень в подальшому житті.

Дітей із завищеними уявленнями про себе у сім'ях вважають більш розвиненими, ніж ровесники, часто заохочують, у тому числі подарунками, хвалять при присутності інших дорослих і дітях, не часто наказують [3].

Таким чином, дошкільник бачить себе очима інших, близьких дорослих, які його виховують. Якщо оцінки і очікування в родині не відповідають віковим і індивідуальним особливостям дитини, його уявлення про себе здається викривленим.

Однією з істотних відмінностей Державного стандарту, Базового компоненту дошкільної освіти від програм попередніх десятиліть є посилення уваги до несправедливо ігнорованої раніше сфери життєдіяльності особистості “Я сам”, яка тісно пов'язана із специфічними для цього періоду новоутвореннями і значною мірою впливає на становлення життєвої

компетентності дитини шести – семи років життя.

Розглядаючи дошкільнят як суб'єкт активної дії, Базовий компонент вдається до категорії “Я”, що використовується у психології для означення самосвідомості дитини, її прагнення вирізнити себе з – поміж інших; виявити свою неповторність, індивідуальність; заявити про самостійність; об'єктувати потребу в реалізації власних можливостей, самоствердженні, самовизначенні.

Дитина повинна усвідомлювати своєрідність, відчувати повагу, любов до власної особи, інакше вона не зможе у повному обсязі реалізувати свої можливості.

Я – концепція має вирішальне значення для особистості та її поведінки. “Я – концепція - це теорія самого себе”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березін А.М. Психологічні чинники формування національної свідомості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. №10.С.54-57.
2. Сухарева К.В. Піклуємось разом. Робота з батьками дошкільників. Видавнича група „Основа”;; „Тріада+”, 2008. 128 с.
3. Чамата П.Р. Самосвідомість та її розвиток у дітей. Київ: Знання, 2001. 48 с.

Цисар М.Д.,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Фаховий молодший бакалавр”
спеціальності 012 Дошкільна освіта
педагогічного фахового коледжу
комунального закладу вищої освіти
„Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія”
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя
Науковий керівник: **Стещенко В.В.,**
викладач дошкільних дисциплін
педагогічного фахового коледжу
комунального закладу вищої освіти
„Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія”
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя

ВИКОРИСТАННЯ ТРВЗ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасне суспільство вимагає професійних фахівців, які є свідомо активними, цілеспрямованими, креативними, творчими та зорієнтованими на

виконання складних інтелектуальних завдань. У педагогічній практиці є безліч методик з розвитку творчого мислення дітей, проте вимоги сьогодення до розвитку особистості зумовили до впровадження у роботу з дошкільниками теорію розв'язання винахідницьких завдань. Дана технологія розроблена інженером та письменником-фантастом Генріхом Сеуловичем Альтшуллером. Спочатку ТРВЗ впроваджували у роботу у школі, а згодом і в закладах дошкільної освіти.

Від народження діти, отримуючи інформацію та аналізуючи її, активно пізнають світ, намагаються побудувати систему відносин, зрозуміти закономірність процесів, що відбуваються. Практична діалектика, як іноді називають ТРВЗ, покликана допомогти вихователям та дітям побачити багатогранність навколишнього світу, його суперечливість, закономірності розвитку. Використання елементів ТРВЗ в ігровому процесі з дітьми допомагає навчити їх аналізувати все, що відбувається навколо, бачити явища і системи не лише у структурі, а й у динаміці [1, с. 5].

Дану технологію використовують для розвитку мислення та виховання дитини. Особливе місце відводимо життєвій стратегії творчої особистості та розвитку творчого мислення. Як відомо, творчість — це діяльність, яка на основі реорганізації наявного досвіду і формування нових комбінацій знань породжує нове. Виявляється вона на різних рівнях. Для одного рівня використовують наявні знання та розширюють галузі їх застосування, а для іншого — змінюють усталений погляд на об'єкт. Мета творчого мислення, як психологічної властивості, полягає в інтелектуальній активності. Творча особистість бачить результати, які становлять принципову новизну, а нетворча — лише результати, які стосуються досягнення мети (доцільні результати).

Результати психолого-педагогічних досліджень свідчать, що, коли дитині 3-6 років, її творча уява, фантазія сягають найвищого розвитку. Та якщо тричотирирічний малюк мислить нестандартно, часом навіть інтуїтивно, то згодом ця здатність зникає, оскільки дітей вчать сприймати вже готове, всіма доведене. Навіть молодші школярі настільки пригноблені стереотипами мислення (у ТРВЗ — психологічною інерцією), що їх уже неможливо навчити грамотно творчо мислити [2, с. 214].

ТРВЗ у роботі з дошкільниками є певною системою ігор, ігор-занять з конкретними та детальними методичними рекомендаціями. Використовуючи дану технологію слід дотримуватись певних принципів, а саме: об'єктивності законів розвитку систем, суперечності та конкретності. Інноваційна технологія допомагає знизити психологічну інерцію (шаблонне мислення), сприяє розвитку пластичності думки. Вона відкриває бачення і розуміння сміливих та

неочікуваних рішень, пропонує використовувати незвичайні прийоми, допомагає зберегти широкий кругозір, вчить долати страх.

Представлена технологія має свої методи та прийоми, але у роботі з дітьми дошкільного віку найчастіше застосовують:

- метод мозкового штурму;
- метод фокальних об'єктів;
- морфологічний аналіз;
- метод моделювання маленькими чоловічками (ММЧ);
- лінгвістичний метод.

Зупинюсь на деяких. Метод мозкового штурму доцільно використовувати з дітьми старшого дошкільного віку. Він допомагає краще розвивати у дітей нестандартне мислення, знаходити вихід з найскладніших, на їх погляд, ситуацій. При чому припущення дітей є найнесподіванішими для вихователя. У підсумку слід проаналізувати найдоречніші та найоригінальніші рішення дітей. Запитання до дітей можуть бути найрізноманітнішими. Наприклад: „Як зробити так, щоб моря, річки та океани самоочищалися від сміття?“, „Як сконструювати автомобіль, щоб він літав?“, „Як нестандартно відсвяткувати Новий рік?“. Даний метод корисний тим, що діти позбуваються страху висловлювати свою думку, адже будь-яка критика забороняється.

Не менш цікавою є гра „У світі загублених речей“. Граючи у неї, діти тренують уважність та вчаться знаходити вихід з різних ситуацій. Наприклад, діти обирають ведучого та починають вести з ним діалог:

- Що у тебе трапилось?
- Я загубила гребінець. Як мені тепер причесатися? (Діти пропонують свої варіанти вирішення проблеми).

Заслуговує на увагу і метод фокальних об'єктів. Його суть полягає у перенесенні властивостей одного об'єкта на інший та складання невеликої розповіді чи казки. Наприклад, слово у фокусі – слон, допоміжні слова: літак – пасажирський, залізний, великий; стілець – блискучий, міцний, зелений. Завдання для дітей – скласти казку використовуючи слово у фокусі та допоміжні слова.

„Жив у Африці міцний великий слон. Щотижня він відвідував своїх друзів на Півночі. Добирався він туди на літаку. Але одного разу слон став зеленим та блискучим за невідомих йому причин. І нажаль, у такому стані його не взяли на борт літака. Замислився слон над проблемою і вирішив сам навчитися літати. Він звернувся до коваля, щоб той викував йому залізні крила. Вмілий майстер погодився і незабаром слон отримав своє замовлення. Одягнув він крила і тільки-но зібрався злітати, коли на зустріч йому біжать крокодил та жирафа. Здивувались вони крилам слона і теж захотіли з ним полетіти. Слон-літак

запропонував друзям зайняти місця на широких міцних крилах. Жирафа і крокодил одразу погодились і, зручно вмовившись на крилах слона, полетіли у незвичайну подорож. Відтоді слона всі почали називати „пасажирським літаком”.

Чим менше зв'язані між собою випадкові слова і фокальний об'єкт, тим цікавішими і більш фантастичними народжуються ідеї.

Метод фокальних об'єктів розвиває креативне мислення, допомагає перейти від стереотипів до несподіваних комбінацій. Деякі з таких рішень на перший погляд здаються дивними, і в ситуації логічного пошуку наш мозок їх би безумовно викреслив.

Отже, за допомогою даного методу можна отримати рішення, які ніколи не будуть отримані іншими способами. В цьому і є унікальність методу фокальних об'єктів.

Досить цікавим є метод – моделювання маленькими чоловічками. Маленькі чоловічки в розумінні дорослих – це молекули. Все в світі складається з молекул, які зв'язані між собою. Як приклад, за допомогою ММЧ легко можна пояснити дітям старшого дошкільного віку тему „Стан речовин”. Коли чоловічки тримаються міцно за руки, то це тверда речовина. Якщо вони поруч, але не тримаються за руки – це рідина. Ну а якщо чоловічки не тримаються за руки і віддалені один від одного – це газ.

Метод ММЧ – це моделювання процесів, систем, предметів. З його допомогою складні явища можна спростити. Для цього виокремлюємо елемент, який нас цікавить і пропустимо другорядні деталі. Метод допомагає вийти за рамки стандартного мислення. Він схожий на гру. Діти граючись знаходять відповідь.

Стратегічна мета ТРВЗ – всебічний розвиток творчих здібностей дитини.

Задачі використання методик з творчого розвитку дітей:

- формування нестандартного широкоформатного гнучкого мислення, вміння відстежувати причинно-наслідкові зв'язки, бачити логічні закономірності подій;

- виховання інтересу до пошукової діяльності;

- розвиток пам'яті, мови, творчого уявлення.

ТРВЗ може використовуватися у роботі з дошкільнятами і дає чудові результати. Дошкільний вік – період розвитку уявлень. А це перший крок до формування творчої особистості. Потреба дитини проявити себе в творчості завжди велика. А на допомогу дитині прийде сучасний педагог-вихователь, який наповнений бажанням творити, шукати і знаходити нове, нетрадиційне в самому буденному.

Таким чином, використовуючи представлені методи та прийоми технології розв'язання винахідницьких завдань у роботі з дошкільниками педагоги мають змогу виховати творчу, креативну і всебічно розвинену особистість, якої потребують реалії сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Присяжна Т.В. ТРВЗ-педагогіка: розвиваємо мислення дошкільників. Харків : Основа, 2008. 95 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.
3. Крутій К., Маковецька Н. Інноваційна діяльність у сучасному дошкільному закладі : Методичний аспект. Запоріжжя : ТОВ „ЛПС” ЛТД, 2004. 83 с.
4. Дичківська І.М. Основи педагогічної інноватики : навчальний посібник. Рівне. 2001. 302 с.

Здробілко К.В.,
*здобувачка фахової передвищої освіти
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Володимир-Волинського педагогічного
фахового коледжу ім. А.Ю. Кримського
Волинської обласної ради
м. Володимир*
Науковий керівник: Слюсарук-Літвін С.С.,
*доктор філософії,
викладачка циклової комісії дошкільної
педагогіки та окремих методик
Володимир-Волинського педагогічного
фахового коледжу ім. А. Ю. Кримського
Волинської обласної ради,
м. Володимир*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ „ЛОГІКИ СВІТУ” ДЛЯ РОЗВИТКУ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. Дана стаття присвячена дослідженню технології Ірини Стеценко „Логіки світу” для розвитку логічного мислення дітей дошкільного віку. Зроблено огляд та аналіз сучасної літератури з метою вивчення даної технології та реалізації її у освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Вихователь – це один з перших провідників дитини у сучасний світ науки. Важливим його завданням є не

тільки дати дитині перші уявлення про світ та сучасний світогляд, а й розвинути здатність міркувати і розуміти усе самостійно. Для досягнення цієї мети педагогам необхідно активізувати пізнавальну діяльність дошкільнят і розвивати їхнє логічне мислення. Сучасні малята – це маленькі дослідники нашого часу – креативні, допитливі та розумні діти, яких не так просто підкорити своєю увагою. Разом із модернізацією освітнього процесу в ЗДО кожен педагог повинен модернізувати свої підходи до виконання освітніх завдань та розвитку усіх пізнавальних процесів дошкільника, в тому числі і розвитку логічного мислення.

Якщо проаналізувати термін „логічне мислення”, то він поєднує два конкретні поняття – поняття „логіка” та поняття „мислення”. Логіку визначають як науку, яка допомагає встановити закони інтелектуальної пізнавальної діяльності, за допомогою яких можна дізнатись істину. У свою чергу, мислення – це психічний процес, за якого людина може оброблювати певну отриману інформацію з навколишнього середовища [3].

Логічне мислення – це процес, за якого людина здатна точно мислити із застосуванням певних логічних операцій. Логічні операції – певні математичні операції, за допомогою яких здійснюється логічне мислення в цілому. Якщо детально розглядати питання логічних операцій, то їх можна визначити чимало, проте не усі вони підсилені дитині–дошкільнику. Розглянемо деякі з головних та розкриємо поняття кожної з них.

Аналіз – це виокремлення певних частин чи властивостей об’єкта від цілого за певними ознаками. Синтез – це об’єднання, пов’язаних між собою явищ чи предметів дійсності. Класифікація – це розподілення об’єктів чи властивостей на групи за певними категоріями. Узагальнення – це логічна операція, що полягає у підведенні менш загальних понять під більш загальні. Порівняння – це розумова операція, що має за мету встановлення подібності чи відмінності між певними предметами, об’єктами чи властивостями [4, с. 21-23].

Із формуванням логічних операцій у дошкільника розвивається логічне мислення. Перед кожним вихователем закладу дошкільної освіти постають завдання, в тому числі, і завдання із розвитку логічного мислення дошкільників. У своїй роботі вони звертаються до чинних освітніх програм та методичної літератури, що містять окреслені завдання. Крім комплексних програм для закладів дошкільної освіти, сьогодні в освітній процес ЗДО активно впроваджуються програми альтернативні. В останні роки популярності набула альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників „STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт” (автор – Катерина Крутій).

Вищезгадана програма визначає конкретні завдання, спрямовані на розвиток логіки дошкільників усіх вікових груп. Працюючи із молодшими дошкільниками, вихователь у своїй роботі повинен досягнути таких завдань:

1. Розвивати логічні операції: навчати молодших дошкільників виявляти в об'єктах довкілля різні ознаки – колір, форму, розмір та порівнювати їх за цими властивостями; абстрагуватися від цих властивостей, коли розрізняти їх за умовою задачі не потрібно; учити дітей використовувати для опису предмета частку „НЕ”, добирати предмети за 1-2 ознаками, навчати поєднувати предмети у формі множини та розуміти значення частин „І”, „ВСІ”, розвивати вміння дитини класифікувати та систематизувати предмети навколишнього середовища за одним із вивчених символів.

2. Закріплювати та поглиблювати знання про геометричні фігури: вчити порівнювати різні геометричні фігури, досліджувати предмети навколишнього середовища, що оточують дошкільників повсякденно; знаходити предмети, що нагадують їм геометричні фігури; учити дошкільників впізнавати відмінності між ними на малюнку (кількість сторін, кількість кутів, колір); вміти відрізняти фігури одну від одної та домальовувати їх так, щоб вийшли об'єкти дійсності.

3. Учити молодших дошкільників викладати візерунки та силуети з геометричних фігур згідно зразків – здійснювати двовимірне конструювання з геометричних фігур.

4. Вчити дітей шукати закономірності при виборі геометричних фігур на схемах, у найпростіших ланцюжках з геометричних фігур; продовжувати закономірності у ланцюжках.

5. Порівнювати геометричні фігури за кількома властивостями: навчати виокремлювати ті властивості, що відрізняють певну геометричну фігуру від інших; навчатись будувати групу фігур, які мають відмінності одна від одної за властивостями; формувати вміння усвідомлювати суть кожної властивості геометричних фігур, уміти визначати властивості, за якими геометричні фігури в певних групах відрізнятимуться одна від одної без допомоги вихователя та інші.[1, с.75]

Впровадження STREAM-освіти дало рушійну силу до створення нових неординарних технологій та підходів до вирішення цих програмових завдань у процесі навчання дитини. Однією із таких технологій стала технологія педагога Ірини Стеценко під назвою „Логіки світу”.

Технологія „Логіки світу” є однією з новітніх технологій, яку рекомендують використовувати для розвитку мислення у дітей віком від 4 до 12 років. Авторкою цієї сучасної технології є Ірина Стеценко – педагог-науковець, яка зробила великий внесок у розвиток STREAM-освіти,

розробивши нові методики роботи з дітьми. „Логіки світу” тільки починає стрімко набирати обертів у освітньому процесі, проте вже активно використовується в ЗДО деяких областей України.

Курс „Логіки світу” призначений для кожної дитини, яка має бажання досліджувати сучасний світ. Завдання цієї технології спрямовані на розвиток нестандартного мислення дошкільника. Малюки не просто поглиблюють знання, які їм пропонує вихователь, вони навчаються самостійно розмірковувати, робити сміливі дії, помилятися та приймати рішення. Технологія допомагає відкрити захопливий світ логіки.

Заняття з логіко-математичного розвитку, в основі яких лежить ця технологія, проводяться у формі певного дослідження чи інтелектуальної гри. На цих заняттях діти мандрують сторінками спеціального зошита разом із Переганяйком – казковим героєм, що „проводить” дітей кожним завданням, що супроводжується чітко сформульованою інструкцією до його виконання. Завдання побудовані за принципом „від простого до складного”, і зазвичай дитина навіть не помічає переходу від простих до складних завдань. У зошиті розписані завдання з конструювання, спрямовані на знаходження різних закономірностей, порівняння, використання алгоритмів та логічних операцій „І” та „НЕ”, операції з множинами тощо. Усе це подано в цікавій та легкій для дитячого сприйняття формі. Цікавими є творчі завдання математичного змісту, спрямовані на розвиток мислення малюка, де діти самі дофантазують, розмальовують чи аплікують різноманітні елементи на свій вибір [2].

Уся палітра поєднань завдань та різних видів діяльності цієї новітньої технології допомагає вихователю формувати дитячу логіку та спрямовувати знання дітей на розвиток мислення з дошкільних років.

Висновок. Отже, підсумовуючи усе вище сказане, визначаємо, що використання сучасної технології Ірини Стеценко „Логіки світу” є одним із нових шляхів для розвитку логічного мислення дітей дошкільного віку, формування у них особистості дослідника та відкривача чогось нового для свого наукового світогляду з ранніх років життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крутій К. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дітей перешкільного віку. Запоріжжя : ЛПС, 2019. 148 с.

2. Кучкова Л.В. Інноваційна педагогічна технологія І.Стеценко „Логіка світу”. *Всеосвіта*: веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/innovacijna-pedagogicna-tehnologia-istecencko-logika-svitu-218519.html> (дата звернення: 04.03.2023)

3. Логічне мислення: що це таке поняття, як розвинути? Логічні операції, форми і закони мислення. Як навчитися мислити логічно? Веб-сайт. URL: <https://podarynok.com.ua/log-chne-mislennya-scho-ce-take-ponyattya-yak-rozvinuti-log-chn-operac-formi-zakoni-mislennya-yak-navchitisya-misliti-log-chno/> (дата звернення: 03.03.2023).

4. Пагута Т. І. Методика формування елементарних математичних уявлень дошкільників: Навчально-методичний посібник / упорядник Т. І. Пагута. Львів, „Новий Світ-2000”. 2019. 298 с.

Карапузова Н. Д.,

кандидат педагогічних наук, професор

кафедри початкової освіти

Полтавського національного педагогічного

університету імені В. Г. Короленка

м. Полтава

Власенко Н. М.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 013 Початкова освіта

Полтавського національного педагогічного

університету імені В. Г. Короленка

м. Полтава

ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ЗОРІЄНТОВАНИХ ЗАДАЧ

Сучасна початкова освіта спрямована на практичні результати, досвід особистої діяльності, вироблення ставлень [1]. Саме такими дидактичними особливостями володіють компетентісно зорієнтовані (життєві) задачі, які потребують використання або формування нових знань та умінь з метою нестандартного вирішення проблемної ситуації, побудованій на предметному та життєвому матеріалі.

Розв'язування компетентісно зорієнтованих задач вимагає особливої організації навчальної діяльності учнів, використання вчителем різних методичних прийомів, що сприяють розвитку мислення та уяви, розуміння ролі математики у пізнанні дійсності, готовності до розпізнавання проблем, які можна розв'язати математичними методами; творчості та природної допитливості дітей, здатності обґрунтовувати свої дії, стимулюють до саморозвитку [3; 4].

Вивчення практичного досвіду початкової школи виявило проблеми учнів з „перекладанням” тексту компетентісно зорієнтованої задачі на математичну мову й розробкою відповідної їй математичної моделі, розв'язуванням задач та інтерпретацією розв'язання з урахуванням особливостей ситуації, що

розглядається. Експериментальна технологія навчання молодших школярів розв'язування компетентнісно зорієнтованих задач розроблена з урахуванням компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів, розглядається як невід'ємний складник процесу навчання математичної освітньої галузі, відображає систему взаємозумовлених та взаємозв'язаних структурних елементів: *теоретичні основи, змістово-процесуальні основи та діагностика результатів*.

До *теоретичних основ технології* ми відносимо: дидактичні принципи навчання (взаємодії змістової та процесуальної сторін навчання; наступності і перспективності; концентризму; здійснення зв'язку з реальністю), педагогічні умови ефективного формування математичної компетентності молодших школярів засобом компетентнісно зорієнтованих задач (розгортання змісту навчання та процесу його реалізації відповідно до рівнів засвоєння математичної компетентності молодшими школярами [2]; педагогічна підтримка учнів у процесі навчання розв'язування компетентнісно зорієнтованих задач) та складові математичної компетентності учнів (обчислювальна; інформаційно-графічна; логічна; геометрична [2]).

Змістово-процесуальні основи технології включають два рівноправних компоненти, які визначають зміст навчання (система компетентнісно-орієнтованих задач), інноваційних технологій, методів та засобів досягнення результату в індивідуальній, груповій та фронтальній формах організації навчального процесу.

Цим складником передбачено урахування особливостей та етапів процесу навчання розв'язування задач у початковій школі, серед яких підготовчий, основний, дослідницький. На всіх етапах застосовувалися різні форми навчання з використанням доцільних методів, засобів навчання та інформаційно-цифрових технологій. Зокрема, використовувались прийоми спрямовані на: мотивування учнів до свідомої діяльності; інтегрування змісту кількох взаємопов'язаних питань із різних змістових ліній математичної чи інших освітніх галузей; застосування для розв'язування задач проблемно-пошукових методів навчання; варіативність розв'язання; сприяння усвідомленню учнями практичної значущості навчання математики.

Діагностика результатів визначає ефективність упровадження технології, діагностує рівні розвитку математичної компетентності молодших школярів за групою критеріїв: особистісні результати навчання (прояв інтересу до навчання; прояв навчальної активності); навчальні досягнення відповідно до Державного стандарту початкової освіти за схарактеризованими показниками до кожного з них.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблем навчання учнів початкової школи розв'язування компетентнісно зорієнтованих задач і є підґрунтям для подальшого наукового пошуку. Зокрема, зважаючи на високий дидактичний потенціал компетентнісно зорієнтованих задач, потребує поглибленого вивчення проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування умінь молодших школярів складати, створювати математичну модель та розв'язувати задачі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою КМУ від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-rochatkovoyiosviti> (дата звернення 21.10.2022).
2. Онопрієнко О., Листопад Н., Скворцова С. Компетентнісний підхід до навчання математики. К. : Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2014. 128 с.
3. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти під керівництвом Савченко О. Я. Цикл І (1–2 класи). URL : http://www.makariv-lyceum.edukit.kiev.ua/nush/tipovi_osvitni_programi/ (дата звернення 28.01.2023)
4. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти під керівництвом Савченко О. Я. Цикл ІІ (3–4 класи). URL : http://www.makariv-lyceum.edukit.kiev.ua/nush/tipovi_osvitni_programi/ (дата звернення 28.01.2023).

Мацько В.В..

*асистент кафедри педагогіки і психології
та дошкільної освіти
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Успіх навчання нетрадиційним технікам багато в чому залежить від того, які методи й прийоми використає педагог, щоб донести до дітей певний зміст, сформувати в них знання, уміння, навички. Звернемося до сучасної класифікації методів, авторами якої є І.Я. Лернер і М.Н. Скаткін.

Для розвитку дитячої творчості можна застосувати наступні **методи навчання:**

1) **інформаційно-рецептивний метод**, який включає в себе прийоми розглядання та показу зразка вихователя;

2) **репродуктивний метод**, спрямований на закріплення знань і навичок дітей. Це метод вправ, доводить навички до автоматизму. Він включає в себе прийом повтору, роботи на чернетках, виконання формоутворюючих рухів рукою;

3) **евристичний метод**, який спрямований на прояв самостійності в якому або моментні роботи на занятті, тобто педагог пропонує дитині виконати частину роботи самостійно;

4) **дослідницький метод**, що розвиває у дітей не тільки самостійність, але й фантазію та творчість. Педагог пропонує самостійно виконати не частину, а всю роботу.

Але, слід зауважити, що багато в чому результат роботи дитини залежить від її зацікавленості, тому на занятті важливо активізувати увагу дошкільника, спонукати його до діяльності за допомогою додаткових стимулів. Такими стимулами можуть бути:

- гра, яка є основним видом діяльності дітей;
- сюрпризний момент – улюблений герой казки або мультфільму приходить у гості і запрошує дитину в подорож;
- прохання про допомогу, адже діти ніколи не відмовляться допомогти слабкому, їм важливо відчувати себе значущими;
- жива, емоційна мова вихователя.

Дитині необхідно допомогти навчитися різним способам малювання, дати поняття про різні техніки зображення.

Звернемося до розгляду різних способів малювання, які передбачають доступне використання нетрадиційних матеріалів, які дозволять розширити творчі заняття вихователів із дітьми, урізноманітнити розвиваюче середовище, дизайн груп і дитячого садка.

Кожна з цих технік – це маленька гра. Їх використання дозволяє дітям відчувати себе розкутішими, сміливішими, безпосередньо, розвиває уяву, дає повну свободу для самовираження.

Для кожного віку дотримуємося різних варіантів прийомів нетрадиційного малювання, починаючи від простого і поступово переходячи до більш складного.

Так *для дітей молодшого дошкільного віку* підходить пальцевий живопис. Якщо говорити науковою мовою, це один із видів нетрадиційних технік малювання, який представляє собою малювання фарбами за допомогою пальців (одного або декількох) або всій долоні.

Автором картини може стати будь-яка людина, незалежно від віку, статі, професії та соціального статусу. Розкриття творчих здібностей йде в обхід свідомості людини за коротким шляхом – „серце – кінчики пальців”.

Наукою доведено, що пальчиковий живопис має терапевтичний ефект. Це, безумовно, так, творчі люди менше хворіють, легше переживають стресові ситуації, так як під час творчого акту відбувається трансформація негативних думок і емоцій у творчі почуття, які знаходять матеріальне втілення в картині. Терапевтичний ефект спостерігається не тільки в момент створення полотна (нормалізація пульсу й артеріального тиску, антистресовий ефект, гармонізація внутрішнього стану), але і в подальшому, будучи потужною позитивною домінантою.

Як запевняють психологи, у дитини цей процес стимулює розвиток свободи думки, уяви. Діти більшою мірою прагнуть заявити про себе, показати своє „Я” оточуючим, долати перешкоди і вирішувати різноманітні проблеми.

У процесі роботи активізується розвиток психічних процесів, вдосконалюється моторика (диференціюються дрібні рухи пальців, кисті), зорово-рухова координація, розкривається творчий потенціал дітей.

Існує кілька прийомів малювання у техніці пальцевої живопису: малювання ребром долоні, долонькою, пальчиком.

Дітей середнього дошкільного віку можна знайомити з більш складними техніками.

У цьому віці вони легко справляються з малюванням методом стусана.

Для цього достатньо взяти будь-який предмет, наприклад ватяну паличку, опустити в фарбу і точним рухом зверху вниз робити тички на альбомному аркуші, у відповідність до задуманого рисунка.

З подивом і захопленням діти сприймають таку техніку, як проступаючий малюнок. Це змішана техніка малювання різними матеріалами. Основна мета – ознайомити з властивостями і особливостями матеріалів. Задуманий сюжет виконується восковими олівцями (крейдою). Потім поверх малюнка наноситися акварель. Акварельні фарби скочуються з малюнка, і він проявляється.

Восени, гуляючи з дитиною в парку, можна зібрати листя з різних дерев, що відрізняються за формою, розміром і забарвленням. Використовуючи техніку друку листям, можна створювати цілі картини: букети з листя, дерева, комах і тварин і т.д.

Ця техніка виконання гарна своєю різноманітністю прийомів. Якщо лист змастити фарбою тоном вище ніж фон, то відбиток вийде більш виразним. Прикладання чистого листика, дає плавні, м'які обриси.

Потрібно нанести на листок трохи фарби, покласти його забарвленою стороною вниз на чистий аркуш паперу і щільно притиснути, намагаючись не рухати, інакше зображення вийде змащеним.

Охайно взяти листок за „хвостик“ і плавним рухом вгору поступово відклеїти його з альбомного аркуша.

Коли малюнок заповниться відбитками листочків, пензлем домалювати відсутні деталі.

У *старшому дошкільному віці* діти можуть освоїти ще більш важкі техніки, такі як кляксографія, коли у відбитку звичайної плями можна побачити різноманітність сюжетів і образів.

Наступним кроком слід запропонувати техніку монотипії (отримання зображення шляхом переведення його з однієї поверхні на іншу, тобто відбиток зображення).

Монотипія – унікальна техніка, яка поєднує в собі якості естампу (відбитка на папері з друкованої форми – матриці), живопису і малюнка. Її можна назвати і графічним живописом, і мальовничою графікою.

Щоб намалювати картину в техніці монотипія, потрібно нанести фарби на гладку рівну поверхню, дотримуючись задуманого сюжету. Робити це потрібно вільно і розкуто. Необхідно працювати швидко, щоб фарба не встигла висохнути. Коли картина готова, на розписану поверхню накладається білий аркуш паперу і акуратно притискається руками, потім його ретельно розгладжують.

Тепер потрібно обережно зняти лист із поверхні. Робити це можна одним плавним рухом, або кілька, відриваючи плавними ривками, кожен раз притискаючи лист назад. Виходить дуже несподіваний ефект, немов зображення складається з декількох шарів.

Коли відбиток злегка підсохне, його доповнюють кількома деталями – малюнками водоростей, камінців, найбільш яскраві плями кількома рухами перетворюють у морських рибок.

Існує ще один різновид даної техніки – монотипія пейзажна, коли для її виконання аркуш паперу складається вдвічі. На одній його половині малюється пейзаж, на іншій виходить його відображення в озері, річці (відбиток).

Із задоволенням і неприхованим захопленням діти виконують малюнки у техніці „граттаж“ (малювання на восковій основі).

Це спосіб виконання малюнка шляхом процарапування пером або гострим інструментом паперу або картону, залитих тушшю.

Надалі можна трохи урізноманітнити цю техніку й отримати кольоровий граттаж. Спочатку тонувати аркуш паперу з кольоровою аквареллю, а потім нанести віск і туш. Тоді штрихи будуть кольоровими. Хочете зобразити

святковий салют? Тоді на папір слід нанести кольорові плями аквареллю, потім шар воску, шар туші. Тепер процарапайте малюнок. І ось вже темне нічне небо розквітло червоними, зеленими, синіми вогнями.

Це лише декілька варіантів застосування нетрадиційних форм спільної діяльності дорослого і дитини.

Ефективність проведеної роботи простежується в результатах проведення діагностики з вивчення рівня розвитку творчих здібностей.

Отже, дошкільний вік є сензитивним для розвитку творчих здібностей. Але для їх розвитку недостатньо традиційного підходу, а потрібне систематичне використання нетрадиційних методів та прийомів.

Застосування нетрадиційних матеріалів і технік сприяє розвитку у дитини дрібної моторики рук і тактильного сприйняття, просторового орієнтування на аркуші паперу, окоміру і зорового сприйняття, уваги і посидючості, образотворчих навичок й умінь, спостережливості, естетичного сприйняття, емоційної чуйності, допомагають навчити мислити сміливо і вільно.

Творчий процес – це справжнє диво – діти розкривають свої унікальні здібності й відчують радість, яку їм приносить творення. Тут вони починають відчувати користь творчості й вірять, що помилки – це всього лише кроки до досягнення мети, а не перешкода, як у творчості, так і у всіх аспектах їхнього життя. Дітям краще вселити: *„У творчості немає правильного шляху, немає неправильного шляху, є тільки свій власний шлях”*.

Пам'ятаймо, що дуже багато залежить від нас, від того, хто буде поруч із дитиною біля входу в складний і різноманітний світ краси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зображувальна діяльність у дошкільному навчальному закладі / Н.А. Горошко - Х.: Ранок. – 2007. - 144 с.
2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років/ наук. кер. проекту: В.О. Огнев'юк; авт.кол.:Г.В.Беленька,О.Л.Богініч,Н.І.Богданець-Білоskalенко (та ін.); Мін. осв. і наук. України; Київ. ут-т ім. Б.Грінченка. – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, - 2021. – 492 с.
3. Казакова Р.Г., Сайганова Т.І., Седова Є.М. та ін. Малювання з дітьми дошкільного віку: нетрадиційні техніки, планування, конспекти занять. - М.: Сфера, 2005. 184с
4. Образотворча діяльність в дитячому садку / І.О Ликова (молодша, середня, старша групи).- Х.: Ранок, 2008, 128 с.

Мартинів О. М.,

*доцент кафедри фізичного виховання та спорту,
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів*

Бенцак Р. Н.,

*старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту,
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів*

Шукатка О. В.,

*професор кафедри фізичного виховання та спорту,
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів*

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ЗБЕРЕЖЕННІ ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Необхідність здобуття студентами певного рівня культури в аспекті збереження здоров'я, є однією із складових майбутньої професійної діяльності. Відтак освоєння культури здоров'я як системи цінностей детермінує розвиток студентів у напрямі індивідуального здоров'ятворення і становлення майбутніх фахівців як творчих особистостей, здатних до повсякденного здоров'язбереження без зовнішнього контролю [3]. Тому дослідження питання культурологічного підходу у збереженні здоров'я майбутніх фахівців є актуальним на сьогоднішній день, яке вирішує такі основні завдання:

-окреслення стратегії власної здоров'язбережувальної діяльності з подальшим її використанням у майбутньому;

-розширення вмій і навичок студентів щодо ведення здорового способу життя.

Сучасні вимоги до майбутнього фахівця висвітлені в законах України про освіту, в яких акцентується увага не лише на належному рівні його фахової підготовки, а й зазначається, що фізичний і психічний стан здоров'я має бути таким, що дає змогу ефективно виконувати професійні обов'язки. Проте здоров'я майбутнього фахівця – це не лише його добрий фізичний і психічний стан, а й ціннісне ставлення до свого здоров'я, що органічно пов'язане зі сформованістю культури здоров'язбереження, професійним тактом та етикою поведінки, стилем спілкування, без яких неможливе успішне здійснення професійної діяльності. Тому у закладі вищої освіти слід створити умови для того, щоб кожен студент оволодів високим рівнем культури здоров'язбереження.

Визначення суті поняття „культура здоров'язбереження” передбачає застосування культурологічного підходу, згідно з яким трансформація особистісної культури в сфері елементів способу життя, пов'язаних зі здоров'ям, має бути зумовлена досить широким спектром освітньої взаємодії, що далеко виходить за межі окремих навчальних дисциплін. Припускаємо, що у зв'язку з цим, у системі освіти має бути вироблена стратегія формування

культури здоров'язбереження студентів шляхом насичення змісту більшості навчальних дисциплін валеологічною інформацією. При цьому важливим завданням навчальної діяльності у напрямі формування культури здоров'язбереження є не лише опанування студентами вміннями та навичками щодо дотримання здорового способу життя, а й окреслення стратегії власної здоров'язбережувальної діяльності [3], як рушійної сили, що активізує процеси самопізнання, самовиховання, самовдосконалення, які відбиваються на фоні особистісного зростання [1] з подальшим її використанням у майбутньому. Виникає потреба у створенні певних умов, підібравши відповідні форми організації навчання, що забезпечать можливість формування досліджуваного феномену та його саморозвитку у кожного студента – майбутнього фахівця [2].

Таким чином, культурологічний підхід є невід'ємною частиною культури здоров'язбереження студентів. Застосування культурологічного підходу зумовлено об'єктивним зв'язком студентів з фізичною культурою. Відтак реалізація його зумовлює таку особливість дослідження: знання у сфері здорового способу життя, вміння, навички, напрями, способи оздоровлення, які необхідно розширювати шляхом пізнавальної та практичної діяльності майбутнього фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

- 1) Мартинів О.М. Дефінітивний аналіз основних понять у дослідженні формування культури здоров'язбереження. Вісник Національного університету оборони України: зб. наук. Праць, 2013. № 3 (34). С. 89–93.
- 2) Соколенко Л.С. Педагогічні умови формування культури здорового способу життя студентської молоді. Рідна школа. 2006. № 7. С. 29–31.
- 3) Шукатка О.В. Теорія і практика формування індивідуальних стратегій здоров'язбереження майбутніх бакалаврів природничих спеціальностей на засадах міждисциплінарної інтеграції: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2019. 570 с.

Любченко І. І.,

кандидат педагогічних наук,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист, голова циклової комісії

педагогіки, психології та методик дошкільної освіти

КЗ „Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка

Черкаської обласної ради”,

м. Умань

Кучай А. І.,

кандидат педагогічних наук,

викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист,

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. У контексті особистісної орієнтації освітнього процесу вища педагогічна школа України потребує впровадження технологічного та компетентнісного підходів, що нині викликано новими вимогами до якості підготовки сучасного вчителя. Тому перед національною системою освіти стоїть завдання – формування фахівців, здатних поєднувати у своїй діяльності фундаментальні теоретичні знання і практичну підготовку з постійно зростаючими запитами суспільства. Основні положення щодо національної освіти і ролі педагогічних кадрів знайшли відображення у законах України „Про освіту” [5], „Про вищу освіту” [3], Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти [4], внесення змін до яких адекватне вимогам часу. Сьогодні нагальним питанням є створення нової освітньої філософії, на фундаменті якої має бути сформована нова педагогіка, спрямована на виховання компетентної, відповідальної людини. Сучасна педагогічна наука має сприяти формуванню компетентної особистості, забезпечити повноцінний фізичний, інтелектуальний та духовний розвиток. Саме тому підготовка педагога з новим типом мислення – це вклад у майбутнє держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існуючі проблеми щодо компетентизації освіти досліджуються понад півстоліття як у Європі, так і, в останні роки на теренах нашої держави. Модернізація змісту освіти на основі формування ключових компетентностей молоді викладені у працях сучасних науковців Н. Козакова [1], С. Литвиненко, О. Овчарук, О. Савченко, Г. Черненко [7] та інших. Разом з тим окремі питання, які стосуються професійної підготовки майбутніх учителів залишаються в центрі уваги та потребують глибинного дослідження в рамках забезпечення їх готовності до реалізації компетентнісного підходу у навчальному процесі.

Метою статті є розкриття змісту вимог до професійної підготовки майбутніх учителів у світлі інтеграції національної освіти до загальноєвропейського освітнього простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка вчителів з новим типом мислення повинно забезпечити різнобічний розвиток студента, як особистості і найвищої цінності суспільства. А тому держава повинна

„плекати” особистість учителя, бо „вчитель” – це викладач, вихователь, наставник, котрий володіє незаперечним авторитетом у молоді.

Гуманістична і гуманітарна природа вчительської праці, її різнобічність вимагає формування майбутнього педагога не як предметника, а як людину культури, яка має значний особистий виховний вплив. Слідом за К. Д. Ушинським чимало знаменитих педагогів повторювали думку: „Особистість може виховати тише особистість”. Не будемо і ми про це забувати у наш стрімкий техногенний час. Щоб гідно прийняти виклик ХХІ століття, освіта повинна бути випереджальною, тобто спрямованою на вирішення проблем нового століття, розвиток творчих здібностей вихованців, формування у них проектної культури, нових способів мислення та дії. Українська педагогіка від К. Д. Ушинського до В. О. Сухомлинського вибудована на ідеї, що школа творить державу, а держава починається з любові до дитини й високої місії вчителя. Школа майбутнього – це школа творчості. Для наближення сучасної школи до стандартів європейського освітнього простору необхідні:

- перетворення навчання на освіту як засіб надання новим поколінням професійної компетентності та гарантування їхнього успіху на ринку праці;
- врахування того, що новими акцентами сучасності стають пошук та інновації, освіта вчителів як лідерів, активне громадянство;
- професіоналізація змісту освіти, осучаснення засобів і методів навчання молоді;
- розвиток якісної освіти має відбуватися через розвиток менеджменту освіти та через якісне забезпечення (нові нормативи, комфортні умови, оснащення, постійно діючі тренінги, довіра школі тощо);
- перетворення системи освіти на засіб надання високорівневих професійних дипломів усім представникам молодого покоління;
- розвиток усіх рівнів освіти, особлива увага надається проблемі формування в молоді виробничої компетентності – реалізація знань, умінь та навичок, необхідних для успішної життєдіяльності в умовах глобалізованого світу;
- інтернаціоналізація освіти, обмін групами учнівської молоді для навчання в освітніх системах інших країн.

Метою фахової підготовки має бути формування професійної компетентності вчителя початкових класів. Професійна компетентність учителя – це: властивість особистості, що виявляється в здатності до педагогічної діяльності; єдність теоретичної й практичної готовності педагога до професійної діяльності; здатність результативно діяти, ефективно розв’язувати стандартні та проблемні ситуації, що виникають у професійній діяльності.

Характеризуючи структуру професійної компетентності вчителя, українські дослідники звертаються до змісту педагогічної діяльності (рис. 1).

Рис. 1. Структура педагогічної діяльності вчителя

На відміну від традиційної освіти, орієнтованої на засвоєння знань, компетентнісне навчання спрямоване на набуття, окрім знань, умінь і навичок, іще й досвіду практичної діяльності з метою вдосконалення професійно і соціально значимих компетентностей.

Основними організаційними формами навчання у професійній освіті є лекція, практичне (семінарське) заняття, самостійна робота педагогів, навчальний проект, педагогічна практика та науково-дослідницька робота. Ці форми навчання мають різні цілі й можливості щодо формування та вдосконалення певних компонентів професійної компетентності вчителя.

Очевидно, що під час лекції здійснюється вплив лише на гносеологічний компонент, оскільки таким чином формуються й удосконалюються професійні знання. Практичне заняття має дещо ширші можливості впливу не тільки на гносеологічний, а й на праксеологічний (знання, вміння і досвід професійної діяльності) та аксіологічний (досвід емоційно-ціннісного ставлення до своєї професії, до себе, учнів, суспільства загалом) компоненти.

У сучасному освітньому процесі особливо акцентується увага на самостійну навчальну роботу, тому що під час самостійної роботи педагог не

лише набуває професійні знання та вміння – в нього формується емоційно-ціннісне ставлення до предмета діяльності.

Вплив на всі компоненти професійної компетентності здійснюється під час виконання навчального проекту: педагоги здобувають нові знання, причому ці знання вже мають особистісний сенс; вони є основою для набуття та вдосконалення професійних умінь, які реалізуються під час створення проекту. Навчальний проект являє собою продукт власної діяльності учасника, тому він значною мірою впливає на набуття ним досвіду емоційно-ціннісного ставлення до своєї професії, до себе, до учнів, до суспільства. Разом з тим, якість формування окремих компонентів професійної компетентності значною мірою залежить від педагогічних технологій, які застосовуються на кожному з етапів навчання. Таким чином, в умовах переходу до компетентнішої моделі навчання особливої актуальності набуває визначення технологій навчання педагогів, орієнтованих на компетентнісний підхід. Проаналізувавши технології проблемного, проектного, інтерактивного навчання, можна узагальнити, що вони поєднуються у технології контекстного навчання. Технології навчання у вищій школі, орієнтовані на компетентнісний підхід: контекстне навчання; проблемне навчання; проектна технологія; інтерактивне навчання, зокрема ситуаційне; інформаційні технології.

Компетентнісна модель учителя початкових класів: ієрархічна система компетентностей та компетенцій, яка має бути сформована у випускника педагогічного ЗВО, що складається із загальнофахових (базових), предметних і методичних (спеціальних) елементів; динаміка їх набуття через опанування базових та спеціальних навчальних дисциплін; рівні набуття вчителями професійної компетентності.

Початкова ланка освіти має охоплювати ієрархічну систему компетентностей та компетенцій, їх сформованість є обов'язковою для випускника педагогічного вишу: загальнофахові (базові), предметні й методичні (спеціальні).

Компетентнісна модель є основою для розроблення компетентнісно орієнтованих програм курсів фахових дисциплін, в яких мають бути визначені компетентності та компетенції, що є базою для опанування даної дисципліни, а також компетентності й компетенції, які вдосконалюються, та ті, що формуються в процесі її вивчення. Таким чином, ми розглянули складові моделі формування професійної компетентності в майбутнього вчителя, яка містить цільовий, змістовий, організаційний, технологічний та результативний блоки й реалізує визначені нами педагогічні умови на всіх етапах підготовки фахівців.

Реалізація моделі формування професійної компетентності вчителя початкових класів у процесі фахової підготовки можна відобразити у вигляді

динамічної моделі, яка включає: змістовий компонент (компоненти професійної компетентності); організаційний компонент (організаційні форми навчання); технологічний компонент (технології навчання); результативний компонент.

Під час лекцій та практичних занять відбувається власне навчальна діяльність слухачів. Стимулювання пізнавальної активності слухачів забезпечує проблемна лекція. З огляду на варіативність навчально-методичних комплектів із певних предметів для загальноосвітньої школи, на Існування різних освітніх систем (традиційне, розвивальне навчання тощо), викладач не може й не повинен пропонувати слухачеві розгляд лише одного з підходів, він має здійснити їх порівняльний аналіз. Педагог має самостійно визначитись із власною позицією; викладач заохочує слухачів до формулювання власних оцінних суджень. Задля розв'язання проблемного завдання слухач повинен опанувати зміст лекції, вивчити додаткову літературу, виконати завдання для самостійної роботи, серед яких є завдання на зіставлення, порівняльний аналіз, і нарешті, визначитись із власною позицією щодо підходів, які є найбільш доцільними. Завдання для самостійної роботи можуть містити вимогу проілюструвати обраний підхід на конкретних прикладах: в ході ознайомлення учнів із новим матеріалом, під час роботи над окремою вправою тощо. Таким чином, обравши доцільний, на їхню думку, методичний підхід, навчившись його реалізовувати в ході розв'язання навчально-методичних завдань, студенти готові до обговорення отриманих результатів на практичному занятті.

Під час практичного заняття слухачеві надається можливість обґрунтувати обрану позицію, він має нагоду проілюструвати її на прикладі фрагментів уроків або етапів роботи над окремими видами завдань. Відстоювання обраної позиції передбачає дискусію, в якій опонентами є товариші по групі та викладач. Таким чином, слухачі не відтворюють уже кимось (викладачем, автором підручника чи посібника) надані знання, а презентують знання, здобуті власними зусиллями шляхом аналізу лекційних матеріалів і додаткової літератури, через виконання завдань для самостійної роботи, що вимагали від них порівняння різних методичних підходів, ілюстрування методики роботи на окремому етапі уроку або над певним завданням відповідно до обраного підходу. За таких умов формується предметний контекст професійної діяльності. Метою практичного заняття є формування й удосконалення методичних умінь та мінімального досвіду майбутньої професійної діяльності.

Удосконалення засвоєних методичних знань та вмінь, набуття досвіду дослідницької, проектної діяльності, мінімального досвіду професійної діяльності відбувається під час створення навчального проекту, який передбачає самостійну (групову) роботу педагогів над проблемно представленим змістом. Тут реалізується навчально-професійна діяльність, у

якій контекст змісту навчання ніби зливається з професійною діяльністю. Слухачі, з одного боку, залишаються у ролі тих, хто навчається, а з іншого – виступають у творчій позиції – реально створюють нові для них продукти. Ця діяльність мотивує слухачів до самостійного пошуку нових знань з метою їх подальшого практичного застосування.

Висновки. Отже, сьогодні багато науковців і педагогів усього світу працюють над тим, щоб удосконалити професійну підготовку майбутніх учителів і посилити роль учителя в суспільстві. Одним із важливих чинників цього є визначення вимог до майбутніх вчителів, до їх професійної підготовки, яка повинна бути орієнтована на багатогранну майбутню професійну діяльність. Професійна підготовка майбутніх учителів повинна мати на меті не тільки засвоєння студентами сучасних знань із загальнопрофесійних і фахових дисциплін, виховання високоосвіченої, культурної, гармонійно розвиненої особистості, а й пропагувати ідеї інклюзивної освіти, здоров'язберігаючого та ціложиттєвого навчання, освіти в інтересах сталого розвитку, компетентнісного підходу, демократії, створення єдиної зони європейської освіти, толерантності.

Професійна компетентність формується як результат розвитку професійних якостей особистості: пам'яті, логічного мислення, рефлексії, організованості, акуратності і пунктуальності, емоційної стійкості, уваги, допитливості, рішучості, комунікабельності. Розвиток цих основних якостей у поєднанні зі стійкою системою моральних цінностей слугує основою формування компонентів, необхідних для будь-якої спеціальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козакова Н. Б. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів [Електронний ресурс] / Н. Б. Козакова. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/31210/
2. Олефіренко Надія. Особливості підготовки сучасного вчителя початкової школи [Електронний ресурс] / Олефіренко Надія. – Режим доступу: <http://www.kspu.kr.ua/ua/ntmd/konferentsiy/3-mizhnarodna-internet-konferentsiia-2015/seksiia-4/3587-osoblyvosti-pidhotovky-suchasnoho-vchytelya-pochatkovoyi-shkoly>
3. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
4. Про затвердження галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти [Електронний ресурс]: наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2013 р. № 1176. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/
5. Про освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 23.05.1991 р. № 1060-XII. – Режим доступу:

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

6. Тивонюк Ілона. Професійна компетентність учителя – необхідна умова вдосконалення його педагогічної діяльності / Ілона Тивонюк // Проблеми підготовки сучасного вчителя: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2010. – Випуск 1. – С. 150-154.

7. Черненко Г.М. Інноваційні підходи у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи [Електронний ресурс] / Г.М. Черненко // Журнал науковий огляд. – 2016. – № 3 (24). – Режим доступу: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/viewFile/816/965>

Кленько А. С.,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
м. Глухів
Науковий керівник: Лісневська Н.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри
теорії і методики дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
м. Глухів

ВАЖЛИВІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З МЕТОЮ ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗМІЦНЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація: У статті аналізуються різні підходи до підтримки здоров'я дітей, зокрема психічного. Визначаються фактори, що сприяють здоров'ю та благополуччю дітей. Наводяться приклади здоров'язбережувальних технологій, які можуть бути використані в дошкільних навчальних закладах з метою збереження і зміцнення психічного здоров'я дошкільників.

Ключові слова: здоров'язбережувальні технології, психічне здоров'я, діти дошкільного віку, освітній процес.

У європейському суспільстві інтелект, здоров'я, освіта, професійний досвід і соціальна мобільність є невід'ємною частиною національного багатства і основним ресурсом для соціально-економічного розвитку. Збереження і покращення здоров'я населення, продовження періоду активного довголіття,

здоров'я як соціальної цінності, яка забезпечує конкурентоспроможність на ринку праці, професійне довголіття та пов'язаний з цим добробут, є важливою складовою гуманітарної політики держави [1, с. 5]. Це є основою для покращення якості життя, зміцнення людського потенціалу, збереження генофонду українського народу.

Благополуччя суспільства значно залежить від стану здоров'я дітей. Останнім часом по всьому світу відбувається тенденція до погіршення здоров'я молодого покоління. Багато факторів, таких як екологічні проблеми, негативні побутові фактори, хімічні добавки в їжі, погана якість води, збільшення рівня стресу в суспільстві, пов'язане з поганим економічним становищем, негативно впливають на здоров'я дошкільників.

Заклад дошкільної освіти (далі ЗДО), який є першим кроком у системі неперервної валеологічної освіти, має використовувати різноманітні форми та методи організації навчального процесу. При цьому важливо дотримуватися загальнопедагогічних принципів, таких як науковість, доступність, безперервність, практична спрямованість, гуманізація, динамічність і відкритість. У ЗДО здоров'язбереження стало неодмінною складовою освітнього процесу, що виражається в застосуванні здоров'язберігаючих технологій, спільній праці педагогів, медичних працівників і психологів з метою формування культури здоров'я серед дітей [3, с. 120].

Психічне здоров'я в дошкільнят є важливим аспектом їх загального розвитку. Дошкільний період є важливим у формуванні основних психічних якостей, таких як емоційна стійкість, самовідчуття, самоповага, уміння спілкуватися та працювати в команді. Проблеми психологічного здоров'я досліджені у роботах І. Беґа, О. Глагоцук, М. Гончаренко, Т. Данчевої, Н. Гончаренко, Т. Дзюби, Н. Жигалкіної, Д. Сологуб, С. Максименка, Е. Носенко, В. Пасинок, Є. Потапчука, О. Завальнюк, В. Шафранського.

Розв'язанням проблем, пов'язаних з обґрунтуванням оздоровчих технологій та їх впровадженням у систему роботи ЗДО займаються О. Аксьонова, Т. Андрющенко, О. Богініч, Е. Бондаренко, Г. Григоренко та інші.

Незважаючи на зростаючий інтерес до проблеми збереження здоров'я дітей, на практиці їй не приділяється достатньо уваги. Для забезпечення цілісного розвитку дитини в ЗДО необхідно використовувати здоров'язбережувальні технології, які реалізуються комплексно через створення безпечного розвивального середовища.

Оскільки соціальні запити залишаються актуальними, а практичне значення проблеми недостатнє, то було виявлено, що студенти, які навчаються за спеціальністю „Дошкільна освіта” та вихователі дитячих садків стикаються з

труднощами у використанні технологій здорового способу життя при роботі з дітьми дошкільного віку.

Серед великого розмаїття технологій, які сприяють збереженню і зміцненню психічного здоров'я дітей дошкільного віку можна назвати такі: пальчикова гімнастика, психогімнастика, ароматерапія, арттерапія, хатха-йога, анімалотерапія, бібліоказкотерапія, сміхотерапія, аутотренінг тощо. Розглянемо декілька з них.

Пальчикова гімнастика

Пальчикова гімнастика для дітей – це технологія, спрямована на розвиток моторних навичок, координації рухів та мікромоторики в дітей. Ця гімнастика може мати позитивний вплив на психічне здоров'я дитини з кількох причин. Пальчикова гімнастика включає в себе вправи, які зміцнюють і розвивають м'язи рук і пальців, поліпшують рухливість, точність і швидкість рухів пальців, а також покращують сприйняття та координацію рухів рук. Переваги пальчикової гімнастики для дітей включають вдосконалення моторики та координації рухів, покращення вміння сприймати та аналізувати інформацію за допомогою пальців, збільшення кількості підключень між мозком і пальцями, що може покращити мозкову активність і пам'ять. Також пальчикова гімнастика може допомогти дітям у навчанні письма, малювання та інших видів творчості, які вимагають вміння керувати рухами пальців [2, с. 60].

Вправа 1. Задрімав мізинчик трішки,

Безіменний — стриб у ліжко,
А середній там лежить,
Вказівний давно вже спить.
Вранці всі вони схопились враз —
В дитсадочок бігти час.

(По черзі загинаємо пальчики до долоні. Потім великим пальцем торкаємося всіх інших – „будимо”. Розкриваємо всі пальці, враз’’).

Психогімнастика

Психогімнастика – спеціальні заняття (вправи, етюди, ігри), коли за допомогою рухів, міміки, жестів здійснюється вплив на розвиток і корекцію різних аспектів психіки дитини – її пізнавальної та емоційновольової сфер.

Психогімнастику проводять для зняття емоційного і фізичного напруження в дітей після занять із фізичної культури, трудової діяльності та для того, щоб урівноважити процеси збудження й гальмування. Її також проводять із тими дітьми, які мають надмірну рухливість або моторну загальмованість, слабку концентрацію уваги, боязкість, замкнутість. Систематичне використання психогімнастики впливає на розвиток вихованців і сприяє зміцненню їх психічного здоров'я. Тривалість психогімнастики не повинна перевищувати 15-

20 хвилин. У змісті кожного заняття має бути не менше 2-3 вправ із мімікою, пантомімою на емоції та емоційний контакт, які допомагають дітям зрозуміти інших, усвідомити свої та чужі емоції, правильно їх висловлювати та переживати. Психогімнастику можна проводити не тільки як форму роботи з дітьми, але й застосовувати окремі її вправи на заняттях, фізхвилинках, прогулянці, до і після сну тощо [2, с. 61].

Вправа 1. Зайчик

Дитина повинна придумати і запам'ятати певну позу. Поки звучить музика, вона вільно стрибає по кімнаті немов зайчик. Як тільки музика закінчилася, тут же повинна прийняти обрану раніше позу.

Отже, для того щоб покращити психічне здоров'я в дітей дошкільного віку необхідно підвищити якість освітнього процесу та розвивати необхідні навички учасників цього процесу, які сприятимуть поліпшенню здоров'я вихованців. З цією метою в ЗДО варто активно застосовувати здоров'язбережувальні технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисенко Н.Ф. Оздоровчі технології в освітньому процесі. *Дошкільне виховання*. 2004. № 12. С. 4-6.
2. Діагностичні методики оцінювання стану здоров'я та сучасні технології здоров'язбереження дітей дошкільного віку: навчальний посібник / Автори-укладачі Н.В. Лісневська, І.М. Скрипка. Суми: ФОП Цьому С. П., 2022. 274 с.
3. Мікулак Н. М. Сучасні освітні стратегії здоров'язбереження: основи здоров'я: Навч.-метод. посібник. Дніпропетровськ : „Інновація”, 2011. 120 с.

Єрошко Г. М.,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Глухівського національного
педагогічного університету
імені О. Довженка
м. Глухів
Науковий керівник: Лісневська Н. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, старший викладач кафедри
теорії і методики дошкільної освіти
Глухівського національного
педагогічного університету
імені О. Довженка
м. Глухів

СТАН ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНИХ СТРЕСОВИХ УМОВАХ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Анотація: У статті аналізується роль стресу та його вплив на психічне здоров'я дітей дошкільного віку. Розкриваються засоби збереження і зміцнення психічного здоров'я дошкільників та уникнення в них стресу.

Ключові слова: стрес, психічне здоров'я, діти дошкільного віку, дошкільний вік, здоров'язбережувальні технології, хатха-йога.

Стрес є нормальною реакцією організму на будь-які зовнішні подразники, а його наявність у дітей дошкільного віку може відобразитися на їх психічному здоров'ї та розвитку. Стрес – форма переживання емоцій особистістю, ознаками якої є стан напруги при загрозі або перевантаженні, що амбівалентно позначається на здоров'ї та діяльності особистості: позитивно (еустрес) чи негативно (дистрес) [3, с. 411].

Багато вчених вивчають вплив стресу на дітей дошкільного віку, оскільки цей період є ключовим для формування розвитку дитини. Один з дослідників, який вивчав вплив стресу на дітей дошкільного віку, це доктор Меган Ганн, професор психології в Університеті Каліфорнії. У своїй роботі вона досліджувала, як різні види стресу, такі як сімейні конфлікти, емоційна або фізична злість батьків, можуть впливати на розвиток дитини дошкільного віку.

Г. Сельє-канадський патолог, досліджуючи стрес як нетипові реакцію організму на дію будь-якого стресора, розробив його концепцію, відповідно до якої провідна роль належить гіпоталамо-гіпофіарно-наднирковій системі [2, с. 50]

Доктор Надія Бринсфілд, професор психіатрії в Університеті Йель, також вивчала вплив стресу на дітей дошкільного віку. Вона досліджувала, які ресурси допомагають дітям зберігати психологічну стійкість та адаптуватися до стресових ситуацій.

Стреси підривають наш імунітет, роблять нас уразливими для інфекцій. До далеко не повного списку патологій, причина яких пов'язана з переживанням стресів, належать депресія, тривожність, інфаркт, інсульт, ослаблення імунної системи й як наслідок вразливість до різноманітних інфекцій, починаючи з банальних застуди і герпесу й закінчуючи такими грізними, як СНІД, деякі форми раку, аутоімунні захворювання, на кшталт ревматоїдного артриту або розсіяного склерозу. Стрес нерідко викликає шкірні реакції (висип, сверблячку, різноманітні дерматити тощо), порушення роботи шлунково-кишкового тракту, безсоння, різні неврологічні хвороби [4, с. 16-17].

Дошкільний вік – це період, коли дитина розвивається швидко, навчається новим навичкам і відкриває для себе нові аспекти світу. Проте, у цей період діти можуть бути підвищено вразливими до стресу, оскільки вони можуть почуватися неспроможними контролювати події, що відбуваються навколо них.

До основних ознак посттравматичного стресового розвитку дітей дошкільного віку належать: безсилля і пасивність, відсутність звичайних емоційних реакцій, генералізований страх, підвищена збудливість і незібраність, розфокусованість, пізнавальна плутанина („неуважність”), складність говорити про цю подію, складність визначати почуття, нічні кошмари, інші порушення сну, страх розставання і „чіпляння” за близьку людину, регресивні симптоми (наприклад, нічний енурез, втрата дару мови, рухових навичок), нездатність збагнути смерть як неминучість, тривога з приводу смерті, соматичні симптоми (болі в животі, головні болі тощо) [1, с. 18-19]. Стрес може мати негативний вплив на психічне здоров'я дітей дошкільного віку.

Психічне здоров'я – це стан емоційного, психологічного та соціального благополуччя людини. Він характеризується здатністю до адаптації до життєвих викликів та стресових ситуацій, здатністю до формування позитивних стосунків з оточуючими, досягненням особистої та соціальної реалізації, розумінням своїх почуттів та емоцій.

Психічне здоров'я охоплює всі сфери життя людини, включаючи роботу, взаємини з близькими, самооцінку, сприйняття світу, емоційний стан та фізичне здоров'я. Відсутність психічних проблем та хороше психічне здоров'я дає людині можливість насолоджуватись життям, бути продуктивним і творчим, відчувати задоволення від взаємин з оточуючими та досягати успіхів у різних сферах життя.

Гіппократ (460-377 рр. до н. е.), засновник відомої давньогрецької медичної школи, вважається першим лікарем, який відкинув забобони, легенди та ідею про те, що хвороба є надприродною і божественною, висунувши причину психічних розладів захворювання мозку; залишаючи загальні описи меланхолійних і маніакальних станів, недостатнього інтелекту, імбецильності.

К. Роджерс (1994) стверджує, що здорова людина-гнучка, відкрита, яка не надто часто користується захистом на реакцію зовнішній світ не впливає, все відбувається самостійно, оптимально реалізована, така людина повноцінно живе кожним новим днем. У моменти життя вона плинна, пристосовується до мінливих умов, [4, 15 с].

З. Фрейд (1989) вважав, що психологічно здорова людина – це та, яка здатна узгодити принцип задоволення з принципом реальності. [4, с 15].

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я Стародавні цілителі поєднували медичні та психологічні підходи до лікування психічних розладів, багато грецьких лікарів спочатку призначали своїм пацієнтам теплу та дружню підтримку, музику, масаж, фізичні вправи та ванни.

Хороше психічне здоров'я може бути досягнуте шляхом здорового способу життя, підтриманням позитивних взаємин з оточуючими, використанням ефективних стратегій здійснення саморегуляції та допомогою професійних фахівців, які надають психологічну підтримку та лікування у разі необхідності.

Виходячи з того, що стан психічного здоров'я дітей дошкільного віку через сучасні стресові умови потребує пильної уваги з боку педагогів, батьків, необхідно широко застосовувати різні засоби. На нашу думку, найкращими засобами збереження та зміцнення психічного здоров'я дітей, зняття стресу є здоров'язбережувальні технології: хатха-йога, пальчикова гімнастика, психогімнастика, ароматерапія, анімалотерапія, арттерапія, музикотерапія, аутотренінг тощо. Розглянемо одну з них.

Хатха-йога може допомогти дітям дошкільного віку збалансувати свої емоції та позбутися стресу. Хатха-йога включає в себе різні пози та вправи дихання, які можуть допомогти дітям розслабитися, зосередитися та знизити рівень стресу. Крім того, вона може поліпшити фізичне здоров'я, збільшити гнучкість і міцність м'язів, що може сприяти загальному розвитку дитини.

Хатха-йога в сучасному світі зародилася на початку ХХ ст. Її засновником вважають Шрі Тілумалаю Крішнамачар'я [2, с. 125].

Хатха-йога може бути корисною для зменшення стресу та покращення психічного здоров'я дітей. Вона включає різні пози тіла, які називаються: асани, дихальні вправи та медитацію, що допомагає знижувати рівень стресу та тривожності. Крім того, йога може підвищити рівень самосвідомості та самоконтролю, що може бути корисним для розвитку емоційної стійкості і здатності до адаптації до нових ситуацій.

Вправи хатха-йоги допомагають розвинути гнучкість і баланс хребта та суглобів, сформуванню струнку поставу й координацію рухів, зміцнити м'язи тіла, запобігти таким захворюванням, як сколіоз і кіфоз, зміцнити внутрішні органи та поліпшити загальний стан. Ці вправи допомагають навчитися щодня долати труднощі, зняти напругу та втому, розслабити всі частини тіла, підготувати організм до подальшої діяльності та підвищити життєвий тонус, працездатність і настрій. Регулярна практика хатха-йоги також допомагає привести в тонус шкіру й м'язи тіла, зміцнити зв'язки, підвищити гнучкість, рухливість і розумову силу, запобігти серцево-судинним захворюванням, поліпшити пам'ять, роботу мозку, сон, створити гарний настрій, позитивно

вплинути на душевну рівновагу, покращити функції організму та обмінні процеси [2, с. 125-126].

Дослідження показують, що діти, які займаються хатха-йогою, мають менший рівень тривоги, депресії та стресу, кращі результати в навчанні та більш розвинені соціальні навички порівняно з дітьми, які не займаються йогою.

Отже, хатха-йога може бути корисною для здоров'я та розвитку дітей дошкільного віку. Проте, слід пам'ятати, що діти потребують надійного та професійного керівництва в цій практиці, щоб уникнути травм та інших небезпек.

Отже, стан психічного здоров'я дітей дошкільного віку може бути дуже різноманітним і залежати від багатьох факторів, таких як генетичні, біологічні, соціальні та середовищні. Для забезпечення гарного психічного стану дітей варто забезпечувати їм належний догляд, дотримуватися розумних режимів і забезпечувати їм здорове харчування та достатню кількість сну. Для уникнення стресу в дітей дошкільного віку та підтримання гарного емоційного та психічного стану варто використовувати здоров'язабезпечувальні технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпечний простір. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів : навчально-методичний посібник. Видання. 3-тє, доповнене, виправлене. / Богданов С. О., Гніда Т. Б., Залеська О. В., Лунченко Н. В., Панок В. Г., Соловійова В. В. / Заг. Ред. : ЧерноБровкін В. М., Панок В. Г. Київ : Унів. Видавництво ПУЛЬСАРИ, 2021. 368 с.: іл.,Табл.
2. Діагностичні методики оцінювання стану здоров'я та сучасні технології здоров'язбереження дітей дошкільного віку:навчальний посібник. / Автори-укладачі Н. В. Лісневська, І. М. Скрипка. Суми : ФОП Цьома С. П., 2022. 274 с.
3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. Посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
4. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.
5. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І.К 75 Психологія здоров'я людини / За ред. І. Я. Коцана.– Луцьк: РВВ —Вежа| Волин. Нац. Ун-ту ім. Лесі Українки, 2011.– 430 с.

Кравченко М. В.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня “Бакалавр”

спеціальності 014.01 Українська мова та література

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-

технологічна академія імені А.С.Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук
Науковий керівник: Михайленко Л. В.,
викладач природничих дисциплін
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА УМОВ РОЗПОРОШЕНОЇ УВАГИ – ОСОБЛИВОСТІ СЬОГОДЕННЯ

Проблема розпорошення уваги школярів, на жаль, в даний період часу дуже актуальна. Існує безліч чинників, що відволікають дитину від навчального процесу та не дають сконцентрувати свою увагу на навчанні. Як результат – погана якість запам'ятовування наданого матеріалу, нерозуміння теми в цілому, погіршення успішності учня.

Під час заняття в школі легко помітити дитину, яка є неуважною та не сконцентрованою. На перший погляд може здатися, що учень уважно дивиться і запам'ятовує матеріал, але якщо ми задамо навіть найпростіше запитання з теми, то точно не почуємо правильної відповіді. Це є першим прикладом неуважності. Дітям важко зосередитися на чомусь одному, адже навколо них є ще купа чинників, що привертають увагу. У ХХІ столітті значно зросла кількість об'єктів, які мимоволі привертають до себе увагу дитини та змушують відволікатися інші справи. У загальноосвітніх закладах застосовується недостатня кількість практики, щодо розвитку концентрації уваги учнів, тому учні часто знаходять, щось більш цікаве ніж урок чи домашня вправа з математики.

Що таке увага взагалі? Увага – це особлива форма психічної діяльності, яка виявляється у спрямованості і зосередженості свідомості на вагових для особистості предметах, явищах навколишньої дійсності або власних переживаннях. Цим самим забезпечується контроль і регуляція діяльності. За словами відомого вітчизняного психолога Л.С. Виготського, з перших днів життя дитини розвиток її уваги відбувається завдяки подвійному ряду стимулів, які викликають увагу: 1) предметам, що оточують дитину, які своїми яскравими, незвичайними властивостями приковують її увагу; 2) мовленню дорослого – слова, що вимовляються ним, спочатку виступають як стимул-вказівки, які спрямовують мимовільну увагу дитини. [3]

Увага має свої властивості:

- зосередження або концентрація – це головна особливість уваги. Вона виявляється в мірі інтенсивності зосередженості на предметі розумової або фізичної діяльності;

- стійкість – характеризується тривалістю зосередження на об'єктах діяльності. Стійкість, як і зосередженість, залежить від сили або інтенсивності збудження, що забезпечується і силою впливу об'єктів діяльності, і індивідуальними можливостями особистості, важливістю для неї діяльності, зацікавленням нею.

- переключення уваги – навмисне перенесення уваги з одного предмета на інший, якщо цього вимагає діяльність.

- обсяг уваги – це така кількість об'єктів, які можуть бути охоплені увагою і сприйнятті в найкоротший час. За цією ознакою увага може бути вузькою та широкою. Існує певна закономірність, згідно з якою людина може тримати в полі своєї уваги 5 – 9 об'єктів.

При дослідженні уваги учня старшого шкільного віку потрібно приділити особливу увагу віковим особливостям дитини, а саме: розвиток пізнавальної сфери старшокласників відбувається і за рахунок удосконалення їх здатності до цілеспрямованого зосередження уваги на певних об'єктах і явищах, а також переборювання впливу чинників, які відволікають її. Усе це є свідченням розвитку концентрації уваги. Старшокласники цілком свідомо розподіляють і переключають увагу. Прогрес цих властивостей уваги пов'язаний з розвитком логічного мислення. В епоху дітей центеніалів, які не розрізняють віртуальний світ і реальний, вчитель має звернути увагу на побудову уроку та замінити в межах уроку той контент, який цікавить учнів зараз: внести тему, яка вивчається на Ютуб, чи захопити формою роботи, яка переключить увагу дітей. Це прекрасний спосіб тримати увагу учнів на уроці.

Під час того, як ми відволікаємося на сторонні речі порушується найголовніша властивість уваги – концентрація. У наше поле зору припадають інші речі, на яких зосереджене сприйняття. Взагалі, на концентрацію уваги впливає настрій з яким учні сіли за роботу, психологічна атмосфера, наявність мотивації до роботи і багато інших факторів.

Зараз, в умовах дистанційного навчання значно важче втримати увагу школяра, адже він сидить вдома біля екрана свого комп'ютера та його може відволікти все, що завгодно. Наприклад, телефон, що лежить поряд, мультик, що брат дивиться в сусідній кімнаті, купа іграшок чи мама, яка постійно заглядає в кімнату. Все це відволікає учня від уроку і того, що говорить вчитель. У більшості випадків під час дистанційного навчання організаційний процес здійснюють батьки, але вони не є кваліфікованими спеціалістами і правильно організувати освітній процес вони не взмозі. Вчитель на уроці може

правильно провести організаційний процес, тому діти більш зосереджені, коли знаходяться в класі,

Наступним вагомим фактором розпорошення уваги є велика кількість джерел інформації з якої учень може почерпнути знання. В епоху інноваційних технологій різноманіття інформації просто зашкалює. Зараз кожна дитина змалечку знає як користуватися Інтернетом, що там можна знайти безліч інформації в як ввести запит в пошуковому вікні Google. Але нікуди не поділися і підручники, словники різних видів та велика кількість публіцистичних видань. При підготовці домашніх завдань, рефератів, діти мають у своєму розпорядженні величезну кількість інформації, але такий обсяг не завжди приносить користь. При підготовці до уроку вчитель має звертати увагу на кількість наочного матеріалу, урок не має бути перенасичений інформацією, потрібно акцентувати увагу лише на головному. Головний мозок не здатний сприйняти і опрацювати велику кількість інформації одночасно. У результаті увага учня розпорошується та не концентрується на головному. Дитина відволікається на купу непотрібної та не важливої інформації. Як результат, сенсу від такого навчання не багато, бо мозок не ввібрав в себе потрібної інформації, але й зберіг зовсім не важливе для учня.

Наступним фактором, що сприяє розпорошенню уваги є недостатня мотивація для дитини. Якщо учень не усвідомлює наскільки інформація важлива для його подальшого життя, мотивація для сприйняття відсутня, то увага точно не буде сконцентована на матеріалі. Мозок буде шукати інші, більш цікаві події навколо, ніж те, що говорить вчитель. Звісно, мотивація залежить і від способу подачі інформації. Якщо вчитель буде просто читати з аркуша текст, то дитині буде складно сприйняти інформацію і довго сконцентровувати увагу на вчителя. Мозок буде відволікатися в інших напрямках і увага автоматично розсіюватиметься на все навкруги. Таке навчання не буде продуктивним і доцільним.

Сучасна педагогіка володіє великою кількістю методик і порад для того, щоб вчитель розвивав увагу та вміння школярів концентруватися на головному. Тренування уваги допоможе легко запам'ятовувати та акцентувати думки на головному, діти зможуть краще зосереджуватися і не відволікатися на сторонні дії. Під час своєї практики в загальноосвітньому закладі я використовувала такі вправи;

1. Гра „Натюрморт“

Заздалегідь підготуйте яскраві зображення зі значною кількістю елементів, наприклад, натюрморт. По черзі демонструйте їх дітям упродовж 30 секунд. Завдання – запам'ятати, які саме предмети зображені на картинках. Через 30 секунд сховайте зображення та попросіть учнів назвати всі предмети, які їм

вдалося запам'ятати. Для ускладнення завдання можна запропонувати учням давати короткий опис зображених предметів (наприклад, груша – жовта).

2. Вправа доктора Левітана

Всесвітньо відомий диктор Юрій Левітан тренував увагу та концентрацію, читаючи перевернутий текст. Запропонуйте дітям також потренуватися у такий спосіб. Для початку можна буде готувати короткі тексти з великим розміром шрифту.

Учні мають читати текст в одному темпі, спокійним голосом, уникаючи помилок та виправлень. Для ускладнення завдання та вдосконалення уваги учнів пропонуйте більші за обсягом тексти, просіть інших учнів трошки заважати „диктор”.

3. Вправа „Заборонена цифра”

Рахуйте вголос від одного до 41, не називаючи числа, в яких є цифра 4. Замість них говоріть: „Не зіб'юся”. Запропонуйте дитині повторити вправу.

4. Гра “Чи є зміни?”

Розкладіть на парті до 15 різних дрібних предметів (блокнот, різнокольорові олівці, фломастери тощо). Упродовж 30 секунд учень має уважно роздивитися їх та запам'ятати розташування. Після цього дитина має відвернутися, а ви – перекласти 3-4 предмети на інші місця. І знову в учня є 30 секунд на їх огляд. Коли час сплине, закрийте предмети і запропонуйте дитині назвати ті, які лежать на іншому місці. За кожен правильну відповідь можна отримати 1 бал. Перемагає учень, який назвав усі предмети, що було переміщено.

Отже, увага – це особлива форма психічної діяльності, яка виявляється у спрямованості і зосередженості свідомості на вагових для особистості предметах, явищах навколишньої дійсності або власних переживаннях. В умовах сьогодення дітям важко концентрувати свою увагу, тому вона розпорошується. Головними причинами розпорошення є несприятливі умови для сприймання інформації і концентрації уваги під час дистанційного навчання, велика кількість джерел інформації, які розпорошують увагу і не дають сконцентруватися на головному і недостатня мотивація для дітей. Але з будь-якої ситуації є вихід. Головне, це вміння зацікавити дитину і звернути на себе її увагу та за допомогою нескладних вправ тренувати своє вміння концентрувати увагу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Увага. Властивості уваги URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/icgn/8prishak_osnovy_psiholog_pedagogiki/r226.htm
2. Техніки розвитку уваги URL: <https://buki.com.ua/news/rozvytok-uvagy/>

3. Скрипченко О.В., Волинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Загальна психологія : Підручник. К.: Либідь, 2005. С. 244

4. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / За ред. Т.І. Пашукової. 2-ге вид., стер. К.: Знання, КОО, 2006. 203 с.

5. Розвиток сприйняття, уваги, пам'яті, творчих здібностей URL:<https://narodna-osvita.com.ua/5827-rozvitok-spriynyattya-uvagi-pamyat-tvorchih-zdbnostey.html>

6. 10 технік для розвитку уваги школярів URL:<https://naurok.com.ua/post/10-tehnik-dlya-rozvitku-uvagi-shkolyariv>

Скомаровська А.,
здобувач вищої освіти
Обласного коледжу
“Гуманітарно-технологічна академія
імені А.С.Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: **Олійник І.О.,**
викладач психолого-педагогічних дисциплін
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВЧИТЕЛЯМ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПО ЗАСТОСУВАННЮ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Провідна технологія навчання, що застосовується в НУШ – це технологія розвитку критичного мислення. Ця технологія допомагає розвивати в учнів такі компетентності як здатність до самонавчання, формулювання самостійних суджень та прийняття рішень

Критичне мислення є багаторівневим процесом. Крім того, його краще розглядати в комплексі. Тому що, людина, яка вміє мислити критично, є особистістю. У таких людей є здатність не лише аналізувати, узагальнювати інформацію, відстоювати власну позицію та аргументувати її, а також сформовані стійкі моральні якості.

Вчителю необхідно формувати в учневі навичку об'єктивної оцінки реальності. Критично мисляча людина є стійкою до маніпуляцій, вона не стане жертвою стереотипів чи думки натовпу. Отже, школа має обов'язково формувати і розвивати у дитині здатність мислити та формулювати свою думку.

Аналіз літератури та емпіричні дослідження дозволили сформувані такі рекомендації для вчителів початкової школи по застосуванню технологій розвитку критичного мислення:

Створюйте учням ситуації які потребують самостійного пошуку інформації, знаходження доказової бази. Складне твердження потребує більш детального аналізу та пошуку аргументів.

Розвивайте навичку розуму бути відкритим до нового. Поясніть учню якщо людина має вже свою сформовану думку, це не означає що вона не може її змінити в залежності від отриманої інформації.

Розширюйте свідомість підопічних та збагачуйте їх знання. Навчіть не ставитися упереджено до думки інших, а навпаки взяти собі щось на замітку.

Не будьте зверхніми до своїх учнів. Приймайте різноманітні ідеї, виділіть час та добре підготуйтеся до дискусії. Дозвольте дітям вільно висловлювати свою думку у вашій присутності.

Створіть для учнів таке середовище, щоб їм було не страшно висловитися.

Заохочуйте дітей до висловлювання своїх оригінальних ідей. Провокуйте учнів ставити вдалі запитання.

Прищеплюйте учням повагу до думок однокласників. Наголошуйте на тому, що вони не обов'язково повинні з ними погоджуватися.

Сформууйте навичку адекватно сприймати критику. Поясніть, що критика це не особиста образа. Потрібно спокійно реагувати на зауваження, проаналізувати їх та зробити висновки.

Спонукайте до прояву власної ініціативи. Давайте цікаві та актуальні завдання. Дайте дитині невелику зону відповідальності. Також добре розвиває ініціативність навичка співробітництва, робота в парах або у невеликому колективі.

Стимулюйте до рефлексії. Гарний прийом „Закінчи речення”. Дайте початок речення і дайте можливість учням його закінчити. Таке завдання дає змогу кожному учню самостійно проаналізувати отриманий матеріал на уроці, та зробити власні висновки.

Насамперед особисто ви повинні вірити у можливість критичного мислення учня. Не цькувати за неправильну відповідь. Не робити посміховиськом на весь клас, а навпаки підтримувати і направляти.

Розвивайте цінність власних думок у дитини і повагу до них.

Дотримуючись цих рекомендацій вчитель зможе сформувані і розвинути в учнів такі компетентності, як самонавчання, самостійність суджень та прийняття рішень.

Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цьому навчати : наук.-метод. посібник: Харків, 2017.190 с.

Сердюк М. А.,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Бакалавр”,
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітано-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: Годзь Т.О.,
асистент кафедри початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

УКРАЇНСЬКЕ НАРОДНО-ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ

Україна переживає важкі часи. Останні події чітко вказують на те, що потреба у формуванні національної свідомості молодого покоління виходить на перший план. Освітній заклад повинен відігравати ключову роль у розвитку громадянських та патріотичних якостей учнів, які готові захистити незалежність та демократію країни, забезпечити безпеку та процвітання нації, а також сприяти гармонії та миру в українському суспільстві.

Сучасна освіта не може існувати поза традиційною культурою нації. Корифеї української педагогіки неодноразово визнавали, що необхідно спочатку покладатися на культурні та історичні цінності нації, а потім пізнавати традиції інших народів. Освіта повинна бути глибоко пронизана національним духом. Дух нації виникає з появою самого людського суспільства; він допомагає зберегти національну мову, культуру, традиції, служить основою національної самовизначеності та національної освіти.

Збереження ідентичності українців і впевненості українського суспільства в собі є ключем до формування справжніх патріотів та обізнаних громадян, які мають високий рівень розвитку національної свідомості.

Національна свідомість – це всебічне та сучасне розуміння духовних процесів та ідей, що утворюються в процесі історичного розвитку нації, що відображає її основні принципи та прагнення. Ця концепція включає різноманітні аспекти культури, ідентичності, цінностей та особистого розвитку, які спрямовані на досягнення загального блага нації.

Згідно з Ю. Гуденко можна виділити три стадії розвитку національної свідомості. Перший етап – це стадія раннього етнічного самовдосконалення, коли дитина починає вивчати культуру свого місця народження, сім'ї, предків, села, міста. Другий етап – це рівень національної політичної свідомості, що характерний для молодих людей і пов'язаний з усвідомленням себе частиною нації серед інших країн та народів. На цьому етапі встановлюється історична пам'ять і з'являється почуття національної гідності. Третій етап – це рівень соціального самовизначення, коли людина розуміє, що бути націоналістом означає любити свій народ, бути патріотом – любити свою батьківщину. На цьому етапі відбувається активне утворення національної свідомості та національної ідентичності [1, с.134].

Навчання свідомого громадянина та патріота в початковій школі означає формування в учнів певних знань та умінь, а також розвиток особистості та якостей характеру. Зокрема, це включає:

- повагу до батьків, традицій та історії своєї нації, розуміння приналежності до неї та готовності захистити її;
- повагу до важкої трудової діяльності;
- розвиток мистецької та естетичної культури;
- патріотичну самосвідомість, громадянську відповідальність;
- знання Конституції та законів держави;
- бездоганне знання державної мови [3, с.34].

Важливу роль у формуванні патріотичних почуттів у молодого покоління відіграє мистецтво, яке відрізняється універсальністю впливу на внутрішній світ людини. Як зазначив В. О. Сухомлинський: „Мистецтво – величезна сила, яка може пробудити почуття гордості за людину. Необхідно, щоб це почуття пробудилося і зміцнилося у зв'язку з патріотичними ідеями, сутність яких розкривається в художніх образах” [4, с.23].

Декоративно-прикладне мистецтво є соціальним надбанням кожної нації, що відображає світогляд, традиції, художні та моральні цінності, історію країни та народу.

Знайомство з декоративно-прикладним мистецтвом може бути розглянуто на кількох етапах:

- вивчення культури та історії народної творчості, зокрема української;
- виготовлення виробів, пов'язаних з народною культурою України;

- створення власних проєктів та планування роботи над ними. [2, с.50].

На заняттях з декоративно-прикладного мистецтва можна використовувати різноманітні засоби для втілення ідей національно-патріотичного виховання, такі як:

- природні об'єкти;
- текстові матеріали (поезії, казки, історії);
- ілюстративні матеріали (художні, графічні, схематичні);
- технічні засоби (мультимедійна дошка, аудіо- і відеозаписи, комп'ютерні програми). [2, с.51].

Використання таких засобів допоможе стимулювати пізнавальний інтерес до культури та мистецтва, а також сприятиме формуванню національної свідомості та патріотичних почуттів у молодого покоління.

Серед розмаїття народних промислів, які можна вивчати на уроках дизайну і технологій визначне місце займають витинанка, писанкарство, лозоплетіння, гончарство, художня обробка дерева, соломопластика тощо. Традиційні прикладні мистецтва, такі як вишивка, бісероплетіння, ткацтво, в'язання та інші не потребують складного технологічного обладнання, при цьому мають велику художню цінність. У процесі навчання, учні оволодівають різними техніками та способами виготовлення виробів, вивчають співвідношення матеріалів, форм та оздоблення виробів, а також залежність цих елементів від призначення виробу.

Ознайомлення з народними промислами, які є складовою частиною культури та історії українського народу, є важливим елементом формування патріотичних почуттів серед учнів.

Початок патріотизму кожної дитини походить із її родинного дому. Колискова пісня матері та її тепле слово, вимовлене рідною мовою, розумні поради батька та його знання, казки бабусі та легенди дідуса, родинні традиції та звичаї – усе це формує почуття патріотизму.

З метою посилення ролі родини у процесі національно-патріотичного виховання молоді, пропонуємо такі форми роботи:

- традиції, свята, обряди (національні та сімейні) є важливим засобом зміцнення зв'язків усередині сім'ї та формування національно-патріотичної свідомості на різних рівнях, а також створення неповторних дитячих спогадів;

- власні бесіди-спогади: розповіді дітям про патріотичні вчинки своїх батьків та предків допоможуть передати цінності, патріотичні почуття, відчуття зв'язок із героїчним минулим своєї Батьківщини. Такі розмови об'єднують сім'ю та передають естафету патріотизму від покоління до покоління;

- ставлення до національних символів: народні символи, такі як вишитий рушник, писанка, калина та інші, є частинами нашої культури та історії. Якщо батьки вчать дитину берегти та поважати ці символи, це сприятиме

формуванню патріотичних цінностей у дитини, а також почуття поваги до своєї культури та народу;

- власний приклад: якщо батьки показують своє зацікавлення у культурі та історії України, то й діти зможуть зацікавитись цими питаннями. Власний приклад батьків є найефективнішим засобом формування патріотичних почуттів у дітей.

- література та мистецтво мають величезний вплив на формування національно-патріотичних почуттів у дітей. Вони можуть пережити історичні події через очі своїх героїв, відчутти їхні думки та почуття. Це допоможе дітям зрозуміти, як важливо бути гідним представником свого народу, бути патріотом, захищати його інтереси та зберігати його культурну спадщину.

Таким чином, на формування патріотизму впливає багато факторів, серед яких родинне виховання, витвори мистецтва, що є духовним середовищем, яке є тісно пов'язане із глибоким розумінням українських традицій та історії народу, у якому формуються перспективи та національна свідомість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуденко Ю. Основи сучасного українського виховання. Київ: Вид.-во ім.О.Теліги, 2013. 328 с.
2. Житник Б.О. Методичний poradnik. Форми і методи навчання. Харків: Основа, 2015. 128 с.
3. Каменська Н.П. Остерігаймо учнів від національної обмеженості і вузькоглядності. Рідна школа. 2018. №10. С.30-33.
4. Сухомлинський В.О. Проблема виховання всебічно розвиненої особистості. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Рад. шк.,1977. Т. 1. 80 с.

Телятник А. С.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 012 Дошкільна освіта

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

Остапко Л. О.,

асистент кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гендерне виховання дітей дошкільного віку має важливе значення для формування стереотипів, ролей в суспільстві. Ігрова діяльність є ефективним засобом гендерного виховання дітей дошкільного віку, оскільки вона дозволяє дітям сприймати та осягати світ навколо себе через ігрові ситуації.

Гендерну проблематику почали досліджувати приблизно 20 років тому, отже цей термін абсолютно новий.

Гендерна рівність – це рівність статей, рівність використання особистісного потенціалу людини незалежно від статі.[1]. Гендер – соціальний конструкт, поведінкова ідентифікація. Відображає які ролі, стереотипи пов'язані з статевими ідентичностями. Гендерні стереотипи відображають соціальні очікування щодо поведінки, яка пов'язана з статевою приналежністю. Прийнято вважати жінок слабшими за чоловіків, не підходящими для лідерських ролей. Гендерні стереотипи – це уявлення та очікування, які пов'язуються зі статевою приналежністю людини.

Проблема роботи з дітьми дошкільного віку з урахуванням гендерних особливостей є невисвітленою. Гендерне виховання – це процес виховання поваги до статей, сприяння розвитку рівностей між ними, що включає в себе розвиток емпатії та толерантності. Воно може відбуватися в контексті сім'ї, освіти, релігії, а також гри. Це несе собою статеви́й розвиток дитини, розуміння своєї статі та як дитина повинна спілкуватися з представниками своєї та протилежної статі. Просвіта батьків займає особливе місце. Сучасний педагог повинен консультиувати батьків з приводу розвитку їхніх дітей.[2]

Базовий компонент дошкільної освіти зазначає, що діти повинні бути ознайомлені з соціальними ролями: свої та чужі, діти та дорослі, знайомі та незнайомці, хлопчики та дівчатка, молоді люди та люди похилого віку, чоловіки та жінки. Дитина має розуміти соціальні норми, поважати себе та з повагою ставитися до протилежної статі.[3]

Мета гендерного підходу полягає у вихованні дітей різної статі. Важливо мати розуміння, що анатомічні і біологічні особливості є передумовами, можливостями психічних відмінностей між хлопчиками і дівчатками. Такі відмінності формуються під впливом соціальних факторів. В результаті у нас є можливість розглядати питання виховання як явище, що виробляється в результаті складної взаємодії природних задатків і соціалізації.

Навколишнє середовище – основний засіб розвитку особистості дитини, і є джерелом індивідуальних знань та соціального досвіду. Роль дорослого полягає у відкритті перед дітьми всього спектру можливостей середовища і направити

їх зусилля на використання елементів з плануванням гендерних особливостей та потреб хлопчиків та дівчаток.

Науковці стверджують, що статева ідентифікація починається з народження. Формування психологічної статі залежить від соціуму, в якому вона розвивається. Родина – перше соціальне середовище, яке визначає ціннісні орієнтири дитини. Під впливом сім'ї дитина усвідомлює свою соціальну роль, чим має цікавитись хлопчик, а чим – дівчинка. Також на формування ціннісних орієнтирів впливають вихователі та заклад дошкільної освіти, основну частину якого дитина в ньому перебуває.

Як ми вже зазначали, гра – важливий аспект навчання і розвитку дошкільнят, основний вид діяльності. Вихователі в дитячому садочку можуть забезпечити дітям доступ до різноманітних іграшок, щоб діти могли обирати чим вони хочуть гратися, мати рівний доступ до іграшок, які їм справді цікаві. Вигляд іграшок повинен бути привабливим, на це потрібно звертати увагу в першу чергу, а також на достатність і повноту матеріалу призначеного для ігор. Якщо іграшки є привабливими, вони дуже просто привертають увагу хлопчиків і дівчат і викликають симпатію до матеріалу. Саме в сюжетно-рольовій грі діти засвоюють гендерну поведінку. Через це ми приділяємо особливу увагу підбору матеріалів для ігрової діяльності дітей. Дошкільникам старшого віку можна запропонувати сюжетно-рольову гру „Магазин”, де дівчинка виступатиме в ролі продавця, а хлопчик – покупця, що дасть зрозуміти дітям, що різні ролі в суспільстві доступні для будь-якої статі.

У розвитку ігрової діяльності важлива роль належить конструюванню. Хлопчики спочатку під наглядом і з допомогою, а згодом і самостійно будують гараж для автомобілів, дорогу, будинок, літак. Щодо створення „чоловічого” ігрового простору, потрібно враховувати, що хлопчикам фізіологічно потрібно більше простору для ігор, самі ж ігри в них проходять більш енергійно і шумно, ніж у дівчаток.

Отже, гендерне виховання є однією з найголовніших задач, яка стоїть перед батьками і вихователем. Діти повинні асоціювати себе з своєю статтю. Без ігор при гендерному вихованні не обійтись.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерна педагогіка: хрестоматія за ред. Вікторії Гайденко; пер. з англ. В. Гайденко, А. Предборської. Суми: ВТД „Університетська книга”, 2016, 313 с.
2. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості: монографія. Тернопіль: Навчальна книга. 2015. 400 с.
3. Луценко В. Диференційований підхід у вихованні дошкільників різної статі. Дитячий садок (Шк. світ). 2019. № 27. С. 37-40.

4. Ткаченко М.В. Творчо-інформаційний проект „Формування Я-хлопчика та Я-дівчинки – чоловіка та жінки” . БВДС. 2019. №12. С. 12-20. URL: <https://grd.roo-stolin.gov.by> (дата звернення: 10.03.23).

Третяченко Д. О.,
здобувач фахової передвищої освіти
освітнього ступеня, „Фаховий молодший бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Комунального закладу
Сумської обласної ради
„Лебединський педагогічний
фаховий коледж імені А.С. Макаренка”
м. Лебедин

Науковий керівник: Михайленко Н. В.,
викладач вищої категорії, викладач-методист
викладач психолого-педагогічних дисциплін
комунального закладу
Сумської обласної ради
„Лебединський педагогічний
фаховий коледж імені А.С. Макаренка”
м. Лебедин

РАНКОВА ЗУСТРІЧ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Одним із головних пріоритетів Нової української школи як освітньої реформи є впровадження нового змісту світи, що базується на формуванні компетентностей у здобувачів освіти, необхідних для їх успішної самореалізації в суспільстві. Реформи, які відбуваються в системі початкової освіти, реалізуються через запровадження нових форм в освітній процес початкової школи. Як зазначає автор статті „Роль ранкової зустрічі в освітній системі Нової української школи” Гарачук Т.В., канд. пед. наук, в. о. доцента кафедри дошкільної і початкової освіти Комунального закладу вищої освіти „Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради”: „Ранкова зустріч, побудована на засадах компетентнісного підходу, якраз і є однією з форм роботи, яка закладає підґрунтя для змін, згуртовує дітей, налаштовує на навчальний день та є віддзеркаленням наших уявлень про дитину та суспільство в майбутньому. Ранкова зустріч – це структурована, запланована зустріч, яка посідає важливе місце в розкладі навчального дня учня. Ранковій зустрічі відводиться особлива роль у системі вітчизняної школи, адже саме вона створює позитивну атмосферу впродовж дня, формує ті цінності й

переконання, які необхідні для дитячої спільноти, та генерує світогляд дитини”. [3]

Автори навчально-методичного посібника „Крокуємо до успіху: ранкові зустрічі” на основі аналізу методичної літератури, присвяченої практиці „ранкова зустріч/ ранкове коло”, подають власне бачення сутності даного поняття:

1) ранкова зустріч як практика, що проводиться зазвичай на початку дня, під час якої вчитель з учнями об’єднуються в коло та виконують декілька пізнавальних різнопланових діяльностей, що створюють позитивне налаштування на весь день взагалі й налаштування на навчання зокрема, формують відповідальну турботливу класну спільноту, забезпечують розвиток академічних, соціальних, мовленнєвих навичок дітей, впровадження демократичних цінностей;

2) ранкова зустріч як педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів. [1, с. 6]

Метою зустрічі є підготовка дітей до робочого дня, створення позитивної атмосфери у класі на весь день у школі. Учні вітають один одного, обговорюють різні питання, діляться своїми думками. Така зустріч формує цінності, які стають основою для створення відповідальної та дбайливої спільноти дітей. Вона дає можливість педагогам виховувати у школярів взаємоповаги та позитивного ставлення одне до одного, сприяючи формуванню згуртованого колективу. [2]

Завданнями ранкової зустрічі є:

- 1) створення спільноти класу;
- 2) створення позитивного настрою в класі;
- 3) формування соціальної та громадянської компетентностей;
- 4) формування успішної, цілісної, усебічно розвиненої особистості.

[4, с.2]

Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова, М. О. Банник у навчально-методичному посібнику „Крокуємо до успіху: ранкові зустрічі” звертають увагу на те, що кожного навчального ранку дитина переживає одразу після пробудження (яке інколи не співпадає з її біологічними ритмами, але в будь-якому разі у прискореному темпі) швидкі ранкові процедури й збори до школи, дорогу до закладу, що наближає її стан до стресового, а часто власне таким і є. Ранкові зустрічі (вітання в дружньому колі, обмін думками в спокійному, розважливому темпі, ігри й розваги під час групових занять, участь у плануванні життя класу й, відповідно, власного життя в процесі щоденних новин) з їх сюрпризами й різноманітними „цікавинками” не сприймаються дитиною як навчання. Отже,

зустрічі виступають своєрідним психологічним амортизатором, плавним і приємним переходом до активного й змістовного шкільного дня.

Щоденне переживання ранкової радості у сполученні з приємним шкільним днем, організованим відповідно до гуманістичних цінностей Нової української школи, очікування приємного сприяє:

а) збереженню здоров'я дитини;

б) формуванню в неї життєвого оптимізму як наявності позитивної перспективи. [1, с. 8]

Основні вимоги до проведення ранкового кола:

1) учитель виступає в ролі фасилітатора (людини, яка допомагає зробити так, щоб все відбувалось належним чином, але не намагається жорстко контролювати процес);

2) основний суб'єкт цього педагогічного дійства – учні;

3) зручність предметно-просторового середовища;

4) інклюзія – включення кожної дитини, її активна участь в обміні досвідом, обговоренні проблем, що хвилюють дітей і безпосередньо їх стосуються, у прийнятті рішень;

5) інтерактивний та невимушений характер зустрічі;

6) активне використання ігрових прийомів і технологій;

7) спокійна атмосфера довіри, взаємоповаги, взаємопідтримки, співпраці. [1, с. 6-7]

Дотримання вимог до проведення ранкової зустрічі, викладених вище, забезпечує комплексну комфортність:

1) фізичну – відповідність між тілесними, соматичними потребами дитини та предметно-просторовими умовами середовища зустрічі;

2) психологічну – забезпечення в дитини відчуття задоволення, спокою, захищеності;

3) інтелектуальну – задоволеність дитини своєю розумовою діяльністю, її результатами, а також задоволення потреби в отриманні нової інформації. [1, с. 10]

Організуючи ранкові зустрічі, учитель має пам'ятати, що успіх їх проведення буде залежати від дотримання ним основних психолого-педагогічних вимог щодо проведення ранкової зустрічі; його креативності, уміння підбирати цікавий матеріал, вправи, продумувати хід проведення ранкової зустрічі, а також творчо адаптувати запропоновані іншими педагогами моделі ранкових зустрічей; залучати учнів як співавторів сценарію ранкового кола на засадах провідного принципу педагогіки партнерства – принципу розподіленого лідерства.

Ключові компетентності, які формуються в різних освітніх середовищах таких як: родині, соціальних ситуаціях, школі — за рахунок реалізації завдань освітніх галузей, що досягається визначеними Державним стандартом предметами базового навчального плану. Основними освітніми галузями, які забезпечують формування компетентностей, визначені наступні: мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична, мистецька, фізкультурна. Метою громадянської та історичної, соціальної та здоров'язбережувальної галузей є формування особистості, яка сприймає, аналізує, критично оцінює, висловлює думки, почуття та ставлення, створює позитивне налаштування до діяльності собі та іншим людям. У виконанні поставлених завдань велику роль відіграють саме ранкові зустрічі.

Отже, роль ранкової зустрічі як дієвої практики полягає у формуванні системи цінностей Нової української школи. Саме ранкова зустріч є фундаментом для змін у системі початкової освіти, надає учням та педагогам почуття успіху, причетності до загальної справи, формує світогляд дитини, є основою для розвитку емпатії та виховання відповідальності, патріотизму, справедливості, чесності, небайдужості тощо. Така форма роботи в НУШ формує та розвиває навчальні й соціальні навички, включаючи інтелектуальний, соціальний, духовний та емоційний розвиток школярів. Без перебільшення, ранкова зустріч виступає якразовою моделлю класного колективу та демократичного суспільства майбутнього.

Перспективу вбачаємо у дослідженні та обґрунтуванні феномена Нової української школи як сучасної педагогічної системи.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Ларіонова Н. Б., Стрельцова Н. М., Банник М. О. Крокуємо до успіху : ранкові зустрічі : навчально-методичний посібник. Харків : „Друк. Мадрид”, 2018. 114 с.
- 2.Методичні рекомендації "Ранкові зустрічі". Освітній проект, „На Урок” для вчителів. URL: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-rankovi-zustrichi-94736.html> (дата звернення: 10.03.2023).
- 3.Про видання. URL: <http://innovpedagogy.od.ua/archives/2021/36/30.pdf> (дата звернення: 10.03.2023).
- 4.The subscription plan has expired. URL: http://drabiv-gimnazy.at.ua/doki/3metodichni_rekomendaciji_dlja_vchiteliv_1-kh_klas.pdf (дата звернення: 10.03.2023).

Рудавська І. С.,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти

*спеціальності 012 Дошкільна освіта
факультету педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ
Науковий керівник: Літченко О.Д.,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
дошкільної освіти
факультету педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
м. Київ*

ХУДОЖНЄ КОНСТРУЮВАННЯ З ДЕКОРАТИВНОГО ДРОТУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Дошкільний вік – особливий період у житті кожної людини, це період активного росту і якісного розвитку психічних процесів особистості. Науково доведено є думка, що розвиток відбувається у різноманітних видах діяльності, оскільки діти накопчують життєвий досвід, знання про світ і довкілля, формують соціальні моделі поведінки, розкривають природні задатки та здібності. Серед найулюбленіших дитячих активностей виокремлюємо художньо-продуктивну діяльність, що включає малювання, ліплення і художнє конструювання. Варто зазначити, поява різноманітних матеріалів для творчості значно урізноманітнила ці види діяльності. Значна кількість цікавих матеріалів, що викликають захоплення у дітей і дорослих, приваблюючи можливістю діяти з ними, а отже спонукають до творчої та пізнавальної активності.

Пошук ефективних методів і засобів залучення дітей до розвивальної діяльності надважливе завдання для освітян, адже від цього залежить ефективність педагогічного супроводу розвитку дітей раннього і дошкільного віку. Аналіз періодичної, наукової і методичної літератури дозволяє зазначити, що питання художнього конструювання з різноманітних матеріалів викликає значний інтерес у науковців і практиків, на сторінках періодичних видань зустрічаємо досвід використання різноманітних інноваційних матеріалів. Зокрема, О. Мелентєв пропонує використовувати пух і вату для різних видів аплікацій, О. Літченко, М. Бігій дослідили можливість використання декоративного пухнастого дроту у художньо-продуктивній діяльності з дітьми дошкільного віку, О. Половіна пропонує різноманітні види пластичних сумішей, які можна вготувати власноруч, для ліплення з вихованцями, Ю. Сергійчук ділиться досвідом конструювання виробів з фетру з дітьми старшого дошкільного віку.

Численні наукові дослідження свідчать, що художня праця має виключне значення у розвитку дітей дошкільного віку (І. Біла, А. Івершинь, Н. Голота, С. Матвієнко, М. Машовець, О. Половіна, Т. Коломієць, Г. Сухорукова, М. Штефан). Її перевагою є те, що вона орієнтована на отримання продукту, тобто дитина одержує результати своєї праці у вигляді іграшки, подарунку для мами, корисної речі, а також, вона пов'язана з грою, конструюванням, творчою активністю. Цей вид праці найбільш популярний серед дітей та може бути комбінований з будь-яким іншим видом діяльності, що є позитивним для організації освітньої взаємодії в ЗДО [2, с. 77].

На думку науковців, художнє конструювання вирізняється тим, що діти, створюючи образ майбутнього виробу, відображають не структуру об'єкта, а їхнє власне ставлення і уявлення про характер створюваного об'єкта. Для художнього конструювання використовують різні види паперу, тканини, нитки, природні і залишкові матеріали [3, с. 39].

Обізнаність педагога з новими сучасними засобами і техніками художньої праці розширюють можливості спеціально організованої самостійної конструювальної та художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку. За останні роки зміст художньої праці дітей дошкільного віку значно розширився та урізноманітнівся. Це пов'язане зі значною кількістю нових видів матеріалів, доступних для художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку. Зупинімося конкретніше на новому матеріалі для дитячої творчості, що має назву „синельний дріт” [3, с. 40].

Синельний дріт (синель, декоративний йоржик, пухнастий дріт) – шнур, з кількох тонких металевих прутиків, між якими затиснуті ворсини ниток, що стирчать у різні сторони [3, с. 40].

Використання цього матеріалу в художньо-творчій діяльності викликає позитивні емоції та жвавий інтерес у вихованців. Дріт легко гнеться, пружний і добре тримає форму, швидко зминається, скручується і розплющується. Це дозволяє створювати різноманітні вироби шляхом поєднання площинних і об'ємних форм. Легко розрізається ножицями та без зайвих зусиль скріплюється. Він підходить для комбінування з природними (шишки, жолуді, каштани, різне насіння та інше), залишковими (корок, трубочки, стаканчики та інше) та іншими допоміжними матеріалами (гудзики, намистини, помпони, очі та інше). Його можна використовувати як каркас для виготовлення іграшок [4, с. 28 - 29].

Загальновідома думка науковців про те, що творчість є однією з найзмістовніших форм психічної активності, а будь-який творчий акт дитини дошкільного віку – це результат його активних пізнавальних, творчих дій. Аргументом на підтримку цієї думки вважаємо твердження І. Білої про те, що

дитина творчо видозмінює своє сприйняття відповідно до власних уявлень, а засвоюючи щось нове, пропускає його крізь особистий досвід, неповторний та унікальний, отримуючи нові навички та уміння [1, 5].

Синельний дріт може бути використаний як матеріал для художньої творчості дітей дошкільного віку, елемент дидактичних ігор, або декору групової кімнати. Зважаючи на цікаві властивості описаного матеріалу, вважаємо доцільним використовувати конструювання з пухнастого дроту в освітній діяльності закладу дошкільної освіти.

Діти отримають задоволення від використання пухнастих паличок для створення веселих фігурок тварин і квітів, овочів і фруктів, літер і цифр тощо – творчі можливості безмежні, а також можливість пізнати і отримати навички використання унікального пружного матеріалу. Синельний дріт, завдяки своїм властивостям, допоможе реалізувати найскладніші задуми в ручній роботі, а вироби з природних матеріалів стануть яскравішими та різноманітнішими.

При використанні даного матеріалу, з огляду на складність робіт, можна визначити таку послідовність:

Перший етап – підготовчий. Мета даного етапу – формувати у дітей інтерес до конструювання з синельних дротів, ознайомити з особливостями матеріалів, найпростішими прийомами виготовлення виробів з декоративного дроту, розвивати позитивне ставлення до художнього конструювання з синелі.

На цьому етапі діти знайомляться з новими матеріалами та вивчають їх основні властивості та якості, ознайомлюються з елементарними прийоми конструювання з дроту. Для розвитку уяви та інтересу використовуються асоціативні вправи та безпосереднє вправління.

Другий етап – основний. Він включає формування навичок художнього конструювання з синелі, які передбачають використання інших інструментів (палички для морозива, олівці тощо) для створення технічно складніших виробів.

На цьому етапі важливо розвинути вміння крутити, стискати, розтягувати, зав'язувати, обмотувати тощо. Використовуючи ці прийоми у процесі конструювання, діти створюють прості і цікаві вироби. Для урізноманітнення конструктивної діяльності дітям варто запропонувати різні види завдань зі створення виробів (за словесним описам, умовою, моделлю, малюнком, схемою, власними творчим задумом).

Третій етап – творчий. Накопичені дітьми на підготовчому і основному етапі вміння та навички стають основою для творчого етапу конструювання. Значна увага приділяється самостійному (індивідуальному і колективному) виготовленню іграшок і виробів. На цьому етапі діти знайомляться з новими

складнішими прийомами конструювання: плетінням, формування нестандартних форм, виготовленням каркасів для майбутніх виробів.

Опанування нових прийомів конструювання з синельним дротом важливе для розвитку уяви та дрібної моторики, а незвичайні матеріали спонукає дітей до фантазування, дослідження його властивостей і якостей.

Отже, синельний дріт – новий і цікавий матеріал, який допомагає у створенні та виконанні неповторних образів під час художнього конструювання, стимулюючи розвиток уяви, логічного мислення та розвиваючи рухливість рук. Діти винаходять, створюють власні вироби, виявляють допитливість, кмітливість, уяву та креативність. Використання синельного дроту у художньому конструюванні створює особливу творчу та невимушену емоційну атмосферу.

Дослідження засвідчують жвавий інтерес практиків до використання нового матеріалу для творчості разом з дітьми раннього і дошкільного віку. Теоретичне обґрунтування і апробація використання різноманітних матеріалів, розроблення методичного супроводу освітньої взаємодії з дітьми у процесі конструювальної діяльності є перспективним напрямом дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біла І. М. (2014) Психологія дитячої творчості. К.: Фенікс, URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309053.pdf>

2. Літченко О. Д. Сучасні тенденції розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку. *Науковий журнал „Молодий вчений”*, № 8.1 (60.1) серпень 2018 р. С. 76 – 79. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25052/1/O_Litichenko_STRTVDDV.pdf

3. Літченко О. Д. Конструювання з пухнастого дроту в закладі дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 5, 2021 р. С. 37 – 42. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40307/1/O_Litichenko_IITNZ_2_IIS.pdf

4. Бігій Т. М., Літченко О. Д. Декоративний дріт як засіб конструктивної діяльності дітей старшого дошкільного віку. *Multidisziplinäre Forschung: Perspektiven, Probleme und Muster*. 26. november 2021 р. С. 142.

5. Штефан М. В. Зміст поняття художньо-продуктивної діяльності дітей старшого дошкільного віку. Теорія та методика навчання та виховання. 2019. Вип. 47. С. 201-210.

Пізня Г. В.,
викладач-методист дошкільних дисциплін
Комунального закладу „Нікопольський
фаховий педагогічний коледж”
Дніпропетровської обласної ради
м. Нікополь

РОЛЬ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ З ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНИХ ВЧИТЕЛІВ З ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Актуальність. Останнім часом все активніше досліджується проблема інтеграції у фаховій професійній освіті. Про це свідчать публікації науковців. Питаннями професійної підготовки педагогів-дошкільників з використанням інтегративного підходу ще відкрите для активного дослідження. Такий стан пояснюється, зокрема, складністю і багатогранністю проблеми, яка вимагає подальшого дослідження як науковцями так і практиками. Сама ідея інтеграції у викладанні фахових дисциплін у підготовці вихователя є не зовсім новою та конкретних шляхів, напрацювань, системи ще не достатньо. Тому реалізація інтегрованого підходу вимагає чітких планів, розробок, конкретних програм.

Ключові слова. Інтегрований підхід, інтеграція, принципи інтеграції, міжпредметний зв'язок, міжпредметна інтеграція, інтегрований курс, тимчасова інтеграція, інтегровані заняття, фахова освіта, фахові педагогічні дисципліни, модернізація.

Постановка проблеми. В останній день мирного життя України урядом було підписано розпорядження від 23 лютого 2022 року №286-р „Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки”. В ньому йшлося про забезпечення якісної вищої освіти, доступної для різних груп населення. Для досягнення цієї мети було передбачено виконання ряду завдань як в управлінні освітою, так і у викладанні, оцінюванні, освітньо-науковій діяльності, фінансуванні закладів. Цей документ передбачає реалізацію п'яти стратегічних цілей, серед яких - забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри, тощо. Серед засобів реалізації цих завдань перелічені різноманітні кроки. Використання інноваційних технологій та новітніх засобів навчання в освітньому процесі, розвиток дослідницької інфраструктури в освіті – одні із них. Саме ці напрямки в стратегії розвитку вищої освіти знаходяться в руках викладачів навчальних закладів. Саме від них залежить реалізація цих поставлених завдань.

В сучасній освіті існує багато інноваційних інтерактивних методик, систем навчання, викладання. Наукові дослідження в освіті визначають зміст та розвиток освітніх програм. З іншого боку, в сучасному світі потік інформації перевантажує уми здобувачів освіти. Тому думка про те, що важливішим є якість знань, а не їх кількість зараз як ніколи є актуальною. Сучасний ринок праці вимагає від фахівців сучасних наукомісних знань. Тож перед навчальним закладом стоїть проблема підготовки сучасного компетентного в усіх планах фахівця.

Сучасний педагог в галузі дошкільної освіти (чи це вихователь ЗДО, чи гувернер, репетитор, тощо) має бути фахово компетентним, готовим до самостійного розв'язання проблем в різних сферах власної життєдіяльності (як професійної, так і особистої). В дошкільній освіті також відбуваються постійні інноваційні зміни. Дитячий садок сьогодення – це вже не той традиційний садок, де вихователь навчає на заняттях, а інший час – для ігор. Сучасне буття дитини наповнене різними видами активностей. І ці активності не обмежені математикою, чи розвитком мовлення, малюванням чи фізкультурою. Це різноманітні за формою спостереження, ігри, бесіди, роздуми, досліди, подорожі, заняття, експериментування, дії. Знання, які формуються у дітей – науково достеменні, енциклопедичні, інтегровані з різними галузями життя. Тому і методики роботи з дітьми осучаснюються, інтегруються, вдосконалюються.

Перед навчальними закладами, які здійснюють підготовку вчителів з дошкільного виховання постає завдання удосконалення програм фахових дисциплін. Їх осучаснення в великій мірі залежить від сучасних форм, методів викладання цих дисциплін. Одним із таких шляхів осучаснення викладання є впровадження інтегрованого підходу до викладання фахових методик дошкільної освіти. Формуванню спеціаліста сприяють інтегровані заняття, які створюють умови для творчого розвитку студентів та якісного засвоєння навчального матеріалу. [1]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжпредметні зв'язки під час підготовки фахівців вже давно виправдали себе в освітній діяльності. Ще в 60-ті роки про них писав французький дидакт Р.Галь.[1] І саме міжпредметний зв'язок став підґрунтям розробки інтегрованого підходу. Одними із перших розробників теорії інтеграції в професійній освіті були українські науковці С.Гончаренко, Р.Гуревич, І.Козловська. Ними були розроблені закони реалізації інтегрованого підходу у викладанні фахових дисциплін.

О. О. Попадич, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Ужгородського національного університету наголошує на необхідності науково обґрунтованого впровадження в навчальний процес вищої школи інтегрованих курсів.[7] Загалом конструювання інтегративних курсів є надзвичайно складною педагогічною проблемою, яка потребує низки теоретичних і експериментальних досліджень, об'єднання зусиль наукових працівників та педагогів-практиків. [7] Саме ним розглядаються принципи конструювання інтегративних курсів у професійній підготовці майбутніх педагогів. О.О.Попадич виділяє три основних принципи інтеграції - принципи гуманізації, професіоналізму та оптимальності. Останній із принципів вимагає, щоб навчальний процес досягав не просто кращого, а *найкращого для цієї*

ситуації рівня свого функціонування. Цей принцип пред'являє вимоги розумності, раціональності, почуття міри в застосуванні всіх елементів навчального процесу.

Бей І. Ю., Чупровською М.Я. досліджуються наукові аспекти міжпредметної інтеграції та висуваються шляхи її реалізації в освітньому процесі фахового коледжу в процесі професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО. Саме вони підкреслюють той факт, що сьогодні підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти розглядається науковцями як багатфакторна структура, головне завдання якої полягає у набутті кожним студентом особистісного сенсу діяльності, формуванні фахової майстерності, постійно зростаючому інтересі до роботи з дітьми та їх батьками, а також у розвитку успішності в цій діяльності. [9]

В своїй статті Бей і Чупровська наголошують на тому, що особливе місце в системі професійної підготовки вихователів у фахових коледжах посідає інтегроване навчання. Вони спираються на доводи науковців і практиків, які стверджують, що впровадження міжпредметної інтеграції сприяє збагаченню освітнього процесу за змістом і формою, реалізації на практиці пріоритетних напрямів державної політики щодо підготовки якісних фахівців, формуванню національних і загальнолюдських цінностей, підвищенню якості освіти, впровадженню освітніх інноваційних технологій.

Проблемі організації інтегрованого навчання присвячені дослідження таких учених як Л. Варзацька, М. Вашуленко, Н. Гавриш, М. Іванчук, М. Кононенко, О. Муращенко, О.Савченко, Г. Федорець та ін. Ученими було обґрунтовано теоретико-методологічні засади впровадження інтеграції в освітній процес, досліджено психолого-педагогічні основи інтегрованого навчання, запропоновано шляхи реалізації означеного феномена в процесі викладання різних навчальних предметів, окреслено напрями, які потребують подальшого дослідження, систематизації та вдосконалення.

Н. Рудницька, Н. Тарнавська вважають що ідеї інтегрованого навчання сьогодні надзвичайно актуальні, оскільки сприяють успішній реалізації нових освітніх завдань: дають можливість викладачу разом із студентами опанувати значний за обсягом навчальний матеріал, досягнути формування міцних, усвідомлених міжпредметних зв'язків, уникнути дублювання у висвітленні низки питань.

М. Семко доводив доцільність запровадження інтегрованого навчання, пояснюючи його доцільність тим, що в процесі інтеграції застосовується сучасний стиль наукового мислення, тобто розглядаються, вивчаються не окремі факти, а факти у взаємозв'язку.

Виклад основного матеріалу. Що ж ми розуміємо під поняттям „інтеграція”? Серед множинних і по різному сформульованих визначень, обираємо одне, найбільш повне для розкриття її саме в педагогіці. Тож інтеграція в педагогіці – це „цілеспрямовані шляхи встановлення і реалізації структурно-органічних зв'язків елементів педагогічної системи навколо професійної спрямованості студента”.

Розглядаючи проблему інтеграції в широкому сенсі, в Нікопольському фаховому педагогічному коледжі в навчальному плані підготовки фахового молодшого бакалавра розроблені інтегровані цикли фахових дисциплін „Педагогіка. Основи корекційної педагогіки. Основи педагогічної майстерності”, „Психології загальної, дитячої, педагогічної”, „Основи образотворчого мистецтва з методикою організації образотворчої діяльності”, „Основи природознавства з методикою ознайомлення з природою”. Також ми розглядаємо інтеграцію міждисциплінарну, як тимчасове поєднання декількох фахових дисциплін, об'єднаних спільною проблемою, матеріалом, тощо. Такий вид інтеграції передбачає включення в навчальний процес інтегрованих занять (бінарних, мультизанять). Досвід їх проведення в коледжі на дошкільному відділенні засвідчив, що вони сприяють узагальненому сприйняттю студентами навчального матеріалу з певних, споріднених розділів програми, схожих тем; економить час, зусилля на опанування матеріалом. Ще один вид інтеграції – поєднання теоретичної і практичної підготовки. Така інтеграція дає змогу студентам легше, ефективніше, більш свідомо адаптувати теоретичні знання до практичного застосування. В такому випадку ми плануємо семінарсько-практичні інтегровані заняття, в зміст яких включаємо завдання з моделювання інтегрованих занять в ЗДО з включенням завдань з різних методик, розділів програми; інтегруємо навчальні заняття з проходженням педагогічної практики.

Таким чином, ми бачимо, що інтегровані тимчасові заняття – високо творчій процес спільної діяльності викладачів різних фахових дисциплін. Принцип об'єднання – різноманітний: від спільних програмових завдань, методів викладання дисциплін, практичного застосування їх студентами, до особистих симпатій і уподобань викладачів.

Дослідники міжпредметної інтеграції у фахових педагогічних коледжах О. Бартків, Є. Дурманенко, Н. Гавриш, І. Коваль, Г. Москалюк та ін. вважають, що вона сприяє формуванню у студентів цілісного уявлення про фахові обов'язки, їх виконання, реалізацію різноманітних професійних компетенцій.

На основі вище викладених досліджень, узагальнень, в Нікопольському фаховому педагогічному коледжі протягом останніх років було змодельовано та проведено низку інтегрованих занять з таких навчальних дисциплін:

Педагогіка, Методика розвитку мовлення і навчання елементів грамоти, Література для дітей дошкільного віку (Наскрізна тема „Гра-драматизація з використанням усної народної творчості”, форма проведення – методичний каледоскоп); бінарне заняття з педагогіки, основ педагогічної майстерності (Наскрізна тема „Культура спілкування з батьками і дітьми” форма проведення - методичний проект „Від пацанки - до панянки”); інтегроване практичне заняття з методики розвитку мовлення і навчання елементів грамоти та логопедії (семінарсько-практичне заняття у формі квесту. Наскрізна тема „Система роботи з звукової культури мовлення та корекції порушень звуковимови у дітей дошкільного віку”).

Готуючись до таких інтегрованих занять, викладачі глибоко аналізують всі компоненти програм тих дисциплін, які включені в процес інтеграції, продумують форму проведення заняття, окремі завдання для контролю знань, виконання творчих завдань студентами.

Висновки і пропозиції. Узагальнюючи власний досвід інтеграції можна зробити висновки стосовно принципів організації таких занять. Важливо, щоб інтегративні процеси пронизували всі ланки заняття, всі завдання і щоб досвід участі у інтегрованих заняттях в коледжі мав позитивний вплив на власну педагогічну діяльність здобувачів освіти в ЗДО також з використанням інтеграції. Організуючи інтегровані заняття оирати схожі теми, продумувати і обґрунтовувати час для кожної з інтегрованих дисциплін, ретельно продумувати зміст, форми проведення практичної роботи, методи активізації пізнавальної діяльності студентів, шляхи використання новітніх освітніх технологій, те, як створити умови для творчої діяльності студентів, можливості використання сучасних технічних засобів.

Плануючи такі заняття ні в якому разі не припустимі викривлення в навчальних планах. Потрібне глибоке, грамотне продумування об’єднання тем, дисциплін, форм. До проведення таких занять планується велика попередня робота зі студентами (планування проектів, творчих завдань, об’єднання в творчі групи, випереджаючі завдання тощо). Але ні в якому разі не припустимі підтасовки робочих програм, порушення в поступовості, послідовності вивчення розділів. Підсумовуючи, можна сказати, що для здійснення інтеграції в підготовці фахівців потрібне творче мислення викладачів, високий рівень професіоналізму і натхнення, обґрунтоване любов’ю до того, що робиш і до того, для кого це робиш.

ЛІТЕРАТУРА

1. <https://naurok.com.ua/rol-integrovanih-zanyat-v-aktivizaci-znan-i-vmin-studentiv-191175.html> - Доповідь „Роль інтегрованих занять в активізації знань і вмінь студентів.
2. Собко Я.М. Теоретичні та методичні основи інтегративних курсів у професійно-технічній освіті: монографія / Я.М.Собко [за ред.. С.У.Гончаренка]. – Львів : Сполом, 2006. – 332с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
4. Рудницька Н., Тарнавська Н. Дидактична суть інтеграції та способи її реалізації в процесі навчання математики в закладі дошкільної освіти та початковій школі. Молодь і ринок. 2018, № 7 (162). С. 46–51.
5. Кулішов В.С. Теоретичні і методичні аспекти проведення інтегрованих занять у закладі професійної освіти на засадах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО „УМО” НАПН України, 2021. 68 с.
6. Розпорядження від 23 лютого 2022 року №286-р „Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки” – <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki>.
7. О. О. Попадич Педагогічні принципи конструювання інтегративних курсів у професійній підготовці майбутніх педагогів. http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2022/80/part_2/2.pdf 9
8. О. Бартків, О. Семенов. Інтегроване навчання дітей дошкільного віку (навчально-методичні рекомендації). Луцьк: „Ю. Мажула”, 2022. 52 с. Навчально-методичні рекомендації для студентів спеціальності 012 „Дошкільна освіта” Луцьк, 2022.
9. Бей І. Ю., Чупровська М. Я.МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ - *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*/ Випуск 88’2022 (інтернет ресурси).

Бородага А. Є.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: **Олійник І. О.,**
старший викладач кафедри педагогіки та психології
початкової освіти
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У сучасному суспільстві відбувається трансформація соціальних цінностей, серед яких усе частіше домінують турбота про здоров'я, гармонійний розвиток людини.

Повний фізичний розвиток і здоров'я дитини є фундаментальною основою формування особистості. Проблема раннього становлення культури здоров'я є досить складною, оскільки молодший шкільний вік має вирішальне значення у контексті формування фізичного і психічного здоров'я. Крім того, саме у віці 7-10 років відбувається інтенсивний розвиток органів і формування функціональних систем організму, формується характер, закладаються основні риси особистості тощо. На цьому етапі потрібно сформувати у молодших школярів базу знань і практичних навичок щодо здорового способу життя, осмисленої потреби в регулярних заняттях фізичною культурою і спортом, загартовування, правильного режиму та харчування, особистої гігієни, відсутності поганих звичок тощо.

Мета роботи: обґрунтувати та апробувати педагогічні умови формування основ здорового способу життя у дітей молодшого шкільного віку.

Основними методами роботи є такі, як метод теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми формування здорового способу життя у дітей молодшого шкільного віку, анкетування, спостереження.

Проблеми здоров'я і здорового способу життя у школярів та умови їх оптимізації досліджували філософи, медики, психологи, педагоги: А. Здравомислов, І. Смірнов, Л. Сущенко, К. Абульханова-Славська, І. Бех, Л. Божович, Ю. Кікнадзе, О. Кононко та інші.

В основу експериментальної роботи було покладено виявлення рівня знань про здоровий спосіб життя та дотримання учнями початкової школи здорового способу життя, за допомогою методу анкетування.

Анкета для молодших школярів.

1. Як ти розумієш вислів „Здоровий спосіб життя”
2. Які правила здорового способу життя ти знаєш?
3. На скільки ти дотримуєшся цих правил?
4. Чи виконуєш ти зарядку?
5. Ти виконуєш сам чи з батьками?
6. Як часто ти гуляєш на свіжому повітрі?
7. Як часто ти граєш в телефоні чи комп'ютері?
8. Як часто ти дивишся телевізор?
9. О котрій годині ти лягаєш спати?

10. О котрій годині ти прокидаєшся?

11. Скільки разів на день ти їси?

12. Ти займаєшся спортом?

Дослідження рівня сформованості здорового способу життя дітей молодшого шкільного (здоров'язбережувальна компетентність) віку проводилося на базі початкової школи Павлиського ліцею Кіровоградської області. Для проведення експерименту було обрано 3-Б клас, у якому навчається 27 учнів. Аналіз анкет показав, що 9 дітей з класу знають про здоровий спосіб життя та дотримуються його. 12 дітей лише знають про здоровий спосіб життя але дотримуються його частково. 6 дітей не знають правил здорового способу життя і як результат цього, не дотримуються їх.

Отже за результатами проведеного анкетування покажемо за допомогою діаграми рівень знань дітей про здоровий спосіб життя та дотримання ними правил здорового способу життя

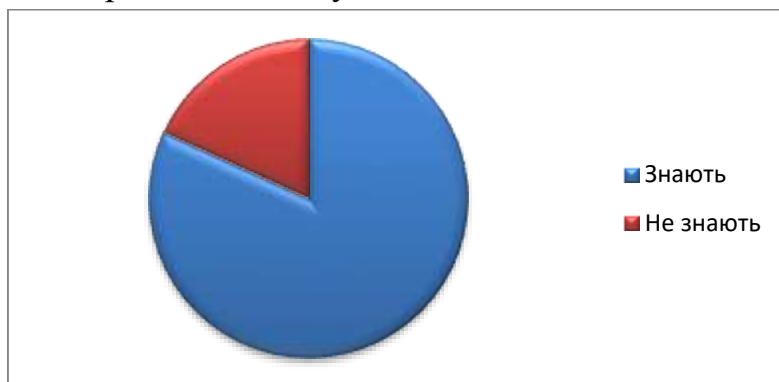

Рис. 1.1. Знання дітей про здоровий спосіб життя

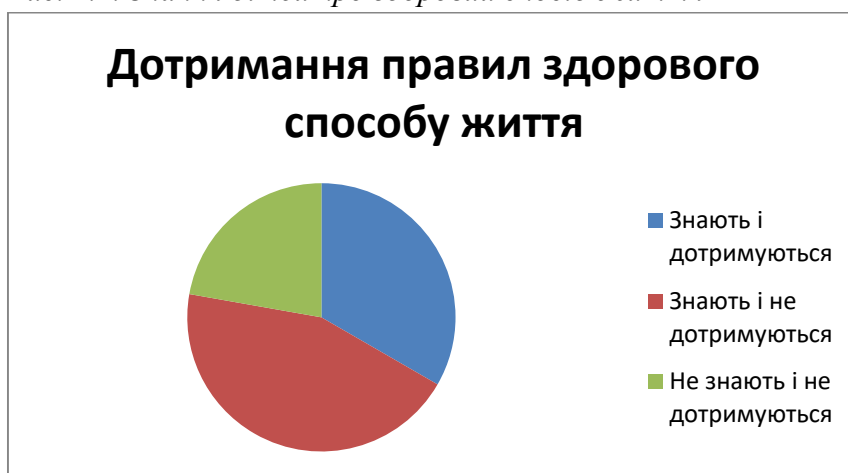

Рис. 1.2. Дотримання правил здорового способу життя молодшими школярами

Далі експеримент було продовжено методом спостереження за активністю та самостійністю дітей у різних видах діяльності.

Спостереження дозволили виявити групу учнів (25%), які демонструють самостійність, ініціативно використовують власний досвід рухової активності. Група дітей (30%) у ході спостережень періодично виявляли рухову ініціативу,

але вона була нестійкою. Часто стимулом для ініціативи ставали нагадування педагога. Переважна більшість дітей (45%) не виявляли ініціативи, вони діяли за інструкцією педагога.

За результатами констатувального експерименту, ми умовно поділили досліджуваних на три групи за рівнем сформованості здорового способу життя, кожна з яких відповідала певному типу.

Високий рівень показали (17,4% молодших школярів), до нього віднесено дітей, у яких сформовані повні уявлення про здоровий спосіб життя як активну діяльність, спрямовану на збереження та зміцнення здоров'я, про здоров'я як стан організму, усвідомлюють цінність здоров'я для людини.

Середній рівень зафіксовано у 52,2% молодших школярів. Діти цього типу проявляють конкретне розуміння здорового способу життя, не мають певної думки стосовно цінності здоров'я.

Низький рівень показали 30,4% третьокласників. Діти цього типу виявляють ситуативну обізнаність про здоровий спосіб життя, не можуть пояснити сутність поняття „здоров'я”, мають певні уявлення про способи лікування та засоби попередження хвороб. Отримані результати покажемо за допомогою діаграми.

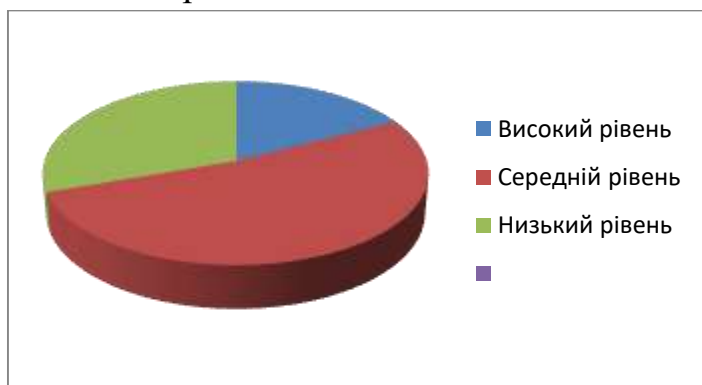

Рис. 1.3. Рівні сформованості здорового способу життя у молодших школярів

Отже, основну частину з числа респондентів складають діти з середнім рівнем сформованості здорового способу життя.

Здоровий спосіб життя – це діяльність особистості, спрямована на інтенсивне створення ціннісного ставлення до власного здоров'я.

Навчати правильному розумінню здорового способу життя учнів початкової школи, виховувати усвідомлене і відповідальне ставлення дитини до свого здоров'я потрібно не тільки в школі, але і в родині.

ЛІТЕРАТУРА

Мельник Ю.Б. Організація здорового способу життя в школі та формування культур здоров'я учнів початкових класів. Харків : 2022.

Маркіна В.В.,
викладач кафедри хореографії та
художньої культури
Уманського державного
педагогічного університету ім. Павла Тичини
м. Умань

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Ключові слова: модернізація, освітній процес, покоління Z, освітнє середовище.

Реалії сьогодення вимагають творчих нестандартних підходів, генерування ідей, гнучких самостійних рішень у всіх сферах життя. Модернізація освіти України зумовлює організацію навчання у закладах освіти на засадах новітніх підходів і здобутків у галузі педагогіки та інформаційних технологій, які би враховували можливості й потреби студентів та давали змогу організовувати взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу, що передбачає „створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії”. Розв’язання широкого кола питань, пов’язаних зі створенням освітнього середовища, потребує використання інноваційних технологій як таких, що забезпечують можливість для розвитку особистості, її навчання, індивідуалізації та соціалізації. Запорукою впровадження інноваційних педагогічних технологій є наукові доробки вчених, які розробили загальну методологію удосконалення освітнього процесу закладу освіти – Ю. Бабанський, В. Безпалько, С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Тализіна, М. Ярмаченко; інформатизацію освіти – Б. Гершунський, М. Жалдак, Є. Машбиць, В. Монахов, Б. Скіннер, Р. Тайлер, Дж. Хартлі; використання інноваційних технологій у сфері підготовки майбутніх фахівців (М. Кларін, М. Чошанов та інші). Проблема створення освітнього середовища не є новою у психолого-педагогічній науці.

Упровадження в освітній процес закладів освіти інноваційних педагогічних технологій і методів дає змогу модернізувати освітню систему. Під інноваціями розуміють нові форми організації діяльності і управління, нові види технологій, які охоплюють різні сфери життєдіяльності людства. Зазначимо, що немає єдиного визначення поняття „інновація”: системні зміни

(Н. Лапін, А. Пригожий); часткові (В. Онушкін); процес (М. Кларін), результат (В. Паламарчук) тощо. Нам імпонує визначення інновацій як ідей, процесів, засобів і результатів, взятих в єдності якісного вдосконалення педагогічної системи (І. Підласий).

У науковій літературі „освітнє середовище” трактують як частину життєвого, соціального середовища людини, яка виявляється у сукупності усіх освітніх факторів, що безпосередньо або опосередковано впливають на особистість у процесах навчання, виховання та розвитку. Також зустрічається поняття „освітній простір”, яке має ширше значення. Наприклад, О. Антонова, вказує, що це простір спільного буття, перетворений усіма суб’єктами виховання в чинник інтегративного впливу на процес розвитку і самореалізації особистості [1, с. 26]; Т. Рожнова визначає його „як підсистему соціокультурного середовища, як сукупність факторів, обставин, ситуацій, які склалися історично, і як цілісність спеціально організованих умов, які спрямовані на управління якістю освіти у закладі вищої освіти” [12, с. 97]. Освітнє середовище, на мою думку, повинно бути динамічним, функціональним, відкритим, емоційно і психологічно комфортним. Лише за таких умов воно здатне, як зазначають дослідники, вирішити такі стратегічні завдання: організація умов і можливостей для ефективного розвитку і саморозвитку особистості;

- ✓ створення умов і визначення пріоритетів для навчальної, самоосвітньої діяльності учня (студента);
- ✓ реалізація індивідуальної освітньої траєкторії;
- ✓ організація умов і можливостей для формування життєвої компетентності вихованця [13, с. 232-233].

Особливістю підготовки фахівця у закладі вищої педагогічної освіти є те, що сьогоднішній студент – майбутній педагог, який сам взаємодіятиме з підростаючим поколінням. Отож, є багато характеристик, які, на нашу думку, є спільними як для викладачів, так і для студентів. Лише творчий педагог, як викладач так і студент, здатний до пошуку і впровадження нового, нестандартного, тому основою інноваційної діяльності є творчий потенціал педагога. „Рушійною силою інноваційної діяльності є педагог як творча особистість, оскільки суб’єктивний чинник є вирішальним під час пошуку, розробки, упровадження і поширення нових ідей”. Більшість науковців вважають творчий потенціал внутрішнім джерелом творчості.

Учені вказують, що основні форми прояву психіки людини є структурними компонентами творчого потенціалу особистості:

- пізнавальні (сприймання, спостереження, пам’ять, мислення, уява тощо);

- емоційно-вольові процеси (емоції, почуття, воля);
- психічні стани (один з можливих режимів життєдіяльності людини, на фізіологічному рівні відрізняється визначеними енергетичними характеристиками, а на психологічному рівні — системою психологічних фільтрів, що забезпечують специфічне сприйняття зовнішнього світу);
- якості (сміливість, рішучість, оптимізм, наполегливість, активна життєва позиція, духовність тощо) [7, с. 640].

Визначальними для організації освітнього процесу є особливості його суб'єктів. Студентство – це, в переважній більшості, представники покоління Z. Тому з'ясуємо, які особливості їм притаманні. У науковій літературі, що стосується цього питання, виділяють наступні характеристики:

1. Діджиталізація. Покоління Z – перше покоління епохи діджитал. Вони не уявляють свого життя без смартфона, ноутбуку та інтернету.

2. Швидке розуміння інформації, що цікавить. Вони виконують багато справ одночасно, але концентруються лише на тому, що їх цікавить.

3. Жага до лідерства.

4. Непосидючість, нетерплячість. Це покоління руху і динаміки. Їм складно займатися однотипною роботою щодня. Вони постійно чекають на завдання, проекти, стартапи.

5. Орієнтованість на швидкий результат. Вони прагнуть мати усе „тут і зараз”. Гармонійне формування творчої пізнавальної активності педагога можливе за умови дотримання відповідних педагогічних умов: прийняття індивідуальності як даності; упровадження педагогічного стимулювання диференційованої пізнавальної діяльності; пріоритетне використання сучасних інтерактивних методів навчання [14, с. 7-8]. Отже, освітній процес потрібно будувати враховуючи особливості молоді, що навчається.

Впровадження інноваційних технологій – це не самоціль, основне завдання – це формування творчої особистості, здатної до освіти та навчання упродовж життя, гнучкої у вирішенні проблем, мобільної, здатної комунікувати і приймати рішення, працювати в команді, критично мислити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О.Є. Освітнє середовище вищого навчального закладу як впливовий чинник розвитку обдарованості студентів. Нові технології навчання: Зб. наук. праць. Навчально-виховне середовище та моральність у XXI столітті. Спец. випуск № 62. Київ-Вінниця: Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, 2010. С. 24–28.

2. Братко М.В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: функціональний аспект. Педагогічний процес: теорія і практика, №1-2 (46-47), 2015. С. 11–17.

3. Бурлаєнко Т.І. Ігрові форми навчання в формуванні економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти. Педагогічна освіта Scientific Journal „ScienceRise” № 2/5(19). 2016. С. 15-20. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/igrovi-formi-navchannya-v-formuvanni-ekonomichnoyi-kompetentnosti-maybutnih-menedzheriv-osviti>
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Академвидав, 2004. 218 с. URL: <https://skaz.com.ua/cultura/992/index.html>
5. Закон України „Про вищу освіту” Документ 1556-VII, чинний, поточна редакція – Редакція від 18.03.2020, підстава – 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
6. Коростіль Л.А. Покоління Z: пошук способів педагогічної взаємодії URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229
7. Лукановська А.В. Творчий потенціал особистості: структурні компоненти. Проблеми сучасної психології. 2010. Випуск 8. С. 630–644.
8. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості. Актуальні проблеми сучасної української психології: наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / голов. ред. С.Д. Максименко. К., 2002. Випуск 22. С. 221–229.
9. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості: монографія / за ред. Р.О. Семенової. К.; Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 228 с.
10. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. К.: Кондор, 2011. 628 с.
11. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. К.: А.С.К., 2007. 144 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/467588/>
12. Рожнова Т.Є. Система менеджменту якості освіти в закладах вищої освіти в умовах конкурентного освітнього середовища Парадигмальна модель керівника сфери освіти у контексті євроінтеграційних процесів: матеріали Міжнародного форуму управлінської діяльності (18-19 травня 2019 року), м. Тернопіль. Тернопіль: КРОК, 2019. С. 95
13. Сазоненко Г.С. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею). К.: Гнозис, 2004. 684 с.
14. Тесленко В.В. Формування творчої пізнавальної активності студентів вищих навчальних закладів. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 1(32). С. 5-11.

Волосєвич В.С.,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С.Макаренка”
Полтавської обласної ради
м.Кременчук
Науковий керівник: **Болотіна М.П.,**
старший викладач кафедри
математики початкової освіти
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

ВИКОРИСТАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ КОНЦЕПЦІЇ НУШ

Шкільна програма з математики дуже важлива для навчання ,але учні весь час стикаються з труднощами при оволодінні знаннями. Одним із варіантів вирішення проблем засвоєння знань учнів є використання нестандартних, веселих задач на уроках математики

Ефективне викладання математики неможливе без пошуку шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів. Адже діти повинні не тільки засвоїти певні знання, вони повинні навчитися спостерігати, порівнювати, виявляти зв'язки між поняттями, міркувати. А цього можна досягти лише за допомогою активізації пізнавальної діяльності в процесі формування інтересу до вивчення математики. До них відносяться дидактичні ігри, різні види позакласної роботи, створення ігрових ситуацій, математичні цікавинки, логічно навантажені задачі, задачі на розв'язування та нестандартні задачі. Безумовно, ці завдання сприяють підвищенню інтересу дітей до предмета. Крім того, важливими є й інтелектуальні процеси, такі як інтенсивна розумова робота над вирішенням навчальних завдань і пошуком відповідей на запитання, прояв сили волі для подолання неминучих труднощів. У процесі розумового розвитку дітей приваблює і цікавить те, що вже доступне, але ще не знайоме і не відоме. Видатний український педагог К. Ушинський говорить: „Щоб предмет був нам цікавий, він обов'язково повинен бути і знайомий, і новий для нас”. Іншими словами, це має бути новина, яка доповнює, підтверджує, спростовує або ламає те, що вже є в нашій душі, тобто змінює щось із тих слідів, які вже вкоренилися в нас”. К.Д. Ушинський стверджує, що аналіз, порівняння, синтез, узагальнення, розпізнавання і впорядкування інформації, формування умінь і навичок, необхідних для засвоєння знань, є важливими для розвитку мислення. Він виступав за те, щоб учні розвивали здатність до виконання розумових операцій, таких як критичне мислення. Розв'язання цікавих проблем розвиває ці розумові операції в учнів, а також вимагає незалежності мислення, творчого пошуку, оригінальних підходів, винахідливості та винахідливості, критичного ставлення до роботи. Для того, щоб викликати в учнів інтерес до вивчення математики, важливим є спосіб, у який вчитель подає матеріал. Наприклад,

якщо вчитель переважно говорить, а учні лише пасивно слухають, учні не зможуть розвинути глибокий і стійкий інтерес до предмета. І навпаки, уроки математики, які надають учням широкі можливості для активних і самостійних дій, з більшою ймовірністю стимулюють розвиток пізнавальних інтересів. Хоча різноманітні методи та засоби навчання сприяють формуванню пізнавальних інтересів на уроці, необхідно досягти органічного поєднання ігрової та навчальної діяльності на уроці математики в початковій школі. Формуванню пізнавальних інтересів учнів сприяє використання нестандартних уроків, які дають матеріал для роздумів, можливості проявити ініціативу і самостійність, вимагають розумового напруження, винахідливості і творчості. Нетрадиційне навчання у різноманітні форми і методи роботи на уроці, відриває від шаблонів, сприяє розвитку творчої індивідуальності учнів, розширює функції вчителя і дозволяє враховувати специфіку певного матеріалу та індивідуальність кожного учня [3]. Уміле поєднання традиційних і нетрадиційних форм та досконале володіння вчителем методикою проведення таких уроків у певній системі гарантує високу ефективність нетрадиційного навчання. Важливу роль у стимулюванні творчості учнів відіграє діяльність на уроці, як індивідуальна, так і колективна. Одна справа, коли дитина самостійно працює над навчальним завданням, а інша - коли в процесі виконання цього завдання у неї формуються багатогранні і безпосередні відносини з іншими членами класного колективу, відносини відповідальної залежності, контролю і взаємодопомоги. Готуючись до уроку, хороший вчитель підбирає матеріали і форми роботи, які дозволяють кожному учневі включитися в розумову діяльність від моменту до моменту протягом усього дня. Потім він передбачає момент, коли ця активність починає згасати, і пропонує способи її стимулювання. Не стихійно, а розумно вводячи в структуру уроку щось несподіване, незвичне, дивне, стимулююче або приємне - те, що викликає природний і активний інтерес учня і усуває нудьгу з уроку.

Що ж слід знати вчителям, які хочуть створити позитивну емоційну атмосферу на своїх уроках? По-перше, є той факт, що на уроці суворої науки, такої як математика, це можливо тільки шляхом введення цікавих моментів. Цікаві елементи на уроці можуть бути безпосередньо пов'язані з темою, що вивчається (К.Д. Ушинський називав їх „внутрішніми”) або зовсім не пов'язані з нею („зовнішні” за К.Д. Ушинським). Цілком природно, що „внутрішня” допитливість є кращою за „зовнішню”. Це пояснюється тим, що хороший вчитель не „занурює” цікавий матеріал у сухий матеріал уроку, а вибирає останній, знаходить йому місце і „вичавлює” з нього якомога більше користі. Нестандартні уроки – це імпровізаційні навчальні заняття з нетрадиційною (невизначеною) структурою. Одні вважають нестандартні уроки прогресом

педагогічної думки і правильним кроком до демократизації школи, інші, навпаки, - небезпечним порушенням педагогічних принципів, що змушує вчителя відступати під тиском лінивих учнів, які не бажають сприймати їх серйозно, тощо. Погляди вчителів різняться.

На сучасному етапі шкільна математична освіта має бути спрямована на виявлення, розвиток і результат творчого мислення та особистісної компетентності через формування і застосування предметних і ключових компетентностей, визначених державними стандартами. Це передбачає самостійну роботу творчого характеру, дослідження нових способів доведення теорем та творче розв'язування складних задач.

Важливу роль в освіті відіграють дослідницькі методи. У ході своїх досліджень учні використовують різноманітну літературу, малюнки та фотографії, аналізують свої результати, відповідають на запитання і, за необхідності, звертаються за порадою до вчителя.

Розвитку творчих навичок сприяє вирівнювання учнів на основі їхніх індивідуальних здібностей, формувальне оцінювання, спрямоване на їхні індивідуальні досягнення, мотивація до успіху та формування відповідальності за результати своєї роботи.

Такий підхід створює умови для розвитку творчих здібностей учнів, які мають природні здібності до математики, та забезпечує роботою тих, хто їх не має. Виконуючи посильні завдання, учні набувають впевненості у своїх силах.

Усі завдання я поділяю на три типи: завдання для кращого засвоєння теоретичного матеріалу, завдання для розвитку практичних навичок та завдання для розвитку математичних здібностей учнів.

Творчі здібності учнів проявляються в реальних життєвих ситуаціях, коли їм потрібно розв'язувати нові проблеми та бачити нові аспекти. Для цього діяльність учнів має бути новою та цікавою для всіх. Тому слід підбирати завдання, які дають можливість учням творити і мислити, щоб вони могли досягти вершин інтелектуальної творчості.

Тому для розвитку творчих здібностей учнів вчителям математики потрібно більше уваги приділяти практичним та експериментальним роботам, пов'язувати матеріал, що викладається на уроках, з повсякденним життям та застосовувати компетентнісно орієнтовані методи навчання. Оскільки сучасні діти віддають перевагу життєво-орієнтованому навчанню в загальноосвітніх навчальних закладах, одне з головних завдань вчителів математики - зацікавити учнів предметом і допомогти їм вирішувати різноманітні життєві проблеми. У меті вивчення математики можна виділити рівноправні аспекти: набуття комплексу математичних знань, умінь і навичок, необхідних для повсякденного

життя і майбутньої роботи; формування уявлень про математичні ідеї та методи, їх роль у пізнанні реального світу та науковому світогляді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основні принципи педагогічної системи К.Д.Ушинського.
2. Біляніна О.Я. Методичні рекомендації вивчення шкільного курсу математики у 2021-2022н.р./, Біляніна О.Я., методист НМЦ природничо-математичних дисциплін ,2021р.
3. <https://uk.wikipedia.org> > wiki > QR-код

Івко О. С.,
викладач іноземної мови,
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С.Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Кац О.А.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С.Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

РОЗВИТОК НАВИЧОК ГОВОРІННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Педагогіка іноземної мови – це наука, яка постійно шукає найефективніші методи навчання. У сучасному світі англійська є мовою міжнаціонального спілкування, і існуючі потреби у вивченні мови вимагають швидкого розвитку методики навчання. Щороку створюються нові підручники, розробляються нові методики навчання, проводяться великі дослідження, щоб виробити найкращі методи вивчення мови. На актуальність досліджуваної проблеми особливим чином впливають сучасні світові процеси глобалізації та євроінтеграційні орієнтири України зокрема. Зацікавленість молодими українцями різноманітним життям європейців, пошук інформації про це із першоджерел та бажання спілкуватися з однолітками викликає неабиякий інтерес до вивчення іноземних мов. Важливим чинником сьогодення у цьому контексті є й бажання молоді навчатися й працювати за кордоном.

Цей потяг стимулює також відповідну методику викладання іноземних мов у вітчизняних навчальних закладах різних рівнів і статусів.

Сучасні вітчизняні педагоги, (П. Бех та ін.), розробляли на академічному рівні Концепцію викладання іноземних мов в Україні [1].

Читання є одним із важливих способів отримання інформації, тому вміння читати англійською є важливою передумовою сучасних професійних навичок. Оскільки читання робить будь-яку інформацію достатньою, передається досвід, накопичений людьми в найрізноманітніших сферах праці, соціальної та культурної діяльності. Уміння читати дає учням можливість використовувати англійські літературні твори для пошуку необхідної інформації, задоволення своїх читацьких і творчих інтересів і вдосконалення навичок усного спілкування.

Важливість методичної підготовки для подальшої роботи майбутнього вчителя англійської мови підкреслюється багатьма авторами. Так, наприклад, Т.Ю. Тамбовкіна визначає методичну компетентність учителя іноземної мови як уміння планувати педагогічну діяльність, здатність повноцінно використовувати широкий спектр методичних прийомів відповідно до віку учнів і поставлених цілей навчання, здатність адаптуватися до сучасної навчально-методичної діяльності. літератури, відповідно до умов підвищення професійного рівня, готовність і бажання обирати посібники та інші засоби навчання. Методичну компетентність учителя англійської мови початкових класів у навчанні читанню слід визначати як сукупність його знань, умінь, навичок, умінь формувати в учнів, особливо молодших класів, різноманітні іншомовні комунікативні здібності під час вивчення англійської мови на уроках і в позаурочний час.

Методологічною основою дослідження є фундаментальні положення теорії пізнання, педагогіки, психології та інших галузей знань, що містять найважливіші принципи аналізу соціально-психологічних і педагогічних явищ, філософські ідеї та висновки щодо тенденцій розвитку освіти в Україні, теоретичне обґрунтування змісту й форм організації навчального процесу в галузі професійної підготовки педагогів, що базується на системно-структурному та системно-діяльнісному підходах та діалектичному характері взаємодії суб'єктів освітнього процесу, враховуючи гуманістичні пріоритети сучасної професійної освіти.

Теоретичною основою дослідження є: І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень. Психологічна теорія діяльності – Л. Виготський, В. Давидов, Г. Костюк, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн. Теорія педагогічної діяльності – Кузьміна Н., Євтух М., Сластьонін В. Теорія формування комунікативної особистості вчителя та її професійно-педагогічного становлення – Бодальов О., Бондар В., Гусак П.,

Капська А., Маркова А., Мороз О. Сприйняття іноземної мови та психологічні концепції текстів для розуміння - І. Зимня, А. Бердичівський, З. Клічнікова. Лінгвокультурологічні концепції для вивчення іноземної мови – І. Бім, Є. Верещагін, В. Костомаров, Г. Китайгородська, Е. Пассов, Г. Томахін [2, с. 5].

Для того, щоб навчально-виховний процес на уроках англійської мови був ефективним, цікавим та пізнавальним, вчителям варто враховувати індивідуально-психологічні особливості, а зокрема темперамент учнів та його вплив на пізнавальні інтереси.

Комплексне і ретельно продумане використання різноманітних засобів, форм і методів навчання на уроках англійської мови допомагає швидко і дохідливо пояснити новий матеріал, закріпити його і перевірити рівень засвоєння отриманих знань. [3, с. 4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех П.О. Концепція викладання іноземних мов в Україні / П.О.Бех, Л.В.Биркун // Іноземні мови. – 1996. – №. 2. – С.3-8

2. Валуєва І.В. „Формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до навчання читання”. [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://ekhssuir.kspu.edu/xmlui/handle/123456789/1984>

3. Гончарук С.К. Вивчення англійської мови: проблеми й пошуки їх розв’язання. Англ. мова та л-ра : наук.-метод. журн. 2012. № 22/23. С. 2–5.

Тройніна С.О.,

асистент кафедри педагогіки та психології

початкової освіти

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

Гребенюк К.В.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 013 Початкова освіта

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

ХУДОЖНЯ ОБРОБКА ПАПЕРУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Розвиток суспільства залежить від багатьох чинників. Одним з основних є людський потенціал, здатний вирішувати надскладні завдання сьогодення. Здатність адаптуватися до швидких темпів оновлення інформації, вміння генерувати нові ідеї, неординарно мислити, знаходити оптимальні шляхи розв'язання різноманітних виробничих та життєвих задач, критично та креативно мислити – риси, якими мають володіти молоді люди, на яких і покладають завдання розвитку і розбудови сучасного суспільства. Ці риси притаманні творчим, креативним особистостям, які володіють творчими здібностями і творчим потенціалом.

Формування, становлення та розвиток творчої особистості розпочинається з раннього дитинства і продовжується впродовж життя. Світ творчості багатогранний і різноманітний, в ньому немає обмежень і протипоказань, він відкритий для всіх.

Питанням творчого розвитку особистості займалися Я. Коменський, Й. Песталоцці, К. Ушинський, В. Сухомлинський, І. Бех, Л. Виготський, П. Торренс та інші науковці і практики, результатами досліджень яких послуговуються сучасні педагоги.

Творчі здібності притаманні кожній, без винятку, дитині. Завдання дорослих, батьків, вихователів, вчителів розвивати їх, направляти в потрібне русло, створювати комфортні умови для їх реалізації. Початкова ланка освіти займає в цьому процесі надважливе значення, адже саме в цей період відбувається усвідомлене сприйняття творчості як засобу самореалізації та самоствердження. Уроки технологічної та мистецької освітньої галузі мають необмежені можливості для формування, розвитку та реалізації творчих здібностей учнів. Адже звичайний аркуш паперу може відкрити перед молодшими школярами двері в неповторний світ творчості, познайомити з різноманітними художніми техніками та технологіями створення виробів.

Робота з папером розвиває пам'ять та увагу, адже для того щоб отримати бажаний результат, слід уважно слідкувати за процесом та запам'ятовувати послідовність та алгоритми виконання тієї чи іншої роботи. Також діти мають змогу ознайомитися на практиці з базовими геометричними поняттями. У процесі виготовлення виробу у дітей є необхідність порівнювати наочні символи з словесними, а також застосовувати їх у практичній діяльності. Заняття макетуванням і конструюванням розвиває просторову уяву учнів, формує відчуття пропорцій, масштабу. Учні навчаються, як реальні об'єкти, які їх оточують, можна зменшити або збільшити, зробити їх копії.

В процесі роботи з папером в учнів розвивається дрібна моторика рук, яка в цілому ефективно впливає на розумовий розвиток учнів. Адже даремно

В.О. Сухомлинський стверджував, що розум у дитини знаходиться на кінчиках її пальців.

Використовуючи для своїх робіт папір, діти набувають ряд здібностей: розмічання, різання, згинання, з'єднання окремих деталей в виріб. Саме під час роботи з папером учні знайомляться і опановують такі техніки, як аплікація, мозаїка, оригамі, витинанка, декупаж, айріс фолдінг, колаж, паперопластика, моделювання і конструювання. Вчаться втілювати свої ідеї і задуми з різних видів паперу і картону: кольорового, гофрованого, дизайнерського, газетного, акварельного та ін.

Завдяки доступності матеріалу і різноманіттю технік, аркуш паперу може перетворитися в птахів, риб, комах, звірів, квіти, дерева, плоди, будинки, ракети, кораблі, казкових та мультиплікаційних героїв і т.п. З паперу можна виготовити багато цікавих і корисних речей, які стануть у нагоді у навчальній і ігровій діяльності, будуть чудовим подарунком чи сувеніром до календарних та релігійних свят, прикрасять інтер'єр дитячої чи класної кімнати. Це і величезний асортимент закладок, листівок, підставок для канцелярського приладдя, гірлянд, куль, антистресів, моделей транспортних засобів, макетів архітектурних споруд і багато іншого.

Творчого учня може виховати тільки творчий вчитель, який постійно перебуває в пошуку нових ідей, підходить продумано і креативно до вибору об'єктів праці, орієнтуючись на очікуванні результати навчання, запити здобувачів освіти і власні можливості. Його завдання – продемонструвати учням всі можливості використання паперового аркуша для реалізації творчих задумів та ідей, стимулювати їх до самовираження і самовдосконалення через опанування традиційних та сучасних технік художньої обробки паперу.

Таким чином, творчо організована робота молодших школярів з обробки паперу, буде сприяти розвитку їх мислення та фантазії, тренуватиме пам'ять та увагу, підвищуватиме самооцінку й упевненість у власних силах, формуватиме креативність і неординарність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Банашко Г. Формування творчих здібностей молодших школярів на уроках образотворчого мистецтва з допомогою нетрадиційних технік та матеріалів. На Урок: веб-сайт. URL:<https://naurok.com.ua/formuvannya-tvorchih-zdibnostey-molodshih-shkolyariv-na-urokah-obrazotvorchogo-mistectva-z-dopomogoyu-netradicijnyh-tehnik-ta-materialiv-335348.html> (дата звернення: 07.03.2023).

2. Розвиток творчих здібностей і творчого мислення у дітей. URL: <https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2019/02/pryklady-oformlennja-bibliorafichnoho-opysu-zhidno-dstu-8302.pdf> (дата звернення: 04.03.2023).

3. Сакалюк О.П., Бордусь Н.В. Формування творчої самостійності молодших школярів засобами паперопластики //Молодий вчений. 2020. №5. С. 414-419. URL:<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/5/85.pdf> (дата звернення: 06.03.2023).

Носкіна Л. М.,
викладач-методист дошкільних дисциплін
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ВИХОВАННЯ ДОБРОЗИЧЛИВОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАРОДНОЇ КАЗКИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У наш час все більше вчених в Україні схиляються до думки, що саме вирішення завдань морального виховання особистості, яка повинна вносити прогресивні зміни до суспільного життя, призведе до соціальних змін в суспільстві. Сьогодні назріла необхідність включення в освітній процес дієвої системи морально-етичного виховання підростаючого покоління, внутрішнім ядром якої має бути формування загальнолюдських цінностей – доброти, гуманності, милосердя, толерантності, чуйності – морально-психологічних якостей, які є фундаментальними характеристиками людини як соціальної істоти.

Результати досліджень у цій галузі засвідчують, доброзичливість дитини дошкільного віку є важливою складовою її соціальної компетентності та запорукою морального зростання. Здійснений теоретичний аналіз поняття дає підстави стверджувати, що „доброзичливість дітей старшого дошкільного віку” – це фундаментальна моральна якість, яка проявляється у співчутливому, прихильному, емоційнопозитивному ставленні до дорослих та однолітків; піклуванні про них і відчутті радості та задоволення від взаємодії з ними; розумінні та прийнятті індивідуальності інших людей, умінні цінувати і турбуватися про їхні потреби та інтереси, налагодженні дружніх взаємин у різноманітних видах діяльності не лише в закладі дошкільної освіти, а й поза його межами. Доброзичливість, на нашу думку, є найвищою загальнолюдською цінністю, яка виявляється в конкретних діях, відповідальності за вчинки, визнанні власних помилок. Отже, важливим аспектом формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку є готовність вихователя закладу дошкільної освіти здійснювати керівництво цим процесом. У зв'язку з

цим все більшої теоретичної і практичної значущості набуває залучення дітей до усної народної творчості, створення необхідних умов для морального виховання дошкільників засобом народної казки [2; с 7].

Педагоги, психологи, письменники зазначають, що народна казка несе у собі потужний поштовх приємних емоцій для дітей, які супроводжуються виховним змістом у вигляді позитивного прикладу для наслідування. Вона в різних формах передає дітям народну мудрість, загальнолюдські моральні ідеали.

Огляд психолого – педагогічної літератури, періодичної фахової преси показав, що незважаючи на глибоке вивчення окремих аспектів морального виховання дошкільників, застосування народної казки, як засобу формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку глибоко не вивчалось.

Педагогічну роботу з виховання доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку засобом народної казки потрібно здійснювати поетапно:

I етап: передбачав добір та аналіз казок, що відповідають віковим особливостям дітей старшого дошкільного віку і сприяють вихованню доброзичливості;

II етап: дітей потрібно знайомити з текстом народних казок, збагачувати словник дітей образними виразами, текстами зачинів і кінцівок, мовними і немовними засобами виразності, акцентувати увагу на поведінці героя, вчити аналізувати поведінку героя народної казки, оцінювати її, усвідомлювати наявність доброзичливих героїв, відшукувати їх у народній казці, мотивувати свій вибір;

III етап: створювати умови, стимулювати дітей до відтворення змісту народної казки, з використанням засобів впливу на моральні почуття дошкільників, вчити мотивувати моральні оцінки в ігрових казкових ситуаціях, розуміти, усвідомлювати дітьми поведінку казкових героїв.

IV етап – занурювати дітей в активну практичну діяльність за змістом народних казок в різні види діяльності (навчально-мовленнєвій, художньо-мовленнєвій, театральній-ігровій), спрямовати на активізацію, вправлення у самовираженні дитини в різноманітних казкових ситуаціях, що забезпечить вправлення дітей у відтворенні поведінки казкових героїв.

Впевнена, що народна казка має велику перевагу серед мистецтв, як засобів виховання гуманних почуттів та формування духовних цінностей. Ця перевага виявляється і в можливості активно впливати на почуття і розум дитини, розвивати її емпатійність, емоційність. Недостатній розвиток цих якостей призводить до штучного обмеження можливостей дитини, вихованню людини, яка не відчуває, не розуміє, не співпереживає. Вплив народної казки збільшується завдяки специфіці сприймання художніх творів дітьми

дошкільного віку, що визначається їхніми віковими і психологічними особливостями: підвищена чутливість до зовнішніх впливів, безпосередність сприйняття оточуючого світу, високий рівень наслідування та емоційного „зараження”. Саме переживання за літературних героїв викликає у дітей співчуття, милосердя, доброзичливість, гуманність, почуття радості від перемоги добра над злом.

Процес становлення дитячої душі тонкий і потребує великої майстерності вихователя та батьків.

Методичні поради вихователям та батькам:

1. Розширити знання про методику використання народних казок для морального виховання дошкільників самих вихователів, батьків.

2. Докорінному оновити, осучаснити репертуар народних казок, способи роботи над їх змістом. Враховувати їх вплив на моральне виховання дошкільників.

3. Забезпечити інтеграцію, взаємозв'язок різних видів діяльності (навчально-мовленнєвої, ігрової, театральної-ігрової, художньо-мовленнєвої, образотворчої) з формування доброзичливих стосунків у дітей старшого дошкільного віку засобами народної казки.

4. Подавати доброзичливість не у вигляді поняття, а у вигляді конкретного вчинку, події чи наочної моделі.

5. Правила повинні відповідати справжнім людським стосункам і почуттям.

6. Визначаючи зміст роботи над формування доброзичливих стосунків у дітей засобом народної казки, слід максимально занурити дітей у мовленнєво – дійову діяльність моральної спрямованості, дотримуючись алгоритму: аналіз поведінки — оцінювання їх вчинків — оцінка особистості героя (позитивна чи негативна), а саме:

- Постійно впродовж дня слід використовувати народні казки про доброзичливі стосунки однолітків, в бесіду за змістом включати різні способи рольової поведінки, вправління у способах ігрових дій, вміння підтримувати доброзичливі стосунки.

- Розробити картинки - підказки до кожної народної казки для виховання моральних якостей.

- Потрібно організувати повсякденне багаторазове вправління для формування доброзичливих стосунків у дітей, використовуючи приклади героїв народної казки, як засіб підготовки дітей до життєвих ситуацій.

- Підтримувати доброзичливі вчинки дошкільників. Памятайте, опанувати ними дитина може за умови детального аналізу поведінки кожного персонажу,

вправління та самовиховання дитини в різних ситуаціях предметно-ігрового осередку закладів дошкільної освіти.

-У процесі педагогічного керівництва іграми – драматизації за змістом підібраних народних казок про доброзичливість перевагу надавайте опосередкованим способам впливу на перебіг гри (через рольове перевтілення, ігрові ситуації, організацію ігрового матеріального середовища, рольову міжособистісну взаємодію, прийоми невербальної комунікації, емпатійної педагогічної дії тощо).

-Позитивно оцінювати найменші успіхи дитини в прояві доброзичливості.

7.Забезпечити сумісну діяльність закладу дошкільної освіти і сім'ї з формування доброзичливих стосунків у дітей.

8.Налагодити правильний стиль взаємовідносин між вихователями, вихователями і батьками, дорослими і дітьми; доброзичливу атмосферу в групі.

Сучасна система освіти надає вихователю можливість обирати серед безлічі інноваційних методик „свою”, по новому поглянути на звичні речі, на власний досвід.

Отже, розроблена система роботи допоможе вихователям цікавіше організувати роботу по ознайомленню дітей з народною казкою, дасть змогу поліпшити стан морального виховання у закладах дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1.Базовий компонент дошкільної освіти / Т.Піроженко та ін. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2021. №2.

2. Гавриш Н. Мовлення дитини. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти. Дошкільне виховання. 2021. № 3. с. 4

3.Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник. 3-тє вид., випр.. К. : „Академвидав”, 2015.

Носкіна Л. М.,
*викладач-методист дошкільних дисциплін
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С.Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

РОЗВИТОК СЛОВЕСНО-ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ЧИТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Проблема розвитку, виховання дитини у всі часи була лакмусом для суспільства, сьогодні ж надає їй виняткової значущості. Проблеми розумового розвитку дітей дошкільного віку займають одне з центральних місць у сучасних дослідженнях з вікової психології та педагогіки. Відповідно до положень Базового компонента ми маємо сформувані у наших вихованців уміння міркувати, орієнтуватися в усьому, що їх оточує, належно оцінювати життєві ситуації, приймати самостійні рішення, аргументувати свої міркування, помічати і розкривати причинно-наслідкові зв'язки у довкіллі [1, с.3]. Мислення є найважливішою функцією мозку людини. Будь-який вид діяльності не може обійтися без нього. Воно лежить в основі успішного засвоєння нових знань, умінь та навичок. Саме тому так важливо сформувати у дошкільників основи логічного мислення ще до того, як вони розпочнуть своє навчання у школі [2, с. 235].

Сучасні дослідження свідчать, що у психічному розвитку логічне мислення є наступним етапом після образного, яке є основою розв'язання завдань, засвоєння наукових понять. Однак це не означає необхідності передчасного формування логічного мислення, оскільки без розвинутих образних форм засвоєння його буде неповноцінним.

Численні дослідження (О.В.Запорожець, О. М. Леонтьєв, Г. О. Люблінська, Е. І. Маствіліскер, Г. І. Мінська, О. М. Концева та ін.) показують, що коли дітей спеціально навчати (навіть недовгий час), то в них швидко змінюється хід розумового процесу. Якщо вихователі вчать дітей шукати за фактами і явищами їх взаємозв'язки, швидко зникають ніби властиві дошкільнику „безглузді” висновки й запитання, пов'язані з тим чи іншим оповіданням, з вчинками дітей, людей, літературних персонажів (А.Ф. Яковличева, Г.А. Кіндратович, В.А. Єзикеєва). Організуючи спеціальне навчання, можна поліпшити й виконання окремих розумових операцій — порівняння, класифікації, узагальнення — і хід розумового процесу в цілому (Н.З. Дьяченко, А.І. Ліпкіна, У.В. Ульяновка). Безпосередня залежність розвитку словесно – логічного мислення від навчання дозволяє керувати цим розвитком, будувати навчання таким чином, щоб воно сприяло формуванню визначеного типу розумових дій. Дитина здатна оволодіти на елементарному рівні такими способами логічного мислення як порівняння, узагальнення, класифікація, систематизація й змістове співвідношення. Тому в цьому віці дітей вже можна навчати цих способів.

Доказано пряму залежність розвитку словесно – логічного мислення від рівня сформованості мислительних операцій, які можна розвивати засобом читанням оповідань, казок, віршів.

Ми дотримуємось думки, що керувати розвитком логічного мислення означає:

1) вчити дітей вміло виробляти розумові операції аналізу, синтезу, зіставлення, абстрагування, узагальнення тощо;

2) допомагати їм оволодівати найпростішими поняттями, висловлюваннями, судженнями і самостійно робити висновки; формувати їх думки та мову послідовними і доказовими, тобто вчити мислити відповідно елементарним правилам логіки.

У роботі над змістом оповідання формуються усі операції словесно – логічного мислення, відбуваються значні зміни у її психіці, що сприяють переходу до нової, вищої стадії розвитку [2. 51]. Особливої уваги вимагає читання оповідання дітям. Бесіда за змістом оповідання містить розумове завдання, саме у вирішенні якого полягав сенс впливу оповідання на мислення.

Потрібно включати різного характеру запитання в бесіду за змістом твору з метою розвитку логічного мислення: перевагу надавати складним:

- *прості* констатувального або репродуктивного характеру використовуються для визначення назви, дії, видимої характеристики явища, об'єкта (колір, розмір, величина): Про кого оповідання? До кого звернувся Джек за допомогою? Запитання Який...? потребує уточнення, кольору, форми, величини, стану, настрою, узагальнюючої характеристики, тощо.

- *складні* проблемного, частково-пошукового чи з елементами дослідницького характеру (Як Джек показував свою прихильність до Белли? Чи хотів Джек зачинити Беллу у шафі? Чому Белла самостійно не могла вивільнитися?). Такі запитання спонукатимуть дитину до визначення просторової, емоційно-дійової, часової взаємозалежності об'єктів;

- *навідні* та *уточнюючі* не несуть самостійного змістового навантаження, лише підкріплюють попередні дві групи.

Доречними будуть і запитання з різним ступенем *навіювання*:

- запитання для вияву дитячої ініціативи (про що ти хотів розповісти?);
- запитання, які передбачають альтернативний вибір (ти поясни свою думку чи ще подумаєш?);
- запитання, які містять непряме навіювання відповіді (які „чарівні” слова допоможуть тобі разом з Настунею розглянути малюнки у книзі?);
- активне навіювання відповіді (чому багатьом кішкам дають ім'я Мурка?).

Більшу частину запитань потрібно сформулювати заздалегідь, планомірно розкриваючи, аналізуючи задум автора: взаємини персонажів, мотиви вчинків, наміри, способи досягнення бажаного результату, до міркування.

З метою розвитку логічного мислення слід продумати різноманітні методи та прийоми роботи з оповіданнями. Наприклад, оповідання Б. Грінченка:

1. Підбір твору з позиції доступності його для дитячого розуміння

2. Визначення домінування однієї чи кількох ліній розвитку у кожному фрагменті роботи.

3. Спостереження за об'єктами та явищами, що згадуються у творі.

4. Моделювання педагогічних ситуацій, що наближають до сюжету твору.

5. Читання літературного твору.

6. Малювання за сюжетом твору.

7. Бесіда за змістом твору з використанням малюнків, власного досвіду.

8. Малювання словесних портретів персонажів літературного твору.

9. Акцентуаційно-фонетичні вправи: наголошування, чистота звуковимови.

10. Лінгвістичні вправи „Добери точні слова” (антоніми, синоніми).

11. Фразеологічні загадки (прислів'я, приказки, словосполучення переносного значення).

12. Моделювання педагогічних ситуацій з елементами правилотворчої поведінки на основі набутого досвіду, оцінно - поведінкових установок.

Оповідання та казки Василя Сухомлинського, Б. Грінченка – вдалий матеріал для розвитку словесно – логічного мислення дитини. Читаючи дітям виховні твори визначних педагогів, привертайте їхню увагу до окремих слів, вдалий художніх образів, фразеологізмів, порівнянь, метафор, епітетів, інших художніх прийомів відповідно до мовленнєвих завдань на конкретному занятті чи в повсякденні. Наприклад, ознайомлюючи дітей з антонімами, попросіть пошукати їх у щойно прослуханому оповіданні В. Сухомлинського, пограйте в гру: „Хто знайде більше антонімів”, разом поміркуюте, навіщо автор використав їх у своєму творі, як зміниться зміст, якщо їх замінити на слова протилежного значення тощо. Прикладом є система роботи за творами Б. Грінченка „Розумний Джек” та „Мудра кицька”

Для повноцінного розвитку словесно – логічного мислення дітей старшого дошкільного віку у процесі читання художньої літератури потрібно навчати дітей оволодівати найпростішими поняттями, висловлюваннями, судженнями і самостійно робити висновки; формувати думки та мову послідовними і доказовими, тобто вчити мислити відповідно елементарним правилам логіки.

Отже, читання творів художньої літератури – важливий засіб розвитку словесно – логічного мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. Керівник Т. О. Піроженко, дійсн. член НАПН України, проф., д-р псих. наук; Авт. кол.: Т. О. Піроженко, та ін. Київ, 2021. 37 с.

2. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика. Теорія і методика навчання

дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. Підручник / За ред. А.М. Богуш. Друге видання, доповнене. К.: Видавничий Дім „Слово”, 2011.

Носкіна Л. М.,
викладач-методист дошкільних дисциплін
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

Малікова Л. В.,
директор Кременчуцького закладу
дошкільної освіти (ясла-садок)
комбінованого типу №32 Кременчуцької
міської ради Кременчуцького району
Полтавської області
м. Кременчук

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ХУДОЖНЬОЮ КЕРАМІКОЮ

У наш час все більше вчених в Україні схиляються до думки, що саме вирішення завдань формування творчої особистості, яка повинна вносити прогресивні зміни до суспільного життя, призведе до соціальних змін в суспільстві. Базовий компонент дошкільної освіти зміщує акцент з активності дорослого на активність самої дитини. Проблема формування творчої активності дитини – одна з найактуальніших у теорії психологічної науки та у практиці закладів дошкільної освіти, оскільки активність є необхідною умовою формування розумових якостей дітей дошкільників, їхньої самостійності, ініціативності.

Основою творчого підходу до життя є гармонійний розвиток особистості, формування ціннісного ставлення до краси, загальної культури. Своєрідним індикатором рівня культури суспільства загалом та особистості зокрема є мистецтво. Надмірний інформаційний прогрес призводить до значних прогалин у краєзнавчому напрямку вихованні дітей. Суспільний та педагогічний досвід показує, що сьогодні назріла необхідність включення у освітній процес дієвої системи ознайомлення дітей з народним декоративно – вжитковим мистецтвом, зокрема художньою керамікою, в умовах виховання.

Беручи за основу завдання, які сьогодні стоять перед сучасним суспільством, освітою і родиною, неоціненне значення художньої кераміки

вбачаємо в тому, що вона є поліфункціональним джерелом формування соціально – громадянської та мистецько – творчої компетентностей дошкільників. У зв'язку з цим все більшої теоретичної і практичної значущості набуває залучення дітей до творчої діяльності, створення необхідних умов для формування творчої активності дошкільників [2; с 10].

Для оптимального формування творчої активності особливо важливо, щоб на початку життєвого шляху, в період дошкільного дитинства, були активізовані всі ресурси освітнього простору: педагогічні технології, суб'єкти освітнього процесу, соціальні та педагогічні чинники.

Проблеми творчості досліджували К. Дункер, М. Вейтгеймер, Дж. Гілфорд, В. Келлер, К. Коффка, А. Маслоу, К. Дункер, Д. Богоявленська, Я. Пономарьов, О. Тихомиров, А. Брушлинський, М. Ярошевського, Б. Кедрова, О. Матюшкіна, Л. Виготський, В. Давидов, О. Запорожець, О. Леонт'єв, М. Подд'яков, В. Роменець, С. Рубінштейн та ін.

Видатні психологи і педагоги Л. Виготський, Д. Ельконін, В. Моляко, В. Давидов, Г. Костюк дослідили, що в процесі творчої діяльності формується творча активність, яка виявляється в ініціативності, стійкості пізнавальних інтересів, прагненні до оволодіння новими знаннями, способами творчих дій, мобілізації вольових зусиль на досягнення мети творчості, захоплення творчим процесом. Формування творчості в різних видах художньо-продуктивної діяльності розглядали Н.П.Сакуліна, Н.А.Ветлугіна, Т.С.Комарова, Т.Т.Казкова, О.С.Ушакова, В.В.Давидов та інші.

Незважаючи на те, що поняття “творча активність” широко вживається як у науковій літературі, так і у педагогічній практиці, проте психологічні дослідження цього феномену, як теоретичні, так і експериментальні, мало описані. Нині не існує єдиного погляду на змістовне наповнення та визначення творчої активності, недостатньо розроблений методичний апарат її експериментального психологічного дослідження, тому ця проблема дискусійна, багатовимірна, по-різному відображається відомими вченими та мислителями. Вирішення цієї наукової проблеми є дуже важливим на сьогодні, тому що вона пов'язана з підготовкою дітей до навчання у школі.

Огляд психолого – педагогічної літератури, періодичної фахової преси показав, що незважаючи на глибоке вивчення окремих аспектів творчої активності дошкільників, застосування художньої кераміки, як засобу розвитку творчої активності дошкільників, спеціально не вивчалось.

Художня кераміка – різновид декоративно-прикладного мистецтва. Вона - важливий фактор психічного розвитку дитини, що забезпечує поступове здійснення нею.

Дітей старшого дошкільного віку знайомимо з керамікою свого регіону, технікою її виготовлення; з керамікою різних регіонів України, своєрідністю техніки виготовлення, колориту й орнаменту. Визначними центрами кераміки є с. Опішня Полтавської області, м. Васильків Київської області та Гуцульщина на Прикарпатті.

Практика засвідчує, найдоступнішою для наших дітей дошкільного віку є кераміка Опішнянських та Васильківських майстрів.

Якщо не активізувати процес формування творчої активності у дошкільному віці, це може призвести до її поступового згасання, що негативно позначиться на результатах шкільного навчання.

Розробили систему роботи з формування творчої активності у дітей старшого дошкільного віку засобом художньої кераміки з орієнтацією дітей на пошук нетрадиційних способів діяльності; використання в освітньому процесі методів активізації творчої активності дітей та методів ознайомлення з художньою керамікою; науково обґрунтувати ефективність психолого – педагогічних умов.

Визначили 3 напрями педагогічного впливу.

На першому напрямі вирішувалося завдання організації роботи з педагогічним колективом. З метою підвищення професійного рівня педагогів можна провести наступну роботу:

-відвідування краєзнавчого музею, художніх салонів, художніх виставок; опрацювання літератури з проблеми, відвідування навчально-методичних заходів:

-консультацій: „Як ознайомлювати дошкільників з різними видами художньої кераміки?“, „Як розвивати у дітей творчу активність під час сприймання різних видів художньої кераміки?“,

-семінару: „З історії художньої кераміки“, „Психолого – педагогічні умови формування творчої активності старших дошкільників“,

-семінарів-практикумів на тему „Регіональні особливості різних видів художньої кераміки“, „Опановуємо разом з дітьми деякими видами художньої кераміки“,

-бесіди за круглим столом „Як заохотити дитину до ознайомлення з художньою керамікою?“

Другим напрямком роботи – робота з батьками: потрібно викликати у батьків інтерес до творчої активності, надати творчий характер їх взаємодії з дітьми. Для цього можна застосувати: навчальні семінари з формування творчої активності дітей; спільні тренінги з дітьми з освоєння методів активізації творчої активності дітей; дні відкритих дверей для спостереження за творчою діяльністю дітей. Систематично вихователь в процесі спостереження повинен

аналізувати рівень творчої активності дітей та збирати портфоліо дитячих робіт з ліплення, аплікацій, малюнків, віршів і казок, придуманих дітьми, фотографій з виставок, розміщувати цікавий матеріал у ширмах та папках-пересувках у батьківському куточку. Виставки дитячих робіт мотивуватимуть батьків до участі у спільних заняттях з дітьми. Зросла зацікавленість тат і мам, а також бабусь і дідусів до освітнього процесу дитячого садка.

Третім напрямком роботи – робота з дітьми, спрямований на реалізацію педагогічних умов, що сприяють розвитку творчої активності дошкільників.

Ознайомлюючи дітей старшої групи з опішнянським посудом, ми дотримувались принципів гуманізму та педагогічного оптимізму, об'єктивності, науковості та доступності, принцип комплексності, системності та систематичності, принцип індивідуального і особистісного підходу, принцип відповідності сучасності тощо.

Радимо адаптувати наступні етапи роботи:

I етап. Безпосереднє ознайомлення дітей з художньою керамікою.

Три складники I етапу роботи:

А) дати узагальнені поняття про побутову культуру наших предків, художню кераміку;

Б) сформувати уявлення про різні види художньої кераміки;

В) дати знання про Опішнянську художню кераміку, звичаї, традиції, обряди, пов'язані з виготовленням та використанням виробів.

II етап: Закріпити та розширити знання дітей про опішнянський посуд, використавши розповідання, читання, вивчення напам'ять художніх творів, малих жанрів фольклору, бесіди.

III етап: спрямований на формування у дитини потреби у знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок, формування пізнавальної та творчої активності дошкільника засобом дидактичної гри, вправи, творчих завдань, різними видами діяльності.

У закладі дошкільної освіти можна оновити предметно - розвивальне середовище (велика ступінь невизначеності та варіативності), збагатити простими і привабливими керамічними виробами, забезпечивши їх різноманітність, доступність (розташування на „рівні очей” і „рук”), безпеку. Розроблене творчо-розвивальне середовище групи може включати: студії „Опішнянської кераміки”, пізнавально-дослідницької діяльності, літературно-мовленнєвої діяльності. Вище описане творчо-розвивальне середовище групи сприятиме творчій самореалізації дітей.

Під час проведення занять використовували різноманітні методи та прийоми навчання: ігри та вправи на розвиток уяви, емпатії, етюди, вільне і

тематичне фантазування, художньо – продуктивну діяльність, психогімнастику, рольове програвання ситуацій, пантоміміку тощо.

Ми здійснювали підбір і модифікацію методів активізації творчої активності дошкільника: спроб і помилок, контрольних запитань, фокальних об'єктів, синектики, моделювання маленьких чоловічків, морфологічного аналізу та ін.

Поєднали систему роботи по ознайомленню з художньою керамікою з методами активізації творчої активності дошкільника, прийомами забезпечення атмосфери психологічного комфорту, створення атмосфери зацікавленості та розвитку чуттєвого досвіду дітей.

Отже, правильно організована робота по ознайомленню з художньою керамікою – важливий засіб формування творчої активності старших дошкільників.

ЛІТЕРАТУРА

1.Базовий компонент дошкільної освіти / Т.Піроженко та ін. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. №2.

2.Половіна О. Освітній напрям „Дитина у світі мистецтва”. Витяг із Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. с. 9–15

Пристауп В. В.,
викладач-методист дошкільних дисциплін
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЗАСОБОМ ГРИ

Серед важливих проблем сучасності, що турбують людство, особливо виділяються екологічні. Тому, серед багатьох напрямків освітньої роботи з дітьми дошкільного віку набуває дедалі більшої актуальності екологічна освіта.

Людина та природа – поняття взаємопов'язані та взаємозалежні, адже людство існуватиме доти, доки існуватиме природне середовище. Створюючи загрозу природі, ми загрожуємо самі собі. В.О. Сухомлинський писав із цього приводу: „Поняття природа” єдине ціле. У цьому своя гармонія та постійність, взаємозв'язки та залежності; вона джерело буття й суть буття, вона єдина і

нерозривна з людиною. Людина доти могутня і непереможна, доки вірна законам природи -пізнаним і не пізнаним.

В Державних документах „Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття)”, Закон „Про освіту”, „Про дошкільну освіту”, „Базовий компонент дошкільної освіти”, „Концепції розвитку екологічної освіти в Україні” приділяється важлива роль екологічному вихованню дошкільників, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля.

Зокрема, в Базовому компоненті дошкільної освіти зазначається, що метою є формування елементів екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, розвитку у дитини позитивного емоційно-ціннісного ставлення до природного довкілля, формування реалістичних уявлень про явища природи, практичних умінь, дбайливого ставлення до її компонентів.

Основою формування свідомого ставлення до природи є знання про неї, усвідомлення себе активним суб'єктом природи, суб'єктом світу, в якому живе дитина. В закладі дошкільної освіти відкриваються для цього неабиякі можливості, бо саме тут, в цьому віці, у дітей закладаються підвалини інтелекту, структура мислення, природна допитливість дітей та ширий інтерес до природного оточення, створюють надзвичайно сприятливі умови для формування в них екологічної свідомості. Становлення екологічної свідомості – складний і тривалий процес. Зазначимо, що екологічна свідомість як компонент інтелектуальної діяльності визначає зміст поведінки особистості, і тому так важливо формувати її з дошкільного віку. У становленні екологічної свідомості особливе значення має організація ігрової діяльності: саме в ній формуються моральні норми і правила поведінки дітей в природі. Ідея включення гри в процес навчання здавна привертала увагу педагогів. Зокрема К.Д. Ушинський підкреслював легкість з якою діти засвоюють знання, які отримують безпосередньо в грі. Провідні сучасні педагоги А.С. Макаренко. Є.І. Тихєєва, Р.Й. Жуковська, Д.В. Менджерицька, дотримувались цієї ж думки. Дослідженнями Ф.Н. Блехер, О.П. Усової, В.О. Аванесової, А.К. Бондаренко й інших встановлено, що дидактична гра може бути використана не тільки для закріплення та діагностики знань дітей, але й для навчання їх. Гра, за висловом О.В. Запорожця - це емоційна діяльність, і ефективність навчання значною мірою залежить від емоційного ставлення дитини до вихователя, що навчає; до завдання, що він дає дітям; до всієї ситуації. Включення елементів сюжетно-рольової гри в процес формування в дітей уявлень про природу створить емоційне тло, що може забезпечити ефективніший результат засвоєння знань О.В. Запорожець підкреслює: емоційні прояви впливають не тільки на рівень інтелектуального розвитку, але і більш широко – на розумову активність дитини і її творчі здібності. Засвоєння знань про природу за допомогою гри, що

викликає переживання малят, не може не впливати на формування в них дбайливого й уважного ставлення до об'єктів природного довкілля. Підтвердженням є дослідження А.О. Абрамян, яке показало, що через гру легко налагоджується позитивне ставлення до рослинного та тваринного світу, формуються нові позитивні емоції і почуття. Ігри, які рекомендують для дошкільних закладів надзвичайно різноманітні за формою і змістом, поділяються на сюжетні і без визначеного сюжету. В останніх чіткіше виражені ігрові дії і правила. Основу сюжетної гри складає фабула якихось подій для відтворення яких діти наділяються відповідними ролями. Очевидно, що сюжет і рольовий розподіл ріднить таку дидактичну гру із сюжетно- рольовою. Прикладом є ігри у магазин-„Овочі-фрукти”, „Насіння”, „Квіти” та інші.

В ігровій діяльності діти наслідують дорослих, їх працю в природі, так як вона стимулює творчість й уяву дітей, їхні переживання, позитивні емоції та почуття. Особливо важливо педагогу правильно організувати ігрову діяльність, що дозволить домогтися найповнішого самовираження вихованців, активність їх дій, які погоджуються із загально-установленими нормами і правилами пізнання навколишньої природи. Навчання, активізація пізнання значною мірою відбуваються в ігровій формі. Тому, педагог повинен використовувати дидактичну гру як універсальний засіб у всіх видах діяльності. Важливо, щоб враховувався її основний принцип – автодидактизм, який допоможе вихователю систематично поглиблювати та конкретизувати знання дітей в умовах їх самонавчання. Врахування принципу парності – сприяє екологізації дидактичної гри. Реалізація його досягається добром таких завдань, які ведуть дитину шляхом самостійних рішень, пошуку відповідей на запитання, що подаються на ілюстраціях і картинках. У розробці екологічних ігор вихователю потрібно вміти максимально використовувати їх можливості. Виховний і пізнавальний ефект досягається лише за умови максимального наближення сюжету до завдань екологічного виховання, реальних умов існування об'єктів і явищ природи, до тих зразків поведінки, які повинні характеризувати дитину не лише в грі, а і поза нею. Завдання формування екологічної свідомості найповніше реалізуються в дидактичних іграх. Відповідно в екологічному вихованні потрібні ігри нового типу, які з одного боку, моделювали б саму творчість дитини, а з другого – забезпечували умови для вдосконалення її інтелекту. Такими іграми нового типу з екологічним змістом можуть бути:

- ігрові навчальні ситуації;
- ігри-ребуси;
- ботанічне та зоологічне лото.

У всій різноманітності вони об'єднані однією назвою та однією темою, тому що виходять із спільної ідеї – неподільної єдності живої природи з неживою та залежності живої природи від конкретних умов її існування.

Методичні рекомендації:

- кожна гра повинна включати комплекс завдань, які повинна дитина розв'язати за допомогою різних картинок, в основі яких враховується принцип парності;

- завдання повинні подаватися в різній формі: у вигляді моделі, малюнку, письмової інструкції;

- завдання повинні розташовуватися в порядку їх ускладнення;

- у завдання повинні входити вправи різної складності – від готових зразків-відповідей до варіантів повної самостійності в пошуках відповідей;

- більшість ігор не повинні вичерпуватися одним варіантом відповіді, а допускати їх широку різноманітність у межах основних понять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. Керівник Т. О. Піроженко, дійсн. Член НАПН України, проф., д-р псих. наук; Авт. кол.: Т. О. Піроженко, та ін. Київ, 2021. 37 с.
2. Беленька Г.В. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік: навч.-метод. посіб. / Г.В.Беленька, Т.С.Науменко, О.А.Половіна.- Київ, 2013. 112 с.
3. Беленька Г.В. Дошкільнятам про світ природи: діти четвертого року життя (молодший дошкільний вік): навч.-метод. посіб. / Г.В.Беленька, О.А.Половіна. Київ, 2018. 128 с.
4. Горопаха Н.М. Методика ознайомлення дітей з природою: Хрестоматія / укладач Н.М.Горопаха. Київ, 2012. 432 с.

Прокопенко І. Г.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 013 Початкова освіта

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

Науковий керівник: Тройніна С. О.,

асистент кафедри педагогіки та психології

початкової освіти

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ І ФОРМ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ДИЗАЙНУ І ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Впровадження концепції Нової української школи вимагає активізації інноваційно-педагогічних процесів, націлених на модернізацію змісту, форм і методів навчання молодших школярів, впровадження і апробацію сучасних технологій в освітньому процесі, зокрема і на уроках дизайну і технологій.

Інноваційні процеси, які відбуваються у системі початкової освіти неможливі без впровадження на уроках інтерактивних технологій навчання, які базуються на спілкуванні (діалог), обміні думками, моделюванні ситуацій, що формує та розвиває пізнавальну діяльність та підвищує рівень засвоєння нової інформації.

Впровадження інтерактивних методів, форм і прийомів навчання на уроках дизайну і технологій допомагає учням у цікавій активній формі здобувати нові знання, оволодівати життєво-необхідними компетентностями, розвивати наскрізні уміння, визначені у Державному стандарті початкової освіти.

Через інтегрований курс „Дизайн і технології” реалізовується зміст технологічної галузі початкової освіти. Мета інтегрованого курсу „Дизайн і технології” полягає у цілісному розвитку особистості молодшого школяра засобами предметно-перетворювальної діяльності, формуванні ключових і проєктно-технологічних компетентностей, важливих для вирішення життєвих проблем та національного самовираження дитини.

Реалізація технологічної складової інтегрованого курсу „Я досліджую світ” вимагає виконання певних завдань:

- формувати допитливість, цілісне уявлення про матеріальне і нематеріальне виробництво;
- сприяти розвитку естетично-ціннісного відношення до традицій нашого народу в праці, декоративно-вжитковому мистецтві;
- формувати досвід поетапного виготовлення корисних і естетичних виробів у партнерській взаємодії: від задуму до його втілення в різних матеріалах;
- виробляти навички раціонального використання матеріалів, безпечного використання традиційних та інноваційних технологій;
- формувати культуру праці, свідомість у дитини щодо прагнення удосконалювати процес і результат проєктно-технологічної діяльності, свій життєвий простір.

Як вже зазначалося вище, інтерактивні методи і форми навчання на уроках дизайну і технологій є ефективними у реалізації вищезазначеної мети та завдань технологічної галузі початкової освіти.

Науковець Д. Огієнко визначає інтерактивні технології як спеціальну форму організації пізнавальної та комунікативної діяльності, в основі якої лежить принцип, що всі учасники охоплені спілкуванням (кожен вільно взаємодіє з кожним, бере участь у рівноправному обговоренні проблеми). Отже, інтерактивне навчання – це перш за все діалогове навчання, у ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня.

Якщо говорити про активні методи навчання, то варто зазначити, що вони будуються на односторонній взаємодії (її організовує й стимулює педагог), а інтерактивні – змінюють усталену форму взаємодії учасників освітнього процесу. Інтерактивні технології навчання надають найбільший простір для самореалізації учня у навчанні і найбільше відповідають особистісно-орієнтованому підходу, про який зазначено у Концепції Нової Української Школи.

Сучасний науковець та дослідник І. Вікторенко стверджує, що інтерактивні методи навчання беззаперечно сприяють кращому засвоєнню знань та оптимізації освітнього процесу на уроках дизайну і технологій і даватимуть змогу:

- покращувати процес засвоєння нового матеріалу та активізувати пізнавальну активність здобувачів освіти;
- формувати критичне мислення молодших школярів;
- вчити формувати власну думку, аргументувати та дискутувати по тим чи іншим питанням;
- моделювати різні життєві ситуації й збагачувати власний досвід;
- вчити слухати та поважати думки інших людей, а також прагнути до діалогу;
- тісної кооперація в класі, уникнути конфліктів, знаходити компроміси;
- знаходити раціональні шляхи вирішення проблеми та поставлених завдань;
- сформувати компетентність саморозвитку та самоосвіти.

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що ефективними інтерактивними методами на уроках дизайну і технологій є:

1. Інтерактивні прийоми кооперативного навчання: спільна робота учнів в парі („один-вдвох-всі разом”, „обмін думками”, „один проти одного”, „в парі думаємо, в парі працюємо”); робота учнів по трьох (ротаційні трійки), метод „карусель”, групові методи роботи („синтез думок”, „акваріум”, „коло ідей”) тощо.

Зазначені технології інтерактивного навчання можна реалізовувати на уроках дизайну і технологій різним чином: запропонувати молодшим школярам підібрати потрібні матеріали та необхідні інструменти, які знадобляться для виготовлення певного виробу; поділитися правилами роботи на уроці; обговорення послідовності виконання завдань та складання плану дій; у парах, трійках, групах виготовити виріб тощо.

2. Інтерактивні технології колективного навчання: „ажурна пилка”, „мозаїка”, „джиг-соу”, „мозковий штурм”, „мікрофон”, „незакінченні речення”, „дерево рішень”, „кожен вчить кожного”, аналіз проблемних ситуацій та інші.

Такі види інтерактивних методів навчання на уроках дизайну і технологій сприятимуть формуванню у дітей командних навичок, співпрацюючи один з одним, молодші школярі усвідомлюватимуть, що результат, який покаже творча група напряму залежить від докладених зусиль кожного із її учасника. У роботі в колективних видах діяльності в молодших школярів формуватимуться вміння чітко організовувати власну будь-яку діяльність і працювати спільно; підпорядковувати свої бажання інтересам група; дотримуватися загальновідомих правил поведінки; підвищуватиметься відповідальність за виконання творчого завдання.

3. Технології ситуативного моделювання: імітаційні ігри, сюжетно-рольові ігри, громадські та судові слухання, розігрування ситуацій за ролями, драматизація та інсценізація, огляд та обговорення сюжетних картин або демонстрацій тощо. Беззаперечно такі види інтерактивних методів найкраще реалізуються у ігровій діяльності, яка є провідною у молодшому шкільному віці. Саме у грі дитина має найкращу можливість самовиражатися, найлегше засвоювати інформацію та отримувати нові знання. Саме гра допомагає дітям виплеснути свої емоції, бути активними, розкутими та проявляти ініціативу. Гра допомагає учням бути більш дисциплінованими, позбуває комплексів в учнів. У іграх діти вчаться комунікувати, працювати спільно.

4. Інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань: дискусія, дебати, дискусії в стилі телевізійних ток-шоу, метод „ПРЕС”, „займи позицію”, „неперервна шкала думок”, „континуум” тощо.

Вказані інтерактивні методи опрацювання дискусійних питань формують компетентності співпраці через дискусії. В такому випадку можуть виникати проблеми, якщо молодший школяр не має власної позиції, а якщо і має то соромиться її висловити. Або навпаки, учень не вміє слухати інших і не готовий йти на компроміс. Саме тому, мета цього методу – навчити дітей співпрацювати, поважати один одного, поводитись гідно, під час суперечок бути справедливими, щирими та толерантними.

Таким чином, інтерактивні методи і форми навчання є вкрай ефективними у реалізації основної мети та завдань інтегрованого курсу початкової школи „Дизайн і технології”, оскільки саме вони дозволяють значно збільшити відсоток засвоєння інформації, підвищити мотивацію та інтерес до уроків, сприяють ефективній роботі дітей у колективі, дозволяють цілком засвоїти значний за обсягом матеріал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вікторенко І. Л. Інноваційні технології навчання молодших школярів у контексті реформи початкової освіти. Молодий вчений. 2017. №9. С. 8-13. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9.2/1.pdf> (дата звернення: 01.03.2023).
2. Губенко Л. Д. Інтерактивні методи навчання в початковій школі. Початкова школа. 2016. №3. С. 15–16.
3. Мачача Т. Особливості змісту та методики інтегрованого курсу „Дизайн і технології” технологічної освітньої галузі початкової освіти. Початкова освіта. 2018. № 1. С. 111–118. URL: https://lib.iitta.gov.ua/713469/1/Programa_Pochatkova_shkola_08-08-18.pdf (дата звернення: 03.03.2023).
4. Огієнко Д. П. Використання інтерактивних технологій навчання в курсі „Дизайн і технології” в початковій школі. Інноваційна педагогіка. 2020. № 2. С. 60–64. URL: <http://surl.li/fjiws> (дата звернення: 04.03.2023).

Морщ В. О., Морщ Д. О.,
здобувачі фахової передвищої освіти
освітньо-професійного ступеня
„Фаховий молодший бакалавр”
спеціальності 121 Інженерія програмного забезпечення
Відокремленого структурного підрозділу
„Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж
Сумського державного університету”,
м. Конотоп
Науковий керівник: Харламова Л. Д.,
викладач методист, викладач вищої категорії
математики та інформатики циклової комісії
комп’ютерних та математичних дисциплін
Відокремленого структурного підрозділу
„Конотопський індустріально-педагогічний
фаховий коледж Сумського державного університету”,
м. Конотоп

**РЕАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.
ІТ-ПРОЄКТ „ТЕЛЕГРАМ-БОТ ДЛЯ РОЗКЛАДУ ЗАНЯТЬ”**

Анотація. У статті вказано на актуальність розробки чат-ботів для закладів освіти, описано технологію розробки телеграм-боту для розкладу занять та їх заміни, спосіб реєстрації користувачів для їх своєчасного оповіщення про зміни та оновлення.

Ключові слова: чат-бот, розклад занять, заміни занять, проєкт, комунікація.

У сучасній освіті ефективним інструментом для підтримки комунікації та оперативного надання інформації учасникам освітнього процесу можуть стати чат-боти. За їх допомогою можна швидко інформувати відповідати на поширені запитання здобувачів освіти та майбутніх вступників, зробити частину такої діяльності закладу освіти автоматизованою, скоротити час очікування на відповідь. Чат-боти можуть допомогти залучити до спілкування абітурієнтів, роботодавців, меценатів та інших осіб, збільшити їх задоволеність обслуговуванням, якщо вони будуть отримувати швидкі та якісні відповіді на свої запитання, допомогти отримати інформацію про спеціальність, підготовчі курси, новини закладу освіти, реквізити для оплати освітніх послуг, інформацію щодо умов вступу, термінів подачі документів та їх перелік, тощо. Чат-боти можуть збирати дані про запити користувачів, що дозволить аналізувати їх та удосконалити роботу чат-ботів при їх оновленні.

В кожному закладі освіти завжди є проблема забезпечення здобувачів освіти актуальною та точною інформацією про розклад занять. Своєчасне інформування про внесені заміни всіх здобувачів освіти є важливим практичним завданням, що допомагає у підвищенні якості освіти та забезпеченні комфортних умов для навчання. Розв'язання цієї проблеми також має науковий аспект, оскільки включає в себе застосування сучасних технологій для покращення процесу навчання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показує, що боти для месенджерів є популярним інструментом для автоматизації комунікації між користувачами та сервісами. Вони використовуються для надання різноманітних послуг, в тому числі трансляції новин, замовлення їжі, організації зустрічей тощо. Проте, навіть на сьогоднішній день, не всі університети та інші заклади вищої освіти мають ботів, які б могли надавати студентам актуальну інформацію про розклад занять та внесені заміни [1].

Метою проєкта є створення телеграм бота, який відслідковує зміни в розкладі занять, тимчасові заміни та інформує про них зареєстрованих користувачів або надає ці відомості за запитом, передбачає удосконалення та розширення функціоналу. Для реалізації поставленої мети визначені наступні завдання роботи: бот повинен зберігати інформацію про курс та групу студента в базі даних, та надавати актуальну інформацію про розклад та заміни для

конкретної групи студентів. Крім того, бот повинен відправляти повідомлення про оновлення замінь, щоб студенти могли завчасно планувати свій час.

Термін "чатер-бот" (англ. ChatterBot) був введений Майклом Маулдіном у 1994 році для опису програм, які можуть спілкуватися з людьми в режимі реального часу [2, с. 17]. Ці програми зазвичай використовуються для відповіді на запитання та вирішення проблем користувачів, а також для розважальних цілей. Сучасні чат-боти можуть бути наділені штучним інтелектом та машинним навчанням, що дозволяє їм розпізнавати та відповідати на запитання більш точно та ефективно.

Для розробки телеграм-бота, що зберігатиме інформацію про курс і групу студента в базі даних, відправлятиме йому розклад і замінь для академічної групи студента, розроблено програму на мові JavaScript, яка використовує пакети `node-telegram-api-bot`, `sequelize`. Основна функціональність створеного бота має наступні можливості:

1. Збереження інформації про курс та групу студента у базі даних;
2. Відправка користувачу розкладу занять групи на весь тиждень;
3. Автоматичне повідомлення користувачу про замінь в розкладі.

Для зберігання даних про курс і групу студента було використано базу даних MySQL, яка є легко налаштовуваною та ефективною у використанні для таких цілей. Для роботи з базою даних використовується модуль `sequelize`.

Для взаємодії з користувачами бот використовує месенджер Telegram та його API. Для розробки бота використано модуль `node-telegram-api-bot`, який дозволяє просто та зручно робити взаємодію з API Telegram.

Для автоматичної перевірки та оновлення замінь було використано функцію `setInterval` мови JavaScript, який дозволяє запускати функції з певною періодичністю.

Отримані результати роботи показують, що розроблений телеграм бот може бути ефективним інструментом для студентів та викладачів, які потребують актуальної інформації про розклад та замінь. Розроблений бот може значно спростити процес отримання цієї інформації та зменшити ймовірність пропуску занять або недорозумінь.

Проте, цей проект може бути доповнений деякими функціями, які підвищать його ефективність та корисність для користувачів. Наприклад, можна розширити функціонал бота, щоб він надавав додаткову інформацію про викладачів, аудиторії та інші подробиці, пов'язані з кожним заняттям, освітньою діяльністю коледжу та студентським життям. Також можна розробити додаткові інструменти, які дозволять студентам та викладачам підтримувати інформаційний зв'язок за допомогою бота та обмінюватись інформацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наливайко О., Малютіна А. Використання чат ботів в освітньому процесі закладу вищої освіти. Наукові записки кафедри педагогіки. 2021. 1(48), С. 117-122.
2. Mauldin, M.L. (1994). Chatterbots, Tinymuds, and the Turing Test: Entering the Loebner Prize Competition. AAAI, 16–21.

Орлова А.О.,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: **Мацько В. В.,**
асистент кафедри
педагогіки та психології дошкільної освіти
та гуманітарних дисциплін
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДІТЕЙ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ В ТЕХНІЦІ ОРИГАМІ

Проблема розвитку творчих можливостей дітей завжди є актуальною. Саме в дошкільному віці діти цікавляться всім. Вони хочуть як найкраще пізнати навколишній світ. Тому важливо, щоб дитина була всебічно розвинутою. Творча діяльність добре допоможе у цьому. Відтворюючи щось, дитина вкладає свою душу, свої внутрішні переживання. Розглядаючи результати творчої роботи дітей, ми можемо дізнатися, що їх турбує.

Творчість допомагає виразити оригінальність, навчати знаходити нові рішення. Завдяки такому виду роботи у дитини розвивається уважність, пам'ять, мислення, уява, дрібна моторика. Виховується дисциплінованість, акуратність та естетичний смак.

Дуже добре, що творчість можна поєднувати з ігровою діяльністю. Літаки з паперу, кораблики, хлопавки залишаються невід'ємними спогадами про

щасливе дитинство. Дітей тішать ці прості речі. Вони отримують позитивні емоції.

Оригамі – це ідеальний конструктор, що складається з одного матеріалу – аркуша паперу [1]. Варто згадати Фрідріха Фребеля, відомого німецького педагога, творця перших дитячих садків. Саме він вперше почав пропагувати оригамі, як дидактичний матеріал. Він говорив: „Оригамі це коли з однієї деталі складається тисяча і тисяча різноманітних фігурок. Нескладні прийоми складання і безмежна фантазія людей здатна створити з допомогою оригамі цілий особливий світ, радісний, веселий, добрий і ні на що не схожий” [2, с. 4].

Але самостійно малюк не зможе приступити до занять оригамі з паперу. Тут потрібна допомога і чітке керівництво дорослого. Діти дуже люблять займатися разом з дорослими. Це сприяє їхньому зближенню.

Починати слід з найпростіших фігурок, які можуть бути виконані за один підхід, постійно ускладнюючи завдання. Цікаво буде змішувати заняття оригамі з іншими видами мистецтв. Наприклад, готову фігурку дитина з великим інтересом розфарбує фарбами. Цікаво прикрасити фігурку аплікацією, приклеїти очі-намистини або пухнастий хвостик тваринці.

На початкових етапах зацікавити юного дослідника можна розповідаючи казку по ходу заняття. Відштовхуватися слід від теми заняття.

Для більш дорослих дітей урізноманітнити заняття з папером можна розповідями про його походження. Складаючи фігурки тварин, одночасно слід розповідати про їх природному середовищі, харчуванні, зовнішньому вигляді, розширюючи ерудицію дитини. Коли фігурок з паперу накопичиться достатньо, можна організувати ляльковий театр. Для малюка це буде справжня пригода, що викликає бурю позитивних емоцій [3].

Ефективність виховання засобами оригамі значно підвищується, коли воно спирається на народну мораль, традиції, звичаї, обряди, які у собі містять високі моральні зразки, погляди, норми поведінки, збагачені тисячолітнім досвідом мудрості народу, несуть могутній моральний потенціал, спрямований на громадянське виховання, засвоєння загальнолюдських моральних цінностей: правди, любові, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності, інших чеснот [4, с. 8].

На заняттях оригамі з паперу дорослий повинен вести себе терпляче, намагатися зацікавити дитину. Якщо у малюка щось не виходить з першого разу, дорослий все одно зобв'язаний похвалити саморобку і творця. Але і на мінуси м'яко вказати все-таки варто. Тривалість заняття не повинна перевищувати півгодини, якщо дитина стомлений, можна розважити його пальчикової гімнастикою [3].

Отже, варто відмітити, що застосовуючи техніку оригамі в процесі роботи з дітьми, можна досягти розвитку їхніх творчих можливостей. Завдяки використанню простого матеріалу, отримати всебічно розвинуту особистість. Покращити її емоційно-вольову сферу, розвинути психічні процеси дитини та ознайомити з навколишнім середовищем.

ЛІТЕРАТУРА

1. URL:https://svitorigami.ucoz.com/index/dosvid_roboti_quot_charivnij_svit_origami_quot/0-4 (дата звернення: 10.03.2023)
2. Дмитрина Л.Б. Чарівний світ оригамі: Методичний посібник. Хмельницький: Хмельницький дошкільний навчальний заклад № 21 „Ластівка”, 2018. 49 с. URL: <https://majbutne.com.ua/?p=25580> (дата звернення: 10.03.2023)
3. Хисна І.Ю. Мистецтво оригамі як засіб розвитку творчих здібностей дитини : Методичний посібник. Кривий Ріг, 2018. 105 с.

Білоус С.Л.,

*здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Комунального закладу вищої освіти
„Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського”
м. Бар*

*Науковий керівник: **Гулько О.М.,**
аспірант Інституту вищої освіти НАПН України,
викладач кафедри педагогіки, психології та фахових методик,
викладач вищої категорії
Комунального закладу вищої освіти
„Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського”
м. Бар*

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ВАЖЛИВА ПЕРЕДУМОВА УСПІШНОГО ЗАСВОЄННЯ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Для сучасної стратегії розвитку національної школи характерним є зростання уваги до особистості школяра, максимальне розкриття його обдарування, інтелектуального розвитку, що забезпечує пріоритетність розвитку творчих рис. У зв'язку з цим перед педагогічною наукою постає

необхідність переосмислення динаміки зміни соціально-психологічних аспектів середовища життєдіяльності сучасної людини.

У Державному стандарті початкової освіти зазначається, що метою освітнього процесу в початковій ланці загальної середньої освіти є формування основ загальної культури учнів як важливої і невід'ємної частини їхньої духовної культури, комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування знаннями з різних освітніх галузей, а також формування естетичного досвіду та емоційно-ціннісного ставлення до світу.

Однією з важливих передумов успішного засвоєння молодшими школярами навчального матеріалу є використання мультимедійних технологій, без яких важко уявити сучасний урок в закладі загальної середньої освіти. Це інноваційна технологія, яка надзвичайно активно впроваджується в освітній простір України. Інновація (лат. Innovation – оновлення, зміна) – нововведення, зміна, оновлення, новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях. Основною метою всіх інновацій в освітній галузі є сприяння переходу від механічного засвоєння учнями знань до формування вмій і навичок самостійно здобувати знання. З огляду на це нові можливості для викладання музичного мистецтва відкривають інформаційні комп'ютерні технології навчання [2, с. 37].

Комп'ютерні технології або інформаційні технології (ІТ) – це узагальнена назва технологій, які відповідають за зберігання, передачу, обробку, захист та відтворення інформації з використанням комп'ютерів. Запровадження інформаційних комп'ютерних технологій у початковій ланці – це не данина моді, а необхідність сьогодення, оскільки більшість дітей ознайомлюються з комп'ютером набагато раніше, ніж це їм може запропонувати школа. Вітчизняний досвід роботи з молодшими школярами у співробітництві з Інститутами педагогіки, психології, гігієни дітей і підлітків, дозволяє зробити такі висновки:

- застосування сучасних інформаційних комп'ютерних технологій у початковій школі сприяє більш активному і свідомому засвоєнню учнями навчального матеріалу, створює позитивне емоційне ставлення учнів до діяльності, опосередкованої комп'ютером.

- у процесі сумісної комп'ютерно-ігрової діяльності виникає „кооперуючий ефект”: учні, як правило, несвідомо допомагають один одному, шукають раціональні способи організації сумісних дій, навіть у тому випадку, коли така задача перед ними не ставиться.

- навчальні і контролюючі програми, програми-тести, програми-редактори стимулюють інтерес до навчальної діяльності, сприяють формуванню логічного, творчого мислення, розвитку здібностей учнів.

- використання інформаційних технологій є одним із самих сучасних засобів розвитку особистості молодшого школяра, засобом формування інформаційної культури [1, с. 7].

Комп'ютер значною мірою збільшив можливості представлення навчальної інформації: використання кольору, графіки, мультиплікації, звуку, всіх сучасних засобів відеотехніки, створити реальну обстановку дій, демонструвати зображення, імітуючи рух літака, автомобіля інших механічних та немеханічних систем. Комп'ютер дозволяє посилити мотивацію навчання. Наявність не тільки новизни роботи з комп'ютером, яка сама по собі нерідко сприяє підвищенню інтересу до навчання, а й можливість регулювати сам навчальний процес, дозволяє вирішувати одні з найважливіших причин негативного відношення до навчання – незацікавленість, байдужість, нерозуміння поставленої задачі.

За допомогою інформаційних технологій, комп'ютеру може розкриватися практична значущість вивченого матеріалу. Учні мають можливість розкрити свої розумові здібності у невимушеній обстановці, проявити оригінальність, пропонувати будь-які рішення задачі без ризику отримати негативну оцінку. Комп'ютер активно заохочує учнів до навчального процесу, оскільки одним із найбільших недоліків існуючої системи є те, що вона не забезпечує активного включення всіх учнів у навчальний процес.

Спілкування з комп'ютером сприяє формуванню творчого мислення учнів, виробляє рішучість у прийнятті рішень та вміння вести обґрунтований діалог. Передача навчальних обов'язків і деяких форм діяльності учителя і учня комп'ютеру вносить докорінні зміни в дидактичні системи: „учитель-учні”, „учень-учень”: тепер вони перетворюються на нові: „учитель-комп'ютер-учні”, „учень-комп'ютер-учень”, „комп'ютер-учень”.

Сучасні комп'ютерні технології у початковій освіті учнів базуються на ідеї їх інтеграції з традиційними навчальними методиками. Педагогічний досвід показує, що використання інформаційних технологій сприяє всебічному і гармонійному розвитку особистості дитини, насамперед розвитку її творчих здібностей. На уроках в початкових класах гармонійно поєднуються знання комп'ютерної грамоти з навчальним матеріалом різних галузей (математичною, мистецькою, природничою, мовною тощо).

Запровадження інформаційних технологій забезпечує вирішення завдань всебічного розвитку природних, творчих здібностей учнів, а саме: фантазії і

художньої уяви; асоціативного сприйняття і мислення на основі навчального матеріалу.

Використання інформаційних технологій на уроках у початковій школі дозволяє залучити учнів до різних видів діяльності, наприклад:

- створення творчих робіт;
- пошукової роботи під час вивчення мистецької, природничої, математичної галузей тощо [3, с. 108].

В. Є. Лепські та Н. Ф. Лепські у своїй праці „Комп’ютер у художній освіті” відзначають, що „намітилися два різних підходи до використання комп’ютерів у сфері образотворчого мистецтва. В одній з них комп’ютер використовується як простий інструмент – свого роду палітра і полотно, за допомогою яких художник пише картини”. В іншому художник задає машині програму, внаслідок чого та створює малюнок свідомо непередбачений, але розрахований машиною на основі математичної функції”.

Американський художник Девід Ем відомий своїми „космічними” комп’ютерними картинками, стверджував: „Комп’ютер наштовхує мене на такі думки, які ніколи не прийшли б мені в голову без нього”. Комп’ютерний художник має велику можливість маніпулювати створеними їм структурами, застосовуючи їх так, як йому це потрібно, чого, звичайно, не може собі дозволити художник традиційного напрямку. У момент створення комп’ютерного малюнка активізуються фантазія, логічне мислення, цілісне бачення, комплексне сприйняття. Малюнок як би складається з окремих елементів, створюючи єдине образне ціле, підлегле творчому задумові художника.

Говорячи про виховання, потрібно розуміти і неабиякі нові можливості, які дає нам використання комп’ютера в навчанні молодших школярів. Ефективним буде навчання, якщо кабінет оснащено комп’ютером із проектором, а краще локальною комп’ютерною мережею. Для демонстрації репродукцій, фотографій і схем можна приготувати слайди (наприклад, програмі PowerPoint), у яких використовуються різні анімаційні ефекти.

Матеріал супроводжуватиметься пояснювальним текстом, музикою, голосом диктора. Виділені ефекти дають уявлення про деталі і символіку. Можна демонструвати гаму кольорів, виділяючи розглянуті фрагменти і знебарвлюючи (або затінюючи) все інше. За допомогою засобів мультиплікації можливо окреслити лінії перспективи або плавно обрисувати композицію. Матеріал для показу набирається з різних джерел – це готові графічні файли з Інтернету або з компакт-дисків, скановані репродукції з книг і альбомів. Використання комп’ютерних технологій при викладанні навчальних предметів у початковій школі передбачає збагачення освітнього процесу різноманітними

формами активної пізнавальної діяльності, дозволяє реалізувати інтерактивний діалог користувачів з розробленою комп'ютерною програмою, а також відкривають нові освітні можливості комунікаційного характеру, допомагають змінити психологічні бар'єри у спілкуванні дитини з мистецтвом, із сучасною технікою, і зрештою з іншими людьми.

Таким чином, мультимедійні технології навчання сьогодні є найбільш прийнятними і методично виправданими на уроках у початкових класах. Така форма організації навчального процесу сприятиме поглибленню засвоєння школярами навчальної інформації і забезпечить якісне та невимушене навчання молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаркавенко М. В. Профілактика емоційної напруженості учнів. *Початкова школа*. 1996. № 2. С. 7-8.
2. Коваль Г. П. Зміст, дидактичні структури та методичне забезпечення уроків у початкових класах (психологічні та педагогічні аспекти). Тернопіль, 2010. 192 с.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ : Абрис, 2002. 368 с.
4. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія. Київ : Генеза, 2001. 390 с.

Ковтун К. В.,

здобувач вищої освіти

освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 013 Початкова освіта

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А. С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

Науковий керівник: Барда С. І.,

доцент кафедри початкової освіти, гуманітарних

дисциплін та інформатики, доктор філософії

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А. С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

Професійне самовизначення особистості – складний і тривалий процес, що займає доволі тривалий період часу. Загалом ефективність вибору професії залежить з одного боку від ступеня відповідності розумових здібностей людини змісту й вимогам професійної діяльності, а з іншого – від сформованості здатності особистості адаптуватися до мінливих соціально-економічних умов і розвитку її професійної кар'єри.

Реалізація профільної підготовки в старшій школі частково вирішує питання вибору старшокласниками професійного спрямування для подальшої освіти. Але буває і так, що профіль у старшій школі не завжди відповідає обраній професії [2].

Незважаючи на значні досягнення у дослідженні проблеми професійного самовизначення школярів, водночас залишаються труднощі в його практичній реалізації. Вибір людиною власного життєвого шляху багато в чому визначається системою її цінностей. Вибір людиною морально-культурних цінностей у вигляді мотивації визначає спрямованість її діяльності. У науковій літературі спрямованість розглядається як „системна властивість особистості, що визначає її структуру: всю систему її характеристик” [1].

На основі спрямованості особистості відбувається її професійне самовизначення. В психолого-педагогічній літературі професійне самовизначення розглядають як складний динамічний процес орієнтації особистості у професійно-трудоному середовищі, що сприяє розвитку та самореалізації її духовних і фізичних можливостей, формуванню професійних намірів, створенню реалістичного образу себе, як майбутнього професіонала [4].

Цікавим є сучасний компетентнісний підхід до професійного самовизначення, запропонований С. Ю. Авер'яною. Професійне самовизначення вчена розглядає як здатність особистості проектувати подальший професійний розвиток на основі усвідомлення своїх здібностей та інтересів, мотивації вибору майбутньої професії, здатності нести особисту відповідальність за результати власного вибору майбутньої професії, визначення та реалізацію особистих освітніх цілей і завдань [3].

Є. М. Борисова виокремлює такі компоненти в структурі професійного самовизначення:

- 1) мотиваційну сферу особистості (особистісна мотивація розглядається як основна мотивація вибору професії);
- 2) професійну компетентність, яка утворює комплекс професійно важливих якостей, що забезпечують просування до майстерності;

3) риси особистісного типу людини, що включають певну суму знань, умінь і навичок, необхідних для розвитку психологічних і особистісних якостей людини;

4) компоненти особистісної самосвідомості: знання себе, своїх здібностей, ціннісних орієнтацій, які можуть бути скориговані в процесі заняття професійною діяльністю;

5) соціальний статус особистості: міжособистісні стосунки, що формуються в професійному колективі, багато в чому визначають процес кар'єрної адаптації людини та формування соціального статусу [3].

Процес професійного самовизначення проходить у кілька етапів:

– першим етапом є первинний вибір професії, який характеризується диференційованими уявленнями про світ професій, ситуативністю уявлень про власні внутрішні ресурси для певного виду професійної діяльності, нестійкістю професійних намірів, відсутністю питань про умови та зміст професійної діяльності;

– другим етапом передбачає первинне орієнтування в різних сферах професійної діяльності, формування професійних намірів;

– на третьому етапі відбувається цілеспрямоване професійне навчання, метою якого є оволодіння обраною професією;

– четвертим заключним етапом є самореалізація людини у професійній діяльності, яку супроводжується справдженням або несправдженням очікувань особистості від обраної професії [4].

На професійне самовизначення особистості впливають різні фактори. Найпоширеніші серед них такі: думка сім'ї, позиція референтної групи однолітків, погляди педагогічних працівників закладу загальної середньої освіти щодо професійного вибору учня, життєві плани особистості (особисті та професійні), здібності до того чи іншого виду професійної діяльності, орієнтація на престиж професії, загальна обізнаність про різноманітність спеціальностей у сфері конкретної професії.

Отже, професійне самовизначення – складний психолого-педагогічний феномен, який має складну структуру і реалізується у чіткій послідовності етапів. Його ефективність залежить від багатьох факторів і є запорукою майбутньої професійної самореалізації особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болкун Т. А. Чинники впливу на професійне самовизначення особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Кореційна педагогіка та спеціальна психологія*. Київ. 2010. Вип. 16. С.257–260.

2. Гуцан Л. А. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу : монографія /Л. А. Гуцан, О. Л. Морін, З. В. Охріменко, О. М. Пархоменко, Л. І. Гриценко ; І. І. Ткачук , за ред. О. Л. Моріна. Харків: „Друкарня Мадрид”, 2016. 220 с.

3. Закатнов Д. О. Професійне самовизначення старшокласників : методичний посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 218 с.

4. Синякова В.Б. Професійне самовизначення особистості. URL: http://kyivobl.man.gov.ua/zakhody/Poradi_psihologa/PROFESIJNE_SAMOVIZNACHENNJA_OS_OBISTOSTI/ (дата звернення: 07.03.2023)

Мукоїд Я.О.,

здобувач вищої освіти

освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво

Комунального закладу вищої освіти

„Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського”

м. Бар

Науковий керівник: Школьнік О.О.,

викладач кафедри мистецьких дисциплін,

викладач вищої категорії

Комунального закладу вищої освіти

„Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського”

м. Бар

РОЛЬ СИМВОЛІКИ ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ СВДОМИХ ПАТРІОТІВ БАТЬКІВЩИНИ

Враховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні після Революції гідності, обставини, пов'язані з воєнною агресією сусідньої країни, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції. Головним завданням патріотичного виховання є формування патріотизму, а на сучасному етапі становлення української державності ця проблема набуває особливого значення.

Так склалося в історії людства, що кожен народ від покоління до покоління, із віку до віку передає свою любов до рідного краю, повагу до його історичного минулого й збереження традицій, свій життєвий досвід, пізнання секретів майстерності й розуміння краси. Саме так створюється історія матеріальної та духовної культури нації, народу, формується його самосвідомість і патріотизм [3, с. 15].

Образотворче мистецтво відображає дійсність у наочних образах, відтворює об'єктивно наявні властивості реального світу: об'єм, колір, просторовість, матеріальну форму предмета, світлоповітряне середовище тощо, зображує не тільки те, що доступне безпосередньому зоровому сприйняттю, але й передає розвиток подій у часі, певну фабулу, розгорнуту оповідь, розкриває духовний склад людини, її психологію. Ознайомлення зі спадщиною минулого дозволяє учням глибше зрозуміти духовний, естетичний світ тих, хто жив і творив до нас, конкретно уявити спосіб життя, думки людей, систему цінностей попередніх епох. Пізнати та відчутти взаємозв'язок між культурою, історією та змістом патріотичних відчуттів [1, с. 108].

Сучасна національна школа потребує нових підходів до виховання, зокрема до патріотичного. Починати його потрібно з дошкільного та молодшого шкільного віку. Діти цього віку найкраще піддаються вихованню, оскільки в цей час закладаються основи особистості, її майбутнього характеру. Надається спрямованість її розумового, морального та естетичного розвитку. Знання та вміння, накопичені дитиною в цьому віці, пізніше стають основою для формування стійких моральних звичок і переконань, високих життєвих ідеалів. Досвід засвідчує, що формування патріотичних почуттів у дитини починається від батька та матері, близьких людей, учителя, друзів, суспільства. Головними факторами виховання є природа, гра, слово, праця, спілкування, традиції, мистецтво, релігія, позитивний приклад – ідеал тощо.

Для забезпечення успішного формування ціннісних орієнтирів, національно-патріотичної свідомості, потреби в творчій самореалізації дітей на уроках образотворчого мистецтва необхідно забезпечити сукупність таких умов:

- поєднання методів національно-патріотичного виховання з оптимальними прийомами і засобами різних форм навчання;
- формування позитивного та раціонального типу відносин між дітьми у колективі;
- створення розвиваючого середовища на уроках образотворчого мистецтва шляхом збагачення їх змісту характерними для дітей видами діяльності;
- інтеграція знань з образотворчого мистецтва у специфічно дитячі види діяльності та життєдіяльність в цілому;
- формування комунікативних, проектних, творчих типів діяльності;
- формуванням навичок роботи з різноманітними ресурсами: довідковою літературою, інформаційними мережами, репродукціями творів мистецтва тощо;
- опанування знань, умінь та навичок в образотворчій діяльності різного рівня складності [2, с. 71].

Програмою з образотворчого мистецтва пропонуються теми, які знайомлять дітей із українським національно-декоративним мистецтвом, народними промислами, із творами українських митців. Заняття допомагають дитині увійти у світ творчості і краси, долучитися до скарбів художньої культури, плідно сприяють розвитку її емоційно-чуттєвої сфери, поглиблюють знання, і головне – виховують потребу в збереженні та примноженні духовного та матеріального багатства українського народу, готовність до захисту національних інтересів України [2, с. 73].

Існує чимало засобів, які допомагають утілити ідеї національно-патріотичного виховання на уроках образотворчого мистецтва. Зокрема, це:

- природні (усі натуральні об'єкти, що існують у незмінному природному стані);

- текстові (поезія, казки, прислів'я, історичні довідки, що не тільки несуть додаткову інформацію, а й стимулюють пізнавальний інтерес до культури та мистецтва);

- ілюстративні (художні, графічні, схематичні, фотографічні способи фіксації);

- технічні (мультимедійна дошка, аудіо- та відеозаписи, комп'ютерні програми).

Зміст завдань із декоративного мистецтва в загальноосвітній школі передбачає:

- виготовлення витинанок – орнаментальних і фігурних прикрас, ажурно вирізаних ножицями, штампиками, ножем із білого або кольорового паперу;

- знайомство та виготовлення народної іграшки. Всі народи світу мають свої дитячі іграшки. Художня самобутність народної іграшки закладена її багатовіковою історією. Прототипами іграшки були зооморфні фігурки, що мали обрядове тотемне значення в житті первісної людини;

- виготовлення ескізів народного одягу, малюнки народних свят. Народний одяг виник в процесі трудової діяльності людини і нерозривно пов'язаний із її життям і побутом. Різноманітна вишивка, плетіння, аплікація і намисто, вінки із стрічками прикрашали святкуючих.

- малювання узорів, які мають певне призначення: візерунок у смужці, візерунок у прямокутнику, візерунок у колі та інші.

Приклади орнаментальних композицій, які виконані майстрами в різних матеріалах із застосуванням різної техніки обробки форми предмета дозволяє вчителю образотворчого мистецтва просто та зрозуміло познайомити школярів з єдністю естетичного та функціонального в створенні художньої речі, виділити прийоми декоративного узагальнення, пояснити, що кожна річ створюється для людини і живе в тісному взаємозв'язку з іншими речами.

Людина з розвиненим художнім смаком здатна розуміти і цінувати стильову єдність предмету, відчувати зв'язок декоративного мистецтва з естетичними вимогами свого часу або минулих епох. Тому важливо розвивати здатність учнів бачити річ у зв'язку з іншими речами та потребами людини.

Актуальними сьогодні є малюнки, листівки та різноманітні декоративні вироби з національною символікою, які школярі виготовляють для воїнів Збройних Сил України. Школярі ставляться до створення таких виробів щиро, відверто, із великою відповідальністю. Ситуація, яка склалася у нашій країні на сучасному етапі розвитку держави, змінює світогляд школярів, руйнує стереотипну свідомість. Тому на таких уроках образотворчого мистецтва формується почуття патріотизму, любові до свого народу, уміння аналізувати зовнішні та внутрішньополітичні умови та уміння самостійно адекватно оцінювати події, що відбуваються у державі і світі. Виховується почуття гордості, глибокої поваги до символів держави, іншої загальнодержавної та регіональної символіки та історичних святинь.

Таким чином, патріотичні почуття входять до групи вищих почуттів. Через них виявляється емоційне ставлення молодшого школяра до самого себе, до навколишнього світу, до людей, до Батьківщини, до національних цінностей. Образотворче мистецтво є специфічною формою пізнання навколишнього світу. У процесі художньої діяльності, потяг до якої закладено в глибинах людської психіки, формується художній світогляд. Наше завдання формувати світогляд дитини пов'язаний на глибинному рівні з рідною землею, культурною спадщиною предків, а значить, з патріотичними почуттями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маяковська О. О. Використання символіки декоративного мистецтва України на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі. *Оновлення змісту, методів та організаційних форм художньо-естетичного виховання учнівської та студентської молоді*: зб. наук. праць. Рівне, 1998. Вип. 3. С. 108-112.
2. Пацалюк І. І. Формування естетичних смаків молодших школярів засобами образотворчого мистецтва : методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ, 2008. 100 с.
3. Сирота В. Художньо-прикладна спрямованість образотворчого мистецтва в школі. *Мистецтво та освіта*. 2002. № 4. С. 13-15.

Духновська О.О.,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво
Комунального закладу вищої освіти
„Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського''
м. Бар
Науковий керівник: Гулько О.М.,
аспірант Інституту вищої освіти НАПН України,
викладач кафедри педагогіки, психології та фахових методик,
викладач вищої категорії
Комунального закладу вищої освіти
„Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського''
м. Бар

ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Естетичному вихованню властива вікова поступовість становлення. Про це слід пам'ятати при плануванні навчальних завдань, зміст яких має відповідати можливостям і засобам дитини на певному етапі її розвитку, враховуючи фізіологічні та психічні можливості дитини.

Сформувані естетичні ідеали, художній смак досить важко тоді, коли людська особистість вже склалася. Естетичний розвиток особистості починається в ранньому дитинстві. Щоб доросла людина стала духовно багатогою, важливо звернути особливу увагу на естетичне виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Як зазначає Б. Лихачов, період дошкільного та молодшого шкільного віку є чи не вирішальним з точки зору естетичного виховання та формування морально-естетичного ставлення до життя. Автор підкреслює, що саме в цьому віці здійснюється найбільш інтенсивне формування ставлення до світу, яке поступово перетворюється у властивості особистості [3, с. 21].

Естетичне виховання дитини починається з моменту її народження. У житті дитини виховне значення має буквально все: інтер'єр приміщення, охайність вбрання, форма особистих стосунків і спілкування, умови праці і розваг – все це або приваблює дітей, або відштовхує. Завдання дорослих полягає не в тому, щоб організувати для дітей красу навколишнього середовища, в якому вони живуть, навчаються, працюють, відпочивають, а в тому, щоб залучити всіх дітей до активної діяльності по створенні та збереженні краси, тобто діти повинні навчитися думати не тільки про себе, але й насамперед про іншу людину, навчитися поважати іншого.

Сутнісні морально-естетичні якості особистості закладаються в ранньому періоді дитинства і зберігаються в більш чи менш незмінному вигляді протягом усього життя. Звичайно, життя щось змінює і вносить свої корективи, але саме

в дошкільному і молодшому шкільному віці естетичне виховання є основою всієї подальшої виховної роботи. Однією з особливостей молодшого шкільного віку є прихід дитини до школи. У неї з'являється новий провідний вид діяльності – навчання. Головною людиною для дитини стає вчитель. Через нього діти пізнають світ, норми суспільної поведінки. Погляди вчителя, його смаки, уподобання стають їх власними [1, с. 215].

Наступна особливість естетичного виховання в молодшому шкільному віці пов'язана зі змінами, що відбуваються в сфері пізнавальних процесів школяра. Наприклад, формування естетичних ідеалів у дітей, як частини їх світогляду, складний і тривалий процес. Це відзначають всі педагоги і психологи, що займаються вивчення проблеми виховання та соціалізації особистості дитини. У ході виховання життєві відносини, ідеали зазнають зміни. В окремих умовах під впливом товаришів, дорослих, творів мистецтва, життєвих потрясінь ідеали можуть зазнавати кардинальних змін. Педагогічна суть процесу формування естетичних ідеалів у дітей з урахуванням їх вікових особливостей полягає в тому, щоб із самого початку, з раннього дитинства формувати стійкі змістовні ідеальні уявлення про суспільство, про людину, про відносини між людьми, роблячи це в різноманітній формі, що змінюється на кожному етапі виховання дитини [2, с. 43].

Починаючи з молодшого шкільного віку, відбуваються зміни в мотиваційній сфері. Мотиви ставлення дітей до мистецтва, краси дійсності усвідомлюються та диференціюються. Психологи зазначають, що до пізнавального стимулу в цьому віці додається новий, усвідомлений мотив.

Почуття краси природи, оточуючих людей, речей створює в дитині особливі емоційно-психічні стани, збуджує безпосередній інтерес до життя, загострює допитливість, мислення, пам'ять. У ранньому дитинстві діти живуть безпосереднім, глибоко емоційним життям. Сильні емоційні переживання надовго зберігаються в пам'яті, нерідко перетворюються в мотиви і стимули поведінки, полегшують процес вироблення переконань, навичок і звичок поведінки. У дослідженнях педагогів та психологів досить чітко підкреслюється, що педагогічне використання емоційного ставлення дитини до світу – один із найважливіших шляхів проникнення в дитячу свідомість, її розширення, поглиблення, зміцнення, конструювання. Науковці також зазначають, що емоційні реакції та стан дитини є критерієм дієвості естетичного виховання. В емоційному ставленні людини до того чи іншого явища виражається ступінь і характер розвиненості його почуттів, смаків, поглядів, переконань і волі.

Підлітковий вік характеризується переходом від конкретного мислення до абстрактного, який є допоміжною умовою в розвитку оцінних суджень. У

процесі сприйняття образотворчого мистецтва підліток шукає взаємозв'язок форми і змісту картини, проявляючи інтерес до реалістичних робіт. Судження підлітка вже вимагають розвиненого естетичного мислення. У результаті психолого-педагогічних експериментів, описаних науковцями (зокрема, М. Таборідзе у праці „Естетичне виховання школярів”) доведено, що в підлітковому віці діти можуть проявляти особливий інтерес до історії мистецтва, до вивчення характерних явищ епохи [4, с. 38].

Досвідчені педагоги розуміють, як важливо поєднувати в процесі естетичного виховання всю сукупність різноманітних засобів і форм, що пробуджують і розвивають у школяра естетичне ставлення до життя, до літератури і мистецтва. У школі увага повинна звертатися не тільки на зміст шкільних предметів, але й на ті чинники, що здійснюють вплив на естетичний розвиток особистості.

Естетика поведінки і зовнішнього вигляду – не менш значущий чинник естетичного виховання. При цьому істотний вплив на дітей здійснює безпосередньо особистість вчителя. У своїй роботі вчитель впливає на вихованців всім своїм зовнішнім виглядом. В його вбранні, зачісці проявляється естетичний смак, ставлення до моди, яке не може не впливати на смаки молоді. Модний і в той же час діловий стиль в одязі, почуття міри в косметиці, виборі прикрас допомагають формувати у підлітків правильний погляд на співвідношення зовнішнього і внутрішнього в образі людини, виробляти у них морально-естетичний критерій гідності людини.

Благополучне емоційне самопочуття, стан захищеності стимулює найбільш повне самовираження особистості в колективі, створює сприятливу атмосферу для розвитку творчих задатків школярів, розкриває красу чуйних відносин один до одного. Як приклад прекрасних естетичних відносин можна розглядати такі відносини, як дружба, взаємодопомога, порядність, вірність, доброта, чуйність, увага. Участь дітей разом із дорослими у стосунках накладає глибокий відбиток на дитячу особистість, роблячи їх поведінку прекрасною чи негідною. Через всю сукупність відносин і здійснюється формування етично-естетичних поглядів дитини.

Важливим джерелом емоційного досвіду школярів є сімейні стосунки. Виховне значення сім'ї очевидне. Проте не всі сучасні сім'ї звертають увагу на естетичний розвиток своєї дитини. У таких сім'ях досить рідко відбуваються розмови про красу оточуючих нас предметів, природи, а про походи в театр, музей не може бути й мови. Вчитель повинен допомогти таким дітям, постаратися заповнити недостатність емоційного досвіду особливою турботою в шкільному колективі.

Крім впливу на дитину засобів навколишньої дійсності, естетичне виховання здійснюється цілеспрямовано в школі. Кожен навчальний предмет у школі може естетично виховувати. Будь-який предмет, будь-то математика, фізична культура, природознавство викликає в учня певні емоції за допомогою свого матеріалу. Щоб стати засобом естетичного виховання, вчителю досить творчо підійти до предмета своєї науки, пробудити до нього творчий інтерес школярів [1, с. 182].

Одним із важливих джерел естетичного досвіду школярів є різноманітна позакласна і позашкільна робота, в якій задовольняються нагальні потреби в спілкуванні, відбувається творчий розвиток особистості. На позакласних заходах діти мають значні можливості для самовияву. Сучасна школа накопичила великий досвід по естетичному вихованню школярів у процесі позакласної і позашкільної діяльності.

Психологи виділяють кілька стадій вікового розвитку школярів і характеризують пріоритетні методи естетичного виховання, що застосовуються у той чи інший період. Перша стадія (6-7 років) – художньо-естетичне навчання і виховання відбуваються, переважно, в ігровій формі. Друга стадія (8-10 років) – на перший план виступають пізнавальні інтереси дітей; велика увага в цей період приділяється ознайомленню школярів з різними художніми жанрами.

Таким чином, формування естетичної культури школярів – це процес цілеспрямованого розвитку здатності особистості до повноцінного сприйняття і правильного розуміння прекрасного в мистецтві й дійсності. Він передбачає вироблення системи художніх уявлень, поглядів і переконань, забезпечує задоволення від того, що є дійсно естетично цінним. Одночасно з цим у школярів виховується прагнення й уміння вносити елементи прекрасного в усі сфери буття, боротись проти всього потворного, нищого, а також готовність до посильного особистісного прояву в мистецтві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виготський Л. С. Педагогічна психологія. Київ : Педагогіка, 2001. 485 с.
2. Кушаєв П. А. Основи естетичного виховання. Київ : Педагогіка, 2005. 250 с.
3. Лихачов Б. Т. Теорія естетичного виховання школярів. Київ : Просвіта, 2005. 176 с.
4. Таборідзе М. Д. Естетичне виховання школярів. Київ : Педагогіка, 1988. 104 с.

Мороз О.В.,

здобувач вищої освіти

освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво

Комунального закладу вищої освіти

„Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського''
м. Бар
Науковий керівник: **Гулько О.М.**,
аспірант Інституту вищої освіти НАПН України,
викладач кафедри педагогіки, психології та фахових методик,
викладач вищої категорії
Комунального закладу вищої освіти
„Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського”
м. Бар

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА

Актуальним завданням сучасних закладів загальної середньої освіти є підвищення рівня культури учнів, яке здійснюється, насамперед, на уроках художньо-естетичного циклу, зокрема на уроках мистецтва. Мистецтво відіграє важливу роль у формуванні та розвитку особистості. Адже, мистецька діяльність – одна з перших, до якої дитина проявляє активний інтерес та якою намагається оволодіти ще в дошкільному віці. Саме тому вдосконалення методики художнього навчання та виховання школярів на уроках мистецтва – основної форми художнього зокрема та загальнокультурного виховання школярів в цілому – було й залишається головним завданням сучасної загальної мистецької освіти.

Проблема розвитку пізнавальної активності була в полі зору багатьох науковців, які вивчали різні її аспекти. Зокрема, психолого-педагогічні аспекти означеної проблеми досліджували Ш. Амонашвілі, Л. Аристова, В. Киричук, В. Лозова, С. Огірко, Н. Пастернак, О. Савченко, В. Сухомлинський, Т. Шамова, Г. Щукіна, та інші. Крізь призму аспекту „проблемного навчання” розвиток пізнавальної активності розглядають такі вчені, як Н. Дайрі, О. Матюшкін, М. Махмутов та інші. Питання методологічних основ процесу активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів досліджували наступні науковці: Л. Виготський, П. Гальперін, О. Запорожець, Я. Коменський, О. Леонтєв, А. Макаренко, Ж- Ж. Піаже, Ж. Руссо, К. Ушинський та інші. Особливості активізації пізнавальної активності учнів засобами гри на уроках мистецтва досліджувалися О. Аліксійчук, Л. Кондратовою, Л. Масол та іншими науковцями.

У педагогічних дослідженнях значна увага приділяється пошукам технологій, які виявляють та стимулюють оригінальні прояви особистісних художніх вражень, створюють необхідні умови для емоційного забарвлення

об'єктивної інформації про твір мистецтва суб'єктивними асоціативними уявленнями школярів. На початку ХХ століття у вітчизняній психолого-педагогічній науці активізувалися пошуки джерел, розробка структури та технологій формування здібностей дітей. Вирішення цієї проблеми мало свій специфічний характер, залежало від соціальних потреб суспільства і відповідало рівню розвитку психолого-педагогічної науки.

Утвердження в наукових працях нової філософії навчання і виховання учнів – особистісно орієнтованого підходу – змінило пріоритети в освіті. Проблема формування здібностей учнів вирішується в контексті гуманізації освіти. Пріоритетними стали форми, методи, технології і засоби навчання, спрямовані на забезпечення реалізації художніх здібностей, самовияв особистості. Серед низки технологій, які використовує сучасна система освіти, особливої уваги заслуговують такі технології, які забезпечують розвиток пізнавальної активності школярів, сприяють активізації творчих здібностей учнів, формують навички творчої пошукової діяльності, посилюють інтерес до мистецтва та прагнення розширювати власний мистецький кругозір.

Пізнавальна активність є запорукою ефективною навчальною діяльністю школярів. За умови низького рівня учнівської навчально-пізнавальною активності спостерігаємо труднощі щодо організації освітнього процесу, особливо в початковій школі. Як свідчить досвід, пасивне засвоєння „готового” навчального матеріалу часто призводить до неспроможності школярів застосовувати отримані таким чином знання в практичній діяльності, коли виникає необхідність пояснити в процесі спостереження певні явища. При цьому швидше йтиметься про формальний підхід до навчання, до засвоєння знань, а також про відрив вивчених теоретичних положень від їхнього практичного застосування. І лише пізнавальна активність сприятиме інтелектуальному розвитку дітей, формуванню в них потреби в свідомому засвоєнні навчального матеріалу, вихованню бажання використовувати отримані знання в практичній діяльності.

Уроки інтегрованого курсу „Мистецтво”, який впроваджується в освітні програми закладів загальної середньої освіти ось уже п'ятий рік поспіль в рамках реалізації Концепції „Нова українська школа”, містять значний потенціал для активізації пізнавальною активності школярів. Цьому сприяє органічне поєднання навчальною інформації про твори різних видів мистецтва, знайомлячись з якими, школярі активно пізнають навколишню дійсність. У процесі опанування знаннями з різних видів мистецтва в учнів формується стійка потреба в здійсненні самостійного пошуку новою мистецькою інформації, в опануванні новими знаннями та вміннями, що дозволить їм успішно реалізовувати власну творчість. Саме тому уроки інтегрованого курсу

„Мистецтво” становлять унікальне середовище, що забезпечує ефективне вирішення питань активізації пізнавальної діяльності молодших школярів [1, с. 127].

Активізації навчальної діяльності школярів на уроках мистецтва сприяє також творчий характер мистецької діяльності здобувачів освіти, зокрема у процесі музикування, постановки театрального дійства, хореографічній діяльності тощо. При цьому головним засобом активізації школярів виступатиме гра. Наприклад, знайомлячи учнів на уроці мистецтва в 1 класі з темою „Теплі і холодні кольори”, доцільно запропонувати їм уявити себе флористами квіткового магазину і створити власний букет. При цьому учні мають змогу переглянути репродукції картин відомих вітчизняних (наприклад, К. Білокур, М. Примаченко) та закордонних (наприклад, британських художниць М. Мозер, А. Візерс) художників-пейзажистів, які зображали квіти. Для урізноманітнення мистецької діяльності школярів, вчитель може розділити клас на кілька груп (наприклад, по рядах), запропонувавши одній групі створити букет у теплій кольоровій гамі, а іншій групі – у холодній кольоровій гамі. Школярам подобаються завдання з виготовлення аплікацій. Тому замість створення натюрмортів, учні можуть виготовити аплікації з вирізаних готових елементів квітів. Організація такої інтерактивної взаємодії учасників освітнього процесу допомагає кожному школяреві відчувати себе справжнім майстром, творцем мистецьких шедеврів. Школярі завжди отримують невимовну насолоду не лише від споглядання творів мистецтва, а й від власного створення натюрмортів, аплікацій тощо.

Таку ж творчу взаємодію та активну співпрацю можна здійснювати, знайомлячи школярів на уроках інтегрованого курсу „Мистецтво” з творами музичного мистецтва. Доречним буде використання групових форм роботи з розподілом учнів, наприклад, на групи „Музиканти”, „Драматурги”, „Танцюристи”, „Диригенти”, „Артисти”, „Оркестранти”, „Художники” тощо. При цьому кожна група школярів отримує окреме завдання відповідно до назви групи.

Вивчаючи з учнями пісенний матеріал, можна організовувати невеликі, в межах уроку, конкурси виконавських інтерпретацій. Засвоюючи навчальну інформацію, доречно використовувати інтерактивні методи, метод проекту, рольові імітаційні ігри „Кореспонденти”, „Прес-конференція” тощо.

Активізації навчальної діяльності школярів на уроках мистецтва сприяє також використання проектної технології. Проектна технологія характеризується високою комунікативністю і припускає вираження учнями своїх думок, почуттів, активне включення в реальну діяльність, прийняття особистої відповідальності за просування в навчанні. З допомогою проектної

технології на уроці можна досягти відразу кількох цілей – спонукати дитину до творчості, закріпити вивчений матеріал, створити на уроці атмосферу свята і прикрасити кабінет барвистими роботами дітей.

Таким чином, забезпечення пізнавальної активності на уроках мистецтва сприяє ефективному засвоєнню учнями мистецьких знань, формуванню свідомої потреби в оволодінні практичними навичками, стійкого інтересу до різних видів мистецтва. Окрім того, завдяки своїй пізнавальній активності дитина вступає у практичні, дієві відносини з оточуючим світом, що є умовою її успішної соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисова Т. В. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках мистецтва засобами гри. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2021. № 30 (1). С. 126-140.
2. Масол Л. М. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу „Мистецтво” у 1-2 класах на засадах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник, Київ: Генеза. 2019. 208 с.

Мостова В.В.,

здобувач вищої освіти

освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво

Комунального закладу вищої освіти

„Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського”

м. Бар

Науковий керівник: Школьник О.О.,

викладач кафедри мистецьких дисциплін,

викладач вищої категорії

Комунального закладу вищої освіти

„Барський гуманітарно-педагогічний коледж

імені Михайла Грушевського”

м. Бар

КОЗАЦЬКА ТЕМА В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ

Тема козацтва посідає особливе місце в образотворчому мистецтві. На умовах розвитку мистецтва XVI – XVIII ст. позначилося панівне становище церкви в цій сфері суспільного життя. Не був винятком у цьому плані й народний живопис, що набув поширення на Запоріжжі. Довгий час він розвивався в межах іконопису. У часи виникнення запорізького козацтва в іконописі України вже існувала досить потужна народна течія. Народні митці-

іконописці потроху звільнялися від канонів візантійського іконопису, який домінував на Україні ще з часів Київської Русі.

У XVI – XVIII ст. утверджується українське ікономалярство. Ікони бароко відзначаються соковитістю барв, яскравою декоративністю: від мальовничого трактування численних складок одягу святих – до вишуканого золотистого тла, пишно різьблених рам, колонок і арок, іконостаса. Ця тенденція набуває особливого поширення на Запорозжжі. Запорозькі майстри часто зображали на іконах не тільки козацьку старшину, гетьманів, але й рядових козаків. Широко розповсюдилася в Україні у другій половині XVII – на початку XVIII століття традиція виконання ікон у стилі „Запорозької Покрови”. За часів козаччини Божа Матір перестає бути абстрактною покровителькою. Вона набуває вигляду земної української жінки в багато гаптованому національному вбранні. Богородиця постає в центрі композицій, де під її захистом зображені козаки, гетьмани, наприклад Судима, Богдан Хмельницький і останній кошовий отаман Запорозької Січі – Петро Калнишевський (ікона „Покрови” з Нікопольського собору). Інша – з Переяслава – має серед зображених осіб Івана Мазепу та переяславського полковника Мировича. Часто на іконах поруч із козаками зображували також військові клейноди запорожців.

Офіційна церква активно виступала проти такого втручання в практику іконопису. На початку XVIII ст. було створено спеціальний орган на чолі з суперінтендантом, який наглядав за дотриманням затверджених церквою канонів іконопису. Та зусилля церковників виявилися марними. Традиції народного іконопису на Запорозжжі були настільки живучими, що навіть на початку XIX ст. на території Катеринославщини церковна влада карала засланням священиків, які виставляли у своїх церквах ікони із зображенням людей та домашньої худоби [4, с. 37].

Майже в кожній козацькій та селянській хаті на стінах, дверях, віконницях, коминах і скринях малювали героя народно-визвольної боротьби – козака-бандуриста. Картини із зображенням Мамаю уособлювали любов народу до свого захисника від зовнішніх і внутрішніх ворогів – запорізького козацтва. Бандура, яка завжди була зображена на таких картинах, символізувала народну історію та мрії, кінь – його волю, дуб – його могутність. Часто на картинах ми бачимо зображення списа з прапором, козацьких штофа і чарки. Це були речі, пов'язані зі смертю козака: спис ставився на місці поховання; штоф і чарка клалися в могилу як знаки скороминущості життя та козацької долі, в якій загроза смерті в бою була повсякденною реальністю.

На картинах, які створювалися ще в часи існування Січі, козак Мамай зображений, як правило, один; на пізніших полотнах – разом із паном, дівчиною, навіть верхи на коні. Тематичні варіанти Картини „Козак Мамай”

набули особливого поширення в Україні наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Це була світла і тривала пам'ять народу про його земляків – козаків та про Запорізьку Січ.

На зламі XVIII і XIX ст. відроджується інтерес до історичного портрета: церковні живописці на підставі давніх оригіналів і гравюр змальовують діячів гетьманської доби, зокрема Петра Сагайдачного, Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Івана Скоропадського, Михайла Ханенка, Леонтія і Павла Полуботків, Василя Родзянка, Івана Безбородька.

Ідеями патріотизму був пройнятий історичний жанр в українському мистецтві. Історичний жанр у станковій та ілюстративній книжково-журнальній графіці представлений значно більшою кількістю і різноманітністю сюжетів, ніж у живописі. Це титульний офорт В. Штернберга „Кобзар з поводитарем” (1840); ілюстрації Т. Шевченка до повісті М. Гоголя „Тарас Бульба” (1842); літографія львівського графіка Й. Свободи на козацькі теми „Козаки з Чигирини в Стамбулі”, „Сава Чалий – козак із Запоріжжя” [3, с. 44].

Козацька тема, а точніше – тема захисту Батьківщини, проходить через усю творчість одного з найвидатніших українських пейзажистів кінця XIX – початку XX ст., художника С. Васильківського („Козачий пікет”, „Бій запорожців з татарами”, „Похід козаків”, „Козача левада”, „Сторожа Запорозьких Вольностей”, „Козаки в степу”, „Дума про трьох братів”, „Вибори полковником Мартина Пушкаря”, „Чумацький Ромоданівський шлях”, „Козак Голота” та ін.).

Картина „Дума про трьох братів” була написана разом із художником М. Самокишем (1910). Кілька полотен С. Васильківський присвятив українським кобзарям. Працюючи над історичними композиціями, він багато часу приділяв вивченню національного одягу, зброї, народного декоративного мистецтва. Разом із Самокишем Васильківський підготував до друку альбом малюнків з анотаціями Д. Яворницького – „З української старовини” (1900) [1, с. 163].

М. Самокиш, звертаючись до теми національно-визвольної боротьби українського народу, пише цикл картин з історії Запорозької Січі: „Вїзд Богдана Хмельницького в Київ”, „Бій Максима Кривоноса з Ієремією Вишневецьким”, „Бій під Жовтими Водами”, „Абордаж турецької галери запорожцями”, „Похід запорожців у Крим” та ін. – усього біля 15 картин.

Одночасно з такими майстрами, як С. Васильківський та М. Самокиш, над козацького темою працює низка молодих майстрів, у творчості яких переважає історична та побутова картина. Серед них – Ф. Красицький (1873 – 1944) троюрідний племінник Тараса Шевченка. Найвизначнішим твором майстра стала картина „Гість із Запоріжжя”, створена 1901 року. Історичну тему автор

вирішив у побутовому плані, по-своєму інтерпретуючи відомий у народному живописі образ козака-бандуриста. Твір приваблює поетичністю і теплотою любовно змальованих живописних образів, залитого сонцем краєвиду, вирішеного з неабиякою майстерністю.

Значних висот в історичному жанрі досяг буковинський художник М. Івасюк (1865-1937). Знайомство з творчістю польського історичного живописця Яна Матейка та висока оцінка І. Рєпіним Івасюкових робіт зміцнили його в намірах створити серію творів на теми історії України – „Битва під Хотиним” (1903), „Богун під Берестечком” (1919) та ін. Окреме місце серед них посідає велике живописно ефектне полотно „В'їзд Богдана Хмельницького у Київ” (1892-1912), створенню якого художник присвятив майже двадцять років творчого життя.

Козацька тема знайшла відображення і в творчості А. Манастирського (1878-1969). Думки художника про долю батьківщини, про героїчні сторінки її історії втілилися в „Портреті Б. Хмельницького”, портреті-картині „Запорожець”, картинах „Козак розмовляє”, „Козацька школа”, „В погоні за татариним” [2, с. 358].

Тенденція до героїзації далекого минулого яскраво виявилася і в полотнах М. Дерегуса „Тарас на чолі війська” (1952) та Л. Ходченка „До рідних берегів” (1954). Сюжет картини М. Дерегуса пов'язаний з повістю М. Гоголя „Тарас Бульба”, а Л. Ходченка – з українськими народними думами. Але це не ілюстрації до відомих літературних творів. Художники поставили перед собою й успішно вирішили значно ширше завдання: засобами станкового живопису вони досягли монументально-епічного втілення теми героїки визвольної боротьби українського народу.

Час національного становлення ознаменувався посиленням інтересом українських митців до козацької теми. Ведуться історичні дослідження мистецької спадщини козацько-гетьманської доби, зокрема таємниць української народної картини „Козак Мамай”.

У залах Національного художнього музею України 24 серпня 2002 року було відкрито виставку „Історія України в образотворчому мистецтві”, де експонувалися картини С. Васильківського – „Портрет гетьмана Дорошенка”, „Портрет гетьмана Мазепи”; серії офортів О. Донченка – „Народні герої України”, „Розгром польських військ під Пилявою” та „Після бою під Корсунем”; монументальне полотно М. Самокиша „Бій Максима Кривоноса з Ієремією Вишневецьким”; картини М. Тимошенка („Проводи козаків”), Ф. Гуменюка („Січ”); портрети Богдана Хмельницького невідомого художника XVII ст. та М. Дерегуса [5, с. 402].

Звертаються до козацької теми в своїй творчості художники незалежної

України: М. Колядко („Козацька розвідка в степу” (1998), С. Ліповцев („Нехай слава не поляже проміж козаками...” (1998), А. Фомін („Козацьким шляхом” (2000), І. Синєпольський („Запорожці” (1993), „Князь Дмитро Вишнівецький” (2011), І. Грищук („Віницький полковник Іван Богун” (2009), „Козак Іван Забабаха” (2009), А. Сорока („Козаки ідуть” (2009), „І. Богун – вінницький полковник” (2004), „Бій Богдана Хмельницького під Жовтими Водами” (2007).

Таким чином, протягом століть козацька тема в мистецькій спадщині українців втілювала найглибші почуття, духовні орієнтири, сподівання, формувала високу духовність нашого народу. Таку духовну традицію продовжують і сучасні митці.

ЛІТЕРАТУРА

1. З української старовини: Альб. / Текст Д. Яворницького; Мал. М. Самокиша, С. Васильківського. Київ : Мистецтво, 1991. 316 с.
2. Історія світової та української культури : Підручник для вищ. закл. освіти / В. А. Греченко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. Київ : Літера ЛТД, 2006. 480 с.
3. Касіян В. Мистецтво Тараса Шевченка. Київ : Знання, 1963. 231 с.
4. Лобановський Б. Українське мистецтво другої половини ХІХ – початку ХХ століть. Київ : Веселка, 1989. 158 с.
5. Українська та зарубіжна культура : Навч. посіб. / М. Закович, А. Зязюн, О. Семашко та ін. ; За ред. М. Закович. Київ : Т-во „Знання”, 2010. 622 с.

Горобець Є. А.,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 014 Середня освіта.
Образотворче мистецтво
Комунального закладу вищої освіти
„Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського”
м. Бар
Науковий керівник: **Школьнік О.О.,**
викладач кафедри мистецьких дисциплін,
викладач вищої категорії
Комунального закладу вищої освіти
„Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського”
м. Бар

МЕТОДИКА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ ІЗ ТЕХНІКАМИ ПОДІЛЬСЬКОЇ ВИШИВКИ

Декоративно-прикладна діяльність, до якої входить і вишивка, сприяє розвитку у школярів уявлень про взаємозалежність функціонального призначення предмета, його форми, матеріалу і декору. Завдання з декоративно-прикладної діяльності побудовані з урахуванням послідовного розвитку і вдосконалення навичок учнів складати ескізи декорування предметів на основі стилізації форм, а також з урахуванням можливостей практичного застосування знань і навичок роботи у вишиванні.

Пропонуємо фрагмент уроку мистецтва в 5 класі з використанням технік Подільської вишивки. Темою уроку ми обрали „Ознайомлення із геометричним орнаментом. Складання-розробка геометричних орнаментів для вишивки”.

Хід уроку:

Сприймання і осмислення нового матеріалу.

Композиційні особливості створення орнаменту;

а) визначення композиції (симетричність орнаменту);

б) знайдення єдиного композиційного центру;

в) основні кольори у створенні орнаменту;

г) допоміжні кольори у створенні орнаменту;

д) чергування елементів орнаменту.

Розташування „хрестиків” у композиції, основні групи „хрестиків” –

одинарний „хрестик”,–

подвійний „хрестик”,

потрійний „хрестик”,

чотири „хрестики” тощо.

Узор-орнамент та його елементи:

– основна частина;

– відмежувальні лінії;

– обводка.

Поняття про рапорт у орнаменті.

Ритмічне повторення одного, або кількох мотивів орнаменту називається рапортом.

Умовні знаки – символи у геометричному орнаменті.

З давніх-давен люди навчилися створювати нескладні малюнки з умовних знаків – символів, де кожна лінія, чи фігура мали лише певне значення. Так, пряма горизонтальна лінія означала землю, горизонтальна хвиляста – воду, вертикальна хвиляста – дощ, трикутник – гори, дві схрещені лінії – блискавку. Вогонь зображували у вигляді гачкуватого хреста, а сонце – у вигляді ромба, кола або квадрата. Ромб з подовженими сторонами означав будівлю, а

квадрат, розділений на чотири частини з крапками у кожній, символізував засіяне поле чи садибу. Знаки – символи не тільки прикрашали житло, одяг чи предмети побуту, а й повинні були охороняти, захищати, оберігати від злих духів, приносити щастя. Тому називали їх оберегами.

Практичні роботи:

Ця тема вимагає особливої уваги і точності, послідовності і акуратності, тому вона виконується поетапно:

- розробка основної частини (розводу, або умовного каркасу);
- знаходження єдиного композиційного центру (на перетині двох діагоналей);

- кольорове рішення композиції

Перевірка завдань.

1. Огляд робіт.

2. Загальні зауваження і рекомендації.

3. Аналіз робіт.

4. Оцінювання робіт та мотивація оцінок.

На вивчення цієї теми ми відводили три уроки. Кожен етап роботи виконували чітко і акуратно, аж до повного завершення роботи [1, с. 15].

Ми застосовували варіантність виконання орнаменту, коли йде чергування варіативності рапорту, тобто виконуються різні варіанти орнаменту, але основа – розвід, всюди однакові. Тоді вибирається кращий варіант (їх може бути кілька) і надалі учні мають можливість їх допрацювати на наступних двох уроках, аж до повного завершення роботи [2].

З метою визначення рівня зацікавленості школярів Подільською вишивкою, нами було проведено ряд діагностичних заходів, які включали в себе анкетування, тестування, опитування серед учнів середніх класів.

Анкета для визначення рівня мистецьких уподобань школярів середніх класів.

В анкетуванні брали участь 80 учнів 5-7 класів. Метою анкетування було: визначити рівень мистецьких уподобань школярів середніх класів.

Учням було запропоновано відповісти на запитання анкети, обравши при цьому ту відповідь, яка відображала їхнє ставлення до означеного завдання. Зокрема, школярам пропонувалися такі завдання та запитання: „Що для тебе є мистецтво? Познач варіанти відповідей”; „Познач, від якого виду мистецтва ти одержуєш найбільше вражень?”; „Назви свої найулюбленіші твори мистецтва”; „Які джерела для тебе найбільш цікаві для сприйняття творів мистецтва й одержання інформації про них, і через які ти б хотів одержати додаткову інформацію?” тощо.

Обробка результатів анкетування засвідчила, що школярі по-різному ставляться до мистецтва. Незважаючи на те, що майже всі учні цікавляться мистецтвом, все ж таки серед школярів середніх класів переважає інтерес швидше на побутовому рівні. Так, з 80 опитаних учнів 5-7 класів 40 дітей, що становить 50 %, сприймають мистецтво лише як засіб для відпочинку та розваг, знайомляться з ним, переважно, в процесі перегляду розважальних телепередач. У результаті опитування школярів ми відзначили, що побутове ставлення до мистецтва переважає в 5 класі (60 % п'ятикласників). До сьомого класу така динаміка спадає.

Загальні результати анкетування подаємо у вигляді діаграми (рис. 1):

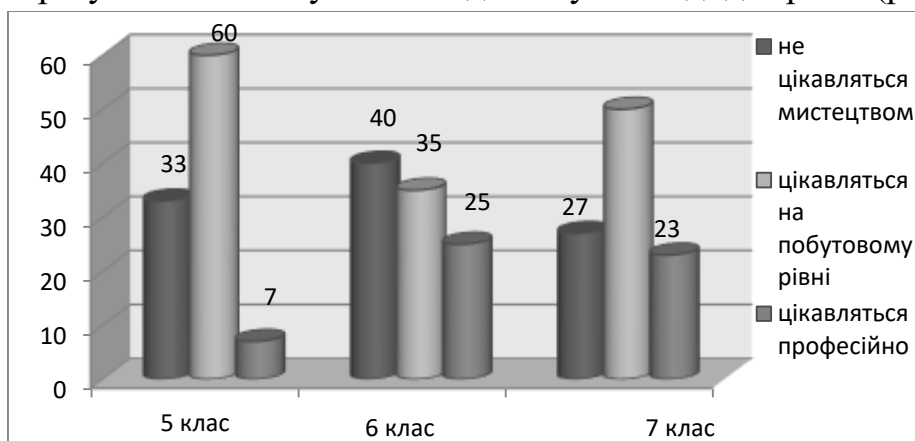

Рис. 1. Рівень зацікавленості школярів середніх класів мистецтвом

Як видно з результатів анкетування, в кожному класі на чільне місце виходить відсоток школярів, які сприймають мистецтво як побутову розвагу та віддають перевагу кіномистецтву. Професійний інтерес до занять мистецтвом проявляє досить незначна частка. Ці школярі ставляться серйозно до мистецтва, займаючись у мистецьких студіях, та планують й надалі вдосконалювати свої вміння. Звичайно, наявна і частка школярів, які абсолютно байдужі до мистецтва. Проте, позитивним моментом вважаємо те, що відсоток школярів, що починають професійно цікавитися і займатися мистецтвом, зростає до сьомого класу. Це свідчить про позитивну динаміку в мистецьких інтересах школярів. Узагальнені результати анкетування подаємо у вигляді діаграми (рис. 2):

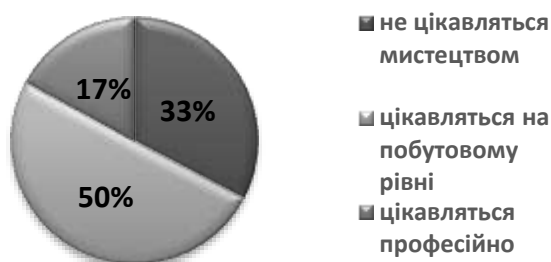

Рис. 2. Узагальнені рівні мистецьких уподобань школярів

Асоціативні тести з образотворчого мистецтва

У тестуванні брало участь 20 учнів 6 класу. Метою тестування було визначити рівень знань школярів у сфері української вишивки, зокрема, Подільської, а також символіки та різновидів подільських вишивок. Учням пропонувалося знайти відповідність між назвами та зображенням вишивки.

Як засвідчив аналіз відповідей школярів, в цілому учні мають уявлення про Подільську вишивку, її значення та різновиди, школярі в змозі назвати різновиди та способи вишивки. Проте переважна більшість дітей (14 учнів, що становить 70 %) при відповідях допускали неточності, демонструючи середній рівень знань. І лише 2 учні (10 %) не спромоглися виконати тестові завдання, а 4 учні (20 %) дали правильні відповіді на всі запитання, продемонструвавши при цьому високий рівень знань творчості українських художників.

Результати тестування учнів 6 класу подаємо у вигляді діаграми (рис 3.):

Рис. 3. Рівні знань учнів 6 класу у сфері Подільської вишивки

Узагальнивши результати усіх трьох дослідницьких заходів, що проводилися з учнями середніх класів, отримали загальний результат щодо рівня знань учнів. Результати продемонстровані у діаграмі (рис. 4):

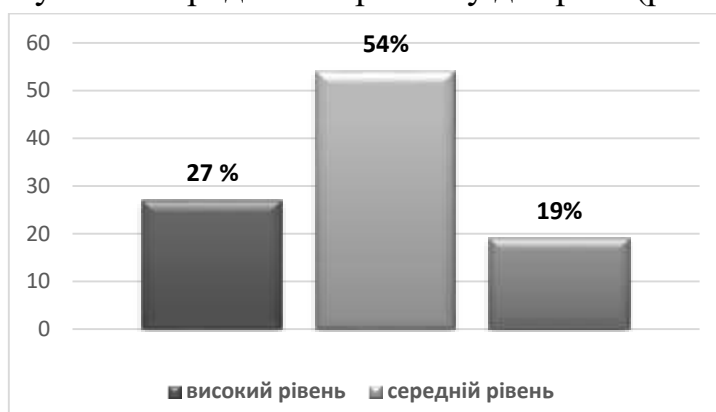

Рис. 4. Рівні знань учнів середніх класів про Подільську вишивку

Таким чином, результати дослідницьких заходів дозволили визначити, що школярі середніх класів в цілому обізнані з подільською вишивкою, її значенням та різновидами, школярі в змозі назвати різновиди та способи вишивки. Зважаючи на те, що учні продемонстрували переважно середній рівень знань з окресленої проблеми (54 %), відсоток учнів з високим рівнем знань незначний (27 %) і є учні, що мають досить низький рівень знань (19 %),

можемо зробити висновок, що бажано посилити навчальні заходи стосовно знайомства школярів із особливостями вишивки як різновиду декоративно-прикладного мистецтва. Частіше звернення до мистецьких традицій українського народу, посилення інтересу до декоративно-прикладного мистецтва та зокрема, подільської вишивки, покращить навчальний процес та посилить інтерес школярів до українського народного мистецтва. Адже лише знаючи історію свого народу, його культурні надбання, можна будувати майбутнє, вдосконалюючи та примножуючи сучасну мистецьку спадщину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сирота В. Художньо-прикладна спрямованість образотворчого мистецтва в школі. *Мистецтво та освіта*. 2002. № 4. С. 13-15.
2. Подільська вишиванка. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 06.03.2023)
3. Поділля. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 05.06.2023)

Оніщук О.В.,

*здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 014 Середня освіта. Музичне мистецтво*

Комунального закладу вищої освіти

*„Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського”*

м. Бар

Науковий керівник: Кузнєцова Д.В.,

*викладач кафедри мистецьких дисциплін,
викладач вищої категорії*

Комунального закладу вищої освіти

*„Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського”*

м. Бар

МУЗИЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Щоб успішно виховувати дітей, учителям музичного мистецтва слід враховувати специфіку впливу музики та особливості її сприймання школярами. Вирішення проблеми впливу на них музики ускладнюється тим, що для повноцінного естетичного сприймання недостатньо лише самого факту сприймання. Учні, не підготовлені до розуміння музики, ніколи не зможуть осягнути її образного змісту, їм властива своєрідна вибіркковість, коли відкидаються незвичні й складні для осмислення образи, ігнорується глибоке проникнення у зміст твору, породжується поверхове ставлення до музики.

Вплив музики на особистість складається з численних художніх вражень, які накладаються одне на одне, поступово збагачуючись і поглиблюючись. Перші казки й пісні, почуті в дитинстві, переглянуті фільми і прочитані книжки – увесь цей потік естетичних вражень, спрямований на сучасного школяра з дитинства, готує його до сприймання художніх цінностей, насолоди ними. Тому, аналізуючи вплив музичних творів на учнів, не можна розглядати їх як чистий аркуш паперу, оскільки навіть у дитячі роки їх сприймання насичене враженнями, переживаннями, думками, знаннями.

Основою виховання у школярів музичного смаку та загальномузичної культури є художньо ціннісні твори та активна музична діяльність, спрямована на їхнє засвоєння. Правильно організоване слухання музики, різноманітні прийоми активізації сприймання (наприклад, через рух, гру на дитячих музичних інструментах, вокалізацію тем) сприяють розвиткові інтересів та смаків учнів, формуванню їхніх музичних потреб.

На необхідність розвитку різних сторін сприймання музики неодноразово звертали увагу музикознавці-практики, які безпосередньо працювали з дитячою аудиторією. Так, Б. Яворський зауважував, що в основі сприймання музики лежить уміння мислити, сприймати музику як виразну, чітку, зрозумілу мову. Тому він рекомендував стимулювати у дітей творчий підхід до освоєння найпростіших музичних форм, способів їх побудови, засобів виразності. Важливою умовою розвитку вміння мислити, за переконанням Б. Яворського, є безпосереднє емоційне сприймання. Лише після нього можна переходити до детального розбору творів [4, с. 15].

Т. Вендрова визначила порівняння звучання кожного наступного моменту з попереднім як характерну рису музичного сприймання. Вона виступала проти трактування сприймання лише як „споглядального акту”. У зв’язку з цим дослідниця вбачала головне завдання педагога в умінні збуджувати і дисциплінувати увагу, спрямовуючи її на один із основних імпульсів музичного руху, а саме: на діалектичний розвиток руху в складних формах і на простіші контрастні співставлення та періодичні чергування у нескладних формах, виховати інстинктивне відчуття форми [1, с. 14].

Музикознавець Л. Школяр також вважав, що в першу чергу важливо прищепити дітям елементарні навички сприймання музичних структур, так як для слухача, позбавленого відчуття сприймання форми, який не відчуває її в даному творі, музика не закінчується, а припиняється. Інакше кажучи, аналіз музичних творів поглиблює їх емоційне сприймання [3, с. 18]. Разом із тим музикознавці вважають одним із найважчих педагогічних завдань у процесі розвитку сприймання музики – збереження емоційного відношення при зростаючій усвідомлюваності.

Музичне сприймання – складний процес, в основі якого є здатність чути, переживати музичний зміст як художньо-образне відображення дійсності. Слухач ніби „вживається” в музичні образи твору. Проте відчуті в музиці настрій – це ще не все, важливо осмислити ідею твору. Адекватні думки та почуття, розуміння ідеї виникають у слухача завдяки активізації його музичного мислення, яке знаходиться в залежності від рівня загального та музичного розвитку.

Уміння слухати і чути музику не є вродженою рисою. Пізнавально-творчі можливості учнів розвиваються у спілкуванні з музикою, в процесі цілеспрямованого аналізу музичних творів. Адже тільки власна діяльність є запорукою глибоких переживань, естетичної насолоди, високих художніх смаків. Музика впливає на слухача через комплекс засобів виразності. Це – ладо-гармонічна будова, тембр, темп, динаміка, метро ритм, вони передають настрій, головну думку твору, викликають асоціації з життєвими явищами, з переживаннями людини [2, с. 93].

Слід враховувати, що вплив музики на особистість складається з численних слухацьких вражень, які накладаються одне на одне, поступово збагачуючись і поглиблюючись. Робота над кожним твором має вводити школярів у світ глибоких почуттів і роздумів: про добро і зло, любов і ненависть тощо. При цьому на музичний розвиток учнів благотворно діють два чинники: багатство музичних вражень, з одного боку, та повторність вражень – з другого.

У різних учнів один і той самий твір може викликати різні асоціації, залежно від індивідуальності слухача, його духовної культури. Чим молодший слухач, тим більше він опирається на позамузичні асоціації. В педагогічному процесі не варто нехтувати асоціаціями учнів як необхідним елементом повноцінного музичного сприймання. Адже вони виникають у дітей незалежно від того, як до них ставиться вчитель.

Сприймання музики молодшими школярами тісно пов'язане з руховими переживаннями (ритмічні рухи, спів). Тому їм ближча ритмізована і мальовнича музика, яка відповідає їхньому досвіду й потребі в активних виявах. Дітям властиві інтерес до почуттєво забарвлених музично-слухових вражень, прагнення до новизни, до вияву в звучанні музики життєвих зв'язків. Уже шестилітні учні здатні визначати не лише загальний характер музики та її настрій, а й схоплювати характерні ознаки певного жанру, наприклад, колискової пісні, танцю, маршу, передавати їх у пластиці своїх рухів, жестах, міміці.

У молодших школярів яскраво виявляється емоційність сприймання. Однак емоційний відгук дітей цього віку має свої особливості: реагуючи на

музику безпосередньо й активно, вони не усвідомлюють емоційні стани, які нею викликаються. Тому діти не говорять, наприклад, про свої внутрішні переживання („мені не було сумно”), а оцінюють загальний характер музики („була сумна музика”) [1, с. 12].

Вікові особливості музичного сприймання учнів-підлітків визначаються передусім обсягом їх життєвого і музичного досвіду, специфікою мислення (схильністю до аналізу, здатністю до абстрагування). У цьому віці дедалі більше виявляється попередній музичний досвід, помітно зростає роль знань у музичному сприйманні, посилюється прагнення до предметно-образного тлумачення творів, осмислення різноманітних засобів музичної виразності й усвідомлення їх зв'язків зі змістом музики. Уміння утримувати увагу на абстрагованому, логічно організованому матеріалі, яке розвивається в цьому віці, є передумовою стійкості музичного сприймання, завдяки чому стають доступними складніші твори [4, с. 75].

Учні підліткового віку спроможні сприймати значно складнішу музику, ніж молодші школярі. Під впливом соціокультурного середовища у них накопичується певний запас слухацьких вражень, асоціацій та образів, які складають семантичну основу музики і служать умовою її розуміння. Водночас багатьом учням властива поверховість естетичного осягнення складної музики, фрагментарність вражень, коли окремі музичні побудови сприймаються поза контекстом твору. При цьому музичний образ розпадається на ряд малопов'язаних між собою, нерідко неадекватних вражень. Фрагментарний характер сприймання, порушення функціональних взаємозв'язків між музичними враженнями веде до викривлення сприйнятого, руйнування цілісності суб'єктивного образу.

Соціологічні дослідження показують, що в структурі художніх інтересів підлітків музика дедалі більше виходить на чільне місце. Вона ніби „випереджає” інші види мистецтва за обсягом свого „споживання”. Але за цією ситуацією виявляються досить складні суперечності побутування музики. Це, насамперед, однобока орієнтація більшості школярів на естрадно-розважальну музику. Стрімкий розвиток звукотехніки забезпечує глибоке проникнення цієї музики у сферу учнівського побуту та дозвілля, що сприяє формуванню поверхового споживацького типу музичної культури особистості. Місце відсутньої культури ставлень до справжніх музичних цінностей посідають престижно-споживацькі запити. Тому перед учителем музики постає завдання правильно спрямувати музичне сприймання школярів-підлітків, застосовувати такі педагогічні впливи, щоб забезпечити повноцінне, розвинуте, адекватне сприймання музичних творів [3, с. 115].

Процес формування музичного сприймання полягає, передусім, у розвитку

в слухачів здатності до усвідомлення сприйнятого образу шляхом розширення їхнього емоційного досвіду, асоціативного фонду та уявлень і вже на цій основі – емоційно-образного категоріального апарату, з опорою на який відбувається подальший розвиток здібностей до більш тонкого розпізнавання змісту, вираженого музикою.

На цьому рівні, однак, процес формування музичного сприймання не закінчується. На відміну від керування процесами пізнання, мета якого досягається при засвоєнні учнями достатнього обсягу знань, для керування музичним сприйманням – це лише перший етап. Розвиток емоційного й асоціативного фонду (у тому числі – категоріального), набуття знань про творчість створюють лише передумови для проникнення в емоційно-естетичний зміст твору. Тому керування музичним сприйманням передбачає наступний етап – спрямування набутих знань, досвіду і вмінь на глибше переживання й осмислення музичного твору.

Діяльність учнів під час сприймання зумовлена процесуальною природою музики. Вона виявляється у спостереженні за розвитком музичного образу і характеризується як активним, так і пасивним, споглядальним естетичним ставленням слухачів до твору. Отже, сам факт слухання музики ще не означає, що її зміст буде досягнутий школярами.

Спостереження музики суттєво відрізняється від спостереження, наприклад, картин: тут спостерігається процес, рух з усіма його змінами. Музичний потік рухається незалежно від того, що цікавить слухача, на яких деталях він хотів би зосередити увагу. Ця особливість музики, її часова природа, яка утруднює спостереження за нею, вимагає від учителя продуманої роботи.

Таким чином, сприймання музичних образів відбувається завдяки своєрідній творчій діяльності слухача, так як містить в собі його власний досвід (музично-слуховий та життєвий). Урахування загальних та вікових особливостей музичного сприймання учнів молодшого та підліткового шкільного віку сприятиме ефективному формуванню їхньої загальної музичної культури, оскільки вікові межі сприймання вкрай нестійкі, динамічні, мінливі, диференційовані і залежні від зовнішніх впливів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вендрова Т.Є. Художньо-педагогічний аналіз на уроці музики. *Музика в школі*. 1989. № 3. С. 12-15.
2. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах: Навч. посібник. Київ : Либідь, 2001. 210 с.

3. Школяр Л. В., Школяр В. А., Критська Є. Д. Музична освіта в школі: Навч. посібник для муз. фак. і відділень вищ. пед. навч. закладів. Харків : Видавничий центр "Академія", 2001. 322 с.

4. Яворський Б.Л. Вибрані праці. Київ : Наукова думка, 1986. 360 с.

Помилуйко А. Ф.,

*здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво*

Комунального закладу вищої освіти

*„Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського”*

м. Бар

Науковий керівник: Школьник О.О.,

викладач кафедри мистецьких дисциплін,

викладач вищої категорії

Комунального закладу вищої освіти

*„Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського”*

м. Бар

ОСОБЛИВОСТІ СУГЕСТИВНИХ І ТЕРАПЕВТИЧНИХ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Нові гуманістичні критерії моніторингу якості шкільної освіти та реалізація її оздоровчої функції зумовлюють необхідність зосереджувати увагу вчителя на можливостях естетотерапії. Це малодосліджений синтез галузей наукового знання, що здійснюється на перетині педагогіки, психології, мистецтвознавства і медицини, ергономіки. Він передбачає позитивний (стимулюючий і гармонізуючий) вплив творів різних видів мистецтва на органи дихання, слуху, на голос і пластику, координацію рухів учнів з метою розвитку здорової особистості.

Виокремлюється кілька видів естетотерапії:

- музикотерапія (активне і пасивне слухання музики, індивідуальний, ансамблевий і хоровий спів);
- арт-терапія (малювання або використання кольорів у різних видах навчальної діяльності),
- імаготерапія („проживання образу”);
- евритмія (логоритмічна пластика, сольний або колективний танок-імпровізація під музику);
- театротерапія або драмотерапія (ігрові або пластичні дії-рухи, пантоміма);

- казко-терапія;
- пісочна терапія [4, с. 63].

Художник Поль Гоген вважав, що в живопису, як і в музиці, слід шукати не опис, а навіювання, що заворює. Митець цими словами передав ідею, яка стала ключовою для розвитку сугестивних технологій (від латин. *Suggestio* – навіювання, натяк). Нову галузь науки обґрунтував її основоположник – болгарський учений Г. Лозанов, і саме в Болгарії було створено перший у світі спеціальний науково-дослідний інститут (1966), що здійснює сугестологічні дослідження [2, с. 34]. Спочатку новий метод апробувався під час навчання іноземних мов, потім поширився на інші предмети (історія, географія та ін.), зараз цим методом лікують невротичні захворювання в дітей.

Вітчизняний сугестопедичний досвід розкрито в монографії С. Пальчевського [3, с. 11]. Він розглядає сугестопедію як один із напрямів сугестопедагогіки, який з метою розкриття внутрішніх резервних можливостей вихованців використовує засоби навіювання у звичайному стані свідомості.

Сугестологія вивчає особливості психологічних явищ навіювання та самонавіювання – здебільшого словесного, інколи паралінгвістичного впливу на людину, і спрямована на підвищення її емоційності, працездатності. Усі сугестивні методи стимулюють мотивацію навчання, викликають позитивні емоції, пізнавальний інтерес, підсилюють додаткові зовнішні емоціогенні впливи (емпатії, катарсис).

Ці гуманні за характером впливу технології створюються в контексті педагогічного оптимізму: вони виконують функцію піднесення учня, впевнення його у власних силах, зняття психічних бар'єрів у навчанні. Передбачається, що навчання за сугестивними технологіями здійснюватиметься в умовах психологічного комфорту, ненапруженості. Психологічний клімат – якісний бік взаємовідносин між учасниками навчально-виховного процесу. Атмосфера – особливість оточуючих умов, середовища впливу.

Поняття „музична терапія” народилося у сфері медичної лікувальної практики. В основі цього лікувально-профілактичного напрямку – залучення різних методів музичного впливу для здійснення конкретних лікувальних завдань. Гармонізація психіки людини є одним із найефективніших результатів і, водночас, інструментів цілющого впливу музики.

На сьогодні музична терапія отримала розповсюдження в усьому світі і вже з середини ХХ ст. розвивається як окрема індустрія. Швидкому її поширенню сприяє системна криза медичної допомоги, загальний негативний соціальний фон. Кабінети й центри музикотерапії, підготовка професійних музикотерапевтів, виробництво спеціальних музичних програм та дисків стали

за кордоном звичною справою. Більш ніж сотня навчальних закладів здійснюють підготовку професійних музико терапевтів.

Однак в Україні музична терапія як дисципліна офіційно не визнана, не існує й системи підготовки професійних кадрів у цій галузі, хоч потреба в них очевидна. Більшість музикантів, психологів, педагогів, лікарів у різних регіонах самостійно намагаються її практикувати. У Києві музикотерапію застосовують як лікувальний метод в Інституті нетрадиційної медицини, Інституті геронтології, Центрі реабілітації ім. О. Богомольця й у приватній лікувальній практиці. Навчальний курс музикотерапії впроваджено в Національній музичній академії України, Національному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова. Звісно, це краплина в морі від справжніх потреб життя.

Уперше термін арт-терапія (дослівно – „терапія мистецтвом”) був застосований британським художником Андріаном Хілом у 1938 р. в описі роботи з туберкульозними хворими, коли група художників і психіатрів США та Великобританії зацікавилася можливістю використання мистецтва з терапевтичною метою [1, с. 26].

Одним із ключових моментів арт-терапії є психологія кольору. Наші почуття та емоції такі ж різнокольорові, як і весь навколишній світ, стверджують психологи. Тож, спираючись на наукові дослідження, що розкривають природу кольору та його вплив на психічну діяльність і емоційний стан людини, враховуючи загальноприйняті співвідношення „колір – настрій”, сьогодні можна здійснити швидку діагностику емоційного стану як окремо взятої дитини, так і всього класу.

Питання психології кольору в арт-терапії сьогодні може розглядатися у двох рівнозначних аспектах. Перший – це корекція впливу навколишнього навчального середовища на психіку дитини через оптимальне поєднання форм та кольорів; другий – діагностика особливостей характеру, психічного та емоційного стану дитини на основі її кольорових уподобань та загальноприйнятих співвідношеннях „колір – настрій”.

Рух і танець, як і музика – найдавніші способи вираження почуттів і переживань людини. Як за допомогою вокалу можна „виспівати” будь-який біль, так можна і „витанцьовувати” його рухами і танцями. Наприклад, назва тарантели безпосередньо пов'язана із способом позбавлення організму від токсинів отрути змій і павуків-тарантулів. Римські легіонери, що часто піддавалися їх нападу під час військових походів, витанцьовували цей танець до тих пір, поки із потом отрута не покидала їх тіла. До того ж наростаючий темп і мелодія тарантели, що повторюється, вводять людину в особливий стан свідомості, що дозволяє нейтралізувати дію отрути. Зазвичай після укусу змії або тарантула настає психічний розлад, з'являються судоми. Негайні музично-

терапевтичні заходи запобігають збоєм в психічній діяльності організму, і шок, що викликається інтоксикацією, не розвивається далі. Судоми не виникають, організм знаходить можливість заблокувати розповсюдження отрути. У глибокій старовині в країнах Сходу була розроблена система цілющих храмових танців, ритмів, які сьогодні лягли в основу спеціальних розробок з реабілітації організму після тривалої і виснажливої хвороби [5, с. 112].

Відчуття і переживання, втілені в експресивному жесті або танці, стають справжнім дзеркалом, що відображає внутрішній душевний стан людини і досвідченому спостерігачу можуть дати відомостей про неї часом більше, ніж сама вона про себе повідомляє.

Через свою неперекладну мову танець, як і музика, образотворче мистецтво, може проникати, згідно з концепцією К. Юнга, в глибокі сфери несвідомого, витягувати і виявляти в ньому пригнічені жадання, бажання і конфлікти і робити їх доступними для усвідомлення і катарсичної розрядки.

Будь-яке наше переживання, будь то порив гніву або любові, закінчується напруженням якоїсь групи м'язів. На принципі тісного зв'язку емоційних переживань і напруження м'язів побудована біоенергетична теорія тілесної терапії В. Райха і А. Лоуена, що одержала практичний розвиток сьогодні у ряду музикотерапевтів. Суть цієї теорії полягає у тому, що психічні травми, одержані людиною протягом свого життя, знаходяться в м'язовому панцирі, що утрудняє вільне вираження емоцій.

Є сім основних сегментів м'язів – на рівні очей, рота, шиї, серця і грудей, талії і діафрагми, живота і таза, в яких „закупорені” різні негативні емоції – страх, гнів, образа. Масажуючи ці затиснені м'язи або впливаючи на них спеціальними фізичними вправами, можна ослабити „броню”, зняти обмеження рухливості тіла. Біоенергія, що витрачалася на підтримку м'язового затиску, починає вільно проходити по всьому тілу і наповнювати його силою.

15-хвилинне щоденне виконання однієї або декількох таких вправ допоможе вивільненню емоцій школярів, налагодженню їх дихання не тільки при освоєнні нових рухів, але і в процесі вокалу. Сприятливий ефект вправ підсилює їх музичний супровід.

Таким чином, знання учителем музики терапевтичних властивостей мистецтва допоможе налагодити ефективну комунікативну взаємодію з учнем у процесі спільної художньо-творчої діяльності, глибше пізнати внутрішній світ кожної дитини, відчуті її неповторність, особистісну своєрідність, визначити домінуючі потреби та інтереси, діагностувати емоційний та психічний стани, рівень шкільної й соціальної дезадаптації та побудувати навчально-виховний процес на основі особистісно зорієнтованого підходу й провідних принципів гуманізації й демократизації. Особливо важливою є така робота з дітьми

молодшого шкільного віку. Адже саме від психологічної готовності до навчання, здорової та свідомої навчальної мотивації молодших школярів залежатиме успішність, соціальна адаптованість, морально-духовне становлення особистості в її подальшому житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деркач О. Арт-терапія на допомогу школі. *Мистецтво та освіта*. 2010. № 2. С. 25–28.
2. Лозанов Г. Суггестология. София, 1970. 146 с.
3. Пальчевський С. Суггестопедичне навчання на уроках образотворчого мистецтва. *Мистецтво та освіта*. 2005. № 3. С.10–13.
4. Формування образного мислення: науково-методичне видання. За ред. Л.Масол, В.Рагозіної, М.Скирди. Нью-Йорк; К., 2001. 78 с.
5. Шабутін С.В., Хміль С.В., Шабутіна І.В. Зцілення музикою: Монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 192 с.

Трибунська В.П.,

*здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво
Комунального закладу вищої освіти
„Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського”
м. Бар*

*Науковий керівник: Школьник О.О.,
викладач кафедри мистецьких дисциплін,
викладач вищої категорії
Комунального закладу вищої освіти
„Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського”
м. Бар*

НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ ХУДОЖНЬОГО ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРА

Переваги нестандартних уроків уже доведені методистами, педагогами та психологами. До основних переваг таких уроків відносять: незвичайність і захопливість змісту; набуття практичного або суспільного досвіду; значну активність учнів; створення в учнів позитивного емоційного настрою, стимулювання інтересу до предмета.

Соціологічне опитування серед учителів закладів загальної середньої освіти показало, що педагогам відома досить велика кількість видів

нетрадиційних уроків, однак, за свідченнями самих педагогів, у своїй практичній діяльності вони використовують їх недостатньою мірою.

Розглядаючи нестандартні уроки, психологи відзначають дві їх основні психологічні особливості. По-перше, в процесі таких уроків з'являються нові можливості спілкування за типом „учитель – учень”. По-друге, нестандартні уроки, безумовно, сприяють розвитку пізнавальних процесів у школярів.

Аналізуючи особливості спілкування, що виникають на таких уроках, можна виокремити кілька типів моделей спілкування:

- модель А, до якої належать нестандартні уроки, що передбачають однобічний вплив на учня з боку вчителя;
- модель Б, що містить нестандартні уроки, які передбачають взаємодію учнів у процесі парної чи групової роботи;
- модель В, що об'єднує нетрадиційні уроки, в яких передбачається як вплив учителя на учня, так і виконання роботи в парі або групі з рештою учнів [3, с. 24].

У наведеній нижче таблиці подано класифікацію нетрадиційних уроків згідно з наведеними моделями:

Таблиця 1.

Класифікація нетрадиційних уроків

Модель А	Модель Б	Модель В
Урок-лекція	Урок-огляд знань	Інтегрований урок
Урок-семінар	Урок-брейн-ринг	Урок-мандрівка
Урок-суд	Урок-конференція	Урок-екскурсія
Урок-новела	Урок-КВК	Урок-есе
Урок-залік	Урок-розслідування	Урок-композиція
		Урок-казка

Завдання вчителя – створити педагогічні умови розвитку та інтересу учнів на уроках образотворчого мистецтва.

Використання нестандартних форм роботи, різноманітних творчих методик значно підвищує інтерес школярів до вивченого матеріалу, робить навчання активним та ефективним.

Застосовуючи нестандартні форми роботи в педагогічній діяльності, важливо використовувати матеріали різних сучасних методичних посібників, журналів і статей (наприклад: Опанасюк О.П. „Розвиток творчих здібностей учнів ЗОШ на уроках образотворчого мистецтва”; Пометун О. „Інтерактивні методики та системи навчання”; журнал „Мистецтво в школі”, мережа Інтернет тощо).

Сьогодні вже неможливо навчати традиційно: у центрі навчально-виховного процесу повинен перебувати учень. Від його творчої активності на

уроці, вміння міркувати, висувати і обґрунтовано доводити свої думки, вміння спілкуватися з учителем, учнями класу залежить успіх у свідомому опануванні програми.

Тому впровадження нестандартних форм роботи на уроках образотворчого мистецтва – це передумова активної пізнавальної діяльності учнів, що пробуджує інтерес до знань і сприяє духовному та інтелектуальному розвитку учнів в сучасній школі [2, с. 18].

Колективну діяльність школярів доречно використовувати на уроках систематизації набутих знань, на уроках-презентаціях, коли учні готують свої виступи у відповідності із заданою темою, при опануванні нових знань.

До проведення нестандартних уроків важливо готуватися заздалегідь. Активним та ініціативним учням можна запропонувати підготувати цікавий матеріал в якості репортерів, при цьому важливо надати консультації з приводу того, як подати матеріал, що вибрати з великого обсягу інформації, як правильно готувати презентації до своїх виступів.

Наведемо приклад нетрадиційний форм проведення уроків образотворчого мистецтва в 5-му класі. У процесі вивчення теми „Мистецтво в житті людини”, використовуючи елемент *проблемного навчання*, важливо запропонувати учням пофантазувати, яким би стало життя, якби образотворче мистецтво зникло з нього. Діти самі зроблять висновок, що образотворче мистецтво в житті людини відіграє важливу роль.

Підсумковий урок в 5-му класі можна провести у формі *гри* „Зліт представників творчих професій”, де учні, „обравши професію” музиканта, художника, літератора, драматурга, хореографа-постановника, кінорежисера, розглядали роль мистецтва в житті людини, а мистецтвознавці робили підсумок, що всі види мистецтва мають важливе значення і джерело їх виникнення – це життя.

У 6 класі при вивченні теми „Мистецтво мого народу” доречною буде *проектна діяльність*, яка потребує підготовки кожного учня. На вступному уроці важливо пояснити мету цього проекту. Протягом етапу дослідження учні не лише користуються матеріалами бібліотек, мережі Internet, а й звертаються за допомогою до рідних. Результатом проекту було створення в творчій манері самими учнями брошури „Мистецтво мого краю” та її захист.

Учням 6 класу сподобалася така нетрадиційна форма уроку образотворчого мистецтва, як „Рекламна кампанія”. При цьому учням пропонувалося взяти участь у конкурсі на створення рекламного плаката з теми уроку, жанру художнього твору тощо. Ми об’єднали учнів у декілька груп і дати певний час на виготовлення рекламного ролика. Оскільки реклама може

бути представлена у вигляді вірша, кліпу, плаката тощо, право обрати форму надається учням.

На підсумкових уроках в 7-му класі можна використовувати *ігрову форму* „Художній музей”. Для цього учні об’єднуються в групи, їм пропонується обрати назву залу в музеї, який би вони хотіли оформити (наприклад, зал українських народних вишиванок, зал видатних художників, зал історичних образів, зал класичних живописців тощо). Кожна група після добору експонатів обирає екскурсовода, який їх представляє.

У 7-му класі при вивченні теми „Образи війни” перед виконанням малюнку з’ясуємо: „Яким було життя людей, що залишалися в окупованих містах? Яким чином вони допомагали тим, хто тримав у руках зброю? Що вони робили?”. Таким чином важливо підводити дітей до висновку, що створення живописного твору, який підняв бойовий дух, зміцнив віру в перемогу – це теж великий внесок у спільну справу боротьби з ворогом.

Отже, здійснюючи навчання школярів на уроках образотворчого мистецтва в закладі загальної середньої освіти у нетрадиційних формах викладення навчального матеріалу, важливо прагнути досягти конкретних результатів. Зокрема, це:

- опанування учнями естетичного комплексу (почуття, сприйняття, оцінки, судження, інтерпретація, потреба, смак, ідеал);
- формування і розвиток предметних компетенцій шляхом здобуття власного естетичного досвіду;
- розвиток художніх інтересів і потреб, художніх здібностей і, в свою чергу, креативності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ветров С. В. Відкритий урок. Образотворче мистецтво. Київ : Плеяди, 2004. 120 с.
2. Інноваційні технології навчання від А до Я / упор. В. Волканова. Київ : Шк. світ, 2011. 96 с.
3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. Київ : Видавництво. А.С.К., 2004. 192 с.

Вільхова Я.В.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С.Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

*Науковий керівник: **Тройніна С.О.**,
асистент кафедри педагогіки та психології
початкової освіти
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Одним з перспективних шляхів удосконалення освіти молодших школярів є формування та розвиток особистості як суб'єкта творчої діяльності, здатної до активного сприйняття прекрасного і перетворення навколишнього світу, пошуку оригінальних рішень у нестандартних ситуаціях.

Проблема розвитку творчої уяви молодших школярів є однією з основних у психолого–педагогічній практиці, оскільки досі цілком не вивчений „феномен дитячої творчості”, а питання, пов'язані з творчими можливостями школярів, залишаються відкритими.

Разом з тим, творча діяльність розглядається як одна з ефективних форм розвитку уяви в процесі художнього освоєння дітьми навколишньої дійсності.

В умовах глобалізації та епоху діджиталізації у дітей розвивається шаблонне мислення, подолати яке можливо за допомогою раннього розвитку творчої уяви молодших школярів. Крім того, розвинена творча уява сприяє формуванню у дітей всіх вищих психічних функцій, таких як пам'ять, увага, мислення, що є запорукою всебічно розвиненої особистості.

У дослідження даного питання вагомий вклад внесли Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, Б.М. Теплов, В.О. Сухомлинський та інші, які вважали за необхідне у процесі навчання досягати поставленої мети за рахунок творчих можливостей молодших школярів.

Дослідженням та моделюванням процесу дитячої творчості займається ціла плеяда сучасних вчених–педагогів та психологів. На особливу увагу заслуговують праці В. Моляко, А. Савенкова, А. Пеленкова, С. Кононець, І. Волошука, Л. Чернявської та інші.

Вивченням проблем розвитку творчого потенціалу особистості активно займаються і зарубіжні вчені – Р. Амтхауер, А. Біне, Д. Векслер, Дж. Рензуллі, Дж. Рамен, П. Торренс, Л. Термен та інші.

В. О. Сухомлинський писав: „Творче натхнення – людська потреба, в якій особистість знаходить щастя. Переживаючи духовне задоволення від того, що

вона творить, людина по справжньому відчуває, що вона живе. Без творчості, без одухотвореності процесом і результатами творення духовних цінностей неможливо уявити життя учнів. Творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу. При цьому людська особистість немовби зливається із своїм духовним надбанням” [3].

Л. Виготський окрім вказівки на те, що уява є процесом створення нових образів, який протікає у наочному плані, зауважував, що уява не здатна повторювати однакові поєднання та форми кілька разів, хоч і маючи досвід колишнього життя, наша уява малює різні ряди розвитку подій [2].

В. Моляко вважає, що уява становить певний відхід від безпосередньо даного, від оточуючої реальності, але у ній все одно завжди зберігається зв’язок із дійсністю [1].

Творча уяви дитини формується та розвивається в процесі її творчої діяльності. На формування творчої дитини впливають такі фактори:

- позитивне середовище,
- належна увага з боку дорослих,
- відкритість та заохочення до спілкування,
- накопичення досвіду,
- формування самостійності власних рішень вирішення ситуацій.

Як наслідок, творча дитина незалежна, самостійно мислить, не побоюється пізнавати, долає невдачі, має широке коло інтересів, відкритий до експериментів, захоплений улюбленим заняттям і гнучкий до обставин, що змінюються. Всі ці якості приносять свій необхідний внесок для того, щоб досягти успіху, оскільки створюють сприятливий фон для формування творчих рішень.

Молодший шкільний вік досить сприятливий для активного розвитку творчої уяви, оскільки дитина цього віку здатна до створення нового малюнка, конструкції, образу, фантазії, які відрізняються оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю.

Молодшого школяра характеризує активна діяльнісна позиція, цікавість, постійні питання до дорослого, здатність до конструктивного мовного коментування процесу результату своєї діяльності, стійка мотивація, досить розвинена уява та наполегливість.

Молодший шкільний вік вважається сензитивним періодом у розвитку творчої уяви, фантазії, продуктивної діяльності. Уява молодшого школяра стає багатшою, дитина може самостійно обмірковувати зміст своєї роботи та впроваджувати нові образи. Уява завжди будується із матеріалів, даних дійсністю. Саме з накопичення досвіду починається будь-яка уява. Таким

чином, робимо висновок про те, що слід розширювати досвід дитини, якщо ми хочемо сформулювати досить міцні засади для її творчої діяльності. Уява у школярів молодших класів у значній мірі має наслідувальний, відтворюючий, репродуктивний характер, що має вагоме значення у процесі сприйняття нового навчального матеріалу. З іншого боку, безконтрольне застосування наочності загальмує розвиток уяви.

Можна виділити основні напрямки діяльності з розвитку творчої уяви молодшого школяра:

- удосконалення планування створення образів уяви;
- збільшення точності та визначеності образів уяви;
- підвищення різноманітності та оригінальності продуктів уяви;
- зменшення елементів репродуктивного відтворення образів;
- збільшення реалізму та контрольованості образів уяви;
- активне посилення зв'язку уяви з мисленням.

На нашу думку, успішність розвитку творчої уяви дітей молодшого шкільного віку може бути забезпечена шляхом створення певних умов, у тому числі:

- ранній фізичний та інтелектуальний розвиток дітей;
- створення обстановки, що випереджає розвиток дитини;
- самостійне вирішення дитиною завдань, що потребують максимальної напруги сил, коли дитина дістається „стелі” своїх можливостей;
- надання дитині свободи у виборі діяльності, чергуванні справ, тривалості занять;
- розумна, доброзичлива допомога, а не підказка, дорослих;
- комфортна психологічна обстановка, заохочення дорослими прагнення дитини до творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Моляко В.О. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир: Вид-во Рута. 320 с.
2. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема // Проблеми освіти: Наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. – Вип. 85. – С. 152-158. URL:<https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2019/02/pryklady-oformlennja-bibliohrafichnoho-opysu-zhidno-dstu-8302.pdf> (дата звернення: 01.03.2023).
3. Стебловська С.П. Л.С. Виготський про дитячу творчість. На Урок: веб-сайт. URL:<https://naurok.com.ua/stattya-l-s-vigotskiy-pro-dityachu-tvorchist-19444.html> (дата звернення: 27.02.2023).
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський ; за наук. ред. Ольги Сухомлинської. Харків : Акта, 2012. 545 с.

5. Тітов І. Г. Творча уява молодшого школяра: її критерії та функції у навчальній діяльності // Естетика і етика педагогічної дії. Збірник наукових праць. Київ – Полтава. 2011. URL:<http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/564/1/Titov.pdf> (дата звернення: 02.03.2023).

Терно А.О.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: Вітко Т.М.,
викладач кафедри педагогіки та психології
початкової освіти
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ „Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ”

Сучасне навчання потребує використання інноваційних технологій у вивченні шкільних предметів, зокрема, інтегрований курс „Я досліджую світ” дає широкі можливості на впровадження цих технологій, які стимулюють творчість учнів, створюють невимушену атмосферу та піднімають настрій.

Використання інноваційних технологій в початкових класах є природною потребою, а гра, за своєю природою, є найсуттєвішою необхідністю життя дітей.

У сучасній шкільній педагогіці значення гри не заперечується, а, навпаки, постійно підкреслюється. Про це, зокрема, свідчать численні методи педагогічної роботи, у яких присутні терміни - синоніми: „ігрова форма”, „ігрові засоби”, „ігрові технології”, „ігрові заняття” та ін. Гра замінюється ігровими прийомами та методами навчання, ігровими технологіями і все більше стає не самостійною діяльністю (до того ж провідною), а ще й засобом навчання.

Гра привертала увагу філософів, педагогів та психологів, які досліджували гру протягом усієї історії людства. Адже гра була і є провідною діяльністю у дитинстві кожної людини, через яку вони пізнають світ. Саме в дитинстві, в грі,

відбувається вільний розвиток, формується світогляд, формуються нові уміння, уявлення, корисні навички та ін

Після дитячого садка дитина стикається з іншою діяльністю - навчанням. Де ігри є не тільки важливим засобом розваги, а й засобом творчого пізнання життя. К.Д. Ушинський вважав, що гра є найважливішою діяльністю дитини. Він говорив, що всі таємниці світу діти пізнають через гру.

А.С. Макаренко писав: „Гра має важливе значення в житті дитини, має те саме значення, яке у дорослого має діяльність, робота, служба. Якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі”. [1]

Тому досвідчені педагоги вважають гру важливим методом навчання. Дидактична гра належить до активних, нетрадиційних, визнаних методів навчання і виховання молодших школярів. Цінність цього методу полягає в тому, що в ігровій діяльності освітня, розвиваюча й виховна функції навчання діють у тісному тандемі. Ігрова діяльність для дітей є загальною потребою за віком, а для педагога – способом реалізації різноманітних завдань освітнього процесу.

Організація ігрової діяльності, як і будь-якої іншої навчальної діяльності, потребує дотримання певних принципів гри:

- принцип активності, динамічності;
- принцип відкритості та доступності;
- принцип наочності;
- принцип зацікавленості й емоційності;
- принцип індивідуальності;
- принцип колективності;
- принцип цілеспрямованості;
- принцип самодіяльності та самостійності гравця у грі;
- принцип змагання;
- принцип результативності;
- принцип проблемності та ін.

Ігрові моменти, ігрові вправи - кросворди, ребуси, вікторини, рольові ігри, вправи з блоками LEGO, комп'ютерні ігри, ігрові дискусії, ігри-драматизації, дидактичні ігри, ігрові ситуації, тренінгові вправи, рольові ігри, комунікативні ігри, дидактичні ігри доцільно використовувати на уроках інтегрованого курсу „Я досліджую світ”[2]

О. Газман, класифікує такі види ігор:

- рухливі ігри;
- сюжетно-рольові ігри: рольові, режисерські, ігри-драматизації;

- комп'ютерні ігри;
- дидактичні ігри.

Також ігри поділяться:

- за кількісним складом: (індивідуальні, групові, парні;)
- за тривалістю проведення: (ігри – мінітюри, ігри – епізоди, ігри– заняття;)
- за складністю;
- за використаним матеріалом;
- за характером і формою поведінки;
- за способом проведення [3].

Характеристика навчальної гри була б неповною без виділення позитивних та негативних її рис. Відмітимо узагальнені позитивні ознаки гри:

- у процесі гри учні опановують досвід діяльності подібний до того, який би вони набували в дійсному житті;

- під час гри діти задовольняють свою вроджену і постійну потребу в активності та створюють в уяві все, чого не існує в навколишньому середовищі;

- гра дозволяє самим учням вирішувати проблеми, а не бути пасивними спостерігачами;

- гра створює високу потенційну можливість переносу знань та досвіду діяльності із навчальної ситуації в реальну;

- нетривалі ігри дозволяють ущільнювати час: за короткочасну гру учень дізнається більше, ніж за значно більший проміжок часу навчання іншими методами, отже, ігрова діяльність непомітно та успішно поєднується із навчанням;

- гри психологічно привабливі для учнів: прийняття самостійного рішення не лише дуже стимулює, але й переконує учня в необхідності виваженого підходу;

- у грі діти розвивають концентрацію, самостійність, увагу, мовлення;

- в грі дитина невимушено привчається до норм поведінки, вчиться гальмувати небажані прояви;

- ігри захоплюють учнів: навіть ті навчальні теми, які звичайно не викликають зацікавленості в учнів, легко засвоюються в ігровій формі;

- ігрова діяльність на уроках створює ситуації успіху.

Існують і негативні моменти пов'язані з грою і тому вони суттєво звужують діапазон їхнього застосування:

- застосування ігор вимагає гарної методичної підготовки вчителя, на яку йому треба витратити власний час та енергію;

- сама гри вимагають більших витрат часу порівняно з економнішими методами (наприклад, словесними);

• дорогі комп'ютерні системи та програми менш доступні ніж традиційні навчальні матеріали (наприклад, підручники, таблиці, роздаткові матеріали);

• під час гри можливі неконтрольовані емоційні спалахи учнів, погіршення їхньої поведінки, а відтак, і формування звички неконтрольованої поведінки взагалі.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, власної практики нами зроблено висновок про те, що ігрові технології повинні бути застосовані педагогами на різних етапах навчання інтегрованого курсу „Я досліджую світ”. Наприклад: для створення позитивного емоційного настрою на початку уроку, для організації дітей, створення сприятливої атмосфери в класі, формування колективної взаємодії тощо.

Таким чином, ігри та їх організація є ключовими в організації навчання молодших школярів. Використання ігрових технологій навчання на уроках „Я досліджую світ” дасть можливість засвоювати знання не примусово, а зацікавити, мотивувати учнів у їх вивченні. Ігри це один із способів розкриття особистісних якостей дитини, її інтелектуальних можливостей, нахилів та здібностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скалич (Дрогобич) Л. *Дрогобицький педагогічний університет ім. І. Франка*. URL: https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2013-70.pdf (дата звернення: 07.03.2023).

2. Нова українська школа: порадник вихователю групи продовженого дня у закладах середньої освіти: навчально-методичний посібник. Львів: Видавництво „Світ”, 2019. 224 с.

3. Нова українська школа: методикам навчання інтегрованого курсу „Я досліджую світ” у 3-4 класів закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник. Київ: Генеза, 2020. 240 с.

Манюненко А.В.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 013 Початкова освіта

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С.Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

Науковий керівник: Тройніна С.О.,

асистент кафедри педагогіки та психології

початкової освіти

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С.Макаренка”

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС РОБОТИ З ПРИРОДНИМ МАТЕРІАЛОМ

З перших днів життя дітей оточує середовище, яке створили для них дорослі. Для того, щоб облаштуватися в ньому, жити, змінювати і змінюватися, набувати творчих навичок, бути творчо активними, адаптуватися до вимог новітніх технологій, досягати успіхів у мистецтві та інших галузях науки та техніки, їх чекає копітка робота.

Вершиною дитинства називають молодший шкільний вік. Адже дитина ще зберігає багато дитячих якостей: наївність, легковажність, дитячий світогляд, артистизм, творче мислення. Але поступово вона втрачає дитячу безпосередність. Саме в поведінці з'являється зовсім інша логіка мислення. Вона уже починає дивитися на світ по-іншому, але, продовжує витягувати з нього всю інформацію, що надходить.

Найбільш відповідальний час у житті маленької людини – початкова школа. Саме тут закладаються основні ази навчання та цілеспрямоване виховання особистості, а навчальна діяльність стає основним видом діяльності. Поряд із навчальним видом діяльності, важливу роль має творча діяльність, саме вона допомагає дитині творчо мислити, розвивати свої таланти, шукати виходи із ситуації.

Сучасні діти стикаються з постійними стресами, потрясіннями, великим потоком інформації, браком вільного часу, екологічними катаклізмами та ін. Від цього у них виникають психічні розлади, невротизм, швидка стомлюваність, вікові кризи. Вчені, педагоги, психологи намагаються знайти можливості замінити і компенсувати негативний вплив зовнішнього середовища і суспільства на психологію дітей. Не можна покладатися на методики 20-80-х років, тому що вони були сформовані для дітей і підлітків того часу, і майже не підходять і не відповідають психології сучасних дітей. Потрібно тонко відчувати потреби дітей, допомагати їм знайти себе в сучасному мінливому світі, виявляти їх здібності, в тому числі і творчі, та направляти у потрібне русло. Головне – не змушувати, інакше у дитини виникне відраза до творчого процесу, або ще гірше – ненависть. Завдання вчителя направити дитину на творчу діяльність і розвинути ту творчу активність, яка сприятиме в подальшому художньому розвитку.

Сучасна освіта націлена на всебічне виховання та розвиток особистості дитини. Творча активність є основою всебічного розвитку і саме тому розвиток

творчої активності є однією з актуальних проблем сучасного підростаючого покоління. Формування творчої активності має важливе значення у житті молодшого школяра. У процесі творчої активності молодші школярі опановують евристичними прийомами оволодіння знань, виховують у собі любов до вдумливої праці, наполегливість у досягненні поставленої мети, прагнення до самоосвіти.

Творча активність учня перебуває на першому місці і формує цілеспрямовані, вольові й всебічно розвинені якості молодшого школяра. Для всебічного розвитку творчої активності молодших школярів необхідно визначити найістотніші сторони такого поняття як „творча активність”, та розкрити усі шляхи даного поняття у процесі навчання.

У своїх працях Л. Виготський пише, що творчість – це діяльність, коли людина створює щось нове, незалежно від того, чи це річ зовнішнього світу, чи побудова розуму, або відчуття, яке живе і розвивається в самій людині, або процес створення людиною предметного світу й одночасний розвиток нею власної природи.

За визначенням Я.І. Пономарьова: „Творчість полягає не в тій діяльності, кожна ланка якої повністю регламентована заздалегідь цими правилами, а в тій, попередня регламентація якої містить у собі певний ступінь невизначеності в діяльності, що приносить нову інформацію, що пропонує самоорганізацію”.

Слід зробити висновок, що творча активність – це вищий рівень активності, так як саме завдання ставиться учням, та шляхи її вирішення обираються нові, оригінальні. Показники творчої активності, виявлені психологією характері творчості: новизна, оригінальність, відхід шаблону, несподіванка, цінність.

Для формування творчої активності молодшого школяра потрібна присутність об'єктивних та суб'єктивних умов.

Об'єктивні умови такі:

а) джерела різної художньої інформації, що поповнюють переживання дитини, заняття, забави, свята, численні ситуації з життя, що трапляються з учнями;

б) умови матеріального середовища, що дозволяють дитині виконувати свою діяльність і самостійно надати їй певний характер, обрати будь-який вид художньої практики;

в) характер і підхід керівництва вчителя, його непрямі дії, його співучасть, що проявляється у висловленні свого відношення до художньої діяльності, у заохочувальних коментарях, що створюють сприятливу, доброзичливу атмосферу.

До суб'єктивних умов можна віднести такі:

а) художні інтереси учнів, їхня стійкість, вибірковість;

б) потреби учнів, що викликають їхню самостійну діяльність на основі бажання висловити свої художні відчуття, думки, припущення, застосувати існуючий художній досвід або вдосконалити його.

Важливе місце в розвитку творчої активності молодших школярів займають уроки дизайну і технологій та мистецтва. Саме вони знайомлять здобувачів освіти з світом краси, творчості, різними видами мистецтва. Працюючи з різними видами матеріалів, опановуючи різні техніки декоративно-ужиткового мистецтва, молодші школярі мають можливість відчувати особистісно значимі для себе техніки, проявити свої здібності і вподобання через створення художніх виробів.

Обов'язкове вивчення тем, які передбачають виготовлення виробів з природного матеріалу в освітніх закладах не випадкове, адже різноманіття природних матеріалів дає можливість розкрити творчі здібності учнів та підвищити їх творчу активність. Встановлено, що школярі здатні у процесі чутливої діяльності, у тому числі аплікації з природного матеріалу, виділяти головні властивості предметів та явищ, встановлювати зв'язки між окремими предметами та явищами та відображати їх у образній формі. Звідси виникає потреба у залученні дітей до занять аплікацією, так як вона при спрямованому керівництві вчителя та при використанні відповідних віку методів та прийомів дає великий навчальний та розвиваючий ефект.

Прикладна творчість з природними матеріалами сприяє розвитку таких якостей, як зосередженість, допитливість, спостережливість, охайність, художній смак та ін. В роботі з природними матеріалами завжди є новизна, творчий пошук, можливості для більш досконалих результатів.

Крім того, використання природних матеріалів для виготовлення виробів може виховувати у дітей практичні здібності, винахідливість і кмітливість. Це хороша школа естетичного виховання, адже учні вчаться бачити красиві деталі в навколишній дійсності. Всіх хвилює і зачаровує краса квітів, кольорове розмаїття осіннього листя, незвичайні форми плодів, витончені лінії гілочок. Перед тим, як використовувати будь-який природний матеріал для створення виробу, варто звернути увагу учнів на його оригінальність. Адже кожна рослина має свій зовнішній вигляд – форму, колір, текстуру поверхні.

Процес перетворення природних матеріалів у вироби включає в себе безліч ресурсів, які дозволяють дітям „зануритися” в рідний природний світ, пізнавати його різноманітні сторони, розвивати до нього дбайливе ставлення, формувати початкові трудові навички.

Робота з природним матеріалом не тільки приносить дітям задоволення, природний матеріал сам по собі комора для фантазії та гри уяви. А якщо його

поєднати зі спритністю рук, то все можна зробити живим, дати ніби друге життя. В кожному предметі дитина зможе роздивитися щось нове: шишка схожа на мишку, камінчик на черепашку чи маленького краба, насіння ясена - на крила бабки, тощо. Це все сприяє розвитку творчої активності та творчих здібностей молодших школярів.

Таким чином, творчі здібності учнів найбільш ефективно розвиваються в процесі продуктивної творчої діяльності. Робота з природними матеріалами є важливим видом продуктивної діяльності, що відіграє велику роль у розвитку пізнавальної активності, уяви та творчих здібностей учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванюк Г. І., Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи в позаурочній діяльності. Розвиток особистості молодшого школяра: Сучасні реалії та перспективи. за ред. Т. Й. Бабюка. 2-е вид. Київ, 2019. С. 79-81.

2. Ковальова В.І. Творча майстерня. Становлення та розвиток творчої особистості молодшого школяра. Х: Основа., 2010. 191 с.і

3. Попова Н.А. Розвиток творчої активності молодших школярів шляхом упровадження сучасних педагогічних технологій в освітній процес// Всеосвіта: веб-сайт. URL:<https://vseosvita.ua/library/rozvitok-tvorcoi-aktivnosti-molodsih-skolariv-slahom-uprovadzenna-sucasnih-pedagogicnih-tehnologij-v-osvitnij-proces-3037.html> (дата звернення: 02.03.2023).

4. Тименко В.П. Розвиток творчої уяви молодших школярів // Початкова школа. 2018. №2. С.17-20.

Максименко В. О.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: Барда С. І.,
доцент кафедри початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ВПЛИВ СІМ'Ї НА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНУ АДАПТАЦІЮ ПІДЛІТКА

Сьогодні сім'я розвивається в якісно новій та об'єктивно суперечливій суспільній ситуації: звичними стали загострення сімейних проблем унаслідок падіння якості життєвого рівня, посилення тенденції самоусунення батьків від забезпечення умов для виховання й особистісного розвитку підлітків.

Натомість, у суспільстві посилюється увага до проблем сім'ї, учені розробляють і реалізують комплексні цільові програми задля підвищення значущості її впливу на адаптацію підлітків до нових освітніх середовищ, та стимулювання батьків бути активними учасниками педагогічного процесу в школі. Співпраця школи із сім'єю підлітка, їх об'єднані зусилля та взаємодія сприяють забезпеченню всебічного розвитку особистості.

Підлітки є однією з найбільш вразливих вікових категорій нашого суспільства, тому процес соціальної адаптації у цієї категорії школярів відбувається досить складно. Для підлітків актуальними є питання їх самоствердження, вираження почуття дорослості, оптимізації емоційно-вольової сфери [6, с. 19].

Підлітковий вік – час швидких змін, фізіологічних, психологічних, соціальних. Підлітковий період має сенс розділити на три етапи – ранній, середній та пізній. Зміни в кожному з цих періодів відбуваються з різною інтенсивністю і в різний час для кожного підлітка.

У підлітків формується замкнутість, недовіра до оточуючих. Американський психотерапевт прийшов до висновку, що середовище та соціальне оточення впливає на формування „повноцінно функціонуючої людини”, прогресивного особистісного розвитку. Головне, на його думку, створення таких людських взаємин, які б конкретна людина могла б використати для свого власного особистісного розвитку [2, с. 73].

Тобто, підліток потребує позитивного ставлення до себе. Взаємовідносини між підлітком і дорослим повинна будуватися так, щоб дитина відчувала повагу до себе, визнання, розуміння. Саме тому на сучасному етапі питання сімейного виховання у процесі формування особистості дитини залишається актуальним.

Крім того, недостатнє спілкування батьків з дитиною, дефіцит теплоти, уважного ставлення батьків до підлітків, зникнення спільних форм корисної праці дитини з дорослими можуть бути причиною шкільної дезадаптації підлітків [4, с. 22].

Збіднення і формалізація контактів дорослого і дитини у поєднанні із завищеною вимогливістю певних дій, порушує формування самооцінки у підлітків. Часто ще в ранньому віці такі чинники провокують невпевненість у

власних силах, негативізм, афективні реакції, створюють сенсові бар'єри у розумінні вимог дорослих, навіть ускладнюють життя як підлітків, так і самих батьків [4, с. 24].

До цього додається, неправильне виховання, сімейні конфлікти, недостатність емоційного тепла, любові, добрих взаємовідносин у сім'ї може стати причиною порушення психічного розвитку дитини. Дефіцит спілкування, порушення та деформація значимих відносин особистості, що утворюють цілісну систему, зумовлюють розвиток особистості по невротичному типу [1, с. 62].

Потреба в емоційному визнанні оточуючими, в емоційних контактах із батьками особливо актуальна в дитинстві. Гостра потреба у визнанні – це одночасно й потреба у самоствердженні. Дитина потребує допомоги у розкритті свого Я, підтримки та люблячого ставлення. Як зазначає М. Фіцула, чимало батьків можуть допускати помилки у вихованні підлітків, що призводить, в подальшому, до їх соціальної дезадаптації.

У сучасній педагогіці такі сім'ї поділяють на педагогічно неспроможні, педагогічно пасивні і антипедагогічні. Особливої уваги, на сьогодні, потребують також сім'ї, де батьки займаються бізнесом. Вони можуть забезпечувати дитину всім матеріально, однак на виховання дитини часу не вистачає [5, с. 27].

Щодо соціально-психологічного рівня адаптації підлітка це пристосування його до нової соціальної ситуації, відбувається її соціальна ідентифікація, формується стиль соціальної взаємодії, засвоюються гендерні, статусні та комунікативні ролі.

Тобто соціально-психологічної адаптованості підлітка, показники соціально-психологічної адаптації в психолого-педагогічній літературі розглядаються: успішність навчання та поведінки, задовільне загальне самопочуття дитини, відсутність ознак перевтоми, активність у навчальній і поза навчальній діяльності, відсутність невротичних проявів (тривожності, агресивності), достатній рівень мотивації, адекватна самооцінка, задоволеність взаєностосунками з вчителями та однолітками, позитивний соціометричний статус у групі.

Найбільш інформативним індикатором труднощів у адаптації є зниження рівня успішності навчання школярів, а також навчальної активності. Складнощі в шкільному житті підлітка (невідповідність розвитку вимогам навчання, швидка втомлюваність, загострення стосунків з учителями тощо) неминуче позначаються на навчанні. До того ж, якщо учень у початковій школі не оволодів необхідними компонентами предметної сторони навчальної

діяльності, йому не уникнути труднощів під час навчання в основній школі [6, с. 20-21].

Прогалини в знаннях не дадуть змоги п'ятикласнику засвоїти складніший навчальний матеріал, а тому рівень відставання буде збільшуватись, що призведе до інших проявів дезадаптованості.

Саме від рівня сформованості мотиваційної сфери багато в чому залежить успішність адаптації протягом усього періоду шкільного навчання, зокрема на етапі переходу від початкової до основної школи. Результати дослідження демонструють суттєве зниження шкільної мотивації при переході з четвертого до п'ятого класу [3, с. 18].

Підлітки яким не вдалось адаптуватись не справляються з навчанням, мають проблеми у спілкуванні з вчителями та однокласниками, сприймають школу як вороже середовище, відмовляються виконувати навчальні завдання, дотримуватись шкільних норм і правил поведінки, в деяких випадках можуть проявляти агресивні реакції.

Педагогічна культура батьків – складне інтегративне, динамічне особистісне утворення, яке визначає тип, стиль і способи поведінки батьків у виховній діяльності. Педагогічна культура батьків у різних життєвих ситуаціях може виявлятися в комплексі або в прояві окремих її складових. Основними параметрами педагогічної культури батьків є моральна, мовленнєва, комунікативна, дидактична, фізична, естетична, екологічна, економічна і правова культура, культура мислення, культура праці та культура поведінки [5, с. 32].

В умовах сьогодення рівень педагогічної культури основної маси батьків недостатньо високий, що негативно позначається на результатах їх виховної діяльності та проявляється у низькому рівні вихованості багатьох підлітків, що зумовлений різними соціальними чинниками. На підвищення педагогічної культури батьків насамперед впливає озброєння їх необхідними знаннями.

Сучасні сім'ї відчують необхідність у знаннях про цілі, засоби й методи виховання підлітків, а нерідко – у корекції і компенсації розвитку дитини. Таким чином, у зміст психолого-педагогічної підготовки батьків включаються знання з багатьох людинознавчих наук, які сприяють підвищенню ефективності виховання підлітків у сім'ї [6, с. 19].

Сьогодні батьки із задоволенням відвідують тренінги, які сприяють підвищенню рівня їх психолого-педагогічних знань. Безумовно, підготовка батьків, населення України до виховної діяльності включає кілька взаємозалежних рівнів.

Дослідження проблем сім'ї та сімейного виховання показують, що батьки все більше потребують допомоги спеціалістів. Консультації та рекомендації

потрібні не тільки батькам підлітків групи ризику чи проблемним сім'ям – вони необхідні кожній родині на певному етапі її розвитку в силу її внутрішніх потреб та зростаючих вимог суспільства до родини як соціального інституту [1, с. 15].

Об'єктом сімейного виховання батьків можуть бути діти та молодь. Виховання батьків варто розглядати окремо від сімейної психотерапії та сімейної консультації з питань сім'ї та шлюбу.

Таким чином, у різних програмах виховання батьків ставляться різні завдання. В одних увагу зосереджено на керівництві поведінкою дитини, в інших – на її інтелектуальному розвитку, у третіх – на розвитку особистості та соціальної компетентності. Загальним для всіх програм виховання батьків є прагнення розширити їх самостійність при розв'язанні певних виховних завдань, а також при виборі моделі поведінки в різних ситуаціях. Завдання виховання батьків можна класифікувати відповідно до особливостей кожного з періодів розвитку дитини, а також переліку тих проблем, які дитина повинна вирішувати на кожному етапі самостійно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленька Г. В., Богініч О. Л., Машовець М. А. Здоров'я дитини від родини: Як виховувати в сім'ї здорову дитину від народження до повноліття. Київ, 2006. 220 с.
2. Івах С. М. Особливості педагогізації батьків дітей шкільного віку . *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2013. Вип. 37. 672 с.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ „Видавничий дім „Плеяди”, 2017. С. 18.
4. Оржеховська В. М., Кириченко В. І., Ковганич Г. Г. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі : практико орієнтований посібник. Харків, 2007. 200 с
5. Перепелюк І. Р. Методичні рекомендації до курсу „Теорія та методика співпраці з родинами”. Чернівці, 2017. 32 с.
6. Янкович О. І. Педагогіка забави в теорії і практиці школи України й Польщі. *Педагогічний альманах* : зб. наук. праць. Херсон: КВНЗ „Херсонська академія неперервної освіти”, 2017. Вип. 36. С. 19–24.

Савченко Л.,
*аспірантка кафедри педагогіки,
методики викладання історії та
суспільних дисциплін
Національного університету „Чернігівський колегіум”
імені Т.Г. Шевченка м. Чернігів
Науковий керівник: Тимошко Г. М.,
доктор педагогічних наук, професор
Національного університету „Чернігівський колегіум”*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ

Зміни, які відбуваються наразі в суспільстві, потребують, крім оновлення традиційних схем управлінських відносин, ще й наповнення новим змістом професійної діяльності керівників закладів загальної середньої освіти щодо здійснення та реалізації освітньої політики держави в цілому та закладу зокрема. У сучасних умовах важливим фактором підвищення ефективності діяльності освітнього закладу стає розвиток людського потенціалу, наповнення його професійно підготовленими кадрами, здатними: своєчасно позбуватись успадкованих непродуктивних стереотипів професійної діяльності та кваліфіковано відповідати на соціально-орієнтовані вимоги, які ставляться до керівників ЗЗСО стосовно їх професіоналізму; чітко та якісно виконувати функціональні обов'язки в ситуації постійних змін; глибоко осмислювати свої недоліки та професійні надбання, оцінюючи ефективність їх використання в процесі управлінської діяльності, приділяючи при цьому особливу увагу безперервному професійному розвитку[6].

У суспільстві, що розвивається на демократичних принципах, лідерство, поряд з ринковими відносинами і конкуренцією, виступає в якості дієвого, ефективного інструменту суспільного розвитку, в тому числі й соціального прогресу. Відповідно, лідерство дозволяє проявити перспективні, ще незадіяні бажання, прагнення, які можуть у процесі їх реалізації змінити ситуацію, збагатити й оновити процеси реформування освітньої сфери, а також здійснити „прорив” на провідні позиції системи освіти країни, регіону, конкретного освітнього закладу, а також окремих груп і особистостей.

Проблеми, пов'язані з управлінням закладом загальної середньої освіти, досліджувалися в роботах Л. Даниленко, Н. Клокар, О. Онаць, Л. Паращенко, О. Пометун, Г. Сазоненко, Т. Сорочан та ін. Феномен лідерства досліджується в роботах Дж. Роста, Р. Стогділла, Б. Басса, Г. Юкла, Д. Дея, П. Нортхауза, К. Лейзвуда та ін. Проблематиці упровадження лідерства у закладах освіти присвячені роботи Т. Буша, Р. Воллейса, Б. Девіса, Ф. Інгліша, С. Калашнікової, М. Лінча, Дж. Мерфі, Р. Паркера та ін. Зацікавленість викликають роботи британських науковців з Лондонського центру з лідерства в освіті (Р. Вілкінс, П.

Ерлі, К. Рілі, А. Харріс), присвячені питанням управління сучасною школою, розвитку лідерства в закладах загальної середньої освіти.

Термін „лідер”, як і „лідерство”, має різні трактування. Лідер, вважає В.В.Ягоднікова, – це член групи, за яким вона визнає перевагу в статусі та надає право приймати рішення у важливих для неї ситуаціях; індивід, здатний виконувати основну роль в організації спільної діяльності і регулюванні взаємостосунків у групі; людина, яка завдяки своїм особистісним якостям, впливає на членів соціальної групи [6].

Науковці з країн пострадянського простору у своїх дослідженнях феномену лідерства відчують вплив своїх закордонних колег і спираються на їхню методологію [4]. Серед вітчизняних дослідників слід виділити роботи С. Калашнікової, присвячені запровадженню лідерської парадигми в професійну підготовку управлінців в освіті, бізнесі та на державній службі [5]. У сфері освіти дослідники є прихильниками різних теорій для пояснення лідерства в навчальних закладах, користуючись множиною моделей, від бюрократичних, формальних, політичних моделей (менеджеральне, транзакційне лідерство), з їх прихильністю до авторитарних стилів управління та визначальної ролі керівника освітньої установи, до колегіальних, нелінійних моделей (трансформаційне лідерство – Б. Калдвелл, Дж. Спінкс, І. Салех, М. Све Хайн; постмодерне – Ф. Інгліш; етичне – Дж. Джіанкола, Дж. Хатчісон; розподілене – А. Харріс; лідерство-служіння – Р. Воллейс та ін.), з орієнтацією на демократичні норми, цінності та активну участь співробітників в управлінні закладами освіти [5, с. 29–30].

Освіта нашої країни переживає трансформаційні моменти, які пов'язані, з одного боку, з трансформацією змісту освіти, з іншого – трансформацією самих закладів освіти, зокрема, автономізацією шкіл. Автономія в діяльності закладів освіти продукує свободу у формуванні команди, прийнятті рішень, вирішенні фінансових питань, що є однією з умов підвищення якості освіти закладу.

Автономізація дає управлінцю на місці вирішувати пріоритетні питання діяльності. Але не всі школи сьогодні є автономними, і на це не в останню чергу впливає готовність керівника закладу до такої відповідальності. Керівник сучасного ЗЗСО повинен мати не лише професійні знання, уміння і навички, але і певні лідерські якості, що дозволить йому успішно реалізувати свій творчий потенціал в управлінській діяльності.

Часто, розглядаючи поняття керівник і лідер, їх позначають як синоніми і представляють лідерство як одну з ролей керівника. Однак між керівництвом і лідерством існують деякі відмінності. Лідерство означає здатність вести за собою людей. „Велич лідера – не в його власній силі, а в здатності надавати сили оточуючим його людям. Лідер надихає людей і вселяє ентузіазм у

працівників, передаючи їм своє бачення майбутнього і допомагаючи їм адаптуватися до нового, пройти етап змін” [1]. На відміну від лідерства, керувати – означає направляти діяльність підлеглих, відповідати за прийняття управлінських рішень, бути офіційним представником організації. Під лідерами в освіті традиційно розуміють управлінський персонал навчальних закладів – працівники, трудова діяльність яких спрямована на реалізацію управлінських функцій.

Здійснюючи аналіз наукової літератури, ми бачимо, що вченими встановлено низку відмінностей між поняттями „лідер” і „керівник”. Ключові відмінності полягають у тому, що керівник – це адміністратор, який спирається на систему, працює за цілями інших, використовує доводи, контролює. Лідер – це новатор, який мотивує колег, працює з цілями очолюваної ним групи, надихає, довіряє, надає імпульс руху, є ентузіастом, володіє найважливішими для групи особистісними якостями. Нові умови функціонування закладів загальної середньої освіти вимагають створення нових моделей та механізмів стратегічного управління на державному, організаційному, особистісному рівнях. Стратегічне управління потребує ефективного лідерства. Важливе місце при цьому належить формуванню індивідуальних особливостей та лідерських компетентностей керівників вищого рівня (топ-менеджерів), які мають ініціювати процес стратегічного розвитку організації, установи, закладу, засвідчуючи не лише формальне, а й функціональне лідерство [2].

Р.Стогділл тлумачить поняття „лідер” таким чином: це член групи, який володіє фокусом групових процесів, мистецтвом дійти згоди, а з погляду рольової диференціації має власні позиції [3]. Лідерство має велику кількість трактувань і форматів. Лідером є людина, яка веде за собою команду задля досягнення спільної мети. Але шлях лідера разом з його командою може бути різною. На це впливають цінності лідера, його фокусу на результат, ставлення до членів команди тощо. Д. Гоулман, Р. Бояціс та Е. МакКі виділяють шість типів лідерства[3]: ідеалістичний, навчаючий, товариський, демократичний, амбіційний, авторитарний.

До специфічних якостей лідера належать: – організаторська прозорливість – тонка психічна вибірковість, здатність зрозуміти іншу людину, проникнути в її внутрішній світ, знайти для кожної людини місце залежно від індивідуальних особливостей;

– здібність до активної психологічної дії – різноманітність засобів дії на людей залежно від індивідуальних якостей, ситуації, що склалася;

– схильність до організаторської роботи – потреба брати на себе відповідальність.

Синтезуючи поняття „керівник-лідер”, „справжній керівник закладу освіти – лідер” з терміном „якість”, ми розуміємо лідерські якості керівників ЗЗСО як різновид соціально-психологічних якостей особистості керівника, який відбиває її ставлення до інших та суспільства, дозволяє здійснювати значний вплив на членів педагогічного колективу, сприяє створенню позитивної атмосфери в групі, виявляється в її стійкій активній, відповідальній суспільній поведінці та вчинках, спрямованих на організацію й управління взаємостосунками у закладі для досягнення колективних цілей найоптимальніше. Ми переконані, що розвиток лідерських якостей керівників ЗЗСО має бути панівним напрямом процесу підвищення кваліфікації або професійного розвитку керівників в умовах післядипломної освіти. Саме система розвитку лідерських якостей керівників ЗЗСО має забезпечити накопичення ними нових знань про суть лідерства, формування лідерського світогляду, отримання досвіду лідерської взаємодії, що, зрештою, зумовлює успішне лідерство. Уточнення сутнісних характеристик феномена лідерства дає нам підстави визначити найбільш ефективний шлях для дослідження проблеми розвитку лідерських якостей студентів в умовах післядипломної освіти. Система навчання лідерів має охоплювати, з одного боку, підготовку до безпосередньої практичної діяльності в сфері управління, що пов'язано з розвитком аналітичних, комунікативних, організаторських здібностей. З іншого боку, необхідною є орієнтація на самовдосконалення особистості, виховання здатності до самоорганізації, самодисципліни, самоаналізу, самооцінки результатів діяльності. Нині серед топ-менеджерів усе більшого поширення набувають тренінги щодо формування і розвитку лідерських навичок, у процесі яких учасники освоюють різні аспекти управління, наприклад, мотивацію підлеглих, ухвалення рішень, організацію роботи в командах тощо.

Отже, аналіз сучасних теорій свідчить про те, що справжній лідер – це „командний гравець”, здатний до колективної взаємодії, керівник-інноватор, який має глибокі знання в різних сферах, здатний постійно вчитися.

Феномен лідерства проявляється у взаємодії керівника-лідера із співробітниками у процесі спільної діяльності. Лідерство має чітко виражений процесно-орієнтований характер. Від моделей лідерства з одним складником – керівник-лідер”, ми переходимо до формули з трьома складниками „лідер – послідовники – процес управління”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко С.В. Авторитет та лідерство командира в сучасних умовах / С.В. Василенко // Вісник національного університету оборони України, 2013. – № 6 (37). – С. 196–

2. Вісник післядипломної освіти. Випуск 8(37) „Серія „Педагогічні науки”

Ефективний керівник. Модульний тренінг 4x4”, Тренінгцентр. [Електронний ресурс]. 2019. 5.

Ершов А.А. Лідер и авторитет / А.А. Ершов. – Л., 1991. – С. 102

Р 4. Евтихов О. В. Стратегии и приемы лидерства: теории и практика. – СПб. : Речь, 2007. Е 238 с.

Р 5. Калашнікова С. А. Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства : монографія / С. А.Калашнікова. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. Л 380 с.

Н 6. Розвиток лідерських якостей : програма тренінгу / Алла Богданівна Мудрик, Кристина Юріївна Шишкіна. – Луцьк, 2013. – С. 120

7. В.В. Ягоднікова. – Одеса : Піденноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського, 2005. – С. 190.

Морозова О. В.,
асистент кафедри
технологічної та професійної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
м. Глухів

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ОБ’ЄКТА ПРАЦІ В ПРОЦЕСІ ВИГОТОВЛЕННЯ М’ЯКОЇ ІГРАШКИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Процес розвитку системи освіти в Україні висуває проблему пошуку нової філософії освіти, інших форм освітньої діяльності, нових засобів навчання, принципово інших технологій, спрямованих на розвиток особистості, її трудове виховання, покликаних підготувати людину до життя і зробити її конкурентоспроможною. І це, в першу чергу, визначається рівнем розвитку системи освіти, її орієнтацією на сучасні соціально-економічні вимоги.

Зміст сучасної навчальної програми трудового навчання орієнтований не тільки на формування певної системи знань, умінь і навичок, а й на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, які покликані наблизити процес трудового навчання до життєвих потреб учня, його інтересів та природних здібностей.

Метою базової середньої освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та

самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу [1].

Зміст навчання учнів з трудового навчання, як і з будь-якої іншої дисципліни, регламентується навчальною програмою „Трудове навчання 5-9 класи”. Оновлена програма з трудового навчання, що почала діяти з 2017-2018 навчального року, містить орієнтовний перелік об’єктів проєктно-технологічної діяльності учнів. Формування змісту технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання здійснюється саме на основі об’єктів проєктної діяльності, а не технологій, як це було передбачено попередніми програмами. Це дає змогу одночасно проєктувати та виготовляти один і той самий виріб за допомогою різних основних та додаткових технологій, що є особливо зручним у класах, які не поділяються на групи [4, с. 10].

Однак, необхідно пам’ятати, що підбір об’єктів праці необхідно здійснювати на основі певних вимог, які в першу чергу повинні гарантувати можливість реалізації освітніх завдань програми (очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів). У зв’язку з цим значно збільшується відповідальність вчителя за правильний вибір об’єкта праці. До основних критеріїв цього вибору належать: технологічність, функціональність, актуальність, трудомісткість, художньо-естетична значимість, семантичне навантаження, енергоємність, матеріаломісткість.

У виготовленні м’якої іграшки можуть поєднуватися різні елементи рукоділля: шиття, вишивка, аплікація тощо. В процесі роботи учні можуть вдосконалити майстерність ручного шиття, машинного шиття, оволодіти мистецтвом поєднання кольорів, вивчити технологічні процеси шиття іграшки з різних матеріалів і можливості коригування викрійки. Крім того в процесі проєктування м’якої іграшки вчитель може так побудувати навчальний процес, що учні на практиці виконують різні операції зміни морфологічних якостей об’єкта (форми, конфігурації, розмірів, розташування частин тощо), що відповідає такому методу проєктування, як комбінаторика. Найчастіше у даному випадку застосовуються такі операції:

- зміна кількості елементів, які утворюють ціле;
- зміна елементної бази (об’ємних і геометричних деталей);
- зміна матеріалу, фактури і кольору.

Зазначена мета досягається шляхом залучення учнів на уроках трудового навчання до проєктної діяльності як провідного засобу розвитку і навчання учнів, формування у них здатності до самостійного навчання, оволодіння

засобами сучасних технологій, умінь конструювати власний процес пізнання і на практиці реалізувати заплановане.

У процесі організації уроку вибір об'єктів праці є одним з найважливіших етапів. Складність його пов'язана з багатьма факторами: вік учнів, матеріальна база для виготовлення обраних об'єктів, технологія виготовлення виробів, їх практичне використання і багато іншого. У зв'язку з цим при виборі об'єктів праці для учнів різних класів необхідно враховувати ряд вимог.

Основні з них такі:

1. Відповідність об'єкта теоретичному змісту програми.
2. Забезпечення виховних і розвиваючих функцій у процесі праці.
3. Наступність у виготовленні об'єктів праці.
4. Поєднання посильності і необхідної складності виготовлення об'єкта праці.
5. Поступове ускладнення об'єктів праці.
6. Забезпечення чергування видів діяльності.
7. Відповідність віковим особливостям учнів.
8. Суспільна значущість об'єкта.

Виконання всіх розглянутих вище вимог до об'єктів праці залежить від багатьох факторів:

- стану матеріально-технічної бази школи;
- кількості учнів і рівня їх підготовки;
- соціального оточення школи;
- творчої роботи педагогічного колективу школи, пошуку об'єктів праці учнів.

Виготовлення м'якої іграшки виховує працьовитість, формує самостійність, збагачує корисною інформацією в сфері декоративно-прикладної творчості. Виготовленням м'яких іграшок з інтересом займаються учні різного віку. Зрозуміло, що при цьому необхідно дотримуватись принципів наступності, поєднання посильності і необхідної складності виготовлення об'єкта праці, поступового ускладнення завдань і самих об'єктів праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений Постановою КМУ № 898 від 30.09.2020 р. http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
2. Курок В. П., Воїтелева Г. О., Ігнатенко Г. В. Науково-дослідна робота в технологічній освіті : навчальний посібник [для студентів спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)]. – Глухів: РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2016. 191 с.
3. Навчальна програма з трудового навчання для 5-9 класів. Київ: Видавничий дім „Освіта”, 2017. 80 с.

СЕКЦІЯ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВІСТИКИ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Малюк Ю. В.,
*заступник директора, викладач
філологічних дисциплін Наукового
лицею „Політ“ при Обласному
коледжі „Кременчуцька
гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка“
Полтавської обласної ради*

ДЕРЖАВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ – НА ЧАСІ: ІСТОРІЯ, СТАН, ДОСВІД

*Нації вмирають не від інфаркту.
Спочатку їм відбирає мову.
Ліна КОСТЕНКО*

Вишукана в розмові інтелектуалів, сувора та регламентована в діловодстві, легка й гнучка в бесіді друзів, образно багата, лексично наповнена в літературних творах... Такою постає українська мова перед нами сьогодні. Такою постає вона на сторінках перекладачів безлічі світових шедеврів, аби вітчизняний читач розширив свої літературні обрії.

Сучасна, перспективна, державна українська мова лунає з уст мовознавців, які пишаються її граматичною досконалістю, фонетичною довершеністю, стилістичним багатством, милозвучністю...

Цікава для вивчення іноземцям, які декламують твори класиків української літератури та інколи з подивом звертаються до своїх учителів української мови: „Чому ж українська мова не лунає з уст усіх громадян України?“

Цікаве та болюче питання, особливо коли замислюєшся над ним серйозно.

Складність мовного питання виникла неспонтанно. Саме трагічна історія Української держави обумовила його гостроту в сучасній Україні. Шістнадцять царських наказів про заборону нашої мови, шкіл, церковних служб, книжок, преси, перекладів, театральних спектаклів... З часом радянські постанови та розпорядження обмежили сферу її використання. Офіційно створювана двомовність на практиці зводилася до російської одномовності.

Але ми зупинимося сьогодні лише на періоді середини та кінця 20 століття.

Мовна ситуація, яка склалася в Україні, зумовлена неоднорідністю українського мовного простору як за територією поширення, так і за сферами застосування, що призводить до порушення мовно-культурної єдності, випадків непорозуміння, дає підґрунтя для спекуляцій на мовній темі. Зокрема, мовне питання використовується й державою-агресором у риторичі щодо мотивів її збройної агресії в Донецькій і Луганській областях та тимчасової окупації територій Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

ВІЙНА, МИР І МОВНА ВІЙНА БЕЗ МИРУ (1941–1989)

– 1958 – у ст. 20 Основ Законодавства СРСР і союзних республік про народну освіту закріплено положення про вільний вибір мови навчання; вивчення всіх мов, крім російської, за бажанням батьків учнів.

– 1959 – у Москві відбулася Всесоюзна термінологічна нарада. У її рекомендаціях проголошено „принцип мінімального расхождения в соответствующих терминах между русским языком и литературными языками народов СССР”.

– 1970 – видано наказ про захист дисертацій винятково російською мовою.

– 1978 – з’являється таємна постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР „Про заходи щодо подальшого вдосконалення вивчення й викладання російської мови в союзних республіках” (“Брежнєвський циркуляр”).

– 1983 – постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР “Про додаткові заходи з поліпшення вивчення російської мови в загальноосвітніх школах та інших навчальних закладах союзних республік” („Андроповський указ”), яким зокрема введено виплату 16% надбавки до зарплатні вчителям російської мови й літератури; директива колегії Міносвіти УРСР “Про додаткові заходи з удосконалення вивчення російської мови в загальноосвітніх школах, педагогічних навчальних закладах, дошкільних і позашкільних установах республіки”, спрямована на посилення помосковщення.

– 1984 – початок в УРСР виплат підвищеної на 15% зарплатні вчителям російської мови порівняно з учителями української мови.

– 1984 – Міністерство культури СРСР видало наказ про переведення діловодства в усіх закладах Радянського Союзу на російську мову.

– 1989 – постанова ЦК КПРС про „законодавче закріплення російської мови як загальнодержавної”.

– 1990 – прийняття Верховною Радою СРСР Закону про мови народів СРСР, де російській мові надавався статус офіційної.

Така політика призвела до того, що українська мова була практично витіснена з мовно-інформаційного простору міст, засобів масової інформації,

сфери обслуговування, асоціювалася з неprestижністю та безперспективністю, що активно використовувалося для штучного поділу українського суспільства.

Згадаймо 1989 рік. Україна ще є УРСР у складі СРСР. Але в жовтні цього року Верховна Рада УРСР приймає Закон „Про мови в УРСР”, у якому вперше за багатовікове існування українська мова отримує статус ДЕРЖАВНОЇ!

27 жовтня 1989 р. Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки прийняла Закон УРСР № 8303ХІ „Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української РСР”, яким до Конституції УРСР 1978 року було внесено зміни та проголошено, що „державною мовою Української Радянської Соціалістичної Республіки є українська мова”.

У Конституції України зазначено:

Стаття 10.

- Державною мовою в Україні є українська мова.
- Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.
- В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.
- Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування.
- Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом [6].

Стаття 12. Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави [6].

Закон „Про мови в УРСР” був розрахований на 10 років, тобто був націлений на поступове впровадження державності української мови. У 1999 році українська мова мала б чітко працювати як мова державного спілкування в Україні [5].

Що ж пішло не так, якщо ми сьогодні, у період російської агресії, говоримо про важливість української мови, необхідність переходу зросійщених громадян України на українську мову в офіційному мовленні (саме в офіційному, бо державна мова – це літературна мова, затверджена Конституцією як мова офіційного усного та писемного спілкування)?

Коротко згадаймо мовну політику нашої держави. Мовна політика – це система заходів (політичних, юридичних, адміністративних), спрямованих на регулювання мовних відносин у державі, зміну чи збереження мовної ситуації в державі.

Пріоритетом мовної політики в Україні (з метою подолання спричиненої багатовіковою асиміляційною політикою окупантів деформації мовно-культурного простору) є утвердження та розвиток української мови – головної

ознаки ідентичності української нації, яка історично проживає на території України, становить абсолютну більшість її населення (приблизно 79%), а також визначила назву держави [1].

Згадаймо основні тенденції державної мовної політики початку 21 століття.

Перший президент Леонід Кравчук: „Кожен народ, нація мають право пишати своєю мовою – і його треба поважати. Якщо ми живемо разом з росіянами, маємо поважати їхню культуру... Але ж адекватно й вони мають поважати нас!.. 12 мільйонів росіян мають знати дві мови. Знати! Українську й російську! Але державна мова одна!” – писав Леонід Макарович у щоденнику [1].

Леонід Кучма: „Перед виборами в 1999 році Кучма дозволив складати іспити в закладах вищої освіти російською мовою. Можливо, саме це було помилкою державної мовної політики незалежної України? ”

Ключовим вектором політики Віктора Ющенка, який прийшов на зміну Кучмі після Помаранчевої революції, була саме українська культура та історія.

У 2005 році під час інавгураційної промови Віктор Ющенко пообіцяв, що *„кожен може навчати своїх дітей мовою батьків”*, але запевнив, що російська мова обмежуватися не буде. Але вже за кілька років Ющенко заявив, що *“національний інформаційний простір має бути українським”* [1].

Указом Президента України Віктора Ющенка від 15.02.2010 № 161/2010 було схвалено Концепцію державної мовної політики [2].

Уся передвиборча кампанія Віктора Януковича і його політика загалом були спрямовані саме на надання російській мові статусу державної.

„Їх зараз примушують говорити українською мовою. Вони приходять додому, плачуть і не хочуть іти до школи, і таких прикладів дуже багато. Студентів з південного сходу України стало набагато менше з однієї причини, що вони не можуть пройти тести українською мовою”, – заявляв у 2008 році лідер „Партії регіонів” [1].

Закон України „Про засади державної мовної політики” (2012 р.). Цей Закон (Ківалова-Колісниченка) істотно розширював використання так званих „регіональних мов”, насамперед російської, а натомість у багатьох сферах фактично знівельовував державний статус української мови. Цей Закон продовжував діяти до 28.02.2018, до визнання його Конституційним Судом України неконституційним (тут варто звернутися до промови Павла Гриценка під час слухань питання мови в суді) [7].

„Армія, мова й віра – це не гасло. Це формула сучасної української ідентичності. Армія боронить нашу землю. Мова боронить наше серце. Церква боронить нашу душу”, – заявляв Петро Порошенко [8].

У свою чергу Володимир Зеленський навесні, коли ще не вступив на посаду, але вже переміг на президентських виборах, сказав, що буде зроблено аналіз “мовного закону” щодо дотримання “конституційних прав та інтересів усіх громадян”. І за підсумками аналізу відреагує відповідно до своїх повноважень. “Моя принципова позиція – держава має сприяти розвитку української мови шляхом створення стимулів і позитивних прикладів, а не заборон і покарань, ускладненням бюрократичних процедур, множенням кількості чиновників замість їхнього скорочення [3].

Закони України від 01.07.2014 № 1556VII “Про вищу освіту” та від 05.09.2017 № 2145VIII „Про освіту”, якими визначено порядок застосування державної мови у сфері освіти;

Закони України „Про телебачення і радіомовлення” та „Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення” щодо частки музичних творів державною мовою в програмах телерадіоорганізацій (Закон України від 16.06.2016 № 1421VIII „Про внесення змін до деяких законів України щодо частки музичних творів державною мовою в програмах телерадіоорганізацій”); Укази Президента України від 01.12.2016 № 534/2016 „Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадськості у цій сфері” та від 31.05.2018 № 156/2018 “Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України”.

Законопроект “Про забезпечення функціонування української мови як державної” у 2017 році був зареєстрований у парламенті під № 5670д та прийнятий Верховною Радою України в цілому 25.04.2019.

Наразі в Україні питання державності української мови є, як ніколи, актуальним.

Правовою основою для здійснення державної мовної політики в Україні є Конституція України (ст. 10), Закон України „Про функціонування української мови”, Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її в навчальному процесі в закладах освіти України.

08.07.2020 року Уряд призначив Уповноваженого із захисту державної мови (відповідно до ст. 244 закону України „Про забезпечення функціонування української мови як державної”) Тараса Кременя, який і наразі виконує

обов'язки уповноваженого, має сторінки в соціальних мережах, на державному сайті gov.ua розміщений „Блокпост державної мови” [4].

„В умовах російської агресії питання захисту державної мови та її утвердження – серед пріоритетних, тож сфера освіти має бути прикладом у питаннях захисту національних інтересів,” – наголошує Тарас КРЕМІНЬ.

Задля утвердження державної мови в закладах освіти Тарас КРЕМІНЬ надіслав листа до МОН України, у якому рекомендує створювати в кожному виші України відповідні україномовні простори, особливо це стосується півдня, сходу та центру України.

Прикладом створення таких територій української мови є Києво-Могилянська академія, яка на Вченій раді прийняла закон, у якому українська мова повинна бути не тільки на заняттях та в освітньому процесі, але й на всій території академічного містечка. Правила були прийняті на загальних зборах трудового колективу одностайно, хоча в коментарях дехто заперечував чинність таких правил. Проте адміністрація Академії наголосила, що це не заборона російської мови, а складова корпоративної культури академії, це створення території української мови (державна мова освітнього процесу – це не покарання, а усвідомлення національних цінностей).

Такі території української мови, зазначає Тарас Кремень, мали бути створені керівниками всіх вишів України ще в 90-х роках минулого століття. Виші повинні визначитися, громадянина якої країни вони виховують. Частина закладів вищої освіти цього не зробила вчасно. Тому складається така ситуація, як у Харківському національному університеті імені В. Каразіна: Уповноважений з питань захисту мови отримав 31 звернення від громадян щодо застосування мером Харкова Ігорем Тереховим недержавної мови та 7 звернень від студентів щодо застосування недержавної мови в освітньому процесі ХНУ імені Каразіна. Нещодавно на засіданні вченої ради Харківського національного університету імені В. Каразіна прийнято рішення про призначення першого в Україні уповноваженого з питань державної мови (на громадських засадах). Ним став Микола Філон – кандидат філологічних наук, завідувач кафедри української мови, заступник декана філологічного факультету з наукової роботи.

„Ініціатива, започаткована ректоркою Харківського національного університету імені В. Каразіна, надзвичайно важлива. Це й захист прав студентів на здобуття освіти державною мовою, і розширення мережі курсів з опанування української, і створення можливостей для опанування української як другої іноземної, – сказав Т. Кремень. – Така ініціатива важлива як для Харкова, так і для всіх міст України. Ми будемо радо вітати, якщо в кожному закладі вищої освіти будуть такі захисники мови!”

Нагадаємо, що відповідно до частини першої статті 21 Закону України „Про забезпечення функціонування української мови як державної” мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова. Згідно з 9 статтею мовного Закону володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов’язків зобов’язані керівники закладів освіти всіх форм власності, педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники [4].

У Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського призначено уповноважену з питань державної мови (на громадських засадах) – студентку цього університету.

Ще одним негативним прикладом порушення мовного закону є деякі школи Берегівського району Закарпаття. Зокрема, у більшості зі 108 шкіл Берегівського району Закарпаття функціонують класи з угорською мовою навчання поряд з державною, але в 37-ми з них не утворено жодного класу, у яких навчання відбувалося б лише державною мовою.

Також установлено, що в освітніх програмах та навчальних планах усіх шкіл району, у яких функціонують класи з навчанням угорською мовою поряд з державною, не визначено мову викладання кожного предмета. Така ситуація може призводити до інших порушень. Так, наприклад, керівництво Виноградівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №3 імені Жігмонда Перені повідомило, що в усіх класах предмети викладаються одночасно двома мовами: 70% – угорською, 30% – українською. Така форма навчання суперечить чинному законодавству, зокрема положенням частини шостої статті 5 Закону України „Про повну загальну середню освіту”. Закарпатська обласна рада запровадила програму утвердження державної мови на 2023–2027 роки.

„Мовний фронт – не поле для баталій, а нові можливості для національного єднання, утвердження наших цінностей та посилення обороноздатності. Захищаючи права наших громадян, утверджуючи українську мову, ми наближаємо Перемогу,” – стверджує Тарас КРЕМІНЬ.

Мова єднає українців і робить з нас сильну, по-справжньому європейську націю. Весь цивілізований світ сприймає українську як мову сміливих, волелюбних та нескорених. Тож спілкуватися українською, пропагувати та утверджувати знання про неї означає захищати національні інтереси та наближати нашу перемогу.

Безумовно, 2022-й увійшов до новітньої історії України як рік мовного ренесансу. Це не лише про українську як єдину державну в країні, адже динаміка переходу на українську унікальна. Підтримка України західним світом – це й спілкування українською мільйонами громадян більшості країн світу.

Слова „Слава Україні! Героям Слава!” стали символом боротьби за майбутнє світу та людські цінності. Українська опинилася серед найпопулярніших для вивчення у світі.

Повномасштабне вторгнення росії під гаслом так званого “захисту російськомовних” спонукало багатьох переосмислити своє ставлення до української мови як символу опору й боротьби.

Мова як головна ознака національної ідентичності стала найпотужнішим фактором нашого єднання, маркером „свій-чужий”. І сьогодні всі перемоги на мовному фронті – це наш важливий вектор контрнаступу. Утверджуючи та популяризуючи українську мову, ми працюємо на посилення обороноздатності та наближаємо омріяну Перемогу.

Підтримуючи українську, світ солідаризується з величною нацією Героїв,” – підкреслив Тарас Кремень, згадуючи про здобутки української мови протягом останніх років.

Укотре самі собі нагадуймо: російська мова для українців є чужою, протиприродною, ми її з власної волі не обирали, наших предків за українську мову століттями систематично винищували. Який ще сильніший аргумент потрібен для людини, яка мислить? Наше завдання в тому, щоб відродити й захищати своє, а не допомагати іншим народам шукати сенс їхнього буття. Не буде російської мови в Україні – не буде рецепторів, за які чіплятиметься вірус „русского міра”.

Досвід Франції та балтійських держав став би нам у пригоді. Зокрема політика Парижа визначає, що кожен претендент на здобуття громадянства Франції повинен виконати низку обов’язкових умов, включаючи ґрунтовні знання французької мови та історії, а сама країна не визнає поняття національних меншин, ані їхніх окремих мов і не приєдналася до відповідних інструментів Ради Європи. У балтійських країнах практикується позбавлення політичних прав частини громадян, які не бажають інтегруватися в мовне середовище суспільства країни їхнього проживання. Такі громадяни не можуть вплинути на стратегічні вектори внутрішнього розвитку та зовнішньополітичної орієнтації цих держав, що сприяє їхній стабільності.

Закони лінгвістики, закони війни, міжнародне право й міжнародний досвід говорять нам, що для успішного розвитку державного проекту “Україна” необхідна переважна одномовність, причому цією мовою мусить бути українська. Питання суверенітету, мови, правдивої історії вкрай небезпечно піддавати сумніву. Культивування скептицизму у відношенні до власних фундаментальних національних цінностей – це головна зброя агресора, у цьому суть його політики деморалізації.

Мова є важливим фактором геополітичної ідентичності національної держави, її інтересів у глобальному просторі політики. Сильна та жива державна мова є гарантією присутності країни в площині світової культури й цивілізації, створює унікальний контекст глобального розвитку людства. Держава з чіткою національною та мовною ідентичністю має широкі можливості презентації власної волі в сучасному світі.

Збереження й розвиток української мови є запорукою збереження української держави, і на її захист повинні бути спрямовані охоронні дії держави, оскільки людина виступає конкретно-історичною й національно-культурною індивідуальністю, є носієм мови, а отже, і носієм духовної культури нації.

Маємо безліч прикладів, коли в руках великої людини слово стає сильнішим за меч, а відтак лише в руках сильної влади воно буде здатне поєднати роз'єднані групи в сильну духовну націю.

Таким чином, спрямованість державної політики на зміцнення позицій української мови не лише в повсякденному житті, а й у сфері державного управління та суспільного життя сприятиме збереженню цілісності держави, розкриттю нових горизонтів для розвитку країни взагалі та суспільства зокрема, виведенню України на рівень світових зразків, долучення її до кращих моделей ефективного державотворення шляхом упровадження консолідуючої мовної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мовна політика в Україні в роки незалежності 1991 – 2021 рр. <https://naurok.com.ua/prezentaciya-movna-politika-v-ukra-ni-v-roki-nezalezhnosti-1991---2021-rr-261394.html>
2. Концепція державної мовної політики, затверджена Указом Президента України від 15.02.2010 р. № 161/2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
3. Зеленський В. Моя принципова позиція... Новини. Суспільство. Політика 25.04.2019 <https://mind.ua/news/20196518-moya-principova-poziciya-zelenskij-prokomentuvav-uhvalenij-zakon-pro-movu>
4. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 №2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
5. Про мови в Українській РСР: Закон УРСР від 28.10.1989 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
6. Конституція України зі змінами 2023 рік №254к/96-ВР 28.06.1996. / Верховна Рада України. <https://urst.com.ua/konstytucija/st-10>
7. Про засади державної мовної політики: Закон України від 3.07.2012 р. № 5029-VI. Відомості Верховної Ради, 2013, № 23, ст. 218

8. Сурепін. С. Виступ П.Порошенка у Верховній Раді України. 20.09.2018
<https://zaborona.com/armiia-mova-vira-poroshenko-nazvav-formulu-suchasnoi-ukrainskoi-identitychnosti/>

Верба Д.О.,
учениця групи Л-11А
Наукового ліцею „Політ”
при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-
технологічна академія імені А.С.Макаренка
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: **Пономаренко О.О.,**
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри перекладу
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук

THE MAIN CHARACTERISTICS OF O. HENRY'S IDIOSTYLE

The study of the author's style is an extremely important component for understanding the text-forming activity. One of the main goals of artistic translation is the preservation of idiosyle.

Idiosyle (individual style) is a system of meaningful and formal linguistic characteristics inherent in the works of a certain author, with the help of which the author's method of linguistic expression embodied in these works becomes obvious [1].

In total, six groups of markers based on language levels can be identified [3, 55-56 c.]:

- Stylistic markers

This group of markers includes tropes – figures of speech that make the text more expressive and lexically diverse.

- Lexical-semantic markers

The lexical-semantic markers include, first of all, puns, oxymoron, author's occasionalisms and other elements that create a playful character of the text.

- Phonetic and intonation markers

This group of markers includes phonetic games and the use of alliteration, which is most often found in poetry and proverbs.

- Graphic markers

This group of markers includes the use of various font selections, italics, underlining, highlighting with capital letters, etc. in the text.

- Lexical and syntactic markers

Lexical and syntactic markers include the following techniques and constructions: unsegmented text, spelling and punctuation errors, reduction of sentences, violation of the rules for combining components in a sentence, incorrect agreement.

- Culturally significant markers

Culturally significant markers include techniques such as allusion, the use of archaic and foreign vocabulary.

One of the defining characteristics of a writer's personal style is the language of an artistic work, which reflects the author's aesthetic credo, his perception and understanding of reality [2].

William Sydney Porter, better known by his pen name O. Henry, was an American writer known primarily for his short stories, though he also wrote poetry and non-fiction.

A striking constitutive feature of many of O. Henry's stories are the so-called author's comments, which are located directly in the text – the author can comment on the artistic means used, or even the development of the plot. For example, in the story „Gifts of the Magi”, O. Henry asks for forgiveness for „*broken metaphors*”. In his stories, O. Henry writes about ordinary people and their everyday life, but as the plot develops, the author introduces a paradox with an almost unpredictable ending.

The key element of all his work is always an interesting situation, which is considered as part of a humorous discourse. A distinctive feature of this situation is the violation of patterns and stereotypes of typical behavior of society.

To achieve irony and humor in his works of art, O. Henry actively expands the norms of literary language, strives to express all the diversity of reality, mixes language at different lexical levels. In the language of his stories, elements of colloquial speech, slang, etc. are often used. Thus, in O. Henry's short stories, he widely uses colloquial vocabulary and slangisms: the lying wretches mother-in-law. Many associations arise when analyzing words, phrases and sentences of novels.

One of the distinguishing features of O. Henry's idiostyle is numerous constructions with syntactic application. These short, fragmented sentences give the expression vividness, emotionality, focus attention on any component, help avoid verbal accumulation, unjustified repetition.

Also, in the works of O. Henry, the use of such a technique as zeugma is often found. Zeugma is a stylistic device based on a violation of semantic agreement in a phrase or sentence.

There is an example from the story „Gifts of the Magi”:

„They had met at the table d’hote of an Eighth street „Delmonico’s’’, and found their tastes in art, chicory salad and bishop sleeves so congenial that the joint studio resulted.’’

Here the word „*tastes*” refers to three words at once: art, chicory and bishop sleeves.

One of the distinguishing features of O. Henry’s idiostyle is humor, irony and other forms of the comic, which appear at all levels of speech. O. Henry’s stories describe one of the simplest periods in American literature – critical realism of the 19th and 20th centuries. But, despite this, the author entered the history of literature precisely as a master of humor and irony. Most of his stories are devoted to „little people” and his everyday life. After reading some examples from O. Henry’s story „Redskins Chief”, humor is noticeable at first glance. It is followed literally in every paragraph. However, this humor is not just to laugh and forget, it has a hidden meaning. And in general, he makes fun of the paradox of the entire life situation. So, humor is an integral part of O. Henry’s work, but the dominant feature of his author’s humor is the presence of deep meanings in each joke.

O. Henry’s work is an example of brilliant mastery of the short story genre. He knows no equals in mastery of expressive and precise detail, in building a sharp plot and, finally, in ingenuity in creating unexpected solutions.

Summing up the previous results, we can name the following dominant stories of O. Henry:

1. Bright stylistic skill.
2. An unusual plot with unexpected turns and an unpredictable outcome.
3. Brevity in plot development.
4. The author’s direct appeal to the reader regarding the peculiarities of the literary form of this story.
5. A combination of naive romantic idealism.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брославська Л. Я., Шевченко І. С. Ідіостиль і концептуальна ідіосфера автора у художньому дискурсі. Вісник ХНУ. 2012. №1023. С. 22–27.
2. Йогансен М. Як будується оповідання: Вибрані твори. Київ: Смолоскип. 2001. 360–398 с.
3. Лучинская Е.Н. Смысл текст и ситуация в социокультурном подходе к анализу художественного текста. *Язык в мире и мир в языке*. Сочи-Карлсруэ Краснодар. 2001. 55–56 с.

Seyid V. M
Associate professor, ULA

ANALYSIS OF ONOMASTIC UNITS IN THE COGNITIVE-FUNCTIONAL ASPECT

Key words: *onomastic unit, cognitive aspect, linguistic, extralinguistic, logical, denotate*

The parallel existence of language and thought, and their incompatibility have always been the cause of debate among linguists. Human thought always seeks language expression. However, since each language has its own way of expressing thoughts, language and thought cannot have a precise category of correspondence.

One of the problems of the relationship between language and thought is the relationship between words and concepts. The study of this problem began in ancient times, when disputes were arisen among ancient philosophers about the accuracy of correspondence between language and the things named through it. According to mythological thought, the name belonged to the thing. Ancient science broke this connection and placed thought between the name and the thing [5, c. 23].

In the study of the relationship between language and thought, including words and concepts, the Stoics (followers of the philosophy of Stoicism) made significant achievements. They pointed out that in the language of the barbarians this relationship is different, so that a word that makes sense in Greek has no meaning in the language of the barbarians. Aristotle noted that as soon as a word is first created, it is clear that it characterizes the symbol, not the nature of the thing named. Aristotle defines a name as "a symbol derived from conventional signs and sounds, unrelated to time, whose separate parts (sounds) do not express any meaning, and which refers to any individual or person." [1, c. 60, 78, 79].

According to the logician tradition, the name is both general and specific. The first opinions about the diversity of the class of names were put forward by ancient logicians and philosophers. Logicians of the 17th-19th centuries paid special attention to dividing names into classes consisting of groups of different principles and also to defining them according to the criteria of division.

Linguists rely on logic to understand the generality and abstraction inherent in all proper nouns. Logicians, on the other hand, rely on linguistics to provide a classification of an object or concept.

Word, Concept and Object Interrelation are given by researchers as Ogden-Richard, A.A. Reformatsky, S. Ullmann, etc. in three forms: extralinguistic (concepts that surround us: objects, events, etc.), logical (our perception of this object as other similar or dissimilar objects) and linguistic (sounds or sound sequences that make up

a word). Extralinguistic units that create language signs in the works of various researchers are called: expressed, denotate, designat, referent, object, thing; logical lexical units associated with the object: our idea of the object, such as content, meaning, thought, relation, semantic face and linguistic unit: word, name, signifier, denotator, designator, external person, expression, symbol and sound sequence. At the same time, some consider a sign to be a combination of three elements: sound sequence, extralinguistic information, and our perception of it (Sørensen, Ullmann). F. Saussure believes that the sound is equal to the word that is related to the sound sequence and remains in its linguistic form.

Linguistic marks are "binary". They have an external (expressive) (Saussure's terminology) and a semantic (expressed) face - from here the duality of form and meaning, expression and content.

Meaning is the interrelationship of name and thought, which creates each other in the human mind. In order to determine the meaning of a sign, it is not necessary to show the object, but to determine its denotation, which is its meaning equivalent, synonym. In order to identify the sign, it is necessary to analyze it by dividing it into semantic primitives [3, p. 18-19]. All signs except onomatopoeia are arbitrary. It is known that there is conventionality in the words formed by sound imitation. Natural and technical sounds that form onomatopoeia are presented by different peoples through completely dissimilar words. [2, p. 104]. The relationship between the lexical unit denoting the name and the meaning is a conditional relationship. In addition to the main meanings from which words are formed, they can also have additional, extraneous meanings. These additional meanings vary from person to person and nation to nation depending on various reasons (mainly extralinguistic). So, black and white colors have different connotations in different peoples in addition to their basic and direct meaning of expressing black and white things. For example, these colors have connotations as a symbol of mourning (black in the West and white in the East), as a direction of the earth (white-south and east, black-north and west), as a spiritual quality (white - pure, noble, brave, generous; black - gloomy, sad, unsuccessful, dirty). At the same time, they can present religious ideas (white shamans - who have a "connection" with heavenly bodies; black shamans - who have a connection with the underground world); socio-economic characteristics (white - exempt from heavy burden, black - tax burden), etc.

Some additional connotations can become independent meanings over time, losing their previous meaning. So, in Azerbaijan and some other areas, they call the West wind a black wind, forgetting the history of this name.

Because proper nouns are closely related to the concepts they express, they have a weak relationship with concepts. This feature of proper nouns was confirmed by A.A. Reformatzky giving different connotations of the name „шарик”: „шарик” -

small dog (having completely lost its previous meaning), „шарик” - small ball [2, с. 104].

This feature of proper nouns in French can be seen in the examples of Lion - city and lion - lion (animal), and in Azerbaijani language Alabash - dog nickname, Alabash - bus.

Names can also refer to legendary entities that do not currently exist or have never existed.

The reality or unreality of objects does not matter for onomastics. It is human fantasy that creates the image. Concepts arise according to its characteristics. For example, the image of "Centaur" (half man, half horse) creates different images in the minds of different people within the framework of known regions (a centaur cannot have a deer horn, a goat's hoof, a woman's face, etc.). Because, according to legend, centaurs were a whole tribe and each centaur had a separate name. According to legend, the centaur Chiron was very popular at that time and was even entrusted with the education of the tsar's sons.

The names of the heroes of literary works can also create different connotations. For example, Don Juan is a literary character, Don Juan is a man who is a female admirer.

The association of proper names and the images they express can be deepened and pass into original names and surnames. Numerous literary puns occur at this link in the chain of association. The choice of literary characters is related to this pun.

On the basis of various types of associations, the transition of the name from one object to another takes place. For example, Mercedes - a car, Mercedes – a girl; Volga - a river, Volga – a car; Araz - a river, Araz – a boy, etc.

It is very common to give well-known proper names to product brands. It is thought that there must be a connection between the concept and the named product that connects the famous speakers of the language with their named image. For example, the image of Heracles (Hercules) is associated with a man with a strong physique. In this plan, Hercules is used as a common noun. Oatmeal and porridge made from it give a person great physical strength, and the person who eats it is believed to be as strong as Hercules. In this way, the brand name of this cereal "Hercules" was born.

Thus, proper nouns have meaning only when they come into contact with objects and become language signs. Otherwise, they would be close to phonetic words. This is how the surname Verdi was given to an illiterate person who was offered to listen to the opera. In response to the offer, he said that he did not want to listen to all kinds of offers - *verti, verdi, alaverdi* or *beleberdi*.

Thus, proper nouns are diverse in composition, so it is difficult to distinguish the typical features of their characteristics and distinguish them from common nouns. For proper nouns, names are individual, while with common nouns, a whole group or class is named, for which it is not necessary to identify the named object - la *table* – a table, any table characterizes the general class, it is used with an article in the language. For proper nouns, a precise description of the named object must be given. Moreover, common nouns have a general connotation, while proper nouns carry only a single connotation. Both common nouns and proper nouns have additional meanings, and their presence or absence does not affect the status of the name [4, p. 122-136].

REFERENCES

1. General theory of proper name, "Nauka", Moscow, -1973, -p. 122-136.
2. Reformatsky A.A. Non-canonical phonetics, "Development of the phonetics of the modern Russian language", Moscow, -1966, -p. 104.
3. Sørensen H.S. The meaning of proper names with a definiens formula for proper names of modern English, Copenhagen, 1963, -p. 18-19.
4. Superanskaya A.B. General theory of proper name, "Nauka", Moscow, -1973, -p. 122-136.
5. Trotsky I.M. Problems of language in ancient science, "Antique theories of language and style", Lokid, Moscow, , -1936, -p. 23.

Плоха С.С.,
учениця групи Л-10А
Наукового ліцею „Політ”
при Обласному коледжі
„Кременчуцька гуманітарно-
технологічна академія імені А.С.Макаренка
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук
Науковий керівник: Пономаренко О.О.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри перекладу
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук

INTEGRATED ANALYSIS OF ENGLISH LANGUAGE TRADE NAMES

The research is the study of the set of properties of the functioning of English-language trade names in intercultural communication. The choice of this particular

line of work can be explained by the significant growth of interest in the study of the trademark as a social phenomenon.

The relevance of the research is due to the focus of the latest linguistic studies on the comprehensive study of linguistic phenomena in the interaction of their structural and communicative-pragmatic aspects, the tendency to the in-depth study of various types of onomastic units, and the increased of interest in the pragmatics of the word, as well as the insufficient level of coverage of the linguistic specificity of trade names in intercultural communication. The need for linguistic research of English-language trade names is significant for establishing the way they influence the mass consumer, revealing the motives for giving preference to one or another trade name, and for clarifying the question of why one phrase or word is sometimes enough to immediately evoke relevant associations and then create an idea of a whole set of qualities of goods or companies.

The research is dedicated to the study of structural, semantic and pragmatic properties of trade names. The scientific work reveals a comprehensive approach to the analysis of English trade names.

Trade names as a constituent part of brands are considered as a group of onomastic units of the lexical-semantic system of the English language.

The material of the research is 210 English-language trade brands of companies and trade names of products related to the spheres of food, light and heavy industry. These include food products, cosmetics, clothing, shoes, watches, computer equipment, consumer electronics, automobiles, telecommunications systems, financial services, etc.

English-language trade names are lexical units, for the formation of which words of living and dead natural languages, as well as invented words, are used.

In terms of structure, trade names are divided into simple (trade names-words: *Nike* sportswear and shoes, *Lifeway* food products) and complex (trade names-phrases: *Curl Friends* hair care products, *Fire and Ice* perfume, sugar substitute *Sweet and Low*) [3, c. 23].

Different parts of speech are involved in the creation of simple trade names: nouns in the singular (*Champion clothes*) and plural (*Trotters shoes*); verbs (*Sparkle paper towels*), adjectives (*Beautiful perfume*), numerals (*One perfume*), prepositions (*Versus perfume*), exclamations (*Whoopee drink*). The use of lexical units of different parts of the language in the role of a trading name leads to their substantiation.

Free word combinations of the following structural models are widely used to form trade names [2, c.112-116]: N+N (*Ocean Spray soft drinks*), N's+N (*King's Pride cigars*), N+and+N (*Fire and Ice perfume*), N+prep+N (*Fields of Nature vitamins*), A+N (*Gold Medal flour*), A+A (*Light Blue perfume*), A+and+A (*cosmetic*

wipes Soft and Gentle), V+and+V (*Mop and Glo floor cleaner*) and phrases that combine a noun and a numeral (*9 Lives cat food*).

The main ways of creating English-language trade names are affixation, contraction, abbreviation, telescoping, compounding, and semantic derivation.

A relatively small set of suffixes is used to create trade names. These are, as a rule, suffixes with a certain novelty and difference from the most productive morphemes of the English language (with the exception of the -er suffix):

- er / or (*Energizer batteries* – from to energize),
- o (*Sporto shoes* – from sport),
- a (*Inventa software* – from to invent),
- ie (*Wheaties breakfast cereals* – from wheat).

There are various structural types of abbreviations among trade names [2, c.113-115]. This is how you can distinguish trade names formed by shortening:

- apokops (*CAT crawler tractors* – from a caterpillar);
- apheresis (*vanilla cookies and Nilla wafers* – from vanilla);
- abbreviation of the middle of the word (*technology company Imation* – from imagination);
- abbreviations (*oil company BP* – British Petroleum);
- acronyms (*Australian airlines Qantas* – Queensland and Northern Territory Aerial Services),
- telescopes/blends (*Medtronic biomedical implants* – from medical and electronics).

The main sources of formation of the class of trade names are onomastic units – anthroponyms (*Jack Daniel's* (whiskey) – Jack Daniel, *Christian Dior* (perfume) – Christian Dior), toponyms (*Petra* (cigarettes) – an ancient city on the territory of modern Jordan, *Eden* (perfume) – from the name of the Garden of Eden, where Adam and Eve originally lived.); various lexical and semantic groups of appellatives; borrowings and artificial formations taking into account phonetic motivation [1].

According to the pragmalinguistic properties, a trade mark should attract the consumer and help a company stand out in the market. The symbolism of famous brands is so popular that many consumers buy just for it.

An ideal trade mark and its logo should address six functions: actual, expressive, reference, impressive, poetic, metalinguistic.

The logo is the face of the team. It doesn't have to be complicated. On the contrary, many brands with a world name have very simple symbols (a striking example is the well-known bitten *Apple* apple).

Summing up the previous results, we can conclude that a comprehensive analysis of English-language brands based on a communicative-functional approach to the study of trade names in the system of the modern English language made it

possible to establish that trade names as a linguistic reflection of brands belong to onomastic lexical units, and as a group of proper names can obtain their own characteristics.

Trade names perform a number of linguistic and non-linguistic functions. The nominative function is dominant because it is directly related to the naming of companies and their products. The trade name identifies the product it designates as a unique, unrepeatable object and at the same time correlates it with other similar objects of this kind. In addition, the trade name is a guarantor of the quality of the products it denotes.

The choice of a trade name for a brand is aimed at achieving a certain influence on the consumer, which boils down to attracting attention to the company or its products, causing the need to purchase the product. The main pragmatic task of a trade name is to influence the consumer and incline him to purchase one or another product.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вінаре́ва О. В. Структурний, семантичний і прагматичний аспекти англomовних торгових назв : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня докт.філол.наук: 10.02.04 Київ: КНУ ім.Т. Шевченка, 2005. 20 с.

2. Вінаре́ва О. В. Структурні та прагматичні особливості рекламних слоганів (на матеріалі сучасної англійської мови) *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія "Філологія"*. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2004. Т.7, № 1. С. 111–118.

3. Остапчук Т.П., Пащенко О.П. Аналіз архітектури портфеля брендів. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2021. № 21 (28). С. 23-25

Щербак Д. В.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 012 Дошкільна освіта

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А. С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

Науковий керівник: Яценко Т. В.,

доцент кафедри ПП та ДО

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А. С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

МОВЛЕННЄВА ГОТОВНІСТЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

Одним із важливих факторів готовності дітей до школи є мовленнєва готовність. Адже розвинена мова є показником комунікативного та інтелектуального розвитку дитини, а отже, запорукою успішного засвоєння знань. Це також показник особистісного розвитку дитини, засіб репрезентації її навчальних мотивів, показник змісту і стану її внутрішнього світу. Саме через мовлення дитина усвідомлює себе, виявляє своє ставлення до навколишнього, усвідомлює його різноманіття, формує і розкриває „Я-образ”, стає активним суб'єктом взаємодії.

Під мовленнєвою готовністю дітей до школи вчені розуміють існування навичок усного спілкування, уміння мислити та спілкуватися за допомогою мовних одиниць; усвідомлення знакової системи мови, спеціальних навичок у галузі читання і письма та здатності аналізувати мовні явища.

У поняття „мовленнєва готовність” входить цілий комплекс властивостей і якостей, яких має набути дитина дошкільного віку в процесі фізичного, розумового та естетичного розвитку.

Проблема мовної готовності дітей дошкільного віку до школи відображена у світовій та вітчизняній історії та педагогічному досвіді (Ю. Коменський, Й. Песталоцці, Ж. Піаже, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.). Зокрема, такі вчені розглянули окремих педагогічні та методичні аспекти мовної підготовки дітей до школи: А. Богуш [1], М. Вашуленко, В. Гербова, Л. Дейниченко, А. Іваненко, Л. Калмикова [2], Н. Орланова, Є. Ботович та ін.

Критеріями і показниками сформованості мовленнєвої готовності старших дошкільників до шкільного навчання визначено: фонетичну, лексичну, граматичну, діалогологічну, комунікативну компетенцію з показниками.

Критерії та показники мовленнєвої готовності дітей до школи:

I. Фонетична компетенція:

– Правильна вимова звуків (свистячі [с], [з], [ц], шиплячі [ш], [ж], [ч] та звука [р]; дзвінкі [в], [г, ґ], глухі [п], [т], [х] та звука [л]);

– Розвиток фонематичного слуху (вміння розрізняти на слух свистячі, шиплячі та сонорні [р], [л]; дзвінкі, глухі, проривні [б], [г], фрикативні [ц], [ч], [дж], [дз] приголосні звуки);

– Виразність мовлення (вміння правильно вживати логічні наголоси у реченнях; вимовляти речення з різною інтонацією; змінювати темп мовлення і силу голосу)

II. Лексична компетенція:

- Багатий словниковий запас (уміння вживати іменники, прикметники, дієслова, прислівники; добір антонімів, синонімів);
- Розуміння семантики (значення слів) (розуміння фразеологічних зворотів, переносного значення слів)

III. Граматична компетенція:

- Морфологічна правильність мовлення (вміння вживати іменники у родовому відмінку однини і множини; утворювати іменники за допомогою зменшувально-пестливих суфіксів);

- Синтаксична будова мовлення (вміння складати різні типи речень: прості непоширені, прості поширені (з прямою мовою; з однорідними членами), складнопідрядні (із різними сполучниками), складносурядні (із сполучниками); складати розповіді з власного досвіду з вживанням різних типів речень);

- Наявність оцінно-контрольних дій (вміння дітей оцінювати і контролювати власне мовлення, мовлення інших)

IV. Діамонологічна компетенція:

- Вміння будувати діалог з партнером (невимушено на запропоновану тему; за ситуацією на картинці);

- Зв'язні висловлювання репродуктивного характеру (вміння послідовно переказати знайомий текст; складати розповідь за серією сюжетних картинок);

- Зв'язні висловлювання творчого характеру (вміння складати казку; творчу розповідь за темою)

V. Комунікативна компетенція:

- Наявність формул мовленнєвого етикету (в різних ситуаціях спілкування: привітання, знайомство, прохання, вибачення, конфлікт у грі, звертання, прощання, подяка, співчуття, похвала, згода, відмова, побажання);

- Ініціативність спілкування:

– Як можна було звернутися до дівчинки?

– А як би ти вчинив?

– Що ти будеш робити в цій ситуації?

– Що потрібно було б зробити?

– А як ще можна було відповісти бабусі?

Таким чином, мовленнєва готовність старших дошкільників до школи стимулює інтелектуальну, емоційну, вольову та мотиваційну готовність дошкільників, а також їх готовність у сфері спілкування. Вона передбачає адекватну адаптацію дитини до умов шкільного навчання, нових вимог навчальної програми щодо засвоєння мовних норм і правил, мовних форм поведінки, необхідних для оволодіння мовними навичками. Мовленнєва

готовність дітей дошкільного віку є основою майбутнього навчання та професійної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М., Шиліна Н.Є. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі. Одеса: ПНЦ АПН України, 2003. 335с.
2. Калмикова Л.О. Психологія формування мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку: монографія. Лариса Олександрівна Калмикова. К.: Фенікс, 2008. 497 с.

Omelchenko J.,
Teacher
Regional College
„A.S. Makarenko Kremenchuk
Humanitarian and Technological Academy”
of the Poltava Regional Council
Kremenchuk

THE INFLUENCE OF LANGUAGE ON BRAIN DEVELOPMENT: *MYTH OR REALITY?*

The influence of language on brain development is a reality. Research has shown that language has a profound effect on the way the brain develops and functions. Studies have found that exposure to language during early childhood has a significant impact on the development of the brain's language-processing centers. Additionally, language has been found to influence the development of other cognitive skills, such as memory, attention, and problem-solving. Furthermore, language can shape the way people think and perceive the world. For example, bilingual individuals have been found to have better executive functioning skills than monolingual individuals. Therefore, language can have a powerful effect on the development of the brain and its cognitive functions.

Why is it important to shape the brain?

It is important to shape the brain because the brain is the organ responsible for all of our thoughts, emotions, and behaviors. Therefore, it is important to ensure that the brain is functioning optimally in order to promote mental health and well-being. Additionally, shaping the brain can help to improve cognitive skills, such as memory, attention, and problem-solving. Therefore, it is important to shape the brain in order to promote optimal cognitive functioning.

How Language Shapes the Brain?

Language shapes the brain in a variety of ways. First, language has been found to influence the development of the brain's language-processing centers. Additionally,

language can shape the way people think and perceive the world. For example, bilingual individuals have been found to have better executive functioning skills than monolingual individuals. Furthermore, language can influence the development of other cognitive skills, such as memory, attention, and problem-solving. Finally, language can affect the way people interact with others, as language can be used to build relationships and foster understanding. Therefore, language can have a powerful effect on the development of the brain and its cognitive functions.

Can we use learning a foreign Language to shape the Brain?

Yes, learning a foreign language can be used to shape the brain. As mentioned above, learning a foreign language can help to strengthen the brain's language-processing centers, improve executive functioning skills, improve memory and attention, and improve social skills. Therefore, learning a foreign language can be used as a tool to shape the brain and its cognitive functions.

How learning a foreign Language Shapes the Brain?

Learning a foreign language can shape the brain in a variety of ways. First, learning a foreign language can help to strengthen the brain's language-processing centers. Additionally, learning a foreign language can help to improve executive functioning skills, such as planning and problem-solving. Furthermore, learning a foreign language can help to improve memory and attention. Finally, learning a foreign language can help to improve social skills, as it can help to build relationships and foster understanding between people of different cultures. Therefore, learning a foreign language can have a powerful effect on the development of the brain and its cognitive functions.

The brain's ability to adapt to its environment explains how we become specialized to the sounds of our native tongue. All infants are born able to discriminate between the speech sounds of different languages, but eventually become tuned to the inputs they hear the most; neural pathways corresponding to native phonemes are strengthened, while those corresponding to foreign sounds are pruned. For bilinguals, this "universal" sound processing window stays open longer because of their exposure to richer language environments. In other words, the inputs that our brains receive shape how we experience the world around us.

Despite the fact that multilingualism is the norm rather than the exception, the monolingual model remains the standard for studying neurocognition. A review of over 180 studies recently published in the journal *Behavioral and Brain Functions* discusses how the challenges associated with juggling multiple languages can affect the way we perceive and respond to our surroundings, as well as the physical structure of the brain.

For example, neuroimaging has shown that bilingualism can enhance attention and sensitivity to sounds, even past infancy, and even if you begin to learn another

language later in life. Bilingualism can also make your brain more efficient at managing the immense volume of information streaming in on a second-to-second basis, helping you focus on what matters and ignore distracting inputs.

Both of these skills are critical for learning new languages, which may explain why learning a second language can make it easier for you to learn a third or a fourth. This is in stark contrast to older, now debunked, ideas that the brain only has room for one language (as if the brain divides up a fixed amount of space among languages, as opposed to being an active living organ with dense and interacting connections). Learning new language changes, and even optimizes, how you use what you already have.

To illustrate, extensive exposure to multilingual speech can result in the more robust encoding of sounds in the evolutionarily ancient brainstem, as well as increased gray and white matter in the primary auditory cortex. As a result, after training, even adults may find it easier to perceive foreign speech sounds, as well as mimic foreign accents, compared to monolinguals. [2]

What can ESL teachers do to use English as a tool for kids' brain development?

ESL teachers can use English as a tool for kids' brain development by providing a stimulating learning environment that encourages language acquisition. This can be done by providing meaningful activities that promote language development, such as reading, writing, and speaking activities. Additionally, teachers should provide opportunities for students to practice their language skills in real-world contexts. This can be done by having students engage in conversations with native speakers, participate in role-playing activities, and use technology to access authentic language resources. Finally, teachers should provide feedback and support in order to help students develop their language skills. By doing so, ESL teachers can help students develop their language skills and use English as a tool for brain development. [1]

What can parents do to use English as a tool for kids' brain development?

Parents can use English as a tool for kids' brain development by providing a supportive and encouraging environment for language learning. This can be done by reading and talking to their children in English, providing access to books and other resources in English, and encouraging their children to watch English-language movies and television shows. Additionally, parents can help their children practice their language skills by engaging in conversations with them in English, playing language-based games, and providing feedback and support. Finally, parents can help their children develop their language skills by enrolling them in English classes or tutoring sessions. By doing so, parents can help their children use English as a tool for brain development.

What can kids do to use English as a tool for their brain development?

Kids can use English as a tool for their brain development by actively engaging in language-learning activities. This can be done by reading books, watching English-language movies and television shows, and engaging in conversations with native speakers. Additionally, kids can practice their language skills by playing language-based games, writing stories, and participating in role-playing activities. Finally, kids can use technology to access authentic language resources, such as online dictionaries and language-learning apps. By doing so, kids can use English as a tool for brain development.

What are the sources of the ideas above?

The ideas above are based on research from a variety of sources. The influence of language on brain development, how language shapes the brain and how learning a foreign language can shape the brain and why it is important to shape the brain are based on research from the fields of cognitive psychology and neuroscience. The ideas about how ESL teachers and parents can use English as a tool for kids' brain development are based on research from the field of second language acquisition.

REFERENCES

1. Освіторія URL: <https://osvitoria.media/opinions/yak-nalashtuvaty-mozok-na-inozemnu-movu-oprylyudnyly-nove-doslidzhennya/> (дата звернення: 12.09.2021).
2. Sayuri Hayakawa, Viorica Marian. How Language Shapes the Brain. The ascent of Japan's Emperor Naruhito offers a lesson in the neuroscientific power of words. *SCIENTIFIC AMERICAN*.2019. NEUROSCIENCE. URL: <https://blogs.scientificamerican.com/observations/how-language-shapes-the-brain/> (date of access: 30.04.2019)

Молошна Б.О.,

здобувач освітньо кваліфікаційного рівня молодший спеціаліст,

Обласного коледжу

*„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради,*

м. Кременчук

*Науковий керівник: **Омельченко Ю. В.,***

викладач-методист циклової

комісії іноземної філології,

Обласного коледжу

*„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради,*

м. Кременчук

ВПЛИВ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НА РОЗВИТОК МОЗКУ УЧНІВ

Вивчення іноземних мов та їх викладання у закладах освіти має давні традиції й глибокі історичні корені на українських землях. Дослідники вважають, що знання „чужих мов” було поширене ще до впровадження християнства. Тогочасний урок іноземної мови мав три етапи: вступний (презентація граматичного матеріалу), тренувальний (побудова речень згідно з темою) та практичний (підставляння та доповнення граматичних форм). Переклад з іноземної мови рідною та навпаки мав засвідчити рівень володіння іноземною мовою. Розмовна мова мала другорядне значення. [5, с. 53-57]

Сучасна програма вивчення англійської мови для початкової школи складається з двох етапів – підготовчого (перший рік навчання) та основного (2-4 роки навчання). Перший рік навчання – це спеціальний підготовчий курс, метою якого є підготовка до засвоєння основних курсів. Практична мета навчання англійської мови в початковій школі полягає в тому, щоб закласти основу мовних здібностей учнів початкової школи, тобто сформувані початкові вимоги до вимови, словникового запасу, граматики та правопису, а також навичок аудіювання, говоріння, читання та письма в рамках навчального плану. [2, с. 2-3]

При вивченні іноземної мови важливо використовувати рідну мову, з якою діти вже знайомі. Подаючи матеріали, викладачі мають перекладати їх українською мовою. Діти повинні розуміти все, про що йдеться на уроках, тому, за потреби, вчитель пояснить їм рідною мовою дітей вимову звуків, правила гри тощо. [4, с.3-7]

Початковий етап навчання англійської мови у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі надзвичайно важливий, оскільки в цей період закладаються.

психолінгвістичні основи іншомовної комунікативної компетенції, необхідні та достатні для подальшого її розвитку й удосконалення. Тут відбувається становлення засад для формування іншомовних фонетичних, лексичних граматичних та орфографічних навичок, а також умінь сприймати на слух, говорити, читати й писати в межах заданих тем, визначених програмою. [1]

Молодший шкільний вік є оптимальним періодом для активного навчання соціальної поведінки, засвоєнню мовних, комунікативних знань, умінь і навичок, а також їх розуміння і грамотного застосування. [3, с. 3]

Для того, щоб уроки були продуктивними, вчителі повинні зацікавити дітей англійською мовою. Важливо використовувати ігрову техніку викладання англійської мови в початкових класах з урахуванням таких основних особливостей молодших школярів, як рухливість, активність, емоційність та

нестабільність уваги. Завдання у формі гри допомагають відволіктись від книг та правил та корисно провести час. [6]

Більшість дослідників сходяться на думці, що процес вивчення другої мови охоплює передбачувані та послідовні етапи, протягом яких учень переходить від відсутніх або обмежених знань до сфери другої мови на рівні передавача.

Етап 1. Підготовчий. Цей етап ще часто називають „мовчазним періодом”, коли учні, можливо, не розмовляють, але вони розуміють нові слова.

Етап 2. Початковий. На цьому етапі учні зазвичай можуть говорити простими фразами з одного або двох слів, а також демонструвати розуміння нового матеріалу, даючи короткі відповіді на прості запитання, наприклад, так / ні, або / або чи хто / що / де.

Етап 3. Виникнення усного мовлення. На цьому етапі учні починають будувати діалоги, можуть поставити просте запитання або відповісти на нього, наприклад: „Чи можу я вийти до вбиральні?”.

Етап 4. Проміжний етап володіння мовою. Учні починають будувати складні речення, висловлювати власну думку, просити роз’яснення, говорити довше.

Етап 5. Вищий рівень володіння мовою. Досягнувши цього етапу, учні вже мають достатній словниковий запас, володіють спеціальною предметною лексикою й за додаткової допомоги можуть брати повноцінну участь в уроці. [7, с. 39-40]

ЛІТЕРАТУРА

1. Іноземні мови. 1-4 класи: типові освітні програми та методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2019/2020 навчальному році/ упоряд.: М.Н. Шопулко. Харків: Ранок, 2019. 80с.

2. Калашник О. Ю. Особливості навчання англійської мови учнів початкових класів. Секція: Педагогічні науки. 2021.С. 2-3.

3. Косяненко Д. Е. Психолого-педагогічні основи навчання іноземної мови дітей молодшого шкільного віку. Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій Кафедра германської філології. 2020. С. 3.

4. Низовська О. - Іноземна мова у дошкільному закладі: методичні рекомендації //„Дошкільне виховання”, 2007 - №4, с.3-7.

5. Петренко Тетяна. До питання вивчення іноземних мов у навчальних закладах України ХХ століття. Калейдоскоп мов. 2021. Вип. 54, 56 с. ч. 4. С. 53-57.

6. Стом О. Ю. Навчальні ігри в початковій і середній школі / О. Ю. Стом, С. В. Рудь. – Харків: Вид. група Основа; 2010. – 87 с.

7. Українська для всіх: як навчати тих, для кого українська мова не є рідною / М. Костюк, І. Хворостяний, І. Унгурян. — Київ.: ТОВ "Видавництво "ЮСТОН", 2021. — 252 с.

Нагорна О. В.,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня, „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Комунального закладу вищої освіти
„Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж”
м. Вінниця
Науковий керівник: Скрипник Н. І.,
кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри української філології
Комунального закладу вищої освіти
„Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж”
м. Вінниця

ГРАМАТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК РІВНЯ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Проблема формування професійної мовознавчої компетентності здобувачів освіти знаходить відображення у державних документах, адже застосування мови в Україні гарантується Конституцією України та визначається відповідними Законами. Професія вчителя особлива, що потребує від людини, яка вирішила опанувати її, повної віддачі. Це не тільки професія, а й відчуття себе як високодуховної людини, креативної особистості. Наукою доведено, що виховати особистість здатна тільки особистість, яка завжди визначається рівнем знань, інтелекту, інтелігентністю, повагою до себе й до інших, почуттям власної гідності і, безперечно, вмінням відчувати слово та вдало ним користуватися [2, с. 23–27].

Досягти високого рівня мовної обізнаності здобувачів освіти можна, використовуючи ситуації проблемного навчання, моделюючи такі активні методи і форми їхнього втілення, які сприяють формуванню та всебічному розвитку мовної, мовленнєвої особистості. Сьогодні надзвичайно важливо, задовільняючи потреби суспільства, враховуючи соціальні функції мови, керувати процесом формування професійної лінгвістичної компетентності майбутнього фахівця. Сучасна мовна освіта орієнтована на соціалізацію особистості, на гуманістичний підхід до кожного студента, „мовне середовище, що формується мовним колективом через окремі мовні особистості, конструює мовний стан” [1, с. 30].

„Компетентний педагог – це людина, яка навчилася володіти своїми особистими емоціями та переживаннями, вміє знайти вихід зі складних життєвих ситуацій, людина з позитивною життєвою позицією та виховними установками [5, с. 287]. А тому тільки підвищуючи рівень знань, можна підвищити рівень їхнього засвоєння, застосовуючи

нестандартні творчі завдання, поступово ускладнюючи їх, просуваючись шляхом спроб та помилок, знаходячи просте рішення багатьох складних питань.

Кожний студент – це різний рівень мислення, мовлення, інтелекту, психічного сприйняття світу через мовні образи, що визначаються неоднаковим рівнем мовної підготовки, мовленнєвого оточення, іншими об'єктивними та суб'єктивними чинниками. Враховуючи те, що основним завданням сучасного навчання української мови як у школі, так і у ЗВО є навчання мови як засобу комунікації, переконані, що цей процес повинен здійснюватися за допомогою ґрунтовних теоретичних знань, їхнього узагальнення та практичного їх застосування шляхом вироблення відповідної комунікативної компетентності. Процес розвитку мовної особистості потребує постійної уваги, урахування зовнішніх та внутрішніх чинників, які впливають на неї, запровадження нестандартних ефективних засобів взаємодії виховання та навчання. Вчитель не вибирає собі учнів, а вступає у відносини з тими, хто прийшов навчатися [7, с. 115]. Переконані в тому, що саме лінгвістична компетентність свідчить про мовну та мовленнєву впевненість особистості, об'єктивному досвіді, що є завжди запорукою професійного успіху, засобом комунікативного впливу вчителя на учасників освітнього простору.

Керувати процесом набуття знань здобувачами освіти, безперечно, складно. Для цього потрібен неабиякий педагогічний досвід, особистісне усвідомлення доцільності застосування форм та методів роботи, постійні пошуки індивідуального стилю викладання, удосконалення самопідготовки.

Важливе місце у системі професійної лінгвістичної підготовки здобувачів освіти відведено грамати́чній компетентності як важливому складнику мовної компетентності.

Питанню грамати́чної правильності мовлення, з'ясуванню сутності грамати́чних норм української літературної мови присвячено чимало праць. Так, С. І. Дорошенко слушно зауважує: „Відзначувані в мовленні учасників освітнього процесу порушення правил граматики зумовлені як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами. Об'єктивні – це вплив оточення, в якому формується мовлення індивідуума. Суб'єктивними є причини, викликані слабким знанням грамати́чних норм. Подолання обох причин бачиться тільки в наполегливому вивченні основних положень морфології і синтаксису” [4, с. 124].

Відступи від морфологічних і синтаксичних норм сучасної української літературної мови знижують рівень культури мовлення ще більше, ніж „лексичні огріхи” [3, с. 56]. Так, порушення морфологічних норм спричинює морфологічні помилки: неправильне утворення відмінкових форм іменників: *п'ять кілограм, працює столярем* замість *п'ять кілограмів, працює столяром*; неправильне визначення грамати́чного роду іменників: *гостра біль, біла тюль* замість *гострий біль, білий тюль...* [6, с. 11].

Синтаксичні помилки – це порушення синтаксичних зв'язків між словами (норм керування й узгодження): *екзамен по математиці, згідно наказу замість екзамен з математики, згідно з наказом.*; порушення порядку слів у реченні; порушення порядку розміщення частин складного речення тощо [6, с. 12].

На нашу думку, на формування культури слова здобувачів освіти, впливає не лише збагачення словникового запасу, а й удосконалення граматичного ладу мовлення, щоб воно було гнучким, багатим, відповідало поставленій меті в кожній конкретній ситуації спілкування.

Відтак, на основі опрацьованої літератури з проблеми граматичної правильності мовлення, а також на основі власних спостережень за процесом мовлення, варто наголосити на значенні граматичних норм у мовній підготовці здобувачів освіти, привернути увагу мовців до граматичної правильності мовлення, виокремивши з цією метою основні морфологічні й синтаксичні норми української літературної мови. Оскільки, „культура мовлення на морфологічному рівні передбачає передусім уникнення помилок щодо вживання граматичних форм, що належать до різних змінних частин мови” [8, с. 73].

У мовленні доволі часто трапляються помилки, спричинені неправильним використанням родових форм окремих іменників, так, іменники *вуаль, емаль, бязь, жовч* жіночого роду, отже, правильно говоримо й пишемо: *тонка вуаль, ця емаль, гарна бязь, людська жовч.*

Помилки морфологічного характеру бувають спричинені також неправильним утворенням особових дієслівних форм, наприклад: *ходе, робе, баче, боряться, мелять* (нормативні форми: *ходить, робить, бачить, борються, мелють*). Уживаючи в мовленні дієслова *їсти, відповісти*, необхідно пам'ятати, що в 2-й особі однини це *їси, відповіси*. (*Надійко, ти даси мені прочитати цю книжку?; Максиме, що ти їси?; Як ти, Оксано, відповіси на поставлене запитання?*). Форми *їсти, дасиш, відповісиш*, часто вживані мовцями, ненормативні, вони спотворюють мовлення, порушують його граматичну (морфологічну) правильність.

Варто пам'ятати, що числівник *півтора* поєднується з іменниками чоловічого й середнього роду в Р. в. однини, а числівник *півтори* – з іменниками жіночого роду в Р. в. однини. Тож утворення *півтора години, півтори яблука, півтори метра* ненормативні; правильно – *півтори години, півтора яблука, півтора метра*.

Грамматична правильність на синтаксичному рівні передбачає уникнення помилок, пов'язаних із побудовою словосполучень і речень. Скажімо, ненормативним є словосполучення: *навчати мові*: потрібно вживати іменник у Р. в., отже: *навчати (кого? чого?) мови*. При дієсловах *говорити, піклуватися, турбуватися, розповідати* й інших уживають прийменник *про*: *говорити про Україну, турбуватися про батьків*. Уживання у цих і подібних до них випадках прийменника *за* свідчить про порушення норми. Увиразнюють мовлення, роблять його гнучкішим односкладні речення, у яких

головний член виражений безособовою дієслівною формою на *-но*, *-то*, наприклад: „*Усі слова вже сказано*” „*Перемогу здобуто*”.

Ненормативність усного й писемного мовлення засвідчують такі неправильно утворені сполучення слів. Завдання 1. Культура мовлення:

Неправильно	Правильно
хочу відмітити	хочу зауважити
два лікаря	два лікарі
на Україні	в Україні
повернувся з Парижу, з Єгипта	повернувся з Парижа, з Єгипту
перше блюдо	перша страва
продовження слідує	далі буде
у червні місяці	у червні
відкрити книжку	розгорнути книжку
отримати освіту	здобути освіту
обидвох держав	обох держав
з п'ятидесятиліттям	з п'ятдесятиліттям
кидається в очі	впадає у вічі
задавати питання	ставити питання
тяжке положення	важке становище
прийти по справах	прийти у справах
спішна справа	нагальна справа

Завдання 2. Будь ласка, пишть окремо „*будь ласка*”. Це усталене словосполучення пишеться окремо (без дефіса) та виділяється з обох боків комами. Тут немає частки „*будь-*”, а є окреме слово. Це змінене словосполучення „*будьте ласкаві*”.

Завдання 3. *Решта чи здача?* Запам'ятайте: у магазинах ми беремо *решту*, а *не здачу*. Колись цей варіант вважався допустимим, але в українській мові уникають скалькованих віддієслівних іменників. А замість „*здача іспитів*” правильно казати „*складання іспитів*”.

Завдання 4. Протягом осені не стій на протязі. Ще одна типова помилка: калька „*на протязі року*” замість „*протягом року*”. Протяг – це потік повітря, що в замкненому просторі виникає через отвори, розташовані один проти одного. *Говоримо правильно:* „У квартирі – протязи”. Коли ж маємо сказати щось про проміжок часу, слід говорити „*протягом*” або „*впродовж*”.

Завдання 5. *Бракує знань, бо був відсутній на уроці.* Відсутній – так ми кажемо зазвичай про істоту. Якщо ж чогось не вистачає, тоді треба сказати „*бракує*”.

Отже, морфологія і синтаксис як розділи граматики перебувають у тісному взаємозв'язку, оскільки відомо, що синтаксичні одиниці (словосполучення, речення) своїм будівельним матеріалом мають форми слів, які є предметом вивчення морфології.

Потрібно визнати, що без певної мовної підготовки та знань фонетики, лексики,

морфології, правопису неможливо у повному обсязі вивчити та збагнути майже неосяжний мовний простір синтаксису. Тому сучасні учасники освітнього процесу повинні здобути ґрунтовні знання з граматики, озброїтись належними вміннями й навичками з морфології та синтаксису для формування граматичної компетентності як складової професійної лінгвістичної компетентності здобувачів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Біляєв О. Про культуру мовлення вчителів-словесників, учителів загалом і не лише вчителів. *Урок української*. 2000. № 1. С. 23–27.
3. Бойко В. М., Давиденко Л. Б. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Київ : Академія, 2014. 320 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Єрмоленко С. Я. Культура мови. *Українська мова: Енциклопедія*. 2-ге вид. Київ : Видво, „Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. С. 285–286.
6. Караман С. О., Караман О. В., Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.
7. Кириченко Г. С., Кириченко С. В., Супрун А. П. Нариси загального мовознавства : навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.: у 2 ч. Ч. II : Основні етапи розвитку науки про мову. К. : Видавничий Дім „Ін Юре”, 2008. 224 с.
8. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. С. 16–25.

Серго Д. А.,
здобувачка освіти Наукового ліцею "Політ"
при Обласному коледжі
"Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка" Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: Бірюкова С.О.,
викладач філологічних дисциплін
Наукового ліцею "Політ" при Обласному коледжі
"Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка" Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ВИРАЖЕННЯ МОТИВУ НАДІЇ В СУЧАСНІЙ ПОЕЗІЇ ПРО ВІЙНУ ЗАСОБАМИ ДІЄСЛІВНИХ ФОРМ МАЙБУТНЬОГО ЧАСУ

24 лютого 2022 року війна прийшла несподівано й струсила всіх. Спротив загарбнику та самоутвердження розпочали тоді на різних рівнях, різними способами різні люди: військові Збройних сил України, Національна гвардія України, Сили територіальної оборони Збройних сил України, Служба безпеки України, волонтери, працівники МНС, лікарі, представники українських ЗМІ. Українські письменники також беруть участь у цій боротьбі. Їх голос іде з глибин – із української мови, яка відображає особливий спосіб бачення світу, культурних надбань, відчуття особистої гідності та цінування свободи [2].

Війна пов'язана зі сферою почуттів, із сильними враженнями й емоціями, що так чи інакше охоплюють громадян. Вона суттєво трансформує життєві цінності та пріоритети. Сильні почуття, зміна звичної картини світу та усталеного способу життя, втрата впевненості в завтрашньому дні – усе це особливо впливає на поетів, які за своєю природою є чутливими особистостями. Але більшість із них поряд із жахіттям війни відчуває надію на те, що скоро все зміниться для українців і прийдуть такі очікувані та вистраждані перемога та мир.

Жанрово-тематичні особливості сучасних віршів про війну в Україні були досліджені О. Шелюх, О. Легкою, Т. Пастухом, Л. Шекерою, Н. Касіч, С. Тарноручкою-Єрмак, С. Висовень, С. Праведною, Т. Григоренко, Н. Масюкевич, О. Папенко, О. Жаворонковою та ін.

Представлене дослідження – це спроба прочитати сучасну поезію про війну крізь призму мотиву надії, вираженої через дієслівні форми майбутнього часу.

Академічний тлумачний словник визначає надію як „впевненість у можливості здійснення чогось бажаного, потрібного, приємного; сподівання” [1].

Асоціативне поле іменника „надія” та дієслів „надіятися”, „сподіватися” в текстах сучасних віршів про війну представлене досить широко за допомогою дієслівних форм майбутнього часу.

Переживання надії стає енергією битв і перемог українських воїнів. Надія живиться активним спротивом окупантам і сама живить боротьбу проти російської навали.

У трактуванні авторів поезії найчастіше надія має активний, практичний характер, пов'язана з дійсністю, спирається на неї, як у творчості Богдана Томенчука:

Самі собі *постанемо* щитами...

І кожен меч - як виріс із руки... [3].

Таке ж сприйняття й розуміння надії у письменника Василя Махна:

ти біжи санітаре по вулиці

бачу жили на шиї здулися
ти неси – може *вдасться* спасти
породіллю оцю з Маріуполя [2].

А в іншому творі в наближенні й очікуванні перемоги Б. Томенчук бачить такими майбутні дії та здійснені мрії українців, які розуміє та підтримує сама природа:

Впадемо в намолений шепіт трави,
І небо *заквилить* чайно...
Та в світі, нарешті, *не стане* м#скви...
Тримайся, моя Україно... [4].

Поет чекає на історичні зміни: „Горить надія, мов різдвяна свічка, Від неї *спалимо* тебе, М**кво...” „Під цей осатанілий пафос герців Історію *станцюємо* навспак...” „І ми *зруйнуємо* стіну... Оту, кремлівську...” „Ми ще *відсалютуєм* їм На Красній площі...” „Ви ще при нашому житті *Сконаєте*, а не *помрете*...” [4].

Форми майбутнього часу в поезіях з таким мотивом можуть мати значення наказового способу:

Наступає висока мить.
Треба випити і налити.
Як вона сама не горить,
То *поможем* її спалити... [4].

Сподівання на стійкість і рішучість воїнів автор виражає через дієслівну форму майбутнього часу в таких рядках:

Рука *не здригнеться*, і воля тверда,
Віч-на-віч виходьте, ординці... [4].

У вірші Марини Пономаренко існування надії спирається на багатство досвіду й практики:

„Гітлера, Сталіна пережила, і цього *переживу*,
Скільки там того діла”, —
Баба Христина збирає траву,
Складає у пазуху, ближче до тіла... [2].

Таке ж сприйняття й у ліричного героя поезії Іллі Чернілевського:

І чуючи залпи свинячих гармат
Кажу собі впевнено:
Я повернуся [2].

Творчість Інни Гончар пронизана надією на справедливе покарання винних у трагедії українського народу; у ній звучить це непереможне бажання, намір, який обов'язково стане дійсністю. Інстинкти й афекти відіграють тут не останню роль:

І я зберу по волосинці усі зв'язки,
усі ключі за ниточки,
і я *торкатимуся* кінчиками пальців, ніби лезами.
Я – лялька-мотанка, що перетворюється на месницю.
Я буду *переслідувати* убивць
аж до вузла
на їхній шиї [2].

На перевагу сподіванням, підкріпленим діями людей, надія часто сприймається людьми як віра в Бога, у Його справедливість, захист, підтримку та допомогу, як у вірші Б. Томенчука:

Хай поведе молитва бабці Анни,
Мо', Бог *озветься* в найстрашнішу мить... [4].

Іншими словами, ліричний герой має надію на те, що „*воскресне Бог*”.

Жорстоким болем проймаються серця українців при згадці про полеглих захисників рідної землі. У багатьох поезіях із мотивом пам'яті про загиблих воїнів більшість дієслів виражають стан і вжиті в переносному значенні. Богдан Томенчук бачить майбутнє наших героїв в образах янголів-охоронців та оберегів:

Воскресне Бог... Але не вбитий воїн -
Двоім замало місця на хресті...
Він просто *буде снитися* весні...
Навчиться квітню малювати квіти,
І відвертати вибухи й софіти,
Від нас, іще живих на тій війні...
... Загиблі назавтра *постануть* піснями,
Невбитими римами болю і сліз,
Народе, віднині зійди письменами
І будь Україною завше і скрізь... [4].

Ліричний герой вірить у те, що всі жахи війни забудуться й проминуть, як сон:

І що було, прийдешнім лиш *насниться*,
А може лиш здається, що було... [4].

А пам'ять про героїв закарбується навічно:

І ти *запишеш* почерком мечів
За що вона, твоїм героям, слава... [4].

Письменниця Катерина Калитко у своєму вірші пророкує „настання часу істини, де все отримує правдиве ймення, і утвердження необхідності зберегти в пам'яті те, що відбувається, і розуміння охоронної та світотворчої сили мови” [2]:

Дивися – це любов. Я ще жива.
Це час, де все насправді називається.
Ось укриття в самому серці мови,
в яке ти *зайдеш* [2].

Богдан Томенчук переконаний, що пам'ять про синів України, які загинули, боронячи нашу свободу, ніколи не згасне й надихатиме на подвиги прийдешні покоління. Він сприймає надію на незабуття як одну з чеснот:

А по всім *буде* пам'ять аж по вінця налита,
І подібними внуки до полеглих синів... [4].

У вірші Інни Гончар бачимо асоціації мотиву надії з традиційними для української поезії й народної творчості мотивами тепла, весни, світла, радості:

Я *буду* в улюблених босоніжках,
вузьких темно-синіх джинсах
і твоїй сорочці
просто посеред вулиці
читати вірші.
Я *буду* *славити* богів,
що в мені їх пишуть... [2].

Життєствердним, переконливим, закличним славнем звучать слова Б. Томенчука про майбутнє українців і України:

Ми є і ми *будем*. Високі до зір.
Із Божої глини. Не бронзи...
Триває не зовсім футбольний турнір
За право зостатись під сонцем...
... Ти *будеш* жити, Україно,
Хай навіть крізь вдовиний сум,
І жодну лютню *не остудиш*,
і цю таку лютневу лють...
Ти просто *будеш*... Справді *будеш*,
Не треба іншого... Лиш *будь*... [4].

Таким чином, як показав аналіз, дієслівні форми майбутнього часу відіграють важливу роль в організації поетичних текстів про сучасну російсько-українську війну. Поряд із формами теперішнього та минулого часу, які виражають горе, болючі спогади, страх, запитання, на які складно знайти відповіді в умовах війни, форми майбутнього часу найчастіше втілюють активну надію, сподівання та віру в перемогу, торжество справедливості, настання миру та розквіту української нації та держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічний тлумачний словник (1970-1980). Словник української мови: вебсайт. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 08.03.2023)
2. Пастух Т. Поезія в час війни. Збруч: вебсайт. URL: <https://zbruc.eu/node/112014> (дата звернення: 08.03.2023)
3. Поезія, народжена війною. Звенигородська публічна бібліотека ім. Ю.С. Кримського: вебсайт. URL: http://www.zvenlib.in.ua/2022/12/blog-post_21.html (дата звернення: 08.03.2023)
4. Франківський поет написав після вторгнення десятки віршів про війну. Галицький кореспондент: вебсайт. URL: <https://gk-press.if.ua/frankivskyj-poet-napysav-pislya-vtorgnennya-desyatky-virshiv-pro-vijnu/> (дата звернення: 08.03.2023)

Кірічек І. Ю.,

викладач циклової комісії філологічних дисциплін

Обласного коледжу

"Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А. С. Макаренка"

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

ЕСЕЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПИСЬМЕННИЦЬКИХ НАВИЧОК

Есей посідає особливе місце в історії письменства. З одного боку це досить маргінальна форма, що перебуває на периферії художньої літератури, з іншого – найпопулярніший сучасний жанр, який панує повсюдно від особистих блогів до збірок-тріумфаторів. На думку американського письменника і літературознавця Джефа Портера, це цілком виправдано, оскільки „у своїй прямоті та особистісній спрямованості есей – ідеальна форма ХХІ століття” [7]. У швидкому і бурхливому інформаційному потоці зазначений жанр є тією бажаною зупинкою, що допомагає переосмислити культурний досвід і уникнути хаотичного перестрибування з однієї думки на іншу. Як підкреслює Ролан Барт, у самій природі есея закладене уподібнення до генезису людського мислення [7].

Нелінійна оповідь, непередбачувані повороти і відступи, уважність автора до деталей створюють ефект прямої взаємодії з аудиторією. Читач сприймає написане не як знання, що потребують опанування, а як розділений і пережитий досвід. Сучасний оповідач немовби промацує шлях до пізнання через сумніви і невпевненість подібно до „батька” есея – Мішеля Монтеня. Сам „читач чужих книг” [3, с.8] власну творчість характеризував як відображення людського розуму, заскоченого під час акту мислення, а інші автори, за словами українського перекладача Монтеня Анатолія Перепаді, "потрібні йому на те, щоб допомогти висловитись самому" [3, с.8]. Ці експерименти із

суб'єктивністю подарували літературі жанр, за допомогою якого будь-хто може „говорити як автор про те, що він відчуває як людина” [7].

Типологія і жанрові особливості есея залежать від його когнітивного стилю. Канадський літературознавець Грем Гуд виокремлює чотири типи мислення – подорож, розмірковування, читання, пригадування, що співвідносяться із чотирма жанровими різновидами: дорожній (the travel essay), етичний (the moral essay), критичний (the critical essay) і автобіографічний (the autobiographical essay) есей [6, с.25]. Як різновид документальної літератури цей жанр пов'язаний із реальністю, а відтак зосереджений на самому житті у всій його різноманітності і багатогранності. Жодна тема не заборонена, жодна структура не заборонена, щоразу можна вигадувати власну форму, зауважує американська есеїстка Енн Ділард [4, с.160].

Така свобода вираження – безцінний інструмент навчання, оскільки „час потребує виховання активної особистості, яка вміє не тільки знайти інформацію, а й грамотно, зв'язно, логічно, дохідливо й красиво сформулювати свою думку з будь-якого питання” [2]. Написання есеїв на практичних заняттях сприяє розвиткові аналітичних здібностей і критичного мислення, виробленню неординарного сприйняття різних явищ об'єктивної дійсності, а також забезпечує комунікативний, мовленнєвий, мовний, емоційний та соціокультурний розвиток студентів. Саме на учнівській есей покладається британський журналіст і спічрайтер Джералд Ворнер, називаючи його „останнім автентичним показником жанру” і „делікатною мініатюрою”, якою слід дорожити [5]. Однак ця мініатюра, незважаючи на довільність викладу і відсутність суворих рамок, вимагає від автора розуміння предмету і потребує дороговказів. На думку професора Гарвардського університету Тіма Вілсона, есей – це презентація не тільки особистих ідей, але й чужих думок, якими автор прагне засвідчити власну компетентність з певного питання [8].

Написання есея починається зі складання письмового плану, що міститиме найкращі ідеї. Їх варто залишити для основної текстової частини. Оповідь можна посилити влучними і сильними цитатами, які не тільки додадуть текстові авторитетності, але й прикрасять його. Якщо в хід піде цитування, слід обрати лише кілька найвдаліших тверджень і сконцентрувати увагу на трьох реченнях-репрезентаціях – представленні, використанні, тлумаченні. Головна вимога до цитат – істинність, адже багато хто апелює до Сократа забуваючи, що він нічого не писав. Друга важлива умова цитування – лаконічність, воно не має переважати над власними розмірковуваннями автора. Коли тему визначено, ідеї окреслено, "чужу мову" обрано можна переходити до написання есея, ідеальна структура якого включає п'ять параграфів:

1) Вступ і відповідь на питання, як автор збирається висвітлювати свою позицію.

2) Причини, через які варто підтримати запропоноване твердження.

3) Причини, через які варто відмовитися від запропонованого твердження.

(Друга і третя частини повинні продемонструвати обізнаність автора з певного питання. Вони можуть містити як опозицію тверджень, так і комплекс основних та другорядних причин за чи проти).

4) Основна і найважливіша частина есея, яка висвітлює факти, включає цитати та представляє аргументи у зрозумілому, логічному, послідовному вигляді.

5) Заключна частина дискусії, що впливає із попередньої і знаходиться на самому „денці” оповіді. Тут важливо обмежитися висновками і не створювати наступної дискусійної гілки.

Окрім орієнтовної інструкції з написання означений жанр потребує практики, необхідності, як влучно зазначає письменник Вільям Зінсер, „крутити мізками”, а ще, безумовно, знадобиться „стара добра мова з її інструментами” [1, с.11]. Застосовувати есей як освітній інструмент варто під час вивчення будь-яких дисциплін мовно-літературної галузі, а також на заняттях з красного письменства, сторітелінгу, копірайтингу. Результатом такої письменницької практики стане дисциплінованість, уміння відстоювати власну точку зору, добирати сильні аргументи, налагоджувати зворотній зв'язок із читачами чи слухачами, генерувати ідеї і сенси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зінсер Вільям. Як писати добре. Класичний посібник зі створення нехудожніх текстів / пер. з англ. Дмитро Кожедуб. Київ: Наш Формат, 2022. 296с.

2. Коваленко Людмила. Есе як ефективний вид навчальної роботи. URL: http://glazova.org.ua/wpcontent/uploads/2017/02/1.kovalenko_ese_jak_efektyvnyj_vyd_navch_roboty.pdf (дата звернення 07.03.2023).

3. Монтень Мішель. Проби. Книга друга. З французької переклав Анатоль Перепадя. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. 515с.

4. Annie Dillard. "To Fashion a Text" *Inventing the Truth: The Art and Craft of Memoir*, ed. William Zinsser. New York: Mariner Books, 1998. 223p.

5. Gerald Warner. *Essaying a genre* Engelsberg Ideas // 2020. September 3. URL: <https://engelsbergideas.com/notebook/essaying-a-genre/> (дата звернення 07.03.2023).

6. Graham Goode. *The Observing Self: Rediscovering the Essay*. London: Routledge Revivals, 2015. 226p.

7. Jeff Porter. *From a history and poetics of the essay* // *The Essay Review*. URL: <http://theessayreview.org/from-a-history-and-poetics-of-the-essay/> (дата звернення 07.03.2023).

8. Tim Wilson. How to write a good essay. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=liyFKUFCQno&t=162s> (дата звернення 07.03.2023).

Лашина О.М.,
заступник директора,
вчитель української мови та літератури
Кременчуцької гімназії № 1 Кременчуцької міської ради
Кременчуцького району Полтавської області

Лашина С. С.,
учениця групи Л-10Г
Наукового ліцею „Політ“
при Обласному коледжі
„Кременчуцька гуманітарно-
технологічна академія імені А. С. Макаренка“
Полтавської обласної ради,
м.Кременчук

ПАРЕМІЇ НА ПОЗНАЧЕННЯ КЛАСОВИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ МІЖ БАГАТИМИ І БІДНИМИ

У центрі уваги сучасної лінгвістики знаходяться проблеми, пов'язані з відображенням національної культури та історії в мовах. Роль мови в накопиченні культурних здобутків є значною. При цьому вона, як одна з основних ознак нації, виражає культуру народу, який говорить цією мовою, тобто створює національну культуру. Особливу пізнавальну цінність у цьому плані мають паремії, що є концентрацією усталених форм розумової діяльності етносу.

Сучасний рівень розвитку лінгвістики характеризується розширенням її традиційних об'єктів дослідження. У результаті мовні структури постають перед дослідником не лише у власне мовному контексті, а ширше – у контексті мовленнєвої діяльності. Оскільки паремії, з одного боку, тісно пов'язані з прагматичною ситуацією, а з другого – з етнолінгвістичними, соціокультурними правилами і схемами їхнього використання та розуміння, – це дає підстави вбачати в них дискурсні висловлення. Паремії продуктивно, на наш погляд, розглядати не лише як одиниці мови, а насамперед як комунікативні одиниці народного дискурсивного мовлення.

Семантичний аналіз українських паремій із компонентом „бідний/багатий” засвідчив, що вони можуть позначати риси характеру людини, певні відношення між ними, їх фізичний стан, діяльність, класові суперечності між багатими та бідними тощо.

Паремії на позначення класових суперечностей між багатими і бідними – це найбільш цікава та чисельна група, яка відображає історичне минуле України – атеїстичні мотиви, критика тогочасного суду, тяжке соціальне становище й боротьба трудового народу за соціальне визволення. Ці фольклорні мовні одиниці розподіляються на три семантичні підгрупи.

У першій підгрупі – паремії, що вказують на суперечки між панами, царями, урядовцями і селянами. У довготривалому процесі свого формування ці прислів'я та приказки вмістили все, що пережило суспільство, що його цікавило. Поява паремій про антогонізм між панами та селянами була зумовлена соціальними умовами, народним усвідомленням несправедливості та нерівності.

Наприклад: *Бідний піт лє, а багатий його кров н'є [2, с. 3]; Бідняки потіють, а пани з того жиріють [2, с. 3]; Багач їсть калач, а бідний і хліба не має [2, с. 6].*

Біль страждань простих людей, жорстоке ставлення до них відобразилось у таких пареміях: *Багач норовить, як би бідного з ніг збить [2, с. 4]; Бідняк робить, а багачеві родить [1, с. 5]; Всяк знає, як багач дбає: не своїм горбом, а чужим трудом [2, с. 4].*

Наведені приклади свідчать про соціальну нерівність, яка сприймалася дуже болісно. Зміст цих паремій є найближчим до реалій сучасного життя.

У низці прислів'їв наголошується, що багаті, завдяки своєму становищу, можуть мати все що завгодно, а бідні, тяжко працюючи, не спроможні навіть прогледувати свою родину: *У багатого живіт росте, а у бідного – горб від роботи [2, с. 6]; Бідний у праці рветься – багатому черево дметься [2, с. 6]; Багатого й серп голить, а убогого й бритва не хоче [2, с. 4]; Бідний мужик і хліба не їсть, а багатий і мужика з'їсть [2, с. 6]; Поки багатий стухне, то убогий опухне [2, с. 7]; Багатий бідного ніколи не розуміє [2, с. 7].*

Панській і взагалі експлуататорській сваволі народ протиставляв силу громади: *Громада – великий чоловік, як тільки плюне, то й багача утопить [2, с. 107].*

У деяких пареміях критикується жадібність багатих, їх ненаситність, наприклад: *Багач би око вийняв за кавалок хліба [2, с. 6]; Багач чуже загрибає, бо своєму ліку не має [2, с. 4]; Багач так має, аж йому горлом пхає, а бідняк лиш слинку ковтає [2, с. 6].*

Бідні люди розуміли протилежність інтересів панства і простого народу. Це відображається в таких прислів'ях та приказках: *Бідний до бідних рідний, а багатий нікому не радий [2, с. 4]; Багатство дме, а бідність удвоє гне [2, с. 6].*

Порівняння підсилюються сарказмом. Завдяки такому прийому досягається ефект нелогічності вчинків чи невідповідності якості, ознаки.

Населення порівнювало правлячі верстви з тваринами: *Багач та свиня по смерті скотина [3, с. 50]; Стрижи багача, як вівцю, на йому шерсть наросте [2, с. 91]; Багач, як собака: на своєму лежить, а хвіст перекинув на чуже [2, с. 1].*

Паремії акцентували протиріччя між панами і кріпаками, куркулями і наймитами, пізніше – капіталістами і робітниками. У народі здавна поширились прислів'я і приказки: *Багач їсть калач, а бідний й хліба не має [2, с. 9]; Бідні розкидають, а багаті збирають [3, с. 49]; Багатий своїм плугом оре [3, с. 49]; Багатому й чорт не брат [2, с. 50]; Слабий з дужим не борись, голий з багатим не дружись [2, с. 50].*

Таким чином, можна стверджувати, що прислів'я і приказки, як і вся народна творчість є відображенням й одночасно знаряддям соціальної боротьби в суспільстві.

Наші пращури цими пареміями мріяли донести до свідомості нащадків правду про історичні події, тому що історія казна-скільки разів переписувалася, а прислів'я і приказки – скарбниця народної пам'яті: розворуши її – і на поверхню вийдуть реальні факти й події, що відбувалися в минулому.

Другу підгрупу складають прислів'я та приказки, що позначають стан багатих і бідних. У них зображується важке, безвихідне становище бідняка та безтурботне життя багатой людини. Наприклад: *Бідному в житті тільки робота та скорбота [2, с. 29]; Багатому свято, а вбогому діла багато [2, с. 30]; Бідність не порок, а гірше нещастя [2, с. 30]; Багач не відає, що бідний обідає [2, с. 35].*

Від бідних людей відвертаються друзі. Вони не можуть досягти успіху, у них нестача грошей. Це відображають такі прислів'я: *У бідного і приятелі мруть [1, с.]; Бідному все вітер в очі віє [2, с. 36]; Бідному куди не кинь, то все догори діркою [2, с. 43].*

Але наявні також паремії, у яких бідні люди погоджуються зі своїм становищем: *Бідному сапоги усе добрі до ноги [2, с. 39]; Хліб та вода – бідного їда [2, с. 30]; Бідаку не первина, що ні з чим до млина [1, с. 38].*

У кількох прислів'ях та приказках використовується метафора. В основі метафоризації лежить внутрішній зв'язок між предметами, явищами природи, та життям людини, її діяльністю, суспільними відносинами: *Біда бідака знайде, хоч і сонце зайде [1, с. 30]; У бідного біда скаче, а дитина їсти плаче [2, с. 36]; Бідна душа без гроша [2, с. 42].*

Щоб надати правдивості важкому становищу злидаря, використовуються порівняння: *Такий бідний, як мак начетверо! [2, с. 38]; І комашки мають подушки, а бідак – у голови кулак [2, с. 35].*

У деяких пареміях описується життя бідняка в гумористичній формі. Для цього використовують іронію, сатиру та інші види комізму: *Бідак живе обачно: раз на тиждень обідає, та й то не смачно* [2, с. 38]; *Живемо без змін: багатіти немає змоги, а голить дальше нікуди* [2, с. 34]; *От розбагатіла: поли деру та спину латаю!* [2, с. 42].

Для підсилення трагічності ситуації у частині паремій слово „багатий” уживається в значенні бідний: *Багатий на лати та на дрібні сльози* [2, с. 43]; *Багатий! Куди не кинь, то все латкою наверх* [2, с. 42].

У складі окремих прислів'їв присутні власні назви Макар і Сава. Це надає пареміям правдивості. Вони використовуються з метою підкреслення певної характеристики чи людської вади і не є ознакою одиничності випадку, а, навпаки, набирають рис узагальнення, сталого значення. Наприклад: *На бідного Макара всі шишки летять* [2, с. 36]; *Бідному Савці нема спокою ні на печі, ні на лавці: на печі печуть, на лавці січуть* [2, с. 36].

До третьої підгрупи входять прислів'я та приказки, що відображають панський суд, хабарництво. У них зображується несправедливість тогочасного суду. Тоді, як і зараз, велике значення мав соціальний стан. Люди, які не мали грошей, не перемагали у суді. Тому народ складав такі прислів'я і приказки: *Багатому йти в суд – трин-трава, а бідному – з пліч голова* [2, с. 19]; *Сильні і багаті рідко винуваті* [2, с. 19]; *З дужим не борись, а з багатим не судись* [14, с. 70]; *Дери з багачів, бо бідний і так обдертий, як липка* [2, с. 19]; *Невдивовижу, що поки багаті, – вони готові й кожух з людей зідрати* [2, с. 23].

В українському фольклорі є чимало ілюстрацій прислів'їв, які відтворюють суперечливість світогляду селянських мас, боротьбу нового зі старим, прогресивні тенденції суспільства, консерватизм: *Що громада забажає, того і багач не зламає* [2, с. 51]; *Не в багатстві сила, а в чорних руках* [2, с. 19]; *Бідному з багатим судитися, то краще в морі втопитися* [2, с. 19].

Нами зафіксовано прислів'я і приказки з ознаками вияву антирелігійних та антицерковних мотивів, наприклад: *Благослови, владико, дерти з бідного лико!* [3, с. 49]; *Віри різні, та багачі однакові* [2, с. 50].

Отже, у прислів'ях та приказках бачимо не тільки констатацію соціальної кривди в класовому суспільстві, а й усвідомлення її причини – експлуатація трудящих панівними верстами. Народні маси усвідомлюють протилежність інтересів панства і трудового селянства.

Для надання художньої виразності в цій групі використовуються метафора, що базується на діях, які властиві людині (*гроші йдуть до багатого, а злидні до бідного; у бідного біда скаче, а дитина їсти плаче і т. д.*), порівняння, у яких

людина порівнюється з тваринами (*мужик багатий, як віл рогатий; стрижи багача, як вівцю, на йому шерсть наросте; багач, як собака: на своєму лежить, а хвіст перекинув на чуже*) та рослинами (*такий бідний, як мак начетверо*). Гумористичне забарвлення спрямоване на викриття певних негараздів у житті простих людей (*Бідак живе обачно: раз на тиждень обідає, та й то не смачно*).

ЛІТЕРАТУРА

1. Народні прислів'я та приказки / упоряд., передмова М. Дмитренка. К. : Ред. часопису „Народознавство”, 1999. 180 с.
2. Українські народні прислів'я та приказки. / упорядк. В. Бобкова, Ф. Лавров та ін. К. : Академія наук УРСР, 1955 442 с.
3. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклав М. Номис / упорядк., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. К. : Либідь, 1993. 768 с.

Панасенко А.В.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Доктор філософії”

спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Глухівського національного педагогічного університету

імені Олександра Довженка

м. Глухів

Науковий керівник: Кузнецова Г.П.,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри української мови,

літератури та методики навчання

Глухівського національного педагогічного університету

імені Олександра Довженка

м. Глухів

СУТНІСТЬ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Актуальність проблеми. З огляду на сучасні соціально-економічні процеси у світі є актуальною проблема ефективної мовної підготовки студентів фінансового сектора на основі білінгвального навчання, що набуло особливої ваги серед розвинених країн світу та є засобом формування полікультурної мовної особистості. У контексті окресленого питання звернено увагу не на контактний (стихійний) білінгвізм між етносами в межах держави, а ситуативний (або функціональний, за О. Тарнопольським) білінгвізм, коли вивчається рідна мова (державна або одна з державних) і друга мова (the second

language) для послуговування в соціумі, професійній діяльності та міжнародному спілкуванні.

Важливість вивчення іноземної англійської мови не викликає заперечень, це доведено низкою законодавчих положень національного і світового значень, а саме: Законами України „Про освіту”, „Про вищу освіту” (ст. 48), Положенням про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності; Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти; Концепціями розвитку англійської мови в університетах та Новій українській школи; Стандартами і рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG), Методичними рекомендаціями з розвитку багатомовної освіти, Рекомендаціями Ради Європи з мовної освіти.

Розвиток білінгвальної освіти для старшої школи [1] простежуємо в програмі великої трансформації „Освіта 4.0: український світанок”, яка була підготовлена командою Міністерства освіти і науки України на основних засадах та принципах Плану відновлення України. Аналіз теоретичних та методологічних засад, перегляд скерованості соціального замовлення дали змогу визначити лакуни в мовнопрофесійній підготовці бакалаврів із фінансів, банківської справи та страхування та з’ясувати особливості організації процесу формування лексичної англійської компетентності засобами білінгвального навчання.

Аналіз останніх досліджень. У лінгводидактиці простежуємо багатоаспектні методики: методика навчання рідної мови, іноземної мови як другої мови, іноземної мови як третьої. Здійснюються спроби відтворити методологію білінгвального та плюрилінгвального навчання. В освітній процесі спеціальностей ЗВО України було впроваджено методику навчання іноземних мов для професійних цілей – LSP (Language for Special / Specific Purposes), яку розроблено зарубіжними вченими (Т. Hutchinson, А. Waters, Р. Strevens, Н. Widdoswon, Ch. Kennedy, R. Bolitho). Для реалізації білінгвального навчання в освітньому процесі нам необхідно було врахувати кожен з них, виокремити найбільш дієві підходи, принципи, форми, методи, прийоми та засоби для досягнення ефективності білінгвального навчання бакалаврів із фінансів.

Варто зазначити, що до вивчення проблем білінгвального навчання долучилися як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники, з-поміж них: К. Бейкер (Colin Baker), Дж. Куммінс (Jim Cummins), Т. Скутнабб-Кангас (Tove Skutnabb-Kangas), О. Тарнопольський, Т. Бондарчук, С. Ситняківська, А. Ковальчук та ін. Однак упровадження білінгвального навчання у мовнопрофесійну підготовку фахівців сфери фінансів досі досліджено не повною мірою.

Мета наукової розвідки: представити елементи методики формування лексичної англомовної компетентності майбутніх фахівців фінансової сфери засобами білінгвального навчання в закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Доцільно роз'яснити сутність поняття „білінгвальне навчання” (поняття „двомовне навчання” вважаємо синонімом) як засобу білінгвальної освіти. Під цим поняттям розуміємо навчання, що передбачає одночасне послуговування двома мовами з метою їх опанування як систем і використання як засобів навчання.

Окрім цього, як зазначає О. Тарнопольський, „<...> до **засобів навчання іноземних мов** варто відносити все, що використовується як інструменти для здійснення такого навчання, досягнення його цілей, засвоєння змісту та реалізації методів і прийомів у заданих організаційних формах проведення навчального процесу”[2, с.163].

Пріоритетність білінгвального навчання для вищої нефілологічної школи України є надважливою, адже здобувачі перших курсів відчувають складність в оволодінні професійною іноземною мовою через брак лінгвістичної компетентності, зокрема її компонента – лексичної. Хоча програма з іноземної мови загальноосвітньої школи і передбачає опанування випускником іноземної мови на рівні B1 за Європейськими рекомендаціями з мовної освіти, але дійсність не відповідає реальності.

Для реалізації завдань формувального етапу експериментального дослідження було розроблено авторську методику формування лексичної англомовної компетентності майбутніх фахівців із фінансів. Ми застосовували двомовне навчання наскрізно, тобто під час вивчення всіх дисциплін навчального курикулуму з метою створення повноцінного професійного білінгвального освітнього середовища. З-поміж цього, складником освітнього процесу визначено інтегрований позакредитний курс „English for Finance: Bilingual Education” (4 кредити ЄКТС) (на основі силабусу, навчальної програми, змісту бінарних лекцій, практичних занять (див. Таблиця 1).

Таблиця 1

Зміст тем навчального курсу „English for Finance: Bilingual Education”

<p>Lecture. Topic 1. Importance of Ukrainian and English Lexical Language Levels for Professional Training of Bachelors in Finance.</p> <p>Practical training:</p> <p>UNIT 1. Finance: Career Path. It is my job.</p> <p>UNIT 2. Investments</p> <p>UNIT 3. Banks the New Tools of Monetary Policy</p> <p>UNIT 4. International Finance in Branches:</p> <p>4.1. Energy</p> <p>4.2. Autos</p> <p>4.3. Estate Branch</p> <p>4.4. Environment</p> <p>4.5. Finance in Media</p> <p>4.6. Consumers and retails</p> <p>UNIT 5. Insurance.</p>	<p>Лекція. Тема 1. Значення українського та англійського лексичних мовних рівнів для професійної підготовки бакалаврів із фінансів.</p> <p>Практичні заняття:</p> <p>БЛОК 1. Фінанси: шлях до кар'єри. Це моя робота.</p> <p>БЛОК 2. Інвестиції</p> <p>БЛОК 3. Банки та нові інструменти монетарної політики</p> <p>БЛОК 4. Міжнародні фінанси в галузях:</p> <p>4.1. Енергія</p> <p>4.2. Автомобілі</p> <p>4.3. Галузь нерухомості</p> <p>4.4. Навколишнє середовище</p> <p>4.5. Фінанси в ЗМІ</p> <p>4.6. Споживачі та роздрібна торгівля</p> <p>БЛОК 5. Страхування.</p>
--	---

Навчально-методичний посібник дисципліни „English for Finance: Bilingual Education” укладено для студентів 3 курсу бакалаврату (2 курсу прискореної програми), 4 курсу програми фахової передвищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування; принагідним він буде для викладачів англійської, української мови за професійним спрямуванням, студентів спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування, викладачів фінансових дисциплін, фахівців фінансово-кредитних установ, сфери страхування, науковців, а також усіх тих, хто бажає удосконалити свою лексичну англомовну компетентність.

Навчально-методичний посібник містить систему вправ і завдань, розроблених на основі комунікативного, диференційованого, текстоцентричного підходів з урахуванням рівня знань студентів з англійської мови (для початкового та середнього рівнів пропорція послуговування обома мовами на занятті становить 50/50%; для достатнього та високого – діє програма занурення в англомовний контент (Immersion Programme) у співвідношенні 90/10%). Студенти працюють у диференційованих групах на основі результатів вступного тесту з визначення рівня знань володіння мовою.

Детальний опис посібника та методичні рекомендації до нього буде висвітлено в наступних наукових розвідках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма великої трансформації „Освіта 4.0: український світанок“
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/12/10/Osvita-4.0.ukrayinskyu.svitanok.pdf>

2. Тарнопольський О.Б. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі: підручник / О.Б. Тарнопольський, М.Р. Кабанова. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.

Кузнецова Г.П.,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови, літератури
та методики навчання
Глухівського національного
педагогічного університету ім. О. Довженка,
м. Глухів*

СИСТЕМА ВПРАВ І ЗАВДАНЬ ІЗ ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ СЛОВЕСНОСТІ: МЕТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність проблеми. Неспростовною є думка науковців, лінгводидактів, методистів, учителів про те, що процес викладання, навчання, учіння мови – „складне педагогічне явище, яке має розглядатися як система, компонентами якої є: мета, зміст, методи, засоби, форми, результати навчання” [1, с. 137]. В означеній системі досягнення мети усвідомленого опанування мови значущу роль відіграють різновиди навчальної діяльності здобувачів вищої освіти – вправи і завдання, і насамперед із вивчення фонетики, одиниці якої становлять матеріальне підґрунтя української мови, є її будівельним матеріалом. Слушною з огляду на це є думка Н. Тоцької: „Першоелементом мови, без якого не можна говорити про оволодіння нею, є звуковий бік мови – власне звукова система, що вивчається спеціальною наукою – фонетикою” [6, с. 3]. Паче того, закономірності злиття звуків у процесі комунікації перетворюють їх на одиниці граматики, лексикології, текстології, дискурсу, векторують їх інтонаційність, акцентування, фоностилістичне та фоносемантичне забарвлення. Це в системі і структурі мови вивисує фонетичний ресурс до мовно-мовленнєвої наскрізності.

Отже, однією з найважливіших передумов реалізації освітньо-професійних програм спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) освітніх ступенів „Бакалавр”, „Магістр” є формування в майбутніх випускників професійних умінь і здатностей усвідомлено аналізувати, класифікувати та успішно виконувати вправи і завдання з фонетики, розміщені передусім у навчальних посібниках, практикумах, збірниках вправ і завдань для

вищої школи та шкільних підручниках з української мови; передбачені робочими програмами освітніх компонентів, де вивчаються фонетичні явища, закономірності, процеси, підходи, методи, прийоми, засоби формування фонетичної компетентності; а також оволодіти компетентостями самостійно укладати навчально-методичний інструментарій з фонетики, спрямований на досягнення учнями програмних результатів навчання, спроєктованих Державним стандартом базової середньої освіти (2020 р.), модельними освітніми програмами з мовно-літературної освітньої галузі нової української школи.

Перед вищою педагогічною школою стоїть надважливе завдання – на засадах компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого, текстоцентричного, медіаосвітнього підходів випрацювати навчально-методичну й лінгводидактичну систему ефективного механізму супроводу здобувачів вищої освіти, складниками якої є фахові вправи і завдання з фонетики як фундаментально наскрізного мовного рівня. При цьому вкотре акцентуємо, „<...> що в Державному стандарті базової середньої освіти процес формування комунікативної компетентності ґрунтується лише на засадах лексичного та граматичного ресурсу мови, до уваги не береться фонетичний. Це дещо порушує онтологічну цілісність опанування мови як субстанціонально-функціональної моделі, у якій елементи нижчого мовного рівня (фонетичного) виконують функції, без яких не функціонують сегменти вищих рівнів” [3, с. 135].

Аналіз останніх досліджень. Нині процес підготовки майбутнього вчителя української мови і літератури у вищій педагогічній школі здійснюється без державного стандарту. Вектором генерування та формування спеціальних і фахових компетентностей, програмних результатів навчання є Закон України „Про вищу освіту” (ст.5), „Національна рамка кваліфікацій”, Концепція „Нова українська школа”, Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні, Державний стандарт базової середньої освіти, професійний стандарт „Учитель закладів загальної середньої освіти”. З огляду на це аналіз лінгвістичних (Н. Бабич, О. Бас-Кононенко, В. Берковець, З. Волосевич, М. Микитин-Дружинець, Н. Плющ, Г. Сенік, Н. Тоцька, І. Ющук та ін.), дидактичних (А. Алексюк, І. Дичківська, І. Зязюн, А. Кузьмінський, В. Нагаєв, О. Падалка, Т. Туркот, М. Фіцула та ін.), лінгвометодичних, лінгводидактичних (З. Бакум, О. Біляєв, О. Блик, Н. Вітюк, Н. Голуб, О. Горошкіна, О. Караман, С. Караман, О. Кучерук, В. Мельничайко, С. Омельчук, В. Онищук, Е. Палихата, А. Попович, Г. Потапенко, О. Потапенко, Н. Тоцька, І. Хом’як та ін.) публікацій дав змогу простежити дидактичні та методичні проблеми в системі добору вправ і завдань, спрямованих на формування фонетичної компетентності

майбутніх учителів української мови та літератури, та спонукав до нових наукових розвідок щодо з'ясування сутності термінів „вправа”, „завдання”, „вправи з фонетики”, „завдання з фонетики”, характеристика вправ і завдань, типи вправ, класифікація вправ і завдань із фонетики, взаємопроникненість вправ, завдань і прийомів, критерії добору, класифікації вправ і завдань із фонетики. Не простежуємо інтегрального системного і структурованого орієнтира щодо опису вправ і завдань з опанування сучасної української мови загалом, і її фундаментального складника – фонетики – зокрема.

Мета публікації: здійснити спробу визначити методологічні основи логічного генерування класифікації системи вправ і завдань із формування фонетичної компетентності майбутніх учителів мовно-літературної галузі за дескриптором „знання”.

Виклад основного матеріалу. Реформування освітніх напрямів в останні роки спонукало до перегляду сконцетрованого в нормативно-правових, психолого-педагогічних, лінгвістичних, лінгводидактичних освітніх джерелах матеріалу щодо укладеного методичного інструментарію, складником якого є вправи і завдання опанування фонетики, формування фонетичної компетентності майбутніх учителів української словесності. Під фонетичною компетентністю розуміємо „усвідомлене володіння особистістю теоретичними основами субстанціональної та функціональної фонетики як надзвичайно стрункої і раціонально вибудованої підсистеми в мовній системі; уміннями / навичками логічно простежувати її ієрархічний субривневий мовний синтез, аналізувати міждисциплінарну порубіжність, роль і місце в багатоплановому функціонуванні мови, у формуванні високого мовно-мовленнєвого рівня особистості; вправне послуговування на засадах автономності та відповідальності теоретичними й емпіричними знаннями у професійній діяльності, оперування доцільними й раціональними підходами, принципами, формами, засобами, стратегіями, методами, прийомами, освітніми технологіями навчання фонетики української мови в закладах освіти” [2, с. 228].

Запропоноване визначення зорієнтовує на те, що в системному арсеналі підготовки майбутніх учителів української мови і літератури мають бути вправи і завдання, спрямовані на оволодіння програмними результатами навчання, суть яких ґрунтується на інтегральній компетентності та сучасних дескрипторах „Національної рамки кваліфікацій” (2019 р.), а саме: „знання”, „уміння / навички”, „комунікація”, „відповідальність та автономія” за освітніми ступенями „Бакалавр” (6 кваліфікаційний рівень), „Магістр” (7 кваліфікаційний рівень) [4]. Під час випрацювання системи лінгвометодичного інструментарію вправ і завдань варто взяти до уваги, що згідно з нормативно-

правовими освітніми актами формування загальних і фахових компетентностей у рамках означених дескрипторів та інтегральної компетентності для студентів передбачено спроможність обирати додаткові навчальні дисципліни, інші освітні компоненти з низки запропонованих закладом освіти, здобувати результати навчання засобами формального, інформального, неформального навчання, академічної мобільності.

З огляду на це дескриптор „знання” визначає проєктування системи вправ і завдань із формування фонетичної компетентності, основою якої є набуття здобувачем вищої освіти теоретичних та емпіричних знань, що формуються на засадах опанування діахронічного і синхронічного матеріалу з теоретичної, прикладної фонетики в безпосередньому і тісному зв'язку її з лінгвістичною галуззю та тими, що перебувають поза цією галуззю чи на межі її, як-от: анатомією і фізіологією людини, фізичною акустикою, стоматологією, логопедією, народознавством, історією, комунікативістикою, теорією спілкування, соціолінгвістикою, психолінгвістикою, метрикою й версифікацією, культурологією тощо. Окрім цього, зміст вправ і завдань має охоплювати і знання, що набуваються студентом під час опанування психолого-педагогічної, методичної інформації, пов'язаної з професійною діяльністю. Мовиться про цикл психолого-педагогічних, лінгводидактичних, практичних освітніх компонентів, які зорієнтовують студента на те, як здобути знання з комплексу дисциплін вправно передати учням. У цьому методичному руслі добору вправ і завдань із вивчення фонетики за дескриптором „знання” нам імпонують загальні настанови І. Ющука: „<...> мовний матеріал має розглядатися системно, у строгій логічній послідовності, у його логічних зв'язках <...>, щоб не зігнорувати логіку мови, не знехтувати інтелектуальний розвиток. Безлад у групуванні матеріалу – безлад у голові <...> [7, с. 43], за допомогою вдало дібраних вправ і завдань „<...> формувати алгоритми пізнавальних дій, потрібних людині в житті, а не тільки під час навчання” [8, с.29]. Означена думка засвідчує, що у процесі проєктування вправнісного фонетичного матеріалу керуємося принципами науковості і свідомості навчання, викладання, учіння.

Домінуючим підходом у процесі укладання системи вправ і завдань вважаємо текстоцентричний, який через структуру „текст-речення-словосполучення-слово-будова слова-склад-звук” відбиватиме механізм реалізації мовних засобів як логічно і строго впорядкованої ієрархічної структури мовних одиниць комунікації, матеріальною основою яких є звук, або універсальна спільність, основа буття тексту і спілкування, субстанція (від лат. *substantia* – сутність).

Отже, вправи і завдання з формування фонетичної компетентності майбутнього словесника в межах дескрипторного критерію „знання” можна класифікувати як: 1) *фонетико-субстанціальні* – спрямовані на аналіз механізмів мовотворення, мовосприймання, розпізнання (розкодування) мовленнєвого сигналу. У межах цього типу вправ і завдань окреслюємо:

1.1) *фонетико-сегментні* (зорієнтовані на опанування суті мінімальної одиниці – звука, його ознак);

1.2) *фонетико-супрасегментні* (скеровують до усвідомлення сутності сегментно-надсегментних одиниць: складу, фонетичного слова, синтагми, фрази та їх ознак – наголосу, інтонації).

У межах фонетико-сегментних та фонетико-супрасегментних вправ і завдань виділяємо: *фонетико-артикуляційні*, *фонетико-перцептивні*, *фонетико-акустичні*, зорієнтовані на дослідження та аналіз механізмів звукової комунікації з позиції того, хто говорить, і того, хто слухає. Вправи і завдання передбачають спостереження за процесами породження та сприймання, розпізнавання звуків людським організмом у цілому: до уваги беремо центральну нервову систему, органи дихання, мовленнєвий, слуховий апарати; акцентуємо на значенні логопедії, афазіології, фізичної акустики, стоматології тощо.

З метою розв’язання певною мірою проблеми ототожнення понять звука і фонем (останній в закладах загальної середньої освіти аналізується лише у профільних класах) і водночас подолання механічного роз’єднання об’єктів фонетики субстанціональної і фонології, пропонуємо виокремити *фонетико-функціональні вправи* – спрямовані на дослідження й аналіз функцій звуків у процесі формування значущих одиниць мови, на спостереження над тим, чому один і той самий звук у слові вимовляється по-різному, проте слухач розуміє значення слова.

Визначаючи таку класифікацію вправ і завдань за дескриптором „знання” з формування фонетичної компетентності майбутніх учителів української словесності, опираємося на лінгвістичний постулат про те, що „межі між різними підходами до вивчення звукових явищ – з урахуванням лише структурно-функціональних ознак <...>, лише роботи артикуляційного апарату, акустичних властивостей мовного сигналу, особливостей сприймання і розпізнання мовного сигналу людським вухом – можуть експериментуватися, але тільки з суто методичною метою. Онтологічно ж кожне звукове явище мови є водночас і багатоаспектним, і цілісним” [5, с. 228].

Логічне проєктування системи вправ і завдань за дескриптором „знання” в межах мовознавства дасть змогу спроєктувати лінгводидактичну систему вправ і завдань за цим же дескриптором, які об’єднаємо гіперонімом

„фонетико-лінгводидактичні”. Перспективою досліджень є класифікація системи вправ і завдань із формування фонетичної компетентності майбутніх фахівців мовно-літературної освітньої галузі за дескрипторами „уміння / навички”, „комунікація”, „відповідальність та автономія”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії: Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. Київ : Ленвіт, 2000. 272 с.
2. Кузнецова Г.П. Системний підхід у формуванні фонетичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. *„Перспективи та інновації науки (Серія „Педагогіка”, Серія „Психологія”, Серія „Медицина”)*”. Київ, 2022. Вип. 9(14). С. 224–239.
3. Кузнецова Г.П., Караман С.О., Караман О.В. Оновлення змісту методичної системи навчання фонетики майбутніх учителів української словесності в контексті здобутків мовознавства. *„Вісник науки та освіти” (Серія „Філологія”, Серія „Педагогіка”, Серія „Соціологія”, Серія „Культура і мистецтво”, Серія „Історія та археологія”)*. Випуск № 6(6). Київ, 2022. С.135 – 160. 264 с.
4. Національна рамка кваліфікацій. Постанова КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1341 (в редакції постанови КМУ від 12 червня 2019 р. № 509). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.03.2023).
5. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика : підручник / за ред. А.К. Мойсієнка. Київ: Знання, 2013.340 с.
6. Тоцька Н. І. Фонетика. Дидактичний матеріал з української мови. Друге вид., перероб. й доповн. Київ: Освіта, 1997. 144 с.
7. Ющук І. Психологічний аспект у методиці викладання рідної мови. *Дивослово*. 1999. №8. С. 42–44.
8. Ющук І. Серйозне дослідження лінгводидактичної термінології. *Дивослово*. 2019. № 9. С. 28–32.

Герасименко К.О.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: **Діброва О.В.,**
доцент кафедри початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики,
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради,
м. Кременчук

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема всебічного розвитку особистості набуває особливої значущості у сучасних умовах модернізації освіти. Унікальним засобом формування загальної культури людини, її моральних орієнтирів і цінностей є книга. Книга – це ланка, яка зв'язує нас з минулим і майбутнім. Книга – це шлях до пізнання речей і явищ.

Розвиток новітніх технологій потребує набагато кращого вміння читати, ніж раніше. Це пов'язано з тим, що зростає обсяг інформації, яку необхідно засвоїти для успішної подальшої життєдіяльності. А це, в свою чергу, потребує збільшення темпу читання, швидкості розуміння і прийняття рішення. Тож читання стає основою освіти і самоосвіти, неперервною навичкою освіти людини протягом усього життя.

Це й визначило вибір проблеми, над впровадженням якої я працювала – „Вдосконалення техніки читання молодших школярів”.

Сучасний урок – це урок, на якому педагог уміло використовує всі можливості для розвитку особистості учня, його активного розумового зростання, глибокого й осмисленого засвоєння знань.

За визначенням О. Савченко, сучасний урок – „це середовище суб'єкт-суб'єктної та пів суб'єктної взаємодії, в основі якої – співпраця, співтворчість учителя з учнями; набуття ними не лише пізнавального, а й соціального досвіду; урахування впливу предметного й інформаційного середовищ” [1].

У визначенні цілей компетентісно орієнтованого уроку літературного читання доцільно брати до уваги такі аспекти:

- 1) програмові вимоги до очікуваних результатів навчання здобутків освіти кожної змістовної лінії;
- 2) місце і завдання конкретного уроку в системі уроків, відведених на засвоєння певного змісту навчання;
- 3) навіть умов для формування на уроці конкретних загально навчальних умінь і навичок;
- 4) виховний потенціал художнього твору [3].

У структурі уроку літературного читання виокремлюють декілька етапів – як правило, 5-6. Одним із основних найважливіших називають навчально-пізнавальну діяльність учнів.

У процесі організації роботи над твором на даному етапі варто дотримуватися такої послідовності опрацювання тексту: *підготовча (мотиваційна і змістова) робота; первинне читання тексту вчителем (цілісне*

сприймання); пояснення лексичного значення слів; повторне читання тексту (смісловий, структурний, художній аналіз тексту)[3].

Виробити в учнів уміння самостійно поповнювати свої знання можливо лише тоді, коли вчитель навчить кожного з них (навіть того, хто має уповільнене мислення, обмежені здібності) читати свідомо, швидко, правильно та в гарному темпі, тобто швидко. Але швидкість читання молодших школярів, як відомо, у значній мірі залежить від темпераменту та характеру дитини. Так стверджує психологія дітей шкільного віку. При цьому пам'ятати, що усвідомленню прочитаного заважає не лише занадто повільне, а й занадто швидке читання.

Читання взагалі буває двох видів: читання вголос і читання мовчки, „про себе.

Уже довгий час у методиці навчання мови існує такий термін, як "якості читання". Їх чотири:

- 1) свідомість;
- 2) правильність;
- 3) виразність;
- 4) швидкість.

Ці якості читання і треба виробляти в учнів початкових класів. Про це вчитель повинен дбати з першого до останнього року навчання дітей у школі.

Для розвитку швидкості читання в I-II класах доцільно запроваджувати вправи на швидке розпізнавання слів на картках (учитель показує картку зі словом і негайно приймає, а учень, розпізнавши слово, зараз же проказує його напам'ять).

Виразним може бути лише читання вголос. Тому основні вимоги до нього пов'язані з інтонацією, яка включає складний комплекс елементів вимови, зокрема: ритм, темп, тембр, силу, висоту голосу, паузи, логічний наголос. Виразним читання вважається тоді, коли читець дотримується пауз, логічних наголосів, варіює пришвидшеним чи уповільненим темпом, пониженням чи підвищенням голосу при проказуванні слів або речень відповідно до змісту твору. [1].

Як показано шкільною практикою та спеціальними дослідженнями, учні найбільше роблять помилок у вимові тих слів, значення яких вони не розуміють.

З метою попередження помилок та вдосконалення якостей правильного читання доцільно використовувати такі вправи:

- попередня лексико-орфоепічна підготовка;
- читання з дотриманням орфоепічних норм;
- складання партитури читання.

Завдяки систематичності даних вправ та щоденному читанню дітей вголос та мовчки, дана якість формується ефективно. Але якщо діти мають анатомо-фізіологічні вади не слід домагатися від них правильного читання, відповідно до літературних норм.

Виправляти помилки учнів потрібно методично правильно, урахувавши їх характер. Важливо виробити систему, яка б попереджала будь-які порушення правильності читання. Практикуються також форми підготовчої роботи:

- а) проведення бесід за малюнками, картинами;
- б) розповіді та пояснення вчителя про події, пов'язані з темою твору.

Свідоме читання слова, словосполучення й речення тісно пов'язане з розумінням значення кожної з названих мовних одиниць. Для того, щоб учні прочитали текст свідомо, проводиться його аналіз зі сторони змісту та художніх засобів. Щоб формувати навички свідомого читання потрібно навчити молодших школярів:

- з'ясувати значення незнайомих слів та виразів, що є основою розуміння фактичного змісту тексту;
- зіставлення фактів, вчинків для встановлення причинно-наслідкових зв'язків між ними.

У початкових класах найбільш поширеними прийомами роботи щодо удосконалення свідомості читання є:

- поділ тексту на частини;
- складання плану;
- робота над образними словами та виразами;
- графічне малювання.

Правильне читання формується завдяки використанню таких прийомів:

1. Застосування техніки „Вчись читати правильно” (наприклад, очі рухаються по рядку, не повторюючи двічі слово, якщо зрозумів його, і будь уважним до кожного слова, намагайся зрозуміти те, що читаєш, читай щоденно мовчки і вголос).

2. Вправи на чіткість вимови і відпрацювання вимови приголосних на матеріалі скоромовок, чистомовок.

3. Використання вправ, що активізують увагу до слова або його частини:

- читання за відведеним проміжком часу;
- читання сполучень іменника з прикметником, іменника з дієсловом, дієслова з прислівником;

- навичка читання - це основа, яка дозволить нарощувати духовний та інтелектуальний потенціал особистості, її формуванню приділяється максимальна увага на уроках читання.

Під час роботи з художнім твором навичка читання включається до складнішої читацької діяльності, спрямована на сприйняття, усвідомлення, відтворення тексту.

Спираючись на безпосереднє розуміння змісту, подальша робота має поглиблювати і коригувати думки дітей щодо прочитаного. [4].

Отже, як було зазначено вище, існує чотири якості навички читання: правильність, побіжність, свідомість і виразність читання. Головним завданням удосконалення читання в початкових класах є вироблення у дітей цих якостей читання. З цього завдання витікають ще й такі:

- формувати й розвивати мовленнєві уміння й навички, провідною з яких є повноцінна навичка читання;

- формувати повноцінне сприймання, розуміння, відтворення художнього, художньо-пізнавального тексту, дитячої книжки шляхом засвоєння відповідних навчальних і читацьких умінь;

- розвивати емоційну та почуттєву сфери учнів, образне мислення, уміння висловлювати елементарні судження щодо прочитаного;

- розвивати творчі здібності школярів;

- формувати читацьку самостійність учнів;

- формувати морально-етичні уявлення і почуття, збагачувати соціальний досвід школярів.

Усі ці завдання є надзвичайно актуальними, оскільки читання відіграє величезну роль в освіті, вихованні і розвитку людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савченко О.Я., Дидактика початкової освіти. Київ, Україна, 2012.

2. Вашуленко О. Організація навчання грамоти першокласників (читання) на засадах компетентнісного підходу. О.В.Вашуленко / Початкова освіта: портрет випускника початкової школи, розроблений відповідно до структури освітніх результатів на компетентнісній основі; методичні рекомендації МОН України щодо організації навчально-виховного процесу в 2017/2018 навчальному році; методичні коментарі провідних науковців щодо впровадження ідей Нової української школи; оновлені на компетентнісній основі критерії оцінювання. К.: УОВЦ „Оріон”, 2017, с. 21-28.

3. Вашуленко М.С. Про співвідношення знань і вмінь у мовній освіті молодших школярів / Початкова школа. 1995. № 9. с.4-8.

4. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.

Гапула О.С.,

*здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта*

*Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: Діброва О.В.,
доцент кафедри початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики,
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради,
м. Кременчук*

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ФОРМ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сучасним дітям не так треба подати тему, як навчити осмислювати її, а вони вже потім шукатимуть інформацію, яка допоможе реалізувати проблему. Повернути учням інтерес до шкільних предметів, зробити навчання цікавим, посилити бажання учитися на нашу думку мають ігрові технології навчання.

Сучасна дидактика справедливо вбачає в них можливості ефективної взаємодії педагога та учнів, продуктивної форми їх спілкування з наявними елементами змагання, безпосередності, природного інтересу. А. Макаренко називав гру усвідомленою діяльністю, а радість гри – „радістю творчою”, „радістю перемоги” [4, с. 27-28]. К. Ушинський казав, що дитина потребує діяльності без зупинки і втомлюється не діяльністю, а її одноманітністю, односторонньою формою. В. Сухомлинський писав: „У грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку” [7, с. 95-98, 176-185].

Навчальна гра дійсно має багато освітніх і виховних аспектів: урізноманітнює процес навчання, знімає напругу, створює ситуацію успіху, забезпечує інтелектуальний, емоційний, особистий та міжособистісний, розвиток дитини, розвиває прагнення і вміння виборювати перемогу чи успіх, контролювати волю, досягати поставленої мети, сприяє вихованню моральних цінностей, навичок співпраці та спілкування.

У дидактичній грі як формі навчання взаємодіють навчальна (пізнавальна) та ігрова (цікава) сторони [1, с. 46-48].

Загальними та універсальними ознаками гри є:

- *Гра як активна форма пізнання навколишньої дійсності.*

• *Гра як свідомо і цілеспрямована діяльність* (мета, досягнення якої вимагає домовленості про тему та зміст ігрової діяльності, розподілу ролей, планування діяльності).

Крім загальних, гра наділена специфічними, характерними тільки для неї ознаками:

• *Гра як вільна самостійна діяльність*, що здійснюється за особистою ініціативою дитини.

• *Наявність творчої основи.*

• *Емоційна насиченість.*

Втім важливо зазначити, що, користуючись академічною свободою, навіть досвідчені вчителі можуть „загратися”. А учні, користуючись свободою творчості й самостійної діяльності, не повинні забувати, що вони перш за все на уроці. Тому при використанні ігрових форм на уроці варто чітко все продумувати, обговорювати правила з учнями, щоб навчальний час був використаний не лише для стимулювання розважальної активності учнів, а й для засвоєння нового матеріалу.

Вдало проведена гра розвиває в школярів інтерес до мови, формує комунікативні здібності, зацікавлення до предмету, сприяє емоційному й інтелектуальному збудженню, що позитивно впливає на засвоєння матеріалу. Тому вчитель на уроці має бути не транслятором, а активізувати думку дитини, її бажання досягнути програмовий матеріал. Завдання педагога – усвідомити, що ігрові технології навчання допоможуть йому уникнути одноманітності в навчально-виховному процесі, а також сформулюють в учнів бажання навчатися [5, с. 150-158].

Шукаючи ігри-цікавинки в мережі, можна знайти таку класифікацію ігор:

• Творчі ігри (режисерські, сюжетно-рольові (сімейні, побутові, суспільні), будівельно-конструктивні, ігри на теми літературних творів (драматизації, інсценування).

• Ігри за правилами (рухливі ігри, сюжетні, ігри з предметами; з переважанням основного руху: бігу, стрибків тощо; ігри-естафети) та дидактичні ігри – словесні, з іграшками, настільно-друковані).

• Окрему групу – народні ігри: забави, рухливі, дидактичні, обрядові). Кожна класифікація є досить умовною і не вичерпує всього розмаїття ігор.

Крім вищезазначених відрізняємо ігри із фіксованими правилами (переважно дидактичні, пізнавальні, інтелектуальні, ігри-забави) і з прихованими правилами (сюжетно-рольові).

У процесі нашого дослідження опрацьовано чимало інших ігрових класифікацій, які мають своїх упорядників. Наприклад, класифікація В. Г. Семенова (ігри: природні, штучні, гібридні; гібридні: моторні, сенсорні,

інтелектуальні; інтелектуальні: дослідницькі, дидактичні, організаційно-діяльнісні), О. Сорокіної (ігри-подорожі, ігри-доручення, ігри-припущення, ігри-загадки, ігри-бесіди), В. Аванесової (ігри-доручення, ігри з відшукуванням предметів, ігри з відгадуванням загадок, сюжетно-рольові дидактичні ігри, ігри у фанти або в заборонений "штрафний" предмет).

Важливо пам'ятати, що будь-яка діяльність на уроці має свою триєдину мету – вчити, розвивати, виховувати. Гра, що проведена, аби згаяти навчальний час і залишити лише позитивні емоції, має залишатись поза межами навчання. Оскільки якість цієї діяльності залишається під питанням.

Правила кожної гри обумовлені її змістом та ігровим задумом, вони визначають характер і способи ігрових дій дитини, організують і спрямовують її стосунки з іншими школярами, спонукають керувати своєю поведінкою, оскільки йому часто доводиться діяти всупереч безпосередньому імпульсу [4, с. 27-28].

Ефективне використання ігрових прийомів може реалізуватися найкраще під час проведення нестандартних уроків або як елемент традиційного уроку [6, с. 30-31].

Добираючи ту чи іншу дидактичну гру, вчитель має пам'ятати, що процес створення гри містить ряд станів:

- а) вибір теми гри;
- б) визначення мети й завдань гри;
- в) підготовка і проведення гри (повідомлення учням теми гри, підготовка унаочнень, проведення гри, підбиття підсумків).

Дидактичні ігри, використані на уроках української мови в органічному поєднанні, розвивають не лише мовлення. Ці ігри добре допомагають розвитку пам'яті, уваги, кмітливості, вміння класифікувати предмети, порівнювати їх, узагальнювати, диференціювати [2, с. 14-16].

На думку Т. К. Донченко, гра є дидактичною тільки тоді, коли пізнавальний елемент у ній нерозривно пов'язаний з елементами зацікавленості. Висока ефективність дидактичної гри безсумнівна. І вчитель, і діти працюють з використанням ігрових матеріалів легше, веселіше, а головне - значно продуктивніше [3, с. 36-38].

Отже, живучи в час розвитку ІКТ та Інтернету і активно ним користуючись, можна сміливо запозичувати досвід вчителів-іноземців. У соціальних мережах часто зустрічаються відео фрагменти ранкових ігор-привітань, уроків та елементів уроків з природознавства, мистецтва, мови, активних ігрових перерв тощо. Звичайно, що іноді досить складно адаптувати особливості інших шкіл, мов до української системи освіти. Та, як показує практика, саме такі вчителі, які готові прийняти цей виклик педагогічного

серфінгу просторами іноземного Інтернету та пристосування його для наших шкіл, стають улюбленими серед дітей, успішними в роботі та дуже цінними на педагогічній ниві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воробйова С. Дидактична гра в процесі навчання. Львів: Рідна школа, 2012. №10. С.46-48.
2. Донченко Т.К. Мета одна, уроки – різні/ Урок української, 2000. №11-12. С. 14-16.
3. Донченко Т.К. Уроки мови мають стати уроками словесності. Київ: Дивослово, 2005. №4. С. 36-38.
4. Ільяницька Л.С. Ігрові проблемні ситуації. Харків: Школа, 2004. №7. С. 27-28.
5. Мелешко Л. В. Навчальна гра як засіб розвитку комунікативних здібностей учнів на уроках української мови. Методичний пошук: Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури. Житомир: Вид-во: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. Випуск дванадцятий. Частина I. С. 150-158
6. Радченко Ю. Використання навчально-дидактичних ігор на уроках: Методичні рекомендації для вчителів української мови та літератури. Харків: Школа, 2013. №2. С.30-31.
7. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5-ти томах. К.: Рад.школа, 1977. Т.3. С. 95–98, С. 176–185.

Дон Я.В.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: Діброва О.В.,
доцент кафедри початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики,
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради,
м. Кременчук

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Термін „Інтерактивні технології навчання” („інтерактивна педагогіка”) був уперше використаний у 1975 році німецьким дослідником Г. Фріцем, який фактично поєднав два англійські слова „inter”, що означає взаємний і „act” –

діяти. На його думку, інтерактивне навчання – це така форма організації освітнього процесу, при якій виникає особлива, „комфортна” атмосфера у класі, за якої кожен учень може відчути свою успішність та інтелектуальну спроможність і яка реалізується за допомогою інтерактивних методів навчання [1, с.11].

Теоретичні аспекти використання інтерактивних технологій навчання, їх класифікація, педагогічні умови їх використання детально аналізують у своїх дослідженнях А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, Л. В. Пироженко, О. І. Пометун, О.Т. Шпак та ін. У дослідженнях Н.М. Васильєвої, О.В. Волкової, О. В. Романенко, В. І. Щербини обґрунтовується доцільність застосування інтерактивних методів навчання на уроках предметів гуманітарного циклу (зокрема української мови).

О.І. Пометун, Л. В. Пироженко до основних ознак інтерактивних методів навчання відносять:

- наявність загальної мети, проте не однакою для всіх учнів і чітко спланованого плану її досягнення;
- опору на суб'єктний досвід кожної дитини;
- навчання в режимі діалогу, полілогу та взаємонавчання;
- роботу в команді;
- активність, ініціативність усіх дітей у освітньому процесі;
- створення ситуації успіху, активізації пізнавального інтересу учнів;
- демократизм, партнерство, рівноправність, паритетність у відносинах;
- обов'язково наявність проблемного завдання, навколо якого і має відбуватися проблемно-пошукова діяльність;
- поєднання індивідуальної, парної, групової, колективної роботи [3].

О. Комар, М. Кірик, Л. Данилова зазначають, що ефективне використання інтерактивних методів навчання на уроках у початковій школі (зокрема на уроках української мови) можливе за дотримання низки методичних умов, а саме:

- обов'язкове залучення до роботи всіх учнів;
- активність учнів має заохочуватись і стимулюватись педагогом;
- учні та вчитель мають „напрацювати” та виконувати правила роботи;
- навчальний клас має бути підготовленим для такої форми роботи [2].

О.І. Пометун, досліджуючи особливості використання інтерактивних методів навчання, також виділила обов'язкові умови для їхньої ефективної реалізації. Серед них, насамперед:

- створення позитивної психологічної атмосфери в класі під час уроку, оскільки саме вона є запорукою відкритого діалогу між учнями та педагогом, і є основою для саморозкриття та самопрезентації дітей;

- оптимальне облаштування освітнього простору. Меблі у шкільній кімнаті мають бути розміщені таким чином, щоб учні мали змогу рухатися, працювати парами, вести дискусію;

- важливим є і матеріально-технічне забезпечення навчальної аудиторії: наявність сучасних технічних засобів навчання, різноманітних матеріалів та канцелярського приладдя;

- повноцінна інтеракція неможлива і без запровадження спеціальних правил у класі, які є обов'язковими для всіх. Такі правила мають бути сформовані в процесі спільної діяльності педагога і учнів. За таких умов, ці правила будуть прийняті та усвідомлені учнями як свої особисті, а отже учні будуть їх дотримуватися у навчальній аудиторії незалежно від присутності педагога;

- важливо також дотримуватись поступового впровадження інтерактивних методів у процес навчання. Використання інтерактивних методів має бути комплексним і складати певну систему, яка повинна мати адекватну логіку впровадження, алгоритм нарощення складності;

- використовуючи інтерактивні методи навчання, вчитель має постійно спиратися на принцип актуальності знань та їхнього зв'язку із сучасним життям, урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів;

- важливим є і врахування рівня сформованості попередніх знань, умінь, навичок учнів; рівня їхньої працездатності; пізнавальної і практичної самостійності; темпу розвитку; мотивації навчальної діяльності; характеру перебігу пізнавальних процесів; рівня розвитку вольової сфери [3, с.151].

Отже, за умови врахування виділених вище методичних умов, використання інтерактивних методів навчання на уроках у початковій школі допомагає досягнути розвитку компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків: Вид. група „Основа”, 2009. 176 с.
2. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання. *Початкова школа*. 2005. № 3. С. 7–9.
3. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Науково-методичний посібник. Київ: Видавництво А. С. К. , 2004. 192 с.
4. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bıbık. Kyıv : Lıtera LTĐ, 2019. 208 s.

Малець А.О.,

учениця групи Л-10А

Наукового ліцею „Політ“

при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія

*імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради
Науковий керівник: Кулікова Т. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини
Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради,
м.Кременчук*

ЕМОЦІЙНО-ВИДІЛЬНА ФУНКЦІЯ КОЛЬОРИСТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

Мова як динамічна система потребує аналізу її розвитку на всіх рівнях. У сучасному мовознавстві виразною є тенденція до комплексного дослідження лексичних одиниць. Викликають інтерес дослідження лексико-семантичних полів, особливо привертає увагу їх використання та частотність у художніх творах українських письменників.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики глибоко розроблено загальну теорію значення слова, описано його семантична структура, розглянуто шляхи становлення семантики слова. Цим питанням присвячені праці О. Потебні, В. Виноградова, Ю. Караулова, Л. Лисиченко, Й. Стерніна, В. Телії, Д. Шмельова та ін.

Останніми роками вивчення лексики зосереджене на когнітивній та прагматичній функціях слів, а також на їхній ролі у створенні мовної картини світу. Оскільки в сприйнятті дійсності переважає зорова інформація, то вагомою є роль у формуванні кольороназв.

Значення і класифікація кольору завжди були й залишаються актуальними. Крім того, виділяють синонімічний ряд на позначення слова колір: кольороназва; кольоронайменування; кольоратив; колористична лексика; кольоративна лексика.

Емоційною зветься та категорія слів, яка, крім об'єктивного лексичного значення, містить і значення суб'єктивне – ставлення того, хто говорить, до висловленої думки [3, с. 90].

При психологічній дії мова йде про почуття та переживання, які ми можемо відчувати під впливом того чи іншого кольору. Цей вплив дуже тісно пов'язаний з оптичними особливостями кольору [1, с. 8].

Найстійкішою і найвиразнішою є емоційність, пов'язана з походженням слова або з місцем переважного вживання. Основна маса слів, потрапляючи у цілком визначений контекст, набуває ще й додаткових, супровідних емоційних відтінків значення. Це часом досить складні й багатопланові емоції [3, с. 92-93].

Із давніх часів було помічено тісний зв'язок кольору з психікою, здатністю його діяти на емоції. Кольори існують не тільки для того, щоб ми розрізняли предмети та раділи багатокольоровому світу природи. Вони тією чи іншою мірою впливають на наше фізичне та духовне здоров'я, взаємозв'язки з людьми [5, с. 29].

Колір створює й почуття людини – це наступна функція кольористичної лексики. У цій функції беруть участь усі кольори.

Абсолютно зелений є найспокійнішим кольором. Він передає радість, природність, веселість:

Тільки курява лягає на *зелені* ниви [4, с. 56].

Жовтий колір турбує людину неприємними відчуттями замирання, завершення чого-небудь:

Все лице *пожовкло*, як солома;

Де зорі – *жовті* джмелі [4, с. 86, 64].

Синій (голубий, блакитний) колір створює надзвичайно сильну емоційну картину. За допомогою цього кольору поет виділяє або негативні емоції, або душевний спокій, ніжність, лагідність. Саме голубий та блакитний кольори поєднуються з поняттям мрії, води, створюючи образ щастя, нездійсненого дива – через традиційні літературні образи:

Ми ішли через *блакитне* місто;

Взяв у матері *синю* звабу

І в очах своїх затаїв;

Губи їх від люті *сині* [4, с. 103, 106, 121].

Часто білий колір сприймається як „некольоровий”. Він як символ світу, де зникають усі фарби, усі матеріальні властивості. Тому білий колір і несе переважно світлі емоції:

Довго *білі* таємничі крила

Обвивають маревом видінь [4, с. 104].

Чорний колір – це неспокій, сум, печаль і змалювання всіх негативних емоцій, що трапляються в житті людини:

І *чорна* ніч звелась в очах у мене [4, с. 110].

Рівновагу білого і чорного породжує сірий, що змальовує порожнечу життя, розчарування:

Сіріють німо стіни [4, с. 80].

Для більш емоційного опису тривожних подій, небезпеки, письменник використовує червоний колір:

І *червоним* ліхтарем тривоги зупиняю поїзда твого [4, с. 97].

Характер і виразність кольору може значно змінюватись залежно від різноманітних асоціацій. Кожен з нас намагається пояснити емоціональну

характеристику того чи іншого кольору характером певних предметів, на яких ми звичайно сприймаємо цей колір [2, с. 182].

Особливу виразність у творах В. Симоненка створює синтез кольоровості й метафоричності, оцінності й емоційної гами:

Вже день здається *сивим* і безсилим;

На дні повільно хмари *темно-сині* повзуть [4, с. 28, 32].

Таким чином, колір у поезії письменника стає необхідним прийомом для передачі глибинного сенсу кожного образу й засобом вираження авторської позиції. Колористична гама дозволяє виявити зв'язки між різними образами та описами, створюючи незвичайно емоційну картину зображуваного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горлачова В. В. Структура семантичного поля кольоропозначень у сучасному російськомовному рекламному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.02: Дніпропетровськ, 2011. 19 с.
2. Давиденко К. О. Кольороназви в індивідуально-авторській картині світу М. Волошина : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 21.12.07 / Сімферополь, 2007. 224 с.
3. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови. К. : Вища школа, 1987. 351 с.
4. Симоненко В. А. У твоєму імені живу. 3-тє вид. К. : Веселка, 2003. 382 с.
5. Шахнович М. И. Первобытная мифология и философия Л., 1971. С. 477.

Вовченко К.Ю.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 012 Дошкільна освіта

Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

Науковий керівник: **Коробко Ю.В.,**

асистент кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти

Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

ІНТЕГРОВАНІ ЗАНЯТТЯ, ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКА

Інтегроване заняття для дітей дошкільного віку - це заняття, під час якого діти виконують різні види діяльності одночасно та реалізують освітні завдання з різних розділів програми. Основна ідея інтегрованого заняття полягає в тому, що діти мають можливість навчатися та розвиватися через взаємозв'язок різних видів діяльності та прояв власної мовленнєвої активності.

Так, наприклад, під час інтегрованого заняття діти можуть малювати, говорити про те, що вони малюють, співати пісні, виконувати рухливі вправи, вчитися лічити, вивчати нові слова та інше. Всі ці види діяльності пов'язані між собою пізнавальною темою тижня, лексичною темою заняття та є важливими для комплексного розвитку дитини.

Метою проведення інтегрованих занять з розвитку мовлення у закладі дошкільної освіти є розвиток всіх аспектів мовленнєвої діяльності, таких як артикуляція, фонематичний слух, лексико-семантичний та граматичний розвиток, збагачення мовлення, розвиток комунікативних вмінь і навичок. Такі заняття допомагають розвивати мовлення дітей у комплексі з іншими аспектами їх розвитку, такими як рухова активність, пізнавальна діяльність, естетичний розвиток, соціальна та емоційна сфери.

Основне завдання проведення інтегрованих занять з розвитку мовлення полягає у сприянні розвитку мовленнєвих здібностей дитини, збагаченні її словника, покращенні вимови та збільшенні зв'язного мовлення. Також такі заняття сприяють розвитку креативності, уяви та пізнавальних процесів, а також сприяють формуванню вміння спілкуватися з оточуючими людьми.

Інтегровані заняття дозволяють дітям засвоювати знання та вміння в зв'язку з реальним життям, дозволяючи їм відчувати впевненість у прояві своїх можливостей. Вони також сприяють розвитку творчого мислення та самостійності, а також підвищенню інтересу до навчання та пізнання навколишнього світу.

Інтегровані заняття з розвитку мовлення дошкільників спрямовані на поєднання різноманітних видів діяльності, що сприяють розвитку мовлення, в одне цілісне заняття. Таке заняття може складатися з різноманітних елементів, таких як переказ, читання казок, розучування віршів, спостереження за природними об'єктами, розгляд зображень та ілюстрацій, вправ на розвиток мовленнєвої пам'яті, вправ на розвиток звукового сприйняття тощо.

Для проведення інтегрованого заняття з розвитку мовлення дітей дошкільного віку можна використовувати різноманітні матеріали та ресурси, такі як книги, картинки, рухливі ігри, музичні інструменти, розмальовки та інші матеріали, що привертають увагу дітей та стимулюють їх мовленнєвий розвиток. Наприклад, одним з ефективних методів проведення інтегрованого заняття з розвитку мовлення може бути розгляд картин та обговорення їх разом

з дітьми. Вихователь може показати дітям картинку з деякими персонажами та запитати, що вони роблять, які вони мають риси характеру, які їхні взаємини та подібні питання. Це допоможе дітям розвивати власну комунікацію та логічне мислення.

Інтегровані заняття з розвитку мовлення дошкільників передбачають використання різноманітних методик та форм роботи, які спрямовані на розвиток усного мовлення, лексики, граматики та інших аспектів комунікативної компетенції дітей. Одним із методів, який використовують при проведенні інтегрованих занять з розвитку мовлення, є ігрові технології. Ігри дозволяють дітям активно взаємодіяти між собою, використовувати різноманітні мовні конструкції та відточувати комунікативні навички. Наприклад, гра "Телефон" допомагає розвивати вміння передавати інформацію, слухати та розуміти мову інших.

Також важливим елементом інтегрованого заняття є читання казок, розповідей та інших літературних творів, що сприяє розвитку лексичного запасу та уяви дітей. Під час читання можна також акцентувати увагу на граматичних та фонетичних аспектах мови.

Ряд інших методів, які можуть бути використані при проведенні інтегрованих занять з розвитку мовлення, включають в себе групові дискусії, драматизації, імпровізації, театралізовані вистави та інші форми роботи. Важливим елементом є також індивідуальний підхід до кожної дитини залежно від її потреб та рівня розвитку мовлення.

Інтегровані заняття дозволяють дітям зосереджуватись на різних аспектах мовленнєвої діяльності через взаємозв'язок мовлення з іншими видами діяльності. Наприклад, під час ігор зі складанням розповіді дитина розвиває свою фантазію, пам'ять, вміння послідовно висловлювати думки, а також робить це з використанням правильної граматики та лексики. Такі заняття є ефективним інструментом для розвитку мовлення у дітей, оскільки діти активніше і позитивніше сприймають матеріал, коли він подається у формі гри, розважальної та цікавої діяльності.

Інтегровані заняття з розвитку мовлення мають важливе значення для всебічного розвитку дитини. Вони сприяють залученню до участі у різноманітних іграх та вправах, які сприяють розвитку мовленнєвих, пізнавальних, творчих та соціальних компетентностей дітей, допомагають взаємодіяти вільно у соціумі.

Інтегровані заняття допомагають розвивати мовлення дитини не тільки на певну тему, а й у всіх сферах життя, формують у неї вміння використовувати мовленнєві засоби для досягнення своїх цілей та вирішення різноманітних завдань. Таким чином, інтегровані заняття допомагають формувати не лише

мовленнєві, а й загальні соціальні та когнітивні навички, що є дуже важливим для розвитку дитини в цілому.

Ефективність розвитку мовлення дитини на інтегрованому занятті залежить від декількох факторів, включаючи вік дитини, її індивідуальні особливості та особливості проведення заняття вихователем. Для дитини дошкільного віку важливо, щоб заняття були цікавими, груповими, включали різні види діяльності та розвивали різні аспекти мовлення (лексику, граматику, вимову, комунікативні навички). Також важливо, щоб заняття проводились регулярно та відповідали індивідуальним можливостям дитини. Під час таких занять діти взаємодіють з іншими дітьми і дорослими, спілкуються, співпрацюють та обмінюються ідеями. Це сприяє розвитку їх соціальних навичок, а також сприяє розвитку мовлення через використання різноманітних мовленнєвих ситуацій.

Крім того, інтегровані заняття дають можливість дітям застосовувати свої знання з інших областей (наприклад, математики, науки, мистецтва) в контексті мовлення, що може збільшити їх мотивацію до вивчення мови. На інтегрованому занятті можуть використовуватися різні методи та підходи до розвитку мовлення, включаючи гру, драматичну діяльність, роботу з книжками, мовленнєві вправи, творчі завдання та багато іншого. Всі ці методи можуть бути дуже ефективними у розвитку мовлення дітей, а інтегрований підхід дозволяє їх поєднувати для досягнення найбільшої ефективності у формуванні комунікативних компетенцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Київ, Видавничий дім „Слово”. 2005. 720 с.
2. Гавриш Н.В. Інтегровані заняття: методика проведення. Київ, Шкільний світ. 2017. 128 с.

СЕКЦІЯ 4. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Кудряшова Т. І.

*к.н.ф.с., доц., викладач кафедри
фізичного виховання та здоров'я людини
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Модернізація системи освіти в Україні орієнтована на формування ініціативної, творчої особистості, зумовлює необхідність застосування нових, сучасних методів навчання й виховання майбутнього педагога, підготовки його до професійної діяльності з використанням інформаційних технологій.

Сучасній школі потрібен учитель-професіонал, учитель-дослідник, який постійно експериментує, аналізує, який є творчою особистістю, здатною до саморозвитку впродовж життя.

Орієнтація на європейський освітній простір вітчизняної сучасної освіти вимагає суттєвої перебудови змісту підготовки майбутнього педагога. З огляду на це формулюються нові вимоги до професійної діяльності вчителів початкової ланки закладів освіти, який є першим рівнем повної загальної середньої освіти та відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій.

Сьогодення вимагає від майбутнього вчителя початкової школи обов'язкових результатів навчання. „Нова фізична культура” – невід'ємна складова нової української школи. Її основне завдання – не здійснювати спортивну підготовку учнів, а розвивати їхні фізичні якості.

З одного боку, – це всебічний фізичний розвиток особистості учня засобами фізкультурної та ігрової діяльності, формування в молодших школярів ключових фізкультурних компетентностей, ціннісного ставлення до фізичної культури, спорту, фізкультурно-оздоровчих занять та виховання фізично загартованих і патріотично налаштованих громадян України, а з другого боку, педагогічна майстерність учителя – сукупність якостей

особистості, яка володіє професійною компетентністю, інноваціями в системі освіти, здатна до креативності, саморозвитку й характеризується сформованими громадянськими, морально-етичними якостями.

Працюючи за освітньо-професійною програмою 013 Початкова освіта, передбачена обов'язкова практика з фізичного виховання під час якої студенти нашого коледжу дотримуються переліку її компонентів, логічної послідовності вивчення окремих завдань; набуваючи при цьому ключових компетентностей у фізичному вихованні в рамках реформи "Нова українська школа".

Які саме завдання стоять перед студентами під час проходження практики в Новій українській школі на уроках фізичного виховання?

1. Виховання в молодших школярів розуміння значущості занять фізичними вправами, спортивними іграми як важливого засобу зміцнення здоров'я, отримання задоволення, гартування тіла та характеру, самовираження, соціальної взаємодії у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності;

2. Формування в учнів здатності володіння різними способами рухової діяльності, виконання фізичних вправ; уміння грати в рухливі та спортивні ігри за спрощеними правилами.

Сучасний світ складний. Дитині недостатньо дати лише знання, ще необхідно навчити користуватися ними. Зокрема, знання та вміння з фізичної культури, тісно пов'язані з ціннісними установками учню початкових класів на здоровий спосіб життя, відповідальне ставлення до власного здоров'я, формують його життєві компетентності, необхідні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці.

Можливим напрямом є впровадження в педагогічну практику систем простих і необхідних вправ, яким притаманні високий ступінь варіативності рухового матеріалу, його доступність для учнів зі звичайним рівнем фізичної підготовленості, динамізм, емоційність, змагальність.

Тому, здобувачами освіти Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічної академії імені А.С. Макаренка” Полтавської обласної ради були запропоновані, уроки-руханки без предметів і з різними предметами у музичному супроводі як ефективний засіб рухової та естетичної підготовки дітей молодшого шкільного віку.

Руханка дозволяє розім'яти м'язи, доставити порцію кисню до всіх клітин тіла, заряджає енергією, допомагає проводити день на позитиві, що особливо цінно, через епідеміологічну ситуації з **COVID-19**, коли на дворі похмура погода або, немає можливості надовго вийти на вулицю та, особливо, наразі - у зв'язку веденням воєнного стану, в умовах повномасштабної війни, саме ці види уроків набули особливого значення.

Нові форми проведення занять створюють умови щодо залучення школярів до рухової активності та дають можливість поділитися власними напрацюваннями з мотивації дітей та як їм бути завжди у русі. Більшість учнів через ситуацію в країні знаходяться дома, на дистанційному навчанні, а студенти, відповідно, проходять пасивну практику. Тобто, вони слухають лекції, переглядають відеозаписи уроків, пишуть конспекти... Студенти ж нашого коледжу мають змогу зануритися в буденність, у роботу вчителя, під час проведення самостійно занять із фізичного виховання в онлайн.

Здобувачі освіти на своїх уроках-руханках, під час епідеміологічної ситуації з **COVID-19**, пропонували долучитися до виконання вправ не тільки учням початкової освіти, а й близьким родичам: батькам, братам, сестрам, не минули й бабусь і дідусів. Усією родиною повторювали запропоновані руханки, розроблені студентами-практикантами. Діти із задоволенням надсилали своє виконання вправ і навіть додавали свої, інші, нові гімнастичні завдання. Це говорить про те, що є зацікавленість в проведенні таких уроків фізичної культури в сучасних умовах пандемії та воєнного стану.

Такі форми проведення занять дають можливість живого спілкування, емоційної розрядки, зниження тривожності, підтримки один одного під час війни. Від цього залежить фізичний і психологічний стан як школярів так і майбутніх учителів.

Не забуваємо ми і про **майбутніх** практикантів. Уже сьогодні, долучаємо здобувачів освіти молодших курсів до створення таких уроків-руханок. Це дозволить вдосконалити свої навички до проходження практики, урізноманітнити види завдань руханок, виходячи з модульних програм і поставлених завдань уроку.

Отже, уроки-руханки – це запорука не лише фізичного, але й психологічного здоров'я. Вони знижують дратівливість і тривожність; додають впевненості дітям у собі; сприяють соціальній інтеграції у суспільстві що так необхідно в наші тяжкі часи.

Навіть сьогодні, в такий важкий для України, час вже наші викладачі долучилися з власної ініціативи до проведення Всеукраїнських онлайн уроків фізичної культури, ініційований Міністерством освіти і науки, ГО „Рух Олександра Педана „Джуніор” за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) за різними сюжетами та з зірковими гостями (співачка Мішель Андре, акторка Ксенія Мішина, телеведучий Тимур Мірошніченко). Ці уроки об'єднали вчителів та учнів з усіх куточків нашої країни, які змогли долучитися завдяки використанню інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що позитивний вплив таких уроків можливий для використання, становлення і розвитку всіх функцій і

систем організму; спрямований на необхідність постійно займатися вправами з фізичної культури не тільки під час навчання онлайн або офлайн, а й протягом усього життя!

В'юник І.,
*здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка
Полтавської обласної Ради
м. Кременчук
Науковий керівник: Кудряшова Т. І.,
к.н.ф.с., доц., Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка Полтавської обласної Ради
м. Кременчук*

СПЕЦІАЛЬНА ВИТРИВАЛІСТЬ І МЕТОДИКА ЇЇ РОЗВИТКУ У БОКСЕРІВ

Витривалістю людини – називається здібність протистояти стомленню у якій-небудь діяльності. У заняттях спортом, виробничої, військової і побутової діяльності організм людини зазнає різних навантажень. Різні можливості людей у виконанні певної роботи прийнято пояснювати рівнем розвитку витривалості. Рівень витривалості визначається часом, протягом якого людина може виконувати задану фізичну вправу (різновид діяльності).

Однією з найважливіших проблем підготовки висококваліфікованих спортсменів є розвиток рухових здібностей і, зокрема, витривалості.

Проте, останнім часом серед фахівців відсутня єдність поглядів при розгляді поняття витривалості стосовно спортивної діяльності. Не безпідставні і приведені визначення. На фоні цього слід зазначити, що практично в кожній роботі, де з'являються спроби фундаментально проаналізувати проблему витривалості, присутні власні визначення. Одночасно численними даними [3, 4] доводиться, що витривалість може бути як загальна, так і спеціальна.

Розвиток високої спортивної майстерності у будь-якому виді спортивної діяльності пов'язаний з рівнем розвитку рухових здібностей (сили, швидкості, витривалості) і ефективністю їх взаємодії. Високий же рівень працездатності, спортивної майстерності досягається на базі розвитку спеціальної витривалості. В боксі також існує рівень розвитку спеціальної витривалості.

Поєдинок боксерів – це лише верхівка айсберга. Кожна людина, яка спостерігає за діями боксерів, звертає увагу на те, як швидко та легко вони пересуваються, як сильно наносять удари, як упорно захищаються. Проте лише спеціалісти знають, що за цим приховується – щоденні дво- і триразові тренування. І так щодня, щомісяця, із року в рік. У боксерів це має назву чорнової роботи. Боксер кожною клітиною свого тіла розуміє слова Суворова: “Тяжко в навчанні, легко в бою”. Досягнення найвищих результатів у боксі зумовлено ефективністю реалізації потенційних можливостей атлета в процесі багаторічної спортивної підготовки. Спеціальні вправи з боксу, в основному аеробні, включають наступне:

- Робота в парах в змінному темпі по вдосконаленню техніко-тактичної майстерності (СТТМ) тривалістю 10-12 раундів.

- Робота на важких боксерських снарядах (мішки, настінна подушка), що виконується в середньому темпі, тривалістю 10-12 раундів.

- Робота на легких боксерських снарядах (насіпних, наливних, пневматичних грушах, пунктболах), що виконується в середньому темпі, тривалістю 3-6 раундів.

- Робота на „лапах” .

Критерієм спеціальної витривалості є час підтримки критичного рівня потужності навантаження, що виконується [5]. У зв'язку з цим, при розвитку спеціальної витривалості потрібно враховувати (Платонов, 2004):

- Різноманітність засобів і методів вдосконалення техніко-тактичних дій і розвитку спеціальної витривалості.

- Тісний взаємозв'язок процесів техніко-тактичного вдосконалення і розвитку спеціальної витривалості.

- Моделювання в умовах тренувальної діяльності всього спектра станів і реакцій функціональних систем, характерних для змагальної діяльності.

- Мінливість умов зовнішнього середовища як у процесі розвитку спеціальної витривалості, так і в процесі техніко-тактичного вдосконалення.

Спортивна підготовка, яка проводиться з урахуванням особливостей моторики боксера, дає змогу якомога ефективніше здійснювати підвищення їхньої майстерності відповідно до рухових здібностей, а також з урахуванням функціональних та адаптаційних можливостей організму.

В. Г. Богуславский [2] встановив ефективність застосування концентрованих навантажень, що забезпечують технічну майстерність і високий рівень спеціальної витривалості юних кваліфікованих боксерів з урахуванням зміни функціональних можливостей їх організму в різних раундах бою.

Одним із засобів підготовки боксерів і підвищення рівня спеціальної витривалості є тренування за методикою “фартлек”.

Метод „фартлек”, що в перекладі з англійського означає „гра швидкостей”, розроблений в 1930 р. шведськими вченими під керівництвом тренера Холмера для бігунів, які змагаються в кросі на перетненій місцевості, потім модифіковано і вдосконалено новозеландським тренером А. Лідьяром для підготовки стайерів.

Метод тренування „фартлек” в бігу полягає в зміні швидкостей пересування в процесі тривалого безперервного бігу по самопочуттю спортсмена, командою тренера або відносного прискорення партнера.

„Фартлек” – це різновид змінно-повторного методу, комплексне тренування на місцевості і стадіоні, де в одному тренувальному занятті удосконалюються всі необхідні бігуну якості (сила, швидкість, витривалість). „Фартлек” складається з пробігання довгих і середніх відрізків, багаторазових підскоків вгору, біги в гору і, зрештою, спринтерські пробіги з максимально можливою швидкістю. Відпочинок варіюється і проводиться у вигляді ходьби або бігу з підтюпцем.

Перевага цього методу полягає в тому, що в процесі виконання навантажень спортсмен самостійно може збільшувати темп навантаження, змінювати його характер і регулювати тривалість. Такий підхід сприяє більш м'якому входженню не тільки в окремому тренуванні, а і на конкретному етапі підготовки. Загальна тривалість тренування з використанням цього методу може коливатися від 45-50 хв. до 1,5-2,5 год.

Застосування методу „фартлек” при тренуванні боксерів детально описані В. П. Барановим і Д. В. Барановим [1].

Автори зазначають, що для боксера найбільш раціонально застосовувати біг зі змінною швидкістю по перетненій місцевості з одночасним нанесенням напрацьованих комбінацій ударів з арсеналу своєї індивідуальної техніко-тактичної моделі. Треба привчити тіло боксера до виконання технічних дій з ЧСС 160-180 уд./хв. і вище протягом 30-40 хв. незавершений біг підтюпцем і відновлення ЧСС до 120-125 уд./хв. Це дасть можливість на останньому етапі спеціальної підготовки підвести організм боксера до здатності виконувати індивідуальну техніко-тактичну модель в ЧСС 200 уд./хв. і вище протягом 12-15 хв. з внутрішніми інтервалами відпочинку. Цього рівня підготовленості буде досить для проведення сучасного боксерського поєдинку.

Техніка „фартлек” для підготовки боксерів полягає в наступному: боксери виконують певну кількість раундів по 3 хв. з максимальною швидкістю, перерва між раундами – 1 хв., кількість раундів залежить від етапу підготовки, в кінці дистанції йде напружений „бій з тінню”, так званий „енд”.

Використання цього методу передбачає відтворення моделі навантажень, які відповідають функціональним вимогам змагальної діяльності боксера.

Сьогодні метод „фартлек” досить успішно застосовується в тренуваннях боксерів як у початківців так і у професійних боксерів. Це обґрунтовується тим, що основні дії боксера, які виконуються в змагальному режимі, призводить ЧСС до 200 уд./хв. і вище. Загальний час бою в сучасних змаганнях по боксу відбувається протягом 8-10 хв. У більшості випадків сучасний бій починається в максимальному темпі з перших секунд, тому боксер приходиться в свій куток, щоб відпочити з ЧСС 200 уд./хв. і вище. Відпочити 1 хв. – суто символічне явище для підготовленого боксера.

З перших секунд другого раунду ЧСС підіймається до 200 уд./хв. Після другого раунду хвилина перерви вже не дає значного зниження ЧСС. У третьому раунді частота серцевих скорочень значно перевищує 200 уд./хв. Хвилина відпочинку між раундами майже не знижує ЧСС. Режим рухової діяльності в бою спринтерський, т. т. з максимальним зусиллям м'язів за мінімальний проміжок часу, а час виконання всієї рухової діяльності в сучасному боксерському поєдинку - режим бігунів-стайерів. Однак боксер не має можливості знижувати інтенсивність ведіння поєдинку, оскільки вмиг буде покараний суперником через зниження швидкості виконання своїх технічних дій.

„Фартлек” успішно застосовується в багатьох видах спорту. Це досить ефективно, оскільки дає простір для творчої ініціативи, що сприяє різнобічній побудові навчального процесу. Відомо також, що ця методика використовується в підготовці дзюдоїстів.

Висновки.

1) При розвитку спеціальної витривалості необхідно використовувати широкий арсенал засобів розвитку загальної і спеціальної витривалості з урахуванням цілей і задач конкретного етапу підготовки спортсменів. При розвитку спеціальної витривалості, як засіб, можна використати укорочені раунди спеціальної роботи на боксерському снаряді-мішку (важкій груші і інш.). Такі вправи формують у спортсмена стереотип високої та інтенсивної швидко-силової роботи та привчають його „вправлятися” протягом обмеженого часу.

2) Застосування методу тренування „фартлек” у багатьох видах спорту і, зокрема, в боксі, сприяє вдосконаленню всіх необхідних якостей (сили, швидкості, витривалості). Перевагою цього методу є те, що в процесі виконання навантажень спортсмен може самостійно збільшувати темп навантаження, змінювати її характер і регулювати тривалість. Такий підхід сприяє більш м'якому входженню не тільки в індивідуальне навчання, а й

на конкретний етап підготовки.,„Фартлек” є досить ефективним і реалізованим методом у підготовці боксерів до відповідальних змагань для виявлення їх особливої витривалості, індивідуалізації їх тренувального та виховного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранов В. П. Современная спортивная тренировка боксера / В. П. Баранов, Д. В. Баранов. Г. : СОЖ, 2008. 360 с.
2. Богуславській В. Г. Методика зв'язаного розвитку спеціальної витривалості і технічного вдосконалення юних боксерів: Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук. Київ : 1989. 21 с.
3. Верхошанський Ю. В. Основи спеціальної фізичної підготовки спортсменів. Фізкультура і спорт, 1988. 330 с.
4. Набатникова М. Я. Проблеми вдосконалення спеціальної витривалості спортсменів при циклічній роботі субмаксимальної і великої потужності.: Автореферат дисертації доктора педагогічних наук. 1974. 52 с.
5. Платонов, В.М., Булатова, М. М. Фізична підготовка спортсмена
Издательство: К. : Олімпійська література. 1995. 320 С.

Раковська А. В.,

*здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

*Науковий керівник: Кудряшова Т. І.,
к.н.ф.с., доц., викладач кафедри
фізичного виховання та здоров'я людини
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ МОРФОЛОГІЧНИХ ОЗНАК ПОКАЗНИКІВ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ, ЩО ЗАЙМАЮТЬСЯ ЛЕГКОЮ АТЛЕТИКОЮ

Критерії оцінки морфологічних ознак показників дітей, що займаються легкою атлетикою.

В даний час великим числом фахівців абсолютно чітко охарактеризовані специфічні вимоги, що пред'являються різними видами спорту до морфологічних характеристик дітей [1]. Це засвідчує значущість морфологічного статусу при оцінці індивідуальних можливостей юних спортсменів. Наявність типових морфологічних особливостей у спортсменів обумовлюється як генетичними відмінностями, так і функціональними, морфологічними змінами в системах організму під впливом тренувальних навантажень. Багатьма авторами показано, що адаптація може виникати лише за наявності в організмі певних генетичних передумов.

Багаторічні дослідження показали, що специфіка метаболічних реакцій вірогідно взаємопов'язана з розвитком і специфікою нервово-м'язового апарату [2]. Діти зі "спринтерським" типом метаболізму вірогідно переважали інших в максимальній вибуховій силі, зі "стаєрським" - в статичній витривалості. У 9-11 річному віці хлопчики з анаеробним типом обміну випереджають своїх однолітків у вазі, рості, обвідних розмірах тіла за рядом інших морфологічних показників [3]. Важливим моментом огляду дітей під час відбору для занять легкою атлетикою є співставлення паспортного та біологічного віку. Відомо, що від темпів статевого дозрівання залежить відмінність в рівні розвитку дітей однакового паспортного віку.

Також до успішних занять легкою атлетикою схильні діти, у яких різниця між зростом в сантиметрах і вагою в кілограмах дещо більша від 100 одиниць. З візуальної оцінки зовнішнього вигляду новачка, з вимірювання розмірів і пропорцій його тулуба звичайно починають відбір в легкій атлетиці. Це дозволяє прогнозувати морфотип спортсмена по досягненню зрілості.

Відбираючи бігунів на середні і довгі дистанції, необхідно орієнтуватися на тих, у кого невеликий ваго-зростовий індекс. У зв'язку з цим досить надійно, за показниками зросту батьків, визначається остаточно довжина тіла дитини в майбутньому.

Критерії оцінки функціональної системи енергозабезпечення організму юних спортсменів.

Ряд авторів [4] для визначення ефективності функціональної системи енергозабезпечення в організмі пропонують використовувати декілька критеріїв - потужність, місткість, реалізація, економність, рухливість, стійкість функціональної системи енергозабезпечення, а також вказують на те, що необхідно враховувати ще й інші критерії: швидкість розгортання реакцій, точність регуляції і т.д. Потужність функціонування системи енергозабезпечення організму юних спортсменів визначається її

максимальними проявами. Вона тісно пов'язана із максимальною аеробною та анаеробною продуктивністю як за абсолютними, так і за відносними показниками [5].

Аеробна потужність визначається здатністю організму забезпечувати м'язи енергією в аеробних умовах з участю кисню. У цьому випадку ресинтез АТФ в м'язовій клітині здійснюється за рахунок хімічних реакцій аеробного типу. На переконання ряду авторів [6], найефективнішим показником функціональних систем організму, що визначає потужність аеробного енергозабезпечення, є максимальне споживання кисню ($VO_2 \text{ max}$, л·хв⁻¹) – кількість кисню, споживана людиною під час фізичної роботи протягом однієї хвилини. $VO_2 \text{ max}$ – показник інтегрального віддзеркалення функціональних можливостей організму – є важливим показником загальної роботоздатності та тренуваності спортсмена [7].

У річному циклі тренування максимальна аеробна продуктивність змінюється на 12,5-1,5% [8,9]. Відносне $VO_2 \text{ max}$ протягом того ж циклу у дітей, особливо у юних спортсменів, змінюється не суттєво [10]. Тому відносна величина $VO_2 \text{ max}$ може бути використана як інформативний показник, що характеризує не лише аеробну потужність, але і ступінь стабільності всіх функціональних систем організму у видах спорту, пов'язаних з переважним проявом аеробної витривалості.

Функціональні можливості організму спортсменів, пов'язані з анаеробною потужністю, якнайповніше можуть бути оцінені за показниками кисневого боргу, лактатною та алактатною потужністю, максимальною лактатною функцією кисневого боргу [11]. Важливим показником ефективності функціонування систем енергозабезпечення в організмі спортсмена є відношення рівня споживання кисню під час змагальної діяльності до максимальної аеробної продуктивності, а також величина порогу анаеробного переходу [12]. Чим вищий рівень останнього, тим пізніше при зростанні інтенсивності роботи включається анаеробний механізм ресинтезу АТФ.

На думку багатьох фахівців [13], одним з найважливіших чинників функціональної підготовленості є реалізація функціонального потенціалу організму спортсмена. При визначенні ефективності системи енергозабезпечення особливо важливим є визначення типу фізіологічної адаптації організму [14], в основу якої покладено функціонально-часовий принцип. Розглядаючи поняття адаптаційних типів в спорті, можна спиратися на думки ряду авторів, які представлені в літературі [5]. З огляду на них, тип адаптації представляє норму біологічних реакцій на комплекс фізичних дій, які мають зовнішнє вираження в специфіці біомоторики та морфо функціональних проявах. Тип адаптації є обумовленим генетично.

Конституційний тип „спринтера” характеризується наступними морфо-генетичними властивостями: високим рівнем вже на ранньому етапі онтогенезу не тільки аеробного, але і анаеробно-гліколітичного обміну, здатністю переносити гіпоксичні експозиції, що виникають при м’язовій діяльності. Діти і підлітки даної конституційної типології випереджають своїх однолітків в темпах фізичного розвитку, фізичної роботоздатності, особливо високими проявами у фізичних вправах на силу, швидкість або пов’язаних із швидкісно-силовою витривалістю. Юні спортсмени з конституційним типом “спринтера” швидко адаптуються до фізичних навантажень швидкісно-силового характеру, спортсмен може за тренування виконати менший об’єм сумарної роботи, але достатньо високої інтенсивності. При цьому надмірна активація чинників гіпоксії, анаеробного гліколізу сприяє значним відхиленням в гомеостазі середовища як у м’язах, так і в крові. Надмірна лактацидемія в цьому випадку сприяє зниженню або блокуванню окислювального шляху ресинтезу АТФ в період відновлення. Організм спортсменів, що конституційно відносяться до цього типу, повільніше відновлюється. Конституційний тип “стаєра” характеризується дещо іншими феногенетичними властивостями- низькими темпами фізичного розвитку, низькою здатністю переносити на ранніх етапах онтогенезу, гіпоксію м’язових навантажень. У дітей цього конституційного типу виявляються специфічні особливості рухової активності. Діти з аеробним типом обміну, що не займаються спортом, у меншій мірі здатні виконувати роботу силового, швидкісно-силового характеру, але у них яскравіше виражена статична витривалість.

Слід враховувати і те, що саме тренувальне навантаження також накладає відбиток на реакцію організму. Так, при короткочасному, але інтенсивному навантаженні організм може розвивати максимум роботи, спрямованої на збереження гомеостазу: регенераторно-синтетичні процеси включатимуться після звільнення організму від тренувальної дії. При тривалому навантаженні адаптаційні перебудови визначатимуться своєчасним включенням регенераторно-синтетичних процесів, їх вираженістю і тривалістю [15].

Висновки.

Отже, виходячи з усієї інформації можна зробити висновок, що ключовими позиціями відбору в легкій атлетиці на етапі початкової підготовки повинні бути знання про індивідуальні можливості юного організму, який розвивається індивідуально, за своїм генетично закладеним кодом і морфо-функціональними показниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артем'єва Г.П., Сак Н.М. До морфологічних можливостей прогностичної оцінки фізичних здібностей. Слобожанський науково-спортивний вісник. Вип. 8. X. : ХДАФК, 2005. С. 243-247.
2. Спортивна морфологія з основами антропогенетики : підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту / Л.П. Сергієнко. К. : Кондор-Видавництво, 2016. 480с.
3. Гриньова Т. Оцінювання морфофункціональних показників дітей 11 років, які займаються різними видами спорту. Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини / за заг. ред. Євгена Приступи. Л. : 2013. Вип. 17, т. 3. С. 96-100.
4. Гонський Я. І. та інші. Біохімія людини. Тернопіль : Укрмедкнига, 2002. 744 с.
5. Харитоновна Л.Г. Теоретичне та експериментальне обґрунтування типів адаптації до спорту. Теорія та практика фізичної культури 1991. № 7. С. 21-24.
6. Харитоновна Л.Г. Значення обліку морфо-функціональних проявів у період статевого дозрівання дітей для практики фізичного виховання. Теорія та практика фізичної культури. 1978. № 8. С. 4–8.
7. Щелкунов А.А. Вікова динаміка спортивних результатів школярів у різних видах легкої атлетики. Педагогіка, психологія та мед.-біол. проблеми фіз. виховання і спорту: монографія : [за ред. проф. С. Єрмакова]. X. : 2007, № 10. С. 140-143
8. Клименко О.І. Медико-біологічний аспект спортивної підготовки юних штовхачів ядра 11-15 років/А.І. Клименко, Т.І. Кудряшова / Педагогіка, психологія та мед.-біол. проблеми фіз. виховання і спорту: монографія: [за ред. проф. С. Єрмакова]. X. : 2007, № 1. С. 47-50.
9. Плахтій П.Д. Фізіологія людини. Обмін речовин і енергозабезпечення м'язової діяльності: Навчальний посібник. Київ : Професіонал, 2006. 464 с.
10. Лисенко О. М., Горенко З. А., Ковельська А.В. та ін. Критерії оцінки функціонального потенціалу спортсменів. Черкаського університету. Серія: Біологічні науки. 2017. № 1. С. 56-65.
11. Алабин В.Г., Алабин А.В., Бизин В.П. Многолетняя тренировка юных спортсменов: учеб. Пособие. Харьков : Основа, 1993. 224 с.
12. Jackson A. Determinate of the maximal working capacity / A. Jackson, W. Squires // The Journal of sports Medicine and Physical Fitness. 1982. Vol. 22. No. 3. P. 227–283.
13. Булатова М.М. Оптимізація тренувального процесу на основі вивчення потужності та економічності системи енергозабезпечення спортсменів (на матеріалі велоспорту): автореф. дис. на соіск. уч. ступеня канд. пед. наук. К. : 1984. 23 с.
14. Спортивна морфологія та фізіологія спорту і фізичного виховання у запитаннях та відповідях: навч. посіб. / [Л.С. Вовканич, Д.І. Бергтраум, М.Я. Гриньків та ін.]. 2014. Вид. 2-е, доп. Львів : Сполом. 113 с.
15. Солодков А.С. Судзіловський Ф.С. Адаптивні морфо-функціональні перебудови в організмі спортсменів //Теорія та практика фізичної культури. 1996, № 7 С.23-39.

Алексєєва Т.М.,
доцент кафедри
фізичного виховання та здоров'я людини
Обласного коледжу „Кременчуцька

*гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка''
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук*

Мартинова Ю.В.,
*здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр’’
спеціальності 014 „Фізичне виховання’’
Обласного коледжу „Кременчуцька
гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка’’
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук*

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИРОДНИХ ОБ’ЄКТІВ КРЕМЕНЧУЦЬКОГО РАЙОНУ ДЛЯ РОЗРОБКИ ТУРИСТИЧНИХ ПОХОДІВ І КРАЄЗНАВЧИХ ЕКСКУРСІЙ ЗІ ШКОЛЯРАМИ

Останнім часом до освітнього процесу активно залучаються сучасні комп’ютерні технології, які з одного боку надають широкі можливості для пошуку, обробки, зберігання необхідної інформації, що економить час, зусилля, робить навчання ефективним і сучасним. Крім того в умовах карантину і воєнного часу такий формат навчання з позиції безпеки може бути єдино можливим. З іншого боку діти проводять багато часу в одній позі, сидячи за моніторами, напружуючи свій зір і не отримують тих переваг, які надає живе спілкування з вчителем і однокласниками. З огляду на сказане перед школою стоїть завдання пропагування серед дітей здорового способу життя, для чого можуть бути використані шкільний туризм і краєзнавчі заходи. Треба відмітити, що зараз, під час повномасштабної війни, їх здійснення поки що призупинено, але в умовах мирного часу буде обов’язково відновлено.

Такі форми позакласної роботи дозволяють школярам перебувати на свіжому повітрі, багато рухатися, пізнавати природу і історію свого рідного краю, проводити вільний час разом з однокласниками в неформальній обстановці. Туристичні походи, краєзнавчі екскурсії, прогулянки мають важливе значення для оздоровлення дітей, їх загартування, розвитку інтелекту, спостережливості, прагнення берегти і захищати природу, комунікаційних здібностей, збагаченню соціального досвіду. Важливу роль у здійсненні такої діяльності відіграють класні керівники, вчителі фізичної культури, керівники туристичних гуртків і секцій. Для того, щоб туристичний захід був змістовно наповнений і максимально корисний для здоров’я необхідно оптимально розробити маршрут і ретельно відібрати цікаві об’єкти для відвідування і

спостереження. Природа Полтавської області характеризується розмаїттям форм рельєфу і ландшафтних комплексів, розвинутою гідрологічною мережею, тому вивчення природних об'єктів є перспективним для оптимізації розвитку шкільного туризму.

Метою даної роботи є вивчення природних об'єктів Кременчуцького району з точки зору доцільності їх включення у маршрути туристично-оздоровчих походів зі школярами.

Для цього нами було вирішено такі завдання:

1. Вивчення проблеми шкільного оздоровчого туризму.
2. Характеристика природних об'єктів Кременчуцького району, перспективних для включення в туристичні маршрути оздоровчих походів зі школярами.

3. Аналіз форм роботи з дітьми під час туристичних заходів.

Проблеми розвитку туристично-краєзнавчої діяльності в загальноосвітній школі вивчали Є.М. Атласова, В.В. Бенедюк, М.Ю. Костриця, М.П. Круглик, А.В. Лебедев, О.М. Маринич, І.В. Мельничук та інші [1].

Комплексному вивченню природи Полтавської області були присвячені наукові роботи К.О. Маці [2]. Н.П. Гальченко, О.І. Прядко, Т.В. Башта досліджували живу природу Полтавської області та проблему збереження біологічного різноманіття [3]. Байрак О.М. вивчала природу природно-заповідного фонду області [4]. У наукових статтях Алексєєвої Т.М. висвітлювалася роль рельєфу Полтавської області як туристичного ресурсу [5]. Треба підкреслити, що вивчення природи області повинно бути продовжено, оскільки це відкриє нові перспективи для розвитку шкільного туризму і екскурсійно-краєзнавчої діяльності.

Цікавим природним об'єктом для проведення краєзнавчих екскурсій, на думку авторів, є Устимівський дендрологічний парк, що по праву вважається перлиною Кременчуцького району. Парк був закладений у 1893 році місцевим поміщиком, лікарем за фахом Василем Устимовичем. Відвідування парку збагатить знання дітей з біології, біогеографії, історії. Його колекція зелених насаджень налічує 483 види та являє собою унікальне зібрання деревних та кущових порід з різних країн і континентів: Північної Америки, Європи, Криму, Кавказу, Сибіру, Середньої Азії, Далекого Сходу, Китаю. Більше, ніж 80 % видового складу рослин парку – лікарські. Серед рослин парку є досить рідкісні і екзотичні для нашої місцевості екземпляри: ялиця каліфорнійська віком приблизно 110 років, 20-метрова псевдотсуга тисолиста, незвичайна за формою крони ялина звичайна „Гірляндна”, сосна Веймутова з м'якою хвоєю, ведмежий горіх, декілька видів дубів (деяким понад 100 років).

Спостереження за такими об'єктами не тільки пробуджує інтерес до природничих наук, а й розвиває почуття прекрасного, особливо це стосується відвідування парку весною, коли багато рослин радують око гарними яскравими квітками. Так, школярам надовго запам'ятаються різнобарвні квітки і чудові аромати жасмину і багатьох видів бузків, черемхи, ірги, глоду, горобини, таволги, яблунь, шипшини, робінії, карагани, золотого дощу, софори японської, айланту та інших дерев і чагарників.

Екскурсія дендрологічним парком поповнить знання учнів з історії, матеріалознавства. Так, деревина деяких видів дерев характеризується унікальними фізичними властивостями, тому їх застосовують (або застосовували раніше) для виробництва морських суден, музичних інструментів.

Відвідування парку є важливим і для трудового виховання школярів, оскільки Устимівський дендропарк – штучний об'єкт є своєрідною пам'яткою людській праці.

Після екскурсії можна провести вікторину під назвою „Хто краще запам'ятав?” (дітям подобаються загадки). Заздалегідь треба продумати нагородження переможців (медалі або невеличкі призи), щоб залишити приємні спогади і заохочувати учнів до розширення своїх знань. Подорож до парку можна закінчити невеликим пікніком, а перед цим пояснити дітям правила поведінки на природі та згубні наслідки бездумного відношення людини до неї та її багатств.

Як написано вище, територія Полтавської області характеризується досить розвинутою і розгалуженою гідрологічною системою. Водні об'єкти також є цікавими для вивчення і спостереження. Наприклад, озеро Лиман, розташоване на теренах села Святилівка Кременчуцького району на березі Кременчуцького водосховища. Маршрути майбутніх туристичних походів можуть пролягати вдовж цього озера, бо це розширить кругозір і розвине ерудицію дітей. Ознайомлюючи школярів з такими об'єктами можна пояснити походження озера Лиман (заплавне), дати уяву про його мешканців (тим більше, що качок, лебедів та інших водоплавних птахів можна побачити на озері), специфічний характер рослинності навколо озера, про значення гідрологічних об'єктів в природі та житті людини. Озеро Лиман ще з минулого століття є відомим своїми лікувальними грязями з властивостями, що дорівнюють одеським грязям, тому доречно дати дітям поняття про бальнеологічні ресурси і їх роль в житті людини.

Озеро Лиман – це не тільки своєрідний утвір природи, а й об'єкт з цікавою історією. На початку ХХ століття група німецьких підприємців склали угоду з місцевою владою на відкриття грязелікування, але перша світова війна завадила

цій справі. Після другої світової війни місцевий лікар Тягун Ф.А. разом з лікарським персоналом у надзвичайно примітивних умовах організував роботу святилівського курорту, де відбувалося грязелікування хворих на ревматизм, поліартрит, хронічне запалення нирок. Таким чином змістовне наповнення такої краєзнавчої екскурсії є досить високим.

Крім того, на озеро відкривається мальовничий краєвид, тому тут доцільно зробити зупинку і, підібравши сухий зручний майданчик, організувати з дітьми спортивні змагання або рухливі ігри. Щоб запобігти перевтомі, підбір фізичних навантажень повинен відповідати віку та рівню фізичного розвитку учнів.

Під час відпочинку керівнику групи треба звернути увагу на правила безпеки під час походу та екологічні моменти подорожі.

Тема є перспективною для подальшого вивчення, яке може бути присвячено дослідженню можливостей туристичних походів для проведення наукової роботи з учнями.

Таким чином, туристично-краєзнавча робота є ідеальним інструментом для гармонійного всебічного вдосконалення особистості школярів, де поєднуються оздоровлення і загартування, зростання інтелекту, розвиток навичок поведінки на природі, виховання патріотизму і бережливого ставлення до природи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матіяш В.В. Педагогічне краєзнавство: сутність, принципи, джерела. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 2012. 5. С.113–114.
2. Полтавська область: природа, населення, господарство. / за ред. К.О. Маца. Полтава, 1993. 302 с.
3. Клестов М.Л., Гальченко Н.П., Прядко О.І., Химин М.В., Башта Т. В., Некрасова О.Д., Старовойтова М.Ю., Конограй В.А. Рослинний та тваринний світ пониззя річки Сули: монографія / за ред. М.Л. Клестова, Н.П. Гальченко. К.: Фітосоціоцентр, 2016. 240 с.
4. Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк М.О., Слюсар М.В. Еталони природи Полтавщини. Полтава. Верстка. 2003. 212 с.
5. Алексеева Т. М. Рельєф як природний рекреаційно-туристичний ресурс на прикладі Полтавської області. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології*, 2020, 34, 50-58.

Кравченко І.,

*вихователь-методист ЗДО №30,
м. Умань*

Немцева Н.,

*фізінструктор ЗДО №30,
м. Умань*

ПРІОРИТЕТНІСТЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У СПЕКТРІ НАПРЯМКІВ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Дитина – це прийдешиє
Віктор Марі Гюго

Збереження та зміцнення здоров'я, забезпечення фізичного розвитку дітей в будь-якому суспільстві і за будь-яких соціально-економічних і політичних ситуацій є завжди актуальним, своєчасним і складним питанням, так як саме це визначає майбутнє країни, генофонд нації, а також науковий та економічний потенціал суспільства загалом.

Саме тому „Стратегією розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року” передбачено створення платформи для комплексного підходу до розвитку сфери фізичної культури та популяризації занять фізичною культурою для усіх вікових груп населення, що включає й модернізацію в усіх навчальних закладах системи фізичного виховання, яка має бути органічно поєднана з іншими компонентами здорового способу життя. Особливий акцент приділяється фізичному вихованню дошкільників, так як своєчасне формування життєво важливих рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей, забезпечення належного рівня фізичної підготовленості й фізичної культури взагалі, ознайомлення із будовою і основними функціями свого тіла, виховання стійкого інтересу до рухової активності, вироблення звички до здорового способу життя вже на ранніх вікових етапах відіграє неабияку роль у формуванні особистості. Слова видатного педагога є влучними і, як завжди, актуальними: „Зміцнити здоров'я дитини в дитинстві, не допустити, щоб дитина ступила в юність кволою і млявою – це означає дати їй всю повноту життєвих радощів” (В.О. Сухомлинський).

В чому ж полягає універсальність фізичного виховання? Цей напрямок передує іншим, так як має першочергове значення для становлення повноцінної особистості дитини. І саме своєчасна та правильно організована рухова активність дитини відповідно до природніх закономірностей й вікових особливостей закладає основи для подальшого ефективного її розвитку за іншими лініями навчальної діяльності. Так, вченими встановлено, що кожен руховий акт здійснюється в просторі і часі. Тому дитина, яка активно рухається, отримує можливість набути за певну одиницю часу більшого об'єму інформації, що, як наслідок, сприяє прискореному формуванню її психіки. А це є основою, базою для формування усіх якостей здорової людини. Також фахівцями доведена взаємозалежність рухової активності і розвитку мовлення.

Рухова активність збільшує словниковий запас активного дитячого мовлення, сприяє більш осмисленому розумінню слів, формуванню понять, що покращує психічний розвиток дитини. Рух, навіть найпростіший, дає поштовх дитячій фантазії, розвиває творчість, яка є вищим компонентом в структурі особистості, є однією з найбільш змістовних форм психічної активності дитини, яку учені розглядають як універсальну здатність, що забезпечує успішне виконання різноманітних форм діяльності. Виконання фізичних вправ пов'язане з активним сприйманням навколишнього середовища, з орієнтуванням у просторі, виявленням вольових якостей, різноманітних емоційних переживань. Найважливіша особливість творчості дошкільника – насиченість яскравими, позитивними емоціями, завдяки чому вона володіє привабливою силою і веде до розвитку нових мотивів діяльності, що формують евристичну особу. Таким чином, можна виділити наступні основні моменти у впливі рухової активності на організм дитини. Це створення енергетичної основи для росту і розвитку та сприятлива стимулююча дія на формування психічних функцій. Такі положення в сукупності забезпечують і оздоровчий ефект фізичних вправ. Отже, фізичне виховання є основою всебічного розвитку дитини: поряд із реалізацією завдань фізичного виховання (зміцнення здоров'я, фізичної підготовленості) формується повноцінна особистість, тобто розвиваються основні психічні процеси (відчуття, сприймання, пам'ять, уява), розумові та мислительні операції (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення), моральні якості (свідома дисципліна, чесність), естетичні смаки (вміння розуміти, оцінювати, відчувати красу рухів, постви, одягу), а також здійснюється трудове виховання. Фізичному вихованню сприяє створення відповідних умов (раціонального режиму, харчування тощо), урізноманітнення організаційних форм фізичного виховання (заняття, ранкова гімнастика, рухливі ігри тощо), підвищення рухової активності протягом дня. Різноманітність форм роботи фізичного виховання (заняття фізичними вправами, ранкова гімнастика, рухливі ігри, гімнастика пробудження, загартування, спортивні розваги, прогулянки, фізкультхвилинки, пішохідні переходи тощо) забезпечує виконання основних завдань з фізичного виховання, передбачених Базовим компонентом дошкільної освіти.

На сьогоднішній день дошкільна педагогіка ставить за мету забезпечувати належний фізичний розвиток, створювати передумови для успішного навчання дітей у школі, впроваджувати новітні педагогічні технології, оздоровчі технології терапевтичного спрямування, або здоров'язбережувальні технології (арттерапія, піскова терапія, казкотерапія, сміхотерапія, музична терапія, кольоротерапія) та використовувати інноваційні технології (фідбол-гімнастика, ігровий стретчинг, дитяча йога, степ-аеробіка, глайдінг, елементи театру

фізичного виховання М.Єфіменка на заняттях з фізкультури та в руховому режимі, які є ефективними у грамотному поєднанні із класичними формами та методами роботи. За результатами досліджень систематична робота в експериментальній групі дітей має досить позитивні результати: рівень захворюваності вихованців значно знизився у порівнянні з іншою групою дітей, де робота проводилась за традиційними методами. В експериментальній групі переважає кількість дітей психологічно врівноважених, емоційно розкутих з відповідною до віку природною активністю; помітний розвиток внутрішньої саморегуляції, духовного зростання; вміння продуктивно взаємодіяти в соціумі. Таким чином, сучасні фізкультурно-оздоровчі технології сприяють створенню сприятливих соціально-психологічних та педагогічних умов для фізичного та інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку в умовах ЗДО, що є своєрідною запорукою створення здоров'язбережувального середовища, тобто середовища, в якому дитині приємно і безпечно знаходитися, що стимулює її розвиток, забезпечує комфортні умови для формування здоров'я і є оптимальним для її зростання.

Отже, правильна організація фізичного виховання дітей сприяє пробудженню у них інтересу до рухової активності, а також до конкретних видів фізичних вправ. Розвиток інтересу до рухів відбувається на основі життєвої потреби дитини бути сильною, сміливою, спритною. Здорова, фізично розвинена дитина, як правило, вірить в свої сили, бадьора, життєрадісна, повноцінніше опановує принципи шляхетної поведінки у взаємодії з однолітками і дорослими, дбає про гармонійність свого буття, уважна до інших людей. Це вкотре підтверджує значущу та домінуючу роль фізичного виховання дітей дошкільного віку в процесі формування здорової, повноцінної особистості, яка зможе ефективно й плідно реалізуватися в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти в Україні) Нова редакція [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-doshklno-osvti>
2. Вільчковський Е.С. Заняття з фізичної культури в дитячому садку. – К., 1985
3. Кочеткова Л.В. Оздоровлення дітей за умов дитсадка/ Л.В. Кочеткова – М., 2005р.
4. Поліщук О.В. Педагогічні технології супроводження процесу фізичного виховання дітей дошкільного віку. – Умань: СПД Жовтий, 2014. – 144с.
5. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mizhiria-osvita.gov.ua/uploads/1-1.pdf>

Гевчук І.Р.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

*спеціальності 262 Правоохорона діяльність
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Б. Хмельницького
м.Хмельницький
Науковий керівник: майор Рефель В.І.,
викладач кафедри фізичної підготовки
та особистої безпеки державного кордону
Національної академії Державної прикордонної
служби України імені Б. Хмельницького
м.Хмельницький*

ВПЛИВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА СЛУЖБОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ОФІЦЕРА-ПРИКОРДОННИКА

Службово-бойова діяльність особового складу Державної прикордонної служби характеризується високими фізичними навантаженнями та психічним напруженням як у воєнний, так і в мирний час. Вона передбачає фізичну готовність кожного військовослужбовця до виконання професійних завдань.

Безпека кордонів є критично важливим аспектом національної безпеки, а офіцери-прикордонники стоять на передовій у забезпеченні територіальної цілісності та захисту від незаконної діяльності. Служба офіцера-прикордонника є складною і вимагає високого рівня фізичної підготовки та витривалості. Прикордонники повинні бути готовими протистояти фізичним навантаженням і стресовим ситуаціям, які часто виникають раптово. Фізична підготовка є ключовим фактором у забезпеченні ефективного та безпечного виконання прикордонниками своїх обов'язків. Здатність зберігати самовладання, швидко приймати рішення та реагувати на надзвичайні ситуації має важливе значення. Фізична підготовка є основним з предметів бойової підготовки, важливою і невід'ємною частиною військового навчання і виховання особового складу, її метою є забезпечення фізичної готовності військовослужбовців до бойової діяльності, а також сприяти вирішенню інших завдань навчання і виховання.

Вона може покращити навички прийняття рішень, здатність реагувати на надзвичайні ситуації та загальну ефективність виконання службових обов'язків, також може зменшити ризик травм, хвороб і вигорання, гарантуючи, що офіцери можуть виконувати свої обов'язки безпечно і ефективно.

Військовослужбовці повинні вміти зберігати самовладання і швидко приймати рішення в стресових і фізично, крім того розвивати витривалість, щоб виконувати свої обов'язки протягом тривалого часу без втоми. Фізична підготовка також допомагає підтримувати свою фізичну форму і здоров'я, знижує ризик травм, психологічного вигорання захворюваності, зміцнює

імунітет.

Загалом, вони повинні мати добре розвинуті фізичні якості, високий рівень серцево-судинної витривалості, та морально-психологічної стійкості. Фізична підготовка спрямована допомогти прикордонникам відповідати цим вимогам та ефективно виконувати свої службові обов'язки та завдання.

Фізична підготовка проводиться у таких формах: навчальні заняття, ранкова фізична зарядка, спортивно-масова робота, фізичне тренування в процесі навчально-бойової діяльності, самостійні фізичні тренування.

Силові тренування, кардіотренування та вправи на витривалість є корисними для удосконалення фізичних якостей та покращення фізичної підготовки. Силові вправи можуть допомогти розвинути міцність, необхідну для перенесення важкого обладнання та подолання різноманітних перешкод, як приклад підйом по стінах, горах, скелях і т.д. Кардіотренування можуть покращити витривалість військовослужбовців, що дозволить йому виконувати свої обов'язки протягом тривалого часу без помітного зниження працездатності. Вправи на витривалість, такі як біг на довгі дистанції, також можуть покращити серцево-судинну систему та загальний стан здоров'я.

Однак фізична підготовка також несе в собі потенційні ризики. Зокрема, високоінтенсивні тренування можуть підвищити ризик травм і вигорання. Прикордонне відомство повинно враховувати потенційні ризики, пов'язані з фізичною підготовкою, і вживати заходів для їх зменшення.

Окрім фізичної підготовки, інші фактори також відіграють вирішальну роль у покращенні загальної фізичної форми військовослужбовців. Рациональне харчування, відновлення сну і підтримка психічного здоров'я також мають важливе значення для підтримання оптимальної фізичної форми прикордонників. Збалансоване харчування з достатнім вмістом поживних речовин і вітамінів має значення для живлення організму і забезпечення оптимальної працездатності під час фізичної підготовки та службової діяльності. Достатня кількість сну необхідна для відновлення м'язів і запобігання травмам. Крім того, підтримка психічного здоров'я, така як управління стресом має важливе значення для зниження ризику вигорання і проблем з психічним здоров'ям.

Регулярна фізична активність може знизити ризик хронічних захворювань, таких як хвороби серця, ожиріння і діабет, тренування також можуть знизити рівень стресу та покращити настрій, що призводить до покращення психічного здоров'я та якості життя.

Ще одним важливим аспектом для розвитку та покращення фізичної підготовленості є використання відповідного обладнання та спорядження. Використання спеціалізованого обладнання, такого як розвантажувальні

жилети, може допомогти зменшити фізичне навантаження на офіцерів і полегшити їхню роботу.

Впровадження ефективних програм фізичної підготовки для прикордонників також може допомогти залучити та утримати висококваліфіковані кадри. Комплексна програма фізичної підготовки може підвищити задоволеність роботою і почуття виконаного обов'язку офіцерів, що призводить до підвищення мотивації підлеглих. Висококваліфікований і мотивований персонал має важливе значення для підтримання ефективності та безпеки операцій з охорони кордону.

Отже, вплив фізичної підготовки на службову діяльність прикордонників є значним. Прикордонне відомство повинно надавати пріоритет фізичній підготовці своїх співробітників, забезпечуючи належну фізичну підготовку та підтримку. Покращуючи фізичну підготовку прикордонників, можуть підвищити ефективність та безпеку операцій з охорони кордону, залучити та утримати висококваліфікований персонал, а також зробити свій внесок у загальний добробут суспільства.

Карабанов Є.О.,

*доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини,
Обласного коледжу "Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С.Макаренка" Полтавської обласної ради
м.Кременчук*

Картошкіна Н.О.,

*асистент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини,
Обласного коледжу "Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С.Макаренка" Полтавської обласної ради
м.Кременчук*

Ступак М.В.,

*асистент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини,
Обласного коледжу "Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С.Макаренка" Полтавської обласної ради
м.Кременчук*

АНАЛІЗ СТАНДАРТІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Стандарти та законодавство з питань фізичного виховання та спорту в Україні та країнах Європи є досить різними. Нижче наведено деякі основні стандарти та законодавчі акти, які регулюють ці питання в Україні та країнах Європи.

Україна:

▪ Закон України "Про фізичну культуру і спорт" (2011) встановлює правові засади здійснення державної політики у галузі фізичної культури і спорту.

▪ Державний стандарт України "Фізичне виховання у загальноосвітніх навчальних закладах" (2016) встановлює вимоги до змісту та організації фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах.

▪ Наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Типових положень про загальноосвітній навчальний заклад" (2018) встановлює вимоги до організації фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах.

Європейський Союз:

• Хартия щодо фізичної активності та спорту (2007) встановлює принципи та значення фізичної активності та спорту в Європейському Союзі.

• Біла книга щодо спорту (2007) встановлює принципи та стратегії розвитку спорту в Європейському Союзі.

• Європейська хартия про спорт для всіх (1992) визначає право на доступ до спорту та фізичної активності усіх громадян Європейського Союзу [1, 2].

Крім того, кожна країна Європейського Союзу має свої національні стандарти та законодавство з питань фізичного виховання та спорту. Нижче наведено деякі приклади:

1. Франція: Закон "Ореол" (2015) встановлює правила щодо фізичної активності та спорту в школах, включаючи мінімальну кількість годин фізичного виховання на тиждень.

2. Німеччина: Закон "Німецький спорт" (2013) встановлює принципи щодо розвитку спорту в країні, включаючи фінансування та підтримку спортивних клубів та організацій.

3. Іспанія: Закон "Ломченсе" (1995) встановлює правові засади щодо фізичної культури та спорту в країні, включаючи організацію спортивної діяльності та розвиток спортивної інфраструктури.

4. Європейська хартия про фізичну активність та спорт - прийнята у 1992 році, містить принципи та рекомендації з розвитку фізичної активності та спорту в Європі [3].

5. Директива Європейського Союзу про спорт - прийнята у 2007 році, містить положення про розвиток спорту в Європі та його вплив на соціальний, економічний та культурний розвиток.

6. Міжнародна хартия фізичної культури та спорту - прийнята та ухвалена в 1978 році, містить загальні принципи та вимоги до організації та проведення фізичного виховання та спорту у всьому світі.

7. Конвенція Ради Європи про боротьбу з допінгом у спорті - прийнята у 1989 році, містить вимоги до захисту спортсменів від допінгу та заборони використання допінгу в спорті [3].

Законодавство країн-членів Європейського Союзу - в кожній країні-члені ЄС існують власні закони та стандарти, які регулюють фізичну культуру та спорт. Наприклад, у Німеччині існує закон про фізичну культуру та спорт, у Франції - закон про фізичну активність та спорт, у Великій Британії - закон про фізичну культуру, спорт та рекреацію.

Загалом, стандарти та законодавство з питань фізичного виховання та спорту в Україні та країнах Європи встановлюють правові засади щодо організації та розвитку фізичної культури та спорту, включаючи мінімальні вимоги до змісту та організації фізичного виховання у навчальних закладах, розвитку спортивної інфраструктури та підтримку спортивної діяльності.

У підсумку, можна зазначити, що стандарти та законодавство з питань фізичного виховання та спорту мають важливе значення для організації та розвитку фізичної культури та спорту в країнах. Вони визначають основні правові та організаційні засади у цій сфері, включаючи питання організації фізичного виховання у навчальних закладах, розвитку спортивної інфраструктури, підтримки та сприяння розвитку спорту тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська хартія про фізичне виховання та спорт: <https://rm.coe.int/16806d2cf8>
2. Міжнародний стандарт ISO 20957 "Спортивні та фітнес-послуги. Загальні вимоги до навчальних закладів та тренерів": <https://www.iso.org/standard/36134.html>
3. Стандарти Всесвітньої федерації фізичного виховання (FIEP): <http://www.fiepinternational.com/>
4. Рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо фізичної активності для здоров'я: https://www.who.int/dietphysicalactivity/factsheet_recommendations/ukr.pdf

Рижук А.Р.,
здобувач освіти
ОКР молодший спеціаліст
спеціальності 013 Початкова освіта
КЗ,, Уманський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка
Черкаської обласної ради'',
м. Умань
Науковий керівник: **Бабич О.О.,**
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
КЗ,, Уманський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні умови розвитку освіти висувають все нові вимоги до працівників освіти, зокрема дошкільної. У зв'язку із підвищенням вимог до професійної підготовки педагогічних кадрів з дошкільної освіти, які на високому рівні володітимуть новітніми методиками і технологіями навчання та виховання, здатних здійснювати фізкультурно-оздоровчу роботу з дітьми дошкільного віку, застосовувати новітні форми використання засобів фізичної культури у своїй роботі, стає обов'язковим поглиблення і розширення підготовки майбутніх вчителів з дошкільної освіти.

Умовами цілісного розвитку дитини є використання в закладах дошкільної освіти здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій, які реалізуються комплексно через створення безпечного розвивального середовища, екологічно сприятливого життєвого простору, повноцінного медичного обслуговування, харчування, оптимізації рухового режиму, системного підходу до формування у дітей ціннісного ставлення до власного здоров'я; позитивного ставлення до фізкультури і мотивації щодо здорового способу життя, дотримання гармонійних, доброзичливих взаємин між педагогом та вихованцями, самими дітьми.

Фізкультурно-оздоровча компетентність вихователя є ядром його готовності до здійснення завдань фізичного виховання дітей дошкільного віку. Дослідження останніх років присвячені проблемі підготовки вчителів дошкільної освіти до фізичного виховання дітей дошкільного віку належать О. Богініч, Н. Денисенко, Ю. Коваленко, Н. Левінець, С. Петренко, О. Шовкопляс та іншим

Зміст професійної діяльності вихователя у цілому складається з багатьох дій, що мають відносно завершені елементи діяльності. Але кожний з цих елементів спрямований на формування здорового способу життя, яке неможливо забезпечити без фізкультурно-оздоровчої роботи, рухового режиму дітей та розвитку їхньої рухової активності.

На думку Ю. Коваленко, діяльність вчителя з дошкільної освіти відрізняється від діяльності інструктора з фізичної культури закладу дошкільної освіти, оскільки останній передбачає важливу складову професійної діяльності – руховий компонент у фізкультурно-оздоровчій роботі [3, с. 48].

Руховим компонентом в обов'язковому порядку повинні володіти і вихователі закладів дошкільної освіти, оскільки майбутній спеціаліст із дошкільного виховання повинен бути не лише здоровим, але й фізично розвиненим, тобто мати гарну фізичну підготовку, вільно володіти як технікою показу фізичних вправ, так і різноманітними засобами і формами організації діяльності дітей у процесі фізичного виховання.

Готовність вихователів до фізичного виховання дітей дошкільного віку – це результат професійної підготовки, інтегроване утворення, що структурують, гуманістична спрямованість на якісну реалізацію завдань фізичного виховання дітей дошкільного віку, знання, вміння й навички в галузі фізичного виховання, фізична культура особистості, прагнення до розвитку власного творчого потенціалу і постійного професійного вдосконалення в царині фізкультурно-оздоровчої роботи з вихованцями.

Говорячи про підготовку майбутніх фахівців дошкільної освіти, Е. Вільчковський та І. Курок виділяють такі завдання: виховання любові до своєї майбутньої професії; розвиток самостійного мислення; прагнення до підвищення знань, умінь і навиків; пошуку творчого рішення завдань фізичного розвитку дошкільників; виховання відповідального ставлення до життя і здоров'я дітей [1].

Найбільш вагомими умовами, що забезпечують успішність формування фізкультурно-оздоровчої компетентності майбутнього вчителя дошкільної освіти як професіонала є: урахування індивідуальних професійних інтересів, уподобань, потреб і можливостей студентів; підвищення мотивації навчальної діяльності студентів, орієнтація на особистісно-орієнтовану модель навчання; забезпечення активного і свідомого ставлення студентів до опанування знаннями в галузі фізичного виховання дітей дошкільного віку і їх трансформацію на рівень фахових умінь і навичок; 4) доцільний добір інтерактивних технологій навчання, диференціації завдань з урахуванням індивідуальних особливостей та інтересів студентів; 5) розробка спецкурсів, спецсеминарів, спеціальних вправ і завдань до нормативних дисциплін, що акцентують увагу на фізичному вихованні дітей дошкільного віку та впровадження їх у процес фахової підготовки вихователя; 6) організація наукових досліджень з проблем фізичного виховання дітей дошкільного віку в сучасних умовах на рівні курсових, дипломних робіт; 7) доцільне включення завдань фізичного виховання дітей дошкільного віку до програми педагогічних практик; 8) проведення лабораторних занять на базі дошкільних закладів [2].

Кожен педагог до своєї праці повинен підходити творчо й відповідати тим високим вимогам, які ставить перед ним суспільство. Так, В. Любашина вважає, що творчі педагоги у своїй роботі з дітьми дошкільного віку повинні

використовувати різні цікаві і ефективні форми нетрадиційного фізичного виховання. До них науковець відносить: заняття дітей у спортивних клубах і секціях; плавання у басейні, ігри з водою й на воді; корегуюча гімнастика; лікувальна фізична культура; аеробіка і джоггінг для дітей 1-ї групи здоров'я; стретчинг (спеціальні вправи, що сприяють безболісному розтягуванню м'язів і формуванню гнучкості); елементи хореографії; вправи з використанням технічних засобів; точковий і щітковий масаж; заняття на стежці здоров'я; ходьба босоніж по морській солі, каштанам, гравію, гумовим килимкам, ребристим дошкам; фізкультурні свята і розваги на різну тематику; домашні завдання, які включають різні фізичні й гігієнічні вправи, загартовуючі процедури [4, с. 228 – 229].

Отже, важливим напрямком удосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів дошкільної освіти до здійснення фізкультурно-оздоровчої роботи і закладі дошкільної освіти є оволодіння студентами професійними знаннями, вміннями і навичками організації оптимальної рухової активності дітей дошкільного віку, використання цікавих та нетрадиційних форм фізичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : [навч. посіб.] ; 2-ге вид., перероб. та доп. / Е. С. Вільчковський., І. О. Курок. – Суми : Університетська книга, 2008. – 428 с.
2. Загородня Л., Барсуковська Л. Формування Фізкультурно-оздоровчої компетентності у майбутніх вихователів дошкільного закладу як складової їх позитивного професійного іміджу / Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Випуск 47, 2013.
3. Коваленко Ю. О. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання дітей дошкільного віку у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Коваленко Юлія Олексіївна. – Запоріжжя, 2008. – 248 с.
4. Любашина В. Здійснення підготовки майбутніх вихователів до процесу фізичного виховання і розвитку дітей в умовах дошкільного закладу / В. Любашина // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2013. – Вип. 38 – С. 226 – 230.
5. Юрчук О. І. Особливості професійної підготовки студентів дошкільників до здійснення рухового режиму дітей дошкільного віку / Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету, „Україна”, №11/2015

Мандрико О. В.,
вчитель фізичної культури
Станівецького закладу загальної
середньої освіти I-II ступенів
Тростянецької міської ради
Сумської області

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРАКТИЧНІЙ РАБОТІ УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Проблема збереження здоров'я підростаючого покоління у наш час актуалізується неналежними соціально-економічними чинниками. Актуальність даного питання підтверджується документами Всесвітньої організації охорони здоров'я. За судженням фахівців, орієнтовно 75% хвороб дорослих є результатом умов життя в дитинстві та юності. Приблизно 90% здобувачів освіти мають аномалії здоров'я, а більш 50% – погану фізичну підготовку. Звідси, формування значущості здорового способу життя у здобувачів освіти – це основа модернізації сучасної освіти [5, 7].

Цінною педагогічною вимогою формування здорового способу життя є залучення підростаючого покоління до здоров'язберігаючого процесу шляхом організації педагогічних дій, направлених на отримання та засвоєння знань, а також удосконалення фізичних властивостей з орієнтуванням на формування репутації здорового способу життя. Педагогічна діяльність показує, що хід формування усвідомленого ставлення до особистого здоров'я вимагає обов'язкового поєднання інформаційно-мотиваційного компонента із практичною діяльністю здобувачів освіти, що буде сприяти оволодінню ними потрібними здоров'язберігальними знаннями, вміннями і навичками. Кожен здобувач освіти із ціннісним відношенням до здоров'я відбирає відповідну стратегію поведінки і спосіб життя, що забезпечать збереження й зміцнення здоров'я. Відношення до здоров'я само по собі не з'являється, воно твориться з моменту народження, винятково активно у підлітковому віці, і є наслідком впливу освіти й оточуючого соціального середовища.

Проведений аналіз наукової літератури [1,2,3,7] свідчить, що проблема удосконалення педагогічних технологій у викладанні фізичної культури та модернізації рівня рухової активності підростаючого покоління мають надважливе значення, оскільки саме від цього в найближчий час буде залежати прискорення науково-технічного прогресу й соціально-економічного розвитку суспільства. Фахівці (О. Булгаков, Ю. Грицай, С. Бірюк, О. Литвиненко та ін.) визначають такі типи здоров'язбережувальних освітніх технологій: здоров'язбережувальні; здоров'ятворчі; технології навчання збереження здоров'я; виховання культури здоров'я особистості учня [1, с. 45].

Враховуючи сучасні вимоги до уроку фізичної культури [4], шляхи формування культури здоров'я аналізуємо як сукупність педагогічних впливів, які виступають головними ланками утворення нового порядку цінностей і моделей здоров'язберігаючої поведінки у сучасній молоді. І школи виступає

здоров'язберігаючим простором організованого виховного середовища, в якому головним є здоровий спосіб життя, культура здоров'я і передбачення здоров'язберігаючої поведінки учнів. Змістовним компонентом такого простору організації освіти є освітній креативний та діяльнісний підхід, який породжує усвідомлення його суб'єктами значущості здорового способу життя, активність усіх в збереженні і підтримці звичаїв здорового способу життя, а також духовного та морального самовдосконалення. Так, урок фізкультури стає ефективнішим, коли у вчителя є можливість надати інформацію школярам в незвичайній формі (презентації PowerPoint, розвивальні предметні комп'ютерні ігри, відеоролики, діафільми, фотографії). Також важливим чинником якості викладання предмету „Фізична культура” вважаємо використання так званих технологій рухової активності, завданням яких є: коректування порушень постави; зміцнення серцево-судинної та дихальної систем за підтримкою реалізації дозованих навантажувальних вправ; зміцнення м'язів, розвиток гнучкості тіла; вчення спортивним оздоровчим технологіям. Як відомо, наприклад, неточне дихання спричиняє порушення діяльності серцево-судинної й дихальної систем, знижує насичення крові киснем, порушення обміну речовин. Для формування правильного дихання пропонуємо рухові вправи, наприклад: „Зігріти руки”, „Переплисти річку”, „Зловити метелика”, „Надути м'яч” тощо.

Таким чином, впровадження здоров'язбережувальних технологій передбачає зміну видів діяльності, їх чергування, які сприяють підвищенню рухової активності, вчать вмінню поважати думку інших, висловлювати власні думки, правилам спілкування; проведення ігор та ігрових ситуацій, нестандартних уроків, інтегрованих уроків. Школа – це місце, де особистість, як суб'єкт педагогічного процесу, набуває знання і навички здоров'язбереження. Це, в свою чергу, дозволяє активізувати реалізацію творчих можливостей педагогів в освоєнні та вдосконаленні технологічного підходу у навчально-виховному процесі, спрямованому на формування цінності і культури здорового способу життя підростаючого покоління

ЛІТЕРАТУРА

1. Булгаков. Сучасні педагогічні технології в системі шкільного фізичного виховання // Наук.-метод. посіб. Вінниця: Вид. „Діло”, 2011. 112 с.
2. Грицай Ю.О., Бірюк С.В., Литвиненко О.М. Педагогічні основи здоров'язберігаючого навчального процесу школярів: Навч. посібн. Миколаїв: Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г.В., 2015. 214 с.
3. Кабаєва, В. М.. Формування усвідомленого ставлення до власного здоров'я у підлітків: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Херсон., 2002.-24с.

4. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів 5-9 класи Рекомендовано Міністерством освіти і науки України Лист від 01.07.09 №1/11-4630

5. Національна програма патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства [Електронний ресурс] / Законодавство України. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1697-99-%EF>.

6. Оржеховська В. М. Впровадження здоров'язберезувальних педагогічних технологій у навчально-виховний процес закладу освіти / В.М.Оржеховська //Директор школи, гімназії, ліцею 2012. С. 11-18.

7. Формування здорового способу життя молоді : навч.-метод. посіб. / [Т. В. Бондар, О. Г. Карпенко, Д. М. Дикова-Фаворська та ін.]. К. : Укр. ін-т соціальних досліджень, 2005. 116 с.

Галак Н. Ю.,
*інструктор з фізичного виховання
дошкільного навчального закладу
ясла-садок комбінованого типу №18
м. Умань*

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КООРДИНАЦІЙНОЇ ДРАБИНКИ В РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

Одним із основних завдань державної політики сьогодні є створення умов для розвитку фізичної культури та спорту як ефективного засобу залучення дітей до активного способу життя, їх оздоровлення, підвищення рівня фізичного розвитку. Сучасному суспільству потрібна людина, що самостійно і критично мислить, яка вміє бачити і творчо вирішувати проблеми, що виникають. Фізичне виховання у суспільстві має піклуватися не лише про фізичний розвиток людини, а й сприяти інтелектуальному розвитку особистості.

Метою фізичної культури є формування різнобічно розвиненої особистості, здатної активно використовувати цінності фізичної культури для зміцнення та тривалого збереження власного здоров'я, оптимізації трудової діяльності та організації активного відпочинку. В основі здорового способу життя лежить постійна внутрішня готовність особистості до фізичного самовдосконалення. Вона є результатом регулярних занять фізичними вправами, позитивного та активного ставлення до них самих вихованців. Як відомо, природі дитини властива інтенсивна рухова активність. Щоб фізичне виховання було корисним, необхідно організувати дитячу рухливість у цікавій формі, дати їй розумний вихід. Постійно підтримувати інтерес і задоволення

займатися спортивними іграми. Поступово це перейде у звичку систематично займатися ними, яка потім перетвориться на стійку потребу, що зберігається на довгі роки.

Сучасна навчально-методична література пропонує фахівцям дошкільної освіти різноманітні методики фізичного розвитку дошкільника. Однак у літературі важко знайти цілісний набір засобів, прийомів та методів підвищення у дошкільнят мотивації до рухової активності. Таким чином, виявляються такі протиріччя:

- між прагненням до підвищення рухової активності дітей та застосуванням традиційних методик;

- між необхідністю підтримки ініціативи у руховій діяльності в дітей дошкільного віку та недостатністю умов для успішного вирішення цього завдання;

- між необхідністю створення умов розвитку самостійності в дітей, їх творчого самовираження і відсутністю інструментарію, стимулюючого прояв дитячої ініціативи.

Аналіз протиріч дозволив визначити провідну педагогічну ідею досвіду, що полягає у визначенні ефективних та привабливих для дітей методів та прийомів розвитку координаційних здібностей та мислення у дітей дошкільного віку через використання нетрадиційного обладнання. Одним із таких сучасних нетрадиційних обладнань є координаційна драбинка.

Координаційна драбинка - це один з найпоширеніших і ефективних тренажерів для оздоровчих занять. Швидкісні сходи тренують м'язи великі і ті, що близько лежать до кісткового апарату. Каркасні м'язи найважче тренувати, тому що вони глибокі, і обмежена кількість видів вправ здатна їх задіяти. Вправи на драбинці змушують неврологічну систему дитини посилати додаткову інформацію в м'язи з величезною швидкістю, включати в роботу все більше і більше моторних клітин. Це допомагає бути швидким, більш рухливим і спритнішим. Коли м'язи людини взаємодіють злагоджено і ефективно, можна говорити про хорошу координацію рухів. Люди з гарною координацією, як правило, виконують рухи легко і без видимих зусиль. Координація рухів регулюється мозочком.

Цей тренажер дуже компактний не займає велику площу. Простота і оперативність складання, а також його мобільність, дозволяють займатися практично скрізь. Його можна як купити, так і виготовити самостійно.

Мета координаційної драбинки: розвиток у дітей швидкісних навичок, координації рухів і орієнтування в просторі. Також координаційна драбинка відмінний нейротренажер для розвитку уваги, самоконтролю та рівноваги.

Багато фахівців уже давно використовують координаційні сходинки в корекційній роботі з дітьми, так як цей тренажер несе мегакористь! Займаючись на координаційній драбині, ми тренуємо мозок дитини, допомагаючи йому:

- швидко переключатися між різними видами діяльності, утримувати в голові моторну програму, планувати і контролювати будь-які дії, в тому числі і навчальні;

- відчувати своє тіло і керувати ним;

- правильно розраховувати розмір кроку і стрибка, а потім розмір букв на письмі.

Під час використання координаційної драбинки працюємо над такими завданнями:

- Зміцнення опорно-рухового апарату, серцево-судинної та дихальних систем, формування правильної постави.

- Активізація зорових функцій, розвиток зорово-рухового орієнтування в процесі фізичного виховання.

- Виховання фізичних здібностей (координаційних, швидкісних і витривалості).

- Тренування в ходьбі, стрибках і бігу в різному темпі, з різною частотою роботи ніг в обмеженому просторі.

- Здійснення руху (ходьба, стрибки, біг) зі зміною напрямку.

- Вміння долати перешкоди різного характеру, зберігати рівновагу.

- Виховання самостійності, творчості, організованості, інтересу до занять фізкультурою та спортом.

- Виховання бажання бути здоровими і зміцнювати своє здоров'я.

При введенні вправ на координаційній драбинці в заняття з фізичної культури, необхідно дотримуватися основних педагогічних принципів навчання. Починати з повільних і контрольованих рухів і поступово переходити до швидких, а також нарощування координаційної складності. Для формування відповідних навичок необхідно виконувати вправи кілька разів, деякі з них з часом варто ускладнювати за рахунок збільшення швидкості і дозування виконання, включення в роботу рук. Як і в багатьох вправах на техніку, тут також важлива правильність виконання. Вправ на координаційній драбинці існує безліч. Частина з них є спеціалізованими вправами для дітей, частина є універсальними, але практично всі вони спрямовані на поліпшення координації та швидкості роботи ніг, техніки рухів і балансу.

Рекомендації по роботі на координаційній драбинці:

1. Обов'язкова розминка і інструктаж по техніці безпеки при виконанні вправ.

2. Дотримання дистанції.

3. Не заступати на планки драбинки.

4. Корекція постави.

5. Правильна техніка, виконання вправ на швидкість, не варто поспішати (спочатку потрібно домогтися гарного виконання, потім вже поступово збільшувати швидкість).

6. Збільшення швидкості виконання вправ можливо тільки при виконанні декількох підходів.

Для занять дітей можна поділити за рівнем фізичної підготовки, за станом здоров'я, так вихователю буде легше дозувати фізичне навантаження. Вправи ускладнювати поступово. До вправ ходьби додати спортивний інвентар і рухи руками: удари, кругові рухи, руки на поясі, помахи. Зі спортивного інвентарю можна використовувати м'яч, гімнастичну палицю, мішечок з піском, тенісну ракетку з м'ячиком, дитячі булави, прапорці.

На кожному занятті нагадувати вихованцям, що на планки наступати не можна, спину тримати прямо, необхідно дотримуватися дистанції. У дошкільних навчальних закладах координаційну доріжку можна використовувати не лише на заняттях з фізичного виховання, а й під час проведення фізкультурних свят та розваг, естафет, під час прогулянок, активних ігор.

У ході практичної діяльності дійшла висновку, що використання нестандартного обладнання (координаційна драбинка) в освітній діяльності є потужним стимулом для активізації тактичного мислення дошкільнят, їх координаційних здібностей, а також стимулює прояв творчої активності дітей.

Критерієм результативності досвіду є вільна та розкута рухова діяльність дошкільнят, необхідна для пізнання світу і себе самого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білан О.І., Возна Л.М., Максименко О.Л. та ін.. Програма розвитку дитини дошкільного віку, „Українське дошкілля”. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 264 с.

2. Богуш А.М., Бельська Г.В., Богініч О.Л. та ін.. Базовий компонент дошкільної освіти. К. : Видавництво, 2012. 26 с.

3. Шиян Б.М., Вацеба О.М. Теорія і методика наукових педагогічних досліджень у фізичному вихованні та спорті: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2008. 276 с.

Дудка Є. Ю.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 013 Початкова освіта

Обласного коледжу

*„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: **Карабанов Є. О.**,
старший викладач кафедри фізичного виховання та здоров'я людини
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИТРИВАЛОСТІ І МЕТОДИКА ЇЇ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Витривалість – це здатність ефективно працювати з певною інтенсивністю протягом часу, передбаченого специфікою змагань. Витривалість характеризується здатністю організму протистояти втомі і відновлювати працездатність після фізичного навантаження. Парадоксально, але навантаження на учнів з роками зменшується, а здорових дітей з кожним роком стає все менше і менше. Згідно з науковими та медичними дослідженнями, близько 80% дітей в Україні страждають різними захворюваннями. Це означає, що абсолютно здорові діти набагато менше. Але більшість дітей, особливо дівчат, справляються з цими труднощами. Цілком реально забезпечити, щоб всі учні, віднесені до основної групи, відповідали стандартам оцінки "відмінно" і "добре". Вважається, що це реально, але при методично правильних вправах з урахуванням віку, рівня розвитку і фізичної підготовленості дітей.

Аналізуючи досвід найкращих вчителів фізкультури та тренерів з легкої атлетики, ми повинні враховувати рекомендації вчителів фізкультури в школах щодо проведення пробіжок на витривалість для учнів відповідно до спортивної програми.

У прояві витривалості вони відображають рівень розвитку всіх фізичних якостей і всіх аспектів спортивної підготовки (технічної, тактичної і морально-вольової). Функціонально витривалість визначається узгодженістю всіх систем організму, роботою нервових клітин, диханням, кровообігом, з функціональної точки зору витривалість визначається узгодженістю всіх систем організму, роботою нервових клітин, диханням, кровообігом і так далі. Прояв витривалості в поєднанні з іншими руховими якостями не виключає можливості цілеспрямованої роботи по їх вдосконаленню.

В рамках нашого дослідження були актуальні статті та монографії вчених з проблем вікових особливостей розвитку витривалості молодших школярів (С.Марченко), формування витривалості особистості молодшого школяра (В.Сутула та інші автори), виховання рухової активності молодших школярів (Л. Петрук). Методи виховання витривалості дітей у початкових класах (М. Москаленко) та інші питання підвищення витривалості учнів розглядалися дослідниками Н. Войнаровської, М. Горобей, О. Кибальник, А. Кривенко, В. Маляренко, А. Меліков та інші.

Об'єкт дослідження – процес розвитку витривалості молодших школярів та методи її вдосконалення.

Предмет дослідження– методи та вправи спрямовані на розвиток витривалості молодших школярів.

Метою дослідження є розкрити теоретичні положення та особливості методики розвитку витривалості молодших школярів.

Відповідно до поставленої мети, були поставлені наступні **завдання**:

1. Проаналізувати матеріали літературних джерел з теми дослідження.
2. Висвітлити теоретичні основи витривалості, як фізичної якості.
3. Обґрунтувати засоби та методики розвитку витривалості молодших школярів.

В ході роботи використовувалися такі **методи** дослідження: аналіз, бесіди, анкетування, спостереження.

Практична значимість отриманих результатів полягає в розробці організаційно-методичного забезпечення розвитку витривалості молодших школярів, навчальні матеріали також можуть бути використані при підготовці вчителів фізичної культури при викладанні навчальних дисциплін.

1.Сутність та поняття витривалості в науковій літературі

Витривалість-це здатність людини виконувати роботу протягом тривалого часу, не знижуючи інтенсивності. Якщо запропонувати одне і те ж завдання кільком учням, деякі з них через деякий час перестануть його виконувати, в той час як інші продовжать.

Різні здібності, якими володіють учні при виконанні певної роботи, можуть бути пояснені різною фізичною витривалістю. Зниження ефективності роботи, а з часом і повне її припинення, пов'язано з тим, що в організмі накопичується втома. Втома-це тимчасове зниження працездатності, викликане інтенсивною або тривалою роботою.

Вона розвивається поступово і складається з трьох етапів :

- а) фаза початкової втоми (першими симптомами є напруга лицьових м'язів, поява поту);
- б) фаза компенсованого стомлення (незважаючи на прогресуюче

поглиблення стомлення, людина здатна підтримувати певну інтенсивність роботи за рахунок вольових зусиль і часткових змін в структурі рухового впливу, наприклад, зменшення довжини і збільшення темпу кроків під час бігу);

в) фаза декомпенсованої втоми (виникає висока стомлюваність, яка призводить до зниження інтенсивності роботи, а потім і до повного припинення стомлення).

Отже, фізична витривалість має важливе значення в житті людини. Це дозволяє вам:

- 1) виконувати значний обсяг рухової активності;
- 2) тривале підтримання високоінтенсивної рухової активності;
- 3) швидке відновлення сил після значних навантажень.

Незважаючи на особливості прояву витривалості в різних видах рухової активності, загальна витривалість є необхідною умовою для високого рівня розвитку інших видів витривалості.

Підвищення загальної витривалості є необхідною умовою для ефективного розвитку різних типів специфічної витривалості, які включають в себе всі специфічні види витривалості, які значно відрізняються від загальної витривалості.

У спортивній практиці проводиться відмінність між загальною і спеціальною витривалістю. Загальна витривалість характеризується здатністю виконувати тривалу фізичну роботу, в основному помірної інтенсивності. Спеціальна витривалість проявляється в індивідуальних видах спорту і формується на основі загальної витривалості. Загальна витривалість служить основою для розвитку спеціальної витривалості. Основний принцип загального тренування на витривалість полягає у використанні якомога більш широкого спектру рухових дій з поступовим збільшенням тривалості їх виконання. Це допомагає задіяти в роботі найбільшу кількість м'язових груп спортсмена.

Засобами розвитку загальної витривалості є катання на лижах, кроси по пересіченій місцевості, біг і плавання в спокійному темпі. Єдиний метод-це головне у вихованні наполегливості. Різноманітність зовнішнього середовища (мінливий ландшафт, різна твердість ґрунту, рослинність, чисте повітря) сприяє загальній витривалості спортсмена. Спортсмен займається вихованням і підтриманням загальної витривалості протягом усього періоду своєї тренувальної діяльності.

Біг на середні дистанції, як правило, характеризується максимальною інтенсивністю бігу протягом всієї дистанції в анаеробному режимі. На дистанціях до 800 м бігуни прагнуть до максимальної швидкості бігу за максимально короткий час і зберігають її до фінішної межі. Біг на середні

дистанції умовно ділиться на чотири етапи: стартовий біг, біг на довгі дистанції і фінішний біг.

При тренуваннях на середніх дистанціях, починаючи з першого тренування, потрібно приділяти більше уваги правильності бігових рухів, використовувати різні вправи для вироблення правильної постановки стопи під час бігу. Вам потрібно постійно стежити за технікою високого старту.

1. результати дослідження показують, що учні експериментальної групи досягли більш високого рівня витривалості, ніж учні контрольної групи. Ці результати говорять нам про те, що цей метод ефективний і безпечний для використання на практиці.

2. результати експерименту доводять, що контрольна група і експериментальна група мають різні результати в кінці експерименту, що показує нам, що використання застарілих засобів навчання не так ефективно, як новітні інструменти і нові підходи до побудови і проведення навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войтенко В.П. Вільчковський Е.С. Фізичне виховання та спорт соціального суб'єкта. Київ. 2010. 26с.
2. Волков Л.В. Фізичне виховання учнів. Київ, 2010. 184с.
3. Круцевич Т.Ю. Теорія і методика фізичного виховання. Київ: Олімпійська література, 2012. 392 с.
4. Носко О.М. Удосконалення здоров'язберезувальної системи позакласної та позаурочної роботи з фізичного виховання :Педагогічні науки. Київ, 2017. 291-299 с.

Шаляпіна І.В.,

викладач фізичної культури

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія

імені А.С. Макаренка“

м. Кременчук

Козуліна Д.Є.,

здобувач вищої освіти

освітнього ступеня „Бакалавр“

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія

імені А.С. Макаренка“

м. Кременчук

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНСЬКОЇ МОЛОДІ

Сьогодні зміни в політичному та економічному становищі нашої країни не можуть не позначитися на житті населення в цілому, на кожній українській сім'ї, зокрема й на стані кожного з нас. В плані суспільства-життя молоді людини, створює багато соціальних форм життєдіяльності: виробничої, суспільно-політичної, культурної, сімейної та інших. Кожна з них є діяльністю розвитку умов для життя населення, тож стає очевидною необхідність у розробці моделі, спрямованої на поліпшення здоров'я населення країни, зокрема молоді [2].

Здоровий спосіб життя – це людська діяльність, яка спрямована на збереження здоров'я; формування людських принципів, через оздоровлення умов життя [4].

Стан здоров'я студентської молоді є одним із найважливіших чинників здоров'я нації. Студенти являють собою рушійну силу для трудових ресурсів країни та потенціалом для суспільства.

Дослідженням здорового способу життя молоді займалися багато вітчизняних науковців. Важливий внесок у вирішення проблеми зробили: А. Алексеєнко, О. Бабак, В. Войтенко, Л. Сущенко, Н. Паніна та інші. В свою чергу складові здоров'я молоді досліджено в працях: О. Балакіревої, Ю. Саєнко, В. Мягких [3].

Тому сьогодні у суспільстві виникає потреба у створенні проєктів для збереження та зміцнення здоров'я молоді, затвердження здорового способу життя. Успішною реалізацією таких завдань є залучення спеціалістів медичної, юридичної та освітньої сфери до профілактики захворювань серед молоді і заклик до здорового способу життя [1].

Погіршення здоров'я обумовлено конкретними причинами (спадковістю, способом життя, забрудненням повітря, поганим харчуванням тощо) [4].

Всесвітня організація охорони здоров'я описує здоров'я як стан повного духовного, соціального та фізичного благополуччя. За даними організації здоров'я на 50-55% – складається зі способу життя, на 25% – від екології, 15% – від генетики та на 10% – від діяльності охорони здоров'я. Також вона чітко описала, що до здорового способу життя входять- фізична активність, правильне харчування та відповідальність людини за її життя [2].

Основними завданнями пропаганди здорового способу життя є:

- Формування мотивації та бажання щодо покращення здоров'я;
- Формування свого стилю здорового життя;
- Опанування практичним навичками правильного способу життя.

Нас сьогодні фізична активність є ключовим аспектом здорової людини. Фізичні навантаження роблять молоду людину не тільки більш привабливою

для оточення, але й покращує здоров'я. В певній мірі фізична активність притаманна кожній людині. Вона може бути двох типів:

- Низька фізична активність.
- Висока фізична активність.

Низька фізична активність є в тих людей, які усвідомлено або вимушено ведуть малорухливий спосіб життя. Вона може призвести до розвитку м'язової атрофії та погіршення харчування, що призводить до ожиріння.

Висока фізична активність допомагає людині підтримувати здоров'я в нормі, знижує рівень виникнення захворювань. Така активність може проявлятися в ходьбі, бігу, танцях тощо. Тому в студентській молоді потрібно формувати не тільки бажання, але й навички здорового життя [2]. Також велика увага повинна приділятися харчуванню, їжа наповнює організм енергією та силою, яка вкрай потрібна молодому організму людини. Кожного дня молодь повинна виживати в їжу білки, жири, вуглеводи, вітаміни та мінеральні речовини [1].

Харчування має бути організованим та раціональним, має містити речовини для розвитку організму. Воно забезпечує правильну роботу організму, ріст кісток та тканин, стійкість до захворювань. Також важливо встановити режим прийому їжі, тоді шлунок буде виробляти умовний рефлекс, що забезпечить правильну роботу травної системи. При недотриманні режиму прийому їжі може виникнути порушення нервової системи, проблеми з гормональною регуляцією процесів [3].

Розглядаючи третю складову здорового способу життя- відповідальність людини за її життя, то це відсутність або повна відмова від шкідливих звичок, дотримання особистої гігієни та самоконтроль. Самоконтроль включає в себе регулярне обстеження свого здоров'я та гармонію з собою [4].

Ставлення української молоді до свого здоров'я є підсумком виховання. Адже від того, що закладено людині в дитинстві, залежить її подальше життя та ставлення до свого здоров'я.

Отже, проблема формування здорового способу життя української молоді набуває актуальності кожного дня. Відповідальне, дбайливе та правильне ставлення до власного здоров'я є головною цінністю суспільства.

Для формування здорового способу життя можна надати такі рекомендації для студентської молоді:

- Дотримання відповідного режиму праці та відпочинку;
- Правильне харчування та помірна фізична активність;
- Вчасне виконання завдань університету;

Шлях до здорового способу життя та гармонії з собою залежить від самої людини та її прагнення до самовдосконалення. Вибір свого життя та

відповідальність за свій вибір лежить лише від людини. Потрібно пам'ятати, що “Краще бігати на свіжому повітрі, ніж по медичних закладах” [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Литвиненко О. М. Формування здорового способу життя студенської молоді. *Наукові праці “Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”. Педагогіка*. 2012. № 187. С. 42–46.
2. Заболотна т. Формування здорового способу життя студенської молоді як складова сімейно- побутових культури. *Науковий журнал “Вісник СНАУ”*. 2015. № 4 (63). С. 4–10.
3. Кошманюк, М. В. Особливості формування здорового способу життя студентів в умовах вищого навчального закладу. *Педагогіка. Соціальна робота*. гол. ред. І.В. Козубовська. Ужгород: Говерла. 2014. Вип. 30. С. 69–73.
4. Селезньова О. Здоров'я молоді та формування здорового способу життя. *Народна освіта*. 2019. № 3(24). С. 2–6.

Шаляпіна І.В.,

викладач фізичної культури

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія

імені А.С. Макаренка“

м. Кременчук

Бочкарьова О.О.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр“

спеціальності 012 Дошкільна освіта

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія

імені А.С. Макаренка“

м. Кременчук

ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ СТЕП- СХОДИНКИ

Сучасні діти – це справжні патріоти своєї країни. Вони проживають разом з дорослими негативні емоції, які примусово нав'язує країна агресор. Дорослі та їх діти переживають з дня у день паніку, страх, біль та безвихідь, втрачають сенс до життя і потребують допомоги. Ми повинні захистити дітей від напруги, та допомогти подолати стрес. Один із видів подолання стресу є фізична активність, тому що ще відомий давньогрецький філософ Аристотель писав: „Рух – це життя, а життя – це рух!”. Фізична активність надійний спосіб зняття психоемоційного напруження.

Діти дошкільного віку вчаться контролювати та розвивати свій фізичний розвиток за допомогою діяльності та гри. Фізична активність розвиває координацію рухів, моторику дрібну та загальну, яка може допомогти розвинути фізичний розвиток дошкільника, збалансувати психологічну емоційність.

Один із видів фізичної активності, яку можна запропонувати для зниження стресу – це заняття аеробікою. Для того, щоб ці заняття були ще цікавішими та насиченими, можна використовувати індивідуальні снаряди – степ-платформи. Заняття приносять велике задоволення дітям, так як музичний супровід фізичних навантажень доповнює настрій [3].

Степ-аеробіка – динамічний різновид аеробіки, в якому вправи виконуються за допомогою піднесення – степ-платформи.

Сучасна степ-аеробіка – це ефективне кардіотренування, в основі якого лежать прості хореографічні рухи зі степ-платформою. Для дітей виготовляють степ менше розміром, ніж для дорослих. Висота складає 8-10 см, ширина і довжина – 25 і 40 див. Діти роблять кроки і стрибки з підлоги на платформу і назад.

Вид такої аеробіки відрізняється від інших інтенсивним навантаженням, але помірно ударним, який дозволяє досягати гарної фізичної форми без сильного навантаження на опорно-руховий апарат. За допомогою такого виду аеробіки можна розвинути рухові якості, координацію рухів, тренувати кардіореспіраторну систему. Треба зауважити, що основа степ-аеробіки складається з класичних хореографічних рухів. Також, можна включати деякі танцювальні рухи стилізації, елементи силових аеробіки окремо або комбінувати між собою [2].

Дозування фізичних навантажень під час проведення уроку степ-аеробіки здійснюється внаслідок:

- темпу музичного супроводу: чим вищий темп музики, тим вища інтенсивність виконання вправ;
- висоти степ-платформи: чим вища платформа, тим вища інтенсивність;
- комбінації степ-рухів: будь-яка програма, яка включає великий відсоток випадів, пересувань з перемінної ведучої ноги та стрибків, характеризуватиметься більшим показником витрати енергії, ніж програма, заснована на базовому кроці та перетині поверхні степ-платформи;
- амплітуди рухів у суглобах: рух рукою з обмеженою амплітудою потребує менших витрат, ніж рух рукою з більшою чи максимальною амплітудою.

Цей вид спорту привчає дітей любити рухливий спосіб життя, активно проводити кожен день та не засиджуватися на одному місці. Важливі аспекти фізичного розвитку дошкільника:

–коли тренування проходить групами, дитина розвиває комунікативні здібності, знаходить однодумців, які сприяють до розвитку;

–дитина росте міцною та підтягнутою. Тому, що рівень до ожиріння зменшується, покращується серцево-судинна системи;

–дитина віддає свою енергію в рух. Особливо важливо до молодшого та середнього дошкільного віку;

–діти розвивають самоконтроль та приймають командний дух [1].

На сьогодні ще недостатньо повністю вивчено вплив аеробіки на систему організму, це тому що, кожна система організму по своєму реагує на фізичні навантаження. Треба завжди мати на увазі, що одна частина імунної системи може призвести до дисфункції іншої. Але затверджено, що аеробіка зміцнює опорно-руховий апарат, тому що при активних діях зміцнюються м'язи. Суглоби дошкільнят стають рухливими та більш гнучкими, що сприяє до зменшення отримання травм. Також активно розвиваються органи дихання. Діти ростуть більш витривалими і не бояться фізичних навантажень. Вони більш активні і рідше страждають депресіями. Але тому, що неабияке значення у процесі фізичного навантаження мають позитивні емоції. Емоції впливають на всю життєдіяльність організму, розвиток та формування особистості. Коли дитина бадьора та впевнена у собі - це великий внесок до додавання їй енергії, та стимулювання подальших занять з якими дитина розвивається. Треба пам'ятати, що є ще біль і втома, які викликають негативне ставлення до вправ, зазвичай вони виникають через навантаження або травм. Але якщо дитина це пододала, вона отримує своєрідну винагороду – підвищену впевненість у своїх можливостях, насолоду від перемоги [2].

Отже, впровадження степ-аеробіки позитивно впливає, як на опорно рухову так і на психологічну систему. За допомогою даної фізичної роботи у дітей розвивається ритм, координація та фізичні якості. За допомогою використанням степ-платформи підвищується результативність освітнього процесу, формується стійкий інтерес до занять фізичною культурою у дітей, що є однією з найважливіших умов формування мотивації здорового способу життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Раскова Г., Белова Т. Використання степ-платформи в оздоровчій роботі з дітьми. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 3. С. 66–71.

2. Синиця С. Оздоровча аеробіка. Спортивно-педагогічне вдосконалення : навч. посібник / С. Синиця, Л. Шестерова, Т. Синиця . — Львів : Новий Світ-2000, 2018. 236 с.

3. Терещенко І. Використання степ-сходинки як засобу розвитку координації рухів дошкільнят. *Дошкільня освіта*. 2010. № 3. С. 71-74.

Прокопенко Ю.С.,
*керівник фізичного виховання,
старший викладач кафедри
фізичного виховання та здоров'я людини
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С.Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

СПЕЦИФІКА ЗАНЯТЬ ЛІКУВАЛЬНОЮ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ ПРИ ПОРУШЕННЯХ ЗОРУ У СТУДЕНТІВ

Актуальність. За останні десятиліття значно зросла кількість людей з дефектами зору. Гіподинамія, дефіцит рухів сучасної людини неминуче згубно позначаються на функціональних властивостях зорового апарату. Поганий зір може бути у людини з хорошим рівнем здоров'я і нормальною роботою всіх систем організму. До погіршення зору веде будь-яке напруження: фізичне (пов'язане з тонусом м'язів), психічне (пов'язане з нервовою системою), емоційне (з порушенням фізичних ритмів). Надмірні навантаження, пов'язані з роботою на комп'ютері, особливо під час дистанційного навчання, великий інформаційний потік і розумове напруження також призводять до різних захворювань очей. Серед різних порушень зору у студентів найбільш поширене захворювання - міопія, або короткозорість, в результаті якої людина погано бачить віддалені предмети. Міопічне око характеризується подовженою віссю і слабкістю циліарного м'язу. Саме від сили або слабкості м'язів ока залежить гострота зору. Звідси впливає важливість тренувань м'язів ока для профілактики порушень зору.

Мета роботи – обґрунтувати особливості використання фізичних вправ зі студентами, що мають міопію.

Матеріали і методи дослідження. Найчастіше розвиток міопії спостерігається під час навчання в середній школі, а також під час навчання у закладах вищої освіти і обумовлений переважно тривалим зоровим навантаженням на близькій відстані, особливо при неправильному освітленні та при поганих гігієнічних умовах.

Причиною порушень зору, як вже зазначалось вище, є надмірні напруги очей, викликані порушенням гігієнічних умов праці чи спадковими факторами. Ці порушення характеризуються змінами очного яблука і м'язового апарату.

Особливо часто погіршення зору відбувається у першокурсників і швидше за все це пов'язано зі зміною режиму дня, інтенсивним навантаженням, зменшенням часу сну. Розрізняють три ступені міопії: слабку - до 3 діоптрій, середню - від 3 до 6, високу - до 6. За клінічним перебігом розрізняють прогресуючу і не прогресуючу. Трапляються випадки безперервного прогресування міопії. Досягаючи високих ступенів, вона супроводжується рядом ускладнень, це так звана злаякісна міопія. Клінічна картина міопії пов'язана з первинною слабкістю акомодатції, перенапруженням конвергенції і розтягуванням заднього сегменту ока. Одним із методів корекції зору - підбір і носіння окулярів і контактних лінз.

Вивчаючи погляди науковців щодо впливу фізичних навантажень на стан здобувачів, які мають порушення зору, визначено, що більшість дотримується думки про те, що вправи статичного і швидко-силового характеру таким студентам протипоказані. Інші вважають можливим застосування дозованих фізичних вправ різного характеру та інтенсивності, але виконання вправ силового характеру слід припиняти при перших ознаках зниження працездатності (на 3-5%). Вивчаючи вплив фізичних навантажень, науковцями досліджено, що найбільш сприятливо на орган зору впливають вправи на витривалість помірної інтенсивності при пульсовому режимі 130-150 пош.хв.

При деяких видах міопії дозволені заняття спортом, які не супроводжуються великим фізичним навантаженням, різким переміщенням і можливістю струсу тіла. Як правило, до занять спортом не допускаються здобувачі, у яких короткозорість понад 3 діоптрії. У той же час дослідження показують, що помірні навантаження, заняття масовими, а не травматичними видами спорту, можуть сприяти поліпшенню зору або зупинці прогресуванню захворювання. Зазвичай рекомендують займатися плаванням, спортивними іграми (великим і настільним тенісом, петанком, бадмінтоном, боулінгом, гольфом тощо), туризмом, спортивним орієнтуванням, лижним спортом на рівнині. Для поліпшення стану очей лікар визначає програму лікування даного захворювання.

Суттєве значення в одужанні або зупинці погіршення зору відіграє лікувальна фізична культура. Вона покликана вирішувати такі завдання: загальне зміцнення організму, активація функції дихальної і серцево-судинної систем, зміцнення м'язово-зв'язкового апарату ока, поліпшення кровопостачання тканин ока, зміцнення безпосередньо м'язів очей.

Не останню роль для студентів, які страждають міопією, відіграє коригуюча гімнастика і формування навички правильної постави. Найчастіше причиною виникнення і подальшого прогресування міопії є різні захворювання хребта або його травми, в тому числі й пологіві. Якщо говорити про студентський вік, то з усього спектру захворювань хребта найбільш часто зустрічаються різні його викривлення (сколіоз, лордоз, кіфоз), які в свою чергу призводять до різних м'язових і судинних "стиснень", що сприяє погіршенню кровообігу в органах зору. Тому для виправлення ситуації з очима необхідне проведення різних медико-профілактичних заходів для лікування викривлень хребта, в яких значне місце відводиться коригуючій гімнастиці для спини. Вона здатна зупинити прогресування процесу викривлення, стабілізувати хребет шляхом створення навколо нього сильного м'язового корсету, за рахунок зміцнення м'язів спини, черевного пресу і плечового поясу.

У лікувальній фізкультурі, що застосовується для корекції міопії, виділяють профілактичну і лікувальну гімнастику. Профілактична гімнастика для очей полягає у виконанні фізичних вправ 3-4 рази на тиждень з метою тренування внутрішніх м'язів ока, циліарного м'язу (перенесення погляду з близького предмету на дальній, гімнастика для брів, письмо носом, миготіння, кліпання, стиснення очей, фіксація погляду тощо). Безпосередньо лікувальна гімнастика підбирається лікарем і рекомендована для щоденного виконання. Гімнастика для очей включає фізичні вправи у сполученні зі спеціальними вправами для м'язів ока, що покращують рухливість очей та сприяють відновленню біокулярного зору. Ефект загального зміцнення організму студентів, що мають порушення зору, тренування і відновлення функцій м'язів ока досягається і сполученням загальнорозвиваючих вправ із рухами очей.

При слабкому ступені міопії рекомендований один і той же комплекс вправ, тривалість занять яким не менше трьох місяців. Підготовчий період становить 12-15 днів і полягає у виконанні загальнорозвиваючих вправ з поступовим збільшенням спеціальних рухів для голови і м'язів розгиначів тулуба. Спеціальні вправи в даний період полягають у засвоєнні техніки правильного дихання і коригуючих рухів. Основний період триває 2,5 - 3 місяці й спрямований на поліпшення кровопостачання тканин ока, поліпшення обмінних і трофічних процесів в оці та склері. У лікуванні міопії можливе застосування методу У. Бейтса, який розробив комплекс вправ, що тренують очні м'язи, масажують кришталик, що покращує кровопостачання і живлення ока. Його методика передбачає заняття двічі на день протягом місяця, з наступною паузою на 2-3 тижні, і подальшим поверненням до занять.

В якості лікувальної гімнастики для очей деякі фахівці застосовують методики відновлення зору популярні в системі йоги, які полягають переважно

в різних методиках фіксації погляду на різноманітні предмети і горизонти, в поєднанні із загальним оздоровленням організму засобом фізичного тренування. Досить ефективний метод корекції зорової рефракції - метод акомодації, заснований на щоденному виконанні спеціального комплексу вправ. Дана система будується на ортоптичному тренуванні циліарних м'язів, що полягає в підборі методів поліпшення зорової функції за допомогою вправ з усунення статичної напруги очних м'язів, підтримці суворого зорового режиму, "розгойдування" циліарного м'язу, релаксації паску кришталика, нарощування резервів акомодації.

Висновки. Будь-які системи фізичних лікувальних вправ для поліпшення зорової рефракції необхідно виконувати після консультації лікаря-офтальмолога і проведеного ним комплексного обстеження стану очей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма з корекційно-розвиткової роботи, „лікувальна фізична культура (ритміка)” для 5-6 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для сліпих дітей та дітей зі зниженим зором / Шеремет Б.Г, Начинова О.В., Дашковська А.В., Міхєєва Н.І. Київ, 2016.
2. Мухін В. М. Фізична реабілітація : підручник. 3-тє вид., переробл. та доповн. К. : Олімпійська література, 2009. 488 с.

Осіпов В.М.,

доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

КІНЕЗІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО КОРЕКЦІЇ НЕЙРООРТОПЕДИЧНИХ ДИСФУНКЦІЙ У ДІТЕЙ ТА ДОРΟΣЛИХ

Безліч дітей у світі мають антенатальні або інтранатальні причини різних за тяжкістю неврологічних порушень [15], деякі з них залишаються непоміченими, нерозпізнаними або неправильно розціненими. Як наслідок цього, упускається той дорогоцінний період, коли ситуацію можна змінити на краще.

Серйозність цієї проблеми зумовлена тим, що навіть незначні неврологічні порушення у новонародженої дитини визначають у майбутньому все подальше її життя, розумові та фізичні можливості, а згодом і появу різних захворювань, як результат тривалої неврологічної дезорганізації і виснаження адаптаційних механізмів.

До наслідків таких неврологічних порушень під час пологових травм [15] можна віднести велику кількість захворювань, таких як: мінімальна мозкова дисфункція (гіперактивність, гіперзбудливість, соціальна дезадаптація, затримка в психічному і фізичному розвитку, дратівливість, дефіцит уваги і т.д.), плоскостопість, сколіози, порушення м'язового тону, дитячий церебральний параліч та інші.

Наразі, ці захворювання до сьогодення, не мають чітко науково обґрунтованої причини та механізмів розвитку, а відповідно й підходу до методики лікування. Найчастіше лікарі при цих захворюваннях рекомендують розтягувати спазмовані м'язи, пасивно стабілізувати (ортезами та корсетами) частини тіла, намагаючись боротися з контрактурами, фіксуючи таким чином сколіози або усуваючи плоскостопість [11].

Але ж більшість цих дитячих захворювань є проявами саме наслідків родової травми, а відповідно і пов'язаних з нею порушень етапів розвитку нервової системи від самих простих рухів до складніших, тому лікування лише симптомів, як проявів хвороби часто не дає результатів.

При роботі з дітьми з такими неврологічними і ортопедичними порушеннями недостатньо використовувати лише традиційні методи лікування й реабілітації. Лише комплексний підхід з використанням інтеграції знань з онтокінезіології, нейрокінезіології, як основи про рівень еволюції рухів людини, усунення патологічної активності безумовних (примітивних) рефлексів, активація нейросудинних та нейролімфатичних зон гіпорефлексичних м'язів методами кінезіотерапії [11], дозволить досягти результатів навіть при роботі з дітьми з віддаленими наслідками родової травми.

Такі підходи є етіологічно та патогенетично обґрунтованими і максимально фізіологічними для організму, оскільки в основі їх лежить вчення про рефлекси І.М.Сеченова [2] (1866), І.П.Павлова (1920); вчення про вісцеро-моторні та моторно-вісцеральні рефлекси М.Р.Могендовича (1957); праці видатного на всі часи нейрофізіолога М.О.Бернштейна (1947) засновника наукової теорії психофізіологічної організації та регуляції рухів [14]; ідея глобальних локомоцій V.Vojta (1964); ідея К.О.Семенової про динамічну пропріоцептивну корекцію (1999); система інтенсивної нейрофізіологічної реабілітації В.І.Козьявкіна [4] (2000).

Дослідженню способів корекції різних неврологічних і ортопедичних порушень у дітей різного віку присвячено ряд робіт в області фізіології [2, 4], біомеханіки [3], медицини [1, 12], фізичного виховання, фізичної реабілітації [5, 8, 9, 10, 13], але не дивлячись на такий широкий спектр наукових досліджень, дана проблема не втрачає актуальності й на сьогоднішній день.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати проблеми корекції неврологічних і ортопедичних порушень у дітей та дорослих з використанням кінезіологічного підходу, який ґрунтується на досягненнях онто- та нейрокінезіології.

Нервова система новонародженої дитини завершує свій розвиток після всіх інших фізіологічних систем, окрім репродуктивної. Знаходячись ще внутрішньоутробно, малюк має можливість розвивати рухові провідні шляхи за допомогою рухів плода, але можливість сенсорної стимуляції відсутня, відповідно, розвиток рухових провідних шляхів відбувається раніше, ніж сенсорних.

Функції нервової системи (рефлекси) бувають вродженими і набутими. Тобто активність нервової системи є генетичною (безумовні рефлекси), але поступово досягаючи більш високого рівня ефективності, відбувається формування нових функцій, які не є вродженими, а набутими (умовні рефлекси).

Отже, безумовні (примітивні) рефлекси генетично забезпечують життєдіяльність організму дитини (вітальні функції) до розвитку вищої нервової діяльності та формування кори головного мозку, яка по мірі дозрівання бере на себе контроль управління руховою діяльністю. Для цього кожна дитина обов'язково повинна пройти через п'ять стадій нейромоторного розвитку:

1) безумовні примітивні рефлекси; 2) умовні набуті рефлекси; 3) набуті рухові акти; 4) набуті рухові навички; 5) сформовані статичні та динамічні стереотипи.

Якщо дитина при народженні отримала родову травму, яка призвела до дезорганізації її нервової системи, то вона застряє на стадії свого примітивного функціонування (безумовні рефлекси), які гальмують подальший психомоторний розвиток, оскільки кожен примітивний рефлекс має психогенну (емоційну), вегетативну та рухову складові, які функціонально та анатомічно пов'язані між собою.

Безумовними (примітивними) рефlekсами керує вегетативна нервова система, яка функціонально ділиться на симпатичну та парасимпатичну. Це означає, що при проявах примітивних рефлексів іде масовий викид у організм адреналіна або ацетилхоліна, тобто системи організму працюють по принципу “все або нічого” або “вижити будь-якою ціною”, тим самим все більше виснажуючи організм [6].

Що стосується дорослої людини зі зрілою, правильно сформованою нервовою системою, то її активність регулюється соматичним відділом нервової системи, який працює більш свідомо та економно, а вегетативний відділ відповідає за регуляцію функції внутрішніх органів. Але коли людина отримує фізичні або психоемоційні травми або тяжкі захворювання, то в

організмі створюються несприятливі умови для функціонування нервової системи і відбувається відкат назад до примітивних механізмів реагування (безумовних рефлексів) [7]. Тому основне завдання реабілітолога знайти, що саме підтримує примітивні рефлекси, а потім терапевтичними засобами активізувати центральні механізми та запустити програму відновлення, тобто реабілітація новонароджених дітей і дорослих людей з неврологічною патологією має дуже багато спільного.

Будь-який індивід у своєму розвитку повинен пройти визначені природою контрольні пункти, кожен із яких сигналізує про успішний перехід від попереднього життєвого етапу до наступного. Тому не кожному пощастить пройти всі ці контрольні пункти. Хтось не переживе етапу ембріонального розвитку, а для когось сам етап народження стане недосяжним. Деякі переживуть пологи, але не витримають невпевнені перші дні життя. А ті хто пройдуть ці етапи зіштовхнуться з постійною боротьбою за існування, оскільки в їх системі, є слабкі місця, що роблять їх вразливими до безлічі факторів навколишнього середовища. Кожен із цих етапів залишає в системі слід, який сприяє розвитку ряду захворювань і патологічних станів. Тобто, симптоми, які найчастіше спостерігаються в дорослих людей, якраз є ні що інше, як незрілість центральних механізмів нервової діяльності та взаємодії нервової системи з навколишнім і внутрішнім середовищем.

Отже, основні етапи розвитку дитини чітко відповідають еволюційно закріпленому порядку розвитку нервової системи: 1) формування рефлексів розгинання голови і опори на руки, що забезпечує нейродинамічне тренування м'язів розгиначів спини і ніг, тобто формування задньої міофасціальної лінії; 2) формування рефлексів перевертання, що складається із координації декількох рухів: розворот ніг, поворот тулуба, розворот плечового пояса і поворот голови. Ця послідовність простих рухів у подальшому формує спіральну міофасціальну лінію; 3) рефлекси згинання голови і тулуба в положенні лежачи на спині, так формується передня міофасціальна лінія, яка об'єднує м'язи від великого пальця кисті до жувальної мускулатури; 4) рефлекси вставання із положення сидячи формуються із опори на ступні ніг, розгинання в колінних суглобах, розгинання в кульшових суглобах, розгинання тулуба і шиї; 5) формування патерну повзання та ходьби.

При цьому важливо враховувати, що повноцінний розвиток кожного наступного етапу можливий лише після завершення розвитку попереднього етапу.

Для оцінки функції нервової системи насамперед необхідно: оцінити відповідність розвитку рівня нервової системи віковим нормам і якість прояву набутих та вроджених рефлексів. Якщо вони порушені, то реабілітація, насамперед, має бути спрямована на їх відновлення через виконання

спеціального комплексу рефлекторної гімнастики, яка запускає процес функціонального відновлення нервової системи та активізує механізми саморегуляції та самовідновлення організму.

Саме правильно підібрані рефлекторні вправи допомагають включити та прожити безумовні (примітивні) рефлекси нервової системи відповідно до етапів її розвитку, що налаштовує нервову систему на більш якісний контроль локомоторних функцій та сприяє усуненню помилок у програмі її розвитку.

Рефлекторну гімнастику необхідно виконувати як дітям, так і дорослим особам, оскільки вона є універсальним інструментом у вирішенні багатьох проблем пов'язаних з неврологічною та ортопедичною патологією.

Отже, аналізуючи результати проведеної роботи, можна зробити такі висновки:

- безумовні (примітивні) рефлекси – це рефлекси, які забезпечують життєдіяльність організму новонародженої дитини в процесі розвитку вищої нервової діяльності;

- в нормі безумовні (примітивні) рефлекси проявляються та згасають у дитини лише в певний період часу, відповідно стадіям розвитку нервової системи; на їх основі формуються складні та свідомі координовані рухові акти вищого порядку;

- після розвитку ЦНС безумовні (примітивні) рефлекси втрачають свою значущість та інтегруються в постуральні рефлекси; але, для їхнього своєчасного регресу та гальмування необхідна достатня стимуляція нервової системи у вигляді рухової аферентації;

- як показує наука і практика, дієвим засобом стимуляції розвитку нервової системи є рефлекторна гімнастика, яка створює адекватний потік інформації із суглобів та м'язів, і збуджує саме ті структури головного мозку, які відповідальні за моторний розвиток дитини;

- застосування правильно підбраного комплексу простих рефлекторних вправ дає колосальний відновлювальний ефект як для фізичного стану, так і для психоемоційної стабільності.

Переваги даного методу корекції нейроортопедичних дисфункцій: просте виконання, не потребує спеціального обладнання апаратури та тренажерів; вправи підбираються на основі кінезіологічних методів фізичної реабілітації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андріюк Л. М'язовий дисбаланс у дитячому віці. *Здобутки клінічної і експериментальної медицини*. 2016. № 2. С. 24-28.

2. Дегтяренко Т.В., Вастьянов Р.С. Значення наукових праць І.М.Сеченова для створення сучасної системної психофізіології. *Інтегративна антропологія. Медикофілософський журнал*. №2 (30). С. 9-16.
3. Кашуба В.А. Биомеханика осанки. Киев: Олимп. лит-ра, 2003. 280 с.
4. Козьявкін В.І. Метод Козьявкіна – система інтенсивної нейрофізіологічної реабілітації: посіб. реабілітолога. Львів: “Дизайн-студія”Папуга”, 2011. 240 с.
5. Максимова О.О. Формування правильної постави в дітей дошкільного віку. *Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика: збірник наукових праць / за заг. ред. проф. С.С.Вітвицької, доц. Н.Є.Колесник. Житомир: ФОП, „Н.М.Левковець”, 2017. Ч. I. С. 82-86.*
6. Осіпов В.М. Роль вегетативної нервової системи та примітивних рефлексів у розвитку хронічного міофасціального больового синдрому. *Актуальні питання впливу довкілля, фізичного виховання та спорту на здоров'я студентської молоді: зб. наук. матер. IV Міжн. наук-практ. конф., 12–14 вересня 2019 р. Бердянськ: ФОП Ткачук О.В., 2019. С. 145-148.*
7. Осіпов В. Реабілітаційний масаж при постуральних порушеннях, больових синдромах і вегетативній дисфункції. *Актуальні питання сучасного масажу: збірник статей XI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 24-25 квітня 2020 р., ХДАФК, 2020. С. 53-60.*
8. Осіпов В.М., Гнатюк В.В. Корекція постави дітей шкільного віку методом ортезування стоп. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ, 2022. Вип. 80. Т. 2. С. 50-53.*
9. Осіпов В.М., Гнатюк В.В. Візуальна діагностика для скринінгу м'язової дисфункції опорно-рухового апарату в дитячих колективах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя: КПУ, 2021. Вип. 74. Т. 2. С. 52-57.*
10. Осіпов В.М. Класифікація деформації хребта у вигляді сколіозу. *Фізична культура, спорт і здоров'я: стан, проблеми та перспективи: збірник тез XX Міжнародної науково-практичної конференції, 17-18 грудня 2020 року. Харків: ХДАФК, 2020. С. 113.*
11. Осіпов В.М. Сучасні методи кінезіотерапії у фізичній реабілітації дітей з дитячим церебральним паралічем. *Актуальні питання впливу довкілля, фізичного виховання та спорту на здоров'я студентської молоді: збір. наук. матеріалів III міжн. наук.-практ. конференції з нагоди 100-річчя НАН України та 85-річчя БДПУ. Бердянськ: ФОП Ткачук О.В., 2017. С. 125-128.*
12. Попова Т.В., Владзимирский А.В. Сучасний погляд на проблему діагностики порушень постави у дітей та підлітків. *Журнал „Травма”*. 2010. №5. С. 590-591.
13. Пешкова О. В., Мятяга Е.Н., Бисмак Е. В. Физическая реабилитация при нарушениях осанки и плоскостопии: учеб. пособие. Харьков, 2012. 124 с.
14. Фізіологія вищої нервової діяльності (ВНД): навчальний посібник / І.А.Іонов та ін. Харків: ФОП Петров В.В., 2017. 143 с.
15. Шевцова Т. Пологова травма новонароджених дітей. *Український науково-медичний молодіжний журнал*. 4(84). 105-109.

Прокопенко Ю.С.,
керівник фізичного виховання,
старший викладач кафедри фізичного виховання та здоров'я людини
Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

Білаш Є.В.,
викладач фізичного виховання
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

Запорожець Д.В.,
викладач фізичного виховання
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

УПРОВАДЖЕННЯ ФІТНЕС-ІННОВАЦІЙ ТА ОНЛАЙН- ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Сучасна освіта в епоху новітніх технологій – це постійний виклик для учасників освітнього процесу, що пов'язано з новими підходами до навчання, пошуком нових форм взаємодії та способів передачі знань, упровадження нетрадиційних видів діяльності. З 2019 року “звичний” формат навчання змінено на дистанційну та змішану форми, що спричинило недостатню фізичну активність дітей, порушення усталеного ритму життя й режиму, і, як наслідок, підвищення рівня захворювань серцево-судинної системи, органів зору та опорно-рухового апарату. Уведення воєнного стану спричинило виникнення ситуації важкого стресу та психологічної напруги для здобувачів освіти, результатом яких нерідко є різні психосоматичні симптоми й захворювання.

Обов'язком освітян, і в першу чергу вчителів фізичної культури, є визначення шляхів подолання гіподинамії та психологічної напруги, побудова позитивної мотивації та життєвої перспективи новими засобами рухової активності.

Наукові роботи вітчизняних і зарубіжних фахівців переконливо доводять, що фізична культура, яка використовує інноваційні технології, розглядається як

ефективний засіб оздоровлення. Саме тому викладачами коледжу упроваджуються фітнес-інновації та онлайн-інструменти, що дають можливість здобувачам освіти швидше та якісніше оволодіти новими вміннями й навичками, які сприяють формуванню здоров'язберігаючого ставлення, розкриттю творчих і рухових здібностей кожного учня та студента, розширенню функціональних можливостей організму.

Фітнес-інновації в сучасному житті та в освітньому процесі – це різноманіття рухової активності й мотивація до занять фізичною культурою. Фітнес став невід'ємною частиною життя людей, які піклуються про своє здоров'я, серед яких наші здобувачі освіти. Нейрогімнастика, медитації, 3D-фітнес, аеробіка, фітнес-йога, стретчинг, міофасціальний реліз – усі ці напрямки широко застосовуються в роботі зі здобувачами, оскільки вони корисні для здоров'я та допомагають знизити рівень стресу, що доцільно в нинішніх складних життєвих обставинах.

Уроки, на яких ми застосовуємо фітнес-інновації та онлайн-інструменти, – це уроки пошуку, відкриттів, співпраці, емоційного піднесення та чудовий засіб для реалізації творчих здібностей учнів і студентів. Щоб зробити заняття незвичним, динамічним і продуктивним, шукаємо нові прийоми та інструменти, які б формували креативне мислення, оригінальність у кожного здобувача, навички співпраці в колективі та допомагали в ігровій і груповій діяльності формувати компетентності збереження власного здоров'я.

У своїй діяльності освітній процес розпочинаємо з позитивних мотивацій та візуалізацій, наприклад, використовуючи інтерактивну дошку Mentimeter, дізнаюся, який стан здоров'я та настрої здобувачів перед початком уроку.

На своїх уроках упроваджуємо елементи базових видів аеробіки, аеробіку з фітболами, елементи йоги, танцювальну аеробіку, фітнес-вправи з гантелями, гімнастичними палицями, степ-аеробіку, стретчинг.

Використання елементів фітнес-інновацій застосовуємо в різних частинах уроку з урахуванням віку здобувачів освіти, змісту програмового матеріалу. Наприклад, під час вивчення модуля “Легка атлетика” в онлайн-форматі в кінці основної частини уроку пропонуємо підвид фітнесу “стретчинг” – комплекс спеціальних вправ для розвитку гнучкості та еластичності м'язів. Варто зазначити, що використання подібних вправ у домашніх умовах є виправданим, оскільки вони не потребують великої площі для занять та забезпечують принцип індивідуалізації. Виконання елементів чирлідінгу на уроках легкої атлетики має позитивний вплив на психоемоційний стан учнів і студентів, оскільки формує почуття ритму й темпу, що є важливим у вивченні техніки легкоатлетичних видів спорту.

На заняттях з ігрових видів спорту комплекс загальнорозвиваючих вправ проводимо в поєднанні з вправами танцювальної аеробіки, що підвищує емоційний стан здобувачів освіти, розвиває координаційні здібності, має оздоровчий ефект та налаштовує на подальшу роботу; відпрацювання технічних елементів поєднуємо із фітнес-табатою чи степ-аеробікою для розвитку фізичних якостей; у заключній частині уроку та після вправ із великим навантаженням використовуємо вправи з міофасціального релізу, які мають масажуючий та розслаблюючий вплив на всі групи м'язів нижніх кінцівок.

У підготовчій та заключній частинах уроку для підвищення стійкості уваги, розвитку дрібної моторики, синхронізації роботи півкуль мозку, активізації роботи вестибулярного апарату, розвитку взаємодії між тілом та інтелектом пропонуємо вправи з нейрогімнастики. Як приклад, це прийоми “Ребро-долоня”, “Лайк-тризуб”, “Вуха-ніс”, “Лінія-трикутник”.

Періодично додаємо в уроки фітнес-йогу, яка передбачає в основному статичні навантаження, включаючи роботу з диханням, і спрямована на розвиток координації рухів, силу й витривалість. Завдяки фітнес-йозі покращується самопочуття, зміцнюється м'язовий корсет, учні та студенти навчаються тримати баланс і рівновагу тощо. Найчастіше пропонуємо такі основні асани фітнес-йоги: “поза стільця”, “поза воїна”, “поза човна”, “поза дерева”, які легко виконуються. У заключній частині уроку для відновлення та розслаблення практикуємо медитацію.

Сучасні фітнес-технології, використання ігрових, інтерактивних технологій, технологій проблемного навчання допомагають зробити кожен урок неповторним і корисним.

Під час дистанційного та змішаного навчання широко використовуємо технічні та інформаційні засоби, навчальні ресурси, сервіси та платформи, залучаючи здобувачів не тільки до рухової, а й до інтерактивної діяльності. Для створення інтерактивних ігор використовуємо онлайн-інструменти та спеціальні додатки: [Learning Apps](#), Wordwall net, Kahoot, Mentimeter тощо.

Наприклад, за допомогою цифрової платформи для створення інтерактивних ігор Wordwall net нами розроблені ігри “Спорт-лото”, “Спортивні цифри”. “Спорт-лото” – гра з ефектом несподіванки, тому що діти не знають, яке завдання їх очікує (скласти власну вправу, подарувати посмішку, на наступний урок підготувати комплекс вправ для загальної розминки тощо); “Спортивні цифри” – гра, що містить вправи спеціальної розминки, тому використовую її в підготовчій частині уроку. Ігри підбираю за віковими особливостями та змістом матеріалу, що вивчається на уроці.

Інтерактивна гра “Дія чи правда” – це поєднання теоретичних знань з варіативного модуля та рухової діяльності здобувачів освіти. Використання вправ з інтерактивною складовою забезпечує розвиток розумових здібностей, фізичних якостей і підвищення функціональних можливостей організму, тим самим формуючи здоров’язбережувальну, інформаційно-цифрову та інші компетентності.

Додаток Kahoot використовую для швидкого закріплення теоретичних знань. Для рефлексії часто використовую інтерактивну дошку швидкого опитування Mentimeter.

Для формування здоров’язбережувальної компетентності здобувачів освіти багато уваги приділяємо позакласній та позашкільній формам роботи, участі в різноманітних проєктах, волонтерських акціях. **Саме тому ми долучилися до проєкту літнього сезону “Рухайся більше” (#будьАктивнийЗарадиМиру),** у межах якого провели тренувальні онлайн-заняття з фітнесу та хореографії, функціонального тренінгу, баскетболу та волейболу, фітнес-тренування та спортивні розваги для внутрішньо переміщених дітей та їхніх батьків, місцевих дітлахів; до проєкту “Активні парки”, у межах якого в позаурочний час на свіжому повітрі здобувачі освіти й мешканці мікрорайону займаються руховими активностями, серед яких флешмоби, Fun-up, TRX-петлі, Body strong, стретчинг, рухливі ігри та естафети.

Наш заклад увійшов у топ-п’ятірку найактивніших закладів і став переможцем II етапу конкурсу “Будь активним заради миру!” у межах українсько-швейцарського проєкту “Діємо для здоров’я”, де ми продемонстрували поєднання сучасних трендів фітнесу з новими модулями програми з фізичної культури, фізкультхвилинки, активні перерви, гурткову роботу та активності літнього періоду.

Упроваджуючи фітнес-інновації на всеукраїнських і робочих онлайн-уроках і тренуваннях, у позашкільній роботі, спостерігаємо зростання зацікавленості здобувачів освіти до занять фізичною культурою, позитивні зміни в ставленні їх до власного тілесного потенціалу, формування в здобувачів освіти нових рухових навичок, підвищення стимулу до самостійних занять фізичними вправами та до участі в проєктах, підвищення рівня аеробних можливостей організму, рівня загальної витривалості й фізичної працездатності.

Масик А. О.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 122 Комп’ютерні науки
Львівського національного університету імені Івана Франка

м. Львів
Науковий керівник: Павлишин О. Ф.,
старший викладач кафедри фізичного виховання
та спорту факультету педагогічної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів

ПРОБЛЕМИ ТА СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Студентська молодь є представниками основного трудового резерву нашої країни, її здоров'я і благополуччя – це запорука здоров'я і благополуччя всієї нації. Однак все частіше стикаємося із проблемою недостатньої рухової активності, небажанням відвідувати заняття з фізичної культури, повною апатією до рухової діяльності. У зв'язку з цим велику роль відіграє вивчення мотивів, інтересів і потреб сучасної молоді.

Проблемами формування особистісних якостей студентів засобами фізичної культури та спорту займалися І. Шостак, О. Кулібаба, формуванням інтересу до занять фізкультурою і спортом - Б. Ведмеденко, О. Остапенко, І. Дрозд, розвитком вольових якостей засобами фізичної культури - Р. Самоха, О. Артюшенко, створенням концепції щодо фізичної активності як засобу формування здорового способу життя – О. Гевко, Г. Лещенко, Т. Плачинда.

На думку Л. Іващенко, М. Страпка, фізичні вправи в залежності від спрямованості, інтенсивності і тривалості можуть викликати тренувальний (оздоровчий), відновлювальний чи лікувальний ефект. Вони можуть бути засобом оздоровчих тренувань, за рахунок додаткових навантажень забезпечувати раціональний обсяг рухової активності; або засобом активного відпочинку, що знижує втому, відновлює і стимулює працездатність.

Фізичне виховання – це педагогічний процес, спрямований на вдосконалення форми і функцій організму людини, формування рухових умінь, навичок, пов'язаних з ними знань і розвитку фізичних якостей [1].

Спорт – це змагання за певними правилами, зазвичай це специфічний вид фізичної або інтелектуальної активності, яку здійснюють з метою змагання, а також покращення здоров'я, отримання морального і матеріального задоволення, прагнення до удосконалення і слави, покращення навичок.

Фізичне виховання є важливою складовою навчання. Учені довели, що люди, які займаються спортом мають кращий настрій, ніж ті, які ведуть сидячий спосіб життя. Під час занять спортом у людини виділяється цілий ряд гормонів, які підвищують настрій. Хімічні речовини, які виробляються вже

після 5 хвилин тренування допомагають позбавитись від стресу і, як не парадоксально, від втоми. Заняття спортом допомагають підтримувати тонус м'язів, а це означає підвищення сили, гнучкості та витривалості тіла. Завдяки тому, що м'язи стають більш пружними, ви отримуєте більш підтягнутий вигляд. До того ж, суглоби розширюють амплітуду руху, за наявності пружних м'язів підвищується обмін речовин.

Регулярні заняття спортом забезпечують спокійний і глибокий сон. Тренування стимулюють вироблення ендорфінів, гормонів, які допомагають позбавитись від нервового напруження, негативу. За рахунок покращення роботи серця і нормалізації кров'яного тиску, поліпшується здоров'я, уповільнюються процеси старіння. Під час занять спортом організм отримує більше кисню, ніж при сидячому і малорухливому способі життя. А чим більше кисню, тим активніший кровообіг. Тому приплив свіжої крові безпосередньо покращує стан шкіри і сповільнює процес утворення зморшок. Регулярні заняття фітнесом, ранкові пробіжки, хореографія значно покращують гормональний фон. Сьогодні показує, що гормональний дисбаланс — це одна з актуальних та поширених проблем серед молоді, а особливо жінок, що часто позбавляє щастя материнства. Три заняття фізичними вправами на тиждень — і можна значно зменшити ризик дисбалансу гормонів.

Посилення ролі фізичного виховання у формуванні здорового способу життя повинно стати важливою складовою державної політики, через формування свідомості і підвищення культури населення, пропаганду здорового способу життя засобами освіти і виховання, впровадження соціальних програм щодо занять фізичною культурою і спортом та формуванні здорового способу життя.

Метою дослідження було визначити проблеми та ставлення студентів до занять з фізичного виховання в умовах дистанційного навчання. В опитуванні взяли участь 100 студентів першого курсу факультету прикладної математики, іноземних мов, географічного та хімічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

У дослідженні було використано методи вивчення і аналізу літературних джерел, опитування та методи математичної статистики для обробки даних.

За допомогою Google Forms, було створено форму, що містила в собі розроблений опитувальник, який складався з 15 запитань.

В ході дослідження можна узагальнити, що 97% студентів вважає фізичне виховання у сучасній освіті важливим, оскільки це збільшує рухову активність і підтримує здоров'я загалом.

Ранкову зарядку виконує 29% респондентів щодня, ніколи – 21%, решта виконують інколи.

Серед проблем зі здоров'ям, які найчастіше виникали у студентів під час дистанційного навчання, це проблеми зі спиною.

92% опитаних стверджують про те, що дистанційний формат навчання вплинув на них негативно.

На запитання „Що вам не подобається у дисципліні фізичного виховання у дистанційному форматі?“ відповіли, що немає командної активності та неможливість займатися з групою, що в принципі є тотожними відповідями.

Лише 10% опитаних студентів повністю влаштовує дисципліна фізичне виховання. Решта ж студентів хотіли б збільшити кількість практичних занять, а також спортивних змагань та заходів. Крім цього 90% студентів хотіли б вивчати дихальні практики для зняття стресу на заняття з фізичного виховання.

Проведене нами дослідження дозволяє сформулювати висновки, що дистанційне навчання негативно вплинуло на стан здоров'я студентів. Більшість студентів вважає фізичне виховання у сучасній освіті важливим, та за внесення коректив у саму дисципліну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми теорії і методики фізичного виховання / [В. Г. Ареф'єв, Євгеніуш Болях, О. Ю. Бубела та ін.] ; Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту ; Укр. акад. наук ; Львів. держ. ін-т фізичної культури. – Л. : [б. в.], 2005. – 296 с.

2. Марченко О.Ю. Формування ціннісних категорій особистої фізичної культури у студентської молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02., „Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / О.Ю. Марченко. – Дніпропетровськ, 2010. – 20с.

3. Москаленко Н. Технологія формування ціннісного ставлення у студентів до самостійних занять фізичною культурою / Н. Москаленко, Н. Корж // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2016. – №1. – С.201-206.

4. http://wiki.kubg.edu.ua/%D0%A4%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5_%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F

5. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82>

6. <https://np.pl.ua/2017/06/chomu-potribno-zajmatysya-sportom-10-prychyn/>

Ільків Х.П.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 106 Географія

Львівського національного університету імені Івана Франка

м. Львів

Науковий керівник: Павлишин О.Ф.,

старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту

ВАЖЛИВІСТЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ШЛЯХИ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ ТА СПОРТОМ

Успішне формування освітнього процесу містить в собі розвиток мотивації у молодого покоління щодо фізичної культури та спорту. Сучасна система освіти фізичного виховання має завдання стимулювати студентів до регулярної рухової активності та фізкультурно-оздоровчої діяльності. Головна мета цих заходів - зміцнення здоров'я, покращення фізичного розвитку та розвиток навичок самостійного застосування засобів фізичної культури у повсякденному житті.

Численні наукові дослідження Е. Біліченко, Т. Івчатової, Т. Круцевич, О. Мазурчук, О. Томенко переконливо доводять, що важливим моментом в процесі фізичного виховання студентської молоді є формування у них мотиваційних інтересів до занять фізичними вправами і спортом. Вчені С. Лазоренко, Л. Піліпей, О. Ольховий стверджують, що необхідно з раннього віку виробляти усвідомлену потребу в здоровому способі життя, оскільки частота захворювань призводить до зменшення ефективності навчальної, а в майбутньому і професійної діяльності.

Проблема виховання мотивації в студентській молоді до занять фізичною культурою та пропаганда здорового способу життя вивчається науковцями не одне десятиліття О. Гребік, П. Гунько, С. Король, А. Куртузова, О. Подлесний, С. Рясса, В. Товт, І. Малинський розробили чимало експериментальних програм з формування стійкої мотивації до рухової активності та шляхи покращення процесу фізичного виховання студентської молоді.

Процес стимулювання і заохочення до занять фізичною культурою та спортом є складним та багатокомпонентним, який починається з перших гігієнічних знань та навичок і закінчується глибокими знаннями теорії та методики фізичного виховання та спорту. Дуже важливо, щоб стимулювання та заохочення до спорту відбувалось не лише під час навчання, а й під час відпочинку.

Для досягнення цієї мети, необхідно використовувати нові, цікаві форми та методи роботи зі студентами, залучати їх до активних занять фізичною культурою та спортом, мотивувати їх до досягнення нових цілей з урахуванням їх особистих вподобань та подій сучасності.

Мотивація студентів до занять фізичною культурою і спортом передбачає наявність чинників й процесів, що здатні спонукати до усвідомлених дії у відношенні до фізичної діяльності, важливим є з'ясування тих причин, які детермінують прийняття позитивного чи негативного рішення студентів щодо активної позиції під час занять фізичною активністю і спортом.

Для підтримки зацікавленості та стимулювання інтересу студентів до фізичної активності потрібно використовувати методи, які сприяють задоволенню під час занять. Найкращим методом є вибір пріоритетів, які спонукають молодь до систематичних занять фізичним вихованням від власної ініціативи, а не під примусом.

На сучасному етапі економічного розвитку суспільства, здоров'я людини є важливим аспектом, і фізична культура і спорт відіграють важливу роль у його формуванні, збереженні та зміцненні. Однак, головною причиною низької рухової активності студентів є відсутність сформованих стійких звичок. Задоволення потреби у русі залежить від свідомості людини й у випадку дитини воно може бути вродженим, а в дорослої людини залежить від свідомого побудження. Тому, однією з важливих умов навчальної діяльності є створення у студента свідомих та стійких мотивів до фізичної активності.

Мотивація - це бажання або прагнення людини до виконання певної діяльності. Кожна діяльність має свою ціль, тобто уявлення про майбутній результат. Однак, різні люди можуть мати різні мотиви для досягнення цієї цілі. Мотиви визначають поведінку людини та можуть бути змінені, залежно від форм та методів впливу.

Мотиви є таємними важелями, які можна у будь-який час підсилити, послабити, змінити використовуючи різні форми та методи роботи.

У процесі навчальної діяльності спостерігається прояв таких мотивів:

- пізнавальні, які направлені на зміст предмета і процес навчання;
- соціальні, серед яких виділяються мотиви відповідальності, самовизначення і самовдосконалення;
- вузько особистісні, наприклад, мотиви добробуту, обхід неприємностей або престиж.

Серед спонукальних мотивів фізичної діяльності студентів можна виділити такі:

- внутрішні мотиви, які пов'язані з задоволенням процесу діяльності (емоційність, новизна, динамічність тощо);
- зовнішні позитивні мотиви, які опираються на результат діяльності (отримання знань, вмінь та навичок, активний відпочинок тощо);
- мотиви, які пов'язані з перспективою (зміцнення здоров'я, розвиток фізичних якостей, корекція фігури тощо);

– зовнішні негативні мотиви (страх перед насміханням через невміння виконати ту чи іншу вправу, отримання низької оцінки тощо)[2, с. 278].

На думку Біліченко О. при формуванні мотивації викладачеві необхідно дотримуватися ряду вимог. По-перше, формування мотивації треба починати з діагностики мотиваційної сфери, з виявлення вихідного стану мотивації студента. По-друге, чітка постановка цілей мотивації. По-третє, добір та застосування педагогічних засобів мотивації [1, с. 4].

Це свідчить нам про те, що принцип свідомості в процесі активного розвитку особистості стає основним для формування мотивації занять фізичною культурою та спортом.

Отже, при формуванні мотиваційної бази слід визначити наступні положення, які можуть стати основою педагогічних концепцій виховання фізичної культури у студентів.

1. Мотивацію слід розрізняти як внутрішню, так і зовнішню. Доречним буде зауваження, що внутрішня мотивація повинна мати суттєву перевагу над зовнішньою. Тільки при такому співвідношенні можливе досягнення результатів задач з фізичного виховання.

2. Чим старший студент, тим більший вплив соціально значущих мотивів: стан здоров'я, бути готовим до військової служби та професійної діяльності.

3. Особисту фізичну культуру можна виховувати двома шляхами: впливаючи цілеспрямовано на окремі мотиви й на мотиваційну сферу й особистість студента в цілому. Тут вкрай необхідно надати студентам право самостійного вибору чим і де займатися [3, с. 139].

Мотивації пов'язані з задоволенням від процесу діяльності, результатом діяльності та перспективами зміцнення здоров'я є важливими у формуванні мотивації до занять фізичною культурою та спортом. Крім того, важливими факторами можуть бути соціальні мотиви, наприклад, прагнення бути прийнятим у групу однолітків, конкурентоспроможність, досягнення успіху, а також мотиви, пов'язані з індивідуальними цілями та потребами. Всі ці мотиваційні фактори можуть бути по-різному важливими для різних людей, тому важливо знаходити та використовувати індивідуальний підхід у формуванні мотивації до занять фізичною культурою та спортом.

Справді, байдуже ставлення до власного здоров'я може бути проблемою серед студентів, що може призвести до відсутності стимулу до занять фізичними вправами та нездорового способу життя взагалі. Тому важливо сприяти формуванню свідомого ставлення до власного здоров'я серед студентів.

Інструменти, такі як тестування рівня здоров'я, можуть бути корисними для формування об'єктивної самооцінки студентів. Вони можуть допомогти

студентам зрозуміти, який рівень їх здоров'я та фізичної підготовленості наразі і визначити, які аспекти потребують поліпшення.

Крім того, важливо розвивати знання студентів про те, як важливо дбати про своє здоров'я та які прості кроки можна зробити для поліпшення фізичного стану і психічного добробуту. Це може включати різні види занять фізичною активністю, здорову харчову поведінку, зниження ризику шкідливих звичок і т.д.

Таким чином, розвиток здорового способу життя та підвищення рівня самооцінки студентів щодо свого здоров'я можна досягти за допомогою комплексного підходу, що включає інформування, освіту та моніторинг фізичного стану студентів.

Викладачам необхідно цікавитись не лише тим, що спонукає студентів до фізичної активності, але й тим, що перешкоджає їм. Дослідники виділили шість найпоширеніших причин, які значно ускладнюють заняття фізичною культурою: стан здоров'я, фінанси, рівень майстерності, наявність можливостей, інтерес та недостатній час. Незважаючи на це, найбільш вагомими перешкодами, на нашу думку, є нестача часу та брак зацікавленості.

Активна фізична активність та заняття спортом є дуже важливими для здорового способу життя та фізичного розвитку студентів. Постійна підтримка мотивації до навчання допомагає студентам більш свідомо засвоювати знання та вміння, формувати навички та позитивне ставлення до фізичної культури. Це сприяє залученню студентів до систематичних занять фізичними вправами та спортом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біліченко О.О. Особливості мотивації до занять з фізичного виховання у студентів. Проблеми фізичного виховання і спорту. № 5. 2011. С. 3-5.
2. Вавренюк С.А. Удосконалення форм і методів мотивації студентів до занять фізичною культурою та спортом під час навчання у вузі. С. 278 URL: <http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/6962/1/37.pdf>.
3. Ніколаєв К. Г. Формування мотивації до занять фізичною культурою студентів вищих навчальних закладів не фізкультурного профілю / К. Г. Ніколаєв // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. - 2010. - Вип. 1.31. - С. 135-142.

Рефель В.І.,

*викладач кафедри фізичної підготовки та
особистої безпеки факультету охорони та захисту державного кордону
Національної академії Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький*

Дзюба М. В.,
*курсант факультету правоохоронної діяльності
Національної академії Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького
м. Хмельницький*

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У КУРСАНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

До фізичної підготовки абітурієнтів НАДПСУ (далі – Національна академія) приділяється значна увага. При відборі до Національної академії рівень фізичної підготовленості вступника оцінюється за трьома вправами по одній для оцінювання кожної фізичної якості – швидкість, сила, витривалість. А також значно враховується розвиток навичок відновлення фізичного та психічного здоров'я.

Як показує практика, у службовій діяльності підрозділів ДПСУ присутні травмування, поранення та загибель прикордонників під час виконання службових завдань, через недооцінки важливості фізичної готовності особового складу. Вище зазначений негативізм має місце в житті прикордонників завдяки недостатній їх фізичній підготовленості, а також наявності низького рівня у них необхідних прикладних навичок застосування заходів фізичного впливу, вогнепальної зброї та спеціальних засобів. Але варто зазначити, що важливим також є дотримання заходів безпеки та раціональної і єдиної тактики дій під час виконання ними завдань за призначенням.

Перераховуючи вищезазначені проблеми можна відмітити потребу у створенні та впровадженні сучасних педагогічних технологій, які спрямовані на прискорення та підвищення професійної підготовленості майбутніх офіцерів - прикордонників, які максимально наближені до умов службово-бойової діяльності. Проходження навчання в Національній академії, яке здійснюється в умовах російської-української війни, підвищеної небезпеки загрози ракетних ударів як з території російської федерації і білорусі, потребує високого рівня фізичної підготовки, психологічної, моральної, тактико-спеціальної від прикордонників. Одним з основних елементів підготовки майбутніх офіцерів є забезпечення можливостей розвитку фізичних якостей та навчання їх вмілого використання у професійній діяльності. Сьогодні, фізична підготовленості курсантів Національній академії є обов'язковою частиною підготовки майбутніх офіцерів прикордонників, проте, як свідчать результати нашого дослідження, вона потребує суттєвого покращення.

Проаналізувати та обґрунтувати методики напрямків формування розвитку фізичної підготовки і ведення здорового способу життя курсантів НАДПСУ.

Слід вказати, що підґрунтя розвитку та удосконалення фізичних якостей майбутнього офіцера ДПСУ являє собою складну систему, що включає не тільки формування і розвиток спеціальних рухових навичок, фізичних якостей, але і виховання прищеплення певних моральних і духовних цінностей.

Ціль фізичної підготовки в контексті професійної підготовки особового складу ДПСУ забезпечити фізичну готовність військовослужбовців до виконання професійних завдань, бойової діяльності, а також здатність вирішувати інші завдання навчання і виховання.

Фізичні якості майбутнього офіцера прикордонника є базовою якістю, яка проявляються у високому рівні виконання оперативних - службових завдань, професіоналізму та відповідальності за боротьбу зі злочинністю для забезпечення безпеки кордонів нашої держави та захисту життя і здоров'я громадян України.

Не можна нехтувати тим фактом, що колектив ДПСУ постійно перебуває у стані стресу, адже службова діяльність пов'язана з емоційною напругою, психологічним і фізичним навантаженням. Фізична активність та здоровий спосіб життя можуть звести до мінімуму, а іноді й до нуля ризик поганого самопочуття або стан хвороби. Здоровий спосіб життя – це спосіб життя, який ґрунтується на принципах раціональної організованості, активності, діяльності, праці, загартовує і захищає від несприятливої дії довкілля і дозволяє протягом всього періоду служби тримати себе у добрій фізичній формі, зберігати моральне, психічне здоров'я.

Статут внутрішньої служби Збройних Сил України визначає комплекс положень, спрямованих на прищеплення та виховання звичок для дотримання здорового способу життя військовослужбовцями:

збереження і зміцнення здоров'я, фізичний розвиток військовослужбовців – важлива і невід'ємна частина їх підготовки до виконання військового обов'язку;

турбота командира (начальника) про здоров'я підлеглих є одним з основних його обов'язків у забезпеченні постійної бойової готовності військового підрозділу (частини) [1, 5].

Підсумовуючи вищевказане, варто зазначити, що здоровий спосіб життя – це збалансоване та логічне поєднання способу життя та способу життя майбутніх офіцерів - прикордонників, спрямоване на постійне збереження та зміцнення їхнього здоров'я, основними чинниками якого є: відсутність шкідливих звичок, здоров'я, харчову базу, процес загартовування, оптимальні з точки зору безпеки та якості здорові умови виробничої та службової діяльності,

проживання та відпочинку; забезпечення оптимального рівня рухової активності; безпечність статевого життя; дотримання правил гігієни.

Враховуючи цілющу силу природи та посиливши контроль за станом здоров'я учнів, уроки фізичної культури та спортивно - масові заходи проходять у плановому режимі. Зменшується навантаження на організм. У разі погіршення стану здоров'я курсанта він негайно супроводжується в медичну частину. Під час занять усі учасники повинні дотримуватися необхідної дистанції та гігієнічних заходів [3].

Виходячи з цього, кафедра фізичної підготовки й особистої безпеки активну бере активну участь у профілактиці захворюваності та зміцнення загального імунітету серед курсантів у НАДПСУ.

Формування навичок і культури здорового способу життя складається із важливих чинників у збереженні та зміцненні здоров'я майбутніх офіцерів-прикордонників. Оскільки навчальна діяльність курсантів-прикордонників проходить у динамічній інформаційно-енергетичній атмосфері, то важливо сформуванню у них погляди та мотивацію до здорового способу життя під час освітнього процесу у НАДПСУ та дисциплінованість щодо виконання протиепідемічних правил як на території академії, так і поза її межами [2].

Першочерговим завданням у ДПСУ є формування у кожного прикордонника відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я свого оточення як найвищої соціальної та особистої цінності. Сьогодні, в умовах розвитку українського суспільства, питання стану фізичного та психічного здоров'я набуває особливої ваги, має масу невирішених справ і покладених на нього обов'язків. У нього часто немає часу навіть на особисті справи. У підсумку через купу дрібних технічних моментів він просто забув про головне - про своє здоров'я.

Процес формування професійної компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників, які ведуть здоровий спосіб життя, органічно пов'язаний із забезпеченням належного рівня фізичної підготовки курсантів. Це здійснюється не тільки шляхом проходження навчальної дисципліни "Фізичне виховання, особиста безпека та застосування сили", а також засобами, які активно пропагують здоровий спосіб життя, різноманітними засобами залученням змінного складу до активної участі у спортивно-масових заходах не тільки в масштабі НАДПСУ так і на відомчому, національному та міжнародному рівнях [4].

Для того, щоб офіцери ДПСУ могли досягти професійного успіху та самореалізуватись у суспільстві, він має бути мотивованим та охоче підтримувати своє здоров'я та життєву енергію. Водночас аналіз наявної практики професійної підготовки майбутніх офіцерів свідчить про

несформованість системи заохочень більшості курсантів мотивів до збереження здоров'я, що є причиною захворюваності і курсантів, і офіцерів.

Важливою професійною якістю офіцерів Державної прикордонної служби України, яка впливає на ставлення до них громадян, є здатність підтримувати здоровий спосіб життя. Це вимагає регулярного та систематичного проведення комплексу заходів, спрямованих на зміцнення життєстійкості та охорону здоров'я, а також формування цінностей здоров'я.

Забезпечення активної фізичної підготовки курсантів здійснюється в першу чергу шляхом викладання навчальної дисципліни “Фізичне виховання” для всіх курсів протягом усього періоду навчання.

Метою навчальної дисципліни “Фізичне виховання, особиста безпека та застосування сили” є підготовка офіцера, який володіє необхідним обсягом прикладних рухових навичок, фізичних і психологічних якостей, здатних витримувати важкі фізичні навантаження без шкоди для свого професійного шляху в умовах повсякденної діяльності з охорони державного кордону України, а за необхідності і під час ведення сучасного бою. Надати майбутнім офіцерам знання теоретичних основ, методичні навички підготовки підлеглих, готовності до застосування сили та спеціальних засобів під час виконання службових обов'язків; відпрацювання у прикордонників тактико - технічних навичок захисту і нападу з використанням спеціальних засобів та прийомів рукопашного бою і готовність застосувати їх у необхідний момент.

Мета вивчення навчальної дисципліни “Фізичне виховання, особиста безпека та застосування сили” є забезпечення офіцера знаннями теоретичних основ фізичної підготовки, методичними навичками навчання підлеглих і виховання у персоналу постійного прагнення до систематичних занять, фізичного самовдосконалення та здорового способу життя.

Вивчаючи дисципліну “Фізичне виховання, особиста безпека та застосування сили” курсанти повинні знати зміст фізичної підготовки, її форми та засоби, методику розвитку фізичних і спеціальних якостей, а також військово-прикладних рухомих навичок; порядок і вимоги щодо організації та проведення всіх форм фізичної підготовки в підрозділах ДПСУ.

Розроблена та експериментально перевірена методика дозволила суттєво покращити рівень фізичної та спортивної підготовленості, підвищити фізичний розвиток, функціональний стан та рівень соматичного здоров'я, рівень психофізіологічної та психічної підготовленості, якості навчання курсантів НАДПСУ.

Силкові вправи з додатковими обтяженнями (гірі, гантелі і т.д.) забезпечують чіткий перехід від загальної до професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів. Іншими словами, впровадження нашої методики

дозволить поліпшити ефективність системи фізичної підготовки за рахунок розвитку загальної фізичної підготовленості курсантів – формування фундаменту на етапі первинного навчання, що сприятиме розвитку професійно-прикладних якостей курсантів на подальших етапах навчання.

У відповідності до вище викладеного, для посилення практичної складової проходження дисципліни „Фізичне виховання” вважається доцільним:

- впровадження методу проблемно - ситуаційних вправ на етапі закріплення та вдосконалення матеріалу з фізичної підготовки, навчальні завдання під час практичних занять відпрацьовувати у вигляді комплексного вирішення найбільш типових службових завдань, з правом вибору курсантом на свій розсуд використовувати певні дії для виконання завдань із відповідним оцінюванням їх ефективності та правомірності;

- досягти більш високого рівня підготовленості майбутніх офіцерів - прикордонників на заняттях з фізичної підготовки використовувати метод варіативної вправи, який формує навички виконання рухових дій у різних умовах службової діяльності;

- моделювати ситуації та умови, максимально наближені до реальних бойових дій на практичних заняттях;

- розвивати навчально - матеріальну базу та використовувати під час практичних занять можливості природних та штучних полігонів, які забезпечують наближення зовнішніх умов практичних занять до реальних умов виконання завдань за призначенням.

Вищезазначені теоретичні положення та контекст навчальної дисципліни є основою для формування методичних аспектів і методичних матеріалів проведення навчальних занять з метою формування необхідних знань, передбачених навчальною програмою професійної підготовки фахівців - прикордонників і в подальшому професійної компетентності майбутнього офіцера - прикордонника, який веде здоровий спосіб життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ МВС України „Про затвердження Інструкції з організації фізичної підготовки в Державній прикордонній службі України”
2. Статут внутрішньої служби Збройних сил України, 1999. 81с. [Електронний ресурс]. – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>.
3. Присяжнюк С. І. Фізичне виховання / С.І. Присяжнюк. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 504 с.
4. Линець М. М. Основи методики розвитку рухових якостей / М. М. Линець. Львів : Штабар, 1997. 272 с.

5. Сергієнко Л. П. Практикум з теорії і методики фізичного виховання / Л.П. Сергієнко. Харків: ОВС, 007. 271 с.

П'ятигора Л. С.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 013 Початкова освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

*Науковий керівник: **Карабанов Є. О.,***
кандидат наук з фіз. виховання та викладач
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ РУХІВ І МУЗИКИ

Однією зі складових організаційного освітнього процесу нової української школи є система фізичного та музичного виховання. У ході експериментів та аналізів дитячої поведінки і їх психічного стану було доведено, що поєднання фізичних рухів і музики ефективно впливає на формування особистості молодшого школяра: підвищується рівень ефективності та працездатності на уроках фізичної культури, формується фізичний та естетичний розвиток та створюється база для розвитку життєвої працездатності.

Аналіз наукових робіт свідчить, що вдосконалення цих процесів може відбуватися через процес інтеграції засобів музичного та фізичного виховання – музики і рухів.

Отже, це дає нам можливість передбачити, що саме поєднання музики із фізичними вправами може підвищити ефективність фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку на уроках фізичної культури.

Зі свого боку фізичний розвиток забезпечить удосконалення фізичних якостей дітей (спритність, витривалість, швидкість, гнучкість), які покращать рухову підготовленість молодших школярів та стануть підґрунтям для формування правильної постави та покращення здоров'я.

Отже, з метою вивчення стану фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку у навчальних закладах (експериментальних і контрольних) засобами інтеграції рухів і музики, нами була вироблена програма констатувального експерименту та методика виявлення стану фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Обстеження фізичного розвитку дітей охоплювало всі його складові: морфологічну, фізичні якості та поставу. Ми розраховували на те, що такий підхід дасть змогу встановити впливовість фізичних якостей на рухову підготовленість дітей, яка забезпечить морфологічний розвиток та формування їх постави.

Серед актуальних проблем навчання, виховання та розвитку дітей молодшого шкільного віку в навчальних закладах найважливішою є та, що стосується предметної системи навчання дітей та орієнтує їх на диференційоване засвоєння знань із різних галузей. Потіки інформації та її обсяги настільки великі, що стає важко своєчасно та якісно відстежувати її з різних спрямувань наукових знань. Тому більша частина інформації залишається незатребуваною, а суспільство втрачає змогу її своєчасно використовувати. У зв'язку з цим важливіше показати дітям шляхи здобування знань через методологію, ніж вимагати від них набору наукових знань. Таким інструментом, який забезпечить повноту і цілісність в усвідомленні навколишнього світу, що весь час змінюється, може бути інтеграція.

Учені Л. Корожньова та Е. Мельник стверджують, що інтеграція може виступати одним зі шляхів мобільності навчання та виховання дітей. Дослідники підкреслюють, що з урахуванням вікових особливостей дітей в організації інтегрованого навчання з'являється змога показати дітям шляхи пристосування знань. У контексті цього посібника - це знання про рухи як спосіб фізичного розвитку учнів у процесі їх об'єднання з різними видами музичної діяльності, тобто інтеграція рухів і музики.

Як зазначають учені М. Головка, Б. Коротяєв, Т. Яценко, застосування інтеграції в освіті пов'язане зі скороченням навчального часу, звуженням змісту освіти, формуванням інтегрованого мислення молодого покоління. Складність розв'язання проблеми інтеграції в освітньому процесі полягає в тому, що поряд із піднесенням значущості інтеграції, вона є однією з найменш вивчених.

У ході дослідження нами було встановлено, що процес інтеграції рухів і музики повинен бути присутнім на уроках фізкультури. Це можуть бути як фізичні, так і танцювальні рухи, що є обов'язковими складовими фізкультурних занять, ранкової гімнастики, хороводів, рухливих, музично-дидактичних ігор, а також спортивних ігор. Методика інтегрованих заходів може забезпечити діяльність вчителів і дітей на рівні суб'єктно-суб'єктних відносин (партнерство,

співпраця тощо), у результаті яких виникає можливість для спільної творчості й саморозвитку учасників освітнього процесу.

Поєднання рухів і музики з метою поліпшення фізичного розвитку дітей - це найактуальніша проблема, яка на сьогоднішній день ще не достатньо вивчена емпіричним шляхом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вільчковський Е.С. Організація рухового режиму дітей 5-7 років у закладах освіти: навч.-метод. посібник. Запоріжжя Диво, 2006. 228 с.

2. Глоба Г.В. Науково-методичні шляхи оптимізації рухової активності оздоровчого спрямування у дітей та підлітків. Зб. наук. праць V Міжнар. наук.-практ. конф., "Фізична культура, спорт та здоров'я нації". Вінниця, 2004. С. 48-52.

3. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Львів ВНТЛ, 1999. 336 с.

Михайлик Ю.О.,

*здобувач вищої освіти освітнього ступеня "Бакалавр"
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)*

Обласного коледжу

*"Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка"*

Полтавської обласної ради

м.Кременчук

Науковий керівник: Філіпов Є.В.,

*викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання
та здоров'я людини*

*Обласного коледжу "Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка"*

Полтавської обласної ради

м.Кременчук

ВПЛИВ ОЦІНЮВАННЯ НА УСПІШНІСТЬ І МОТИВАЦІЮ УЧНІВ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ

Аналіз розвитку педагогічної теорії та практики свідчить про те, що на всіх етапах становлення професійної освіти вчені здійснювали пошук нових підходів і критеріїв мотивації школярів до навчання, формування інтересу до фізичної активності.

Так, дослідження методів фізичного виховання, зокрема формування позитивного інтересу до занять фізичною культурою школярів, постійно привертає до себе увагу як педагогів-науковців, так і практиків (Б. Ведмеденко,

Є. Козак та ін.). Також це є перспективним напрямом наукового пошуку в системі національної освіти й виховання.

Однак, у вітчизняній педагогічній літературі цій проблемі приділено недостатньо уваги, хоча окремі аспекти знайшли висвітлення в працях сучасних дослідників. Проблема розвитку інтересу школярів до уроків фізичної культури і в загальнотеоретичному аспекті, і в психології та методиці фізичного виховання була предметом уваги таких видатних науковців, як Є. Ільїна, С. Занюк, Н. Бордюг, Н. Євтушевської, Є. Козака та ін. [2, с. 94].

Реформування парадигм оцінювання здобувачів освіти на уроках фізичної культури спричинило багато дискусій серед вчителів-практиків та науковців. Тому спробуємо розібратися у чому полягає концепція оцінювання здобутків учнів закладів загальної середньої освіти.

Сьогодні система оцінювання в школі поступово переходить від контролю кінцевого результату до мотивації дитини покращувати знання та навички, покращуючи таким чином власну успішність у навчанні.

Наразі оцінювання в школі має 3 вектори спрямування – оцінювання якості навчання, досягнень кожної дитини й самооцінювання (дитина опановує прийоми оцінювання власних здобутків та результатів своїх однолітків).

Відповідно до цього, розрізняються такі види оцінювання:

- формувальне оцінювання (оцінювання як навчання), яке спрямоване на те, щоб покращувати навчальні навички учнів;
- поточне (або рівневе) оцінювання (оцінювання навчання), коли визначається рівень навчальних досягнень дитини;
- підсумкове оцінювання (оцінювання результату навчання) – комплексне оцінювання результатів учнів за певними конкретними параметрами [5].

Методичну навчальну діяльність бажано починати з проведення діагностувального (діагностичного) оцінювання. Воно є одним із різновидів формувального оцінювання, за якого вчителем перед початком навчальної діяльності визначається рівень базової підготовки класу – яку інформацією з теми діти вже знають, які фізичні вправи можуть виконувати та ін. Дане оцінювання не передбачає якоїсь бальної оцінки, так як його завдання – надати педагогу інформацію про те, як саме побудувати роботу над вивченням теми чи опанування певної фізичної вправи.

Загалом формувальне оцінювання має на меті надати учасникам освітнього процесу зворотний зв'язок щодо їхньої діяльності. Так, діти дізнаються, як саме вони можуть покращити результат свого навчання, вчителям – як точно відкоригувати підхід до роботи, щоб учні могли покращити власні результати.

На відміну від цього, поточне (рівневе) оцінювання дає картину навчальних результатів у вигляді отриманих балів. Воно фіксує результат успішності та мотивує учня до навчання.

Підсумковим оцінюванням завершується певний цикл навчання. Тобто фіксуються фінальні результати навчання. Воно складається з кількох показників, за результатами яких, використовуючи певні алгоритми, вчитель вираховує середню оцінку.

Звідси бачимо, що головне завдання формувального оцінювання – дати зворотний зв'язок, щоб учасники освітнього процесу могли досягнути максимального рівня свого розвитку. Тому тут немає кращих чи гірших учнів: у всіх дітей різні стартові можливості, вчитель не порівнює дітей між собою, а звертає свою увагу на досягнення дитини тільки в порівнянні із її стартовими умовами.

Поточне оцінювання у вигляді балів уже призводить до „розшаровування”, що спричинює зниження мотивації учнів. Бальні оцінки зменшують зацікавлення дітей тим, що саме вони вивчають. Орієнтація на оцінку й орієнтація на навчання обернено пропорційні [5].

При цьому успішність дитини в соціумі визначається бальними оцінками, і діти змалечку привчаються, що не важливо, як саме дитина ставиться до предмета вивчення, що саме їй цікаво. Йому важливо лише те, яку оцінку він врешті решт отримав. Ця зовнішня мотивація продовжується в дорослому житті, коли обираються менш ризиковані завдання, які точно діти зможуть виконати, щоб заслужити похвалу.

Тому потрібно методично правильно підходити до виставляння оцінок, щоб не „знівелювати” у дитини бажання успішно навчатися. Розглянемо особливості впливу оцінювання на успішність і мотивацію учнів на уроках фізичної культури.

Так, щоб оцінювання було об'єктивним, система прийомів, які вчитель застосовує під час уроку фізичної культури, має враховувати певні ціннісні орієнтири дітей. Зокрема, щоб успішно застосовувати формувальне оцінювання (це таке оцінювання, яке має на меті формування (або форматування) навчального процесу, враховуючи навчальні потреби кожного учня задля більш ефективного формування необхідних знань, умінь та ставлень), вчитель має організовувати навчальний процес так, щоби спонукати кожного учня бути активним його учасником, а не пасивним „отримувачем” знань та оцінок. При цьому на уроці треба створювати таку атмосферу навчання, за якої учні не боятимуться „йти на ризик” – ставити запитання, робити помилки й питати, які вправи їм поки не зрозумілі, як саме їх потрібно виконувати та ін. [4].

Оцінювання має включати в собі певні елементи, серед яких потрібно виділити наступні:

- вчитель розробляє та повідомляє зрозумілі учням цілі на певний період навчання (урок, тиждень, місяць, семестр, рік);

- учні можуть отримувати конструктивний зворотній зв'язок щодо їхніх навчальних досягнень відповідно до конкретних визначених цілей;

- навчальний процес може коригуватися вчителем відповідно до результатів та навчального поступу учнів.

Як наслідок, позитивний результат формувального оцінювання для учнів є в тому, що вони можуть в процесі навчання чітко відповісти на три дуже важливі навчальні питання:

- 1) яка моя ціль на уроках фізичної культури в ході навчання – які саме навички та здобутки я маю опанувати і для чого, а також як саме вони будуть визначатися в підсумковому оцінюванні;

- 2) як мені вдається досягати поставлену ціль – що саме мені вдається добре, а над якими вправами що потрібно працювати;

- 3) яке в мене наступне та можливі навчальні здобутки на поставленому навчальному шляху.

Відомо, що в сучасній школі успішність із фізичної культури визначається за 4 критеріями:

- як засвоюються та практично реалізуються отримання знання;

- наскільки якісно виконуються рухові дії, які є виразом рівня опанування техніки передбачених програмою вправ;

- яким чином виконуються нормативи шкільної програми;

- наскільки учень вміє сам займатися фізичними вправами та реалізовувати таке вміння в практичній діяльності [3, с. 193].

Як наслідок, щоб оцінка відігравала активізуючу та мотивуючу роль, школярі повинні знати і прийняти загальні вимоги до їх виставлення, засвоїти їх із першого уроку фізичної культури. Вимога – це вказівка, переконливе прохання, що є обов'язковим для виконання.

Тому прийнята й осмислена учнями вимога втрачає власну авторитарність, вона стає для них усвідомленою необхідністю. Адже всі вимоги спрямовані на те, щоб інтересів учнів були реалізовані, їх здоров'я зміцнювалося, вони фізично вдосконалювалися та ін.

Вчителю дуже важливо, щоб учні це зрозуміли та відчули. Так можна сформулювати певні традиції, які допомагатимуть мотивувати учня отримувати позитивні оцінки та бути успішним у навчанні [1, с. 194].

Як наслідок, основним принципом оцінювання дітей має бути принцип взаємоповаги та співпраці.

Врешті, від досконалості володіння педагогом складною технікою педагогічного впливу на виховання, залежить успішність здобувачів освіти, рівень мотивації до занять та саморозвитку кожного учня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безкопильний О.О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика: монографія. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.
2. Бойко О. Теоретичні аспекти впливу мотиваційних складових на підвищення ефективності занять із фізичної культури. / Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць, 2013. № 1 (21). С. 94–98.
3. Мацола Н., Фартушок Л. Фізична культура в процесі формування всебічно розвинутої особистості. Концепт, 2017. № 12. С. 190–195.
4. Підгорна О., Береговська Т. Що таке формувальне оцінювання, чому воно потрібне учням і які основні виклики. URL: <https://nus.org.ua/view/shho-take-formuvalne-otsinyuvannya-chomu-vono-potribne-uchnyam-i-yaki-osnovni-vyklyky/> (дата звернення: 30.12.2022)
5. Степанова-Камиш А. Оцінювання в 5 класі НУШ: як воно може стати інструментом навчання та підвищення мотивації. URL: https://znayshov.com/News/Details/otsiniuvannia_v_5_klasi_nush_Yak_vono_mozhe_staty_instrumentom_navchannia_ta_pidvyshchennia_motyvatsii (дата звернення: 30.12.2022)

Синенко А.В.,
*здобувач вищої освіти
освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 262 Правоохорона діяльність
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Б. Хмельницького
м.Хмельницький
Науковий керівник: майор Рефель В.І.,
викладач кафедри фізичної підготовки
та особистої безпеки державного кордону
Національної академії Державної прикордонної
служби України імені Б. Хмельницького
м.Хмельницький*

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Фізичний, соціальний та психічний стан учня та студента - це основні компоненти здоров'я людини. Зовнішнє середовище, спосіб життя, охорона

здоров'я, генетика, охорона здоров'я – це фактори які здійснюють вплив на стан здоров'я дитини.

Основними причинами проблем зі здоров'ям у дітей, є малорухливість на протязі усього навчання в школі та університеті. Це із-за недосконалості навчальної програми та низького рівня здорового способу життя оточуючих людей. Однією з головних функцій у навчанні фізичного виховання є функція, яка пов'язана із забезпеченням активності та професійної працездатності після навчання. Спорт та фізкультура виховують у школярів та студентів потребу в здоровому способі життя. Гуманізація напрямів у розвитку освіти в галузі фізкультури та спорту, є одним із пріоритетних напрямів у їх розвитку. Для системи фізичного та спортивного навчання і здоров'я учнів розроблено заходи щодо їх формування.

Під час пандемії COVID-19 та на території України бойових дій із-за військового вторгнення Російської Федерації, відбувалось і досі відбувається дистанційне навчання, відбувається негативний впливом інформації і довге обмеження рухової активності учнів, які впливають негативно на їх психологічний стан та фізичне здоров'я. Фізкультура та спорт мають можливість здійснювати протидію негативним наслідкам обмеження руху, зберегти та зміцнити фізичне і психологічне здоров'я.

Головними у вивченні фізичної культури є: спортивне виховання є вільним предметом у школах та університетах; фізична культура як і інтелектуальна, повинна бути спрямована на розвиток дитини, у суспільстві; у навчальних закладах фізичне виховання повинно враховувати зміни які відбуваються в суспільстві; підготовка учнів та студентів до самостійного дорослого життя в суспільстві. як у родині, та виховання відповідальності та спортивної зацікавленості школярів та студентів.

Навчання фізичної культури включає в себе: фізичне виховання, спорт і туризм, рекреацію, та є спільним середовищем для розвитку тіла та здоров'я, підтримки психологічного стану молоді.

У рекомендаціях Болонської декларації, визначені стандарти підходів до організації навчального процесу. Що стосується фізичного виховання, створюються нові технології, і включає в себе структуру, до якої відносять: зміст навчання та його мета; методи навчання; контроль стану результатів учня і засоби їх діагностики; результат діяльності; засоби навчання.

Виховання здорового способу життя та фізичного виховання має свою специфіку і спрямований на поглиблене навчання окремих видів спорту та сучасних рухових систем. Такий підхід дозволяє отримувати позитивні результати від виду діяльності в умовах спортивних змагань, контрольних випробувань, можливість оцінювати здібності, формувати стійку потребу до

регулярних занять. На підставі навчального плану з фізичного виховання і навчальних програм зрізних видів спорту, які потрібні учням, планується зміст навчальних занять. Всі ці заняття групуються у види навчальної діяльності.

Контрольні випробування з спортивних заходів слугують як показник рівня спортивної форми учасника, позначає якість проведення спортивної підготовки і сприяє мотивації студентів до прояви своїх максимальних рухових здібностей і враховують особливості контингенту на основі особово-орієнтованого підходу.

Завдяки цьому обумовлюється специфіка пізнавальної діяльності студентів, відбувається поширення у навчанні майбутніх фахівців стосовно оволодінню навичками своєї спеціальності, продовжується систематичне вдосконалювання та підтримання професійно важливих якостей майбутнього працевлаштування.

За підсумками виконання фахових фізичних вправ студенти також отримують оцінку за сумою набраних балів, що збільшує шанси до отримання з фізкультури своєчасно позитивної оцінки. Комплексні змагання із деяких видів спорту визначають індивідуальний підхід викладача до кожного студента як з боку участі так і з боку оцінки спортивного досягнення, прагнення показати кращий результат, особистого внеску, виконання окремих функцій та допомоги у проведенні в загалі.

Можуть проводитись за спрощеними правилами змагань, в окремих вправах тощо. Участь у змаганнях з виду спорту доповнює низку загальних вимог щодо отримання по предмету фізичного виховання диференційованого заліку. Спортивні заходи є найефективнішою формою організації загальнодоступної фізичної, спортивної та оздоровчої роботи, охоплюють студентів як у навчальний так і поза навчальний час. Вони найбільш поширені (фізкультурно-спортивні конкурси, фестивалі здоров'я і спорту, спортивні свята факультетів, інститутів тощо) та доступні для участі всім бажаючим студентам – це учасники змагань, група підтримки та вболівальники тощо.

При проведенні спортивних заходів у вигляді „веселих стартів” викладачам потрібно враховувати такі положення: мати поетапний план проведення заходу; прислуховуватись до пропозицій учнів; намагатись збирати максимальну кількість школярів, студентів, ці заходи повинні бути розважальними, не бути дуже довгими, щоб всі, хто приймає в них участь не втратили інтерес.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сучасні тенденції фізичного виховання, спорту та здоров'я людини в національній системі освіти. - [Електронний ресурс] - Режим доступу до джерела: - [https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/160].

2. Фізична культура у вищій школі: історія і сучасність. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: - [file:///C:/Users/User/Downloads/189863-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-422450-1-10-20191227.pdf].

3. Рухова активність студентів аграрного університету в умовах воєнного стану. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: [<http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/265/7353/15297-1?inline=1>].

4. Зміст підготовки бакалаврів фізичного виховання у вищих навчальних закладах фізичного виховання і спорту України. - [Електронний ресурс] - Режим доступу до джерела: - [https://social-science.uu.edu.ua/article/610].

Бровата О.Б.,

завідувач відділення дошкільної освіти та фізичного виховання

Обласного коледжу

”Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія

імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

БОЛДЕРИНГ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНЯТ

Здоров'я дітей – основне джерело щастя, радості батьків, педагогів, країни та суспільства в цілому. Навчати дитину відповідально ставитися до власного здоров'я і здоров'я тих, хто її оточує, визначено як пріоритетне завдання системи освіти України в ХХІ столітті.

Сучасна наука розглядає здоров'я як складний феномен глобального значення, що становить собою цілісність чотирьох сфер: фізичної, психічної, соціальної та духовної. Життя доводить, що проблему збереження здоров'я можна назвати без перебільшення найважливішою проблемою для розвитку освіти в Україні на майбутнє.

Статистика свідчить, що сьогодні майже 90% дітей мають відхилення у стані здоров'я, мають одне або кілька захворювань, лише 15% - 20 % малюків народжуються цілком здоровими. У дітей дошкільного та шкільного віку переважають захворювання органів травлення, дихання, серцево-судинної системи, опорно-рухового апарату, нервової системи тощо. А недоліки соціального розвитку та захисту, проблеми медицини, низький рівень рухової

активності, незбалансоване харчування, введення воєнного стану в країні обумовлюють напружену демографічну ситуацію

Сучасна освіта перебуває на новому етапі розвитку, а саме її модернізації. Варіативність програм, поява нових технологій, зміна змісту дошкільної освіти, гуманізація цілей і завдань ставлять перед педагогами дошкільного закладу проблеми пов'язані з раціональною індивідуалізацією життєдіяльності дошкільника. Базовий компонент дошкільної освіти, освітні та парціальні програми розвитку дитини дошкільного віку орієнтують на гармонійний розвиток дитини, формування елементарних форм її життєвої позиції, становлення основ особистісної культури дошкільника.

Створення здоров'язберігаючого середовища, оптимізація освітнього процесу, умови освітньо-виховної діяльності в закладі дошкільної освіти повинні бути спрямовані на передумови формування фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я дитини-дошкільника.

На сучасному етапі акцентується увага на роботі педагогів не тільки щодо формування у дітей певних навичок, сьогодення вимагає наявності в дитини здоров'язберігаючої компетентності, вимагає створення педагогіки нового напрямку – педагогіки оздоровлення.

Педагогіка оздоровлення розглядає фізичне виховання як педагогічну систему, орієнтовану на гуманний підхід до дитини, формування засобами фізичної культури її особистості, збереження та зміцнення здоров'я дітей. У практиці дошкільної освіти виникла нагальна потреба створити систему фізичного виховання, основним завданням якої б стало оздоровлення дітей з використанням усього арсеналу засобів і методів традиційної і нетрадиційної фізичної культури при обов'язковому врахуванні індивідуальних особливостей кожної дитини.

Одним із **інноваційних напрямків** вчені вважають розробку саме оздоровчої спрямованості фізичного виховання дітей дошкільного віку. Принцип оздоровчої спрямованості фізичного виховання передбачає домінанту здоров'я в усіх формах роботи з дітьми. Доцільність проведення будь-якого педагогічного проекту, заходу, впливу необхідно розглядати з позиції здоров'я дитини. Та у разі введення нових технологій здоров'язбереження в галузі фізичного виховання дітей дошкільного віку важливо пам'ятати основне правило – "не зашкодити здоров'ю".

Теоретичні основи здоров'язбереження, пошук ефективних засобів, способів та методів оздоровлення організму людини посідали пріоритетні місця ще в античній педагогіці і в педагогіці всіх подальших епох. У цілому поняття "здоров'язбереження" в педагогічній науці почали використовувати з 90-х років ХХ століття. Воно відображало специфіку відносин до збереження

здоров'я через особливості організації освітньо-виховного процесу в різні періоди: "зберегти здоров'я" – "не перевантажувати" – "турбота про здоров'я" – "зміцнення здоров'я" – "охорона здоров'я" – "валеологія" – "здоров'язбережування".

Питанню формування здорового способу життя дітей приділяли М. Монтессорі, Й. Песталоцці, С. Френе, Р. Штайнер та фундаментальний внесок у вивчення проблематики здоров'язбережування і формування здорового способу життя вніс російський учений, анатом, лікар, громадський діяч і педагог П. Лесгафт (1837-1909). Учений розробив теорію фізичної освіти, на основі неї сформулював вимоги до фізичного розвитку учнів у загальноосвітній школі. Свій підхід до організації навчально-виховного процесу П. Лесгафт втілював у діяльності створених ним "Курсів виховательок і керівниць". [3, с.16]

Наукові розробки з питання здоров'язбережування дітей та молоді належать видатному українському педагогу В. Сухомлинському, його педагогічні, публіцистичні та літературні праці й учительський досвід значно збагатили педагогіку України новими положеннями і думками. Своєю багаторічною педагогічною діяльністю він довів реальність існування школи радості, у якій навчається фізично та морально здорова дитина, енергійна, щаслива, повна життєвих сил.

Які ж сучасні оздоровчі технології та засоби підібрати для мотивації дошкільників до здорового способу життя, сприяти не тільки фізичному, а й психічному, соціальному, духовному, інтелектуальному розвитку. Як відновити таку форму роботи з фізичного виховання як дитячий туризм, популяризувати у дітей та їх батьків заняття спортом?

Інноваційним напрямком роботи в дошкільлі є впровадження болдерингу та створення тренажеру просто неба.

Болдеринг або боулдеринг (від англ. *bouldering* - скелелазіння по валунах) - різновид скелелазіння на невисоких скельних утвореннях або штучних стендах без мотузки та страхувальної системи [3, с.16].

Для дітей дошкільного віку лазіння - це не тільки оволодіння руховою навичкою, для подолання різних перешкод, це ще хороший засіб позбутися почуття страху, розвиток вольових навичок, пізнання оточуючого довкілля. Дошкільники під час прогулянок завжди люблять збиратися на драбини, ліани, колоди, і чим складніше і вище, тим це для них цікавіше. Рух в напрямку вгору-вниз і навпаки, діти виконують не вимушено, майже механічно.

У старшому дошкільному віці діти добре оволодівають складними видами лазіння, добре узгоджують координацію роботи рук та ніг, і саме в цьому віці у дітей стрімко розвивається опорно-руховий апарат, підвищуються

адаптаційні можливості серцево-судинної і дихальної систем до фізичних навантажень.

Ефективною оздоровчою технологією виступає саме болдеринг, та створення на території закладу дошкільної освіти *скеледрому*. Скеледром – це тренажер у вигляді спеціальної стінки, яка імітує поверхню скали з виступами, закріпленими на ній зачепами.

Болдеринг як різновид спортивного скелелазіння познайомить і дорослих, і дітей з таким видом спорту як скелелазіння. Саме цей вид спорту дає можливість сучасним дітям покоління ”Альфа”, які живуть світі гаджетів, відчутти себе супер героєм не у цифровому світі, а в природному довкіллі.

Впровадження болдерингу у освітній процес закладу дошкільної освіти є можливим за таких умов:

- проходження серії коротких маршрутів;
- зручний одяг та не ковзке взуття;
- без використання мотузок, карабінів та інших пристосувань;
- використання спеціальних матів (креш-педи) або спущена пісочна подушка.

Болдеринг допомагає розвинути у дітей:

- рухові (фізичні) якості: спритність, гнучкість, силу;
- психічні процеси (увага, тактичне, стратегічне мислення);
- велику і дрібну моторику;
- серцево-судинну, дихальну системи;
- правильну поставу;
- координацію рухів, уміння узгоджувати дії;
- просторову орієнтацію;
- боротьбу з почуттям страху висоти;
- опірність захворюванням.

Болдеринг, не просто вид спорту, для дошкільнят це цікава розвивальна гра. Під час лазіння дошкільнята позбавляються негативних емоцій та заряджаються енергією, позитивом.

У процесі занять болдерингом діти знайомляться з історією скелелазіння, його видами, формуються життєво необхідні рухові уміння, навички відповідно до індивідуальних особливостей та фізичного розвитку, відбувається накопичення рухового досвіду, розширюється кругозір, розвивається логічне та тактичне мислення, наполегливість, цілеспрямованість та зібраність.

Всі види діяльності дошкільнят проходять з урахуванням їх базових потреб, а саме у саморозвитку, грі, наслідуванні та набутті досвіду. Все це можливо досягнути за умови спільної взаємодії дорослого та дитини.

Дитячий скеледром, можна розмістити на території спортивного майданчика або на території куточку лісу, при цьому він повинен відповідати усім нормам та санітарно-гігієнічним вимогам. Висота робочої поверхні повинна не перевищувати 2 м, ширина не більше 12 м. Скеледроми можуть бути тематичними, сюжетними (світ тварин, птахів, рослин, цифри та букви, герої казок та мультфільмів) та відповідати віку дітей.

Розвиваючись фізично діти закріплюють отримані попередньо рухові знання та засвоюють нові, готуються до шкільного навчання, знайомляться з спеціальними, спортивними термінами, технікою виконання відповідних рухів, особливостями рухового режиму. Для цього розробляються маршрути та комплекси вправ відповідно до фрагментів на спеціальній стіні скеледрому.

Дана оздоровча технологія є ефективною також у тому, що дитина може побачити результати своїх рухових дій та прожити ситуацію успіху.

При заняттях на скеледромі потрібно дотримуватися техніки безпеки та правил страхівки та самострахівки.

Вимоги з дотримання техніки безпеки перед початком виконання дітьми вправ на скеледромі, які повинні дотримуватися педагоги:

- стан скеледрому на наявність дефектів;
- використання та щільне прилягання страхувальних матів до дошки та готовність піскової подушки;
- наявність зручного спортивного одягу та взуття;
- при виконанні вправ на дошці повинна бути одна дитина;
- дотримуватися правил страхівки при виконанні лазіння;
- уважно стежити за руховими діями дитини і своєчасно попереджати небезпечну ситуацію.

Правила поведінки дітей під час виконання вправ на скеледромі:

- діяти згідно словесної інструкції дорослого;
- „пройти маршрут очима”;
- захват руками повинен бути міцним та зручним;
- місце для ніг обирати уважно, натискаючи на виступ;

- бути уважним та зосередженим;
- не залізати на дошку без страховки дорослого;
- пересуватися по дошці з прикрасами та сторонніми речами;
- не виконувати зіскок з дошки, спуск тільки за допомогою лазіння;
- не виконувати лазіння під час несприятливих погодних умов.

Протипоказання при занятті на скеледромі:

- захворювання серцево-судинної системи (стенокардія з нападами тахікардії);
- захворювання нервової системи;
- захворювання дихальної системи (гострі запальні захворювання, хвороби органів дихання);
- тяжкі форми діабету;
- захворювання опорно-рухового апарату (остеопороз, крихкість кісток).

Основні етапи методики навчання болдерингу дітей дошкільного віку:

- розминка;
- розтяжка;
- силові вправи.

Перш ніж розпочати заняття на скеледромі, потрібно підготувати дитячий організм, а саме розім'яти м'язи рук і ніг. Для цього підбирають вправи:

- для рук та плечового поясу (згинання та розгинання рук, піднімання рук вгору-вниз, кругові рухи руками і кістями);
- для тулуба (нахили тулуба для прямих, бічних та косих м'язів; скручування корпусу);
- для ніг (присідання та махи ногами).

Загальна фізична підготовка розпочинається з молодшого дошкільного віку, тим самим поступово готуючи руховий апарат дитини до лазіння по скеледрому.

Техніка тренувальних занять:

- розвивати силу пальців рук; передпліччя;
- перенесення навантаження на ноги;
- дотримуватися тактики при пересуванні по зачіпкам: якомога частіше висіти на витягнутих руках і спиратися на зігнуті руки;

у позиціях зупинок для стійкості обирати зачепи і пози, щоб було три точки опори, а центр ваги був між ними.

Вправи на скеледромі відпрацьовуються на h-30-40 см від рівня мату із просуванням в горизонтальному напрямку, з використанням зачепів великого розміру, які попередньо маркуються.

При удосконаленні навичок лазіння по скеледрому, поступово збільшують висоту підйому і складність вправ, вводять використання дрібних зачепів. Перед початком виконання вправ на дошці, інструктор з фізичної культури чи вихователь проводить інструктаж, проводячи по маршруту, а діти "проходять маршрут очима". При виконанні вправ дітям вказують на ті місця, звідки вони повинні почати рух і де його закінчити.

При навчанні дітей лазінню на скеледромі потрібно звертати увагу на постановку ніг. Нога повинна ставитися на зачеп носком, перпендикулярно стіні, при перенесенні ноги на наступний зачеп необхідно на неї перенести вагу тіла, щоб нога не зісковзнула. Ставлячи ногу на дрібні нерівності, п'ята піднімається досить високо, оскільки не робить тиск на зачеп.

Основні прийоми техніки лазіння: "жаба" та "розніжка".

Приєм "Розніжка" використовується при необхідності дістати зачеп, який знаходиться на відстані, при цьому корпус дитини розміщують трохи боком до стіни.

Приєм "жаба" зручний для того, щоб дитина змогла відпочити на дошці, розслабляючи при цьому руки. Ноги дитина розташовує на зачехах на одному рівні, при цьому виконує присідання, розводячи коліна в сторони. Подальший рух з цієї пози здійснюється виправленням ніг.

Під час методики навчання дітей лазінню по скеледрому потрібно вчити правильно захоплювати зачепи руками. Руки повинні міцно і зручно тримати зачепи, а для цього спочатку потрібно визначити ту частину, за яку зручніше триматися. Хват за дрібні зачепи передбачає більше навантаження на пальці, на великих потрібно більше навантажувати долоню, ніж пальці.

При лазінні по скеледрому використовують закритий і відкритий хват кистями рук. Закритий хват—це захоплення пальцями, при якому вони зігнуті та стиснуті між собою, навантаження розподіляється на всі пальці, включаючи великий.. Використовується закритий хват на маленьких зачехах.

Відкритий хват-це хват рукою злегка зігнутими пальцями зверху, навантаження при цьому менше, ніж при закритому.

Базові рухи болдерингу повинні відповідати фрагменту скеледрому.

При використанні в освітньому процесі сучасної оздоровчої технології болдерингу, дає можливість підвищення рухової активності дітей, формування рухової компетентності на основі життєвої потреби дитини у рухах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Київ., 2020.
2. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року "Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація" Указ Президента України №42/2016 від 9.02.2016 [Інтернет]. Доступо: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/17627>
3. Скрипченко І.Т. Інноваційні технології в туризмі: навчальний посібник. Дніпро: Журфонд, 2021. 137с.

Радченко О.В.,
викладач
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ УРОКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗА СТАНДАРТАМИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Основною метою навчального предмета „Фізична культура” є: формування в учнів стійкої мотивації щодо збереження свого здоров’я, фізичного розвитку та фізичної підготовки; гармонійний розвиток природних здібностей та психічних якостей; використання засобів фізичного виховання в організації здорового способу життя. Фізичне виховання — важливий засіб фізичного, соціального та духовного розвитку учнівської молоді.

Вимоги до сучасного уроку з фізичної культури:

1. Забезпечення диференційованого підходу до учнів з урахуванням стану здоров’я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості та статі.
2. Урахування мотивів та інтересів учнів до заняття фізичними вправами.
3. Тісний зв’язок із попереднім і наступним уроками, тобто кожен урок повинен стати самостійною, проте невід’ємною частиною системи уроків.
4. Організація самостійної діяльності учнів, яка забезпечується послідовним формуванням і закріпленням, за допомогою вчителя, вмінь і навичок навчальної роботи, прийомами самоконтролю і самоосвіти, культури рухів. Все це необхідно для формування потреби до систематичних занять фізичними вправами.
5. Обов’язкове використання вчителем різноманітних організаційних форм, засобів, методів та прийомів.

6. Досягнення оптимальної рухової активності всіх учнів протягом кожного уроку.

7. Забезпечення раціональних умов проведення уроків з боку матеріальних, гігієнічних, естетичних і морально-психологічних умов до них.

Ці вимоги випливають із загальних та методичних принципів фізичного виховання та обов'язкові під час проведення уроків в усіх класах.

Для початкової школи МОН України пропонує вчителю фізичної культури два варіанти рекомендацій для планування уроків з фізичної культури, використовуючи змістові лінії О. Савченко чи Р.Шияна. О. Савченко рекомендує використовувати три змістові лінії, а Р. Шиян – дві. Різниця між ними майже немає, тільки в третій змістовій лінії О. Я. Савченко пропонує в урок додати, крім ліній руху та ігор ще й лінію охорони здоров'я чи безпеки життєдіяльності. На нашу думку, ця змістова лінія додана автором для того, щоб вчитель більше розмовляв зі своїми учнями про гігієну, здоров'я та необхідність руху в цілому. Можливо, багато вчителів вибрали для планування рекомендації О. Савченко тому, що вважають їх більш повними для складання уроку, де пропонуються всі три змістові лінії.

У Новій Українській Школі змістові лінії дають можливість учителю фізкультури відповідно до його вподобання, можливостей, інвентарної бази, території шкільного спортивного майданчика скласти річне ефективне планування. Сучасний урок фізичної культури ставить перед учителем за мету створити цікавий динамічний урок, у якому проявиться зацікавлення учнів до занять фізичною культурою і спортом. Однотипне шиккування в шеренгу по зросту на початку уроку повинно відійти на другий план в організації уроку в молодшій школі. На передній план має вийти „ранкове коло”. Наприклад, кожен перший урок тижня учитель з учнями сідають у коло і п'ять хвилин спілкуються про активність на вихідних чи на минулому тижні, діляться враженнями від руху чи ігор. Учитель розповідає першим, чим дає приклад для учнів, сприяє легшому протіканню бесіди й встановлює спокійне середовище для спілкування. Так виробляється атмосфера довіри між вчителем і учнями. Проводячи постійні „експерименти” щодо початку уроку, спостерігаємо, як сприймають його діти, які емоції у них виникають. Так, урок починаємо, сидячи в колі, на лаві (розставляючи лави різними геометричними фігурами: квадрат, ромб, трикутник), стоячи в шерензі по зросту, але від найнижчого до найвищого і навпаки, стоячи півколом, змінюючи хлопців і дівчат в строю місцями. Пропонуємо учням змоделювати самостійно початок уроку.

Самоорганізація учнів на уроці фізкультури починається з розроблення у спортивному залі правил для класу. Після першого місяця навчання в школі можна в одному з ранкових кіл, присвятити тему спілкування про правила

безпечної поведінки на уроках фізкультури. Метод розробки з учнями правил є прогресивним інструментом в організації сучасного уроку фізичної культури.

Сприяє підвищенню щільності уроку й використання оптимальної кількості інвентарю. Інвентар може бути „стандартного” типу: стійки, конуси, розміточні фішки, різного розміру м'ячі, бар'єри різної висоти тощо і „нестандартного”: надувні кульки, мотузки різної довжини, кубики, піраміди, фітболи з „вусиками” для стрибкових вправ та ін. Діти першого класу вже можуть і самостійно розставляти інвентар чи збирати його після виконання запланованих вправ.

Більшість завдань у молодшій школі реалізуються за рахунок рухливих ігор, спортивних вправ, естафет. Уроки фізичної культури без ігор – не уроки, а якщо присутній ще й змагальний метод, тоді він стає динамічнішим і цікавішим малим учням. Майстерність вчителя фізичної культури в початковій школі буде швидко реалізовуватися, якщо він сам пограє з учнями чи підкине між вправами та іграми достатньо цікаве пошукове запитання. За рахунок командних та спортивних ігор можна досягати значного розвитку комунікативної компетентності кожної дитини: вільно спілкуватися між собою, досягати компромісу, вміти об'єднуватися в групи, домовляючись, визначати спільні стратегії для досягнення мети, врешті, розвивати лідерські навички – вчитися брати на себе відповідальність, відстоювати свою думку та мету команди.

Сучасна школа активно впроваджує міжпредметні зв'язки, багато вчителів використовують фізичну культуру чи спорт як гарний приклад для засвоєння пройденого матеріалу, наприклад, математику, переносячи порівняння будови футбольного м'яча на шкільну дошку. У молодшій школі інтеграцію фізичної культури можна провести з такими предметами, як „Я досліджую світ”, „Математика”, „Образотворче мистецтво” та ін. Фізична культура легко інтегрується з іншими предметами у вигляді естафет, ігор з використанням інтерактивних завдань, квестів, уроків „подорожей”, уроків „казок”, уроків „свят”. На уроках фізичної культури реалізується головна задача – рухова, а з додаванням інтеграції в урок ми збільшуємо освітню цінність уроку та практичне використання набутих навичок на інших уроках.

Одне з головних завдань освіти в молодшій школі – розвивати наскрізні навички і одна з них – це критичне мислення. Коли ми з учнями „приходимо” до розвитку даної навички, проводимо паралель між футболістом, який в ігровому моменті має розрахувати відстань до воріт, виконати стрибок, зробити удар по воротах і все це за долю секунди, поки м'яч летить у повітрі. Приводимо другий приклад – альпініст, який підкорив високу вершину в 8000 метрів, на якій малий відсоток людей в світі може дихати без кисневого балону,

в таких максимально екстремальних умовах, повинен розрахувати маршрут до базового табору назад з вершини, розуміючи і розраховуючи всі можливі небезпеки, які стають перед спортсменом-альпіністом, за секунду потрібно приймати рішення, від яких залежить життя.

Багато вчителів аналізують, чи сподобався учням урок чи ні, чи справив він на них гарне враження чи ні. Радимо це робити індивідуально, не керуючись якимись „ідеалами нормативних цифр”. У молодшій школі оцінювання учнів на уроках фізичної культури немає. Слова підтримки вчителя після виконання певної вправи, ведення журналу досягнень учнів – ось, що є одним із показників уваги вчителя до своїх вихованців і відповідно встановлення атмосфери підтримки і довіри.

Таким чином, урок фізичної культури НУШ, маючи свою структуру, свій „таймінг”, приблизний алгоритм послідовності дій на уроці та вивчення рухових навичок, має змінюватися відповідно від вподобань нового покоління учнів. Урок наповнюється цікавим змістом, креативно структурується відповідно до компетентностей вчителя та „канви” навичок, якими він володіє, особистих якостей, тяжіння до фізичної активності, творчості. Неможливо всіх учителів навчити працювати однаково, зважаючи на акценти, зазначені вище, але вони мають працювати заради розвитку молоді, яка прагне до руху, здобуває навички, необхідні для здорового способу життя, мотивовану до дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
2. Типова освітня програма початкової освіти. Наук. кер. Савченко О.Я. 2019. URL: <https://nus.org.ua/news/opublikuvaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasivnush-dokumenty/>
3. Типова освітня програма початкової освіти. Наук. кер. Шиян Р.Б. 2019. URL: <https://svitdovkola.org/metodic/typova-osvitnya-programa>

Глинянчук К.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”
спеціальності 014.11 Дошкільна освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Філіпов Є.В.,
викладач фізичного виховання
Обласного коледжу

ВПЛИВ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ НА ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПЛАВАННЯ В ХОДІ БАГАТОРІЧНОГО ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Значна частина тривалої спортивної підготовки в плаванні припадає на пубертатний період розвитку, який в цілому охоплює діапазон від 8 до 17 років. До кінця статевого дозрівання організм досягає повної статевої, фізичної та розумової зрілості. Період статевого дозрівання прийнято розділяти на три фази: препубертатну, власне пубертатну і постпубертатну. Ці фази характеризуються різними темпами росту і дозрівання окремих функціональних систем організму (нервової, опорно-рухової, серцево-судинної, дихальної та ін.).

Препубертатна фаза розвитку характеризується прискореним зростанням організму в довжину і інтенсивними змінами з боку вегетативних систем організму.

Сам пубертатний період характеризується підвищенням активності статевих залоз і покращенням діяльності всіх функціональних систем організму. На початку статевого дозрівання спостерігаються високі темпи збільшення довжини і маси тіла. У дівчаток ривок зростання статевого дозрівання спостерігається у 10-13 років разом з піком зростання довжини тіла в 11-12 років, а у хлопчиків в 12-15 років з максимальним збільшенням довжини тіла в 13-14 років. З точки зору побудови багаторічного тренувального процесу найважливішим є сам період статевого дозрівання. Ця фаза характеризується підвищенням активності статевих залоз організму і поліпшенням діяльності всіх функціональних систем.

Постпубертатна фаза розвитку характеризується завершенням природного приросту м'язової маси і тіла в довжину і зниженням швидкості приросту фізичних якостей. У цій фазі розвитку організм досягає повної фізіологічної зрілості [1].

Види і темпи біологічного розвитку у дітей різні. Діти одного календарного віку можуть значно відрізнятися за рівнем статевого дозрівання і фізичної підготовки. За видами біологічної зрілості дітей одного паспортного віку прийнято поділяти на просунутий (прискорений) тип розвитку, нормальний тип, який характеризується відповідністю паспортного і біологічного віку, і тип уповільненого розвитку (уповільнений) [2].

Індивідуальні рухові здібності розвиваються гетерохронно – вони відрізняються один від одного періодами прискореного розвитку, віковими межами „піку”, максимального зростання. Це створює передумови для цілеспрямованого впливу за допомогою фізичних навантажень на ростові процеси розвитку юних спортсменів. З'являється можливість виявити оптимальні вікові періоди для вибіркового впливу на розвиток аеробної працездатності, анаеробної працездатності, рухливості в суглобах, швидкості, максимальної сили, силової витривалості, швидкісно-силових здібностей і, згідно з теорією „сенситивних” періодів, слід очікувати найбільшого впливу цілеспрямованих тренувань на зростання індивідуальних рухових здібностей в періоди їх найбільш інтенсивного зростання.

Вік для початку попередньої спортивної підготовки з плавання становить 7-9 років для дівчаток, і 8-10 років для хлопчиків. Тривалість попередньої спортивної підготовки становить 1-2 роки. У дітей у віці 7-9 років переважають процеси дозрівання тканин органу зі зниженням інтенсивності їх росту. Закінчується морфологічна диференціація клітин кори головного мозку і печінки, спостерігається посилений розвиток скелетних м'язів, помірне збільшення розмірів серця, закінчується структурна диференціація міокарда.

Молодший шкільний вік - дуже сприятливий період для навчання новим рухам. Приблизно 90% всього обсягу моторики, набутої протягом усього життя людини, освоюється у віці від 6 до 12 років. Тому вивчення більш нових різнопланових рухів є основною вимогою до змісту фізичної підготовки дітей цього віку. Чим різноманітніше в цей період будуть освоєні різноманітні рухи, тим краще будуть освоєні в майбутньому складні технічні елементи [3].

Варто врахувати, що для дітей 7-9 років характерно конкретно-образне мислення. Тому особливо важливим на заняттях є зрозумілий образний показ і наочний метод пояснення.

У дітей цього віку відносно „легкий” кістковий скелет і слабо розвинені групи м'язів забезпечують хорошу плавучість тіла у воді, що полегшує розучування рухів для формування техніки плавання.

Оптимальний вік для початку етапу базової підготовки (початкової спортивної спеціалізації) для дівчаток – 9-10 років, для хлопчиків – 10-11 років, середня тривалість етапу – 3-5 років.

У 12 років у дівчаток і в 13 років у хлопчиків різко зростає швидкість обмінних процесів, що супроводжується підвищенням рівня щорічного збільшення довжини тіла. На цьому етапі обсяг серця і його систолічний обсяг значно збільшуються. Через збільшення маси міокарда зменшується відносний обсяг провідної системи серця. За рахунок випереджаючого збільшення обсягу внутрішніх порожнин серця по відношенню до внутрішнього діаметра

магістральних артерій створюються умови, що ускладнюють працездатність серця і підвищують артеріальний тиск на стінках судин.

Тенденція до підвищення працездатності в роботі органів і систем організму підлітків, що відповідають за доставку кисню до працюючих м'язів (швидкість надходження кисню в легені, його транспорт артеріальною і змішаною венозною кров'ю) у віці 12-15 років стає менш вираженою, ніж в дитячому віці.

Рухливість суглобів і гнучкість продовжують поліпшуватися в цей віковий період. Найбільше збільшення рухливості суглобів відбувається у дівчаток до 12 років, у хлопчиків до 14 років, зі збільшенням віку підвищення припиняється.

У віці 10-12 років у дівчаток і в 12-14 років у хлопчиків значно збільшується маса тіла і разом з нею збільшується максимальна сила, яка до 10-11 років у дівчаток і 12 років у хлопчиків збільшувалася повільними темпами. Збільшення сили відбувається за рахунок поліпшення регуляції м'язових скорочень. Загальна силова витривалість у віці 10-12 років у дівчаток і 10-14 років у хлопчиків швидко зростає за рахунок економії енергетичних витрат. Силова витривалість у дівчаток 10-12 років і хлопчиків 12-14 років підвищується за рахунок функціональної складової. До початку приросту м'язової маси у дівчаток 10-12 років і у хлопчиків 12-14 років створюються передумови для зростання швидкісно-силових здібностей. У віці 10-12 років у дівчаток і хлопчиків формується доросла ритмічна і силова структура техніки плавання. Подальше збільшення сили тяги у воді під час плавання відбувається за рахунок збільшення сили і здійснення її в процесі плавання.

Особливості вікового розвитку дівчаток 12-16 років полягають в тому, що у дівчаток відбувається одночасне збільшення розмірів серця і легенів, довжини і маси тіла. Пік швидкості набору ваги припадає на 12-13 років. Важливим показником для вікового розвитку дівчаток є вік першої менструації (менархе), протягом року після якого відбувається різке гальмування процесу росту, а набір маси – після 1,5 років. Відбувається остаточне формування пропорцій тіла.

Оптимальний період для розвитку максимальної сили – 12-14 років. Протягом року після менархе приріст максимальної сили різко зменшується через припинення набору м'язової маси. Швидкість збільшення силової витривалості сповільнюється [1].

Протягом усього етапу абсолютна силова витривалість зростає практично рівномірно. Спочатку – за рахунок збільшення "запасу потужності", згодом - за рахунок підвищення гліколітичної продуктивності і локальної продуктивності. Пік зростання швидкісно-силових здібностей спостерігається в 14-15 років (за

рахунок „запасу ходу” і поліпшення гліколітичного і алактатного механізму енергетичної дебаркації). На початку етапу збільшення особливої сили у воді (при плаванні на повідку) йде паралельно зі збільшенням м'язової маси, а в кінці - за рахунок виконання „запасу сил”.

Особливості вікового розвитку хлопчиків 13-17 років полягають в тому, що високі темпи збільшення довжини тіла зберігаються до 16-17 років, маси тіла - до 17-18 років. Пік набору маси тіла припадає на 14-15 років. Вона збігається з піком збільшення маси серцевого м'яза [2].

Максимальна сила швидко зростає на тлі інтенсивного збільшення м'язової маси. Сприятливий період для цілеспрямованого розвитку настає в 15-16 років. Високі темпи збільшення загальної силової витривалості фіксуються в період від 13 до 16 років (у міру збільшення функціональних показників і „запасу сил”). Для швидко-силових здібностей високі темпи зростання спостерігаються в 14-16 років з піком зростання в 15-16 років (найбільш ефективний розвиток відбувається паралельно з розвитком гліколітичної і алактатної сили).

Фізичний розвиток має великий вплив на особливості планування підготовки плавця. В організації тренувального процесу слід звертати увагу на морфофункціональні зміни й особливості розвитку дітей у різних вікових категоріях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лашко В.П., Астахов В.А., Богомазов В.Е., Колісник В.О., Середенко С.А. Теорія та методика спорту (плавання: Навчально - методичний посібник. Днепропетровск. 2012.
2. Плаванье / ред. В. Платонов. Киев : Олимпийская литература, 2005. 264 с.
3. Платонов В.Н. Спортивное плавание путь к успеху. Киев: Олимпийская литература, 2011. 480с.

Келебердян Я.М.,

здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр”

спеціальності 014.11 Дошкільна освіта

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

Карабанов Є.О.,

викладач фізичного виховання

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ 5-7 КЛАСІВ

Розвиток координаційних здібностей є актуальною темою у спорті, який потребує постійного підвищення результатів, а це можливо здійснити за рахунок пристосування до різних умов змагань, засобів підготовки та інвентарю. Щоб збільшити результативність у спорті, можна рекомендувати спортсменам розвивати свої координаційні здібності. У цьому контексті методика розвитку координаційних здібностей та експериментальне використання спортивних ігор як засобу розвитку координаційних здібностей можуть бути досліджені. Мета роботи полягає у вивченні цієї методики та перевірці її ефективності на учнях середнього шкільного віку.

Координаційні здібності - це здатність людини до оптимального управління та регулювання рухової дії, яка ґрунтується на координації рухів і відображається у вмінні виконувати рухи швидко, точно, економічно та доцільно. Основне завдання координації полягає у подоланні надмірних ступенів свободи рухів, які можуть бути основними напрямками рухів у тілі людини. До основних координаційних здібностей відносяться здатність до орієнтування у просторі, рівноваги, перебудови та з'єднання рухів, пристосовування до змінюваних ситуацій, виконання завдань у заданому ритмі, управління часом рухових реакцій, передбачення ознак рухів та їх умов виконання, раціонального розслаблення м'язів. Спритність є проявом координаційних здібностей та виступає як здатність швидко виконувати точні рухи та рухові дії відповідно до вимог раптово мінливої ситуації [1,2].

Засоби розвитку координаційних - фізичні вправи, спортивні ігри та спеціально підібрані ігрові вправи. Вони допомагають формувати життєво важливі вміння та навички, підвищують фізичні якості та адаптивні властивості організму, розвивають координацію, швидкісні, швидкісно-силові якості, витривалість та психологічні процеси учня [1].

Основні критерії оцінки координаційних здібностей (КЗ) включають чотири основні ознаки: правильність, швидкість, раціональність та винахідливість, які мають якісні та кількісні характеристики. До основних якісних характеристик оцінки координаційних здібностей відносяться адекватність, своєчасність, доцільність та ініціативність, а кількісним - точність, швидкість, економічність та стабільність рухів. Для оцінки координаційних здібностей можна використовувати різні методи, такі як

спостереження, експертні оцінки, апаратурні методи та тести. Одним з методів може бути стабілометрія, яка базується на вимірюванні коливання тіла та оцінці якості регуляції пози [3,4].

Основними методичними підходами до розвитку координаційних здібностей у дітей середнього шкільного віку є [5]:

1. Використання незвичайних вихідних положень;
2. Зміна швидкості або темпу рухів;
3. „Дзеркальне” виконання вправ;
4. Ускладнення умов виконання вправ;
5. Зміна способу виконання вправи;
6. Варіювання тактичних умов;
7. Введення додаткових подразників;
8. Зміна просторових кордонів;
9. Зміна ваги обтяжень або опору партнера.

Крім того, для дітей середнього шкільного віку найбільш ефективні такі методики як зміна швидкості або темпу рухів, „дзеркальне” виконання вправ та ускладнення умов виконання вправ. Також, діти можуть виконувати вправи третьої та четвертої груп за класифікацією П.Ф. Лісгафт, які сприяють вивченню просторових співвідношень та розподілу роботи у часі. Вправи четвертої групи являють собою вправи третьої групи в різній обстановці, що швидко змінюється, головним чином це ігри та походи [6].

Основними видами вправ для дітей середнього шкільного віку є [7,8,9]:

- Вправи на „почуття часу, простору”, що сприяють розвитку здатності точно сприймати, відстежувати час виконання завдань та оцінювати відстань між учнем та об'єктом. Прикладами таких вправ є біг дистанції за заданий час, кидок м'яча в ціль із заданою дистанцією тощо.
- Вправи на розвиток здатності зберігати рівновагу, що діляться на статичну (здатність зберігати стійке положення тіла в умовах, що не змінюються) та динамічну (збереження стійкого становища тіла у мінливих умовах). Прикладами таких вправ є ходьба гімнастичною лавкою, балансування на нестійкій опорі, спуск з гори на одній лижі тощо.
- Вправи на розвиток здатності до довільного м'язового розслаблення, що включають дві форми розслаблення м'язів: загальну здатність людини до розслаблення м'язів та швидкість їхнього розслаблення відразу після робочої напруги. Прикладами таких вправ є перемикання активності на інші м'язові групи та повторне включення в роботу тих самих груп м'язів.

За результатами дослідження, проведеної в курсовій роботі, можна виділити наступне:

У експериментальному тестуванні оцінювався рівень розвитку координаційних здібностей у школярів 10-12 років після вивчення теми „Спортивні ігри” у другій чверті. Діагностичними засобами були три контрольні вправи. Після тестування було з'ясовано, що у експериментальній групі, що складалася з 25 дітей, рівень розвитку координаційних здібностей був середнім. Від 20 до 24% школярів мали високий рівень координаційних здібностей, менш ніж 16% показали низький рівень, а більшість - середній. Тестування було проведено правильно і є достовірною оцінкою рівня розвитку координаційних здібностей у дітей середнього шкільного віку. Виходячи з експериментальних даних, наведених в курсовій роботі, можна зробити висновок:

- Координаційні здібності - це комплекс властивостей, що дозволяє людині раціонально вирішувати рухові завдання.
- Спритність - це прояв координаційних здібностей, який виявляється в рухових завданнях з елементом несподіванки.
- Для розвитку координаційних здібностей у дітей середнього шкільного віку доцільно використовувати методики, такі як зміна швидкості рухів, „дзеркальне” виконання вправ та ускладнення умов виконання вправ.
- Засоби для розвитку координаційних здібностей у дітей середнього шкільного віку включають гімнастику, акробатичні вправи, легку атлетику, лижну підготовку, спортивні ігри та плавання.
- Для оцінки розвитку координаційних здібностей можна використовувати складні вправи, такі як метання в ціль та пробіг дистанції за певний час, а також спеціальні наукові методики, такі як стабілометрія та тремометрія.
- Експеримент з використанням спортивних ігор як засобу розвитку координаційних здібностей у дітей середнього шкільного віку показав ефективність такого підходу. Результати тестування свідчать про те, що більшість дітей показала рівень розвитку координаційних здібностей на середньому рівні.

Отже, розвиток координаційних здібностей у дітей середнього шкільного віку та ефективні методики для їх підвищення, включаючи спортивні ігри та використання спеціалізованих методик для оцінки розвитку координаційних здібностей. Результати експерименту показали, що застосування спортивних ігор на уроках фізичної культури може бути дієвим засобом для розвитку координаційних здібностей дітей середнього шкільного віку. Більшість досліджених учнів мають середній рівень розвитку координаційних здібностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лях В. І. Про класифікацію координаційних здібностей. *Теорія і практика фізичної культури*. 1997. № 7. С. 28-30.
2. Бернштейн Н. А. Нариси по фізіології рухів і фізіології активності. Київ, 2006. 146 с.
3. Бернштейн Н. А. Про спритність і її розвитку. Київ, 2001. 186 с.
4. Дмитрієв А. А. Фізична культура. Москва : Річ, 2003. 410 с.
5. Ладика П. Розвиток координаційних здібностей веслувальників-початківців : Методичні рекомендації для тренерів ДЮСШ, СДЮСШОР. Тернопіль : ТИПУ, 2007. 92 с.
6. Назаров В. П. Координація рухів у дітей шкільного віку. Москва : Фізкультура і спорт, 2004. 144 с.
7. Максименко А. М. Основи теорії та методики фізичної культури. Москва : Фізкультура і спорт, 2004. 328 с.
8. Селезньова Т. В. Тести і нормативи для оцінки розвитку координаційних здібностей школярів 7-17 років в процесі фізичного виховання : методичні рекомендації. Херсон : ХДУ, 2005. 75 с.
9. Сергієнко Л. П. Комплексне тестування рухових здібностей людини : Навчальний посібник. Миколаїв : УДМТУ, 2001. 360 с.

Кубрак С. І.,
заслужений тренер України,
викладач кафедри фізичного виховання і спорту,
Таврійський державний агротехнічний університет
імені Дмитра Моторного
м.Мелітополь

ГИРЬОВИЙ СПОРТ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Гирьовий спорт може бути корисним доповненням до системи фізичного виховання учнів. Цей вид спорту допомагає зміцнити м'язи, поліпшити координацію рухів, розвиває витривалість та сили рук і спини. Крім того, гирі можуть бути використані для розтяжки та покращення гнучкості.

Програма з гирьового спорту може включати в себе вправи з різною вагою гирь, що дозволяє підібрати навантаження в залежності від фізичних можливостей учнів. Також можна включити вправи з використанням двох гирь, що допоможе покращити координацію рухів та зміцнити м'язи спини.

Проте, необхідно пам'ятати про правильну техніку виконання вправ з гирями, оскільки неправильне виконання може призвести до травм. Тому, перед включенням гирьового спорту до програми фізичного виховання учнів, необхідно провести належну підготовку для інструкторів та учнів.

Крім того, варто звернути увагу на те, щоб програма з гирьового спорту була адаптована до віку та фізичних можливостей учнів, а також не повинна включати в себе вправи, які можуть бути небезпечними для здоров'я.

розвиток спортивної інфраструктури та підтримку спортивної діяльності.

Також, важливо забезпечити належне обладнання для занять гирьовим спортом, зокрема безпечні гирі з належною ручкою та без дефектів, а також м'який підлоговий покриття для захисту від ударів гирь.

У програму з гирьового спорту можна включити не лише вправи з самими гирями, але й різні комбінації вправ, які включають в себе вправи з гирями та інші вправи на силу і витривалість.

Крім того, гирьовий спорт може бути включений до змагань та олімпіад з фізичної підготовки учнів, що сприяє підвищенню мотивації та інтересу до фізичних вправ.

Загалом, гирьовий спорт може бути корисним доповненням до програми фізичного виховання учнів, що допоможе зміцнити м'язи, покращити координацію рухів, збільшити витривалість та сили рук і спини. Проте, варто пам'ятати про правильну техніку виконання вправ та забезпечити належну підготовку для інструкторів та учнів, а також належне обладнання та безпечність під час занять.

Успішність в гирьовому спорті залежить від багатьох факторів, таких як:

Фізична підготовка: гирьовий спорт вимагає великої сили та витривалості, тому фізична підготовка є ключовим фактором успіху.

Техніка виконання вправ: правильна техніка виконання вправ з гирями є дуже важливою, оскільки неправильне виконання може призвести до травм.

Мотивація та інтерес: для успішного виконання вправ з гирями необхідна мотивація та інтерес до спорту.

Досвід тренувань: гирьовий спорт потребує певного досвіду виконання вправ, тому досвід тренувань є важливим фактором успіху.

Харчування та відпочинок: належне харчування та відпочинок мають важливе значення для успішності в гирьовому спорті.

У підсумку, гирьовий спорт може бути ефективною складовою фізичного виховання учнів, оскільки сприяє розвитку сили, витривалості, координації та інших фізичних якостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабанов Є. О. Стан і перспективи гирьового спорту як олімпійського виду. Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт. 2013. № 2. С. 74-78.
2. Карабанов Є. А. Конох, Т. Христова. Функціональна підготовленість гирьовиків середньої кваліфікації в підготовчому періоді. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2019. № 3. С. 103-108.

3. Рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо фізичної активності для здоров'я: https://www.who.int/dietphysicalactivity/factsheet_recommendations/ukr.pdf

СЕКЦІЯ 5. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ ІНФОРМАТИКИ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

Кондратенко Т.В.,
*завідувач гуманітарно-технологічного відділення,
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка“
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук*

EXCEL У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Структура економічної компетентності майбутніх фахівців є взаємозалежним поєднанням мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, результативно-рефлексивного компонентів.

Так, мотиваційний компонент відображає сформованість у здобувачів освіти потреби в засвоєнні економічної інформації, ціннісного ставлення до економічних знань, наявність волевих якостей особистості (наполегливість в оволодінні економічними знаннями, активність і цілеспрямованість майбутніх фахівців на досягнення результатів у економічній підготовці). Когнітивний компонент охоплює набуті економічні знання, уявлення про економічні відносини суспільства, держави, сім'ї, обізнаність із інформаційно-комунікаційними технологіями та їх можливостями щодо розв'язання завдань економічного змісту. Операційно-діяльнісний компонент характеризується вміннями та навичками застосування набутих економічних знань, досвідом розв'язання майбутніми фахівцями прикладних завдань економічного змісту. Результативно-рефлексивний компонент відображає сформованість у студентів умінь здійснювати самооцінювання, рефлексію власної економічної підготовки, самоконтроль та самоаналіз її результатів, володіння засобами самокорекції [3].

Отже, економічна компетентність характеризується сукупністю освітніх елементів, що охоплюють систему економічних знань, умінь, навичок, ціннісного ставлення до економічних знань. Саме вони забезпечують усвідомлення особистістю економічного механізму та його функціонування у відносинах виробництва й розподілу, обміну й споживання, ефективного використання результатів праці людини [2; 3].

За цих умов Microsoft Office Excel, який є зручним інструментом для опрацювання економічної інформації, її систематизації та візуалізації, здатний забезпечити системне набуття здобувачами освіти економічних знань,

формування умінь та практичних навичок. Використання табличного процесора під час проведення практикумів із застосуванням функцій Microsoft Office Excel, в тому числі економічного прогнозування, здатне посилити зацікавленість майбутніх фахівців економічною інформацією.

Відомо, що в Microsoft Office Excel функції розбиті на категорії: математичні функції; статистичні функції; логічні функції; фінансові функції; функції дати і часу; вкладені функції; функції роботи з базами даних; текстові функції; функції посилання та масивів [1].

Зокрема, фінансові функції забезпечують проведення аналізу балансу суб'єкта господарювання, фінансового результату та рентабельності господарської діяльності, дебіторської та кредиторської заборгованостей. Умовно фінансові функції поділяють на групи: аналізу інвестиційної діяльності, розрахунку амортизації, роботи з цінними паперами.

Існуючи можливості Microsoft Office Excel актуалізовані в умовах сьогодення. Реалістичним є прогнозування моделі за допомогою економічного прогнозування з використанням Диспетчера сценаріїв, де сценарієм є набір нових вхідних значень, які впливають на результат [2; 3]. Розглянемо розв'язання прикладної економічної задачі з такими умовами: *Виробнича собівартість виробу становить 88 тис. грн, у тому числі заробітна плата виробничих робітників – 31,5 тис. грн, вартість основних матеріалів – 22,3 тис. грн. Як зміниться виробнича собівартість виробу, якщо заробітна плата виробничих робітників зросте на 10 %, вартість основних матеріалів зменшиться на 3 %. Ураховувати при цьому, що інші статті витрат залишилися незмінними, ставка ЄСВ на фонд оплати праці залишилась незмінною та становить 22 %.*

1. Для автоматизації розрахунків застосуємо Диспетчер сценаріїв (рис. 1).

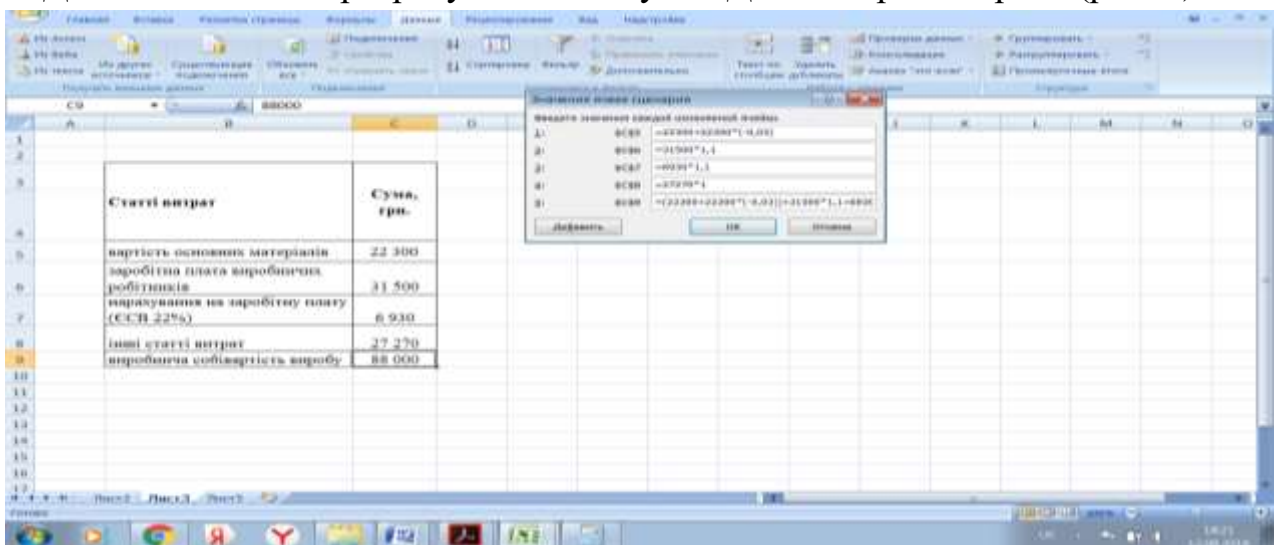

Рис. 1. Вікно Диспетчер сценаріїв з даними задачі

2. Формуємо *старий* та *новий* сценарії згідно з умовами задачі в комірках C5:C9 (рис. 2).

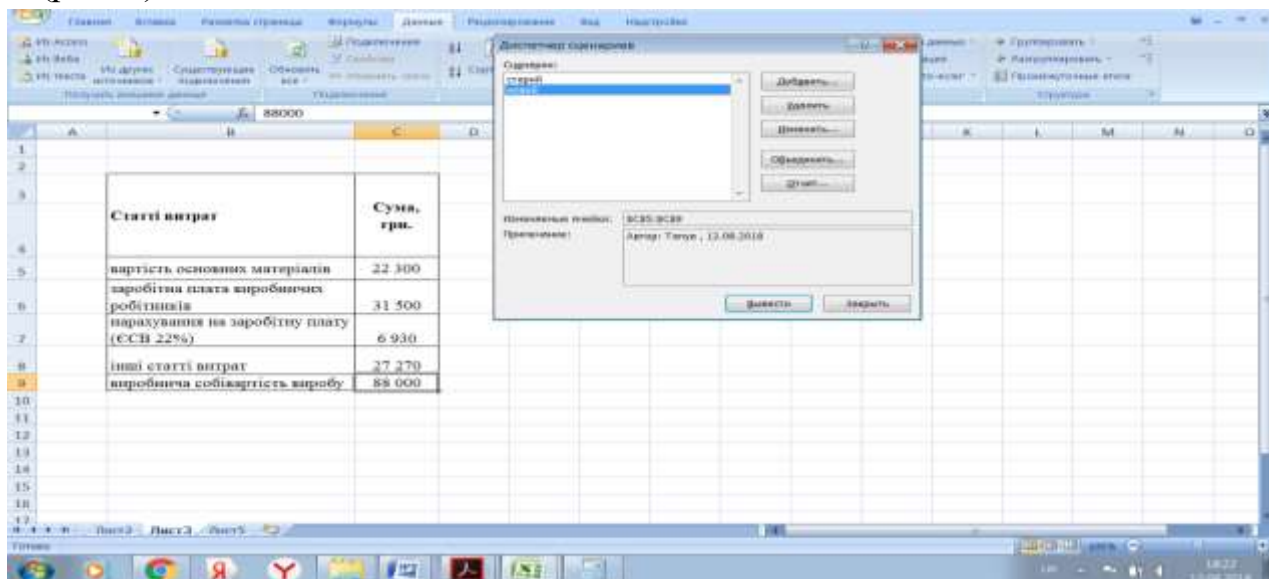

Рис. 2. Вікно Диспетчер сценариев зі сформованими сценаріями

3. Для отримання звіту натискаємо кнопку Отчет.

З'являється вікно Отчет по сценарию, обираємо тип звіту – структура, комірka результату: = $\$C\$9$ (рис. 3).

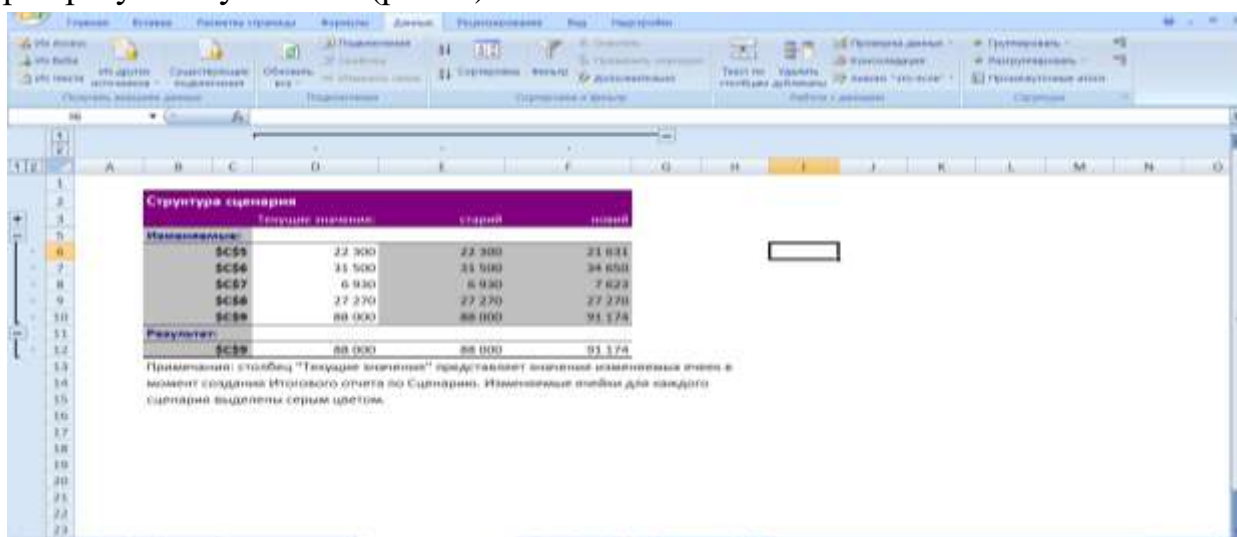

Рис. 3. Звіт типу структура з результатами розв'язання задачі

Отриманий результат (рис. 3) свідчить про те, що в разі зменшення вартості основних матеріалів на 3% (становитиме 21 631 грн), зростання заробітної плати робітників на 10% (становитиме 34 650 грн) збільшаться нарахування на заробітну плату на 693 грн (становитимуть 7 623 грн), виробнича собівартість виробу збільшиться на 3 174 грн і буде становити 91 174 грн.

Отже, існуючий спектр функціоналу Microsoft Office Excel детермінує розвиток та зростання рівня мотивації, знаннєвого потенціалу, вмінь та

навичок, рефлексії та самооцінювання майбутніх фахівців на шляху свідомого ставлення до економічної інформації та формування економічної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булашенко А. В. Економічна інформатика: конспект лекцій з дисципліни „Економічна інформатика”. Суми, 2010. 220с.
2. Кондратенко Т. В. Методика навчання економічних дисциплін: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка: Суми, 2018. 138 с.
3. Кондратенко Т. В. Формування економічної компетентності майбутніх учителів технологій в процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Глухівськ. нац. пед. ун-т. Глухів, 2019. 342 с.

Харламова Л. Д.,

*викладач методист циклової комісії
комп'ютерних та математичних дисциплін
Відокремленого структурного підрозділу
„Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж
Сумського державного університету”,
м. Конотоп*

Малиновська В. О.,

*здобувач фахової передвищої освіти
освітньо-професійного ступеня „Фаховий молодший бакалавр”
спеціальності 121 Інженерія програмного забезпечення
Відокремленого структурного підрозділу
„Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж
Сумського державного університету”
м. Конотоп*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ ТА ІНФОРМАТИКИ У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ

Сучасне суспільство нерозривно пов'язане з використанням інформаційних технологій у всіх сферах життєдіяльності людини. Застосування таких можливостей, як доповнена та віртуальна реальність, 3D друк, робототехніка, штучний інтелект, застосування ІТ в медицині, освіті, науці, економіці, сільському господарстві, бізнесі, а також при виконанні різноманітних соціальних функцій у кіберпросторі, стає дедалі ефективнішим. Успішне використання цих технологій потребує цифрової компетентності громадян, зокрема, педагогічних працівників та здобувачів освіти у фаховому коледжі.

Цифрова компетентність – це свідоме та критичне використання технологій цифрового суспільства в усіх сферах життя, включаючи роботу,

вільний час та спілкування [1]. Для формування цифрової компетентності української молоді в умовах воєнного стану сучасні технології навчання інформатики та математики потребують уваги та вдосконалення.

Змішане навчання в умовах воєнного стану передбачає систематичне використання цифрових технологій як на аудиторних заняттях так і при дистанційному навчанні в синхронному або асинхронному режимах, вибір яких переважно залежить від зовнішніх обставин. Але навіть в умовах нестабільного онлайн зв'язку та обмеженого доступу до сервісів дистанційного навчання здобувачі освіти повинні опановувати програмний матеріал та виконувати практичні завдання. Нажаль проблеми, обумовлені воєнним станом, не єдині, а лише доповнюють перелік існуючих проблем викладання математичних та комп'ютерних дисциплін в закладах освіти. Найважливішими з них є мотивація навчання, доступність до сучасних інформаційних технологій, здобутків сучасної світової науки, різноманітних додаткових джерел отримання знань та можливість їх використання в освітньому процесі, відповідність змісту курсів темпу розвитку інформаційних технологій та сучасним вимогам.

Існує велика кількість інноваційних технологій для підвищення мотивації здобувачів освіти до навчання математики та інформатики. Але майже кожна з них передбачає використання цифрових технологій, розробниками яких є ІТ-компанії з-за кордону. Тому сучасне освітнє середовище пов'язане з програмними засобами переважно з англійським інтерфейсом, де не завжди надається можливість переключення на українську мову. У користувачів, які не розуміють англійської, виникає проблема використання англійських команд відповідних програмних засобів. Тобто, потреба вивчення англійської мови поряд з українською стає все більш актуальною. Володіння двома мовами надає здобувачам освіти безліч переваг для подальшого здобуття освіти, в повсякденному житті, в опануванні сучасного обладнання для власних потреб, тощо. Відомими вченими було проведено дослідження успішності учнів, які навчалися за білінгвальною освітою та за звичайним стандартним загальноосвітнім циклом. Аналіз досліджень Н. Нікольської, І. Білецької, Т. Боднарчука, Т. Бурди, О. Дем'яненко, О. Кузнецової, О. Мілютіної, О. Першукової, Л. Товчигречки свідчить про те, що білінгвальна освіта є предметом вивчення багатьох науковців. Фахівці вважають, що даний вид освіти є досить успішним, що робить його актуальним, навіть необхідним [2].

Метою статті є часткове висвітлення досвіду викладання математичних та комп'ютерних дисциплін у фаховому коледжі в умовах воєнного стану. Відповідно до мети поставлено завдання розглянути найбільш поширені спільні проблеми навчання інформатики та математики в закладах освіти, що пов'язані з комунікацією, та шляхи їх вирішення.

Як відомо, в сучасних умовах навчання та існуючої залежності від зовнішніх обставин і ситуації в Україні, відбувається неодноразове порушення комунікації між викладачем та здобувачем освіти на заняттях та додаткових консультаціях, передбачених графіком навчального процесу закладу освіти. Встановлення програмних засобів для підтримки комунікації та спільної роботи переважно вирішує проблему, але лише за наявності мережевого зв'язку та за умови безпеки учасників освітнього процесу.

Другою важливою проблемою реалізації освітнього процесу в умовах змішаного навчання, є відсутність у здобувачів освіти сучасного технічного та програмного забезпечення. Для навчання в дев'ятирічній школі вистачає можливостей мобільних пристроїв та недорогих планшетів, але їх недостатньо для опанування навчального матеріалу з інформатики та дисциплін професійного спрямування у коледжі, у тому числі математики, фізики з використанням цифрових симуляцій, доповненої реальності та ін. Використання лише мобільних додатків значно ускладнює процес опанування прикладного програмного забезпечення, середовищ програмування та негативно впливає на мотивацію навчання в цілому. Фінансові проблеми, вимушені переїзди, довготривале знаходження в укриттях та інші причини, пов'язані з відсутністю технічних та програмних засобів, що передбачені для вивчення багатьох тем курсів, значно обмежують можливості здобувачів освіти у досяганні бажаної освітньої мети.

Не менш важливою є проблема доступності здобувачів освіти до сучасного ліцензійного програмного забезпечення. За результатами опитування та спостереження визначено, що велика кількість школярів користується застарілим технічним обладнанням та програмним забезпеченням до нього. Досвід роботи з першокурсниками коледжу показав, що на початку навчального року у багатьох із них виникають складності при виконанні поставлених навчальних завдань у зв'язку із суттєвими розбіжностями в інтерфейсах оновленої та застарілої версій одних і тих самих програм, і, як наслідок, неможливості використання підготовлених інструкцій до лабораторних занять. У коледжі така проблема вирішується наданням здобувачам освіти, викладачам та співробітникам корпоративних облікових записів від Microsoft та Google з доступом до ліцензійних систем на особистих та корпоративних пристроях, а також для використання хмарних технологій. Нажаль, учні закладів загальної середньої освіти, у більшості випадків, не мають такої можливості. Проблема намагаються вирішувати використанням вільного і безкоштовного програмного забезпечення.

Важливого значення набуває рівень знань англійської мови. Потреба розвитку знань державної та іноземної (англійської) мови одночасно, є

актуальною. Володіння двома мовами надає здобувачам освіти безліч переваг у використанні іноземних програмних та інформаційних ресурсів для навчання, розвитку когнітивних навичок (мислення, запам'ятовування, творчих здібностей), участі у міжнародній проєктній діяльності та в побуті. Сучасне програмне забезпечення загального призначення має англomовний інтерфейс з можливістю переключення на українську мову лише головних вікон програм з подальшим використанням англomовних команд у вкладках меню. Така ситуація дуже сповільнює роботу користувачів, які не знають англійської мови. Особливі проблеми виникають при вивченні програмування, використанні бази знань та обчислювальних алгоритмів Wolfram|Alpha, середовищ проєктування програмних систем та інших виробів відповідно до галузі та майбутньої спеціальності здобувачів освіти, тощо. Вивчення англійської мови за професійним спрямуванням здобувачами освіти коледжу здійснюється систематично, але впровадження курсу білінгвальної освіти є вимогою сьогодення як для учнів старшої школи [3], так і для здобувачів освіти у коледжах.

Враховуючи важливість англійської мови та пов'язаною з нею комунікацією в освітньому просторі слід відмітити її вагомий вплив на формування цифрової компетентності здобувачів освіти в умовах сьогодення. Мотивувати вивчення дисциплін, викладання яких відбувається з використанням сучасних цифрових технологій, може лише ситуація успіху, що забезпечується володінням англійською мовою.

Швидкий темп розвитку інформаційних технологій та пов'язаної з ними освіти неможливий без знання мови технологій, що використовується при вивченні майже кожного предмету. Тому на заняттях інформатики та математики потрібно також приділити увагу вивченню англійських термінів, використанню програмних засобів для їх заучування. Це допоможе учасникам освітнього процесу долати мовний бар'єр та досягати освітніх цілей.

ЛІТЕРАТУРА

2. Нікольська Н. Білінгвальна освіта школярів як предмет дослідження вітчизняних учених. *Педагогічний дискурс*, 2019. 26, С. 14-18. URL: <http://ojs.kgpa.km.ua/index.php/peddiscourse/article/view/562/518>
3. Програму великої трансформації „Освіта 4.0: український світанок” URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/12/10/Osvita-4.0.ukrayinskyi.svitanok.pdf>

Супрун Д. І.,
учень II класу
Наукового ліцею “Політ”

*при Обласному коледжі “Кременчуцька
гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: Лисенко Т. І.,
старший викладач кафедри
початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики
Обласного коледжу „Кременчуцька
гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

СИСТЕМА АВТОМАТИЗОВАНОЇ ПЕРЕВІРКИ ПРАВИЛЬНОСТІ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ З ПРОГРАМУВАННЯ

Події останніх років – пандемія COVID, повномасштабне вторгнення ворога на територію України, вимагають переорієнтації освітньої галузі на широке використання онлайн інструментів для забезпечення педагогічної взаємодії. Актуальним завданням стала розробка онлайн систем, що призначені для розміщення навчальних матеріалів та завдань для учнів, забезпечення виконання ними практичних вправ з можливістю самоперевірки правильності виконання, надання вчителю інструментів для контролю за результатами учнівської діяльності в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Ці питання не є новими для наукової спільноти. Так, можливості використання хмарних технологій в освітньому процесі досліджували В. Ю. Биков, Т. А. Вакалюк, О. Г. Глазунова, Р. С. Гуревич, С. Г. Литвинова, Н. В. Морзе, З. С. Сейдаметова, С. О. Семеріков, А. М. Стрюк, М. П. Шишкіна та ін. Різні аспекти реалізації дистанційного навчання в сучасних умовах розглядає Н. А. Горбова, зазначаючи, що сутність електронного навчання характеризується індивідуалізацією навчання, що базується на впровадженні навчально-методичного комплексу, створеного в електронному форматі [2]. Переваги та недоліки сучасної електронної освіти аналізує Г. В. Ортіна. У числі недоліків вона називає відсутність практичних занять і робить висновки, що електронна освіта більш підходить до теоретичних дисциплін, а для дисциплін практичного характеру, особливо у інженерній та медичній сферах, її застосування є малоефективним [4]. У той же час, саме інженерна, у тому числі ІТ-сфера, є пріоритетною для відбудови України. Це зумовлює актуальність розробки засобів для формування практичних навичок у системі електронного навчання. У галузі програмування ці навички формуються шляхом написання програмного коду із обов'язковим оперативним контролем правильності коду.

Вивчення програмування учнями закладів загальної середньої освіти за умов дистанційного навчання потребує використання платформ, доступ до яких учні можуть отримати з будь-яких пристроїв, що мають підключення до Інтернету. За словами М. В. Абрамик, „оскільки хмарні технології зайняли вагоме місце у розробці програмного забезпечення, то проблема використання хмарних технологій під час вивчення програмування є актуальною та потребує подальшого вивчення” [1].

Особливість задач з програмування у тому, що їх розв’язком є програмний код, який повинен видавати правильний результат на всіх допустимих наборах вхідних даних. Для перевірки правильності розв’язку однієї задачі потрібно запускати її на виконання на кількох наборах вхідних даних. А це вимагає значного часу вчителя. У зв’язку з цим виникла потреба в автоматизації процесу збору та перевірки робіт.

Науковці звернули увагу на питання автоматизації процесу перевірки розв’язків задач з програмування у зв’язку з потребою у підготовці в закладах вищої освіти фахівців з програмування та майбутніх учителів інформатики. Так, В. М. Бондарев та Ю. Ю. Черепанова запропонували програмну систему автоматичної перевірки навчальних завдань з метою поліпшення викладання програмування. „У центрі системи знаходиться вебслужба, яка надає умови завдань і здійснює перевірку їх рішень. На периферії системи розташовані додатки: для самостійної роботи, проведення іспитів, підтримки електронних лекцій.” [2].

Огляд поширених веборієнтованих технологій для проведення занять з основ програмування майбутніх учителів інформатики пропонують О. М. Спірін та Т. А. Вакалюк. Вони описують систему управління навчанням LMS NEO як основу для створення хмаро орієнтованої системи підтримки навчання. Автори зазначають, що „за допомогою вищеописаних технологій викладачами програмування вищих навчальних закладів проводяться лекції, лабораторні, тестування, модульні контрольні роботи, заліки, практична частина іспитів тощо.” [5].

Впровадження систем управління навчанням (LMS, Learning management system) у практику закладів загальної середньої освіти дає змогу учителям використовувати веборієнтовані середовища, у межах яких розміщувати навчальні завдання та отримувати від учнів результати їх виконання.

Для навчання програмуванню мовою Python найбільш ефективною може бути веборієнтована система, побудована за структурою систем управління навчанням LMS, в якій учні об’єднані у віртуальні курси, учитель формує навчальні завдання за темами програми і контролює результати виконання всього класу, а перевірка правильності розв’язків здійснюється автоматично.

Нами розроблена та розміщена на хмарному хостингу система ReCode для автоматизованої перевірки правильності розв'язання задач з програмування мовою Python, що орієнтована на потреби учителів та учнів закладів загальної середньої освіти.

Користувачами системи є адміністратор (розробник), учителі, яких реєструє адміністратор або інший учитель, учні, яких долучає до системи учитель за адресами електронної пошти.

Платформа ReCode реалізована як система управління навчанням (LMS), що складається з окремих курсів, а кожен курс може доповнюватися наборами практичних завдань (тестів) та навчальних матеріалів.

Учитель створює курси та керує ними. Він долучає учнів та інших учителів до курсу, розробляє та додає практичні завдання та навчальні матеріали, керує доступом учнів до завдань, переглядає та коментує результати виконання завдань і статистику курсу.

Учень має можливість ознайомитись з навчальними матеріалами, виконати тестові завдання, до яких йому наданий доступ, побачити статистику своїх результатів та свій умовний рейтинг у межах кожного курсу.

Завдання в системі ReCode названі тестами, оскільки вони можуть бути віднесені до категорії тестів з відкритими відповідями. Але фактично це завдання на написання програмного коду функцій мовою Python.

Як зазначають В. М. Бондарев та Ю. Ю. Черепанова, „Задача – це не обов'язково програма, яка щось вводить, обчислює і виводить. Навпаки, робота програміста полягає в написанні фрагментів коду, які увійдуть у вже наявну кодову базу. Такими ж повинні бути і навчальні завдання. Основною формою задачі може бути визначення функції, що задовольняє певним умовам” [2]. Саме тому в системі ReCode учні оформлюють розв'язки завдань у вигляді окремих функцій.

Перевірка виконання завдань полягає в тому, що записана учнем функція буде виконуватися інтерпретатором мови Python з вхідними даними, які підготує учитель. Результат виконання програмного коду функції порівнюється з результатом, передбаченим для заданого набору вхідних даних. Таким чином, результатом вважається не введений учнем текст функції, а результат її виконання.

Під час проходження тестів для учнів відкривається сторінка з умовою завдання та редактором для введення програмного коду.

Після введення розв'язків усіх завдань розпочинається процедура автоматичної перевірки розв'язку, після завершення якої відкривається сторінка з загальними результатами тестування. Пізніше учень може детальніше ознайомитись з результатами виконання завдань на сторінці курсу.

Учитель може переглядати детальні результати проходження тестів усіма учнями та кожним окремо, а також отримує зведену виписку оцінок, отриманих учнями.

Таким чином забезпечено структуроване збирання учнівських робіт, автоматизована перевірка правильності розв'язання задач з програмування мовою Python та формування звіту за результатами виконання учнями практичних завдань.

Система використовується при проведенні занять з програмування в групах профілю інформаційних технологій у Науковому ліцеї „Політ” при Кременчуцькій гуманітарно-технологічній академії імені А. С. Макаренка. Використання системи сприяє підвищенню ефективності роботи учителя, якості навчання учнів в умовах дистанційного та змішаного навчання, створює умови для формування практичних навичок розв'язання задач з програмування, що супроводжується оперативним контролем правильності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамик М.В., Лещук С.О., Олексюк В.П. Використання хмарних технологій у процесі навчання майбутніх учителів інформатики основам програмування. Фізико-математична освіта. 2018. Випуск 4 (18). С. 7-11.
2. Бондарев В.М., Черепанова Ю.Ю. Мережева підтримка навчання програмуванню. V Міжнародна науково-практична конференція "Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія", Івано-Франківськ, 27-29 травня 2015 р., с. 49-50.
3. Горбова Н. А. Аспекти реалізації дистанційного навчання в сучасних умовах. Міжнародний науково-методичний семінар „Організація та функціонування Е-освіти в умовах викликів та ризиків у сучасному глобалізованому світі”: практичні студії. Харків, НТУ „ХПІ”. 2022 р. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/57122/1/Conference_NTU_KhPI_2022_Orhanizatsiia_ta_funktsionuvannia.pdf#page=13
4. Ортіна Г. В. Сучасна електронна освіта у вищих навчальних закладах України: переваги та недоліки. Міжнародний науково-методичний семінар „Організація та функціонування Е-освіти в умовах викликів та ризиків у сучасному глобалізованому світі”: практичні студії. Харків, НТУ „ХПІ”. 2022 р. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/57122/1/Conference_NTU_KhPI_2022_Orhanizatsiia_ta_funktsionuvannia.pdf#page=26
5. Спірін О. М., Вакалюк Т.А. Web-орієнтовані технології навчання основ програмування майбутніх учителів інформатики. Математика та інформатика у вищій школі: виклики сучасності: зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. 18-19 травня 2017 р. с. 61-65.

Іванова Н. А.,
викладач інформатики,
асистент кафедри початкової освіти,

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ: СУЧАСНІ МЕТОДИКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ. ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У Державному стандарті виділено 11 ключових компетентностей, які потрібно сформувати в учнів початкових класів.

Концепція НУШ пропонує також впроваджувати інтегроване (поєднання предметів, тем) та проєктне навчання. Це необхідно для того, щоб учні отримали цілісне уявлення про світ. Здобувачі освіти вивчають і вивчатимуть явища з точки зору різних наук та будуть вчитися вирішувати реальні проблеми за допомогою знань з різних дисциплін.

Компетентнісний підхід до навчання, який орієнтований не на процес, не на накопичення фактів, а на результат, тобто, навчання має сформувати у дітей здатність практично діяти, застосовувати отримані знання, вміння і навички в життєвих ситуаціях – це і є головною ідеєю Нової української школи. У запропонованому матеріалі представлено спектр цифрового інструментарію, який успішно застосовувався мною в період дистанційного навчання, а також пропонується для використання в режимі традиційного навчання в ракурсі застосування технології змішаного навчання. Використання цифрових інструментів в освіті дозволяє створювати, впроваджувати та поширювати нові методики викладання і роботи з учнями (студентами), удосконалювати освітні підходи і надалі поєднувати можливості онлайн-та офлайн-навчання.

Стаття буде актуальна для педагогів-практиків і дослідників, інтереси яких лежать в цифровізації освіти.

Метод проєктів як сучасна технологія навчання

Слово “проєкт” європейськими мовами було запозичене з латини й означає „викинутий уперед”, „той, що висувається”, „той, хто „впадає в очі”.

Проєкт - це ігрова самостійна робота учнів, яка виконана під керівництвом вчителя.

Проєкт - це запланований план діяльності, дій; ідея, думка.

Проєкт - мета, якої планується досягнути.

Проєкт - це самостійна завершена творча робота, виконана під керівництвом вчителя.

Два виділених визначення найбільше підходять для НУШ.

Основні вимоги до використання методу проєктів

1. Наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми (задачі), яка вимагає інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її розв'язування.
2. Практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів.
3. Самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів.
4. Визначення кінцевих цілей спільних або індивідуальних проєктів.
5. Визначення базових знань з різних областей науки, необхідних для роботи над проєктом.
6. Структурування змістовної частини проєкту (з вказуванням поетапних результатів).
7. Використання дослідницьких методів: визначення проблеми, задач дослідження, які впливають із проблем висунення гіпотези їх розв'язування, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз отриманих даних, підведення підсумків, корегування, висновки
8. Результати виконаних проєктів повинні бути матеріальними, тобто оформлені деяким чином (відеофільм, презентація, альбом, бортжурнал "подорожей", комп'ютерна газета, альманах, Web-сторінка тощо).

Технологія проєктного навчання є альтернативною технологією, яка протиставляється навчальним системам у класі, які не надають готових знань, а використовують технологію захисту індивідуальних проєктів.

При застосуванні проєктного підходу в початковій школі доречно така послідовність модифікацій: від короткочасних (1-2 уроки) однопредметних проєктів до тривалих міжпредметних проєктів, від індивідуальних проєктів до групових і загальнокласних.

Види проєктів:

Дослідницькі проєкти:

- добре обміркована структура;
- визначеність мети;
- актуальність предмета дослідження для всіх учасників;
- соціальна значущість;
- продуманість методів дослідження та експериментальної обробки результатів.

Творчі проєкти:

- відсутня детально опрацьована структура спільної діяльності учасників;
- спільна діяльність перебуває в розвитку;

- завчасна домовленість учнів про результати і форму їх представлення (рукописний журнал, свято тощо);
- необхідність мати сценарій свята, макет журналу.

Ігрові проекти:

- учасники беруть на себе певні ролі;
- вигадують, імітують соціальні й ділові стосунки своїх персонажів;
- домінуючий вид діяльності – гра.

Інформаційні проекти:

- збір інформації про певний об'єкт, явище;
- ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів;
- потреба добре продуманої структури;
- систематична корекція у ході роботи над проектом;
- структура включає: мету, актуальність, методи отримання та обробки інформації, результат (замітка, стаття, реферат, доповідь, відеофільм), презентація.

Практично-орієнтовані проекти:

- результат діяльності чітко визначено з самого початку;
- орієнтація результату на соціальні інтереси учасників (проект шкільного саду);
- потребує складання сценарію всієї діяльності його учасників;
- визначення функцій кожного з них;
- наявність чіткої координаційної роботи у вигляді поетапних обговорень;
- презентація одержаних результатів і можливих засобів їх упровадження в практику.

Навчально-телекомунікаційні проекти:

- спільна навчально-пізнавальна, творча або ігрова діяльність учнів-партнерів;
- підґрунтям є комп'ютерна телекомунікація, яка має спільну мету дослідження певної проблеми, узгоджені методи, способи діяльності, спрямована на досягнення спільного результату діяльності;
- проекти такого виду завжди мають міжпредметні зв'язки та більш глибоку інтеграцію знань.

На практиці часто доводиться мати справу зі змішаними типами проектів.

Переваги застосування проектної технології для учнів:

- Звичайний клас стає відкритим навчальним простором, учні рухаються у своєму власному темпі;

- Навчання, засноване на запам'ятовуванні та повторенні, переходить до інтеграції, виявлення та представлення отриманих знань;
- У процесі виконання проєкту виникає потреба в самонавчанні та самовдосконаленні;
- Учні мають можливість проходити всі етапи “створення”: від ідеї, створення моделі майбутнього продукту до його реалізації.

Переваги застосування проєктної технології для учителів:

- Надає вчителям можливість вибудувати позитивну історію стосунків з учнями за нових умов;
- Підібрати учням певні ролі, тим самим підкресливши їхні індивідуальність, природні таланти, здібності;
- Раціонально спланувати процес;
- Якісно змінюється роль педагога: усувається його домінуюча роль в процесі присвоєння знань і досвіду, йому доводиться не тільки і не стільки навчати, скільки допомагати дитині вчитися, направляти її пізнавальну діяльність.

Цікаві онлайн-сервіси для роботи з учнями:

[Інтерактивна карта атмосферних явищ](#)

[Карты планет і супутників](#)

[Цікаві факти з усього світу](#)

[Інтерактивна звукова карта світу](#)

[Віртуальна подорож по всьому світу](#)

[Найдетальніший глобус у світі](#)

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти, Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Проектне навчання: коротко про головне, Режим доступу: <https://nus.org.ua/view/proektne-navchannya-korotko-pro-golovne/>
3. Типи проєктів, Режим доступу: <https://sites.google.com/site/vikoristanniann/viznacenna-ponatta-proekt/tipi-proektiv>

Василенко Є. С.,
*здобувач фахової передвищої освіти
освітнього ступеня „фаховий молодший бакалавр
спеціальності 013 Початкова освіта
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук*

*Науковий керівник: Шакотько В. В.,
кандидат педагогічних наук,
викладач циклової комісії інформатичних дисциплін
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А.С.Макаренка”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук*

ДО ПИТАНЬ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ „ІНФОРМАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ” В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

В еру Інтернету та стрімкого розвитку гаджетів формальні знання особистості не є вагомим капіталом. В умовах сучасного інформаційного суспільства формується нова система цінностей, у якій володіння знаннями, вміннями та навичками є необхідним, однак, не достатнім результатом освіти.

Дедалі важливішою для сучасної людини є здатність орієнтуватися в інформаційних потоках, оволодівати новими технологіями, самонавчатися, вміти самостійно знаходити та використовувати нові знання, володіти такими якостями як універсальність мислення, динамічність, мобільність тощо.

У вітчизняній законодавчій та нормативно-правовій базі сучасної освіти, яку становлять Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Закони України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), Державний стандарт початкової освіти (2018) та інші значна увага приділяється формуванню ключових компетентностей здобувачів освіти, що зумовлено певною мірою переходом початкової школи на навчання за Концепцією «Нова українська школа» (2016).

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти [2], а також Концепції нової української школи [4], інформаційно-цифрова компетентність (вміння орієнтуватися в інформаційному середовищі, знаходити інформацію та оперувати нею згідно власних потреб, а також відповідно до вимог сучасного високотехнологічного суспільства) є однією з ключових.

Особливо важливим для сучасного здобувача освіти є здатність самостійно здійснювати пошук інформації, вміння оперувати нею, знання форм подання та дій з інформацією, навички ефективного використання інформації. Такі вміння є наскрізними і важливими в будь-якій освітній галузі, а основою їх формування є інформатична освітня галузь.

Проблема реалізації змістових ліній інформатичної освітньої галузі в початковій школі знайшла відображення в науковому доробку В. Андрієвської

[1], О. Савченко [7-8], Р. Шияна [9-10]. Методика ознайомлення учнів початкових класів з поняттям інформації та інформаційними процесами є предметом досліджень Т. Гільберт, М. Жалдака, Н. Морзе [3; 6-5], О. Саган, С. Микитюк, Н. Стрілецької, В. Шакотька та інших.

Таким чином, у вітчизняній методиці навчання інформатиці закладено значну науково-методичну базу. Проте, одностайність в поглядах науковців щодо раціональних та ефективних методів ознайомлення здобувачів освіти з поняттям інформації та інформаційними процесами, а також послідовності формування відповідних дій з інформацією відсутня.

Сучасне суспільство можна назвати інформатизованим. Процес інформатизації постає на чолі цифровізації освіти, що покликана забезпечити впровадження психолого-педагогічних розробок у практику, інтенсифікацію процесу навчання загалом.

Адаптація учнів молодших класів має пропедевтичний характер, основні цілі полягають у наступному: ознайомити учнів із комп'ютером (початковий аспект), формувати інформаційну культуру (її первинні елементи), використовуючи ігри у навчальній діяльності, а також спеціальні тренажери та програмне забезпечення.

У сучасній початковій освіті активно змінюються цілі, результати, зміст, підходи до організації і оцінки якості освітнього процесу.

Як зазначає О. Савченко, мета початкової освіти полягає у всебічному розвитку дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь згідно з віковими та індивідуальними психофізіологічними особливостями та потребами, формуванні цінностей, розвитку самостійності, творчості та допитливості [11, с. 4].

Якщо говорити про компетентність, то вся увага зосереджується на результатах навчання, в яких ціною вміння учня діяти в різноманітних проблемних ситуаціях.

Державним стандартом початкової освіти виокремлено 10 ключових компетентностей (Рис. 1.1).

Ключові компетентності молодших школярів (за
Державним стандартом початкової освіти)

Рис. 1.1. Ключові компетентності здобувачів початкової освіти [2].

Усі зазначені компетентності однаково важливі й взаємопов'язані. Кожну з них діти набуватимуть послідовно, поступово під час вивчення різних предметів на всіх етапах освіти [2].

Як видно з рисунку, інформаційно-цифрова компетентність є однією з ключових для сучасних здобувачів освіти. Її сутність полягає в здатності особистості орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства [2].

Безумовно, найбільший потенціал для її формування закладено в зміст початкового курсу інформатики.

Насамперед зазначимо, що змістова лінія „Інформація. Дії з інформацією” ґрунтується на усвідомленні здобувачами освіти поняття „інформація”. Вони мають навчитися наводити приклади інформації, її властивостей, орієнтуватися у формах подання та діях з інформацією, а також ефективно послуговуватися інформацією у повсякденному житті.

Реалізації цієї змістової лінії передбачає ознайомлення молодших школярів з роллю інформації в житті людини, особливостями перетворення інформації з одного виду в інший, способами подання повідомлень, носіями повідомлень, символами, кодуванням і декодуванням, структуруванням інформації.

Окрім того, відбувається розширення знань здобувачів освіти про мережу Інтернет, програму-браузер, веб-сторінки, веб-сайти, гіперпосилання, а також формування уявлень про авторське право та навичок безпечної роботи в Інтернеті [8, с. 84].

Однією з методичних проблем для вчителів є побудова уроків, присвячених поняттю інформації, відсутність відповідної системи завдань та вправ, методичної літератури з цього питання [3].

Як зазначають В. Андрієвська та Л. Постельняк, особливо значущим під час вивчення цієї змістової лінії є формування в учнів таких умінь, які є наскрізними в будь-якій освітній галузі, зокрема, уміння здійснювати пошук інформації, зчитувати інформацію, що представлена у візуальному форматі тощо [1, с. 176].

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що ознайомлення здобувачів освіти з інформацією та діями з нею є одним із ключових завдань початкового курсу інформатики, що передбачає формування вмій знаходити та опрацювати інформацію, формування навичок створення інформаційних об'єктів та їх опрацювання, діяльності в інформаційному середовищі, розвиток критичного мислення тощо.

1. З'ясовано, що інформаційно-цифрова компетентність є однією з ключових для сучасних здобувачів освіти. Її сутність полягає в здатності особистості орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства.

2. Розкрито особливості реалізації змістової лінії „Інформація. Дії з інформацією”, яка базується на розумінні дитиною поняття „інформація”.

Реалізації цієї змістової лінії передбачає ознайомлення молодших школярів з роллю інформації в житті людини, особливостями перетворення інформації з одного виду в інший, способами подання повідомлень, носіями повідомлень, символами, кодуванням і декодуванням, структуруванням інформації.

3. З'ясовано, що у вітчизняній методиці навчання інформатики закладено значну науково-методичну базу. Проте, однотайність в поглядах науковців щодо раціональних та ефективних методів ознайомлення здобувачів освіти з поняттям інформації та інформаційними процесами, а також послідовності формування відповідних дій з інформацією відсутня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієвська В. М. Методичні рекомендації до реалізації змістових ліній інформатичної освітньої галузі в початковій школі. Наумовські читання: матеріали XIX наук.-метод. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених, присвяч. року мат. освіти в Україні, Харків, 23-24 листопада 2021 р., 2021. С. 176–179.

2. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою КМУ 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 25.01.2023).
3. Жалдак М. І., Морзе Н. В. Методика ознайомлення учнів з поняттям інформації. URL: https://osvitagorodenka.at.ua/Informatika/Metoduka_inform.pdf (Дата звернення: 25.01.2023).
4. Концепція Нової української школи. 2016. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html> (Дата звернення: 25.01.2023).
5. Морзе Н. В. Методика навчання інформатики: Навч. посіб.: У 3 ч. за ред. М. І. Жалдака. Київ: Навчальна книга, 2004. Ч. II: Методика навчання інформаційних технологій. 287 с.
6. Морзе Н. В., Барна О. В. Інформатика: підруч. для 4-го кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: ОВЦ «Оріон», 2021. 176 с
7. Про затвердження типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Савченко О. Я. 1–2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Турова.osvitnya.prohrama.1-4/Турова.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (Дата звернення: 25.01.2023).
8. Про затвердження типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Савченко О. Я. 3–4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Турова.osvitnya.prohrama.Savchenko.pdf> (Дата звернення: 25.01.2023).
9. Про затвердження типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Шияна Р. Б. 1–2 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Турова.osvitnya.prohrama.1-4/Турова.osvitnya.prohrama.1-2.Shyuan.pdf> (Дата звернення: 25.01.2023).
10. Про затвердження типової освітньої програми, розробленої під керівництвом Шияна Р. Б. 3 - 4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Турова.osvitnya.prohrama.1-4/Турова.osvitnya.prohrama.3-4.Shyuan.pdf> (Дата звернення: 25.01.2023).
11. Савченко О. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи і учнів. *Всеукраїнський науково-практичний журнал «Директор школи, ліцею, гімназії»*, 2018. Вип. 19 (2). С. 4-10.

СЕКЦІЯ 6. НАУКИ ПРО ОСВІТУ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Москалик Г. Ф.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки та
філософії Кременчуцького національного
університету імені М. Остроградського, професор
Університету економіки (м. Бидгоць, Польща)
м. Кременчук*

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ПРОГРАМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ „ОСВІТА 4.0: УКРАЇНСЬКИЙ СВІТАНОК”

Входження України в епоху цифрового суспільства зобов'язують освітян: педагогів та організаторів освіти озирнутися на стан сучасної освіти в Україні, у себе в регіоні, у своїй школі та проаналізувати власний стан як фахівця у цьому процесі.

Скептики говорять про недоцільність, „реформа не на часі”, війну – тощо. Але війна та хвилі COVID-19 стали лише додатковим поштовхом, додатковим мотивом для подальшого самовдосконалення, розвитку освітньої системи України.

Післявоєнні плани розбудови України несуть в собі потребу трансформації освіти.

Презентована МОНОм Програма великої трансформації „Освіта 4.0: український світанок” здатна гармонізувати з освітньою системою Європи та вирішити питання в українській освіті які роками були великим для неї тягарем.

Філософія реформації передбачає:

- вироблення нових підходів до кадрового забезпечення НУШ.

Це означає перебудову освітньої системи України в Industry 4.0, а вчитель із носія певного набору знань повинен перетворитись в тренера та наставника, який розвиває soft skills.

Серед найближчих викликів сьогодення є:

- подолання наслідків пандемії COVID – 19;
- розбудова післявоєнної економіки України;
- вироблення механізмів ефективного залучення робочої сили в громадах;
- розбудова інфраструктури держави вже за новими стандартами;
- ретельне вивчення, аналіз освітніх ландшафтів, удосконалення (оптимізація) мережі закладів освіти;

- вкладення у розвиток науки і техніки (розвиток інформаційних технологій).

Завдання реформи та шляхи і джерела реалізації:

- школа має стати інформаційно-комунікаційним осередком громади, комп'ютер – частина (обов'язкова) освітнього процесу;
- „Школа – безпечне місце під час війни!”.

Створення найпростіших укриттів не забезпечує повноти захисту учасників освітнього процесу від засобів ураження. Необхідні сучасні розробки протиракетних будівель, де кожен би мав впевненість у власній безпеці.

Громади опинилися під час війни у складній соціально-економічній ситуації: розбиті або зачинені підприємства, відсутність кваліфікованої робочої сили, низькі заробітки в бюджетному секторі економіки.

Саме тому створення в школах інформаційного простору, обладнання укриттями має бути покладено в основу державної програми.

Програма передбачає:

„ - оснащення шкіл приладами, технічним обладнанням, мультимедіа, широкопосмуговим доступом і покриттям Wi-Fi;

- створення цифрових освітніх центрів в сільській місцевості;
- впроваджувати цифровий розвиток і модернізувати програму відновлення освітніх втрат;
- підтримувати професійний розвиток учителя та розпочати перепідготовку вчителів під Освіту 4.0;
- дотримуватися програми Президента „Здорова Україна”, програм „Здорове харчування”, „Шкільний автобус”, проєктів „Клас безпеки” та „Шкільний поліцейський”;
- розвивати приватні заклади освіти;
- створювати та підтримувати освітні хаби за кордоном;
- удосконалювати „Школу супергероїв” для дітей, які тривалий час перебувають у лікарнях;
- займатися національно-патріотичним вихованням, зокрема, розширювати мережу центрів організацій „Пласт” та „Джура”, популяризувати гру „КіберДЖУРА”.

Автори програми передбачають такі терміни реалізації:

2023-2025 роки – проєкти, спрямовані на розбудову інфраструктури та трансформації змісту освіти і науки відповідно до стандартів ЄС та програми ЛУГАНО.

2026-2032 роки – реалізація решти проєктів, що завершують трансформацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Москалик Г.Ф. Безперервна освіта та сучасний інформаційний простір *Wspolpraca europejska* 2015. № 5 (5). с. 23-24.
2. Москалик Г.Ф. Освіта майбутнього: погляд філософа. Гілея. 2016. Випуск 105 (2). с. 295-297.
3. На українські школи очікує велика трансформація.
Електронний ресурс: <https://osvitoria.media/experience/na-ukrayinski-shkoly-ochikuyevelykatransformatsiya/#:~:text=На%20українські%20школи%20очікує%20велика,вчителями%20ролі%20координатора%20освітнього%20процесу.>

Деньга Н.М.,
*доцент кафедри початкової освіти,
гуманітарних дисциплін та інформатики
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У зв'язку з впровадження концепції Нової Української Школи (НУШ) в галузі освіти відбуваються глобальні зміни, тому основним завданням розвитку особистості дитини виступає „формування її відповідальності та правової самосвідомості, духовності та культури, прояв ініціативи та самостійності, толерантності, що сприяє успішній соціалізації в суспільстві та активній адаптації на ринку праці” [3, с. 43]. Для вирішення цього завдання було визначено компетентнісний підхід в освіті України.

Поняття „цифрова компетенція” неоднозначно трактується в сучасній науковій літературі через існування в побуті таких двох понять, як „цифрова компетенція” та „інформаційна компетентність”.

На думку провідних педагогів сучасності найбільш загальним трактуванням поняття „цифрова компетенція” є визначення, сформульоване Зайцевою О.Б., яка під цифровою компетенцією вважає „складну індивідуально-психологічну освіту на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь у галузі цифрових, інноваційних технологій та певного набору особистісних якостей” [1, с. 4].

Інше визначення цифрової компетенції можна виявити в наукових дослідженнях Семенова А.Л., який характеризує її як „нову грамотність”, що

містить такі вміння, як активна самостійна обробка інформації та прийняття принципово нових рішень у непередбачуваних ситуаціях за допомогою технічних засобів [2, с. 32].

Згідно з державним освітнім стандартом вивчення математики у початковій школі передбачає використання певних нових інформаційних технологій для вирішення цілої низки завдань:

- підвищення наочності навчання за рахунок використання цифрових освітніх ресурсів, у яких не тільки об'єкти математики, а й операції, які пов'язані з предметом наочно представлені на екрані;

- автоматизація частини обчислень та різних трудомістких дій (наприклад, вирізування та наклеювання), для досягнення більш ясного сприйняття дитиною логіки навчального завдання;

- відпрацювання навичок рахунку та роботи з математичною інформацією на таких інтерактивних тренажерах, як „Математика та ігри”, та інтерактивних платформах типу Khoot, LearningApps.org та ін.;

- використання різних віртуальних моделей для покращення розуміння математичної ситуації під час вирішення задачі;

- використання електронних таблиць та діаграм для подання даних та операцій з ними;

- робота з геометричними об'єктами в інтерактивному середовищі.

Аналіз практичного досвіду вчителів початкових класів дозволив виділити такі способи роботи з підручником, що сприяють формуванню та розвитку цифрової компетенції молодшого школяра:

1. Відстрочена відгадка (пояснення дивовижного факту, повідомленого вчителем на початку уроку, приховано у тексті підручника).

2. Зайва інформація (учням пропонується виявити, про що було розказано при поясненні матеріалу, і цього немає в тексті підручника. Наскільки це важливо знати?).

3. Склади та дії (за прочитаним текстом учням пропонується скласти алгоритм дії або за текстом підручника скласти таблицю, схему; побудувати графік, креслення).

4. Задай запитання (провокується ситуація, коли учень самостійно формулює питання до нових понять).

5. Оціни текст (які основні поняття розкриваються в тексті; на що необхідно звернути увагу, що потрібно вивчити та запам'ятати, який розділ параграфа основний і чому; де можна знайти відповідь на запитання).

6. Склади завдання за текстом підручника, це може бути математичний диктант, тест, кросворд.

7. Дій сам (своєрідний спосіб організації самостійної роботи учнів: при виконанні домашнього завдання учень зіштовхується з проблемою, що він зможе вирішити, прочитавши параграф підручника і знайшовши там алгоритм розв'язку).

Сьогодні розвивається новий напрямок у створенні навчальних видань з математики: розробка та створення електронних видань. Найбільшу популярність серед них набувають інтерактивні підручники та методичні посібники, з одного боку, що сприяють підвищенню інтересу до вивчення предмета та економії часу при підготовці вчителя до уроку, а з іншого боку, навчають учнів працювати з різною інформацією.

Крім того, на уроках математики використовуються різноманітні електронні програми:

- численні наочні посібники, що поєднують у собі ілюстративний матеріал, постановку проблемних питань з подальшою перевіркою висунутих припущень та рішень, фронтальну перевірку та самоперевірку знань у вигляді тестів, кросвордів, головоломок;

- розробки серії уроків на тему, що дозволяють більш наочно подати матеріал;

- розроблення електронних програм до уроків з використанням мови програмування Visual Basic, які дають безпосереднє спілкування учня з комп'ютером.

Для уроків математики важливе застосування анімованих креслень, коли необхідно організувати роботу учнів із графіками, кресленнями до для розв'язку задачі, виконати схему, використовувати таблицю тощо.

При закріпленні та узагальненні матеріалу можливе використання комп'ютерних презентацій, створених у програмі Power Point, а також буклетів з довідковою інформацією, створених за допомогою програми Microsoft Publisher, кросвордів, тестів у програмі Excel. Виконання перерахованих робіт якнайкраще сприяє розвитку творчих здібностей учнів та формуванню та розвитку цифрової компетенції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко К. Б. Теоретико-методичні засади підготовки учителів початкової школи до запровадження освітніх технологій в умовах сучасного освітнього середовища. Миколаїв: Іліон, 2016. 172 с.

2. Вдовиченко Ю. В. Цифрові технології як основа та рушійна сила розвитку сучасної глобальної економіки. *Економіка та держава*, 2018. № 1. С. 79-82.

3. Доценко С. О. Реалізація системно-діяльнісного підходу на уроках математики. *Педагогіка та психологія*. Харків, 2016.

Ситюк Р.О.,
викладач суспільних дисциплін,
асистент кафедри ПОГДІ,
обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-педагогічна академія
імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

ДОМАШНЄ (СІМЕЙНЕ) НАВЧАННЯ ЗА КОРДОНОМ ЯК ПРОЯВ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ОСВІТИ У ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Формування інформаційного постіндустріального суспільства відбувається швидкими темпами та ставить Україну перед новими викликами від відповіді на які буде залежати подальший розвиток нашої держави. Названі процеси трансформації не минули і освітню сферу. Освіта яка повинна забезпечувати соціалізацію дітей в суспільстві та підготувати їх до життя в ньому змінює свої цілі, характер, форми які відповідають новим реаліям життя. Цей процес не є миттєвим та усталеним, але необхідність вибудовуванням нової освітньої системи є як ніколи актуальною.

Так формування інформаційного суспільства яке поступово змінює індустріальне кардинально змінює і цільові функції освіти в ньому. На думку науковців такими функціями є:

- перехід від трансляції досвіду попередніх поколінь до забезпечення виживання на природному, соціальному та духовному рівнях;
- перетворення освіти в частку життєдіяльності людини, коли зміст безперервної освіти напряму визначає характер людських потреб (не потреби задовольняються в результаті одержаної освіти, а освіта визначає потреби);
- перетворення освіти в засіб селекції людства за соціальною, національною, інтелектуальною та іншими ознаками, а також засіб об'єднання народів на загальних принципах буття.[1, с.52]

Така зміна функцій веде до того, що традиційні форми освіти, зокрема і класно-урочна система перестають задовольняти освітні потреби людини. Особливо це актуально у післяшкільному чи післяуніверситетському житті коли людина має змінювати чи підвищувати власну кваліфікацію, опанувати нові технології чи професії, отримувати навички роботи з новим інструментарієм, тощо. В цей час вона є активним економічним суб'єктом

суспільства і не може, в більшості випадків, дозволити собі витрати час на навчання в традиційному форматі.

Відповіддю на ці виклики стало домашнє навчання учнів школи. Ця тенденція розглядається як альтернативна загальній освіті та демократичне право батьків на обрання форм та методів навчання для своїх дітей. [4] Таким чином все більше батьків намагаються максимально повно задовольнити освітні потреби власних дітей та підготувати їх до майбутнього життя.

Тенденція до домашньої освіти незалежно або у співпраці з традиційними школами стає певним мейнстрімом у західному світі. Зокрема у США під час 2021-2022 навчального року 3,1 млн. школярів навчались вдома, що склало 6% від загальної кількості дітей шкільного віку. [7]

Якими мотивами керуються батьки, коли обирають таку форму освіти для своїх дітей? Згідно із сучасними дослідженнями основними мотивами є:

- варіативність та індивідуалізація навчального матеріалу в залежності від потреб кожної дитини;
- діти можуть досягти більших успіхів ніж коли вони навчаються в традиційній школі;
- вони можуть використати педагогічні підходи, які відрізняються від підходів у традиційних школах;
- покращити та поглибити стосунки між батьками та дітьми в родині;
- забезпечити більш керовану та аргументовану взаємодію з однолітками та дорослими.[7]

Міркування безпеки, зокрема пандемія коронавірусної хвороби чи безпекові аспекти шкільного життя не входять у першу п'ятірку причин, хоча вони можуть бути додатковими аргументами для переходу до домашнього навчання.

У той же час п'ятірка причин для переходу на домашнє навчання у Великій Британії має наступний вигляд (перші дві позиції мають однакову вагу в опитуванні):

- проблема COVID-19;
- світоглядні та релігійні переконання;
- проблеми фізичного/емоційного здоров'я;
- невдоволення школою, організацією освітнього процесу в школі;
- не бачать переваг у шкільному навчанні. [5, с.9]

У той же час варто зауважити, що відсоток дітей, які навчаються вдома у Британії нижчий, так як у країні традиційно існує значна кількість самостійних приватних шкіл які здатні задовольнити практично весь спектр освітніх потреб дітей.

Важливим аспектом є результативність навчання вдома та його ефективність. Умовно можна виділити два основних аспекти в цьому питанні: академічна успішність, соціалізація дітей які навчаються вдома.

Академічні результати для дітей які навчаються вдома як правило вищі, ніж у дітей, які навчаються у традиційних школах. Так при складанні тесту стандартного академічного тесту на готовність до навчання у закладі вищої освіти (SAT) результати складають відповідно 86.9% проти 50,0% максимального значення. Також варто зауважити, що академічна успішність при навчанні у закладах вищої освіти студентів після домашньої освіти вище ніж у тих хто закінчив традиційну школу. [2]

Щодо соціалізації то дослідження проведені у США показують, що учні які навчаються вдома регулярно беруть участь у соціальних та освітніх заходах поза домом, зокрема це спортивні змагання, релігійні та благодійні акції, скаутинг тощо. Також варто відзначити, що дорослі які отримали домашню освіту у політичному житті є більш толерантні та менш радикальні у вираженні своєї політичної позиції, частіше беруть участь у житті громади ніж населення в цілому. [6] [7]

При значній свободі у домашньому навчанні регулювання цієї сфери з боку державних установ є досить значним. Наприклад у США, в залежності від штату учні повинні або складати стандартні тести в кінці навчання, або за графіком складати вчителям тести для визначення прогресу та засвоєння програми школи.

У Канаді процес регулювання залежить від провінції. Так у Британській Колумбії де найбільша частка учнів середньої школи перебуває на домашньому навчанні існує вимога відповідності провінційним результатам навчання для отримання документа про середню освіту і подальший вступ до коледжу чи університету. Саскачеван, Манітоба, Онтаріо та Квебек вимагають затвердженого школою плану домашньої освіти, який відповідає провінційним стандартам та узгоджуються форми і способи контролю за дотриманням цього плану. Також цікавим є питання фінансування витрат на домашню освіту у цій країні. У таких провінціях як Нунавут, Юкон та Північно-західних територіях уряд фінансує здобуття освіти вдома, у Саскачевані та Альберті фінансування залежить від форми домашнього навчання (часткова чи повна) чи території де проживають діти які знаходяться на домашньому навчанні. [4]

У Великій Британії батьки повинні повідомити освітній округ та школу, про бажання здійснювати навчання дітей вдома. Якщо до цього діти встигали у школі та не мали проблем з поведінкою та відвідуванням то дозвіл отримується. В процесі домашнього навчання результативність контролюється

представниками школи. В той же час якщо результати навчання не відповідатимуть мінімальним вимогам до таких результатів діти можуть примусово бути повернуті до навчання в школі, а якщо батьки не забезпечать це повернення то вони нести будуть адміністративну чи кримінальну відповідальність відповідно до законодавства. [3]

Отже після проведеного дослідження ми можемо дійти висновку, що одним зі способів вирішення завдань які стоять перед освітою в інформаційному суспільстві є застосування домашнього навчання. Причинами переходу до домашнього навчання є невдоволеність традиційною освітньою системою з точки зору готовності випускника школи до життя в сучасному соціумі, зміна цінностей суспільства, зокрема більша свобода та цінування часу проведеного з родиною. Іншою причиною популяризації домашньої освіти є все більш широке розповсюдження технологій які дозволяють працювати дистанційно з точки яка зручна для людини. Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що академічна і соціальна результативність є кращою, або принаймі не гіршою ніж при традиційному навчанні. В той же час на противагу традиційній школі великою перевагою домашньої освіти є її гнучкість в плані змісту та організації яка дозволяє максимально повно задовольнити освітні потреби та запити. Вивчення досвіду інших країн дозволить зорганізувати в Україні домашню освіту як один із шляхів задоволення освітніх потреб наших громадян та яка стане органічною частиною освітнього простору нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комарова О. Освіта у вимірі інформаційного суспільства. *Економічний часопис XXI*. 2011. № 7-8. С. 50–53.
2. Academic achievement and demographic traits of homeschool student: a nationwide study. URL: <https://www.nheri.org/wp-content/uploads/2018/03/Ray-2010-Academic-Achievement-and-Demographic-Traits-of-Homeschool-Students.pdf> (date of access: 04.03.2023).
3. Elective home education Departmental guidance for local authorities. London : Department of education, 2019.
4. Fletcher L. M. How to homeschool in canada: 6 steps to start your journey. URL: <https://thecanadianhomeschooler.com/how-to-homeschool-in-canada/> (date of access: 05.03.2023).
5. Long R., Danechi S. Home education in England. Commons Library Research Briefing, 2022. 53 p.
6. Lyman I. Homeschooling back to the future?. URL: <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa-294.pdf> (date of access: 04.03.2023).
7. Ray B. D. Research facts on homeschooling, homeschool fast facts. URL: <https://www.nheri.org/research-facts-on-homeschooling/> (date of access: 04.03.2023).

Ситюк Ю.В.,
вчитель початкових класів
Новознам'янської гімназії
Піщанської сільської ради
м. Кременчук

РОЗВИТОК ТА ФОРМУВАННЯ АДАПТАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Викликом сьогодення є швидкі зміни в суспільстві, економіці, культурі та в усіх інших сферах життя людини. Ці зміни зумовлені формуванням інформаційного суспільства, тобто суспільства у якому продукування інформації та знань відбувається в межах єдиного інформаційного простору. Відповідно буде змінюватися і економічна структура. Так дослідники виділяють наступні сектори економіки майбутнього: 10 % - традиційна діяльність, 30 % - лідери та реалізатори проєктів як основи майбутньої економіки (повинні скласти майбутню „еліту”), 60 % - сфера послуг та обслуговування.[1]

Саме здатність бути креативними та швидко адаптуватися під нові вимоги та потреби, здатність здійснювати пошук нового є тим що повинен мати випускник школи. Ці зміни вимагають зміни парадигми освіти та зміщення її фокусу з концепції „Знання-Вміння-Навички” на поняття компетентність. Компетентність у ЗУ „Про освіту” визначена як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. [3]

З точки зору практикуючого вчителя основними завданнями початкової школи є:

1. Формування базису для подальшого навчання/соціалізації/розвитку дитини.
2. Розвиток в дитини здатності до адаптації яка дасть їй можливість успішно продовжити навчання, розвиватися як цілісна особистість та мати власну активну позицію як частини суспільства незалежної України, стати свідомим громадянином та патріотом.

Поставлене завдання вирішується через формування адаптивного мислення – здатності орієнтуватися в несподіваних ситуаціях, швидко враховувати різні варіанти реакцій і обрати найкращий з них за мінімальний час.

Аналізуючи поняття адаптації, виділяють два її види: асиміляція – застосування існуючих знань до нових умов та ситуацій; акомодация – зміна звичних моделей, отримання нових знань, зміна способу діяльності у відповідь на нові умови.[2]

Отже вчитель в ролі тьютора, наставника має сформувати в учнів, у процесі навчання, здатність адаптуватися до нових умов та викликів через формування в них компетентностей передбачених державним стандартом початкової освіти.

Для розвитку адаптивності необхідно сформувати такі компетентності:

- уміння моделювати ситуацію та ставити запитання „що якщо?”;
- „розум новачка” та „вміння розучуватися” – тобто відкритість до нового та здатність переступити через упередження чи минулий досвід;
- постійне бажання досліджувати та вивчати нове.

Першою технологією яка може використовуватися для вирішення зазначеного завдання є дослідницький метод навчання загалом та навчального дослідження зокрема. Так необхідно розуміти, що навчальне дослідження має одну суттєву відмінність від наукового – знання отримане в результаті є суб’єктивно новим для учня та запрограмоване вчителем як частина компетентності, відповідно до Державного стандарту та освітньої програми.

Прикладом такого дослідження є вивчення теми „Харчові звички” в 2 класі. На першому етапі учні визначають, що таке харчові звички, пропонуючи власні варіанти визначення цього поняття на основі власного досвіду та уточнюючи визначення, опрацьовуючи знайдений ними матеріал з теми з різноманітних джерел. На другому етапі визначають роль харчування в житті людини та його вплив на здоров’я людини. Третій етап роботи – формулювання висновків у вигляді рекомендацій, щодо здорового харчування та визначення харчових звичок корисних для здоров’я людини. Паралельно на кожному етапі роботи, вони використовують математичний апарат яким володіють та вчаться застосовувати його для вирішення практичних завдань обираючи, при цьому, ті математичні інструменти які є найбільш доцільними в конкретному випадку (визначення терміну придатності харчових продуктів); вчаться грамотно формулювати свої висновки з дотриманням мовних норм.

Іншим аспектом дослідницької діяльності є моделювання ситуації та можливих варіантів дій в ній. Наприклад одним із завдань учнів було визначитися, що потрібно їжаку та зайцю для туристичного походу. Вибір вони здійснювали не на основі запропонованих варіантів, а визначаючи необхідні речі шляхом мозкового штурму та аналізуючи і обґрунтовуючи їх необхідність при остаточному виборі. Причому одна учениця запропонувала відкласти туристичний похід обґрунтовуючи цей варіант воєнним станом та постійними

тривогами, що вказує на формування в учнів здатності проєктувати зовнішні умови на модельовану ситуацію, що є одним з адаптаційних вмінь.

При формування адаптивного мислення необхідно виробити такі адаптивні навички: дослідження альтернативних способів дій та мислення; позитивне мислення і концентрація на перевагах а не на недоліках; дослідження можливостей, а не перешкод.

Так формуючи здатність досліджувати альтернативні способи дій ми формуємо їх як за допомогою предметних компетентностей, зокрема використання різних способів розв'язання задач чи завдань з математики, так і за допомогою організації освітнього процесу.

Використання дистанційних технологій навчання в сучасних умовах створює з одного боку значні труднощі, а з іншого боку можливості формувати згадану навичку. Здатність учнів адаптуватися до ситуації, коли зміни планів є раптовими, повинна формуватися на основі альтернатив які підготовлені вчителем. Так у Гугл класі мною формуються завдання на кожен урок незалежно від того чи є зустріч в синхронному режимі чи вона з якихось причин не відбулася, чи учень був на ній відсутній. Для прикладу наведу структуру завдання з математики:

- *Опрацювання відеоматеріалів чи презентацій які презентують матеріал уроку;*

- *Опрацювання матеріалу підручника або вирішення прикладів та задач;*

- *Робота з математичними порталами Вчи.юа та Матіфік.*

Час виконання завдання учнем регулюється самостійно або разом з батьками. Таке представлення дає йому можливість самостійно здійснювати пошук шляхів вирішення поставлених перед ним проблем. Якщо учень опрацював матеріал підручника, або з якихось причин не може цього зробити йому запропонована альтернатива яка полягає у роботі на інших платформах, але які формують компетентності відповідно до освітньої програми.

Іншим прикладом може бути структура завдання з курсу Я досліджую світ:

1) *Прочитай та дай відповіді на запитання ст.112-113*

2) *Виконай завдання <https://learningapps.org/3538723>*

3) *А тепер довідайся як розповісти про свій день англійською.*

<https://learningapps.org/9711133>

Окрім альтернативного варіанту роботи, завдання з використанням матеріалу з іноземної мови формує в учнів здатність „перемикатися” між різними видами роботи під впливом зовнішніх умов, інтегруючи види роботи в умови „нехарактерні” для них.

У той же час зв'язок з учителем телефоном, або засобами меседжерів дає можливість індивідуалізувати роботу та формувати їх індивідуальну траєкторію

розвитку з врахуванням потреб кожного учня. Цей підхід також вчить учня планувати свій час та діяльність формуючи певну гнучкість такого планування. Наприклад під час синхронної зустрічі перервався зв'язок з вчителем, учень маючи завдання в Гугл класі переходить до їх виконання або під час уроку, або пізніше відповідно скоректувавши плани своєї діяльності. Це формує навичку гнучкого планування яка є однією з основних для вміння адаптуватися.

Іншим прийомом формування здатності до адаптації є навичка пошуку альтернативних рішень. Така навичка формується через вирішення завдань альтернативного характеру які вимагають аналізу переваг та недоліків різних альтернатив. Приклад такого завдання – визначити яка ялинка краще для святкування Нового року та Різдва – штучна чи жива. Учні повинні визначити які переваги та недоліки має кожен з варіантів виходячи з власного бачення, досвіду та цінностей. Ще одним позитивним аспектом є прийняття відсутності єдиного вірного універсального рішення та різноманітність варіантів для кожної людини.

Отже ми можемо дійти до висновку, що система формування адаптаційних навичок включає в себе такі складники:

- дослідницькі методи навчання як основу для формування необхідних компетентностей учнів для вміння адаптуватися до ситуації та зовнішніх умов;

- використання завдань з необхідністю аналізувати альтернативні варіанти їх розв'язання;

- завдання які вказують мету але не вказують шлях її досягнення, вони формують здатність шукати шляхи, а не лише слідувати вже відомим та не боятися такого пошуку;

- гнучкість та використання ситуації для формування навички пристосування та зміни способу дій навіть якщо ситуація не спланована, а склалася спонтанно;

- позитивне ставлення до пошуку варіантів та формування в учнів розуміння багатоваріантності вирішення завдання в залежності від умов які можуть змінитися.

Зауважимо, що формування адаптаційних навичок дозволяє підготувати учня до подальшого навчання та сприяє формуванню випускника який стане частиною суспільства, що постійно розвивається, та активно його формуватиме на принципах демократії, креативності та патріотизму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Драйден Г., Восс Дж. Революція в навчанні. Київ : Літопис, 2011. 544 с.

2. Поняття адаптація в сучасній науковій літературі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 233–242.

3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 11.03.2023).

Петрова Н.І.,
бібліотекар, вчитель біології
Новознам'янської гімназії
Піщанської сільської ради
м. Кременчук

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ У СІЛЬСЬКОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Розвиток інформаційного суспільства в Україні є основою для суспільних змін які повинні торкнутися не тільки економіки чи політики, а й освіти як основи для діяльності особи у ньому. Слід мати на увазі, що інформаційне суспільство розуміється як суспільство в якому продукування інформації та знань відбувається в єдиному інформаційному просторі. Такий освітній простір повинен бути створений і у закладі освіти для того, щоб здобувачі освіти навчилися в ньому існувати та сформувалися компетентності необхідні для їхньої діяльності в суспільстві. Більш широким поняттям є поняття інформаційно-освітнього середовища, яке можна окреслити наступними критеріями які визначають ступінь його сформованості:

- наявність системи засобів спілкування;
- наявність системи засобів самостійної роботи з інформацією;
- наявність інтенсивного спілкування між учасниками навчального процесу. [1, 64]

Наявність цих критеріїв певним чином полегшує організацію цього простору в закладах загальної середньої освіти де вона має свої особливості. Так зазначається, що на сьогодні освітній простір розглядається доволі часто, як засіб організації дистанційного навчання яке, з одного боку встановлює більш високий рівень комунікації між учнем та вчителем у порівнянні з традиційним класно-урочним навчанням, а з іншого призводить до знеособлення та опосередкованості взаємодії між ними, послабшанню соціальних зв'язків. При цьому варто зазначити більш негативний вплив зазначених недоліків у системі загальної середньої освіти ніж у вищій освіті. [3]

Створення такого простору вимагає його конструювання яке повинне базуватися на цілях та умовах у яких створюється цей простір та враховувати

технічні, організаційні, методичні, практичні, безпекові та інші аспекти його функціонування. [2]

При створенні такого простору він повинен мати певні характеристики. Зокрема ми можемо виділити наступні:

- відкритість – підтримка стандартів які надають можливість вільно залучатися до нього, із збереженням певних безпекових рамок та врахуванням інтересів усіх учасників освітнього процесу;

- можливість розширення відповідно до запитів закладів освіти які мають свої специфічні вимоги;

- масштабованість, яка полягає у можливості технічної модернізації системи;

- інтегрованість – можливість входити у системи більш високого порядку та інтегруватися в інформаційно-освітній простір регіону;

- адаптованість – динамічно налагоджуватися під конкретні потреби закладів освіти чи регіону [1]

Одним з особливих типів закладів освіти є сільські заклади освіти, що мають свою специфіку яка значно впливає на процес формування та створення інформаційно-освітнього простору в них.

Так Н. Шиян відзначає, що однією з особливостей сільської школи є відносно мала наповнюваність класів яка має ряд наслідків на які варто звернути увагу при формуванні інформаційно-освітнього простору. Авторка виділяє наступні особливості: у класах з малою наповнюваністю можуть бути відсутні учні які мають високий рівень прагнень до навчальної діяльності, що негативно впливає на класний колектив загалом; збіднення спілкування учнів через те, що рівень інформованості людини залежить від того наскільки поінформовані ті особи з якими вона спілкується; в умовах сільської школи навчання та діяльність учнів практично постійно знаходиться під контролем вчителя. [4, 380]

Ця специфіка має значний вплив на організацію освітнього процесу та має свої переваги, зокрема: душевний комфорт та спокій для дітей, вплив учителя розповсюджується абсолютно на кожного і досягає поставленої мети, а тому ефективний; знання умов життя учнів, їх батьків, допомагають учителям при навчанні і вихованні; у цих закладах освіти є унікальна можливість навчити кожну дитину роботі з різними джерелами інформації. [4, 381]

Враховуючи основні напрями формування інформаційно-освітнього простору та відповідні особливості сільського закладу освіти ми можемо на основі аналізу наукових публікацій та практичного досвіду діяльності

сформулювати особливості його створення у зазначених умовах для реалізації зазначених переваг. Детальніше проаналізуємо кожен з напрямів.

Організаційний. При створенні структури, чи визначенні особи яка буде відповідати за підтримку діяльності простору важливо враховувати кадровий потенціал закладу та створювати такі структури на рівні органів управління освіти, щоб вони мали можливість ефективно координувати цю роботу. Варто зазначити, що одним з критичних моментів є дотримання автономії закладу освіти під час вибору інформаційно-комунікаційних інструментів, але в той же час зазначені інструменти повинні бути сумісні з інформаційно-освітнім простором регіону для здійснення комунікації між різними закладами освіти. Важливим складником наряду є організація спілкування з батьками яке повинно ефективно функціонувати на рівні закладу з урахуванням особливостей структури батьківської участі в освітньому процесі.

Методичний. Важливим аспектом є навчання учасників освіти для використання простору, особливо технічні аспекти цієї діяльності та організація дистанційного консультування та супроводу через особливості територіального розміщення закладу, зокрема віддаленість від центру громади, нестійкий зв'язок, тощо.

Технічний. Забезпечення технічних можливостей для функціонування цього простору. Тут варто зазначити, що основними проблемами є наявність техніки з відповідними характеристиками та можливостями в усіх учасників освітнього процесу та забезпечення стійкого зв'язку для використання мережевих технологій. Окрім того постає питання наявності технологій для зв'язку з батьками які можуть технічно чи технологічно не підтримувати інформаційні інструменти які застосовуються системі управління закладами освіти.

Ресурсний. Створення відповідного контенту для наповнення простору, який повинен відповідати потребам здобувачів освіти. Варто відзначити, що сільських школах в більшій частині вчителі повинні готувати контент на всі класи так як паралелі в більшості випадків відсутні. Тому підготовку контенту варто розподілити в регіоні при умові доступу до неї всіх учасників освітнього простору. Це в свою чергу вимагає кращої координації та організації цієї діяльності на рівні регіону.

Отже розглянувши особливості формування інформаційно-освітнього простору в сільських закладах освіти ми можемо стверджувати, що обов'язковою умовою його ефективності є врахування особливостей та унікальних характеристик цих закладів, що в свою чергу буде сприяти повній реалізації їх переваг та задоволенню освітніх потреб здобувачів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилишина К. Структура інформаційного освітнього середовища та використання його у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання. *Відкрите освітнє e-середовище сучасного університету*. 2019. Спецвипуск. С. 63–76.
2. Ребуха Л., Брик Р. Інформаційно-освітній простір закладу освіти: структурно-функціональні особливості освітнього веб-сайту. *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2021. № 2. С. 103–114.
3. Шевченко В. Інформаційний освітній простір системи загальної середньої освіти: позиція теорії та реалії практики. *Народна освіта*. 2015. № 3(27). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3760 (дата звернення: 03.03.2023).
4. Шиян Н. І. Особливості навчального процесу в сільській школі. *XX каршинські читання* : Матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Потава, 29 трав. 2013 р. С. 379–382.

СЕКЦІЯ 7. СУЧАСНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Бондаренко А. С.,
учениця групи Л-10А
Наукового ліцею „Політ“
при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради
Науковий керівник: **Кулікова Т.В.,**
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини
Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ НА ПРИКЛАДІ ПОВІСТІ „ДЕНЬ УСІХ БІЛОК” ІРЕНИ КАРПИ

Уже кілька століть українська фразеологія перебуває у стані постійного розвитку. Протягом цього періоду поступово формується фразеологічний фонд української мови, активно ведеться збір і систематизація її фразеологічного матеріалу. Вважається, що фразеологія наука ще молода й мало вивчена. Тому постає завдання її всебічного опису.

Фразеологічні одиниці активно досліджують українські та зарубіжні мовознавці. Природно, що події, які відбуваються в довколишньому середовищі, стосуються й фразеології. Мова постійно поповнюється новими лексичними та фразеологічними одиницями, відбувається переусвідомлення старого світу й давнього мовного матеріалу.

Питанням функціонування фразеологічних одиниць у текстах різних функціональних стилях присвячені роботи Л. Г. Авксентьева, М. А. Алексеєнка, М. Ф. Алефіренка, М. О. Бакіної, В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. П. Ковальова, М. П. Коломійця, В. М. Мокієнко, Н. М. Нічик, Ю. Ф. Прадіда, Л. В. Савченко, В. М. Русанівський, А. П. Супрун, В. Д. Ужченка, О. І. Федорова, Т. В. Цимбалюк, В. А. Чабаненка, М. М. Шанського, Л. Ф. Щербачук та інших.

Виникнення й протікання психічних станів людини залежать від її індивідуальних психічних і нейрофізіологічних якостей, попередніх психічних станів, життєвого досвіду (у тому числі професійного), віку, фізичного стану, конкретної ситуації тощо. Однак можна виділити типові позитивні й негативні

психічні стани, притаманні більшості людей у повсякденному житті: любов, відчай, щастя, горе тощо.

Позитивні емоції – це коли явища задовольняють чийсь потреби, коли від них у неї з'являються щастя, радість, впевненість, задоволення, впевненість, любов, ніжність, довіра, симпатія, захоплення, зацікавленість, спокій, гармонія тощо.

Спокій – це стан, коли на душі добре, нічого не турбує, ніщо не відволікає, повна гармонія й усамітнення свідомості з душею.

Ніжність – ласкавість, сердечність у ставленні до кого-небудь, тепле почуття.

У повісті Ірени Карпи „День усіх білок” ми зафіксували такі *ФО*, що передають **позитивні емоції**:

– **перевести дух** (робити глибокий вдих, заспокоїтись) [2, Т.2, с. 442].

*І хоча він (Кучерявчик) з легкістю вивернувся від Льошиних „бомб”, прикро було розуміти, що втратився час на пошуки Манюні. Кучерявчик зупинився на старій модрині, **перевести дух** [1, с. 29];*

– **телячі ніжності** (надмірна або недоречна сентиментальність у вираженні своїх почуттів) [2, Т.5, с. 421].

*Він спробував було погладити її по голові, але Манюня клацнула гострими зубками: не займай. Що за **телячі ніжності**? Ми ж білки, а не корови! [1, с. 23].*

Негативні емоції – це ті емоції, які можуть впливати на настрої людських почуттів і виражатися гнівом, розчаруванням, агресією, страхом, смутком, відчаєм, божевіллям тощо.

Відчай – це зневіра в краще майбуття.

Божевілля – це спектр індивідуальних і групових типів поведінки, що характеризується певними ненормальними психічними або поведінковими моделями та є невиліковним психічним розладом. У повісті „День усіх білок” ми зафіксували такі *ФО*, що передають **негативні емоції**:

– **впадати у відчай** (піддаватися почуттю сильного душевного болю, безвихідності, безнадійності) [2, Т.1, с. 659].

*Бабуся-Білка, що жила з Соснового краю лісу, **впадала** з цього приводу у справжній **відчай**. Вона, попри поважний вік, після того, як всі її вмовляння захвати хоч трошечки добавки в Бітті виявлялися марними, починала зі швидкістю реактивного літака ганяти за внучкою з ложкою... [1, с. 8];*

– **втратити розум** (збожеволіти) [2, Т.8, с. 838].

*– До того ж дядькові подружки, Люця і Ляля (кумедно однакові, як усі ті, хто сліпо слідує моді), **втрачали розум** як відблиску золотого зуба, так і від жесту, яким Мачо-Білк поправляв свою кепку [1, с. 14].*

Психічні (психологічні) стани – мінливі стани людини, які описують у термінах психології. Як правило, емоційно насичені реакції виникають під впливом життєвих обставин, стану здоров'я, ряду інших факторів. Це означає, що їх неможливо сприйняти за допомогою органів відчуттів та дослідити методами природничих наук. Серед психологічних станів згадуються: емоції, увага, тривожність, задоволення-незадоволення, втома та інші.

Відчуття незадоволення автор передає в повісті за допомогою таких ФО:

– **явно не в собі** (почувати себе незручно, невпевнено, сором'язливо) [2, Т.9, с. 432].

– *Кучерявчик вигукнув так голосно, як тільки міг:*

– *Білка, білка!*

– *І білка ця явно не в собі...* [1, с.36];

– **недалекі люди** (розумово обмежені, дурні, недалекого розуму люди) [2, Т.4, с. 566].

– *Але ж як мислять недалекі люди?* [1, с. 48].

Індивідуально-авторські ФО:

– **добрий день** (незадоволення) [2, Т.2, с. 243].

– *Добрий день! – чемно вимовив Кучерявчик, а Летяга насупилася. – Точно що уж „добрий день”. Ви єцьо кто?* [1, с. 62].

Таким чином, нами представлені ФО, які ми розподілили на дві групи, що характеризують психологічний стан людини: із позитивними та негативними емоціями. За підрахунками, переважають фразеологічні одиниці з негативними емоціями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпа Ірена. День усіх білок. Видавництво 21, Чорні Вівці, 2017. 95 с.
2. Словник української мови: в 11 т. К.: Наук. думка, 1970 – 1980.

Чуб Я. О.,

учениця групи Л-11А

Наукового ліцею „Політ“

при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради

Науковий керівник: Кулікова Т. В.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини

Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради,

м. Кременчук

НАУКОВО-ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ ОДИНИЦІ В ЕТНОЛІНГВІСТИЧНОМУ АСПЕКТІ

Сучасне мовознавство орієнтується на вивчення мови, що виступає „не тільки і не стільки як засіб спілкування, а як певна система думок і почуттів, як спосіб мислення і сприйняття, певне бачення світу, що завжди втілює в собі своєрідність цілого народу, і як першорядний чинник, котрий формує й визначає національний характер“ [2, с. 71]. Кожна мова як давня знакова система засвідчує нерозривну єдність з етнокультурою. Внутрішня форма фразем мотивується екстралінгвістичними факторами, що мають зв'язок (як прозорий, так і затемнений) із господарчою діяльністю, умовами життя народу, з духовною культурою, із фольклором.

Мовна картина світу є вербалізацією накопиченого досвіду певної лінгвокультурної спільноти. О. Селіванова визначає мовну картину світу як представлення предметів, явищ, фактів, ситуацій дійсності, ціннісних орієнтирів, життєвих стратегій і сценаріїв поведінки в мовних знаках, категоріях, явищах мовлення, що є семіотичним результатом концептуальної репрезентації дійсності в етносвідомості [4, с. 365]. Поняття мовна картина світу перетинається з поняттям національно-мовна картина світу, що дефінується як „виражене етносом засобами певної мови світовідчуття і світорозуміння, вербалізована інтерпретація мовним соціумом навколишнього світу і себе самого в цьому світі“ [1, с. 29].

Слово фразеологія (гр. *phrasis* – вислів, зворот мови, *logos* – поняття, вчення) в сучасній науці про мову вживається у двох значеннях: 1) розділ мовознавства, що вивчає усталені вирази, звороти мови, і 2) сукупність стійких зворотів мови, фразеологічних одиниць, властивих певній мові.

У ХХ ст. українські мовознавці почали розробляти різні аспекти фразеологічної дисципліни. Семантику фразеологізмів вивчали Б. Лаврін, Л. Булаховський, Л. Авксентьев, М. Алефіренко, Ю. Прадід, Л. Юрчук. Стилiстичний аспект цікавив Д. Баранника, Г. Їжакевича, Р. Зорівчак, І. Гнатюк, В. Калашника, В. Коптілова. Історія становлення й етимологія ФО були в центрі уваги О. Горбача, М. Демського, А. Івченка, Л. Коломієць, Ф. Медведєва, В. Мокієнка, Л. Скрипник, Я. Скрипчика, Ю. Шевельова, О. Юрченка. У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. активізуються психокогнітивний та культурний аспекти у вивченні української фразеології (О. Селіванова, Л. Савченко, О. Левченко). Живе сучасне українське мовлення відображено в фразеологічних зібраннях В. Білоноженко, Я. Головацького, М. Коломійця, М. Наконечного, І. Виргана, Г. Удовиченка, В. Ужченка, В. Чабаненка. Помітно

активізуються дисертаційні дослідження різних аспектів української фразеології як літературної: місце фразеології в системі мови (Я. Баран), фраземіка в системі ідеостилу (Ю. Кохан, Л. Щербачук), фразеологічна ідеографія (Л. Савченко, Ю. Прадід), фразеологізовані речення (М. Личук), фразеологія як вираження національного менталітету й джерело народознавства (О. Майборода, Л. Савченко, О. Назаренко), модифікація ФО (Л. Давиденко), фразеологічні інновації (А. Смерчко, В. Стишов), системні відношення компонентів ФО (А. Архангельська, Н. Бобух), компоненти у складі ФО (О. Каракуця, О. Куцик, Ю. Мороз, Н. Пасік, М. Філон), семантика й динаміка окремих тематичних груп (Д. Ужченко) та ін.

У контексті якісно нового рівня дослідження національних традицій, генетичної пам'яті й культурного досвіду поколінь дуже актуальною стає проблема переосмислення функціонування і розвитку національного мистецтва, чільне місце в якому належить фразеології як динамічній формі творчої енергії кожного народу. Фразеологічні одиниці створювалися у віках, переходили від покоління до покоління, з однієї місцевості в іншу, відточувалися і прийняли ту форму, яка відповідає їх змісту. Фразеологізми є невичерпним інформаційним джерелом, семіотичним феноменом, який зберігає й транслює наступним поколінням стереотипні уявлення етносу, яскраво репрезентуючи повсякденно-емпіричний, історичний і культурний досвід людства, що знайшли свій прояв у міфах, традиціях, обрядах і віруваннях.

Необхідно зауважити, що лінгвокультурологічне дослідження за своєю природою зумовлює зіставний аналіз мовних явищ, бо його метою є вивчення способів, за допомогою яких зберігаються й транслюються одиниці різних культур. Кожна мова по-своєму неповторно виражає сутність комунікації взагалі, у концептосфері кожного народу є чимало того, що створене в уяві, і що має яскраву національну специфіку.

Лексеми – компоненти фразеологічних одиниць, як і самі фразеологічні одиниці всім своїм складом, вербалізують національне світобачення, світосприйняття й світорозуміння певної мовної спільноти, виступають як мовні експоненти культурного контексту.

Культурно-національна специфіка чітко відображається у фразеологічних одиницях, тому при їх вивченні необхідно „осягнути живі культурно-значимі смисли одиниць фразеології, у яких проявляється володіння культурно-мовною компетенцією“ [3, с. 482]. Аналізуючи висновки науковців про те, що культура завжди національна, індивідуально-народна, можна виділити етнокомпонент змістової культури концепту – одиниці пам'яті, що містить сукупність знань про об'єкт пізнання.

Таким чином, аналізуючи функції та можливості культурно маркованих фразеологічних одиниць можемо стверджувати, що більшість із них у своїй структурі містять етноконцепт, який у конкретному словосполученні передає інформаційне навантаження, найточніше та найглибше висвітлює ту чи іншу ситуацію, традицію, повір'я чи вірування.

Отже, фразеологізми є специфічними мовними формулами, картинами світу із закодованою інформацією про минуле наших предків, їхній спосіб життя, сприйняття світу та оцінку всього суцього. Вони акумулюють культурні потенції народу, тільки йому притаманним способом маніфестують дух і неповторність ментальності нації. Фразеологічні одиниці ввібрали історичні події й соціальне життя, вражають точністю асоціацій між природою, звичайними життєвими фактами і людською поведінкою.

У сфері фразеології також чітко простежуються явища етномовної специфіки. Це те, що визначає лексичну та граматичну своєрідність кожної національної мови, що є в конкретній мові й чого немає в інших мовах, це знаки етнічного мовного коду, зорієнтовані на звичаї, побут і менталітет носія мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. К. : Логос, 2004. 282 с.
2. Кочерган М. Зміст і принципи контрактивної лексикології. *Мовознавство*. 1996. № 1. С. 71– 74.
3. Савченко Л. В. Етноконцепти анімічних вірувань українців про уособлення хвороб та їх відображення у фразеології. *Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника : Філологія*. Івано-Франківськ, 2007. Вип. № 15 – 18. С. 482 – 486.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К., 2006. 716 с.

Горюха В. А.,
учениця II класу
*Наукового ліцею „Політ” при Кременчуцькій
гуманітарно-технологічній академії імені А.С. Макаренка
м. Кременчук*
*Науковий керівник: Лисенко Т. І.,
викладач інформатики Обласного коледжу „Кременчуцька
гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка”
м. Кременчук*

ВИКОРИСТАННЯ ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В НАВЧАННІ

Одним з актуальних підходів до навчання є використання доповненої реальності (Augmented Reality, AR). Це технологія інтерактивної візуалізації, яка доповнює зображення з оточуючого середовища віртуальними елементами. Її суть полягає в тому, що при наведенні вебкамери на тригер доповненої реальності відкривається інтерактивний контент, і користувач бачить віртуальний 3D-об'єкт, з яким можна контактувати.

Серед переваг AR в освітній галузі відзначають здатність підвищувати мотивацію, емоційне сприйняття учнями навчального змісту. Так, Ткачук В.В. [3] розглядає використання доповненої реальності як засобу реалізації дистанційного навчання в умовах карантину. Гончарова Н.О. [1] визначає переваги та недоліки використання елементів доповненої реальності при роботі з підручниками. Климнюк В.Є. [2] висвітлює основні напрямки впливу віртуальної реальності на методологію вищої освіти, що може призвести до розширення видів навчальної діяльності, виникненню нових організаційних форм, видів і методів навчання. У той же час, у науковій літературі недостатньо розкрито питання використання додатків з доповненою реальністю під час ознайомлення з будовою комп'ютера.

Початково головною сферою застосування доповненої реальності була сфера розваг, але з часом вона почала з'являтися у більш серйозних сферах діяльності. Наразі елементи доповненої реальності задіяні у таких галузях як торгівля, у тому числі в Інтернеті, медицина, освіта, військові технології, ремонтні служби, авіація, експлуатація автомобілів, служби безпеки, транспортні компанії, архітектура та будівництво, диспетчерські служби, поліграфія та ін. Здебільшого елементи AR використовуються для візуалізації та деталізації форм, об'єктів, ландшафтів, як довідкові матеріали, система навігації або як інтерфейси взаємодії між навколишнім світом, технічним засобом і людиною тощо.

Виділяють дві основні технології побудови доповненої реальності: на основі маркера та на основі координат місця розташування користувача. Маркер – це об'єкт у навколишньому просторі, який сприймається та ідентифікується спеціальним програмним забезпеченням для подальшого відтворення на його основі віртуальних об'єктів.

В освітній галузі за останні роки були створені додатки з AR для вивчення біології, анатомії, хімії, астрономії такі, як „Animals 4D” „Anatomy 4D+” „Planets 4D” „Elements 4D+” тощо. У цих додатках AR можна не лише переглядати 3D моделі, а й відкривати потрібні для ознайомлення з вибраними об'єктами відео, аудіо записи, документи, що дозволяє отримувати інформацію зручним для кожного учня способом.

У той же час, залишається потреба у створенні навчальних додатків з доповненою реальністю, оскільки це може зменшити витрати на придбання навчального обладнання, спростити проведення експериментів, лабораторних досліджень, виконання навчальних проєктів. Актуальною залишається також розробка мобільних додатків на підтримку вивчення комп'ютерних наук, у тому числі для ознайомлення з будовою пристроїв комп'ютера.

Нами було розроблено мобільний додаток з доповненою реальністю „Learning with AR”, призначений для ознайомлення з компонентами комп'ютера під час вивчення теми „Кодування даних та апаратне забезпечення” в курсі інформатики 8 класу.

Згідно з програмою при вивченні цієї теми учні повинні ознайомитись з основними складовими персонального комп'ютера: процесором, пристроями пам'яті, введення та виведення даних, мультимедійними пристроями; мати уявлення про взаємодію складових обчислювальних пристроїв, описувати їхні основні характеристики; уміти вибирати складові комп'ютера під потребу.

Мобільний додаток „Learning with AR” було створено для забезпечення названих вимог програми. У ньому реалізовані такі можливості:

- демонстрація окремих складових комп'ютера з можливістю наближення та повороту їх моделей для детального ознайомлення: блока живлення, материнської плати, відеокарти, жорсткого диску, процесору, ОЗП та ін.;

- можливість ознайомитися з кожним компонентом комп'ютера за допомогою аудіо супроводу або текстового матеріалу;

- можливість пройти тестування для закріплення та самоперевірки знань.

При запуску додатку відкривається його головне вікно, у якому відбувається вибір режиму роботи:

- „Вивчення ПК в AR” – можливість ознайомитися з компонентами комп'ютера у доповненій реальності;

- „Перевірка знань” – режим закріплення та перевірки.

Після вибору режиму „Вивчення ПК в AR” вмикається камера пристрою і відкривається вікно з меню, у якому можна вибрати складову комп'ютера для ознайомлення. Після вибору компонента при наведенні камери пристрою на графічний маркер на екрані з'являється віртуальний 3D-об'єкт (рис. 1).

Рис. 1. Вигляд додатка з відображенням моделі процесора

Віртуальний об'єкт можна наближувати та віддаляти, обертати, змінювати його положення в просторі (при цьому змінюється його освітлення). Також є можливість увімкнути аудіо запис з поясненням призначення вибраного пристрою або текст можна прочитати самостійно на екрані.

У режимі „Перевірка знань” можна здійснити самоперевірку отриманих знань або пройти контрольне тестування (рис. 2).

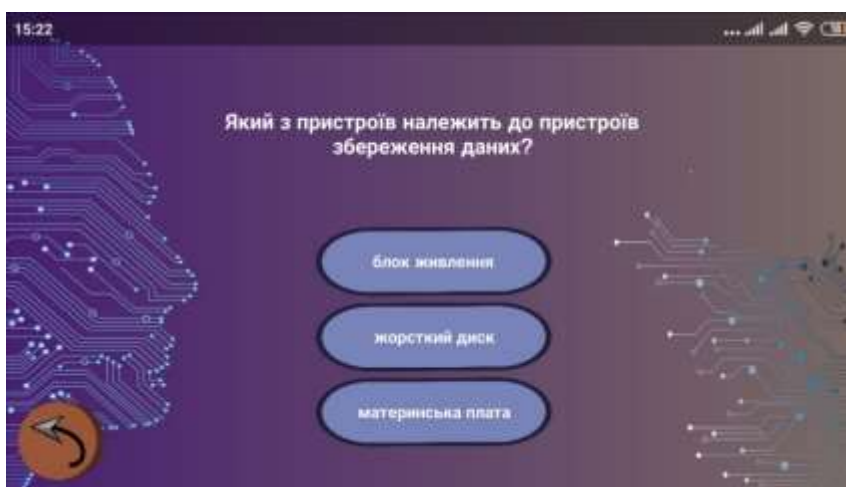

Рис. 2. Виведення запитання в режимі „Перевірка знань”

Для розробки мобільного додатку з елементами доповненої реальності використані вільно доступні програмні засоби, що реалізують основні структурні компоненти додатку: бібліотеку Vuforia для створення доповненої реальності з алгоритмами комп'ютерного зору; середовище розробки мобільного додатку Unity, яке забезпечує інтерактивну взаємодію з віртуальними об'єктами; набір 3D-моделей, які проєктуються на зображення реальних об'єктів з оточуючого світу. 3D-моделі отримані з безкоштовних Інтернет-ресурсів Sketchfab (<https://sketchfab.com/feed>) та TurboSquid (<https://www.turbosquid.com>).

Проект створено як електронний додаток до підручника „Інформатика. 8 клас” авторського колективу Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.

Створений додаток „Learning With AR” пройшов апробацію у ході вивчення в курсі інформатики теми „Апаратне забезпечення” учнями 8-х класів Наукового ліцею „Політ” при Кременчуцькій гуманітарно-технологічній академії імені А.С.Макаренка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарова Н.О. Доповнена реальність в сучасних засобах навчання // Проблеми сучасного підручника: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 14 травня 2019 р. Київ. Педагогічна думка, 2019. С. 37-38.
2. Климнюк В. Є. Віртуальна реальність в освітньому процесі / В. Є. Климнюк // Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. 2018. №2. С.207-212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZKhUPS_2018_2_30
3. Ткачук В.В. Доповнена реальність як засіб реалізації дистанційного навчання в умовах карантину / В. В. Ткачук, Ю. В. Єчкало, А. С. Тарадуда, І. П. Стеблівець // Освітній дискурс : збірник наукових праць / Голов. ред. О. П. Кивлюк. Київ. ТОВ "Науково-інформаційне агентство "Наука-технології-інформація", 2020. Вип. 22 (4). С. 43-53.

Сукачов О.В.,

*доцент кафедри початкової освіти, філології,
гуманітарних дисциплін та інформатики
Обласного коледжу "Кременчуцька
гуманітарно-технологічна
академія імені А.С.Макаренка"
Полтавської обласної ради*

З ДОСВІДУ РОБОТИ З УЧНЯМИ–ЧЛЕНАМИ МАН УКРАЇНИ

Мала академія наук (МАН) України - середовище для обдарованих учнів, які цікавляться досягненнями науки і самі прагнуть щось взнати і дослідити нове [1,2]. Участь учнів в діяльності МАН призводить до їх інтелектуального і творчого розвитку, дозволяє їм визначитися з напрямком їхніх подальших інтересів, часто з майбутньою професією. Діяльність МАН спрямована на виявлення, розвиток і підтримку обдарованих, здібних до науки учнів. Найкращий спосіб мотивувати учнів до поглиблення своїх знань в якійсь галузі наукових досліджень – це наукові конкурси, олімпіади. Можна розповідати учням, що якщо гарно вчитися, тоді щось з тебе вийде, чогось досягнеш років за 10-20. Але потрібно дати їм стимул: чому потрібно цим займатись, для чого

це? Якщо учень демонструє досягнення в конкурсах, отримує хоч якісь досягнення, їхні однокласники вже звертають на це увагу, зацікавляються, дехто й собі захоче взяти участь наступного разу в якомусь конкурсі.

Конкурс-захист науково-дослідницьких проектів Малої академії наук [3] – щорічна можливість для юних дослідників з усієї України стартувати в науці, це всеукраїнське змагання учнів 9–11 класів, які є членами МАН. Конкурс проходить у 3 етапи, на кожному з яких учасники презентують результати своїх наукових досліджень, а журі їх оцінює. Тут вони випробовують себе в ролі учених-початківців: показують результати наукових досліджень, які вони виконали під керівництвом досвідчених учених, педагогів.

Більше 25 років мені довелося бути головою журі відділення фізики та астрономії першого міського етапу в м.Кременчуці, а також керівником науково-дослідницьких проектів учнів з різних шкіл міста. У якості голови журі можу зробити деякі висновки, що інтереси учнів за ці роки дещо змінилася. Ще 15 років тому в першому етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких проектів на відділенні фізики та астрономії (експериментальна, теоретична фізика, астрономія) приймала участь велика кількість (20-30) учасників. Було багато цікавих досліджень, учні демонстрували справжню обізнаність з предмету досліджень, показували досягнення на 2 і 3 етапах конкурсу-захисту. На жаль, в останнє 10-річчя цікавість до фізичних досліджень з боку учнів шкіл зменшилась. Тепер багато учасників приймають участь у конкурсі на відділенні комп'ютерних наук, є ще достатньо учасників на відділенні технічних наук. В останні роки в конкурсі-захисті учнівських проектів на відділенні фізики та астрономії приймає участь усього від 4 до 6 учасників. Можливо, це пов'язано із загальним занепадом викладання дисципліни фізики в школах нашої країни, нестачею вчителів фізики в школах, відсутністю конкурсу в педагогічні університети на фізичні факультети. Результати зовнішнього незалежного оцінювання з фізики теж залишають бажати кращого. Навіть серед тих випускників, хто вибрав фізику для виконання ЗНО, досить великий відсоток не може набрати мінімальні бали.

Увесь цей час мені, як керівнику учнівських проектів, було цікаво співпрацювати з учнями з різних шкіл міста, які виявили цікавість до наукових фізичних досліджень. Зрозуміло, що тематику досліджень у більшості випадків пропонує керівник. Часто вона була пов'язана з науковою тематикою кафедри фізики Кременчуцького національного університету імені М. Остроградського, де я працював у свій час. Завжди можна було знайти тему проекту, придатну для самостійного опрацювання учнем, який з цікавістю приймав участь в експериментах, в обробці експериментальних даних, опрацюванні необхідної наукової літератури. Були учні, які виконували теоретичні дослідження з

фізичної тематики, що інколи потребувало знань і розуміння деяких розділів вищої математики. Деякі учні самі пропонували тему можливих досліджень після попереднього опрацювання літератури та інтернет-джерел інформації за обраною темою. Тобто тематика учнівських проектів була дуже різноманітною і залежала насамперед від наукових інтересів самих учнів. Комусь більше подобалось щось виконувати руками, приймати участь в експериментах, а комусь працювати з теоретичними формулами або "зазирнути за обрій" Галактики в своєму проекті з астрономії.

Якщо перший етап накопичення результатів наукових досліджень проходив успішно, учню потрібно було навчитися оформлювати результати досліджень згідно з вимогами до дослідницьких робіт МАН [3]. Потрібно правильно структурувати роботу, чітко визначити мету, об'єкт і предмет, завдання та методи дослідження, відмінності та переваги запропонованих підходів і результатів, написати анотацію, мотиваційного листа, підготувати ілюстративний матеріал та бібліографію. На даному етапі велику роль відіграє науковий керівник учня, який вже має великий досвід оформлення результатів науково-дослідницької роботи. В останні роки, коли конкурс-захист науково-дослідницьких робіт проходить онлайн, потрібно також підготувати постер – вертикально розміщений плакат формату А0. У багатьох учнів це були перші сходинки практичного усвідомлення, як відбувається процес наукових досліджень та оформлення їх результатів. Інколи результати дослідницьких проектів учнів могли втілюватися в перші наукові публікації [4]. Перед захистом проектів на першому етапі учні спочатку доповідали результати своїх дослідницьких робіт в своїх школах, де їх заслуховували інші учні і вчителі. На першому міському етапі конкурсу-захисту учні отримували інколи перший досвід публічного виступу перед аудиторією, вчилися відповідати на поставлені питання і задавати питання іншим доповідачам.

У деяких випускників участь в конкурсах-захистах науково-дослідницьких проектів Малої академії наук на відділенні фізики і астрономії впливала й на вибір майбутньої професії, оскільки вони вступали до університетів на фізичні спеціальності. Є й такі колишні члени МАН, які вже закінчили аспірантуру, захистили дисертації на наукову ступінь "доктора філософії" і працюють за обраним фахом в науково-дослідних установах.

Дещо обнадіює те, що навіть в останні роки все одно є учні, які виявляють цікавість до досліджень в галузі фізики та астрономії. Велика заслуга в тому, що знаходяться такі учні, насамперед, керівників наукових проектів – небайдужих вчителів фізики міських 4, 5, 11, 25, 30 ліцеїв, обласного ліцею "Політ" та заступників директорів ліцеїв з наукової роботи, які виявляють цих

учнів та знаходять наукових керівників для них, наприклад, серед науковців Кременчуцького національного університету імені М. Остроградського.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національний центр "Мала академія наук України" (МАН). URL:<https://mon.gov.ua/ua/osvita/rozashkilna-osvita/derzhavni-centri-rozashkilnoyi-osviti/mala-akademiya-nauk-ukrayini>.
2. М.А.Н.платформа. URL: <https://platform.man.gov.ua/media?category=МАНівське>.
3. Конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН. URL: <https://man.gov.ua/contests/olympiad/konkurs-zahist-naukovo-doslidnitskih-robit-uchniv-chleniv-man>.
4. Сараненко А.М., Сукачов О.В. Оцінка фізичних властивостей плазми зірок різних спектральних класів: м-ли Міжнар. наук. конф., "Теоретичні і практичні наукові новації", м. Краків, 29-31 січня 2013 р. Краків, 2013. Секція 2. Астрономія. С. 9-11.

Маковецька В.В.,

учениця групи Л-10А Наукового ліцею "Політ" при Обласному коледжі "Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка" Полтавської обласної ради м. Кременчук

Науковий керівник: Караганова О.А.,

викладач-методист суспільних та економічних дисциплін Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

ІСТОРИЧНА СПАДКОВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СИМВОЛІКИ ПЕРІОДУ КОЗАЦТВА ТА ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ ПОЧАТКУ ХХ СТ. У ЗНАКАХ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ЧАСТИН ЗСУ НА ПОЛТАВЩИНІ

Статтю присвячено вивченню історичних символів у знаках розрізнення періоду Визвольних змагань початку ХХ століття та сучасності, порівнянню символів, які використовувалися в ці періоди, та дослідженню спадкоємності й контексту їх використання.

У роботі описано процес формування знаків розрізнення української армії під час Української революції та на сучасному етапі. З'ясовано, які було запроваджено знаки розрізнення в армії УНР часів Центральної Ради, Директорії та Української Держави гетьмана П. Скоропадського та які історичні

символи знайшли в них своє відображення. Встановлено, що у виборі символів для розрізнення родів військ ЗСУ широко використовувалися історичні символи як періоду козацтва, так і часів Визвольної боротьби України за свою незалежність у 1917-1921 роках. Детально описано, які саме історичні символи були використані на знаках розрізнення військових підрозділів Полтавщини. З'ясовано, що в основу символіки цих військових частин покладено територіальний або регіональний принцип, а також широке використання національних та геральдичних традицій тієї чи іншої місцевості. Розкрито специфіку зображення та значення цих символів в оригіналі та знаках розрізнення.

Ключові слова: військова символіка, Збройні сили України, знаки розрізнення, нарукавні знаки, кокарда, тризуб, булава, шабля, меч.

Актуальність дослідження історичної символіки військових частин Збройних сил України, по-перше, обумовлена фактом віддаленості від першоджерел, що з часом позбавляє нас об'єктивної і достовірної інформації. По-друге, сьогодні в умовах російсько-української війни ЗСУ, як ніколи за роки незалежності, мають всенародну підтримку та довіру, адже за соціологічними даними Центру Разумкова армії довіряють 96% українців. Українська армія – це наша гордість, сила, гарант нашого виживання та надія на перемогу над ворогом. У зв'язку з цим, ми хочемо показати, що сучасна українська армія є достойною наступницею національно-історичних символів та традицій попередніх військових формацій, що знайшло відображення в її емблематиці.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у постановці та розробці актуальної теми, яка малодосліджена через формування нових військових частин та впровадження нової емблематики ЗСУ, а також через постійну роботу над удосконаленням вже існуючої емблематики.

Використання історичних та традиційних символів окремих регіонів України є одним із принципів формування знаків розрізнення сучасної української армії. Полтавська область та частини, місцем дислокації яких вона є, підпорядковані Оперативному командуванню „Північ” та безпосередньо командуванню Сухопутних військ ЗСУ.

Ми аналізували символіку таких військових частин:

- 107-а реактивна артилерійська бригада;
- ОК „Північ”;
- 46-а окрема десантно-штурмова бригада;
- 831-а бригада тактичної авіації;
- 18-а окрема бригада армійської авіації;
- 116-а бригада територіальної оборони

Нами досліджено, що такі історичні символи доби козацтва, як тризуб, булава, шабля і меч, козацький хрест знайшли відображення як у символіці військ УНР, так і в сучасних знаках розрізнення ЗСУ.

На відміну від історичних прототипів, тризуби нашиваються не на рукав, а розміщуються на знаку у вигляді британського геральдичного щита. У колористиці тризубів теж простежується історична спадковість із періоду Української революції: малиновий із білим кантом – для Міністерства оборони України; чорний із білим кантом – для генерального штабу; блакитний – для піхоти; чорний – для інженерних військ тощо. Окрім того, зображення тризуба можна побачити на кокардах, гудзиках, беретних знаках [1, с. 68]

Інший символ, який використовується в символіці ЗСУ та використовувався в армії УНР, – булава. Булава – символ влади в окремих народів та країнах, що походить від бойової булави. Булава була символом влади кошового отамана на Запорізькій Січі та Гетьманщині, пізніше використовувалася як символ влади гетьманом П. Скоропадським [2, с. 157]. Ця традиція зберіглася і сьогодні, адже булава – символ влади Президента України. А ще вона є елементом беретного знаку президентського полку.

У часи УНР дві схрещені шаблі стали символом такого роду військ, як кіннота. Така шабля являє собою французький тип кавалерійської шаблі початку ХХ століття. У той же час при формуванні символіки військових частин сучасної України в цілому та тих, які базуються в Полтавській області, використовують символіку козацьких шабель. Мова йде про кашкетні знаки ЗСУ, нарукавні знаки та емблеми бригад територіальної оборони. Зокрема, знак Полтавської 116-ї бригади територіальної оборони містить козацькі шаблі, за класифікацією, наведеною Д. Тоїчкіним, походженням від угорсько-польської шаблі ІІІ типу [3, с. 257].

Наступний історичний символ – меч. Власне каролінзький меч, який був характерний для княжого періоду, у символіці частин Полтавщини не знайшов відображення. Ми ж говоримо про використання меча західноєвропейського типу, який асоціюється з лицарством. На це вказують дослідження Д. Тоїчкіна [4, с. 43].

Підсумовуючи проведені дослідження, ми можемо зробити такі висновки.

Становлення сучасної системи військових символів являло собою складний процес змін, який охоплював усі її складові: від бойових прапорів до нарукавних знаків. Поступово відбувався процес відродження історичних, національних, регіональних традицій, символів та знаків. Про це свідчить використання історичної символіки часів козацтва та Визвольних змагань початку ХХ століття.

Знаки розрізнення базуються на історичних символах, які використовувалися в згадані періоди, та є відображенням історичних знаків України загалом та військових зокрема. Що стосується останніх, то мова йде про такі історичні елементи у знаках розрізнення періоду Української чотирипроменевої зірки, шеврони, галуни, „плетінки” та „зубчатки”, що є одним із проявів історичної спадковості.

Основні історичні символи, які можна розглядати і як історичні знаки України, що використовувались у системі знаків розрізнення періоду Визвольних змагань та на сучасному етапі, беруть свої початки ще з доби козацтва. Мова йде про тризуб, булаву, шаблю, меч, козацький хрест. Це ще один прояв історичної спадковості.

Одні символи зберегли свою історичну ідентичність, зокрема тризуб як символ української державності, який був знаком княжої держави Володимира Великого. Булава (пірнач) – символ влади гетьмана, отаманів, а в подальшому командирів та офіцерів вищих рангів. Козацький хрест як символ жертвності та готовності принести себе в жертву задля захисту своєї Батьківщини.

У той же час інші символи дещо змінили своє значення завдяки модернізації озброєння. Так шабля, яка позначала на початку ХХ століття належність до кінноти і використовувалась як зброя, стала загальновійськовим символом та показує звитяжність війська в боротьбі за свій народ незалежно від роду військ.

Важливим нововведенням стало використання місцевих знаків та гербів для емблематики частин, які базуються в певних регіонах, що також говорить про історичну спадковість уже на регіональному рівні.

Це нововведення має підкреслити територіальну належність військової частини чи підрозділу та відобразити національний колорит місцевості, і тим самим укріпити взаємозв'язок між населенням регіонів та ЗСУ. Тому в нашій області широко використовується символіка, яка асоціюється саме з Полтавщиною, – герби та прапори полків у знаках військових частин, козацький хрест тощо.

Наробки можуть бути застосовані при вивченні як історії України, так й історії Полтавщини, проведенні виховних заходів національно-патріотичного та краєзнавчого характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Непота І. В. Знаки розрізнення військових звань Збройних Сил України у хронології розвитку військової символіки. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: історичні науки.* 2020. Том 31 (70). С. 66-70

2. Савчук Ю. К. Булава. *Енциклопедія історії України у 10 т.* / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ. Наукова думка, 2003. Т. 1. 688 с
3. Тоїчкін Д. В. Козацька шабля XVII–XVIII ст.: історико-зброєзнавче дослідження. Київ. Стилос, 2007. 368 с.
4. Тоїчкін Д.В. Середньовічний меч як традиційна ознака військово-рицарського у на українських землях. *Військово-історичний альманах*. 2013. Ч. 1-2 (25-26). С. 38-47

*Науковий керівник: Каменський В.Г.,
учитель основ правознавства
Наукового ліцею “Політ” при
Обласному коледжі “Кременчуцька
гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради,
учитель-методист,
м. Кременчук*
Ткачук К.А.,
*студент групи ПО-12
Обласного коледжу “Кременчуцька
гуманітарно-технологічна
академія імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*

СОЦІАЛЬНО-ЗАХИСНІ ВІДНОСИНИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ НА ПОЛТАВЩИНІ

Кожна людина має право на повноцінне та щасливе життя.

Проблема захисту та відновлення прав внутрішньо переміщених осіб є прямим наслідком агресії Росії проти незалежної України. Результатами анексії Росією Криму та воєнного конфлікту на Донбасі, а тепер і повномасштабного вторгнення РФ, стали не тільки загибель десятків тисяч людей, а й поява внутрішньої вимушеної міграції.

І хоча влада сприяє повноцінному забезпеченню внутрішньо переміщених осіб, більшість із них не до кінця розуміють обсяги матеріальної, соціально-побутової, медичної та психологічної допомоги, яку вони можуть отримати на місцях свого тимчасового перебування. До того, існує частка громадян, які вважають внутрішньо переміщених осіб обмеженими у своїх можливостях та правах, результатом чого є виникнення психологічних перепоп під час взаємодії з такими людьми.

Головною метою нашого дослідження є: знайти, проаналізувати, вивчити нормативно-правову базу з теми, дослідити як вона втілюється на практиці на

прикладі Обласного коледжу “Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка” Полтавської обласної ради. Знайти та запропонувати шляхи подолання цієї проблеми в даний час, проаналізувати особливості захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні та біженців у країнах Європи та ЄС.

Об'єктом дослідження є: соціально-захисні відносини в Україні та, безпосередньо, в Полтавській області щодо внутрішньо переміщених осіб. В свою чергу предметом - права та обов'язки внутрішньо переміщених осіб.

У процесі дослідження ми розв'язували наступні завдання:

1. Проаналізувати існуючі нормативно-законодавчі акти, науково-правову літературу та дані з різних джерел для з'ясування проблеми, пов'язаної із соціальним захистом внутрішньо переміщених осіб в Україні.

2. Розглянути світовий досвід захисту біженців.

3. Дослідити стан захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

4. Розглянути систему надання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам в Обласному коледжі “Кременчуцька гуманітарно-технологічна академії імені А.С Макаренка” Полтавської обласної ради та дослідити ставлення цього навчального закладу до людей, які є внутрішньо переміщеними особами.

5. З'ясувати шляхи вдосконалення соціального та психологічного захисту внутрішньо переміщених осіб на Полтавщині.

Базовими міжнародними нормативно-правовими актами є:

Загальна декларація про права людини та Конвенція ООН про статус біженців. Окремо в них закріплюються всі права людини, а остання, крім того, створює комплекс заходів, спрямований на запобігання дискримінації біженців.

Гарантом конвенції ООН про статус біженців є Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), яке сприяє укладанню та ратифікації міжнародних конвенцій про захист біженців, контролюючи їхнє застосування та пропонуючи поправки до них.

Україна після ратифікації конвенцій долучилася до кола демократичних країн, які поважають права та свободи своїх громадян і людей з інших держав та в разі непередбачуваних обставин готова ці права захистити.

Досвід країн Європи свідчить про те, що українські біженці не відрізняються від їхніх громадян та мають рівні права й обов'язки. Вони можуть розраховувати на тимчасовий притулок, соціальні виплати, матеріальну допомогу, працю, освіту, здобуття академічних стипендій тощо. Все це стимулює нашу державу приймати нові закони та вносити зміни до вже існуючих для ефективного розв'язання притання, яке виникло зі збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, такими законами є:

Конституція України (ст. 1,3,21,28,29,46), Закони України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”, “Про безоплатну правову допомогу”, постанови Кабінету Міністрів України: “Про облік внутрішньо переміщених осіб”, “Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам”.

Головним суб'єктом соціального захисту внутрішньо переміщених осіб України є держава. З початком повномасштабного вторгнення РФ питання належного забезпечення внутрішньо переміщених осіб стало дуже актуальним. Тому внутрішньо переміщені особи від 24 лютого 2022 року, яких станом на кінець лютого 2023 року в державі нараховується 4,8 млн., отримують щомісячні грошові виплати:

- 2 тисячі гривень для кожного, хто виїхав з районів активних бойових дій;
- 3 тисячі гривень батькам на кожну дитину, яка через воєнні дії була змушена виїхати в безпечніші регіони;
- 3 тисячі гривень особам з інвалідністю, які стали внутрішньо переміщеними особами.

Україна посилює співпрацю з міжнародними інститутами, які спеціалізуються на наданні допомоги внутрішньо переміщеним особам. Одним із таких є Управління верховного комісара ООН у справах біженців, що від 2014 року провадить активну діяльність, яка спрямована на забезпечення українських громадян, постраждалих від агресії РФ, необхідними засобами для їх більш-менш комфортного проживання на територіях, які стали їхнім тимчасовим домом.

Слід доповнити, що переселення з одного регіону в інший, з яким стикаються внутрішньо переміщені особи, завдає втрат не тільки їхньому матеріальному та соціально-побутовому положенню, їхньому фізичному здоров'ю, але й психологічному стану таких осіб. Держава та неурядові організації доклали значних зусиль для того, щоб у максимально короткі строки створити необхідну кількість установ та закладів з підтримки ментального здоров'я внутрішньо переміщених осіб.

Україна вживає всіх можливих заходів, передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення, захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких людей до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні.

Полтавщина від 24 лютого 2022 року стала одним із опорних пунктів внутрішньо переміщених осіб. За даними Полтавської ОДА в області зареєстровано 202 тис. внутрішньо переміщені особи з різних регіонів держави, що постраждали від воєнних дій, тому не дивно, що регіон є одним із лідерів по загальним обсягам допомоги таким особам. Вони, зокрема, можуть отримати наступну допомогу:

- тимчасовий прихисток у комунальних установах;
- фінансову та матеріальну допомогу від фонду “Карітас Полтава” соціально незахищеним верствам внутрішньо переміщених осіб;
- матеріальну та соціально-побутову допомогу від Товариства Червоного Хреста;
- продуктові набори від держави на кожного члена сім’ї;
- безкоштовну медичну та стоматологічну допомогу в деяких закладах області;
- безкоштовні заняття з малювання та естетичного виховання для дітей, які постраждали від воєнних дій.

Проблемою належного забезпечення внутрішньо переміщених осіб серйозно переймаються у Полтавській області. Впровадження різного роду допомоги та підтримки таких осіб має позитивний та дієвий результат, як і загалом по всій Україні. Створення центрів, організацій, ініціатив з допомоги внутрішньо переміщеним особам - пріоритет всієї держави і нашого регіону в цілому. Активно вирішуються питання з надання внутрішньо переміщеним особам належних умов життя та забезпечення їх всіма необхідними засобами.

Для проведення експериментальної частини роботи було відвідано стіни гуртожитку Обласного коледжу “Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради, в якому тимчасово проживає 125 внутрішньо переміщених осіб, з яких 43 дитини. Було з’ясовано, що такі люди забезпечені засобами гігієни, постільною білизною, електропобутовими приладами та за сприяння керівництва коледжу отримують гуманітарну допомогу від держави. Діти та їхні батьки мають можливість відвідувати центр відновлення “Повертаємо в життя”, що діє на базі гуртожитку. Мета центру - адаптація внутрішньо переміщених осіб до нових умов проживання, нормалізація їх психічного стану.

Було проведено анонімне опитування серед 30-ти студентів I-го курсу Обласного коледжу “Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради, результати якого свідчать, що більшість опитаних вважають внутрішньо переміщених осіб обмеженими у своїх можливостях та правах, у них виникають певні психологічні бар’єри під

час спілкування з такими людьми, однак вони підтримують та допомагають таким людям, що свідчить про позитивну тенденцію по відношенню до таких людей.

Європейський досвід захисту українських біженців, який ґрунтується на повазі, взаємодопомозі, підтримці, спонукає Україну збільшувати обсяги допомоги внутрішньо переміщеним особам. Ідея захисту внутрішньо переміщених осіб – не лише проблема держави чи волонтерів, це справа кожного з нас. Внутрішньо переміщені особи не відрізняються від інших громадян, вони не позбавлені певних прав і свобод, ми не повинні виявляти неприязні чи зверхнього ставлення до таких людей. Саме це потрібно пам'ятати під час створення демократичної, правової держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт. Полтавська обласна державна адміністрація. URL: <https://www.adm-pl.gov.ua/news/ministr-osviti-i-nauki-u-poltavi-povidomiv-pro-rozvitok-merezhi-speczakladiv-dlya-ditey-z-osobl> .
2. Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення. Агентство ООН у справах біженців (UNHCR). URL: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/IDPersons/GPUkrainian.pdf>.
3. Конвенція про статус біженців від 28 лип. 1951 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_011.
4. Кульчицький, Т.Р. (2017). Поняття та ознаки внутрішньо переміщених осіб в Україні. Адміністративне право і процес, 1(19), 51-57.
5. Турецька, Я.П. (2017). Співвідношення понять „біженець” та „внутрішньо переміщена особа”. Порівняльно аналітичне право, 5, 72–74.

Бевзюк М.С.,
*кандидат педагогічних наук,
директор комунальної установи
„Інклюзивно-ресурсний центр”
Уманської міської ради,
м. Умань*

ОСНОВНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ ВЗАЄМОДІЇ ВИХОВАТЕЛІВ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Сучасні дитячі дошкільні заклади стають відкритими для батьків, дітей і громадськості. Вони все більше уваги приділяють освіті та вихованню батьків, вважаючи це одним із принципово важливих чинників успішного розвитку і виховання дітей. Вплив дошкільних закладів на розвиток педагогічної культури батьків буде ефективним, якщо відповідатиме таким критеріям:

1. Спрямованість і адресованість. Даючи конкретні поради, рекомендації, педагоги повинні знати особливості конкретних сімей. Нерідко батьки самі звертаються до вихователів за педагогічними порадами, у тому числі з конкретними питаннями щодо власної дитини.

2. Оперативний зворотний зв'язок. Робота педагога з батьками має вибудовуватися на основі живого діалогу, в процесі якого він з'ясовує рівень сформованості педагогічних знань і навичок батьків, вносить за необхідності відповідні корективи.

3. Індивідуалізація педагогічного впливу. Працюючи з батьками, вихователь допомагає їм використовувати педагогічні знання не як абстрактні істини, а як керівництво до практичних виховних дій, спрямованих на конкретну дитину з її особливостями, перспективами вікового та індивідуального розвитку [1].

Форми роботи з батьками можуть бути колективними, індивідуальними, наочно-інформаційними. До колективних форм роботи належать батьківські збори (групові та загальні), на яких обговорюються проблеми життєдіяльності групи і дитячого садка; зустрічі з батьками; вечори запитань і відповідей; засідання „круглого столу” з дискусійних проблем; заняття-тренінги, покликані навчити батьків правильно організувати спілкування і спільну діяльність з дитиною; спільні з дітьми, батьками і вихователями свята і розваги; виставки спільних робіт батьків і дітей; дні відкритих дверей; навчального закладу для батьків; сімейні (домашні) педради, які проводять у батьків вдома; батьківські конференції.

Індивідуальні форми роботи охоплюють індивідуальні бесіди і консультації (проводять, як правило, вранці і ввечері, коли батьки приводять дитину в дитячий садок або забирають додому), відвідування дітей вдома; залучення батьків до життя дитячого садка (організаційно-господарська допомога вихователю: виготовлення іграшок, посібників, допомога у проведенні екскурсій, культпоходів тощо).

Найпоширенішими наочно-інформаційними формами роботи є виставки дитячих робіт; реклама книг, публікацій у періодиці, в системі Інтернет з проблем сімейного виховання.

Очікувану ефективність забезпечує раціональне поєднання різних форм роботи. Як свідчить досвід, у роботі з батьками слід уникати готових оцінних суджень про виховання, допомагати їм у виробленні вміння особисто спостерігати за власною дитиною, відкривати в ній нові якості й риси.

Часто педагоги свої міркування ілюструють записами розмов з дошкільниками, відео-фрагментами про різні види діяльності (дидактична,

театралізована гра, праця, зображувальна), фотографіями дітей, виставками їхніх робіт.

Актуалізації уваги батьків до проблем виховання дошкільників сприяють доручення їм виступити з конкретного питання на батьківських зборах; „домашні завдання” на спостережливість; участь батьків у роботі гуртків, проведенні ігор, занять, екскурсій з дітьми; допомога у проведенні рольових і ділових ігор.

Значного поширення набувають творчі форми роботи з батьками, в яких беруть участь діти, інші педагоги і співробітники дошкільного закладу. Часто батькам цікаво не тільки спостерігати за дитиною під час її взаємодії з дорослими не в домашніх умовах, а й самим виступити в новій ролі (театралізованій виставі, спортивному змаганні, конкурсі, засіданні дискусійного клубу).

Доцільно залучати до роботи не окремих, а всіх представників сім'ї, інших родичів, які мають стосунок до виховання дитини, а також налагодити дружні стосунки з іншими сім'ями, які небайдуже ставляться до розвитку і виховання своїх дітей.

У роботі дошкільного закладу з батьками істотне значення має спрямування педагогічної самоосвіти батьків, стимулювання прагнення і вміння поповнювати свої педагогічні знання і після вступу дитини до навчального закладу.

Форми взаємодії сім'ї та навчального закладу визначаються особливостями сім'ї і навчального закладу як соціальних інститутів і систем, що передбачає різноманітність форм, їх ієрархічність, динамічність, структурованість; особливостями дитини, якій потрібна допомога у реалізації права на освіту.

Вивчення теоретичних досліджень з питань взаємодії сім'ї та навчальних закладів дозволяє класифікувати форми взаємодії сім'ї та навчального закладу за такими ознаками:

- 1) за кількістю учасників (індивідуальні, групові, масові чи колективні);
- 2) за представництвом інтересів і прав дітей: кожен за свою дитину чи обрані батьки від імені інших захищають права групи дітей, навчального закладу в органах управління, органах державної влади;
- 3) ступенем активності та самостійності батьків: за провідною роллю педагога; за ініціативою окремих батьків; за ініціативою більшості батьків (батьківські комітети, асоціації);
- 4) за часом: одноразові, тимчасові, постійні;
- 5) за метою спрямовані: на навчальний та виховний процес; на господарську роботу; на забезпечення сприятливих умов для розвитку навчання

і виховання дитини, вдома; захист прав дітей у сім'ї та навчальному закладі [2].

Кількість залучених до взаємодій сімей визначається: особливостями дитини, її реальними навчальними можливостями, потребами, умовами життя, які визначають проблеми реалізації прав дитини; запитами сім'ї щодо допомоги у вихованні дітей, реалізації прав дитини; потребами педагогів у співпраці з батьками в інтересах дитини; державною освітньою політикою, яка зацікавлена в педагогічній взаємодії сім'ї та максимальній реалізації прав дитини.

Таким чином, форми роботи з батьками різноманітні, але мають певну систему: оскільки пріоритет у взаємодії сім'ї та навчального закладу – права і потреби дитини, то всі форми повинні бути спрямованими на те, щоб їх найкраще реалізувати.

Дослідження науковців і розуміння сутності взаємодії дозволяють виявити такі умови успішної взаємодії сім'ї та навчального закладу [1]:

- єдність навчального закладу і родини у вихованні дітей, що досягається тоді, коли колектив педагогів і батьків поєднує ясне розуміння цілей і завдань виховання;
- комплексний підхід до виховання як у навчальному закладі, так і в родині;
- органічний взаємозв'язок змісту виховання в навчальному закладі та родині;
- контакт навчального закладу і родини, що повинен бути не епізодичним, а постійним і систематичним;
- активна участь батьків у роботі навчального закладу; плановість системної роботи; сполучення і взаємодія колективних та індивідуальних форм роботи навчального закладу з родиною;
- чітке координування проведеної роботи і контроль за виконанням, як з боку навчального закладу, так і з боку родини;
- облік вікових і соціально-психологічних особливостей вихованців;
- індивідуальний підхід до кожного;
- підхід до питань взаємодії як до соціально-педагогічної проблеми;
- вивчення педагогічними колективами навчальних закладів впливу на дітей соціального середовища та умов життя сім'ї;
- організація навчального закладу як координуючого центру спільної діяльності з батьками з формування розвиненої особистості;
- виховання педагогічної культури населення через пропаганду педагогічних знань, педагогічної освіти і практичного залучення до участі у виховній роботі з дітьми батьків;
- спрямованість взаємодії на формування різних важливих сторін

особистості, на підготовку для суспільства громадянина, трудівника, сім'янина;

- стосунки в системі „вихователь-сім'я-дитина” повинні будуватись відповідно до вимог педагогічної етики, народної педагогіки, де родинне виховання є пріоритетним у формуванні особистості. Ця система успішно функціонує за умови взаємодовіри і доброзичливості в спілкуванні, якщо педагог глибоко вірить в успіх співробітництва з батьками учнів, веде постійну роботу з підвищення педагогічної культури батьків. Постійні контакти педагога з батьками необхідні для того, щоб одержати цінну інформацію про особливості здоров'я, характеру та інших особливих рис школярів; у разі відсутності таких контактів учителі мають труднощі в роботі, не можуть знайти до дітей правильного підходу [3];
- педагог повинен вивчати і враховувати родинно-виховні традиції сім'ї, серед яких такі:
  - а) між поколіннями: культ і честь роду, рідні, родинної злагоди, збереження родинних реліквій, авторитет батьків, піклування про дітей;
  - б) трудові: залучення до господарчих робіт, спільної праці, трудових династій;
  - в) оздоровчі: фізичні вправи, ігри, приготування страв, підбір практичного одягу, застосування народної медицини, народний гумор;
  - г) мовні: раціональне використання слова, говірки, етикетні;
  - д) побутові: родинні, весільні, поховальні, будівництва й обладнання житла, символіки хатніх умов, одягу;
  - е) мистецькі: пісенні, образотворчі, декоративно-ужиткові, фольклорні;
  - є) громадські: добросусідства, побратимства, опікунства дітей і молоді, об'єднань колективної взаємодопомоги [3].

Дослідження досвіду взаємодії сім'ї та ДНЗ в Україні розкривають такі напрямки роботи з батьками: батьківська просвіта, виявлення ролі сім'ї у вихованні дитини і врахування, підвищення цієї ролі навчальним закладом, залучення батьків до участі в навчально-виховному процесі, що дозволяє виявити недоліки, потреби взаємодії сім'ї та ДНЗ, умови успішної такої взаємодії.

Отже, взаємодія полягає у вивченні дитини через діагностику сім'ї і на цій основі удосконалення навчально-виховного процесу; вироблення єдиних вимог до дитини у сім'ї та ДНЗ та педагогічну просвіту батьків в інтересах розвитку дитини; через створення батьками і вихователями умов для реалізації дитиною своїх прав, задоволення потреб, що сприяє її вихованню й розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: монографія. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. 117 с.
2. Давидюк М. О. Методичні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія.* 2016. Вип. 48. С. 138–142.
3. Скворцова С. Професійна компетентність вчителя: зміст поняття. *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в умовах ВНЗ: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 8–9 жовтня 2009 р.).* Умань: ПП Жовтий, 2009. С. 22–25.

Максимович О. М.,
*аспірант кафедри професійної освіти та технологій
сільськогосподарського виробництва
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
м. Глухів*
Науковий керівник: Курок В. П.,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
*завідувач кафедри технологічної і професійної освіти
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
м. Глухів*

ІНКЛЮЗИВНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПРОФІЛЮ В КОЛЕДЖАХ

Інклюзивна освіта є важливою складовою розвитку суспільства, що дозволяє забезпечити рівні можливості для усіх учасників освітнього процесу, незалежно від їхніх особливостей та потреб. Нами було розглянуто інклюзивну підготовку майбутніх майстрів виробничого навчання автотранспортного профілю в коледжах.

Загальні засади інклюзивної освіти включають забезпечення рівних можливостей, адаптацію освітнього процесу до потреб кожного здобувача освіти, створення сприятливого середовища для навчання та розвитку, а також забезпечення підтримки та допомоги здобувачів студентів, що потребують додаткової уваги та догляду.

В контексті виробничого навчання автотранспортного профілю важливо забезпечити доступність до освітнього процесу для здобувачів освіти з різними особливостями та потребами. Для цього можуть бути використані різноманітні методи та засоби навчання, які дозволяють адаптувати процес до потреб

кожного студента. Наприклад, використання відео- та аудіоматеріалів, інтерактивних завдань, рольових ігор та ін.

Також важливо забезпечити студентам з особливими потребами доступ до технічних засобів та інфраструктури, яка дозволяє робити освітній процес більш доступним та зручним для них.

Для забезпечення інклюзивної підготовки майбутніх майстрів виробничого навчання автотранспортного профілю в коледжах, викладачі повинні мати достатні вміння щодо інклюзивної освіти. Навчальні програми та підручники повинні включати матеріали та інструкції щодо роботи зі здобувачами освіти з особливими потребами та забезпечення доступу до навчання для всіх.

Для ефективної роботи зі здобувачами освіти з особливими потребами важливо мати певний рівень компетенцій та вмінь. До таких навичок можуть входити робота з інтерактивними матеріалами, адаптація освітніх завдань до потреб здобувачів освіти, робота з технічними засобами для забезпечення доступу до навчання та інше. Також важливо забезпечити підтримку студентам, які потребують додаткової уваги та догляду.

Для забезпечення успішного освітнього процесу для здобувачів освіти з різними особливостями та потребами, важливо також забезпечити певний рівень інклюзивності в самому коледжі. Наприклад, створення сприятливого середовища для навчання та розвитку, відповідна інфраструктура та доступність до ресурсів, а також забезпечення можливості для студентів з особливими потребами взаємодіяти та спілкуватися з одногрупниками та викладачами.

Отже, інклюзивна підготовка майбутніх майстрів виробничого навчання автотранспортного профілю в коледжах є важливою складовою розвитку суспільства. Для забезпечення доступу до інформації та послуг для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх особливостей та потреб. Для цього можуть бути використані різні засоби, такі як попереднє інформування про можливості та особливості коледжу, доступність інформації та сервісів в онлайн-режимі, наявність відповідних адаптованих інфраструктурних засобів тощо.

Окрім того, важливо проводити постійну роботу з усвідомлення інклюзивної культури серед учасників освітнього процесу. До цього можуть входити тренінги для викладачів щодо роботи зі здобувачами освіти з особливими потребами, проведення інформаційних заходів для популяризації інклюзивної освіти серед громадськості, а також створення спеціальних клубів та груп для студентів з особливими потребами, де вони зможуть отримати підтримку та допомогу.

У підсумку, інклюзивна освіта є необхідною складовою розвитку сучасного суспільства. Забезпечення доступності та рівних можливостей для усіх учасників освітнього процесу, адаптація навчання до потреб кожного здобувача освіти, створення сприятливого середовища для навчання та розвитку, а також забезпечення підтримки та допомоги студентам з особливими потребами є основними принципами інклюзивної освіти.

Міхно М. Г.,

учениця 11 класу Наукового ліцею “Політ” при Обласному коледжі

“Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

Науковий керівник: Іваненко Т. І.,

викладач географії та економіки

Обласного коледжу

“Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИКИ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Незважаючи на важку економічну ситуацію в Україні, ускладненою роботою в умовах воєнного стану, подальший розвиток вітчизняних суб'єктів господарювання напряму залежить від запровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності, як якісно нового виміру менеджменту.

Дослідницьку роботу присвячено визначенню сутності, етапів становлення та ролі корпоративної соціальної відповідальності на основі принципів сталого розвитку; аналізу сучасних проблем впровадження практики корпоративної соціальної відповідальності бізнесу в Україні.

Корпоративна соціальна відповідальність (далі – КСВ) у сучасному розумінні трактується як якісно новий рівень ведення бізнесу, особливістю якого є урахування потреб не тільки підприємця, а й власного персоналу, територіальних громад, проблем природного середовища [1]. Використовуючи принципи КСВ, бізнес інвестує у майбутнє компанії та суспільства загалом. Водночас, досі серед українського бізнесу поширеною є думка, що заходи соціальної та екологічної спрямованості є лише джерелами додаткових витрат.

Основні аспекти корпоративної соціальної відповідальності розкриті у працях таких вчених, як: Г. Боуен, Г. Дейлі [2], Д. Баюра, А. Харламова та інші. Так, у роботі Г. Дейлі "Поша зростання" зазначено, що економічне зростання не завжди покращує якість життя людини та негативно впливає на довкілля [2].

Варто зазначити, що більшість науковців визначає сталий розвиток як гармонійний, збалансований, безконфліктний прогрес всієї цивілізації, в ході якого одночасно оптимально вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля та подолання соціальних проблем. Проте, тема впровадження принципів КСВ в Україні є недостатньо розкритою та потребує подальших досліджень, зокрема враховуючи військовий стан в Україні [4].

Для впровадження стратегії сталого розвитку базовими є три складові, а саме: концепцію корпоративного громадянства, екологічної ефективності, корпоративної соціальної відповідальності [3].

Актуальність теми визначається необхідністю обґрунтування репутаційних та фінансових вигід від впровадження заходів корпоративної соціальної відповідальності. Метою роботи є визначення особливостей, проблем та перспектив впровадження практики КСВ бізнесу в Україні.

В ході досліджень було опрацьовано значну кількість наукових джерел, статистичних даних, виокремлено сучасні проблеми становлення та поширення принципів корпоративної соціальної відповідальності бізнесу, які пов'язані, перш за все, із роботою в умовах воєнного стану [4]. А так як в Україні велику роль відіграє аграрний сектор економіки, то особливу увагу приділено дослідженню стану корпоративної соціальної відповідальності фермерського господарства „Кристал-Перемога” [5].

Практичне значення роботи полягає в тому, що на основі узагальнення світового досвіду:

- визначено перспективи впровадження корпоративної соціальної відповідальності в Україні;
- розроблено практичні рекомендації фермерському господарству „Кристал-Перемога” (з урахуванням особливостей військового стану), які можуть бути корисними й для інших компаній.

Результати дослідження були надіслані керівництву ФГ „Кристал-Перемога”, тож маємо надію, що реалізація наших рекомендацій допоможе підприємству пережити важкі часи під час військового стану та сприятиме подальшому розвитку компанії.

Наразі надзвичайно важливим є усвідомлення українським бізнесом стратегічної цінності розвитку концепції КСВ. Хоча її впровадження є складним та витратним завданням, особливо в умовах війни, важливо почати

виконувати його вже зараз, адже те, як компанія працює в ці складні часи визначає її справжні цінності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бас Ю. Корпоративна соціальна відповідальність та сталий розвиток. – URL: <http://www.stelmaschuk.info/archive-internet-conference/54-conferencia-1-11-2012/354-2012-11-01-06-57-27.html>
2. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку. – К. : Інтелсфера, 2002. – 298 с.
3. Єлистратова Г. І. Забезпечення сталого розвитку підприємств на основі принципів КСВ – URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/ec_pidpr_th_pr_4/3/Elistratova.doc
4. Указ Президента України: Про введення воєнного стану в Україні – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
5. Юконترول / Сервіс перевірки контрагентів – URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/37185940/.

Шаповал П. О.,
чениця 11 Б класу ліцею „Політ”
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук
Науковий керівник: Крот В. О.,
доцент кафедри початкової освіти, гуманітарних
дисциплін та інформатики
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С. Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕКСАНДРА КОНИСЬКОГО

Олександр Якович Кониський належить до когорти виданих діячів українського національного відродження другої половини 19 століття. Його внесок в українську історію другої половини XIX століття тільки починає належно оцінюватися потомками. Він прославився як письменник, поет, вчений і громадський активіст. Сьогодні його творча спадщина потребує ґрунтовного вивчення, адже покоління борців за волю України 1917-1921 років виховувалося на ідеях письменника.

Довгий час з політичних причин творча спадщина О. Кониського замовчувалася. З проголошенням незалежності України в 1991 році про О. Кониського стали згадувати в контексті його впливу на М. Грушевського, С. Єфремова. На початку 2000-х років були захищені перші дисертації про письменника та громадського діяча [1] [3]. Однак, на нашу думку творча спадщина на сьогоднішній день вивчена недостатньо.

Мета нашого дослідження проаналізувати життєвий шлях, політичні погляди О. Кониського, схарактеризувати його наукову та просвітницьку діяльність, визначити внесок письменника в українську культуру другої половини ХІХ століття.

Об'єктом дослідження виступає особа Олександра Яковича Кониського та його творча спадщина, а предметом -- культурно-просвітницька діяльність вченого. **Хронологічні межі наукової роботи** охоплюють період життя вченого 1836-1900 роки.

Олександр Кониський народився на Чернігівщині в сім'ї збіднілого дворянина. Його родина належала до давньої української аристократії, яка мала галицьке коріння. Серед предків вченого називали Георгія Кониського архієпископа Білоруського, якому приписували авторство „Історії Русів”. Духовне походження громадського діяча мало значний вплив на його подальшу долю. З юних літ його вабила українська стихія. Під впливом поезій Т. Шевченка хлопець почав писати вірші українською мовою. Саме за них юнака виключили з гімназії, тому решту свого життя О. Кониський займався самосвітою.

Активна громадська діяльність О. Кониського розпочалася в полтавський період, коли він вступив до місцевої Громади. Письменник сприяв організації недільних шкіл, писав для них підручники. Літератор дописував до журналу „Основа”, який тоді друкувався в Петербурзі. Письменник один з перших налагодив зв'язки з Галичиною, публікуючи свої репортажі у часопису „Слово”. Полтавський період закінчився для нього адміністративною висилкою до Вологодської губернії, де він підірвав своє здоров'я. В подальшому О. Кониський майже 9 років перебував під поліційним наглядом у Херсонській губернії та Катеринославі.

Наступний етап його громадської роботи припав на київський період, який розпочався в 1872 році і тривав до його останніх днів. Він пов'язаний з участю письменника в місцевій Громаді. О. Кониського можна вважати одним з лідерів самостійницького напрямку в українському русі. Однак, для більшості колег по організації він був занадто радикальним, тому вони не сприймали поглядів письменника. Опонентом О. Кониського в київській Громаді можна

вважати М. Драгоманова, який був федералістом і покладав надію на порозуміння з російськими лібералами.

У 70 ті до кінця 90 -х років XIX століття продовжилася співпраця письменника з галицьким журналами і через них вплив на західноукраїнське суспільство. Він приймав участь у редагуванні часописів „Правда” та „Зоря”. О. Кониський став одним з ініціаторів створення „Літературно-наукового товариства імені Т. Шевченка”, яке згодом було реформоване Наукове товариство, що носило ім'я нашого національного генія. Трохи згодом названа організація фактично перетвориться в неофіційну академію наук.

Ще одним напрямком діяльності митця була його робота з молоддю. Саме на неї він покладав свої надії, бо серед людей старшого покоління Олександр Якович не знаходив розуміння і підтримку. М. Грушевського можна вважати його улюбленим учнем, судячи з їх листування. Однак, в подальшому їх роз'єднала польсько-українська угода 1890 року. М. Грушевський негативно поставився до названого компромісу, що привело до охолодження їх стосунків наприкінці життя письменника. Сьогодні доводить, що в цій дискусії правим виявився О. Кониський, а помилився наш найбільший історик.

Аналізуючи життєвий шлях О. Кониського, ми приходимо до висновку, що він був дійсно великим патріотом України. Можна погодитися з словами О. Лотоцького, що так як він любив Україну, так не любий її ніхто. [2, с. 63] Олександр Кониський вже у ті часи був переконаним самостійником, справжнім українським націоналістом. Своїми ідеями і прагненнями він випередив свій час, бо більшість його колег стояли на позиції компромісів з російськими лібералами, і вірили в автономію України в складі вільної Росії.

На подібну ілюзію хворіли довгий час і наші сучасники, думаючи, що з північним сусідом можна будувати нормальні відносини. Російсько-українська війна, що триває нині переконує нас сучасників у правильності позиції О. Кониського. Тяжко помилялися М. Драгоманов, М. Грушевський, шукаючи якогось згоди з Росією. Сьогодні ми приходимо до розуміння поглядів О. Кониського, який вже наприкінці XIX століття сповідував ідею самостійної України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дяченко О.В. Олександр Якович Кониський і процес українського націотворення другої половини XIX століття: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 [Електронний ресурс] /Дніпропетр. нац. ун-т. Д., 2008. 20 с.
2. Лотоцький О. Сторінки минулого Лотоцький О. Сторінки минулого. Ч.І.-Варшава, 1932. 277 с.

3. Мисюра О.О. Олександр Кониський у громадсько-політичному і культурно-освітньому житті України (друга половина XIX ст.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 [Електронний ресурс] Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. Х., 2005. 19 с

Сеньків К.В.,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
музичних дисциплін,
Обласного коледжу
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка”
Полтавської обласної ради,
м. Кременчук*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ГОЛОСУ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Музика – це друге дихання, за допомогою неї, відчувається свобода емоцій та натхнення. Але, на жаль, не всі школи мають збалансовану структуру, де є не лише академічній музиці, а й електронній, джазу, популярній. Таке враження, що світ йде далі, а ми стоїмо на одному місці. В процесі населення учень самостійно може дослідити незвичайність музики, надіявшись на свій власний досвід, а не на досвід викладачів, таким чином учень сам взмозі поглибити свої знання та навички [1].

- Саме найголовніше, що повинен зробити на уроці вчитель - це чітко пояснювати ті моменти звучання голосів. Голос повинен бути чітким, легким, дзвінким, наспівним, рухливим. Велике значення має для правильного звукоутворення атака звука - це спосіб утворення звука в голосутворюючому апараті, початковий момент його утворення. Якщо при твердій атаці формуються твердий, то енергійний звук, при м'якій атаці залишиться у м'якій.

- Вчитель розвиваючи в учнів правильну дикцію, досягає рухливості артикуляційного апарату, наспівного округлого звучання голосних звуків та виразної вимови приголосних, правильної вимови слів. Пісня складається з таких компонентів, як: мелодії та тексту. Важливо під час навчання співів створювати правильну вокальну дикцію, бо погана вимова суттєво погіршує сприйняття тексту або робить його не зрозумілим. Це один з аспектів роботи над красивим та виразним виконанням пісні.[2,с.48].

- Учитель наголошує на те, що кожен з учнів, відповідаючи, своїм шляхом знаходить найстійкіший звук. Цей звук є головним, через те що без нього не можна зупинитись та не поставити “крапку”. Після чого діткам можна пояснити, що тоніка - це найстійкіший звук мелодії. Мелодія повинна звучати у

певному ладі - мінорні або мажорні, таким чином легше зрозуміти, що тоніка і є головним стійким звуком ладу. [2, с. 50].

- Надихнути, відкрити, мотивувати — ось важлива особистість педагога. На жаль, в Україні не розвинена культура хорового співу, порівняно з європейськими країнами. Наприклад, у Швеції дуже популярні аматорські хори. Тим часом в Україні набуває більшої популярності викладання музики японського скрипаля і педагога Сінїті Судзукі. Його методикою музичного розвитку полягає в тому, щоб з раннього віку оточувала музика.

- Музичний педагог має бути цікавий і собі, і дітям. Заняття не повинні повторюватися.[5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. вузов. – 4-е изд., стереотип. – М.: Изд. центр “Академия”,1999. – 672с.;
2. Авдієвський А.Т. Хрестоматія з музики для дітей молодшого шкільного віку(1 - 4 класи) :Навч. посібник/ А.Т.Авдієвський, А.Г. Болгарський. К.,РННЦ “ДШТ”, 2000.
3. Зеленецька І.О. Співають діти. Методичний посібник.- К.,2000.
4. Зеленецька І.О. Музично-дидактичні ігри/Методичні рекомендації їх практичного використання на уроках музики.-К.:НПУ,2000.
5. Коломоєць О. М. Хорознавство: Навч. посібник. - К.: Либідь, 2001. 168 с.

Ковальчук Н. П.,

учень 10 Б класу ліцею „Політ”

Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

Науковий керівник: Крот В. О.,

доцент кафедри початкової освіти, гуманітарних

дисциплін та інформатики

Обласного коледжу

„Кременчуцька гуманітарно-технологічна

академія імені А.С. Макаренка”

Полтавської обласної ради

м. Кременчук

РЕЛІГІЙНО–ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ОГІЄНКА

Іван Огієнко належить до видатних постатей української історії та культури ХХ століття. Він був людиною енциклопедичних знань і залишив свій слід в багатьох науках, зокрема, у мовознавстві, історії української культури,

релігієзнавстві. У чернецтві вчений прийняв ім'я Іларіон на честь першого руського митрополита. В уряді УНР він обіймав посаду міністра освіти, а згодом міністра ісповідань. З політичних причин в колишньому СРСР його ім'я практично не згадувалося. Лише після проголошення Української незалежності розпочалося вивчення життя та творчої спадщини вченого. Сьогодні найбільші заслуги на ниві огієкознавства мають вчені М. Тимошик, [3] В. Ляхоцький [1].

Мета нашого дослідження проаналізувати релігійно-філософські погляди Івана Огієнка на Православну церкву та її роль житті українського народу.

Іван Огієнко був представником релігійної національно центричної філософії. Свідченням чого є його праці як історичні так і літературно-публіцистичні. Уся творча спадщина митрополита Іларіона пронизана рисами української національної ідеї. Він не тільки жив нею, але і творив її протягом усього свого життя. Процес її формування у нього тісно переплітався творення українським народом власного національного простору. Як і людини кожен народ має тіло, душу і дух. „Тіло народу – це споконвічна територія, де він живе, його населення. Душа – це його культура, традиції, звичаї та побут, а дух – це національна ідея. Серцевиною українського національного характеру є сформована віками любов до рідної землі та побожність, тобто слідування християнським заповідям [2]”. Саме з цього фундаментального положення Іван Огієнко виводить універсальний концепт української національної ідеї: „Бережімо все своє рідне”. Він не просто його вивів, але й підкріпив словами із Старого Заповіту про Вавилонський Полон. „І тоді вже Пророки видвигнули програму спасіння, – національну ідею: берегти свою Віру, свої звичаї, свою мову, і тим збережеш національну істоту свою” [2].

Основні складові національної ідеї у І. Огієнка – це любов до рідної землі й українського народу, віра в Бога й українську православну церкву, повагу до рідної мови, пісень, звичаїв, одягу, звільнення від комплексу меншовартості й набуття національної гідності. У своєму творі „Бережімо все своє рідне” Іван Огієнко проаналізував національну ідею через її характерні складові [2].

Насамперед, українці об'єднані духом рідної Землі, бо вона найкраще й наймиліше, що є в народі чи окремої людини: „Немає в людини нічого милішого над свою Батьківщину, над свою рідну землю. Де хто народився, де провів свої безтурботні дитячі роки, до тієї землі прив'язується усією душею своєю на ціле життя, а хто буває відірветься від своєї рідної землі, той мріє завжди про неї, про святість найбільшу” [2]. Із смутком у душі митрополит Іларіон зазначає, що „щастя народові – тільки на рідній землі”, бо саме на ній формується його внутрішній світогляд. Рідна українська земля – Ненька, а ті, кого доля занесла на чужину – її сироти [2]. Ця тема червоною ниткою проходить через все його життя.

Другою складовою огієнківської національної ідеї є любов до рідного народу, яку він виводить із Святого Письма: „Христос любив усіх людей, але найбільше й найперше – свій рідний народ” [2]. Любити свій народ, означає щиросердно та самовіддано йому служити.. Саме завдяки своїй невтомній праці митрополит Іларіон став одним із визначних провідників культурного відродження українського народу ХХ ст. „Служити народові – то служити Богові”, – наголошує І. Огієнко [2].

Тут ми переходимо до третьої складової української національної ідеї – берегти рідну Віру й рідну Церкву. Він називає їх душею народу, бо на них тримаються всі істотні національні прикмети української нації. Вчений особливо наголошує на тому, щоб кожен українець пам’ятав, що його предки проливали кров за православну віру, а „Православна Церква створила нам усю нашу культуру, усі наші звичаї, усю нашу традицію, одним словом, – усе те, що робить нас українцями” [2]. Нині, як ніколи, актуальна свята мрія митрополита Іларіона про єдину Помісну Українську Православну Церкву. Тільки маючи єдину Церкву, український народ об’єднається і буде сильним, бо тоді в нього буде тільки одна душа. А той, хто кидає батьківську віру й переходить до іншої, той зраджує своєму народові. Складовою української національної ідеї є мова – серце народу. І. Огієнко також виводить її через Святе Письмо, в якому суворо наказується: „Щоб кожен чоловік був паном у домі своїм, і говорив мовою свого народу!” [2]. Мова – генетичний код нації, бо через неї відбувається національна самоідентифікація. Без існування рідної мови, немає народу, як окремої нації, бо коли гине мова, гине й народ. Крім того, мова завжди була своєрідним показником сили та величі культури кожного народу. За І. Огієнком, рідна мова є найвищою цінністю людини, оскільки приносить найбільше й найглибше особисте щастя, водночас вона є і найвищою державною цінністю, оскільки формує найсильніші патріотичні характери. Саме тому, вчений створив науку про рідномовні обов’язки, яку, напевно, можна назвати мовною Біблією українця. За глибоким переконанням митрополита Іларіона, знання рідномовних обов’язків підносить національну свідомість народу, виступає всенародною національною цінністю: „На кожному кроці й кожної хвилини охороняй честь своєї рідної мови, як свою власну, більше того – як честь своєї нації. Хто не береже чести своєї рідної мови, той підкопує основи своєї нації” [2]. І. Огієнко закликає берегти мову в любові до книжки, пісні, розмови. Особливо бережемо українську пісню, бо вона не тільки мелодійна, але й має глибокий зміст, де часто густо переплітається кохання з історією, гіркота поразок із величчю духу тощо. Через українську пісню пізнається душа народу, загартовується його дух. Український народ уславився на весь світ своїми піснями [2].

П'ятою ознакою концепту національної ідеї І. Огієнка. „Закон народу – це його віковічні звичаї, це цілий уклад його звичаєвого життя, це все його рідне, це все його душа” [2]. Бо звичаї народу – то його прикметна ознака, яка робить його окремим народом і береже від розтоплення в морі інших народів, тобто береже його від асиміляції. Без звичаїв він не може бути окремим народом. А початок шанування звичаїв йде від народження дитини, яку в родині повинні називати українським ім'ям. До звичаїв також відноситься національне вбрання та національна краса свого помешкання. Кожна людина найкраще виглядає тільки в своєму національному одязі, бо „своє рідне найкраще веселить око” [2].

Прошло багато років з того часу, як І. Огієнко писав ці слова, але і сьогодні вони залишаються актуальними. Так, нині найулюбленіший одяг українців – вишиванка – наглядний атрибут унікальної української самобутності, яка віднедавна стала ще й символом національного духу. Підсумовуючи складові концепту національної ідеї „Бережіть все своє рідне” митрополит Іларіон застерігав українців від почуття меншовартості, вважаючи її одною з головних причин політичних невдач. Українці, особливо ті, хто опинився на чужині й починають пристосовуватись до оточуючого культурного та мовного простору, по краплині вичавлюють із себе рідне – українське. З часом вони не тільки забувають про звичаї свого рідного народу, а й почасти зневажають їх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ляхоцький, В. Діяльність І.Огієнка по формуванню національних університетів Студії з архівної справи та документознавства. К., 1999. Т. 5: Гетьман Павло Скоропадський та Українська держава 1918 року. С. 157-163.
2. Огієнко І (митрополит Іларіон) Рятуння України (Упоряд., авт. передм. і комент. М.С.Тимошик)., https://chtyvo.org.ua/authors/Ohiyenko_Ivan/Riatuvannia_Ukrainy_zb/
3. Тимошик М. С. Голгофа Івана Огієнка [Текст]: Українознавчі проблеми в державотворчій, науковій, редакторській та видавничій діяльності; Передм. М.Г. Жулинського.Київ : Заповіт, 1997. 231с.

Шара К. А.,
*учениця 9 класу Наукового ліцею „Політ”
при Обласному коледжі
„Кременчуцька гуманітарно-технологічна
академія імені А.С.Макаренка”
Полтавської обласної ради
м. Кременчук*
Науковий керівник: **Савченко Т. О.,**
викладач Обласного коледжу

ПАЛІТРА СУЧАСНОЇ УКРАЇНКИ ОЛІ КОЛЬОРОВО

Мистецтво як складова культури впливає на свідомість народу, визначаючи її рівень, і збагачує духовність членів певного суспільства. Його природою є творча діяльність, у якій утілено прагнення людини змінювати світ на краще.

Справою життя Олі Кольорово було відкриття світові краси української землі, примноження мистецької скарбниці. Мисткиня насправду була вільною художницею, займаючися тим, що було для неї творчою потребою: живописом, навчанням, кулінарією, наприкінці життя – письменництвом.

Ольга Миколаївна Павленко (псевдонім Оля Кольорово) народилася 10.02.1984р. в селі Успенці Кіровоградської області. Батьки Микола Миколайович і Раїса Сергіївна плекали в доньки любов до рідної землі, її культурної спадщини.

Художниця сама малювала в основному олійними фарбами, використовуючи всі відомі техніки живопису. Їх дві основні: одно- й багат шарова. Останній вона надавала перевагу, постійно експериментуючи [5, с. 35].

Створені живописні роботи переважно авангардні чи абстрактні, у жанрі портрету. На полотні „Буча” зображено реалістичний об’єкт у неприродних кольорах і на абстрактному фоні – основний стильовий прийом, що посилює емоційну наповненість, адже увагу глядача легко зосередити на завданому болю. Портрет Шевченка виконано в техніці від темного до світлого, що видно по тінях та білках (один із найскладніших прийомів у написанні портретів). Також Кобзар написаний в одному кольорі (його відтінках). Фон полотна виконано в досить похмурих кольорах, що доповнює настрій центрального об’єкту.

Більшість довоєнних робіт – декоративний живопис і пейзажі – присвячено рідному селу Успенці. Вони виконані аквареллю (по-сухому, по-мокрому (англійська акварель), лєсируванням, із застосуванням солі й воску для білків і структури тощо) [1, с. 37].

Особливим є т. зв. „яблучний” цикл „Мамина антонівка”. У першій роботі фон створюють теплі й світлі кольори, а об’єкти виконано контрастною палітрою. Виконано їх багат шаровою технікою накладання фарби, що є

власним авангардним стилем Олі Кольорово. Задум полягав у показі світла й тіні, які є невід'ємними частинами одне одного. Виконання в сюрреалістичному стилі дозволяє побачити кожному щось своє, свій настрій. Різкі й нечіткі мазки мастихіном формують об'єм картини. Друга робота є повною протилежністю першій як за кольоровою палітрою, так і за настроєм. Фактично це є відображенням і тінню від об'єктів на першій картині. Але також є тінню настрою. Ця робота показує дві сторони одного цілого та їх взаємозалежність.

У творах, написаних в осінньо-зимовий період (2021), домінують то коричнево-зелена палітра (цикли „Соняхи”, „Різані фрукти”), то сіро-перламутрові барви (цикл „Сервіз”; полотна „На ставку”, „Устричні ласощі” тощо), є монохромні портрети („Молоде подружжя”), навіяні спогадами про успенське літо.

У США з'явилася серія олійних робіт про трагедію української землі („Гостомель”, „Буча”, „Чернігівщина”, „Харків”, „Бородянка” тощо). Картина „Берегиня” на тему війни олійними фарбами на полотні виконана багатошаровим нанесенням, що, як і всі інші цієї серії, має реалістичний і зрозумілий меседж, убраний в авангардну форму. Лялька-мотанка уособлює всеохопну любов і силу, здатну захистити. У роботі використано м'які й легкі мазки. Нахил голови мотанки говорить про впевненість і скорботу. Хоча очей не зображено, та вона з любов'ю дивиться на своє дитя, а потім переводить уже інший погляд, спідлоба, на глядача з невимовним бажанням справедливої помсти.

Щодо стильових уподобань Ольга Павленко надавала перевагу сюрреалізму як мистецькому напрямку модернізму, якому властиві звернення до підсвідомих образів, звільнення від панування раціонального мислення, використання оптичних ілюзій та парадоксальне поєднання форм [2, с. 6]. Прийоми сюрреалізму (зображення надреального, містичні мотиви, елементи фантастики, жахи, спотворене людське тіло) використано в роботах мисткині.

Улюблених кольорів Оля не мала, наголошуючи, що „всі-всі кольори по-своєму гарні”. Вона любила контрастні кольорові рішення, що їх немає в довкіллі. Ними вона передавала настрій, а ще – через форми. Не боялася сміливих рішень і мазків, пишучи більше душею, чуттями, ніж очима. Часто це були максимально спрощені (примітивні) об'єкти, які набували глибини завдяки кольору. У мистецькому спадку є монохромні роботи, де об'єм набуто за допомоги відтінків однієї барви. Лінії й мазки чіткі й упевнені, проте покладені м'яко.

2014р., розробивши ідею логотипу й концепту, започаткувала студію мистецтв „Кольорово”, де охочим навчитися було легко довіритись Олі й

малювати для задоволення, утілювати спільно творчі ідеї. Крім базових знань, вона прагнула допомогти виробити кожному власний стиль. Результати, які вона бачила, прогрес в роботах учнях – усе це надихало її ще більше. У мисткині завжди були новаторські цікаві ідеї, зокрема різні експерименти з фарбою, розписи писанок, пряникові будиночки й т. ін.

Для допомоги дітям, хворим на онкологічні захворювання, у 2014 році відбулася перша благодійна виставка-аукціон „Восьмий колір”. Її було придумано разом із хорошим другом Олі Віталієм Сап’яном, співтворцем цього проєкту (ведучий і продавець лотів). Вона відбиває самий концепт діяльності мистецької студії. Кожна мала свою тематику. Темою першої стали картини всесвітньо відомих художників. Діти 4-17 років обирали живописні твори й копіювали їх, привносячи в роботу свого стилю. На постері заходу „8 колір. Джоконда-Анаконда” містилося фото славнозвісної картини Леонардо да Вінчі (що було темою). За роки існування „Кольорово” відбулося п’ять благодійних виставок. Таким чином, Оля прагнула дати одним шанс на життя, а іншим – стати добрими й чуйними людьми.

Важливим напрямом діяльності студії „Кольорово” є інклюзивна освіта (аутистів та з синдромом Дауна). Як вона наголошувала, „усі ми однакові люди, усі заслуговуємо на радість. Вони [діти з особливими потребами] не можуть добре говорити, але відчувають краще за будь-кого з нас”. Цим дітям Оля приділяла значну увагу, і, хоч у багатьох із них були складнощі з соціалізацією, до неї вони завжди бігли обійматися. Відомо, що більшість аутичних дітей схильні до візуального мислення, усамітнюються, через що малювання як рід занять є дієвим чинником їхнього саморозвитку.

2016-2018рр. заняття проводилися на базі приміського табору відпочинку „Зоряний” (пенери, творчі зустрічі, спільні заходи). 2019-го відвідують столицю Галичини. 2021-го перемогли в міжнародному конкурсі „Козак-Арт” (м. Афіни).

2018 року відкрито ще одну студію „Фуд-художник” з приготування страв, а 2019-го учасники взяли участь у кулінарному фестивалі кухонь народів світу (Афіни, Греція). Через пандемію Covid-19 навесні 2020р. художня студія змінила формат діяльності на онлайн, а кулінарна тимчасово припинила роботу.

Тоді ж Оля почала створення книги рецептів автентичних страв „Жива Українська Кухня”, „ЖУК”. З її слів, „ЖУК” – зібрання трьохсот шістдесяти п’яти національних страв зі всієї України. „ЖУК” – книга „жива”, бо всі рецепти отримано або з живого спілкування, або з давніх записів, або взято з фольклору. „ЖУК” – пряме свідчення того, що українська кухня невмируща й сучасна, корисна й має почесне місце на нашому столі та в закордонних

рестораціях. Українські страви – то сповідь пращурів нащадкам. Тиха й невимушена. За родинним столом. Це наука пишатися рідним!”

Перший том кулінарної книги містить рецепти приготування закусок (*дунайка, меливо, квасок, волок* тощо), перших страв (наприклад, *капусняк, росівниця (гуцульський капусняк), грибна юшка, годзь (сухий борщ), купальський борщ* тощо), других страв (*калита, карасі в сметані, деруни (тертюхи, теруни), верещака, шпундра, лінивці вареники, ускубанки* тощо), десертів – напоїв (*тертуха*) і страв (*гамула, шулики, вергуни, ябчанка, сирники, сирна паска, печиво „Пані та коні”* тощо), соусів (*софорка*).

Етимологія назв страв обумовлена способом приготування (*качана каша, вергуни, вареники, книші* тощо), назвою складових (*медяник, ябчанка, бузинник, манники, квасок* тощо), зовнішнім виглядом (*калач, вушка, драглі* тощо), місцем появи (*зіньківська ковбаса*).

Для опису процесу приготування того чи того найдка авторка вдається до таких народних мірок, як: *дрібка, жменя, пригорща, на око, по любові, скільки візьме, у палець* тощо.

Значну частину пошукового матеріалу вона знайшла, їздячи Україною й поза нею. У цій книзі не лише народні рецепти, а історія кожної зі страв і власні спогади. Ілюстрації, дизайн і концепцію розробляла повністю сама.

В Орландо (штат Флорида, США) наприкінці лютого 2022р. був запланований мистецький фестиваль, де Оля мала презентувати свою книгу, бо хотіла продовжувати діяльність із поширення світом української культурної спадщини.

В Америці почала працювати над серією на тему війни, деякі з них експонувалися. Та, на жаль, не встигла закінчити. 27 червня 2022-го рашистська ракета зробила це за неї. Восени за океаном відбулася виставка-аукціон останніх робіт цієї дивовижної жінки, яка мала серце великої українки.

„Сильна, вільна, незалежна... Така, як і земля, яку вона безмежно любила всім серцем. Що би не ставалося, мама завжди підіймалася й ішла далі. Саме тому вона змогла все це створити, і саме тому стільком людям була небайдужою її доля” (Софія Філоновська, її донька).

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія українознавства : Словникова частина : [в 11 т.] / Наукове товариство імені Шевченка ; гол. ред. проф., д-р Володимир Кубійович. Париж — Нью-Йорк : Молоде життя, 1955—1995.

2. Кириченко М. А. Основи образотворчої грамоти : Навчальний посібник для вузів. К. : Вища школа. 2002.

3. Манян Л. Засоби виражальності живопису : Конспект уроку образотворчого мистецтва для молодших школярів : Малювання квіток аквареллю // Все для вчителя. 2008. №10. С. 149.

4. Свид С. П. Художні техніки. К. : Рад. школа. 1977. 78 с.

5. Шпахля // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. — Буенос-Айрес, 1967. Т. 8, кн. XVI.

Бондаренко А. С.,
учениця групи Л-10А
Наукового ліцею „Політ“
при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка“
Полтавської обласної ради
Науковий керівник: Шаповал О. Г.,
заступник директора,
викладач філологічних дисциплін Наукового ліцею „Політ“
при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка“
Полтавської обласної ради

СИМВОЛІКА СЕМАНТИКИ ПРІЗВИЩ ГОЛОВНИХ ГЕРОЇВ РОМАНУ ВАСИЛЯ БАРКИ „ЖОВТИЙ КНЯЗЬ“

У кожному художньому творі письменник намагається якнайвдаліше дібрати власні назви: прізвища, імена, назви населених пунктів. Начебто звичайні, але текстуально зумовлені, вони відіграють важливу роль. Після заголовка, прізвища найбільше умотивовані в тексті твору.

Доля Мирона Катранника та його сім'ї становить основний зміст твору. Прізвище родини походить від назви лікувальної рослини „катран“, яка росте в степах або напівпустелях, має велике листя і використовується як гірчичник. Прізвище Мирона вказує на масштабність Трагедії, її певну спрямованість. Автор не дає нам виразного портрета, а лише виділяє окремі деталі: „З вигляду – середовий чоловік...“ [1, с. 46]. На ньому буденний піджак. Він простий селянин, із діда-прадіда – трудівник. Кремезний, міцної будови тіла. Обробляв землю, годував сім'ю. Спокійний, чесний, совісний. В очах печаль і смуток. Вони виглядають сивими, десь поділась голубінь; землистість у бровах і вусах це не від віку, а від тих змін, які пережив від перших днів сатанинських реформ. У напівбожевіллі мечуться люди, шукаючи виходу з лабет голоду. Відчайдушно, з останніх сил борються за виживання своїх рідних і Мирон Данилович.

Провідна риса Катранника – чесність. Розкривши таємницю захованої чаші, Катранник міг би порятувати себе. Але висока порядність і вихована віками селянська чесність не дозволили Мирону Даниловичу ступити на шлях зради. Він отримав у спадок найголовніше – віру в Бога, яка дає міцну духовну силу. Сам потерпає, а інших обороняє, ніколи не стоїть осторонь чужої біди.

Ще одне прізвище – Кайданець (від „кайдан“) – безпосередньо вказує на долю його носія. Це „білоокий чоловік, дужий, як віл. Знав потроху всього: бондар, коваль, слюсар, лимар і що хочеш, скрізь буває, і новини приносить, як часопис“ [1, с. 71]. Чесний, добрий господар, якого партійна влада опутала численними поборами, мов кайданами. Змусила покинути свою сім'ю, домівку, рідне село, відправила шукати кращої долі.

Інша жертва системи – голова колгоспу Вартимець (від „варта“), що „з шкури пнеться“, аби виконати партійний план заготівлі хліба. Ми бачимо його в час болючих роздумів – мовчки бреде селом, передчуваючи свій неминучий арешт. Колись він дозволив собі повірити в обіцяний блаженний більшовицький рай і тепер розуміє свою помилку, „...бідний чоловік з посадою і партквитком. Бісові приписаний, а той першого ж його калічить“ [1, с. 92].

Безрідний – також символічне прізвище. Це „...активіст, член партії, який часто старався в „кампаніях“ і порядкував на „революційних празниках“ [1, с. 187], замість церковних. Хоч мав дружину і дітей, але не мав притулку духовного, бо став безбожником. Тим часом як у селян відбирали останній хліб. Безрідний мав „дійну корову“ і тримав її в хліві.

Прізвище героя Гудини дає змістову моральну характеристику персонажа. Гудина – це слухняний раб цілої системи, маленький, але дуже потрібний у ній гвинтик. Система в будь-який момент може кожного з цих гвинтиків викинути, замінити іншим – це і сталося з ним. Його зловили під час посівної з зерном у картузі і ведуть на розправу. Мирон Катранник спостерігає це, згадуючи тих, які тепер „йдуть під колесо, що самі розкрутили“.

Допомагав розкручувати Гудину сільський пристосуванець Лук'ян, якому судилася така ж сумна доля. Односельці прозвали його Лук'яном, що голосує „за“. Не порятувало його прислужницьке, бездумне виконання всіх вказівок. Він теж помирає від голоду, як і всі мешканці Кленотичів. І в смерті залишається таким самим: його вихололе тіло замітає сніг, з-під якого продовжує стричати догори рука, ніби вона голосує „за“.

Партієць Отроходін – (від російської „отродье“) – найяскравіший представник людей-варварів. Він сліпо виконує партійну волю: „Забрати хліб увесь! До зернинки!“ На його портрет письменник не шкодує експресивно-насичених засобів. Символічний образ жовтого князя „входить“ у твір саме в його образі. До речі, власним ім'ям він називається лише вперше. Далі автор,

щоб підкреслити втрату людської гідності, надає йому негативно забарвлені прізвиська – „рудець“, „рудий“, „золотозубий“. Говорить Отроходін „мов крук на могилі віщує розор“ [1, с. 46]; гнів його „дужий і дикий“; погляд „пронизливий“, „лютий“; „його широкий золотий зуб, відтінений щербинкою поруч, аж жевріє, одночасно з товстими скельцями окулярів без оправы, при самих металічних зачіпцях“ [1, с. 47].

Взагалі, опису зовнішності Отроходіна автор приділяє велику увагу, бо вона є досить промовистою. Так, він носить „зеленкавий“ френч такого ж покрою, як у Сталіна, беріївські окуляри, у нього жовтавий колір обличчя. На цю останню деталь треба звернути особливу увагу, бо далі Барка розгорне цілу систему різноманітних образів, невід’ємним атрибутом яких буде саме жовтий колір як символ смутку, жаху.

Типовим є шлях корінного городянина Отроходіна до села. Воно чуже йому й незрозуміле, так само як і проблеми хліборобів. Він, справжній виконавець партійної вказівки, прагне за будь-яку ціну піднятися по дробині партійної влади. Автор мимохідь згадує і трагічну історію сім’ї: він відцурався під час репресивного слідства від своєї дружини, „виказав несамовиту“. Та історія залишалася плямою на його партійній біографії, яку „рудий“ прагне змінити ціною життів нових жертв, безневинних селян. Особливо ненавидить Отроходін одноосібників, таких, як Катранники, бо вони ще не остаточно уражені корозією всезагальної рабської покори. Полносне протистояння між Григорієм Отрохідним і Мироном Катранником підкреслюється вже з самого початку, із першого зіткнення, коли ставленники влади оголосили мешканцям Кленотинів вказівку про хлібоздачу.

Отроходін – це справжній феномен, який міг з’явитися лише в тоталітарному суспільстві і який множитья з блискавичною швидкістю. І постають тисячі отроходіних, „одномастих“, жорстоко-цинічних, бездуховних, антигуманних, що цілком нівелюють саме звання людини.

Людей, що втратили людську подобу, а прийняли варварську, сатанинську, що викапують голодною смертю українських селян, Василь Барка називає хліботрусами, хлібохапами, хлібоберами, хлібоносами, хлібовозами, хліботоргами, хлібокрадами, хлібопросами.

Умовно-символічний план зображення в романі існує і в підтексті і, не порушуючи основного тону реалістичного опису, зсередини підсилює його викривальність, узагальнюючий зміст.

Таким чином, у романі викривальний пафос присутній скрізь: у реалістичних описах, психологічному зануренні в почування героїв, їхніх розмовах між собою, у внутрішніх монологіях, символічних сценах, умовних картинах. У „Жовтому князі“ Василь Барка викриває, розвінчує, але не береться

судити. Як справжній християнин, він пише про це в передмові до роману, називаючи себе „свідком для суду: розповідати, що сталося в житті“. Та це не означає, що автор залишається абсолютно байдужим до зображуваного, хоч і відступає від давньої народовської традиції „плакати“ разом зі своїми героями над їхньою гіркою долею, співчувати їм. У середині ХХ ст. він розумів, що цього надто мало, що „загублену українську людину“, як назвав цю загальну філософсько-психологічну тенденцію Шлемкевич, ще не пізно повернути, відродити, воскресити. Цю мету, до речі, переслідувало все модерністичне мистецтво.

Отже, авторська антибайдужість проявляється передовсім у тому, що, всупереч загальній песимістичності реально-конкретного матеріалу, Василь Барка робить оптимістичним і обнадійливим закінчення свого загалом досить похмурого „Жовтого князя“. Тобто вселяє людині надію в перемогу добра над злом.

ЛІТЕРАТУРА

Барка В. Поезія. Жовтий князь. К. : Наукова думка, 2000. 304 с.

СЕКЦІЯ 8. НООСФЕРА ВЕРНАДСЬКОГО, СУЧАСНА ОСВІТА І НАУКА: ПІД ЧАС ВИПРОБУВАНЬ І НАДАЛІ

Вознюк О. В.,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри англійської мови з
методиками викладання у
дошкільній та початковій освіті
Житомирського державного
університету імені Івана Франка
м. Житомир

ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ З НООСФЕРОЮ ТА ЇЇ РІЗНОБІЧНІ ІМПЛІКАЦІЇ

Вперше вчення про ноосферу розглядається у контексті діалектичного розвитку, який виявляє три етапи: на першому етапі (теза) розвитку вчення про ноосферу вона розуміється як ідеально-духовна сфера розуму, що оточує Землю та концептуальним чином відповідає поняттю „егрегор” як енерго-інформаційна структура, котра виникає із співспрямованих емоцій та думок групи людей, об'єднаною спільною ідеєю і діяльністю. На другому етапі (антитеза) ноосфера розуміється як соціально-природна, матеріальна сутність, як особливий емоційно-ментальний стан біосфери, при якому розумна діяльність людини стає вирішальним чинником розвитку нашої планети. На третьому етапі (синтез) реалізується синтез тези і антитези, коли розуміння ноосфери повертається до її тлумачення на етапі тези, але на більш вищому рівні розвитку – відповідно до сучасної постнекласичної субстанціонально-континуальної парадигми пізнання та освоєння світу людиною. Саме на основі зазначеної парадигми аналізуються феноменологічні інструменти взаємодії людини з ноосферою у вигляді змінених станів свідомості людини, які дедалі частіше стають предметом об'єктивно наукового вивчення.

Як засвідчує вивчення наукової літератури та аналіз сучасної соціокультурної ситуації, вчення про ноосферу виявляє *три етапи* свого розвитку.

Перший етап пов'язаний із виникненням поняття „ноосфера” („сфера розуму”), яке ввів у науковий обіг у двадцятих роках минулого століття релігійний мислитель Е. Ле Руа [4]. Разом із П. Тейяром де Шарденом [1] він розглядав ноосферу як ідеально-духовне утворення, позабіосферну оболонку думки, що оточує Землю. Він уявляв розум як полум'я, в якому гріється земна куля і яке поступово охоплює планету, утворюючи її новий покрив: „Земля не

тільки покривається міриадами крупинок думки, але огортається єдиною мислячою оболонкою, що утворює функціонально одну велику крупинку думки в космічному масштабі. Безліч індивідуальних мислень групується та посилюється в акті єдиного одностайного мислення”.

Ноосфера як ідеальний об'єкт має багато спільного з орієнтальним поняттями „*хроніки Акаші*” та „*егрегор*”. В окультних і сучасних релігійних доктринах егрегор – це „душа речі”, „ментальний конденсат”, що породжується думками та емоціями людей і знаходить самостійне буття. На думку деяких мислителів, егрегор мають реліквії, пам'ятні речі та інші предмети. Сила та довговічність егрегора залежить від узгодженості та чисельності групи, яка його генерує. Як пише Д. Л. Андрєєв у книзі „*Троянда світу*”, егрегори мають сконцентрований вольовий заряд, який має певний еквівалент свідомості. Свій егрегор має будь-яка держава, навіть Люксембург.

З погляду біоенергоінформатики „егрегор” – енерго-інформаційна структура, що виникає із співспрямованих емоцій та думок групи людей, об'єднаною спільною ідеєю, діяльністю. Стверджується наявність різних егрегорів: релігійних, родоплемінних, кланових, магічних орденів, деяких філософських навчань, творчих шкіл, довгостроково і цілеспрямовано працюючих колективів, соціальних рухів тощо, що реалізують розвиток „колективного розуму” Землі. У цілому, егрегор характеризується як певне породження думок групи людей, що діє незалежно від кожного з членів групи, а можливо, і від усієї групи. Деякі дослідники визначають місцем формування та знаходження егрегора ноосферу.

Другий етап реалізується у природничо-науковому вченні про ноосферу, що найбільш повно було розроблено у працях В. І. Вернадського, у яких ноосфера розуміється як особливий емоційно-ментальний стан біосфери, при якому розумна діяльність людини стає вирішальним чинником розвитку нашої планети. За таких умов, ноосфера – це розумна творча сила мислення і діяльності людей в біосфері. Для ноосфери як вищому рівні розвитку людської цивілізації характерна взаємопотенціуюча, реципроктна взаємодія людської цивілізації з космоприродним середовищем, що виявляє діалектичний зв'язок законів природи та соціуму із законами мислення. Ноосфера, за В. І. Вернадським, передбачає глобальне керування планетарними процесами відповідно до єдиної розумної волі. Як зазначав В. І. Верданський, ноосфера, що охоплює у гармонійній єдності природне, соціальне і космічне середовище, стане зручним місцем життя для людства й умовою вільного різнобічного розвитку, коли із „колиски” людства Земля перетвориться на надійну і бажану домівку для кожного з його членів. У праці „Деякі слова про ноосферу” (1944) В. І. Вернадський зазначав, що ноосфера – матеріальна оболонка Землі,

що змінюється під впливом людей, які своєю діяльністю так перетворюють планету, що можуть бути визнані „потужною геологічною силою”. Ця сила своєю думкою і працею перебудовує біосферу „на користь вільно мислячого людства як єдиного цілого”.

Загалом, на думку В. І. Вернадський, існують дванадцять наступних умов ноосфери в майбутньому: 1. Заселення людиною всієї планети. 2. Різке перетворення засобів зв'язку та обміну між різними країнами. 3. Посилення зв'язків, зокрема політичних, між державами Землі. 4. Перевага геологічної ролі людини над іншими геологічними процесами, що перебігають у біосфері. 5. Розширення меж біосфери та вихід у Космос. 6. Відкриття нових джерел енергії. 7. Рівність людей усіх рас та релігій. 8. Збільшення ролі народних мас у вирішенні питань та внутрішньої політики. 9. Свобода наукової думки та наукового пошуку від тиску релігійних, філософських та політичних побудов та створення у суспільному та державному устрої умов, сприятливих для вільної наукової думки. 10. Підйом добробуту трудящих. Створення реальної можливості не допустити недоїдання, голоду, злиднів та послаблення впливу хвороб. 11. Розумне перетворення первинної природи Землі з метою зробити її здатною задовольняти всі матеріальні, естетичні та духовні потреби чисельно зростаючого населення. 12. Виключення воєн із життя людства.

Слід зазначити, що низка вчених пропонують уживати замість поняття „ноосфера” інші поняття: „техносфера”, „антропосфера”, „психосфера”, „соціосфера”, „інформосфера” та ін.

Третій етап – етап розвитку вчення про ноосферу виявляється у наш час, коли має місце докорінне зрушення суспільної рефлексії і суспільної свідомості від субстратно-речовинної, *суб'єкт-об'єктної* до субстанціонально-польової, резонансної *суб'єкт-суб'єктної* парадигми пізнання і освоєння світу, від дискретно-атомарно-фрагментарного до цілісно-континуального світорозуміння, яке передбачає існування такої реальності, яка б володіла одночасно матеріальними і психічними властивостями, котрі не суперечать одна одній, а є аспектами, сторонами деякої вищої сутності (Н. Бор).

За таких умов можна говорити про нову, *постнекласичну субстанціонально-континуальну парадигму пізнання та освоєння світу людиною*, що докорінно змінює уявлення людини про світ [5; 6; 7].

У цілому, накопичена величезна кількість експериментальних фактів, які підтверджують існування „інформаційного поля”, чи „планетарного інтелекту”, що постає певним прообразом **ноосфери як вищого рівня розвитку людства**.

У зв'язку з цим зазначимо наріжний *принцип цілісності (синергійності, емерджентності)* як умова функціонування ноосфери, що реалізується на

шляху досягнення людством соціальної спаяності – високого рівня *соціальної синергії*. Як показала Р. Бенедікт, суспільства з високим рівнем синергії виявляють низький рівень агресії їх членів і високий рівень співробітництва, відрізняючись великою довірою, почуттям відповідальності та мінімальною централізацією [2]. А. Маслоу писав, що у суспільствах з високим рівнем синергії існує такий порядок, коли дії індивіда, що спрямовані на досягнення власного блага, виявляються вигідними для всього суспільства в цілому. У таких суспільствах розвинений дух доброзичливості, надії на краще, в той час коли у суспільствах з низьким рівнем синергії ми зустрічаємо поширення агресії, жаху, приниження, непевності у майбутньому, тут успіх одного індивіда обумовлений поразкою іншого [3, р. 181-200].

ЛІТЕРАТУРА

1. Шарден П. Тейяр де, Феномен человека. Москва Наука, 1987. 240 с.
2. Benedict R. Synergy: Patterns of the Good Culture, American Anthropologist. 1970, 320-330.
3. Maslow A. H. The Farther Reaches of Human Nature. N. Y. , Penguin Books, 1976. 407 p.
4. Edouard le Roy. A New Philosophy: Henri Bergson / Translator: Vincent Benson. Posting Date: August 13, 2008. URL: <https://drive.google.com/file/d/1MkMZ-7aq2h0zZeSQIRnGRkQFvc4CeT9T/view>
5. Voznyuk, A. V. New paradigm of psychotherapy correction (rehabilitation) of the children with special needs // American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research, 2017, 3, 6.
6. Voznyuk, A. V. Main Aspects of the Concept of Universal Model of the Being. Zhytomyr: Volyn, 1997. 132 p.
7. Voznyuk A. et al. Interdisciplinary Educational Technology based on the Concept of Human Brain Functional Asymmetry. Postmodern Openings. 2021, 12(2), 433-449. DOI: 10.18662/po/12.2/316

Моргун В. Ф.,
кандидат психологічних наук,
професор кафедри психології
Полтавського національного
педагогічного університету імені
В. Г. Короленка
м. Полтава

НООСФЕРНО-ТОПОЛОГІЧНА МОТИВАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У спадщині видатного українського вченого, натураліста і енциклопедиста, педагога і організатора науки Володимира Вернадського відсутня окрема праця, що присвячена рушійним силам людської діяльності. У предметному покажчику збірника його творів „Філософські думки натураліста” [4] знаходимо тільки два поняття, що дотичні до мотиваційної сфери людини – „краса” та „етичні принципи”. Водночас його щоденники і листування містять ледь не увесь психологічний тезаурус мотиваційної сфери особистості. Зокрема, три епіграфи до цієї глави, що взяті зі щоденників Вернадського, містять глибокі психологічні явища:

по-перше, про негативні емоційні переживання та мотивацію запобігань (примус „кнутом” покарань) (*Немає чесності, немає звички до праці, немає широких розумових інтересів, немає характеру і енергії, немає любові та свободи*);

по-друге, про амбівалентні емоційні переживання та мотивацію байдужості (*Немає нічого гіршого, ніж апатія, немає нічого шкідливішого і жахливішого, ніж байдужість, сіре буденне життя...*);

по-третє, про позитивні емоційні переживання та мотивацію досягнень людини (заохочення „пряником” винагород) (*Для мене взагалі залишився весь попередній культ служіння науці та творчому пошуку, ясне містичне відчуття світу, підсилює відчуття живого. Залишилася попередня повага до людської особистості. Зараз би я не дивився як раніше: безсмертя особистого духа, але без єдиного Бога. І в питанні про демократію мої думки змінилися. Забезпечення і свідомість еліти – велетенська мета*).

В архівних працях Вернадського знаходимо увесь спектр емоцій (за К. Е. Ізардом [8]) та увесь спектр потреб із 7-рівневої піраміди потреб (за А. Маслоу [11]): 1) фізіологічні потреби; 2) потреба в безпеці; 3) потреба в любові / приналежності до чого-небудь; 4) потреба в повазі; 5) потреба в пізнанні; 6) естетичні потреби; 7) потреба в самоактуалізації. (Див. також у цій книзі евристичне співставлення А. П. Самодриним піраміди потреб Маслоу з пірамідою системи освіти „Вчитель”, за Самодриним, та пірамідою системи історичних архетипів соціального устрою „Влада”, за Ю. О. Шиловим, що викладено у відповідних главах обох авторів).

Засновник учення про ноосферу оперує такими поняттями: „елементарні нужди”, „переживання”, „почуття”, „бажання”, „прагнення”, „демонізм”, „страх”, „війна”, „гіркота втрат”, „апатія”, „інтерес”, „найбільша користь”, „мирне співіснування”, „любов”, „краса”, „духовні цінності”, „питання етики”, „ідеали” тощо [1-3; 5; 6].

Як бачимо, мотиваційна сфера людини, яка цікавить гуманітарні науки, представлена в творчості Вернадського досить повно.

Теорія поетапного формування нових дій і понять, як уявляється, в найбільшій мірі відповідає вимогам вдосконалення навчальної форми діяльності особистості та її полімотивації, що відкриває широкі *перспективи* у наукових розвідках і практиці освіти в Україні.

Важливою *перспективою подальших розвідок* в царині ноосферно-топологічного підходу до мотивації особистості є підвищення мотиваційного статусу 12 умов переходу людства до ноосфери, над якими працював Вернадський і які узагальнили його послідовники:

- заселення людиною всієї планети;
- стрімке перетворення засобів комунікації та обміну між країнами;
- посилення зв'язків, зокрема політичних, між державами Землі;
- переважання геологічної ролі людини над іншими геологічними процесами, що протікають у біосфері;
- розширення меж біосфери та вихід у Космос;
- відкриття нових джерел енергії;
- рівність людей усіх рас та релігій;
- збільшення ролі народних мас, громадянського суспільства у вирішенні питань та демократія у внутрішній політиці;
- свобода наукової думки та наукового пошуку від тиску релігійних, філософських та політичних побудов і створення у суспільному та державному устрої умов, сприятливих для вільної наукової думки;
- піднесення добробуту трудящих, створення реальної можливості не допустити недоїдання, голоду, злиднів та послабити вплив хвороб;
- розумне перетворення первинної природи Землі з метою задоволення всіх матеріальних, естетичних та духовних потреб зростаючого населення;
- виключення воєн із життя людства.

Слід зробити так, аби ці науково-етичні орієнтири Вернадського для людства отримали потужний мотиваційний потенціал на вищих рівнях ціннісних орієнтацій, спрямувань, ідеалів людства і вищого рівня самоактуалізації кожної особистості.

Візьмемо для прикладу: до чого призводить ігнорування такої умови переходу, як „свобода наукової думки та наукового пошуку від тиску релігійних, філософських та політичних побудов і створення у суспільному та державному устрої умов, сприятливих для вільної наукової думки”.

Українська асоціація Антона Макаренка, визнаного ЮНЕСКО одним із кращих педагогів людства, звернулася до Київської міської ради та Київської міської державної адміністрації з проханням вилучити прізвище видатного українського педагога зі світовим ім'ям Антона Макаренка зі списку демонтажу

пам'ятників м. Києва, пов'язаних із російською федерацією та колоніалізмом 7;

Припустим, вороги Макаренка і України переможуть, і введена в оману влада позбавить видатного українського педагога „українського громадянства” на тій підставі, що його життя і творчість припали на період царату і радянської імперії. Рашисти будуть у захваті, бо їхня геноцидна теза про відсутність України в історії людства буде підтримана нашою тезою (діями ?!) про відсутність видатних українських діячів в Україні (?!) [12].

Хто дасть гарантію, що недруги послідовників Макаренка – видатних українських педагогів Василя Сухомлинського, Олександра Захаренка..., не забажають і їх позбавити „українського громадянства” на тій самій підставі, що і предтечу (?!).

А згадаємо, на скільки десятиліть комуністична катівня СРСР „заживо поховала” ще одного видатного українського педагога – Григорія Ващенко на тій підставі, що він під час II Світової війни він співпрацював із німецькою окупаційною владою і закінчив своє життя у мюнхенській еміграції (?!)...

Якщо народна визвольна війна, що ведуть українці з підтримкою всього демократичного світу проти кривавого сатанинського рашизму, є, по-перше, за Сковородою, „благословенним видом промислу, який не суперечить божому і людському закону”, та, по-друге, наші військові, самооборонці, волонтери, всі громадяни держави мають, за Макаренком, „правильне уявлення про те, що потрібно робити”, і „звичку долати тривалі труднощі”, то саме народна, демократична і трудова педагогіка, традиції якої персоніфікують видатні просвітителі України – Сковорода, Ващенко, Макаренко, Сухомлинський, Захаренко та ін. – виступає тим історичним підґрунтям, спираючись на яке, уточнимо справедливу думку фон Бісмарка, на лаври перемоги над ворогом можуть розраховувати не тільки вчителі та духовні наставники, а й генерали.

Слід відмовитися від недолугого ототожнення видатних і пересічних українців із тією імперією, під п'ятою якої їм не пощастило жити (від „тиску політичних побудов”, за Вернадським). Їхнє і наше щастя полягає у тому, що вони є видатними українцями, які принесли Батьківщині-ненці світову славу в усі періоди історії і заслужили визнання не тільки іноземців, але й своїх земляків!

ЛІТЕРАТУРА

Вернадский В. И. Из дневников 1918-1943 гг. *Владимир Вернадский : Жизнеописание. Избран. труды. Воспоминания современников. Суждения потомков* / сост. Г. П. Аксенов; худож. Б. А. Лавров; фотохудож. Г. Е. Малофеев. М. : Современник, 1993. С. 204–248.

Вернадский В. И. „К идеалу учащегося народа”. *Владимир Вернадский : Жизнеописание.*

Избран. труды. Воспоминания современников. Суждения потомков / сост. Г. П. Аксенов. М. : Современник, 1993. С. 521–555.

Вернадский В. И. Письма к И. И. Петрункевичу. Владимир Вернадский : Жизнеописание. Избран. труды. Воспоминания современников. Суждения потомков / сост. Г. П. Аксенов; худож. Б. А. Лавров; фотохудож. Г. Е. Малофеев. М. : Современник, 1993. С. 273–297.

Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста. М. , Наука, 1988. 520 с.

Вернадский В. И. „Хронология” семьи Вернадских. Владимир Вернадский : Жизнеописание. Избран. труды. Воспоминания современников. Суждения потомков / сост. Г. П. Аксенов; худож. Б. А. Лавров; фотохудож. Г. Е. Малофеев. М. : Современник, 1993. С. 249–296.

Владимир Вернадский : Жизнеописание. Избран. труды. Воспоминания современников. Суждения потомков / сост. Г. П. Аксенов; худож. Б. А. Лавров; фотохудож. Г. Е. Малофеев. М. : Современник, 1993. 688 с.

Вороньова М. В., Самодрин А. П., Моргун В. Ф. та ін. Чи варто торгувати національними святинями та відмовлятися від власної історії. Кременчучина – основа проектування освіти регіону під час випробувань і надалі. Метод. посіб. [Матеріали III наук.-пед. експедиції Наук.-дослід. лаб. з вивч. і розробл. гуманіт. ідей академ. В. І. Вернадського / оргкомітет: А. П. Самодрин, Г. Ф. Москалик (співголови), В. Ф. Моргун та ін. (Кременчук, Горішні Плавні, Світловодськ, 18-19 травня 2022 р.)] / за наук. ред. А. П. Самодрин. Кременчук: Видавництво „НОВАБУК”, 2022. С. 144-150 / 226 с. URL :

Зард К. Э. Психология эмоций. Пер. с англ. СПб. Питер, 1999. 464 с.

У 9. Моргун В. Ф. Психологія особистості в педагогіці А. С. Макаренка. Факсимільний збірник праць 1988-2001 рр. Полтава, 2002. 84 с.

Моргун В. Ф. Українці виграють війну передусім завдяки демократичній і трудовій педагогіці Григорія Сковороди та Антона Макаренка. Григорій Сковорода у сучасному багатомірному світі : зб. тез VIII Міжнародної наук.-практ. конф. (Львів, 16 листопада 2022 р.) / за ред. В. П. Мельника ; відп. за вип. В. М. Качмар, Л. В. Рижак, Н. І. Жигайло, Ю. В. Максимець. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. С. 192-195 / 316 с.

К. А. Н. Motivation and Personality. N. Y. : Harper and Row, 1954. 285 p.

Philosophy, psychology and pedagogics against COVID-19: Manual / Ed.: V. V. Rybalka, V. F. Morgun and others; a team of authors. Zhytomyr: Publisher O. Yevenok, 2020. P. 81-96 / 392 p.

t
t
p
s
:
/
/
d
r
i
v
e
.
g
o
o
g
l

Москалик Г. Ф.,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки та
філософії Кременчуцького національного
університету імені М. Остроградського, професор
Університету економіки (м. Бидгоць, Польща)
м. Кременчук

ВПЛИВ ІДЕЙ І ПОСТАТІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО НА ВЕКТОРИ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Зі змінами доктрини держави, зовнішньополітичного курсу, векторів розвитку в середині суспільства, освіта України змінила курс розвитку. Запровадження ідей Нової української школи, зміна структуральних підходів до управління середньою школою на всіх рівнях держави змушує кожного освітянина **озирнутися**:

- проаналізувати ефективність своєї діяльності,
- обрати нові підходи щодо здійснення освітньої функції в майбутньому з позиції нового змісту освіти і до більш точних (оптимізованих) механізмів його доставки до особистості;
- на тлі сучасної наукової картини світу, побудованої світоглядом особистості Вернадського, упізнавати час кожною особистістю як проєкт майбутнього.

Перед цим, кожен освітянин, від учителя-педагога до керівника-педагога закладу, як організатора освіти, – повинен в найкоротший термін проаналізувати повсемісний авангардний досвід діяльності своїх попередників і свій власний та обрати нові критерії вимірювання якості своєї відповідальної діяльності на перспективу.

Наголошуємо, що гуманітарні ідеї В. І. Вернадського (1863–1945) для нашого часу стають фундаментом всепланетного соціального устрою як глобальної гуманітарної сфери життєдіяльності суспільства, його соціального, духовного життя, соціальних та духовних відносин, освітньою основою теорії ноосфери і ноосферогенезу – критеріальна основа виміру впливу особистості на хід життя й зразок для педагогічної освіти.

У статті ми розглянемо постать Вернадського одночасною рефлексією його творчої енергії в різні відрізки життя з оглядом творчої ситуативної миті та з народженням в ній науково-педагогічного вектора – так потрібного для втілення багатовекторної відповідальності за майбутнє монадою сучасної освіти.

Лише погляд на події, що відбуваються сьогодні в Україні й навколо неї, з позиції розвитку Всепланетного Розуму або Ноосфери, дозволяють вибудувати об'єктивну картину нашої реальності – життєву перспективу в освіті наданням певної спрямованості сукупним чином.

На часі – нова ноосферна система принципів, цілей, механізмів, послідовних заходів, що мають на меті створення умов для соціально-гуманітарного розвитку суспільства, соціальної, інтелектуально-духовної безпеки людини й суспільства, реалізацію її соціальних, духовних потреб, формування і збагачення творчого потенціалу особи, всебічну самореалізацію її сутнісних сил, соціодинаміку освіти, науки, культури тощо [2, с. 10].

Освітянська діяльність В. І. Вернадського була пов'язана зі складними суспільно-політичними процесами в державі та у вищій освіті [1]. Це був перелом XIX–XX століть. На його науково-педагогічну діяльність нашаровується відгомін трьох революцій, громадянської війни в країні, кривава боротьба політичних партій за панування своєї ідеології у незміцнілій, не вибудованій державі тощо. У вищій школі того часу було не краще – також панувала певна невизначеність, суперечливість та складність невизначеності на місцях.

Особливо проблеми реорганізації вищої школи набули для Вернадського практичного аспекту після призначення його у березні 1917 року головою Комісії учених установ і членом Комісії з питань реформи вищих навчальних закладів, а також затвердження 1 серпня 1917 року товаришем міністра народної освіти.

Сучасна вища освіта України прямує шляхом модернізації, реформування та інтеграції у світовий освітній простір, маючи взірцем професора В. І. Вернадського.

Процес гуманізації та гуманітаризації освіти є основним напрямком і змістом реформування системи освіти України. Проте ноосфера – не поле спокою розуму, це – поле бою. На ньому є і наші спільники, і вороги, часто замасковані під друзів-науковців. Саме від них і їх „авторитетності” слід чекати на дезорієнтації, що проникають по офіційним і неофіційним каналам освіти і самоосвіти. Дезорієнтації можуть бути нівельовані або подолані за допомогою впровадження освітніх систем сучасного рівня, де вирішальна роль відводиться освітньому експерту, науковому дидакту – сучасному вчителю, професору.

Освіта поширюється як різновид енергії для всіх як певна модель-ідея, проте сприймається вона кожним індивідом окремішньо – індивідуально. За А. П. Самодрином, „учитель – найвища посада на Землі, він є найважливішим явищем у школі й історичним покликом долі – дозволяє правильно розпочати осмислювати власне життя і при цьому вселяє надію...” [3, с. 140].

Проблема інтеграції педагогічної освіти в загальноєвропейський освітній простір є тенденцією загальнокультурною. В. Луговий зазначив: „...ще кілька років тому, прогнозуючи подальше зростання в Україні контингентів педагогічних навчальних закладів, установ підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогів, дослідники вітчизняної історії та сучасного розвитку педагогічної освіти доводили, що в педагогічній освіті протягом тривалого часу спостерігається тенденція екстенсивного розвитку.

У час російської Z-агресії (2014–2023...) Українська держава і країна діалогічно в онтологічному вимірі історії стверджують пускову клітину

Нообіосфери у Всесвіті, цим виявляють внутрішній резонанс історичного розвитку людства. Сьогодні Україна постає перед Світом камертоном монадної організації людства – змушує коеволюцію культур на засадах всепланетного раціогуманізму. Цим Україна має найважливіший виклик – освітнє повернення в загально цивілізаційне русло розвитку культурного людства [3, с. 355].

В. І. Вернадський у своїх працях зазначав, що „історія минулого розумової культури людства нам зараз так мало відома, що ми не можемо її ясно уявити собі ті етапи минулого, які привели до сучасного вселенського життя людей, ним – його єдністю – охоплені, в якому б куточку біосфери вони б не жили. Зараз немає куди від нього сховатися – ні в якій галузі духовного життя, ні в галузі побуту. І темп зміцнення всесвітності такий великий, що усвідомлення його для нині живих поколінь реальний, що сперечатися про це не має сенсу.

Наукова думка та й та ж наукова методика, єдині для всіх, зараз охопили все людство, розповсюдились по усій біосфері, повертають її в **ноосферу**. Це – нове явище, яке надасть особливого значення росту науки, що зараз спостерігається, вибуху наукової творчості” [4, с. 88–89].

Ідеї В. І. Вернадського, після їх філософського переосмислення, орієнтуючись на сучасні виклики та потреби сьогодення, ми сформулювали наступними тезами:

– Освіта не повинна бути „прислугою” діючої влади, на змісті освіти не повинні позначатися ідеологічні догми, політичні впливи.

– Піднесення педагогічної свідомості („країна, яка не працює самостійно в галузі наукової думки ... є країна мертва”).

– Формуванню особистості вченого сприяє: особистісні здібності до навчання, позитивний вплив мікросередовища, рідних людей, спілкування з дитячих років в колі високоінтелектуальних людей.

– Головними ознаками процесу розвитку сучасної вищої освіти України є: демократизація, гуманізація, гуманітаризація, інтернаціоналізація, технологізація, безперервність, масовість та висока якість освітніх послуг.

– Створення при університетах дослідницьких центрів вищих досягнень, технологічних та індустріальних парків.

– Активне залучення студентства до організації освітнього процесу та його навчально-методичного забезпечення, орієнтація системи вищої освіти на ринок праці, тісна співпраця університетів з науково-дослідницькими закладами, інтенсифікація наукових досліджень в самих університетах та залучення до участі в ній більшої кількості студентів.

– Університет – це центр традиції європейського гуманізму. Він прагне до досягнення універсального знання, перетинає географічні та політичні кордони й утверджує початкову потребу взаємного пізнання і взаємодії різних культур.

– Орієнтація на науку Заходу, сприяння побудові потужного міжнародного наукового діалогу. Для вирішення цього питання необхідно подолати лінгвістичну перепону – в повній мірі на достатньому рівні опанувати іноземними мовами.

– Репрезентація українського наукового потенціалу на міжнародному рівні – знання та вільне володіння англійською мовою.

– Неперервність освітнього процесу шляхом синхронного та поступового розповсюдження освіти на всі сфери духовного життя, матеріально-технічної та матеріальної культури.

– Системні зміни у підготовці майбутніх педагогів: процес переходу до єдиного типу вищої педагогічної освіти, яка буде здійснюватися у спеціальних інститутах на базі загальної університетської освіти.

– Формування філософії освіти як базисної теоретичної основи трансформаційних процесів у сфері освіти в постіндустріальному суспільстві. Вона відображає соціальну значимість філософії для функціонування і розвитку системи освіти як елемента соціокультурного життя сучасного суспільства.

– Нова парадигма заснована не на відтворенні минулого знання, а на готовності його використання в нових, часто заздалегідь не регламентованих, ситуаціях.

– Зміна світоглядної парадигми в філософії освіти продукує філософсько-освітнє знання, яке втілює в собі стратегічні ідеї підвищення ефективності освітнього процесу.

– Новаторами стануть ті країни, які почнуть створювати нове суспільство – суспільство розумних матеріальних потреб і нічим не обмежених високодуховних запитів.

– Формування цифрової компетентності випускника школи та громадянина країни у XXI столітті – інформаційній добі.

– Розвивати в учнів та студентів планетарне мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вернадский В. И. Письма о высшем образовании в России // Вестник воспитания. 1913. № 5.
2. Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука: колективна монографія / За наук. ред. А. П. Самодріна. Київ–Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2021. Т. 1. 352 с.
3. Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука: колективна монографія / За наук. ред. А. П. Самодріна. Київ–Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2022. Т. 2. 512 с.
4. Философия, культура и образование (материалы „круглого стола”). Вопросы философии. 1999. № 3. С. 3–54.

Осадченко І. І.,
*доктор педагогічних наук,
професор, практичний психолог;
співзасновниця та голова
громадської організації
„Міжнародна асоціація сучасної
освіти, науки та культури”;
м. Умань*

АСПЕКТИ НООСФЕРНОЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ МАТЕРИНСЬКОЇ ШКОЛИ

На одному із засідань Науково-дослідної лабораторії з вивчення і розроблення гуманітарних ідей академіка В. І. Вернадського її засновник та очільник А. Самодрин зазначив: „Ідеї В. Вернадського були революційними не тому, що були проголошені у період революції початку ХХ ст., а тому що випереджали час на століття уперед”. Отож, й ідеї членів лабораторії, яка представляє своїми результатами цю монографію, мають бути спрямованими не лише на вивчення, а й на розроблення, тобто інтерпретацію у сучасність і створення нових революційно-освітніх ідей, ґрунтуючись на ноосферному вченні В. Вернадського [1].

Як завжди, у таких формулюваннях, є небезпека „розгнівити „богів” у певній сфері науки та діяльності”, як свого часу остерігався зробити Карл Юнг [8] щодо своїх позицій на противагу Зигмунда Фрейда; Річард Бендлер – засновник напряму нейролінгвістичного програмування у психології – на противагу представникам панівних психологічних течій 70-х років минулого століття, попри його беззаперечні докази позитивних результатів роботи із психічнохворими та ін. Так само Ю. Шилов, як член згадуваної лабораторії, апелює до неприйняття свого часу, так званими нами „капітало-політично спонсорованими науковцями”, результатів досліджень Ніколи Тесли [3]. На жаль, маємо занадто багато негативно-історичних прикладів політично-ідеологічно-бізнесових викривлень та маніпулювань наукою, і не лише історичної галузі

Можна заперечувати та відкидати безкінечно, чинячи типовий психічний опір традиційністю наукових догм, а можна взятися дослідженнями за спростовування, підтвердження чи уточнення таких тверджень видатних постатей людства, чії заслуги визнані ЮНЕСКО з призначенням окремого року пошестей (1991 – Блавацької О. [1]) та виробленням світової Програми дій для людей планети „Порядок денний на ХХІ століття” на Другій Міжнародній конференції ООН з оточуючого середовища і розвитку (1992 – Вернадський В.).

Належить віддати шану й видатному професорові А. Самодрину, який, не зважаючи на мінімальну підтримку з боку офіційних наукових структур, наважився на громадських засадах зібрати та спонукати до роботи (а то – різні методи та засоби взаємодії) у площині розвитку прогресивних наукових ідей, що наразі ще не набули гідного визнання. Упевнені, що наукові пошуки вказаного напрямку матимуть резонанс та набудуть імплементації.

У чому наукова гіпотетичність та критичність ноосферного розвитку материнської школи у площині оновлення освітньо-психологічного простору особистості протягом життя? Ця стаття – не скільки відповіді на запитання, стільки констатування інших запитань (постулат З. Фрейда про переконання: „Не хочу змінити ваші переконання. Пропоную свою точку зору, щоб похитнути ваші переконання та спонукати до аналізу”). Однак, сильний сугестор може заразити та навіяти будь-яку думку, а зараження та навіювання – основні механізми формування свідомості, де третій механізм – наслідування (дія у виконанні зараження). Підтвердження гіпотетичності – у епіграфі до восьмого тому зібрання творів В. Вернадського: „У науці до цього часу немає чіткої усвідомленості, що явища життя і явища мертвої природи, обрані з геологічної, тобто з планетарної, точки зору, є проявами єдиного процесу” [3, с. 210]. Висновок: відповіді на це запитання немає досі. Водночас, наші предки розмовляли із каменем, небом і боялися їх осквернити чи розгнівати. Нині це продовжують робити, але „з-під тишка”, а в умовах війни – вже й відкрито.

Теоретико-методологічний аналіз наукових джерел та емпіричного матеріалу дозволив виокремити та схарактеризувати такі аспекти концептуалізації ноосферного розвитку материнської школи у площині оновлення освітньо-психологічного простору особистості протягом життя:

1. Актуалізація та сутність досліджуваного питання, у контексті чого зазначено:

а) материнська школа – „перша школа” за Я. А. Коменським [4], що передує закладам освіти (названими нами – „соціальні школи”) та реалізується супутно здобуттю освіти у соціальних школах, – домашня освіта – найперший освітньо-психологічний простір особистості, що найкраще і зазвичай створюється, здійснюється матерями, або коли функції матері виконує батько чи хтось інший із дорослих (бабуся чи дідусь, опікуни та ін.), тобто означення „материнська” – і конкретизоване – пряме, і узагальнене – опосередковане поняття;

б) освітньо-психологічний простір особистості – реальність, детермінована часовими, ресурсними, суб’єктивними, змістовими тощо параметрами, орієнтованими на психологічно обумовлену, конструктивну едукацію (навчання, виховання, формування та розвиток) особистості;

в) оновлення цього простору – оптимістична зміна, шляхом його поліпшення; материнська школа охоплює не лише дітей віковими межами від народження до 6-ти років (за Коменським Я. А.), а від народження до повноліття (в Україні – 18 років) чи часу, коли діти полишають материнський (батьківський) дім (за Коменським Я. А. – до 16 років, що є специфікою того часу);

г) дилему складає одвічна, але невизнана на офіційно-науковому рівні, конфронтація материнської та соціальної шкіл через суперечності щодо концепції, системи, змісту, форм, методів, засобів тощо здійснення освітнього процесу в обох сферах: материнська школа незадоволена соціальною школою і навпаки, що призводить до виникнення недоліків у становленні дитини як особистості перебуванням у недосконалому, а той шкідливому освітньо-психологічному просторі протягом життя, що й відбувається зазвичай при будь-якому конфлікті інтересів.

2. Ретроспективний аспект, у площині якого описано еволюційний шлях, котрий до сьогодні пройшла материнська школа через призму аналогічного розвитку ролі Жінки та Чоловіка у цивілізованому суспільстві. Констатовано:

а) попри трагічну історію ставлення до жінок, кардинальну зміну їхнього язичницького статусу, зокрема у період нашої ери („біблійне покарання Єви Богом”; покарання інквізицією; брак громадянських та інших прав тощо), Жінка повсякчас виконувала однозначну роль жінки-дружини, жінки-матері, жінки-педагога, навіть жінки-психолога, забезпечуючи функціонування материнської школи за однозначної підтримки Чоловіка (еволюція Жінки та Чоловіка + еволюція біосфери = ноосфера);

б) водночас із колективним несвідомим у формі страху, гріха та постійного страху гріха (названого нами „страх страху”), безпідставної жертвності як виправдання страждання, спонуканими ерою воєн та політичних змін релігій, Жінки, як берегині роду, разом із Чоловіками синергетично передавали кожному наступному поколінню освітньо-культурні традиції та звичаї; тому материнська школа через призму аналогічного розвитку ролі Жінки і Чоловіка, кардинального оновлення ролі Жінки протягом останніх ста років, пройшла неминучий, еволюційно необхідний шлях;

в) на теперішньому етапі ноосферного оновлення маємо збирати та узагальнювати, а не відмовлятися та знищувати, сукупність теоретико-практичного надбання материнської школи.

3. Якісно-особистісний аспект, у контексті якого квінтесенцію материнської школи представлено у тому, що:

а) у розвитку ідеї материнської школи за Я. А. Коменським, акцентовано, що йдеться про освічених Жінок-матерів у паритеті із Чоловіками, які глибоко-

свідомо розуміють та реалізують свою учительську роль, адже саме від рівня їхньої психічної зрілості та освіченості (одухотвореного інтелекту) безпосередньо і безумовно залежить рівень сформованості аналогічних якостей у дітей;

б) успішність оновленого суспільства залежить від підготовленості та узгодженості дій (подолання суперечностей) між материнською та соціальними школами, як відповідальними інституціями за сьогоденні та майбутні покоління, передусім, від оновлення відповідального, психічно зрілого батьківства – інституту родинного виховання, у якому саме ноосферний „психосоціальний союз” Жінки й Чоловіка – запорука конструктивного, ноосферного розвитку особистості Дитини, створення відповідного освітньо-психологічного простору її особистості протягом життя.

4. Методологічний аспект, у рамках якого обґрунтовано:

а) ключові позиції оновлення освіти шляхом ноосферного розвитку материнської школи: нинішня війна кардинально і безповоротно змінила освітньо-психологічний простір особистості, зокрема виявом посттравматичних чинників, що надалі негативно впливатимуть на кожного; усуненню цієї проблеми сприятиме реалізація оновленого психопедагогічного супроводу і материнської, і соціальної школи на засадах винятково ноосферного вчення, котрий мають здійснювати висококваліфіковані спеціалісти-психопедагоги;

б) суперечності, які здатні і маємо розв’язати спільно у освіті, науці та культурі, між: гіперонтогенезом сучасних дітей на психічному рівні та пізнім „відпусканням” їх батьками у доросле життя; юридичною та духовно-моральною відповідальністю батьків за психоемоційний стан своїх дітей періоду материнської школи (до 18 років) та недостатньою діяльністю соціально-психологічних служб, зокрема в Україні за чинністю такої відповідальності; виявом практиками значущої кількості за останні десятиріччя надздібних дітей („дітей з дорослими очима”) та невизнанням цієї ситуації на офіційно-науковому рівні, неготовністю ні батьків, ні психологів, ні освітян правильно діагностувати та розвивати цих дітей;

в) наукові підходи концептуалізації ноосферного розвитку материнської школи у площині оновлення освітньо-психологічного простору особистості протягом життя: ноосферний, науковий, синергетичний, холістичний, психопедагогічний, природовідповідний, ресурсний та інформаційно-комунікаційний.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блавацкая Е. П. Тайная доктрина. Т. 1. Москва: Эксмо: 2014. 880 с.
2. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление. Собрание сочинений: в 24 т. / под ред. академика Э. М. Галимова; Ин-т геохимии и аналитической химии им. В. И. Вернадского; Комиссия РАН по разработке научного наследия академика В. И. Вернадского. Москва: Наука, 2013. Т. 10. / науч. ред. и сост. академик Э. М. Галимов. 475 с.
3. Вернадский В. И. Живое вещество и биосфера. Собрание сочинений: в 24 т. / под ред. академика Э. М. Галимова; Ин-т геохимии и аналитической химии им. В. И. Вернадского; Комиссия РАН по разработке научного наследия академика В. И. Вернадского. Москва: Наука, 2013. Т. 8. / науч. ред. и сост. академик Э. М. Галимов. 525 с.
4. Коменский Я. А. Материнська школа. Київ: Учпедгиз, 1947.
5. Шилов Ю. А. (2022) Ноосферна теорія історичного розвитку: стан і перспективи. Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука: колективна монографія / за наук. ред. А. П. Самодрина. Київ–Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2022. Т. 2. С. 50–65.
8. Юнг К.-Г. Проблемы современной психотерапии. Проблемы души нашего времени / пер. с нем. А. Боровикова. Москва: Академический проект, 2007. С. 7–28.

Піддячий В. М.,

*доктор філософії, старший науковий співробітник
відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана Зязюна
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ*

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ ХХІ СТОЛІТТЯ НА ОСНОВІ ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО: ГНУЧКІ НООСФЕРНІ НАВИЧКИ

Тенденції розвитку світових процесів інтеграції та уніфікації економік, культур та політичних векторів, які ми сьогодні спостерігаємо та аналізуємо, були спрогнозовані ще у ХІХ–ХХ ст. Перед усім виокремимо напрацювання видатного науковця світового рівня, основоположника теорії розвитку біосфери переходом у ноосферу, фундатора багатьох наук (визначив предмет більше 30 наук), засновника першої наукової бібліотеки України, одного із засновників та першого президента Національної Академії наук України В. І. Вернадського. Ще тоді (з 1930-х) він передбачав, що перебудова людством біосфери за допомогою розуму та праці призведе до створення нового виміру середовища для життя – ноосфери, яка є останнім станом еволюції біосфери [3].

В. І. Вернадський зазначав, що розвиток ноосфери супроводжуватиметься:

- заселенням людиною всієї планети;
- різкою зміною засобів зв'язку та обміну між різними країнами;
- поширенням зв'язків, у тому числі політичних, між державами Землі;

- виключенням війни з життя людства;
- переважанню геологічної ролі людини над іншими геологічними процесами, що протікають у біосфері;
- розширенню меж біосфери та виходом у космос;
- відкриттям нових джерел енергії;
- забезпеченням рівності людей всіх рас і релігій;
- збільшенню ролі народних мас у вирішенні проблем внутрішньої політики;
- свободою наукової думки і наукового пошуку від тиску релігійних, філософських і політичних побудов;
- розумним перетворенням первинної природи Землі з метою задоволення матеріальних, естетичних і духовних потреб кількісно зростаючого населення;
- покращенням умов праці, недопущенням голоду, злиднів, послабленням впливу хвороб [2].

Все це взаємопов'язано і суттєво впливає на глобальні тенденції розподілу трудових ресурсів. Сучасний вітчизняний ринок праці в умовах пандемії COVID-19 та війни Російської Федерації проти України тісно пов'язаний з моделлю економіки, яка забезпечує відносно сталий ВВП країни для мирного часу. Воєнний стан пришвидшив процеси регулювання і оптимізації економіки, кадрового забезпечення з врахуванням ризиків.

Сьогодні характеризується зростаючою цифровізацією всіх сфер життя суспільства, особливо економічної. З кожним роком, наймаючи працівників, роботодавці, окрім вимог до спеціальних професійних компетентностей, все більше уваги приділяють оцінці їхніх комунікативних здібностей, рівню володіння англійською мовою, опанування комп'ютера, здатності самонавчатися, домовлятися, проводити переговори, презентувати себе тощо. Ці якості суттєво впливають на результативність роботи та професійні досягнення. Значно оптимізує процес підготовки фахівця стиль життя, коли цінності зростання творчої особистості закладаються ціннісно-смісловим укладом усього навколишнього життя.

Це підтверджується біографіями багатьох видатних особистостей, які впродовж життя досягнули найвищих щаблів особистісного та професійного розвитку. Як приклад, доцільно проаналізувати життєвий та творчий шлях В. І. Вернадського і прослідкувати, які саме якості, цінності і схильності становили основу його особистісно-професійного поступу та сприяли успішній самореалізації і світовому визнанню його здобутків.

Аналіз літератури дозволив виокремити, що впродовж життя В. І. Вернадський:

- 1) дотримувався чіткого розпорядку дня і сну;

- 2) багато уваги приділяв самостійному вивченню іноземних мов;
- 3) мав широкий спектр інтересів – вивчав історію свого родоводу, цікавився географією, історією, релігією, філософією тощо;
- 4) читав велику кількість книг та періодичної літератури;
- 5) постійно навчався та напружено працював, мав учнів в різних куточках світу;
- 6) активно писав наукові праці та виступав на різних заходах, займався суспільною діяльністю;
- 7) сповідував цінності свободи особистості, демократизму, справедливості та любові до людей. Вважав, що мисляча, вільна особистість є найважливішим суб'єктом прогресу людства і становлення ноосферного суспільства [4];
- 8) був хорошим сім'янином, мав відповідальну та люблячу дружину, яка була гарною господинею, мамою для дітей, другом та помічником (вільно володіла основними мовами та допомагала у перекладі статей, супроводжувала чоловіка у подорожах, асистувала тощо);
- 9) багато подорожував, брав участь у екскурсіях по музеях країн Європи, Америки та Росії, зустрічався з провідними фахівцями;
- 10) своїх учнів розглядав як помічників та товаришів по роботі, намагався допомогти їм не тільки у науці, але і в житті;
- 11) у розмовах з учнями не поводив себе як учитель. Наголошував, що у науковій роботі учителями мають бути тільки закони природи. Тому потрібно їх відкривати, знати і керуватися у житті. Вважав, що вчитель є більш досвідченим товаришем по науковій роботі;
- 12) не був відмінним оратором, оскільки мав глухуватий голос, який швидко згасав у великих аудиторіях, не використовував жестикуляцію, на обличчі завжди був серйозний і глибоко мислячий. Не зважаючи на це, він читав лекції та робив доповіді не використовуючи конспекти, але завжди їх мав і тримав перед собою. Тривалість його виступів могла сягати 3 годин, разом з цим його розповідь заворожувала слухачів. Він глибоко знав історію свого предмету, сучасні дослідження та тенденції, а також літературні джерела. Вернадський захоплював аудиторію новизною ідей та узагальнень;
- 13) свої ідеї він дозволяв брати і розвивати учням, допомагав їм у цьому [1; 3].

Ідея ефективної людини в умовах самоактуалізації її особистості має домінувати в освітній меті сучасного закладу освіти, готуючи її до життя і праці як мислителя на зразок В. І. Вернадського.

На основі проведеного дослідження зроблено такі висновки:

1. Зважаючи на те, що фахівець розвивається впродовж життя у поліваріативному професійному середовищі, йому у різний час та з різними

темпами доводиться адаптуватися і долати стреси різного рівня складності. У зв'язку з цим, важливо на міжособистісному та інституційному рівні системно надавати інформацію про адаптивні стратегії, які сприяють збереженню психічного та фізичного здоров'я, сталої продуктивності та ефективності праці.

2. Надто сильний стрес впродовж професійної адаптації викликає значні затрати енергії, втрату професійних смислів, депресію, психічні та соматичні розлади, потребу у завершенні кар'єри. З метою його подолання застосовуються копінг-стратегії, які дозволяють виявити ознаки психологічної дезадаптації, помічати ознаки психологічного неблагополуччя та долати їх.

3. Адаптивна стратегія спрямована на зміну мотивів діяльності, появу нових смислів, особистісних утворень, визначає напрями розвитку особистості, зміну самооцінки. Її застосування допоможе: 1) збалансувати особистісні ресурси для професійного розвитку і протидії негативним явищам професійного середовища, що викликають незгоду і необхідність супротиву; 2) визнати необхідність об'єктивно сприймати професійне середовище.

4. Адаптивну стратегію необхідно обирати спираючись на принцип природовідповідності. При виборі адаптаційної стратегії доцільно враховувати зовнішню та внутрішню мотивацію, темперамент, характер, здібності та компетентності фахівця. На основі принципу природовідповідної адаптивної стратегії доцільно обирати стратегію професійного розвитку.

5. Побудові адаптаційної стратегії сприятиме SWOT-аналіз, оскільки він дозволяє виокремити слабкі і сильні особистісні та професійні якості фахівця, розвинути їх або при потребі нейтралізувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вернадський В. І. Зібрання творів: в 24 т. Т. 10. Наукова думка як планетне явище. Москва: Наука. 2013. 475 с.
2. Володимир Вернадський: філософ, пантеїст та науковець. (2021). Програма „Культурні українці. Позначені гривнею”. URL: <https://youtu.be/surDdjZwT1E>
3. Гумілевський Л. І. Вернадський. Москва : Молода гвардія. 1967. 256 с.
4. Самодрин А. П. Вернадський : клаузура ноосфери і ноосферогенезу // Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука: колективна монографія / За наук. ред.. А. П.Самодрин. Київ - Кременчук : П. П. Щербатих О. В. 2021. Т. 1. С. 13–93.

Піддячий М. І.,

*доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
профільного навчання
Інституту педагогіки Національної
академії педагогічних наук України
м. Київ*

БЕЗПЕКОВИЙ РІВЕНЬ ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА: ЖИТТЯ І ПРАЦЯ, ОСВІТА І НАУКА

У процесі еволюції людини відбувається зміна станів природного, особистісного та суспільного характеру. Це спонукає до розроблення та вирішення нових завдань підготовки особистості до життя і праці з метою забезпечення поступу людини та громадянського суспільства. Оскільки поряд з прогнозованими змінами в природі та людині відбуваються й не прогнозовані, то й структурування завдань, які потрібно вирішувати, знаходяться у вимірі буття соціуму, впливу людини на природу, способів пізнання людиною світу та себе в сучасних умовах військових конфліктів.

Перед суспільством (суспільними інституціями) постає завдання створення світу культури та цивілізації шляхом проектування нової реальності, яка забезпечуватиме поступ особистісного і суспільного характеру в умовах конкурентного швидкозмінного середовища глобалізованого і, доволі часто, простору. Окреслений напрям дослідження є актуальним, оскільки він відноситься до питань розвитку людини, громадянського суспільства, держави та розбудові їх гуманітарної безпеки.

Метою дослідження обрано теоретичне обґрунтування системного підходу підготовки особистості до життя і праці як основи життєдіяльності людини і функціонування громадянського суспільства. Відповідно до мети виокремлені такі завдання дослідження: 1) розроблення методологічної основи підготовки особистості до життя і праці; 2) створення цілісної картини підготовки до праці для родини, територіальної громади, суспільних інституцій та окреслення її значущості й ролі у процесі свідомого та цілеспрямованого поступу особистості; 3) розроблення моделі підготовки особистості до життя і праці.

Практичне значення дослідження полягає у використанні матеріалів для організації підготовки людини до життя і праці із врахуванням особистісної та суспільної значущості. Для визначення сутності проблеми й напрямів її розв'язання використані методи: 1) аналізу, синтезу, порівняння й узагальнення філософських, психолого-педагогічних та соціологічних теоретичних джерел; 2) вивчення та узагальнення досвіду підготовки до життя і праці; 3) теоретичного дискурсу, побудова змістової схеми (щодо процесу підготовки особистості до праці) та теоретичної моделі з рекомендаційними приписами. 4) вивчення документів про освіту. За допомогою методів дослідження визначено компоненти підготовки особистості до життя і праці в умовах освітнього простору та здійснено добір складників моделі підготовки

особистості до життя і праці із врахуванням особистісної та суспільної значущості [8; 9].

Процеси глобалізації, інтеграції, демократизації, підвищення ролі соціуму в формуванні особистості висувають принципово нові вимоги її підготовки до життя і праці. З'ясування теоретико-методологічних та методичних засад формування освітньо-наукового простору, сприятливого для підготовки до життя і праці, є значущим у розробленні продуктивної моделі особистісного і суспільного розвитку [4; 5]. З метою розкриття багатогранності системи підготовки до праці матеріал дослідження структурований за змістом: природа і сутність людини; гуманітарна безпека; особистість; праця; ринок праці; громадянське суспільство; освітні моделі й системи; продуктивні сили; учитель; свідомість, єднання та патріотизм; психологічний досвід; розвиток, зростання, дозрівання; компетентності; соціально-професійний розвиток особистості [10; 11].

Природа і сутність людини. В процесі еволюції відбувається зміна станів природного [2; 3; 6], особистісного та суспільного характеру. В результаті цього процесу виявляються нові завдання у забезпеченні поступу людини та громадянського суспільства. Структурування завдань, які потрібно вирішувати, знаходяться у вимірі буття соціуму, впливу людини на природу, способів пізнання людиною світу та себе в умовах мінливого життєвого простору та нестабільного природного середовища.

Людина належить двом просторам – природному та соціальному, має неповторну (індивідуальну) духовну, фізичну та інтелектуальну складові, які в особистісному життєвому просторі являються частиною соціального світу. Разом з тим, вона може благополучно існувати лише в гармонії з природою, цілісно розглядаючись в космічному, біологічному, психічному, соціальному, культурному та цивілізаційному вимірах.

У цьому контексті на сучасному етапі розвитку перед суспільством постає завдання створення світу культури та цивілізації шляхом проектування нової реальності, яка забезпечуватиме поступ особистісного і суспільного характеру в умовах конкурентного швидкозмінного середовища глобалізованого простору. Зазначимо, що процес проектування та системного коригування поліваріантних концепцій розвитку особистості в гармонії з суспільством та природою ускладнюється устроєм внутрішнього світу людини, структуруванням суспільства з певними характерними для них відносинами та сукупностями зв'язків форм природи. Відповіді на зазначені проблеми та необхідність проектування, реалізації й періодичного коригування життєвої та трудової траєкторії потрібно вирішувати людству в процесі еволюції. Результати ж трудової діяльності є підґрунтям для висхідного рівня розвитку людини,

громадянського суспільства, держави та є ресурсом для розбудови їх гуманітарної безпеки.

Гуманітарна безпека. Результати праці проявляються у природному, соціальному та державному вимірах [1]. Праця відноситься до питань гуманітарної безпеки, оскільки через її результати відбувається захист: людини, сім'ї, народу; цілей, ідеалів, цінностей і традицій, укладу життя та культури; прав та обов'язків людини; основних свобод [7]. Гуманітарна безпека має кілька вимірів особистісного і суспільного характеру: фізичний і психічний; вільної самоідентифікації; можливостей розвитку та вибору майбутнього. У разі зниження її рівня є загрози: знищення ментальної або культурної ідентичності людей і суспільних груп; переродження культури під впливом великих груп мігрантів, які не сповідують суспільні цінності; реалізації концепцій сталого розвитку та розвитку людського потенціалу.

Отримані результати дослідження дозволяють стверджувати, що на основі визначених перспектив розвитку зміст і організація підготовки людини до життя і праці з урахуванням особистісної і суспільної значущості має базуватися на: формуванні вихідних знань і результатів їх застосування; зосередженні педагога на здібностях і психофізіологічних можливостях особистості; диференційованому підході у процесі розподілу навчального навантаження; прогнозуванні гнучкості, ґрунтованій на різних типах і рівнях територіально-місцевої автономії у рамках загальноприйнятих принципів та стандартів якості; відкритості і доступності для суспільства; стимулюванні розвитку здібностей вищого порядку, набуття соціальних, психоемоційних, технологічних, практичних, моторних, художніх та інших умінь; зосередженні педагога на прогресивно-виховному оцінюванні; домінуванні підходів, орієнтованих на активну участь вихованця, його співпрацю і взаємодію з педагогом; перевазі комплексних підходів, які сприяють встановленню зв'язків між теорією та практикою, а також допомозі педагога у застосовуванні знань і вирішенні при цьому певних практико орієнтованих завдань; організації особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу; проектуванні наступності у системі безперервної освіти

ЛІТЕРАТУРА

1. Blustein, D. L. (2006). *The psychology of working: A new perspective for career development, counseling, and public policy.* Mahwah, NJ: Erl-baum.
2. Вернадский В. И. (2013). *Собрание сочинений : в 24 т. Т. 8. Живое вещество и биосфера.* М. : Наука.
3. Вернадский В. И. (2013). *Собрание сочинений : в 24 т. Т. 9. Химическое строение биосферы Земли и ее окружения. Биосфера и ноосфера.* М. : Наука.

4. Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського. Т. 8 : Праці з історії, філософії та організації науки. (2012). К. : Фенікс.
5. Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського. Т. 1 : Володимир Іванович Вернадський і Україна. Кн. 1 : Науково-організаційна діяльність (1918–1921). (2011). К. : [б. в.].
6. Вибрані наукові праці академіка В. І. Вернадського. Т. 3 : Хімічна будова біосфери Землі та її оточення. (2012). К. : [б. в.].
7. Власюк О. С. (2016). Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці. К. : НІСД.
8. Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука: колективна монографія. Т. 1. (2021). Київ–Кременчук : ПП Щербатих О. В.
9. Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука: колективна монографія. Т. 2. (2022). Київ–Кременчук : ПП Щербатих О. В.
10. Піддячий М. І. (2014). Навчально-виховний процес профільної школи: соціально-професійне спрямування. Педагогічна освіта: теорія і практика, 17, 98-105.
11. Піддячий М. І. (2017). Освіта і наука України : соціально-трудоий розвиток молоді. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 13, 75-80.

Рибалка В. В.,
*доктор психологічних наук, професор,
почесний академік НАПН України,
провідний науковий співробітник
відділу психології праці
Інституту педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна НАПН України,
м. Київ*

НООСФЕРНА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНИХ НАУК І ОСВІТИ У СВІТЛІ ІДЕЙ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО ТА ЙОГО ПОСЛІДОВНИКІВ І ДРАМАТИЧНІ РЕАЛІЇ ІСТОРИЧНОГО ПОСТУПУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ У ХХІ СТОЛІТТІ

Актуальність піднятої в роботі проблеми полягає в необхідності удосконалення теоретичних і методологічних засад гуманітарних наук і освіти в умовах загострення кризових явищ в історичному поступі цивілізації, що виражається у таких планетарних явищах останніх років, як екологічні катастрофи, пандемія COVID-19, геополітичні конфлікти, українсько-російська війна тощо. Гуманітарні науки виявились недостатньо готовими до вирішення відповідних проблем і тому розпочався пошук нових можливостей для удосконалення їх наукового апарату – за рахунок звернення до концептуальних ресурсів теорій, на які раніше не звертала достатньої уваги. В

їх числі опинилося учення В. І. Вернадського про перехід біосфери у ноосферу.

Метою даного розділу є вивчення і стартова систематизація деяких фундаментальних ідей В. І. Вернадського та його послідовників, які утворюють ноосферну парадигму розвитку сучасної гуманітарної науки і освіти і тим самим розширюють та поглиблюють наукову реальність на цій основі. Дана парадигма має, на наш погляд, сполучуватися з іншими науковими гуманістичними парадигмами, зокрема системно-психологічною, особистісною, культурно-історичною, аксіологічною тощо, і забезпечувати подальший розвиток науки і освіти.

Основними **методами** проведеного дослідження є аналіз і синтез, узагальнення та конкретизація, систематизація наявних даних і гіпотетичне моделювання нових концептів передусім філософсько-психологічного та психопедагогічного плану.

У природничо-наукових та філософських працях В. І. Вернадського сформульовано низку парадигмальних ідей, значення яких для розвитку науки і освіти, як двигунів цивілізації у XXI столітті, невпинно зростає [2; 3; 4; 5; 6; 8; 9; 12; 16]. Ключове місце серед них займають такі принципові думки, як:

1. Ідея наукової реальності, що включає космос, планету Земля, мікросвіт та її просторово-часову, матеріальну, енергетичну та інформаційну організацію.

2. Думка про розвиток життя на планеті Земля в ході еволюції живої речовини, що призводить до створення біосфери.

3. Положення про перехід сфери життя, біосфери, у новий стан – сферу розуму, ноосферу – завдяки науковій думці та підпорядкованій їй культурній трудовій діяльності людства, через що невпинно покращується якість життя людства і кожної людини.

4. Ідея про симетрію та асиметрію в косній та живій природі – як вияв діалектики життя у різних його формах.

5. Уявлення про особистість, її цінність та визначальну роль в еволюції життя, історичному та духовному розвитку людства, про особистість вченого та особистісність всесвітнього наукового товариства, соборну особистість як суб'єкт наукової творчості у планетарному масштабі та перетворення біосфери у ноосферу [11, 13].

6. Положення про ноогуманізм та його реалізація у поглядах послідовників В. І. Вернадського – П. Т. де Шардена [17], М. М. Моїсеєва [7], Г. О. Балла [1], А. П. Самодріна [14; 15], В. Ф. Моргуна [14] та ін.

7. Думка про наукову й цивілізаційну комунікацію та мультиперсональний діалог.

8. Ідея про народ, який вчиться, пізнає й перетворює світ, про демократичну організацію цивілізації, всесвітнього наукового товариства, освіти, наукової діяльності вченого.

9. Концепція формування ноосферного світогляду вченого.

10. Мислі П. Т. де Шардена [17] про рефлексію як принципову ознаку розвитку й функціонування людської цивілізації та особистості.

11. Думки В. І. Вернадського про парапсихічні явища і здібності та доцільність їх наукового вивчення і розвитку як чинника удосконалення людини і людства.

12. Положення про стратегії та перспективи розвитку особистості як феномену ноосфери майбутнього.

Незважаючи на те, що дані умови-перспективи були сформульовані В. І. Вернадським майже століття тому назад, вони зберігають своє футурогенне значення й до нинішнього часу. Вони можуть бути уточнені з врахуванням вивчених рядом дослідників в кінці ХХ і на початку ХХІ століть тенденцій розвитку цивілізації. З їх числа заслуговують на увагу ті тенденції, що запропоновані спеціалістами саме в ноосферному плані. В якості таких доцільно розглянути, наприклад, запропоновані академіком М. М. Моїсеєвим у книзі „Людина і ноосфера” [7]:

1. Перехід від біосфери до ноосфери на основі узгодження стратегії природи і стратегії розуму людства.

2. Формування єдиної картини світу на засадах ноосферного світогляду.

3. Долання редукціонізму в процесі „збірки” ноосфери.

4. Формування основ організації цивілізації з врахуванням генетичної та негенетичної пам'яті й зворотних зв'язків у процесі еволюційного та історичного розвитку людства.

5. Використання принципу мінімуму дисипації.

6. Спирання на рефлексивні механізми управління суспільними та особистісними процесами.

7. Вивчення переходів від природного до штучного інтелекту та взаємозв'язків між ними.

8. Оволодіння інформаційними процесами у суспільстві за допомогою нових комп'ютерних технологій.

9. Опір на конвергенцію та політичний, національний та духовний плюралізм.

10. Формування морального імперативу в умовах становлення раціонального гуманізму і ноосферної моральності.

11. Удосконалення засад стійкого мирного життя на основі створення нових інститутів згоди й кращої раціональної організації світового

суспільства, особливо в умовах екстремальних навантажень на біосферу та загрози світової ядерної війни.

12. Вирішення геополітичних проблем на основі законів коеволюції та спільної історичної долі.

13. Усвідомлення перспектив понаджиття в процесі спрямованого глобального гуманістичного розвитку цивілізації.

14. Виховання ноогуманістичної свідомості Людини і Людства та підвищення їх готовності до розуміння і вирішення нових глобальних проблем.

Зрозуміло, що конкретна розробка змісту та ефективного здійснення програми „Особистість та суспільство у XXI столітті” потребує значних зусиль та волі великих колективів фахівців різних галузей науки, організації певного координаційного центру, експериментальної, видавничої бази, фінансування тощо.

Однак, за відсутності зазначених умов, кожен психолог і педагог має можливість, відштовхуючись від запропонованої концепції, розробляти та втілювати індивідуальну програму вивчення, розвитку та актуалізації особистості та суспільства як найвищої культурно-історичної цінності, як суб'єкта суспільного, цивілізаційного процесу у XXI столітті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балл Г. О. Раціогуманістична орієнтація в методології людинознавства. Київ : Вид-во ПП „СКД”, 2017. 204 с.
2. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Чернівці : Букрек, 2015. Т. 2. 640 с.
3. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста. Москва : Наука, 1988. 520 с.
4. Д'юї Дж. Демократія і освіта. Львів : Літопис, 2003. 294 с.
5. Кременчуччина – основа проєктування освіти регіону під час випробувань і надалі: матеріали III-ї науково-педагогічної експедиції Науково-дослідної лабораторії з вивчення і розроблення гуманітарних ідей академіка В. І. Вернадського: метод. посібник / За наук. ред. А. П. Самодріна. Кременчук : Вид-во „НОВАБУК”, 2022. 226 с.
6. Лещенко А. В., Лещенко М. П. Володимир Вернадський і його просвітницько-педагогічна діяльність. Київ : Друкарня „Техсервіс”. 2003. 292 с.
7. Моисеев Н. Н. Человек и ноосфера. Москва : Молодая гвардия, 1990. 351 с.
8. Найдьонова Л. А. Рефлексивна психологія територіальних спільнот. Київ : Міленіум, 2012. 280 с.
9. Основи громадянського суспільства : Словник : для студ. вищ. навч. закл. / Н. Г. Джинчарадзе, М. А. Ожеван, А. В. Толстоухов та ін. Київ : Знання України, 2006. 232 с.
10. Основи демократії: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів / Авт. колектив: М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарук та ін.; за заг. ред. А. Колодій; М-во освіти і науки

України, Академія педагогічних наук України, Укр.-канад. проєкт „Розбудова демократії”, Ін-т вищої освіти. Вид. 2-ге, стереотипне. Київ: Вид-во „Ай Бі”, 2004. 668 с.

11. Рибалка В. В. Методологічні проблеми наукової психології : посібник. Київ : Талком, 2017. 245 с.

12. Рибалка В. В. Самовчитель демократії для юної та дорослої особистості : метод. посіб. Київ : Талком, 2019. 208 с.

13. Рыбалка В. В. Теории личности в отечественной философии, психологии и педагогике : пособие. Житомир : Изд-во ЖГУ им. Франко, 2015. 872 с.

14. Рибалка В. В., Самодрин А. П., Моргун В. Ф. Психопедагогічні експедиції шляхами демократизації життя особистості, освіти та громадянського суспільства / за ред. В. В. Рибалки. Київ : ТАЛКОМ, 2019. 280 с.

15. Самодрин А. П. Концептуалізація світоглядних орієнтирів цивілізаційного шляху України : ноосферний підхід: посібник. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2020. 94 с.

16. Цуканов Б. Й. Час у психіці людини : Монографія. Одеса : Астропринт, 2000. 220с.

17. Шарден Пьер Тейяр де. Феномен человека. Москва: Наука, 1987. 240 с.

Самодрин А. П.

*доктор педагогічних наук, професор
кафедри педагогіки і психології
Міжнародного гуманітарно-педагогічного
інституту „Бейт-Хана”,
м. Дніпро,
м. Кременчук*

КОСМОС, БІОСФЕРА ТА НООСФЕРА ВЕРНАДСЬКОГО : ЦІННІСНО-СМИСЛОВІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ НА ПЕРЕЛОМІ НАУКОВОЇ ДУМКИ

Ми переживаємо не кризу, яка хвилює слабкі душі, а найвеличніший перелом наукової думки людства, що відбувається лише раз у тисячоліття, переживаємо наукові досягнення, яких не бачила низка поколінь наших предків.

В. І. Вернадський

Ідея універсалій сягає середньовічної давнини – онтологічна проблема пізнання абстрактних об’єктів, з неї в подальшому виростуть університети і наукові школи. І зросла вона сьогодні деонтологічно й всепланетно для аналізу – як ноосфера.

Термін „деонтологія” походить від двох грецьких слів: *deontos* – належне і *logos* – вчення. Тож, цією роботою звернемо увагу сучасника на ноосферу, насамперед, як на морально-етичний устрій нашого часу, в якому відображається історія людини і біосфери перетином науки, релігії й мистецтва

з акцентом *на науку як емпіричне узагальнення* – скрізь призму постаті В. І. Вернадського (1863–1945), перш за все. Для того, щоб наш твір не набував еkleктики в думках і свідомості читача, пропонуємо використати світоглядну платформу академіка В. І. Вернадського в якості наукового контексту [1], яка сягає охоплення життя в масштабах Всесвіту (куди ми – люди як Світ поселені), адже від контексту як фільтру залежить процес розуміння і, в цілому, практикуючий Розум, якого потребує наш гібридний час.

У науковій картині світу із загального обсягу знань у галузі живої речовини (якщо прийняти весь обсяг знань світової науки – природознавства) 95% становлять знання про природу космої речовини Землі та Космосу (Всесвіту). Знання ж природи (сутності живої речовини) становлять лише 5%. З цієї частини в науках про людину та людство (етіологія, еволюція, біологія, фізіологія, психологія, педагогіка) залишається не більше 1% щодо світового обсягу наукової думки людства [2, с. 41]. Переломом наукової думки відбудеться пізнанням гуманітарної сфери та розвитком гуманітарної освіти в епіцентрі особистості корінною зміною нашого наукового світогляду.

У грецькій мові поняття „космос” пояснює і світобудову і красу людини разом – відзначив учень В. І. Вернадського академік О. Є. Ферсман (1883–1945). Космос Вернадського є згустком Всесвіту, простором-часом людини епохи ноосфери, дверима в майбутнє нової, ще незнаної цивілізації проєктування, яка наступає на планеті Земля Розумом замість затухаючих *цивілізацій накопичення, присвоєння й самознищення* полярностей розвитку *близькодією розуму й рудиментного мислення*. Космос Вернадського не вміщується ні в одну сучасну науку через величезний простір гуманітарних ідей, які він сколихнув своєю особистістю, і які чекають розроблення в складі синтетичної картини світу його імені.

Мету викладу становить спроба – крізь призму особистості В. І. Вернадського і його ціннісно-сміслових наративів помітити орієнтири щодо удосконалення змістових освітніх орієнтирів і механізмів формування особистісного потенціалу прогресивного видового вчителя для успішності ефективних зрушень системи освіти і науки в напрямі ноосфери.

Загальну гіпотезу нашого викладу складає теза:

У ХХІ столітті здійснюється наукова мрія В.І. Вернадського – наступає доба вирощування ноосферної культури людства засадами гуманітарної освіти, що наступає на планеті вивищеною Розумом творчістю особистості.

1). Ноосфера, як новітня категорія для абстрагування, в онтологічному вимірі з’являється перед людиною західного зразка як існуюче через ідею, привнесену палеонтологом і теологом П. Тейяром де Шарденом [3] зі Сходу, яка потрапила в поле математичного мислення релігійного філософа Е. Ле Руа

[4] та, врешті, проявилася як емпіричне узагальнення натураліста В. І. Вернадського [1] – протікає в європейській освітній традиції з початку ХХ століття латентно, а вже через століття її людина починає відчувати як *світ у собі – персоніфіковано*.

В. І. Вернадський описує це так: „У 1922–1923 рр. на лекціях у Сорбонні в Парижі я прийняв як основу біосфери біогеохімічні явища. Частина цих лекцій була надрукована в моїй книзі „Нариси геохімії”, яка вперше була видана французькою мовою у 1924 р., а потім у 1926 р. – у російському перекладі. Приймаючи установлену мною біогеохімічну основу біосфери за вихідне, французький математик і філософ-бергсоніанець Е. Ле Руа у своїх лекціях у Колеж де Франс у Парижі ввів у 1927 р. поняття ноосфери як сучасної стадії, що геологічно переживається біосферою. Він підкреслював при цьому, що він прийшов до такого уявлення разом зі своїм другом, великим геологом і палеонтологом Тейяром де Шарденом, який тепер працює в Китаї” (Робота ця з’явилася в журналі „American Scientist” в 1944 р. у перекладі англійською мовою з рукопису В. І. Вернадського, зробленого його сином Г. В. Вернадським [1, т. 9, с. 349].

2). Безсумнівність думок автора *про шлях модернізації освіти* на засадах її подальшої гуманітаризації базується на судженні про *всезростаючу значущість і актуальність ідей В. І. Вернадського для міжнародного загалу на сучасному етапі його розвитку* – декларовано в 1992 р. на Другій Міжнародній конференції ООН з оточуючого середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро, яка на засадах думок вченого (Космосу Вернадського) виробила Програму дій для людей планети „Порядок денний на ХХІ століття”.

3). На сьогодні набули особливої ваги й гострої актуальності ряд умов переходу людства до ноосфери, сформульовані на основі творчої спадщини В. І. Вернадського:

- заселення людиною всієї планети;
- стрімке перетворення засобів комунікації та обміну між країнами;
- посилення зв’язків, зокрема політичних, між державами Землі;
- переважання геологічної ролі людини над іншими геологічними процесами, що протікають у біосфері;
- розширення меж біосфери та вихід у Космос;
- відкриття нових джерел енергії;
- запроваджується автотрофний принцип господарювання;
- рівність людей усіх рас та релігій, зростання культури цінностей взагалі та духовності, як ключової основи;

– збільшення ролі народних мас, громадянського суспільства у вирішенні питань та демократія у внутрішній політиці – суспільство тим сильніше, чим воно свідоміше, чим більше в ньому місця свідомої роботи;

– свобода наукової думки та наукового пошуку від тиску релігійних, філософських та політичних побудов і створення у суспільному та державному устрої умов, сприятливих для вільної наукової думки, наростання свободи людської особистості;

– піднесення добробуту трудящих, створення реальної можливості не допустити недоїдання, голоду, злиднів та послаблення впливу хвороб;

– розумне перетворення первинної природи Землі з метою задоволення матеріальних, естетичних та духовних потреб зростаючого населення;

– виключення воєн із життя людства;

– створення системи освіти на засадах біоенергоінформаційних генераторів, що врегульовуватимуть коливний процес менталітету в складі регіонів біосфери як духовний розвиток;

– освіта як самоорганізація діє в складі особистості, адже майбутнє людини створюється нею самою і є проектом в рамках планетарного координаційного центру освіти як всесвітнього органу управління, що планово, на основі наукової думки, здатен управляти життєдіяльністю людства.

Висновки

1. Вироблення контексту щодо нового прочитання гуманітарних ідей В. І. Вернадського для їх утілення в сучасну освіту опирається на всебічне визнання ноосфери як нашого часу. Прояснення ціннісно-сміслових орієнтирів розвитку особистості в контексті культурно-цивілізаційних змін в Україні й Світі опирається на проблему „безкровного” переходу біосфери в ноосферу та проблему розвитку гуманітарної освіти, забезпечення ціннісно-сміслових орієнтирів розвитку педагогічної свідомості, аксіологічного виміру майбутнього суспільства,

2. Настає час ідею Світу вибудувати в згоді з розвитком Я-концепції особистості, створюючи в біосферних регіонах систему освіти за принципом біоенергоінформаційних генераторів, а освітню стратегію відображати на засадах ще не до кінця сформульованої змістовно *теорії ноосфери – розпочинаючи з гуманітарної сфери Центрального Подніпров'я України.*

3. Проблема освітньої організації колективної праці на основі церебрального відбору з готовності до проектування майбутнього на засадах коеволюції людини і природи вимагає сучасної системи освіти, що функціонує в ОТГ як у біосферному регіоні.

4. Проблема особистості, що втілює Розум у ноосферну перспективу передбачає зміст освіти, що є певним глобально-гуманітарним інформаційним

конструктом, відображенням складності космічних і біосферних процесів – є певною проекцією цих процесів на сучасну людину, її мислення, поведінку.

5. Усвідомлення ролі профілізації навчання і освіти на шляху до ноосферного мислення вимагає *педагогіки зрощування* – переходом педагогіки серця в педагогіку гідності. Нова педагогіка вживає традиційну, як граничний випадок.

6. Мета-ідеал розвитку суспільства повинна бути сконцентрованою в педагогічному процесі у вигляді освітньої задачі як ідеї – побудова космобіосоціальної інституції (становить синтез: соціальна держава, громадянське суспільство, екологічне мислення, інтелегентність вчинку).

7. Світ людини у великій мірі розпочинається в людині, конструюється нею й „поселяється” в ній на завершальному етапі, тому й про профіль навчання насамперед слід говорити як про протяжність (хронотоп), наділену умовою замкнутості, уточненою енергією Сонця автототожністю в складі автотрофності, по якій рухається енергія життя.

8. Проблема модернізації системи освіти на засадах гуманітаризації поставила завдання освітній процес для особистості будувати в світлі педагогіки космізму, з огляду на думки Прометея науки – *Володимира Івановича Вернадського*.

Космос Вернадського особливий – цілісний, єдиний, спрямований у майбутнє. Пізнавати його означає – духовним началом особистості виразити змогу засвоїти міждисциплінарний синтез, вибудувувати вслід за особистістю В. І. Вернадського нові центри світоглядного простору-часу, рухатися по життю за навігаційними картами *Верналогії*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вернадский В. И. Собрание сочинений : в 24 т. ; под ред. академика Э. М. Галимова ; Ин-т геохимии и аналитической химии имени В. И. Вернадского ; Комиссия РАН по разработке научного наследия академика В. И. Вернадского. Москва : Наука, 2013.

2. Казначеев В. П. Земная эволюция человечества (живого вещества) и проблемы космогонии (Гезя: новое поле науки) // Русская мысль, 2003. №112. С. 41–56.

3. Шарден П. Тейяр де, Феномен человека. Москва Наука, 1987. 240 с.

4. Edouard le Roy. A New Philosophy: Henri Bergson / Translator: Vincent Benson. Posting Date: August 13, 2008. URL: <https://drive.google.com/file/d/1MkMZaq2h0zZeSQIRnGRkQFvc4CeT9T/view>

Шилов Ю. О.,

*кандидат історичних наук;
у 2001-2015 роках професор і
завідувач кафедри українознавства*

*Міжрегіональної Академії
управління персоналом (м. Київ);
український історик, археолог,
письменник, академік
м. Київ*

ВЧЕННЯ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО – ОСНОВА НООСФЕРНОЇ ТЕОРІЇ ІСТОРІЇ

На початок ХХ ст. геологічна, повітряна, водна, біологічна сфери Землі було вивчено настільки, що Академії різних країн приймали рішення про досягнення вершини наукових пізнань. Так вважали й історики, на світогляд яких спираються політики. Звідсіля відомий афоризм: „Учение Маркса всесильно, потому что оно верно” (Ленін).

Проте в 1924-1927 В. І. Вернадський (1863-1945) та однодумці висунули поняття ноосфера. Продовжуючи розвиток сфер, посилюючи свій вплив на них – планетарн сфера ‘розуму’, на думку засновника вчення, стала „проявом якоїсь сили, пов’язаної з духовною творчою енергією людини”.

Якої саме? – Академік Вернадський розумів „ноосферу як синтез природного та історичного процесу” і збирався, але не встиг, написати в заключній частині своєї узагальнюючої книги про „субстрат історичного процесу”. Підхід до виконання задуму, разом і ключ визначення сили ноосфери було знайдено в матеріалах Кременчуцької аномалії, яку вчений досліджував наприкінці ХІХ ст. Відповідно до І, з трьох позначених Вернадським ступенів науки, археологи відкрили тут в 1992-1993 витоки „Ріг-Веди” – збірника гімнів арійської спільноти, найдавніші з яких супроводжували появу в аномальній зоні курганів. Ці „брами Безсмертя” показали біо-геологічний механізм, що знімає протиріччя між речовинним тілом та польовою душею людини.

Такі відкриття примусили переглянути історію цивілізації, освячену вже більше півтора століття теорією історичного матеріалізму (ТІМ). При перегляді старих та накопиченні нових даних була сформована ноосферна теорія історії (НТІ). В чому їх принципові розбіжності та актуальність новітньої?

1. За ТІМ, коли общинний лад або „первісний комунізм” добіг кінця й почав загнівати, то перейшов у період „військової демократії”. Для виходу з того варварства ІV тис. до н. е. й надалі можновладці вигадали державність („цивілізацію”). – За НТІ, апофеозом „первісного комунізму” став період „священної демократії” (коли ще не воїни, а священники – інтелектуальна еліта – очолювали суспільство), що посприяв природному утворенню первинної цивілізації Аратти VII-II тис. до н. е. (Далі – принагідно до вторинних цивілізацій Шумеру, Єгипту, Еллади тощо, – за ТІМ).

2. За ТІМ, штучно створена цивілізація є одвічно експлуататорською (рабовласницькою, згодом феодалною) й тримається (армією та релігією) на тілесному і духовному примусі. – За НТІ, стрижнем цивілізацій обох періодів є Спасительство: система зняття (та стримування, у вторинних цивілізаціях) протиріч на всіх поверхах „піраміди влад” (внизу – економіка та військо, посередині – політика, над нею – ідеологія й світогляд).

3. За ТІМ, розвиток економіки і зростання революційно-демократичного супротиву експлуататорам з боку ‘(трудового) народу’ надає можливість людству скинути наприкінці капіталістичної формації тоталітарну державність та повернутися („...проте у вищій мірі...”) до демократично-общинного Комунізму. – За НТІ, це не стрижневий аспект завершення I й початку II витка спіралі природно-закономірного розвитку цивілізації. Так, „весни” початків обох витків подібні. Але ж людство минулого Золотого віку Аратти прожило і свій травень, а цивілізація сучасного людства вступає лише в березень з його заморозками і відлигами. Минулий проходив в умовах „Великої неолітичної революції”, нинішній – „Науково-Технічної”. У чому їхні різниці, ми знаємо; знаємо і перспективу минулої ВНР. А в чому перспектива сучасної нам НТР?

4. На запитання про лад майбутнього, засновники ТІМ відповідали де-юре подібно до гімну Комуністичного Інтернаціоналу та СРСР: наша справа „разрушить мир насилья до основанья”, а наступники вже розберуться, як „кто был ничем тот станет всем” та будуватиме щасливе майбуття. Де-факто це вилилось у доведення тоталітарної державності до апофеозу, у штучно-надвиснажливе спрямлення природної спіралі розвитку відповідно біблійному „Бог сотворив світ, Бог його й знищить”. Схоже, що РФ як продовжувачка істматівської „піраміди влад” СРСР підійшла тепер, у XXI столітті, до виконання „и как один умрём в борьбе за это”, до організації Апокаліпсису.

5. Таке може статися, якщо не запобігати смертоносцям („-”), чію „піраміду” підсилює ТІМ. Однак будь-яка система двополярна – і життєтворці („+”) впроваджують нині НТІ. З її позиції, НТР суттєво стимулює мутацію нашого антропологічного типу ‘Людини розумної’ Номо sapiens у Номо poeticus ‘Людину нову’. В.І.Вернадський осягав це як частину процесу, „длящегося миллионы лет и не являющего на всём этом протяжении признака разложения. (...) Создание нового, автотрофного существа даст ему доселе отсутствующие возможности использования его вековых духовных стремлений; оно реально откроет перед ним пути лучшей жизни”. Стрижнем процесу залишається інститут Спасительства, чия система набуває третього цивілізаційного виду. Тепер це вже не так (як в Аратті тощо) зняття протиріч календарними засобами, не так (як в Єгипті чи Візантії) стримування протиріч релігійними застереженнями, – а запобігання зростанню протиріч освітянством.

А.П.Самодрин відніс це „до ноосферної освіти (...), в межах якої розумна людська діяльність стає визначальним фактором розвитку”.

Суть зіткнення НТІ з ТІМ – не в боротьбі пріоритетів етноісторій, політик тощо, – а у перевазі „+” ачи „-” підключення (освітянством, тепер актуально) глобальної цивілізації до Енерго-Інформаційного ПОЛЯ Всесвіту (наук. ≠ реліг. Всемогутньо-Всевідаючий БОГ Світоладу).

ЛІТЕРАТУРА

1. Вернадский В.И. Собр. соч. в 3-х томах // т. 1: Биосфера и ноосфера; т. 2: Очерки геохимии; т. 3: Размышления натуралиста. – Львов: ВК „АРС”, 2013.
2. Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука: колективна монографія / Наук. ред. Самодрин А.П.; рец. Онищенко О.С. і Пономаренко О.М. – Київ–Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2022. Т. 2.
3. Руденко М.Д. Енергія прогресу. Гносис і сучасність. Метафізична поема. – Київ: „Журналіст України”, 2008.
4. Шилов Ю.А. Аратта – арийский рубеж. Завещание академика. – Москва–Київ–Минск: Изд-во Академии теоретических проблем при РАН, 2019.

Шакотько В. В.,

кандидат педагогічних наук,

викладач циклової комісії

інформатичних дисциплін

Обласного коледжу „Кременчуцька

гуманітарно-технологічна академія

імені А. С. Макаренка”

м. Кременчук

МОРАЛЬНО-НООСФЕРНІ ОСНОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ

По різному оцінюючи тенденції розвитку сучасного суспільства вчені різних галузей – соціологи, філософи, політологи, освітяни, економісти, як правило підкреслюють основні його властивості – інтенсивне накопичення нових відомостей, скорочення термінів впровадження наукових досягнень в повсякденне життя. Як зазначає М. Згуровський [20] технології інтернету та локальних мереж, обчислювальні системи з елементами штучного інтелекту відкривають широкі можливості для сучасної молоді у швидкому становленні як професіоналів у глобальному суспільстві знань.

Серед основних викликів, які стоять перед вищою школою у підготовці фахівців для майбутнього, стоїть виклик вибору у змісті навчання між фундаментальними та актуальними, потрібними на момент завершення

навчання, знаннями. Нарікання здобувачів освіти на застарілість змісту значної частини освітніх компонентів, відірваність його від реальних потреб певної професії, відсутність реакції викладачів на кардинальні зміни в технологіях комунікації, отримання і опрацювання даних, організації командної роботи не завжди безпідставні.

Важливість фундаментальних знань важко заперечувати і за обґрунтованим висновком С. Семерікова [23] фундаменталізація змісту освіти є одним із пріоритетів Болонського процесу і основним засобом реагування на величезні обсяги різноманітних відомостей, виокремленням в цьому «інформаційному бумі» корисних даних. Фундаменталізація змісту освіти є базою для подальших змін професійної діяльності нинішнього випускника вищої школи, як в межах обраної професії, так і при оволодінні новою професією. Через фундаменталізацію змісту навчання має забезпечуватися здобуття базових знань, що об'єднані у єдину «світоглядну наукову систему на основі сучасних уявлень про науку та її методи» [23, с. 20].

Разом з тим, актуалізація змісту підготовки фахівців у вищій школі є необхідною умовою успішної адаптації молодого спеціаліста в системі виробничих відносин. Одним із шляхів такої актуалізації є поєднання навчальної діяльності здобувачів освіти з практичною та науковою діяльністю. На цьому неодноразово наголошував В. І. Вернадський. Так, протестуючи про чергової реорганізації університетської освіти в Росії він зазначав, що удар по вищій школі «є удар по центрах наукової думки та наукової творчості нації. Загибель або занепад вищої школи є національним нещастям, оскільки їм підривається один з основних осередків існування нації» [19, с. 178]. Підкреслюючи важливість дослідницької діяльності в університетах В. І. Вернадський зазначав, що країна, яка не працює самостійно в галузі наукової думки, а тільки засвоює результати такої роботи інших, є мертвою країною, бо технічний прогрес все більше пов'язується з науковою думкою і результати наукової роботи кожної миті все сильніше проникають в усі галузі людської свідомості [17, с. 178]. Дуже актуальні думки для сьогодення, для пошуків шляхів виходу української вищої школи з перманентної кризи.

Обов'язковими умовами, на думку В. І. Вернадського, є автономність закладів вищої освіти, заснована на принципах демократії, а також поєднання навчання здобувачів освіти з науковою діяльністю. Університети не повинні перетворюватись «в ліцеї, в навчальні заклади, в яких немає наукового життя» [15, с. 170]; «вища школа не є тільки навчальний заклад; більше того, - вона може вважатися вищою школою тільки тоді, коли вона виходить за рамки школи і стає науковою установою, коли вона є незалежним центром наукової думки» [19, с. 178].

На жаль державні діячі Радянського Союзу, в який входила Україна, а також діячі незалежної України протягом більшості років її існування не дослухались до пророчих ідей фундатора української науки. Університетська освіта була спрямована на сьогочасні потреби різних галузей господарства з орієнтацією на вузьку спеціалізацію випускників зі знаннями «вчорашнього дня». Тільки в останні роки намітилися тенденції тісного поєднання університетського навчання та наукових досліджень. Одним з прикладів такого поєднання є «Інноваційна екосистема Sikorsky Challenge», створена в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» [21]. Серед цілей діяльності цієї екосистеми є: «вирощування бізнес-ідей, надання допомоги учасникам в розробці проектів і в створенні прототипів бізнес-продуктів;... відбір кращих стартап-проектів за участю тренерів, експертів фондів, інвесторів, бізнес-ангелів;... участь у відкритті та запуску стартап-компаній; допомога та підтримка захисту прав інтелектуальної власності (оформлення авторських прав, патентів, ліцензій);... допомогу у виведенні стартап-компанії на міжнародний рівень» [21].

Подібні системи, що поєднують освітню діяльність в університетських аудиторіях з науковою фундаментальною і прикладною діяльністю викладачів та здобувачів освіти впроваджена в значній кількості університетів Європи і особливо Сполучених Штатів Америки. Останні внесли особливий вклад в розвиток комп'ютерної науки, створення Інтернету, графічного інтерфейсу, концепції ноутбуків, планшетних комп'ютерів, різноманітних гаджетів.

Підготовка вчителів інформатики для Нової української школи має певні особливості. Майбутній вчитель інформатики повинен підійти до професійної діяльності з певним багажем фундаментальних знань в галузі педагогіки та психології, методики навчання інформатики, інформатики як науки, а також він у своїй професійній діяльності повинен, згідно вимог законодавства, забезпечувати формування наукового світогляду.

Я що ж розуміється під науковим світоглядом? Який світогляд повинен мати сам вчитель? Які в учителя є засоби для формування наукового світогляду? Яку роль у формуванні наукового світогляду учнів відіграють сучасні підручники з інформатики?

Академік В. І. Вернадський неодноразово в своїх працях повертався до понять «наукового світогляду», «наукової думки», «наукове знання». Він намагався в своїх працях акцентувати увагу на суттєвій відмінності наукового світогляду від філософського та релігійного. Підкреслюючи величезне значення релігії та філософії в розвитку людства, В. І. Вернадський все ж зазначав:

- ▶ *первинність наукового світогляду* – «...під впливом зростання наукових знань і нового наукового світогляду, з неминучістю відбувається нова творча робота філософської думки» [12 с. 50];
- ▶ *об'єктивний характер наукового світогляду* – «...зі спостережень фактів за окремими розрізненими рисочкам добиратися до основних закономірностей природи, які ми кладемо основою нашого наукового світогляду» [16, 50]; «наукова істина встановлюється не логічним доказом, не раціоналістично, а досвідом та спостереженням у природі, в реальності» [18, 156];
- ▶ *відносність наукових знань* – «жодний сучасний вчений, оскільки він вчений, не буде говорити про абсолютні істини. Це область філософії і метафізики» [18, 155];
- ▶ *відмінність наукового світогляду від інших видів світогляду* – «наукове знання... різко і безумовно відрізняється від будь-якого іншого знання: філософського, релігійного, від “народної мудрості”, “здорового глузду” – побутового, вікового знання людських суспільств» [18, с. 154-155]; «...філософське і релігійне знання відрізняю від наукового – іноді дуже різко» [5, 155].

В. І. Вернадський, називав власний філософський світогляд «філософським скепсисом» [18, с. 158]. І пояснював це переконанням, що жодна філософська система неспроможна досягти тієї загальнообов'язковості, якої досягає (тільки у певних частинах) наука.

Мабуть, при формуванні змісту чи то загальної середньої, чи вищої освіти ми повинні орієнтуватися на формуванні у здобувачів освіти безпосередньо наукового світогляду, без врахування інших світоглядів від релігійного до побутового.

При цьому моральні аспекти розвитку людства повинні постійно бути в центрі уваги людства. Основу цієї моралі повинно скласти непримиримість до проявів насильства, дискримінації, порушення прав людини на свободу, на вільний розвиток, на власну думку.

«Сотні легально і сотні легально та безкарно вбитих людей протягом небагатьох місяців... у цивілізованій країні, в освіченому суспільстві! Якби нам сказали про це, як про можливе та ймовірне, кілька років тому – ми вважали б це дикою фантазією» - це цитата з праці В. І. Вернадського, написаної на самому початку ХХ століття. І підкреслив, що урядова влада росії за кровавими справами далеко перевищила і революційних фанатиків, і терористів. Однією з причин проявів насильства і деспотії в росії вчений вбачав в наявності в російській інтелігенції «східних рис байдужості до свободи» [13, с. 293].

Підтвердження правоти В. І. Вернадського ми бачимо в подіях сьогодення. Те, що не повинно було статися, сталося. Розум ученого не

міг зрозуміти необхідності війни і насильства: «Очевидно, в ноосфері не може бути війн – масових вбивств, і мають бути створені інші способи розв'язання непорозумінь» [14, с. 439].

ЛІТЕРАТУРА

12. Вернадский В.И. Записка о выборе члена академии по отделу философских наук [о А.М. Деборине]. Собрание сочинений : в 24 т. Т. 14. Памяти ученых. Письма А.Е. Ферсману / науч. ред. и сост. академик Э.М. Галимов. Москва : Наука. 2013. с. 144-151
13. Вернадский В.И. Лекция на кооперативных курсах в Симферополе 25 октября (7 ноября) 2020 г. Собрание сочинений : в 24 т. Т. 13. В. И. Вернадский – общественный деятель и публицист / науч. ред. и сост. академик Э.М. Галимов. Москва : Наука. 2013. с. 292-295
14. Вернадский В.И. Мысли натуралиста об организации славянской научной работы на фоне мировой науки. Собрание сочинений : в 24 т. Т. 13. В. И. Вернадский – общественный деятель и публицист / науч. ред. и сост. академик Э.М. Галимов. Москва : Наука. 2013. с. 435-441
15. Вернадский В.И. Наука и проект университетского устава А.Н. Шварца. Собрание сочинений : в 24 т. Т. 13. В.И. Вернадский – общественный деятель и публицист / науч. ред. и сост. академик Э.М. Галимов. Москва : Наука. 2013. с. 170-173
16. Вернадский В.И. Отзыв об ученых трудах П.Н. Чирвинского. Собрание сочинений : в 24 т. Т. 14. Памяти ученых. Письма А.Е. Ферсману / науч. ред. и сост. академик Э.М. Галимов. Москва : Наука. 2013. с. 50
17. Вернадский В.И. Перед грозой Собрание сочинений : в 24 т. Т. 13. В. И. Вернадский – общественный деятель и публицист / науч. ред. и сост. академик Э.М. Галимов. Москва : Наука. 2013. с. 166-168
18. Вернадский В.И. По поводу критических замечаний акад. А. М. Деборина. Собрание сочинений : в 24 т. Т. 14. Памяти ученых. Письма А.Е. Ферсману / науч. ред. и сост. академик Э.М. Галимов. Москва : Наука. 2013. с. 152-160
19. Вернадский В.И. Разгром. Собрание сочинений : в 24 т. Т. 13. В.И. Вернадский – общественный деятель и публицист / науч. ред. и сост. академик Э.М. Галимов. Москва : Наука. 2013. с. 177-180.
20. Згуровський М. Шлях до інформаційного суспільства. Дзеркало тижня. – 3 вересня 2005. – С. 11-25.
21. Інноваційна екосистема Sikorsky Challenge. <https://www.kpi.ua/econo>.
22. Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука: колективна монографія / Наук. ред. Самодрин А.П.; рец. Онищенко О.С. і Пономаренко О.М. – Київ–
23. Семеріков С. О. Фундаменталізація навчання інформатичних дисциплін у вищій школі: Монографія / Науковий редактор академік АПН України, д.п.н., проф. М. І. Жалдак . – Кривий Ріг : Мінерал; НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 340 с.

НАШІ АВТОРИ

Seyid V. M., Associate professor, Philosophy doctor University of languages of Baku (Baku, Azerbaijan).

Алексеева Т. М., доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Бабич О. О., викладач вищої кваліфікаційної категорії, КЗ „Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради” (м. Умань).

Бабічева М. Г., вчитель-методист, старший викладач кафедри іноземних мов Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (м. Хмельницький).

Багро Д. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Барда С. І., доцент кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики, доктор філософії Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Бевзюк М. С., кандидат педагогічних наук., директор комунальної установи „Інклюзивно-ресурсний центр” Уманської міської ради (м. Умань).

Бенцак Р. Н., старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту, Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів).

Бережна С. І., викладач безпеки життєдіяльності КЗ СОР „Лебединський педагогічний фаховий коледж імені А. С. Макаренка” (м. Лебедин).

Беспарточна О. І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, педагогіки та філософії Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Білаш Є. В., викладач фізичного виховання Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Білоконь Т. М., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта КЗВО „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського” (м. Бар).

Білоус С. Л., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Комунального закладу вищої

освіти „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського” (м. Бар).

Бірюкова С. О., викладач філологічних дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Богомаз М. А., учениця групи Л-10А Наукового ліцею „Політ” при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Бойко Т. О., здобувач середньої освіти освітнього ступеня „Молодший спеціаліст” спеціальності 013 Початкова освіта Комунального закладу вищої освіти „Луцький педагогічний коледж” Волинської обласної ради (м. Луцьк).

Болотіна М. П., викладач математичних дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Бондаренко А. С., учениця групи Л-10А Наукового ліцею „Політ” при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Бородата А. Є., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Бочкарьова О. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Брила Є. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Бровата О. Б., завідувач відділення дошкільної освіти та фізичного виховання Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Брусенко М. М., викладач суспільних та економічних дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

В’юник І., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Василенко Д. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня “Бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С.Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Василенко Є. С., здобувач фахової передвищої освіти освітнього ступеня фаховий молодший бакалавр спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Василенко О. О., аспірантка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки факультету технологічної і професійної освіти Глухівського НПУ ім. О. Довженка (м. Глухів).

Верба Д. О., учениця групи Л-11А Наукового ліцею „Політ” при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Випирайло І. В., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня освітньої програми 012.00.01 Дошкільна освіти Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ).

Вільхова Я. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Вітко Т. М., викладач кафедри педагогіки та психології початкової освіти Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Власенко Н. М., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Кременчук).

Влох О. Г., учениця групи ЛВ-10А Наукового ліцею “Політ” при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Вовченко К.Ю., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Вознюк О. В., доктор педагогічних наук, професор кафедри англійської мови з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті Житомирського державного університету імені Івана Франка (м. Житомир).

Волосевич В. С., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька

гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Ворник М. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (м. Хмельницький).

Гаврілова О. М., студентка групи ПО-31Б Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Галак Н. Ю., інструктор із фізичного виховання дошкільного навчального закладу ясла-садок комбінованого типу №18 (м. Умань).

Гапула О. С., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Гевчук І. Р., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 262 Правоохорона діяльність Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького (м. Хмельницький).

Герасименко К. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Глинянчук К., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Годзь Т. О., асистент кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Горобець Є. А., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво Комунального закладу вищої освіти „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського” (м. Бар).

Горюха В. А., учениця групи Л-11А Наукового ліцею „Політ“ при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Гребенюк К. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Грицак О. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Гулько О. М., аспірант Інституту вищої освіти НАПН України, викладач кафедри педагогіки, психології та фахових методик, викладач вищої категорії Комунального закладу вищої освіти „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського” (м. Бар).

Дегтярьова М. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Магістр” спеціальності 014. Середня освіта (Мова і література (англійська)) Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (м. Хмельницький).

Деньга Н. М., доцент кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Дзюба М. В., курсант факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький).

Діброва О. В., доцент кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Дон Я. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Дудка Є. Ю., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Духновська О. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво Комунального закладу вищої освіти „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського” (м. Бар).

Єрошко Г. М., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта Глухівського національного педагогічного університету Імені Олександра Довженка (м. Глухів).

Запорожець Д. В., викладач фізичного виховання Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Зарицька В. В., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології Класичного приватного університету (м. Запоріжжя).

Здробілко К. В., здобувачка фахової передвищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта Володимир-Волинського педагогічного фахового коледжу ім. А. Ю. Кримського Волинської обласної ради (м. Володимир).

Іваненко Т. І., викладач географії та економіки Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Іванова Н. А., викладач інформатики, асистент кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Івко О. С., викладач іноземної мови, Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Ільків Х. П., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр“ спеціальності 106 Географія Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів).

Каменський В. Г., викладач основ правознавства Наукового ліцею „Політ“ при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Карабанов Є. О., доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Караганова О. А., викладач-методист суспільних та економічних дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Карапузова Н. Д., кандидат педагогічних наук, професор кафедри початкової освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава).

Карнаух І. П., вихователь, спеціаліст II категорії Дошкільного навчального закладу ясла-садок комбінованого типу №18 „Дзвіночок“ (м. Умань).

Картошкіна Н. О., асистент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Кац О. А., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр“ Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Келебердян Я. М., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Кирилюк В. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Кірічек І. Ю., викладач циклової комісії філологічних дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Кленько А. С., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (м. Глухів).

Клецова О. Т., здобувач вищої освіти освітнього ступеня “Магістр” спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Коваленко В. Т., викладач музичного мистецтва Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Коваленко О. В., доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ).

Коваленко С. В., викладач циклової комісії гуманітарної підготовки, спеціаліст вищої категорії Відокремленого структурного підрозділу „Полтавський фаховий коледж нафти і газу Національного університету „Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка” (м. Полтава).

Коваль М. І., викладач кафедри слов'янської філології Хмельницький національний університет (м. Хмельницький).

Коваль Н. М., викладач природничих дисциплін, Педагогічний фаховий коледж комунального закладу вищої освіти „Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія” Запорізької обласної ради (м. Запоріжжя).

Ковальчук Н. П., учень групи Л-10Б Наукового ліцею „Політ” при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Ковтун К. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Ковтун О. В., викладач іноземної філології вища кваліфікаційна категорія, „викладач-методист” КЗ „Нікопольський фаховий педагогічний коледж” Дніпропетровської обласної ради (м. Нікополь).

Козловська Н. В., викладач філологічних дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Козуліна Д. Є., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Кондратенко Т. В., завідувач гуманітарно-технологічного відділення Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Коробко Ю.В., асистент кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Кравченко І., вихователь-методист ЗДО №30 (м. Умань).

Кравченко М. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014.01 Українська мова та література Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Кропивка К. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Крот В. О., доцент кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Кудряшова Т. І., кандидат наук фізичного виховання і спорту, доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Кузнецова Г. П., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (м. Глухів).

Кузнецова Д. В., викладач кафедри мистецьких дисциплін, викладач вищої категорії Комунального закладу вищої освіти „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського” (м. Бар).

Кулікова Т. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини Обласного коледжу „Кременчуцька

гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Кубрак С. І., заслужений тренер України, викладач кафедри фізичного виховання і спорту Таврійського державного агротехнічного університету імені Дмитра Моторного (м. Мелітополь).

Курок В. П., доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка(м. Глухів).

Курок Р. О., кандидат юридичних наук, доцент, молодший науковий співробітник лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України (м. Київ).

Кучай А. І., кандидат педагогічних наук, викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист КЗ „Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради”(м. Умань).

Лашина О. М., заступник директора, вчитель української мови та літератури Кременчуцької гімназії № 1 Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області (м. Кременчук).

Лашина С. С., учениця групи Л-10Г Наукового ліцею „Політ” при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Леонова В. І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогічних технологій початкової освіти ДЗ „Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського” (м. Одеса).

Лисенко Т. І., старший викладач кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А.С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Литвиненко К. Д., вихователь Кременчуцького ЗДО №32 (м. Кременчук).

Лихман М. С., викладач суспільних дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Лісневська Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри теорії і методики дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (м. Глухів).

Літіченко О. Д., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ).

Любченко І. І., кандидат педагогічних наук, викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист, голова циклової комісії педагогіки, психології та методик дошкільної освіти КЗ „Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради” (м. Умань).

Макарова Н. О., викладач іноземної філології Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Маковецька В. В., учениця групи Л-10А Наукового ліцею „Політ“ при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Максименко В. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Максимович О. М., аспірант кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (м. Глухів).

Малець А. О., учениця групи Л-10Г Наукового ліцею „Політ” при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Малиновська В. О., здобувач фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня „Фаховий молодший бакалавр” спеціальності 121 Інженерія програмного забезпечення Відокремленого структурного підрозділу „Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету” (м. Конотоп).

Малікова Л. В., директор Кременчуцького закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №32 Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області (м. Кременчук).

Малюк Ю. В., заступник директора, викладач філологічних дисциплін Наукового ліцею „Політ“ при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Мандрико О. В., вчитель фізичної культури Станівського закладу загальної середньої освіти I-II ступенів Тростянецької міської ради Сумської області (м. Суми).

Манюненко А. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька

гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Маркіна В., викладач кафедри хореографії та художньої культури Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини (м. Умань).

Мартинів О. М., доцент кафедри фізичного виховання та спорту, Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів).

Мартінова Ю. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Марченко С. С., кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (м. Глухів).

Массик А. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 122 Комп’ютерні науки Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів).

Махинько В. Г., викладач дошкільних дисциплін КЗ „Нікопольський фаховий педагогічний коледж” Дніпропетровської обласної ради” (м. Нікополь).

Мацько В. В., асистент кафедри педагогіки і психології та дошкільної освіти Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Михайленко Л. В., викладач природничих дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Михайленко Н. В., викладач вищої категорії, викладач-методист психолого-педагогічних дисциплін Комунального закладу Сумської обласної ради „Лебединський педагогічний фаховий коледж імені А. С. Макаренка” (м. Лебедин).

Михайлик Ю. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура) Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Міхно М. Г., учениця групи Л-10А Наукового ліцею „Політ“ при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Молошна Б. О., здобувач освітньо кваліфікаційного рівня молодший спеціаліст Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Моргун В. Ф., кандидат психологічних наук, професор кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава).

Мороз О. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво Комунального закладу вищої освіти „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського” (м. Бар).

Морозова О. В., асистент кафедри технологічної та професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (м. Глухів).

Морщ В. О., здобувач фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня „Фаховий молодший бакалавр” спеціальності 121 Інженерія програмного забезпечення Відокремленого структурного підрозділу „Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету” (м. Конотоп).

Морщ Д. О., здобувач фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня „Фаховий молодший бакалавр” спеціальності 121 Інженерія програмного забезпечення Відокремленого структурного підрозділу „Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету” (м. Конотоп).

Москалик Г. Ф., доктор філософських наук, професор, професор кафедри психології, педагогіки та філософії Кременчуцького національного університету імені М. Остроградського, професор Університету економіки (м. Бидгощ, Польща – м. Кременчук).

Московець Л. П., кафедри педагогіки та психології початкової освіти Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Мостова В. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво Комунального закладу вищої освіти „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського” (м. Бар).

Музика А. А., вихователь вищої категорії Дошкільний навчальний заклад ясла-садок комбінованого типу №18 „Дзвіночок” (м. Умань).

Музиченко В. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька

гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Мукоїд Я. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво Комунального закладу вищої освіти „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського” (м. Бар).

Нагорна О. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Комунального закладу вищої освіти „Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж” (м. Вінниця).

Надточій М. С., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Магістр” спеціальності 053 Психологія Класичного приватного університету (м. Запоріжжя).

Немцева Н., фізінструктор ЗДО №30, (м. Умань).

Непорада І. М., асистент кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Носкіна Л. М., викладач-методист дошкільних дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Олійник А. П., викладач природничих дисциплін, Педагогічний фаховий коледж комунального закладу вищої освіти „Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія” Запорізької обласної ради (м. Запоріжжя).

Олійник І. О., викладач-методист вищої кваліфікаційної категорії психолого-педагогічних дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Омельченко Ю. В., викладач-методист циклової комісії іноземної філології Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Оніщук О. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво Комунального закладу вищої освіти „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського” (м. Бар).

Орлова А. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Осадченко І. І., доктор педагогічних наук, професор, практичний психолог; співзасновниця та голова громадської організації „Міжнародна асоціація сучасної освіти, науки та культури“ (м. Умань).

Осіпов В. М., доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Остапко Л. О., асистент кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

П'ятигора Л. С., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Павлишин О. Ф., старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів).

Панасенко А. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Доктор філософії” спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (м. Глухів).

Петрова Н. І., бібліотекар, вчитель біології Новознам'янської гімназії Піщанської сільської ради (м. Кременчук).

Пищик О. В., кандидат педагогічних наук, заступник директора з навчально-виробничої роботи комунального закладу „Чернігівський центр професійно-технічної освіти” Чернігівської обласної ради (м. Чернігів).

Піддячий В. М., доктор філософії, старший науковий співробітник відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України (м. Київ).

Піддячий М. І., доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (м. Київ).

Пізня Г. В., викладач-методист дошкільних дисциплін Комунального закладу „Нікопольський фаховий педагогічний коледж” Дніпропетровської обласної ради (м. Нікополь).

Плоха С. С., учениця групи Л-10А Наукового ліцею „Політ” при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Помилуйко А. Ф., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво Комунального

закладу вищої освіти „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського” (м. Бар).

Пономаренко О. О., кандидат філологічних наук., старший викладач кафедри перекладу Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (м. Кременчук).

Пристап В. В., викладач-методист дошкільних дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Прокопенко І. Г., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Прокопенко Ю. С., керівник фізичного виховання, старший викладач кафедри фізичного виховання та здоров’я людини Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Птиць З. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література, англійська мова) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль).

Радченко О. В., викладач кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Радчук М. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 231 Соціальна робота факультету початкового навчання ДЗ „Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського” (м. Одеса).

Рак В. С., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Раковська А. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Рассохіна О. В., асистент кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Рефель В. І., викладач кафедри фізичної підготовки та особистої безпеки державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького (м. Хмельницький).

Рибалка В. В., доктор психологічних наук, професор, почесний академік НАПН України, провідний науковий співробітник відділу психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (м. Київ).

Рибачук Ю. Л., старший викладач кафедри іноземних мов Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (м. Хмельницький).

Рижук А. Р., здобувач освіти ОКР молодший спеціаліст, спеціальності 013 Початкова освіта КЗ „Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради” (м. Умань).

Рудавська І. С., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта Факультету педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка (м. Київ).

Рудчик Н. С., студентка 4-го курсу спеціальності „013 Початкова освіта” КЗВО „Луцький педагогічний коледж” Волинської обласної ради (м. Луцьк).

Саврій Ю. Ф., доктор філософії, викладач кафедри педагогіки, психології та фахових методик КЗВО „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського” (м. Бар).

Савченко Л., аспірантка кафедри педагогіки, методики викладання історії та суспільних дисциплін Національного університету „Чернігівський колегіум”, імені Т.Г. Шевченка (м. Чернігів).

Савченко О. А., викладач циклової комісії соціально-гуманітарних, філологічних дисциплін та фізичної підготовки, викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист, Кременчуцький льотний коледж Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Кременчук).

Савченко Т. О., викладач філологічних дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Самодрин А. П., доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології Міжнародного гуманітарно-педагогічного інституту „Бейт-Хана“ – професор кафедри початкової освіти, філології, гуманітарних дисциплін та інформатики Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Дніпро – м. Кременчук).

Северіна Т. М., доцент кафедри іноземних мов Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (м. Хмельницький).

Селікова Я. С., методист, викладач циклової комісії психолого-педагогічних дисциплін та дошкільної освіти Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Сеньків К. В., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, музичних дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Сеньовська Н. Л., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль).

Серго Д. А., здобувачка освіти Наукового ліцею „Політ” при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Сердюк М. А., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Середа Я. М., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Синенко А. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 262 Правоохорона діяльність Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького (м. Хмельницький).

Ситюк Р. О., викладач суспільних дисциплін, асистент кафедри початкової освіти, гуманітарних дисциплін та інформатики Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Ситюк Ю. В., вчитель початкових класів Новознам’янської гімназії Піщанської сільської ради (м. Кременчук).

Скомаровська А., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Скрипник Н. І., кандидат філологічних наук, завідувач кафедри української філології Комунального закладу вищої освіти „Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж” (м. Вінниця).

Слюсарук-Літвін С. С., доктор філософії, викладачка циклової комісії дошкільної педагогіки та окремих методик Володимир-Волинського

педагогічного фахового коледжу ім. А. Ю. Кримського Волинської обласної ради (м. Володимир).

Солодовникова Л. Г., викладач-методист хореографічних дисциплін Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Степенко О. Г., старший викладач кафедри іноземних мов Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (м. Хмельницький).

Стешенко В. В., викладач дошкільних дисциплін педагогічного фахового коледжу комунального закладу вищої освіти „Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія” Запорізької обласної ради (м. Запоріжжя).

Ступак М. В., асистент кафедри фізичного виховання та здоров’я людини Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Сугоняко Д. В., здобувач наукового освітнього ступеня доктора філософії спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (м. Глухів).

Сукачов О. В., доцент кафедри початкової освіти, філології, гуманітарних дисциплін та інформатики Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Супрун Д. І., учень 11 класу Наукового ліцею „Політ” при Обласному коледжі “Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Тарасенко В. Р., здобувач вищої освіти, освітнього ступеня “Бакалавр”, спеціальності 272 Авіаційний транспорт, Технічне обслуговування повітряних суден та ремонт повітряних суден і авіадвигунів Кременчуцького льотного коледжу Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Кременчук).

Тарасенко О. В., викладач іноземної мови, спеціаліст першої кваліфікаційної категорії Олександрійського педагогічного фахового коледжу імені В. О. Сухомлинського (м. Олександрія).

Телятник А. С., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Терно А. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Тимошко Г. М., доктор педагогічних наук, професор Національного університету „Чернігівський колегіум” імені Т.Г. Шевченка (м. Чернігів).

Ткач Л. В., викладач вищої категорії, кандидат педагогічних наук ВСП „Кам’янець-Подільський фаховий коледж харчової промисловості НУХТ” (м. Кам’янець-Подільський).

Ткаченко Л. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Ткачук К. А., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Третяченко Д. О., здобувач фахової передвищої освіти освітнього ступеня „Фаховий молодший бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Комунального закладу Сумської обласної ради „Лебединський педагогічний фаховий коледж імені А. С. Макаренка” (м. Лебедин).

Трибунська В. П., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 014 Середня освіта. Образотворче мистецтво Комунального закладу вищої освіти „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського” (м. Бар).

Тройніна С. О., асистент кафедри педагогіки та психології початкової освіти Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Федорова О. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (м. Хмельницький).

Фененко А. В., викладач основ логопедії КЗ СОР „Лебединський педагогічний фаховий коледж імені А.С. Макаренка” (м. Лебедин).

Филипюк Д. О., аспірант Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (м. Хмельницький).

Філіпов Є. В., викладач кафедри теорії і методики фізичного виховання та здоров’я людини Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Халява А. Ю., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Харламова Л. Д., викладач-методист циклової комісії комп’ютерних та математичних дисциплін Відокремленого структурного підрозділу

„Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету” (м. Конотоп).

Харламова Л. Д., викладач методист, викладач вищої категорії математики та інформатики циклової комісії комп'ютерних та математичних дисциплін Відокремленого структурного підрозділу „Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж Сумського державного університету” (м. Конотоп).

Хаян М. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр” спеціальності 013 Початкова освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Химан Г. П., аспірантка кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (м. Глухів).

Хомюк Н. В., викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій Комунального закладу вищої освіти „Луцький педагогічний коледж” Волинської обласної ради (м. Луцьк).

Цибулько А. О., вчитель-логопед Дошкільного навчального закладу ясла-садок комбінованого типу №15; викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань).

Цисар М. Д., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Фаховий молодший бакалавр” спеціальності 012 Дошкільна освіта педагогічного фахового коледжу комунального закладу вищої освіти „Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія” Запорізької обласної ради (м. Запоріжжя).

Чуб Я. О., учениця групи Л-11А Наукового ліцею „Політ” при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Шакотько В. В., доцент кафедри початкової освіти, філології, гуманітарних дисциплін та інформатики Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Шаляпіна І. В., викладач фізичної культури Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Шаповал О. Г., заступник директора, викладач філологічних дисциплін Наукового ліцею „Політ” при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Шаповал П. О., учениця групи Л-11Б Наукового ліцею „Політ“ при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Шара К. А., учениця групи Л-9 Наукового ліцею „Політ“ при Обласному коледжі „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Шевель Б. О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (м. Глухів).

Шевченко А. П., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр“ Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Шилов Ю. О., кандидат історичних наук; у 2001-2015 роках професор і завідувач кафедри українознавства Міжрегіональної Академії управління персоналом (м. Київ); український історик, археолог, письменник, академік (м. Київ).

Шкляєва Г. О., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Школьник О. О., викладач кафедри мистецьких дисциплін, викладач вищої категорії Комунального закладу вищої освіти „Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського“ (м. Бар).

Штепа О. О., кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава).

Шукатка О. В., професор кафедри фізичного виховання та спорту, Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів).

Щербак Д. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр“ спеціальності 012 Дошкільна освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Яворська А. О., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр“ спеціальності 012 Дошкільна освіта Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка“ Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Ярмольчук Я. В., здобувач вищої освіти освітнього ступеня „Бакалавр“ спеціальності 012 Дошкільна освіта Обласного коледжу „Кременчуцька

гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).

Яценко Т. В., кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти Обласного коледжу „Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка” Полтавської обласної ради (м. Кременчук).